Becani Theo.
Scholas.

III

3.

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 113

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 113

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

BIBLIOTECA DEI MIN. CAPPUCCINI
MONTEFUSCO
LETT. B. PALC. N. 4.
VOLUME N. 2

546

R. P.

MARTINI BECANI

SOCIETATIS IESV THEOLOGI.

THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ

Pars Tertia

de tribus uirtutibus Theolog:

3o

PARISIIS,

Sumptibus FRANCISCI IACQVIN, viâ Latomorum, propè Sorbonam.

M. DC. XXII.

Cum licentia Superiorum.

BIBLIOT CA O.F.M. CAP. —
MONTEFUSCO
(Av)

REVERENDISSIMO
ET
ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
D. IOANNI SVICARDO,
Sacræ Moguntinæ Sedis Archiepiscopo, S. Romani Imperij per Germaniam Archicancellario, Principi electori, Domino Clementissimo.

MARTINVS BECANVS.

NON casu aut fortuito, Reuerendißime & Illustrißime Princeps Elector, sed suaui Dei prouidentia factũ esse interpretor, quod narrabo. Volebam ante sexenniũ, prioris Tomi dedicatione, Tuæ Cels. ex animo

gratulari: Et ecce ſubitò ac inopinatò, coactus ſum etiam valedicere. Mittebant me, poſtulante inuictiſsimo Imperatore Matthia, Superiores mei in Auſtriam, vt Viennæ, vbi Sacræ Cæſareæ Maieſtatis erat domicilium, id operis ac laboris ſuſciperem, quo Moguntiæ in Archiepiſcopali Tuæ Celſ. Academia, multos tunc annos perfungebar. Negare id Cæſari, aut perfectionem differre, non licebat. Ergo mox itineri accinctus, Reuerendiſsimæ & Illuſtriſsimæ C. Veſtræ, gratulandi ſimul ac valedicendi ſtudio, quâ par fuit obſeruantia, me ſtiti, ac clementiſsimè ab ea dimiſſus ſum. Idem nunc diuina, vt dixi, prouidentia, euenire video. Volebam poſterioris quoque Tomi dedicatione, Tuæ C. identidem gratulari: Et ecce, cogor identidem valedicere. Ab ijſdem Superioribus, volente Auguſtiſsimo Imperatore FERDINANDO, *remittor in Auſtriam: parendum eſt: tergiuerſari non licet. Ergo iterum ſiſto me Tuæ C. gratulandi ſimul ac valedicendi voluntate. Et gratulandi quidem non diſsimiles offerunt ſe cauſæ. Ante ſexennium gratulabar de decennali ſuſceptæ adminiſtrationis curriculo feliciter exacto; de ſenili prudentia, vegeto corpore, integra valetudine, Dei beneficio conſeruata; de laboribus*

pro Ecclesiæ & Romani Imperij dignitate propaganda exantlatis; de insigni complurium subditorum ad fidem Catholicam conuersione; de constantia in Comitiis Pragensibus & Ratisbonensibus; de electione, inauguratione, consecratione Serenißimi Imperatoris Matthiæ à Te peracta; itémque de nonnullis alijs, quæ tunc commemorata sunt. Eædem causæ nunc manent: nouæ accesserunt. Illa potißimum, quod anno superiori, cùm circa noui Cæsaris electionem, infinitæ propè, ac periculosæ difficultates obijcerentur; heroïco planè spiritu, & magna animi constantia, superaueris vniuersas. Erat dies Comitiorum indicendus, vocandi Principes Electores, vota exquirenda, consulendum Imperio, Ecclesiæ prospiciendum, piorum hominum desiderio & exspectationi satisfaciendum, Vbique erant impedimenta. Multi optabant Comitia differri; alij vota diuidi, ac dißipari, alij aliud, prout quisque affectus erat, moliebantur. Nihil territus es. Quæ Tui erant officij, constanter vrgebas: Euentu sanè felicißimo. Electus, coronatus, inauguratus est Serenißimus FERDINANDVS: *Domô ac familiâ Austriacus; Religione Catholicus; vita integerrimus; cognatione & affinitate Poten-*

*tißimis Hiſpaniæ ac Poloniæ Regibus arctißimè coniunctus. Vno verbo; Ille ipſe electus eſt, quem omnes boni tacita cogitatione eligendum cenſebant, & pijs ſuffragijs deſiderabant. Et quanquam non Tui ſolius, ſed aliorum quoque Principum Electorum conſenſu id factum ſit; Tua tamen induſtria in eo maximè enituit, quod non obſtantibus impedimentis, quæ occurrebant, certum Comitiorum diem indixeris; ſingulos Electores, miſſa honorifica legatione, conuocaris; præſens omnia moderatus ſis; atque adeo ipſum Cæſarem iam deſignatum vnxeris, coronaueris, inaugurauerts. Quo nomine, ſi Chriſtiani orbis Lumina, Pontifex, Rex Catholicus, Sereniſſimus Albertus, alijque Potentißimi Principes, bene Tibi precati ſunt; nihil culpæ eſt, ſi Ego quoque, tametſi longo interuallo ijs inferior, pro mea in Tuam C. propenſione, ad ſimile officij genus putem fuiſſe me obligatum. Scio Illuſtrißimam Tuam C. bono animo, qualecunque hoc meum obſequium accepturam. Quod reliquum eſt, obnixè Deum precor, vt Te clementißima ſua protectione, diu ſeruet incolumem, & optimis Tuæ C. conatibus largißimam benedictionem impertiatur. Vale ac viue (*ILLVSTRISSIME

DEDICATORIA.

PRINCEPS,) & clienti Tuo in Austriam redeunti bene apprecare. Scripsi Moguntiæ, obtuli Aschaffenburgi, Anno Christi 1620. Mense Ianuario.

Reu.^ma & Illustr.^ma C. V.
Seruus in Christo.

MARTINVS BECANVS
Societatis IESV.

BIBLIOTECA C. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

APPROBATIO R. P. Prouincialis in Prouincia Rhenana.

HVNC posteriorem Tomum Secundæ Partis Theologiæ Scholasticæ, P. Martini Becani, à deputatis ad id Theologis lectum & approbatum, Ego quoque Ioannes Copperus, Societatis IESV apud Rhenum Prouincialis approbo, & concessa mihi potestate ab admodum R. P. N. Mutio Vitellesco, Societatis nostræ præposito Generali, Typis mandari permitto. Paderbornæ, Anno 1620.

IOANNES COPPERVS.

MARTINI BECANI

SECVNDÆ PARTIS THEOLOGIÆ SCHOLASTICÆ TOMVS posterior.

1. IN priori Tomo actum est de his pūctis. 1. De beatitudine, & actibus humanis, quibus eam consequimur: itemq; de libero arbitrio, à quo actus humani proficiscũtur. 2. De peccatis, tam actualibus, quàm originali, quæ beatitudinem impediunt. 3.

res à Deo reuelatæ, ſeu articuli fidei.

3. De ſcriptura, in qua continentur articuli fidei.
4. De Traditione, ex qua etiam habentur articuli fidei.
5. De Eccleſia, quæ infallibiliter proponit nobis articulos fidei.
6. De motiuis, quæ inducũt hominem, vt velit amplecti articulos fidei ab Eccleſia propoſitos.
7. De Iudice controuerſiarum circa articulos fidei.
8. De interno actu fidei, qui eſt credere, ſeu aſſentiri articulis fidei.
9. De externo actu, qui eſt palam profiteri fidem.
10. De habitu fidei, qui à Deo infunditur.
11. De ſubiecto fidei; ſeu de habentibus fidem.
12. De neceſſitate fidei ad ſalutem.
13. De vitiis fidei oppoſitis, ac pri-

mum de infidelitate in cōmuni.
14. De Hæresi & Apostasia.
15. De pœnis Hæreticorum.
16. De fide Hæreticis seruanda.
17. De spe, desperatione & præsumptione:
18. De Charitate.
19. De obiecto & ordine charitatis.
20. De internis actibus, & præcipuè de amore seu dilectione.
21. De externis actibus, qui sunt Beneficentia, Eleemosyna, Correctio fraterna.
22. De habitu charitatis, & de illius augmento ac corruptione.
23. De præceptis charitatis.
24. De vitiis charitati oppositis, ac primum de odio, acedia, inuidia, discordia, contentione, schismate, rixa, seditione.
25. De Bello.
26. De Duello.
27. De Scandalo.

CAPVT I.

De Fide & obiecto eius formali.

NOMEN fidei sumitur 4. potissimum modis. Primò, pro fide, seu credulitate diuina, quæ credimus vera esse, quæ à DEO dicta, seu reuelata sunt Hebr. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Secundò, pro fide seu credulitate humana, qua credimus vera esse, quæ ab homine discuntur. Terent. in Andria: *Propemodum habeo tibi iam fidem.* Tertiò, pro conscientia. Rom. 14. 15. *Omne quod non est ex fide, peccatum est*; id est, quidquid facit homo contra dictamē propriæ conscientiæ, in eo peccat. Et hoc sensu dicunt Iureconsulti: *Possessor bonæ fidei præscribit.* Quartò, pro fidelitate in seruandis promissis. 1. Machab. 10. 27. *Perseuerate adhuc conseruare ad nos fidem.* De qua Cicero lib. 1. Offic. *Fides est dictorum conuentorumque constantia & veritas.* Et eius Etymologiam explicat Augustinus epist. 19. ad Hieronymum: *Fides in latino sermone ab eo dicitur appellata, quia fit, quod dicitur.*

2. Nos hîc agimus de Fide primo modo sumpta, id est, de fide diuina, quâ credim⁹ vera esse, quę à DEO reuelata sunt. Eius obiectū duplex est, materiale, & formale. Materiale, sunt res à

DEO reuelatæ, quas credimus. Formale, eſt DEVS, non præcisè, quà DEVS, ſed quà verax eſt. (D. Thom. q. 1. art. 1.) Sicut enim ſolemus credere homini narranti, non ideo præcisè, quia homo, aut diues, aut nobilis, aut doctus, ſed quia verax eſt; ſic etiam credimus DEO dicenti, ſeu reuelanti, non ideo præcisè, quia DEVS, aut æternus, aut omnipotens, ſed quia verax eſt. Item, ſicut magis, aut minus credimus homini, quia maiorem aut minorem opinionem habemus, de illius veracitate; ſic firmiſſimè & perfectiſſimè credimus DEO, quia habemus opinionem de illo, quod ſit ſummè & infinitè verax.

3. De hoc formali obiecto hîc diſputamus. Solet autem promiſcuè à Theologis appellari his ferè nominibus. 1. Reuelatio diuina. 2. Authoritas Dei reuelantis. 3. Prima veritas reuelans. 4. DEVS, quatenus eſt verax in dicendo. 5. DEVS, quatenus eſt prima veritas reuelans. De hoc vltimo nomine, quod optimè rem exprimit, quæritur. 1. Quid ſit prima veritas reuelans. 2. An prima veritas reuelans ſit formale obiectum fidei. 3. An reuelatio hæc debeat eſſe obſcura. 4. An debeat eſſe publica, & non priuata. Aliquid addunt, An debeat eſſe infallibilis. Sed hoc conſtabit ex prima quæſtione quæ iam ſequitur.

I. QVÆSTIO.

Quid sit prima Veritas reuelans?

1. TRIA explicanda sunt. 1. Quid hoc loco sit veritas? 2. Quid sit prima veritas? 3. Quid reuelatio. Nam hæc tria intrinsecè includuntur in formali obiecto Fidei.

2. PRIMA CONCLVSIO. Veritas hoc loco, non sumitur pro veritate transcendentali, quæ omnibus rebus communis est; & à qua vnaquæque res tam creata, quàm increata, dicitur esse vera, seu habere veram entitatem: sed sumitur pro veracitate, quâ quis verax est in dicendo, & non mentitur: Hæc veracitas includit duas perfectiones, Sapientiam & Bonitatem. Sapientia est in intellectu, quâ quis cognoscit rem, de qua loquitur. Bonitas in voluntate, quâ vult loqui de re, sicut illam cognoscit, & non fallere seu decipere auditorem, cui loquitur.

3. Hæ duæ perfectiones simul sumptæ, intelliguntur nomine veritatis, seu veracitatis, quatenus opponitur mendacio & falsitati. Vnde sequitur, quò quis maiori vel minori Sapientia & bonitate præditus est, eò magis vel minus veracem esse; ac proinde magis vel minus illi credi oportere. Nam si parum sapiens est, facile potest falli & errare: Si parum bonus, facilè alios fallere & decipere.

4. Non

4. Non tamen necesse est, has duas perfectiones esse in æquali gradu. Nam sæpè fit, vt aliquis habeat magnam Sapientiam, qua rem bene cognoscit; & tamen habeat parum bonitatis, & velit aliter loqui, quàm sentit. Tunc licet ipse non erret aut fallatur, tamen alios fallit, & in errorem ducit. Sic facit Diabolus. Contra, fit etiam, vt aliquis habeat parum Sapientiæ, & multum bonitatis; ita vt ipse quidem facilè erret, non tamen velit alios decipere, aut in errorem ducere. Hoc contingit hominibus idiotis ac simplicioribus, qui boni sunt.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Veritas prima, nihil est aliud, quam veritas diuina & infinita. Nam sicut DEVS, respectu creaturarum, dicitur primum & infinitum Ens, quia includit infinitam perfectionem in genere entis? Sic etiam dicitur prima & infinita veritas, quia includit infinitam perfectionem in genere veracitatis, nempè infinitam sapientiam & bonitatem. Vnde sequitur, nec posse eum falli aut errare, quia infinitè sapiens est: nec velle alios fallere aut in errorem ducere, quia infinitè bonus est. Omnia igitur, quæ ab eo dicuntur aut reuelantur, infallibiliter credi posse ac debere. In vtroque differt ab homine, qui & falli potest, quia deficit in sapientia: & alios fallere, quia deficit in bonitate.

6. TERTIA CONCLVSIO. Reuelatio, quæ includitur in prima veritate reuelante, significat liberam DEI actionem, qua nobis rem aliquam manifestat. Itaque idem est reuelare, quod dicere, narrare, patefacere. DEVS autem

duobus modis ſolet hoc præſtare. Primo, per internam & ſpiritualem locutionem, quæ fit per conceptum mentalem. Sic loquitur Angelis: & Angeli ſibi inuicem. Sic etiam aliquando locutus eſt Prophetis, & Apoſtolis, præſertim quando per internam ſuggeſtionem & aſſiſtentiam dictauit illis quædam myſteria, quæ poſtea ab ipſis conſcripta ſunt. Secundo, per externam & corporalem locutionem, quæ per externa & ſenſibilia ſigna fieri ſolet. Sic certum eſt, multa eum reuelaſſe in veteri Teſtamento, quando cum Moſe facie ad faciem; & in nouo, quando cum Apoſtolis in carne aſſumpta locutus eſt.

7. Ex dictis colligitur, quis ſit proximus & immediatus effectus primę veritatis reuelantis, reſpectu noſtri. Nam ſicut proximus & immediatus effectus omnipotentiæ diuinæ eſt, creare: iuſtitiæ, punire: miſericordiæ, condonare: ita primæ veritatis reuelantis, facere rem illam quæ reuelatur, infallibiliter credibilem. Nam eo ipſo, quod aliquod myſterium à prima veritate nobis reuelatur, non ſolum fit credibile, ſed etiã infallibiliter credibile, ita vt nullo modo errare poſſimus, ſi credamus verum eſſe, quod prima veritas verum eſſe reuelauit.

8.. Vbi notandum eſt, rem aliquam tripliciter nobis narrari aut reuelari poſſe. Primo, à Deo, qui infinitè verax eſt. Et tunc eſt infallibiliter credibilis, vt dixi. Secundo, à Diabolo, qui mendax eſt: aut etiam ab homine, qui habetur pro mendace. Et tunc nullo modo eſt credibilis. Nempè, quatenus præcisè à tali reuelatur,

Tertio ab homine, qui moraliter habetur verax, qui moraliter ſapiens & bonus eſt. Et tunc quidem credibilis eſt, non tamen infallibiliter credibilis; quia homo, quãtumuis moraliter verax, poteſt tamen ex ſe falli & errare. Hoc ſenſu intelligitur illud Rom. 3. 4. *Eſt autem Deus verax: omnis autem homo mendax*, id eſt, Deus ex ſe ita verax eſt, vt nec falli poſſit, nec fallere. At homo ex ſe, & falli poteſt, & fallere.

9 DICES: Ex Scriptura conſtat, Deum aliquando fefelliſſe homines, & mendaciter locutum eſſe: Non quod ipſe prior fuerit falſus aut deceptus, quia certum eſt, illum non poſſe falli aut decipi, cum ſit infinitè ſapiens, vt dixi: Sed quod ſciens & volens alios deceperit, quod non videtur repugnare infinitæ ipſius bonitati. Hoc colligitur primo ex iis Scripturæ locis, vbi Deus dicitur decepiſſe Prophetas, & dediſſe Spiritum erroris ac mendacij, vt 3. Reg. 22. 23. *Dedit Dominus Spiritum mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic ſunt.* Et Ezech. 14. 9. *Ego Dominus decepi Prophetam illum.* Et 2. Theſſal. 2. 10. *Mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* Secundo ex iis, vbi aliquid à Deo per Prophetas prædicitur, quod tamen non impletur, vt Iſaiæ 38. 1. *In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem, & introiuit ad eum Iſaias Propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.* Et tamen eo tempore mortuus non eſt, ſed adhuc quindecim annis ſuperuixit. Item Ionæ 3. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.* Quod etiam factum non eſt.

10 RESPONDEO. Duo errores hic cauendi sunt. Vnus Priscilianistarum, qui dicebant, Deum nō solum posse mentiri, sed re ipsa etiam mentitum esse, vt refert Augustinus lib. contra mendacium ad Consentium cap. 2. & libro 2. retract. capite 60. & lib. de Hæresibus cap. 70. Alter quorundam Theologorum, qui quidem non asserunt, Deum re ipsa mentitum esse, sed tamen absolutè loquendo, non repugnare illi mendacium, vt videre est apud Gregorium Ariminensem in 1. distinct. 42. quæst. 2. Et ratio est, quia nihil repugnat infinitæ Dei bonitati, nisi quod ex natura sua malum est: At mētiri, seu dicipere alios, non est malum ex natura sua: Ergo non repugnat infinitæ Dei bonitati. Potest igitur Deus mentiri aut decipere, non obstante infinita ipsius bonitate.

11 Nos dicimus, Deum nullo modo mentiri posse. Primo, quia mendacium ex natura sua repugnat veritati: Ergo vbi est infinita veritas, ibi nullo modo potest esse mendacium. Quò spectat illud 1. Ioan. 2. 21. *Omne mendacium ex veritate non est.* Secundo mendacium nihil aliud est, quam quædam deceptio: At deceptio ex natura sua pugnat cum charitate, quæ postulat, vt quod tibi non velis fieri, alteri ne feceris. Quod autem pugnat cum charitate, per se malum est: Et quod per se malum est, Deo conuenire non potest. Tertio, Si Deus posset mentiri, non esset infallibilis veritas; & sic periret certitudo nostræ fidei. Nam si potest mentiri vnde constabit nobis, quod hactenus mentitus non sit in iis, quæ per Prophetas & Apostolos nobis reuelauit?

12. Testimonia Scripturæ in contrarium allata, nihil efficiunt. Nam priora intelligenda sunt permissiuè, vt explicatum est tomo priori, tract. 2. cap. 6. qu. 1. Posteriora, vel de prædictione comminatoria, hoc sensu: Niniue subuertetur, nisi agat pœnitentiam: Vel de prædictione ex causis naturalibus, hoc sensu: Ezechias morietur, spectando cursum causarum naturalium. Vide D. Thomam 1. part. qu. 19. artic. 7. & 2. 2. qu. 171. art. 6.

II. QVÆSTIO.

An Deus, quatenus est prima veritas reuelans, sit formale obiectum fidei?

1 HOc quidem hactenus supposui ex D. Thoma, sed iam explicandum est, & contrariæ obiectiones diluendæ. Potest autem dupliciter explicari. Primo sic: Illud est formale obiectum fidei, propter quod immediate credimus articulos fidei: At illos immediatè credimus propter primam veritatem reuelantem, quæ nec falli potest, nec fallere: Ergo prima veritas reuelans, est formale obiectum fidei. Secundo sic: Illud est formale obiectum fidei, in quo vltimo resoluitur assensus fidei: At hic vltimo resoluitur in DEVM, quatenus est prima veritas reuelans: Ergo Deus, quatenus est prima veritas reuelans, est formale obiectum fidei.

2 DICES 1. Assensus fidei, tametsi proximè resoluatur in veritatem Dei reuelantis, tamen vltimo resoluitur in ipsam Deitatem, in qua fundatur veritas. RESPONDEO. Nec proximè, nec remotè resoluitur in Deitatem, sed tantum in veritatem. Nam vltimo debet resolui in id, quod facit articulos fidei infallibiliter credibiles: At prima veritas reuelans, non autem Deitas, facit illos infallibiliter credibiles. Non enim ideo infallibiliter credibiles sunt, quia Deus, qua Deus, reuelauit; sed quia Deus, qua *verax*, reuelauit. Nec obstat, quod veritas, vt sic dicam, fundetur in Deitate. Nam etiam alia attributa fundantur in Deitate: & tamen effectus illorum, non tribuuntur Deitati, sed ipsis solis. v. g. Omnipotentia, Iustitia, Misericordia, non minus fundantur in Deitate, quàm veritas. Effectus illorum sunt, creare, punire, condonare. Hi effectus non tribuuntur Deo, ratione Deitatis præcisè, sed ratione ipsorum attributorum. Non enim Deus dicitur creare, punire, condonare, qua Deus; sed qua omnipotens, iustus, misericors est. Ergo similiter, non facit res infallibiliter credibiles, qua Deus, sed qua verax in dicendo.

3 Sed contra: Si quæram, quare credis articulos fidei? Respondebis, quia Deus reuelauit. Si iterum quæram, quare credis Deo reuelanti? Respondebis, quia est prima veritas. Si denique, quare Deus est prima veritas? Respõdebis, quia Deus est, & naturam habet infinitè perfectam. Ergo vltima resolutio fit in Deitatem. Respondeo. Nos hic disputauimus de resolu-

tione in vltimam rationem aſſentiendi ſeu credendi: non autem de reſolutione in vltimam rationem eſſendi. Si ergo quæram, quæ ſit vltima ratio, propter quam aſſentimur articulis fidei? Reſpondebis, Non eſſe aliam, quam primam veritatem reuelantem. Si vlterius quęram, quare Deus ſit prima veritas? & reſpondeas, quia Deus eſt: Iam non aſſignas rationem aſſentiendi, ſed eſſendi. Accipe ſimile exemplum, Si quæram, quæ ſit ratio videndi Petrum? Reſpondebis, quia coloratus eſt. Si vlterius quæram quare coloratus eſt? Reſpondebis, quia conſtat ex mixtione primarum qualitatum. Sed hæc poſterior reſponſio non aſſignat rationem ex parte videndi, ſed ex parte eſſendi.

4. DICES 2. Prima veritas, videtur eſſe materiale obiectum fidei, non formale. Nam materiale obiectum eſt id quod creditur: At prima veritas non minus creditur, quam omnipotentia, iuſtitia, miſericordia; quia ſicut rectè dicimus, Credo Deum eſſe omnipotentem, iuſtum, miſericordem; ſic etiam rectè, Credo Deum eſſe veracem. Ergo veritas non minus eſt materiale obiectum fidei, quam omnipotentia, iuſtitia, miſericordia. Reſpondeo. Materiale obiectum fidei eſt id, quod creditur propter aliud, nempe propter primam veritatem reuelantem. Formale eſt id, quod non creditur propter aliud, ſed eſt ratio credendi aliud. Poteſt quidem credi, non tamen propter aliud, ſed propter ſe V. g. Myſterium Trinitatis eſt materiale obiectum fidei, quia creditur pro-

per primam veritatem reuelantem. At prima veritas reuelans eſt obiectum formale, quia non creditur propter aliud, ſe propter ſe: & ſimul eſt ratio credendi aliud. Simile eſt in moralibus. Nam media amantur propter finem. At finis amatur propter ſe, & eſt ratio amandi media.

5. Sed contra: Sicut Deus reuelauit ſe eſſe omnipotentem, iuſtum, miſericordem; Sic etiam reuelauit ſe eſſe veracem. Ergo ſicut credimus, Deum eſſe omnipotentem, iuſtum, miſericordem, quia ipſe reuelauit; ſic etiam credimus eſſe veracem, quia ipſe reuelauit. Ergo prima veritas creditur de Deo propter aliud, id eſt, propter reuelationem: Ergo eſt obiectum materiale, non formale. Reſpondeo. Prima veritas dupliciter ſpectari poteſt. Primo, præciſè ſecundum ſe. Et ſic eſt materiale obiectum fidei, vt benè obiicitur. Secundo, non præciſè ſecundum ſe, ſed quatenus eſt reuelans: & ſic eſt formale obiectum. Vnde duo aſſenſus diſtingui hic poſſunt. Vnus, Credo Deum eſſe veracem. Alter, Credo myſteria fidei propter primam veritatem reuelantem. In priori, prima veritas præciſe ſumpta, eſt materiale obiectum fidei, quod creditur propter aliud. In poſteriori, prima veritas reuelans eſt formale obiectum fidei, propter quod alia creduntur. Itaque prior aſſenſus ſic debet explicari: Credo Deum veracem eſſe propter reuelationem.

6. Sed iterum contra: Quando dicimus, Credo DEVM eſſe veracem propter reuelationem debet ſic intelligi: Credo Deum

esse veracem, propter reuelationem primæ veritatis. Vel, propter primam veritatem reuelantem. Ergo in illo assensu, prima veritas bis ponitur: semel pro materiali obiecto, quod credimus; & semel pro formali, propter quod credimus. Respondeo. Sic est. Sed tamen, quando sumitur pro materiali, tunc præcisè secundum se sumitur. Quando autem pro formali, tunc sumitur simul cum reuelatione. Nam prima veritas non est integrum obiectum formale fidei, sed prima veritas reuelans.

7. DICES 3. Ex Euangelio constat, multos credidisse, Christum esse Deum, non propter reuelationem primæ veritatis, sed propter miracula, quæ ipse faciebat: Ergo formale obiectum fidei, saltem in tali casu, non fuit prima veritas reuelans, sed miracula à CHRISTO perpetrata. Quod patet ex illo Ioann. 10. 37. *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; Si autem facio, & si mihi non velint credere, operibus credite.* Respondeo. In illis, qui propter miracula credebant Christum esse Deum, tres actus spectari debent. Primo, Iudicium intellectus, quo iudicabant prudenter credi posse Christum esse Deum. Et hoc iudicium nitebatur miraculis ab ipso factis. Secundo, pia voluntatis affectio, qua cupiebant credere, Christum esse Deum. Et hæc pia affectio excitabatur in illis, ex auxilio gratiæ actualis, qua Deus mouebat illorum voluntatem, vt vellent credere. Tertio, ipse actus credendi, seu assensus fidei, quo

re ipſa credebant Chriſtum eſſe Deum. Et hic aſſenſus nitebatur reuelatione primæ veritatis, quæ faciebat hoc obiectum infallibiliter credibile. Nam Deus, qui eſt prima veritas, reuelabat Chriſtum eſſe Deum. Matth. 3. 17. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et hanc reuelationem miraculis confirmabat.

8. Vbi notandum eſt, materiale obiectum fidei, quod creditur, duobus modis fieri credibile. Primo, per miracula, & ſimilia motiua (de quibus cap. 6.) quæ faciunt, vt prudenter credi poſſit. Secundo, per reuelationem primæ veritatis, quæ facit, vt infallibiliter credi poſſit. Itaque duplex poteſt eſſe iudicium intellectus. Vnum, Iudico hoc obiectum prudenter credi poſſe. Alterum, iudico hoc obiectum infallibiliter credi poſſe. Prius eſt naturale, & euidens: poſterius ſupernaturale, & obſcurum. De vtroque plura dicam cap. 8. q. 6.

9. Dices 4. Aſſenſus Fidei, videtur vltimò reſolui in authoritatem Eccleſiæ. Nam ſi quæram, Quare credis Articulos Fidei? Reſpondebis, Quia Deus reuelauit. Si iterum quæram, Quare credis Deum reuelaſſe? Reſpondebis, Quia Eccleſia Catholica hoc dicit. Ergo vltima reſolutio fit per Eccleſiam. Reſpond. Tripliciter credi poteſt, Deum hoc vel illud reuelaſſe. Primo propter ſe: & tunc eſt aſſenſus fidei Theologicæ, de quo hic agimus. Secundo, propter authoritatem Eccleſiæ dicentis: & tunc non eſt aſſenſus Fidei Theologicæ, ſed alterius inferioris ordinis.

Tertiò, propter auctoritatem hominis: & tunc est assensus fidei humanę. Primus assensus sic explicatur: Credo Deum hoc reuelasse, non propter aliud, sed immediatè propter se. Secundus sic: Credo Deum hoc reuelasse, quia Ecclesia dicit. Tertius sic: Credo Deum hoc reuelasse, quia homo dicit. Itaque primus assensus non resoluitur vlterius, sed sistit in ipsa reuelatione diuina, quæ creditur propter seipsam. Secundus resoluitur in authoritatem Ecclesiæ. Tertius in authoritatem hominis. De hac resolutione plura dicam ca. 8. q. 8.

10 DICES 5. Idem est obiectum fidei & Theologiæ: At obiectum Theologiæ est Deus, sub ratione Deitatis, vt docet D. Thomas in 1. p. q. ar. 7. Ergo sub eadem ratione est obiectum Fidei. Respondeo. Idem est obiectum vtriusque, seruata proportione. Nam materiale obiectum vtriusque est Deus, vt Deus, & quidquid refertur ad Deum, vt ad principium, vel finem. Et sic intelligendus est D. Thomas loco citato, & in 2. 2. q. 1. art. 1. Similiter, Formale obiectum vtriusque est Deus, vt est prima veritas reuelans, sed diuerso modo. Nam assensus fidei fertur in aliquem articulum, qui immediatè in se reuelatus est. Assensus autem Theologiæ fertur in conclusionem, quæ non est immediatè in se reuelata, sed solum per bonam consequentiam deducitur ex aliqua præmissarum, quæ in se reuelata est. Itaque prima veritas reuelans, potest dupliciter spectari. Prima, quatenus immediatè aliquid reuelat. Secundo, quatenus mediatè.

Priori modo est obiectum Fidei, posterior[e] Theologiæ.

III. QVÆSTIO.

An reuelatio primæ veritatis, vt sit formale obiectum Fidei, debeat esse obscura.

1 REuelatio duobus modis potest esse obscura seu ineuidẽs. Primo, ex parte rei reuelatæ; quod tunc fit, quando res, quæ reuelatu[r] non ostenditur per ipsam reuelationem. Secundo, ex parte Dei reuelantis; quo tunc fit, quand[o] non constat euidenter, reuelationem esse à DEO Est ergo quæstio, An vtroque modo debeat ess[e] obscura?

2 PRIMA CONCLVSIO. Reuelatio prim[æ] veritatis, quatenus est formale obiectum fide[i] debet esse obscura ex parte rei reuelatæ, id est non debet clarè & euidenter ostendere rem reuelatam. Probatur 1. ex illo Hebr. 11. 1. *Fide[s] est argumentum rerum non apparentium*, id est, re[s] quæ creduntur per fidem, non videntur. Vnd[e] August. tract. 40. in Ioannem: *Quid*, inquit, *e[st] Fides, nisi credere, quod non vides?* Item ex ill[o] 1. Corinth. 13. 12. *Videmus nunc per speculum i[n]*

ænigmate: tunc autem facie ad faciem, id est, in hac vita obscurè, & quasi in ęnigmate cognoscimus mysteria fidei: in altera, clarè & intuitiuè videbimus. Et ratio est, quia sicut homo, quia multa mihi narrat de externis nationibus, non efficit per suam narrationem, vt clarè videam ea, quæ narrantur, sed tantum, vt obscurè credam; Sic etiam Deus, quando reuelat nobis mysterium Trinitatis, non efficit per suam reuelationem; vt clarè videamus hoc mysterium, sed tantum, vt obscurè credamus. Et hoc docet experientia.

5 DICES: Multa credimus per fidem, quæ oculis videntur. Credimus enim Christum fecisse miracula, pependisse in cruce, mortuum & sepultum esse, & post resurrectionem ad cœlos ascendisse: quæ omnia suis oculis viderunt Apostoli. Et Christus in Euangelio dicit, Ioann. 20. 29. *Quia vidisti me Thoma, credidisti.* Respondeo. Multa hic quæri possunt. Primo, an mysteria fidei, quæ ab vno creduntur, possint videri ab alio? Certum est, posse. Nam Beati in cœlo clarè & intuitiuè vident mysterium Trinitatis, quod nos fide credimus. Secundo, An mysteria fidei, quæ ab aliquo creduntur, possint simul ab eodem videri per vnum actum? Certum est, non posse. Nam idem numero actus, non potest simul esse clarus & obscurus, respectu eiusdem obiecti. Tertio, an mysteria fidei, quæ ab aliquo creduntur, possint simul ab eodem videri per distinctos actus, quorum alter sit obscurus, alter euidens. Aliqui negant, quia eadem

res non poteſt eodem tempore ſimul clarè & obſcurè alicui repræſentari. Qui enim clarè videt ſolem, non poteſt eodem tempore obſcurè illum videre. Alij aſſirmant, quia intellectus poteſt eodem tempore aſſentiri alicui concluſioni propter duo diſtincta media; quorum alterum clarè, alterum obſcurè illam oſtendat. Et qui oculis videt Eclypſim, poteſt eodem tempore, propter authoritatem alicuius aſſerentis, eandem credere. Quarto, an myſteria, fidei poſſint ab aliquo ſucceſſiuè credi & videri? Certum eſt, poſſe; Quia Apoſtoli in hac vita crediderũt myſterium Trinitatis, quod nunc clarè in cœlo vident. Quinto, An myſteria fidei, quatenus per ſolam reuelationem nobis proponuntur, poſſint à nobis videri? Certum eſt, non poſſe; quia reuelatio per ſe non habet hanc vim, vt rem reuelatam exhibeat nobis præſentem, vt ſupra dixi. Quod obiicitur de Thoma Apoſtolo, dicendum eſt, illum aliud vidiſſe, aliud credidiſſe. Vidit Chriſti humanitatem, credidit diuinitatem & reſurrectionem.

4 Secvnda Conclvsio. Reuelatio primæ veritatis, quatenus nunc eſt formale obiectum noſtræ fidei, eſt etiam obſcura ex parte Dei reuelantis. Non enim conſtat nobis clarè & euidenter reuelationem illam, propter quam credimus articulos fidei, à Deo factam eſſe. Quæres, ſi hoc clarè & euidenter conſtaret, an tunc reuelatio adhuc eſſet formale obiectum noſtræ fidei? Vel quod idem eſt, an eſſet verè aſſenſus fidei, ſi quis crederet aliquod myſterium, propter reuelationem, quam euidenter ſciret à Deo factam eſſe.

5. Aliqui affirmant. Primo, quia Angeli, Prophetæ, & Apostoli habuerunt assensum fidei, quando credebant mysteria Trinitatis & Incarnationis; & tamen euidenter sciebant reuelationem, propter quam credebant, factam esse à Deo. Ergo euidentia reuelationis, ex parte Dei reuelantis, non obstat, quo minus possit aliquis habere assensum fidei, modo reuelatio sit obscura ex parte rei reuelatæ. Secundo, quia de essentia fidei tantum est, vt nitatur auctoritate dicentis, siue euidenter constet de dicente, siue non. Hoc patet in fide humana. Si enim assentiar alicui propositioni (quæ mihi obscura est) propter solam auctoritatem Petri, qui asserit eam veram esse; sine dubio erit assensus fidei humanæ, etiam si euidenter cognoscam, assertionem illam fieri à Petro. Idem ergo dicendum, de assensu fidei diuinæ.

6. Alij tamen contrà sentiunt. Primo, quia assensus fidei nostræ pendet à voluntate, iuxta illud Roman. 10. 16. *Non omnes obediunt Euangelio.* At si esset euidentia de DEO reuelante iam intellectus per huiusmodi euidentiam, conuinceretur ad præbendum assensum, & non indigeret imperio voluntatis. Secundo, quia fides nostra fundatur in reuelatione Dei: ergo si reuelatio esset euidens, iam fides fundaretur in euidēti medio seu fundamento. Ergo non esset essentialiter obscura. Tertio, quia nos per lumen fidei nostrę, non possumus euidenter cognoscere, Deū esse, qui reuelat; sed hoc obscurè credimus: Ergo vt hoc euidēter cognoscamus, opus est alio lumine essentialiter distincto; Ergo etiam assensus illorū

luminum, erunt essentialiter distincti: Ergo & obiecta formalia. Et formale obiectum vnius assensus, erit reuelatio euidens; alterius verò reuelatio obscura. Etiam confirmatur, quia euidētia & ineuidentia sunt essentiales differentiæ cognitionis: Ergo euidens cognitio reuelationis, essentialiter distinguitur ab ineuidenti cognitione eiusdem: sed assensus noster est ineuidens circa reuelationem: Ergo essentialiter differt ab assensu euidenti circa eandem. Ergo si reuelatio esset euidens, non posset esse formale obiectum nostræ fidei. Quarto; quia nos credimus mysteria fidei propter reuelationem; & eodem actu credimus reuelationem propter seipsam: Ergo reuelatio est credita per fidem. Ergo non potest esse euidenter cognita.

7. Dico 1. Formale obiectū fidei, propter quod credimus, potest dupliciter spectari. Primò, adæquatè, quatenus includit non solam reuelationem, sed etiam veracitatem Dei, qua nec falli potest, nec fallere, vt supra dictum est. Et sic exprimitur his verbis: *Reuelatio primæ veritatis, vel prima veritas reuelans.* Secundò, inadæquatè, & secundum alteram tantùm partem; vt si spectetur vel sola reuelatio, vel sola prima veritas.

8. Dico 2. Si totum obiectum formale, propter quod credimus esset euidens actuali euidentia, tunc assensus, qui illi inniteretur esset essentialiter distinctus ab assensu nostræ fidei. Hoc probant argumenta secundæ opinionis; quia tunc assensus ille esset euidens ex totali ratione obiecti. Talis autem euidentia, quæ sumitúr ex totali ratione obiecti, facit distinctionem essentialem in cognitione seu assensu.

Dico 3.

9 Dico 3. Si sola reuelatio esset euidens, & veritas Dei obscura; tunc assensus ille, qui vtrique inniteretur, esset essentialiter obscurus, & eiusdem speciei cum assensu nostræ fidei. Hoc probant argumenta primæ opinionis, simile est in discursu Theologico. Nam assensus conclusionis, non solum est obscurus, quando ambæ præmissæ sunt obscuræ, & per fidem creditæ; sed etiam quando altera est obscura, & altera euidẽs lumine naturali. Hinc sequitur, euidentiam esse differentiam essentialem cognitionis seu assensus, quãdo sumitur ex totali ratione obiecti formalis; non autem, quando ex vna tantum parte.

10. Dico 4. Reuelatio diuina, vt supra insinuaui, solet fieri dupliciter. Primo, per internam & spiritualem locutionem. Secundo, per externam & corporeã. Vtroque modo potest esse euidens. Priori quidem, si Deus infunderet intellectui speciem intelligibilem, per quam intellectus intuitiuè videret actionem reuelationis, sicut in se est. Tunc enim intuitiuè videret totam naturam & essentiam illius actionis, & consequenter dependentiam ipsius à solo Deo. Ex quo euidenter constaret actionem reuelationis, per quam mysteria fidei reuelantur, fieri ac dependere à solo Deo. Posteriori verò, si Deus in aëre formaret aliquam vocem corpoream, & miraculis aut alio modo euidenter ostenderet, se esse, qui illam formaret.

11. Ex dictis facilè soluuntur argumenta superius allata. Ad primum prioris opinionis respondeo, Prophetas & Apostolos habuisse tantũ euidentiam reuelationis, non autem euidentiam

primę veritatis. Tametsi enim euidenter cognoscerent Deum esse, qui reuelabat ipsis mysteria fidei, non tamē euidenter cognoscebant, Deum esse summè veracem, qui nec falli possit, nec fallere. Vnde sequitur, assensum illorum, quem habuerunt circa mysteria fidei, fuisse obscurum, & eiusdem speciei, cum assensu fidei nostræ. An autem Angeli viatores lumine naturali euidenter cognouerint, Deum esse summè veracem, quæstio est alterius loci.

12. Ad 2. respondeo, Fidem diuinam & humanā partim conuenire, partim discrepare. In eo conueniunt, quod vtraque nitatur auctoritate dicentis; & quod vtraque sit obscura, siue euidenter constet de dicente, siue non. Nam illa obscuritas sumitur ex veracitate dicentis. Non enim euidenter constat, an is, qui aliquid reuelat, sit verax in reuelando, nec-ne. In eo discrepant quod fides humana nitatur reuelatione hominis, qui possit falli aut fallere. Diuina autem nitatur reuelatione Dei, qui non possit falli aut fallere. Vnde sequitur, diuinā, tametsi obscura sit, semper tamen certam esse ac infallibilem: Humanam verò, sicut obscura est, ita incertam ac fallibilem esse posse.

13. Ad 1. posterioris opinionis respondeo; Assensum fidei nostræ pendere à voluntate, quia intellectus noster non potest euidenter conuinci ad asentiendum, nisi tota ratio formalis, propter quam asſētitur, sit euidens. Nunc autem dictum est, totam rationem formalem non esse euidentem. Tametsi enim reuelatio aliquando sit euidens, tamen prima veritas est obscura.

14. Ad 2. Respondeo, fidem nostram fundari, nõ in sola reuelatione, sed simul in prima veritate: ac proinde totale medium seu fundamentum fidei nostræ, esse primam veritatem reuelantem, seu reuelationem primæ veritatis. Hoc autem fundamentum non est euidens, quoad vtramque partem, vt dixi; ideoque assensus, qui illi innititur, non est essentialiter euidens, sed obscurus.
15. Ad 3. Concedo euidentem cognitionẽ reuelationis, essentialiter distingui ab obscura cognitione eiusdem. Non tamen concedo, assensum Trinitatis, qui nititur euidenti reuelatione, essentialiter distingui ab assensu Trinitatis, qui nititur obscura reuelatione. Nam isti duo assensus non innitũtur sola reuelatione, vt dictum est, sed partim reuelatione, partim prima veritate, quæ duo constituunt vnũ totale obiectũ fidei. Et quia hoc totale obiectũ, ratione alterius partis, est obscurè cognitum; etiam illi duo assensus, qui fundãtur in hoc totali obiecto, essentialiter obscuri sunt, ac proinde essentialiter non distinguuntur.
16. Ad 4. Respondeo, Reuelationem dupliciter cognosci posse. Primò directè & explicitè, quatenus est totalis materia cognitionis; vt si præcisè cognoscam hanc, vel illam reuelationem à Deo factam esse. Et talis cognitio potest esse, vel obscura, si credas: Vel euidens, si euidenter cognoscas, à Deo factam esse. Secundo indirectè & implicitè, quatenus est ratio credendi res à Deo reuelatas; vt si credas mysterium Trinitatis propter reuelationem; & eodem actu credas reuelationem propter seipsam. Et talis actus credendi est obscurus; quia est actus fidei, qui nititur non

sola reuelatione, sed etiam prima veritate obscurè credita. Simile est de fine, qui dupliciter amari potest; Primo directè, & secundũ se, quod fit per actum intentionis. Secundo, indirectè, & in alio, quod fit per actum electionis medij. Nã eodem actu, quo amatur medium directè, tanquam obiectum amoris; amatur etiam finis indirectè, tanquam motiuum amoris.

IV. QVÆSTIO.

An reuelatio primæ veritatis, vt sit formale obiectum fidei, debeat esse publica, an priuata?

1. PVblica reuelatio est, quæ immediatè facta est Prophetis & Apostolis pro tota Ecclesia, & per totum orbem publicata, iuxta illud Marci 16. 15. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et Rom. 10. 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Priuata est, quæ fieri potest alicui priuato homini, non pro tota Ecclesia, sed pro ipso solo.

2. Hoc posito, duplex quæstio est. Vna, An prior reuelatio sufficiat omnibus ac singulis ad credẽdum? An verò præter eam, necessaria sit priuata? Hæretici nostri temporis videntur vtramque exigere: quia publica reuelatio, quæ Prophetis & Apostolis facta est, non potest singulis in particulari applicari, nisi per internam & priuatam reuelationem, quæ vnicuique propria sit. Quam alio nomine solent appellare, vel internum & priuatum spiritum testificantem: Vel internum & priuatum criterium.

3. Catholici docent, publicam reuelationem sufficere; eamq; singulis applicari per prædicationem Euangelij, & authoritatem Ecclesiæ. Quod probant ex illis verbis citatis: *Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.* Vbi Christus, sicut & alibi sæpius mandat Apostolis, vt mysteria fidei, quæ ab ipso acceperant, alijs per prædicationem Euangelij communicarent. Quo etiam spectat illud, Rom. 10. 17. *Fides ex auditu.*

4. Sed notandum est, duo requiri ad credendum mysteria fidei. Primò, prædicationem Euangelij, vt iam dixi ex Apostolo: *Fides ex auditu.* Secundo, internam gratiam, sine qua nemo potest credere, quæ audit per prædicationem Euangelij, Ioann. 6. 44. *Nemo potest venire ad me*, per fidem, *nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*, per internam gratiam. Hoc interest, quod prædicatio Euangelij, sit quasi quædam applicatio illius reuelationis, quæ Prophetis & Apostolis facta est, vt dixi. Et ideo tenet se ex parte obiecti, seu mysteriorum fidei, quæ reuelantur, prædicantur, & creduntur. Gratia verò, non est applicatio mysteriorum, sed quædam motio, seu impulsus supernaturalis, qui excitat, & adiuuat hominem, vt velit & possit credere mysteria fidei, quæ ipsi per prædicationem proponuntur: Ideoque tenet se ex parte subiecti, id est, credentis. Sicut ad comburendum stipulas, duo necessaria sunt. 1. Applicatio stipularum ad ignem. 2. Vis comburendi in igne. Hæc requiritur ex parte ignis: Illa ex parte obiecti, seu materiæ, quæ ab igne comburitur.

5. Si aduersarij præter hæc duo, fingant aliquid tertium, nempe priuatum Spiritum reuelantem seu testificantem, qui applicet nobis reuelationem publicam, quæ Prophetis & Apostolis facta est; audiendi non sunt. Nam per solam prædicationem Euangelij, potest fieri sufficiens applicatio; modo ex parte credentis non desit gratia, quæ illum confirmet ac roboret ad credendum ea, quæ per prædicationem Euangelij proponuntur. Non negamus tamen, spiritum quendam reuelantem, vel vt nos loquimur, peculiarem quandam assistentiam Spiritus Sancti, dari Prælatis Ecclesiæ, qua ipsi diriguntur in gubernatione Ecclesiæ, & decisione controuersiarum fidei, quando necesse est, iuxta illam Christi promissionem, Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Sed illa assistentia nec priuata est, nec habet illos effectus, quos aduersarij tribuunt suo priuato spiritui, quem habere se gloriantur. Aiunt tria illi competere. Primo, quod detur omnibus & solis prædestinatis. Secundo, quod omnes & solos prædestinatos, quando legunt vel audiunt Scripturarum, infallibiliter faciat certos de diuina ipsius authoritate; ita vt statim norint discernere, quænam Scriptura sit diuina, quæ nō sit. Tertio, quod eadem infallibilitate faciat eos certos, non solum de præsenti iustitia, & remissione peccatorum; sed etiam de futura perseuerantia & vita æterna. Quæ omnia alibi refutata sunt, partim tomo priori, tract. 4. cap. 2. q. 11. Partim in opusculo de Circulo Caluinistico.

6. Altera quæstio oritur inter ipsos Catholicos,

An ſcilicet, ſi daretur priuata aliqua reuelatio, diſtincta à reuelatione, quæ Prophetis & Apoſtolis facta eſt, poſſet eſſe formale obiectum noſtrę fidei? Vel, an talis priuata reuelatio ſufficeret ad credendum aliquod myſterium per virtutem fidei Theologicæ? Aliqui affirmant: Alij negant.

7. Sed diſtinctione opus eſt. Nam ſi fides ſpectetur, quatenus dicitur catholica ſeu vniuerſalis, ſolum nititur communi reuelatione, quæ Prophetis & Apoſtolis pro tota communitate facta eſt. Et hoc ſenſu fideles dicuntur *ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarũ.* (Eph.2.20.) Si autem ſpectetur fides ſecundum naturam & eſſentiam ſuam, poteſt etiam niti priuata reuelatione, quæ fit vni tantum homini. Hoc modo fides, qua Abraham iuſtificatus eſt, nitebatur priuata reuelatione, quæ illi ſoli facta erat de naſcituro Filio. Et tamen illa fides erat eiuſdem naturę & eſſentiæ cum noſtra fide iuſtificante, vt patet ex Apoſtolo, Rom.4. Idem fit in fide humana. Nam ſiue credam Petro quando mihi ſoli aliquid dicit, ſiue credam illi, quando multis in communi loquitur: ſemper aſſenſus fidei manet eiuſdem naturę & ſpeciei, quia ſemper nititur eadem authoritate dicentis.

CAPVT II.

De materiali obiecto Fidei, ſeu de Articulis Fidei.

MATERIALE obiectum Fidei, ſunt res à Deo reuelatæ, quæ nobis ad credendum proponuntur ſiue habeantur ex Scriptura, ſiue ex Traditione. Sunt autem duplices. Aliæ principales, & ad ſalutem neceſſariæ; Aliæ ſecundariæ, & de rebus non neceſſariis(D. Thomas quæſt.2.art.5.) Priores vocari ſolent Articuli fidei, quorum præcipui in ſymbolo Apoſtolorum comprehenſi ſunt. De quibus generatim dicendum eſt, hoc ordine. 1. An Articuli fidei ſint certi & infallibiles. 2. An ſint clari & euidẽtes. 3. An inter illos ſint duo principales, in quibus reliqui omnes implicitè cõtinentur. 4. An plures articuli fidei ſint in nouo teſtamento, quàm fuerint in veteri. 5. An Articuli noui teſtamenti perfectius à nobis cognoſcantur, quàm cogniti fuerint ab Apoſtolis.

I. QVÆSTIO.

An Articuli Fidei ſint certi & infallibiles?

1. SVppono Primo, Articulos Fidei dupliciter ſpectari poſſe: Vel ſecundum ſe, abſtrahen-

do à diuina reuelatione: Vel quatenus substant diuinæ reuelationi. Deinde triplicem esse certitudinem. Vnam, obiecti seu propositionis, vel articuli, cui assentimur. Alteram cognitionis, vel assensus. Tertiam subiecti, id est, cognoscentis, vel assentientis.

2. Certitudo propositionis oritur ex infallibili connexione prædicati cum subiecto: siue illa connexio sit infallibilis ex parte ipsius rei, vt fit in propositionibus necessariis; siue ex parte diuinæ reuelationis, vt fit in illis propositionibus, quarum connexio, licet ex se contingens sit, tamen infallibilis est, quatenus subsistat infallibili Dei reuelationi.

3. Certitudo assensus seu cognitionis oritur ex certitudine obiecti, in quo duo spectanda sunt. 1. Ipsa propositio, cui assentimur; quod est obiectum materiale. 2. Ratio, propter quam assentimur; quod est obiectum formale. Vt ergo assensus sit certus ac infallibilis, duo necessaria sunt. Primo, vt propositio, cui assentimur, sit certa ac infallibilis. Secundò, vt ratio assentiendi, cui innititur assensus, sit etiam certa ac infallibilis. Nã si sola proposito esset certa, ratio autem assentiendi incerta, non posset assensus esse certus. Non enim potest esse certum, quod incerto nititur fundamento. Hoc patet in assensu opinionis. Nam si aliquis assentiretur certæ propositioni, propter rationem assentiendi dubiam & incertam; assensus illius non esset certus, sed dubius: Nec esset assensus scientiæ, sed opinionis.

4. Certitudo subiecti seu cognoscentis, reperitur in actu reflexo; quo quis iudicat, se nullo

modo falli in assensu quem habet circa aliquam propositionem vel articulum. Et consistit in actuali quadam firmitate seu persuasione, quâ alicui propositioni vel articulo adhæremus. Iuxta hanc triplicem certitudinem, ponam tres conclusiones.

5. PRIMA CONCLVSIO. Articuli fidei, si spectentur, quatenus substant diuinæ reuelationi, omnes certi ac infallibiles sunt: Si a. spectentur secundum se, non omnes sunt tales. Ratio est, quia certitudo propositionis oritur ex infallibili connexione prædicati cum subiecto, vt dictum est: Vnde tam certa est vnaquæque propositio, quam infallibilis est connexio inter prædicatum & subiectum. At articuli fidei, quatenus substant diuinæ reuelationi, habent omnino infallibilem connexionem prædicati cum subiecto, quia diuina reuelatio nec falli potest, nec fallere: Ergo omnino certi ac infallibiles sunt. Si autem secundum se spectentur, aliqui habent infallibilem connexionem à parte rei, vt Deum esse trinum, & vnum; aliqui infallibilem & contingentem, vt Antichristum nasciturum. Ergo secundum se spectati, non omnes certi ac infallibiles sunt.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Assensus supernaturalis, quo assentimur articulis fidei, quatenus à Deo reuelati sunt, naturâ suâ certissimus est, & omnino infallibilis; tametsi illius certitudinem non penetremus. Prior pars patet ex dictis, quia certitudo assensus, partim oritur ex certitudine propositionis, cui assentimur, partim ex certitudine rationis assentiendi, propter quam

aſſentimur. At articuli fidei, quatenus ſubſtant diuinæ reuelationi, ſunt maximè certi ac infallibiles, iuxta præcedentem concluſionem; Et ratio aſſentiendi non eſt alia, quàm ipſa diuina reuelatio, quæ etiam maximè certa & infallibilis eſt: Ergo aſſenſus, qui illi innititur, non minus certus & infallibilis eſt.

7. Poſterior pars probatur, quia certitudo aſſenſus non poteſt penetrari, niſi penetretur ipſius cauſa, à qua immediatè dependet: At cauſa, à qua dependet, eſt certitudo articulorum fidei, & certitudo reuelationis diuinæ, quæ ambæ nobis in hac vita obſcuræ ſunt, vt præcedenti capite oſtenſum eſt: Ergo ſimiliter certitudo aſſenſus in hac vita obſcura eſt, & à nobis penetrari non poteſt. Nota diſcrimen inter aſſenſum fidei ſupernaturalem, de quo agimus; & aſſenſum ſcientiæ naturalis, de quo non agimus. Nam prior obſcurus eſt, vt dixi; poſterior euidens. Prior verſatur circa obiectum obſcurum; poſterior circa euidens. Prior innititur rationi aſſentiendi obſcuræ; poſterior euidenti.

8. TERTIA CONCLVSIO. Oportet firmiſſimè adhærere articulis fidei, quatenus reuelati ſunt; & multo firmius, quam vlli propoſitioni naturali, quantumvis claræ & euidenti. Ratio eſt, quia articuli fidei, quatenus ſubſtant diuinæ reuelationi, ſunt in altiori ordine certitudinis, quam propoſitiones naturales. Hoc intereſt, quod intellectus per ſe poſſit adhærere naturalibus: non a. reuelatis, niſi accedente pio voluntatis affectu, quo in aſſenſum & obſequiũ fidei, quaſi captiuus trahatur. Nam intellectus non penetrat veritates

reuelatas, sicut penetrat naturales. Vnde fit, vt necessario adhæreat naturalibus; liberè autem reuelatis. Opus igitur est pio voluntatis affectu, de quo plura cap. 8. quæst. 5.

9. Dices. Hæc conclusio, quæ agit de actu adhæsionis, quo firmissimè adhæremus articulis fidei, non videtur distingui à præcedenti, quæ agit de assensu, quo ijsdem articulis, firmissimè assentimur. Videtur enim idem esse, firmissimè adhærere articulis fidei, & firmissimè assentiri articulis fidei. Respondeo. Non est idem. Primò, quia intellectus per assensum, immediatè fertur in articulos fidei; per adhæsionem verò, mediante assensu. Nam per assensum directè iudicat articulos fidei esse veros. Posito autem assensu, reflectit se supra ipsum assensum, & iudicat se in illo non errare circa eosdem articulos. Secundò, quia actus adhæsionis est communis Catholicis & Hæreticis; non autem assensus fidei. Nam sicut Catholicus, mediante vero assensu, firmiter adhæret articulis fidei, iudicans se in suo assensu non errare; sic etiam hæreticus, mediante falso assensu, firmiter adhæret contrarijs articulis, similiter iudicans se in suo assensu non errare. Imò sæpè fit, vt Hæreticus multo firmius ac tenacius adhæreat errori, quàm Catholicus veritati. Hoc patet ex euentu. Nam sæpè facilius est, Catholicum dimouere à sua persuasione, quâ adhæret veritati; quàm Hæreticum à sua quâ adhæret falsitati. Si etiam conferamus inter se duos Catholicos, in quibus sit idem assensus fidei, sæpè fit, vt alter firmius illi adhæreat, quàm alter; quia vnus paratus est mori pro fide, alius non est.

II. QVÆSTIO.

An Articuli Fidei sint clari & euidentes?

1. CErtum eſt, ſi ſecundum ſe ſpectentur, aliquos illorum eſſe claros & euidentes, vt Deum eſſe, Deum eſſe vnum, eſſe prouidentem: aliquos obſcuros & ineuidentes, vt Deum eſſe trinum & vnum, verbum eſſe incarnatum. Si autem ſpectentur, quatenus reuelati ſunt, omnes eſſe obſcuros & ineuidentes, quia reuelatio ex parte rei reuelatæ ſemper obſcura eſt, vt explicaui cap. 1. q. 3. concl. 1.

2. Peculiaris difficultas, eſt, An hic articulus, *Deus eſt trinus & vnus* (qui vtroque modo, tam ſecundum ſe, quam quatenus ſubſtat diuinæ reuelationi, obſcurus eſt) poſſit eſſe clarus & euidens in hac vita, ſaltem per abſolutam Dei potentiam? Vel, vt recentiores Scholaſtici proponunt, An puro viatori, per abſolutam Dei potentiam, communicari poſſit clara & euidens cognitio myſterij Trinitatis, non quidem intuitiua, ſed abſtractiua? Nam qui clarè intuetur hoc myſterium, non eſt purus viator, ſed comprehēſor. Igitur de abſtractiua cognitione quæſtio eſt. Affirmant Scotus in 2. diſt. 3. q. 9. Molina 1. par. q. 1. ar. 2. diſp. 4. Valentia ibidem, quæſt. 1. p. 3. Negant Durandus quæſt. 3. Prologi, & Argentinas ibidem.

3. Nota 1. Hanc quæstionem dupliciter intelligi posse. 1. De cognitione, An sit? 2. De cognitione, Quid sit? quæ vocatur quidditatiua: Prior sensus sic potest proponi: An euidenter & abstractiuè in hac vita cognosci possit, quòd Deus sit Trinus & Vnus? Posterior sic, An euidenter & abstractiuè in hac vita cognosci possit, quid sit Deus Trinus & vnus? Seu, quæ sit natura & quidditas vnius Dei, & trium personarum? De hoc posteriori sensu agimus.

4. Nota 2. Non posse aliquam veritatem seu propositionem hoc posteriori modo euidenter cognosci ab intellectu, nisi vel ex terminis euidenter cognitis, vel per medium euidenter cognitum. Ratio est, quia omnis propositio, si euidenter nota est, vel est per se nota, vel per aliquid aliud. Si per se, iam ex suis terminis cognoscitur; quod tunc fit, quando cognitio extremorum est tam euidens, vt ex vi illius, simul etiam cognoscatur eorum connexio. Si autem est nota per aliquid aliud, iam per aliquod mediũ cognoscitur, quod illam euidẽter ostendit. Vnde sequitur, si hæc veritas, *Deus est trinus & vnus*, posset euidenter cognosci abstractiuè, quod deberet alterutro modo cognosci. De quo inquirendum nunc est.

5. Prima Conclusio. Hæc veritas, *Deus est trinus & vnus*, posset euidenter, abstractiuè, & quidditatiuè cognosci ex suis terminis, si posset dari species intelligibilis impressa, quæ euidenter & abstractiuè repræsentaret nobis essentiã diuinã. Ratio est, quia per talem speciẽ possemus habere cognitionem Dei quidditatiuam abstractiuã,

Hæc autem cognitio (vt notat Scotus quodl. 7. concl.2.) virtute & euidenter contineret omnes veritates necessarias de Deo, non tamen contingentes. Ergo per illam cognosceremus, Deũ esse trinum & vnum, Filium procedere à Patre per intellectum, Spiritum S. à Patre & Filio per voluntatem: Non autem, Deum esse incarnatum, aut prædestinasse aliquos ad vitam æternam, aut ex nihilo creasse hunc mundum. An autem talis species dari possit, controuersia est. Negantem partem defendi in 1.part.tract.1.c.9.q.2.

6 SECVNDA CONCLVSIO. Hæc veritas, *Deus est trinus & vnus*, non potest euidẽter cognosci per mediũ cognitũ. Ratio est, quia deberet cognosci, vel per causam, vel per effectũ, vel per aliquid extrinsecum. Non primo modo, quia Trinitas nullã habet causam. Nec secundo, quia nullus effectus procedit à Deo, vt trinus est. Opera enim Trinitatis ad extra, vt loquuntur Scholastici, sunt indiuisa. Nec tertio, quia medium extrinsecum dari non potest, nisi diuina reuelatio, quæ vel non est euidens, vel non euidenter ostẽdit Trinitatem personarum. Nullum ergo medium est, per quod euidenter cognosci possit, Deum esse trinum & vnum.

7. DICES. Sunt tres effectus, per quos euidẽter cognosci ad potest. Primus est, Relatio creaturæ ad Creatorem: quia si quis euidenter illam comprehenderet, euidenter etiam cognosceret illius terminum, nempe Deum subsistentẽ cum potentia creandi: Deus autem non subsistit, nisi in tribus personis: Ergo cognosceret tres personas. Secundus est, Visio beatifica, quia illa ter-

minatur ad tres personas, & eas clarè ac quidditatiuè repræsentat. Tertius est, Vnio hypostatica, quæ terminatur ad personam Verbi.

8. Respondeo. Relatio creaturæ ad Creatorem non terminatur expressè & formaliter ad tres personas, nisi quatenus vnum sunt in essentia & potentia creandi. Nec est medium ad cognoscēdum terminum, sed potius supponit cognitionem sui termini, vt ipsa cognosci possit. Hoc patet ex communi doctrina de Relationibus.

9. Visio beatifica tribus modis referri potest ad Deum. Primo, vt effectus ad causam: Et sic, neque exactè repræsentat Deum, cùm sit effectus inadæquatus; neque vllo modo repræsentat Trinitatem, quia nullus effectus procedit à Deo, vt trinus est. Secundo, vt cognitio ad obiectum cognitum: Et sic non est medium cognitum, quod nos ducat in abstractiuam Dei cognitionem; sed est ipsa cognitio intuitiua, qua Deus immediatè in se videtur, sicuti est. Tertio, vt cognitio ad terminum; quatenus visio includit respectum trāscendentalem ad Deum, tāquam ad extrinsecum terminum: Et sic, cognita visione, solum cognosci potest, Deum esse terminum illius, non autem haberi potest quidditatiua Dei cognitio.

10. Vnio hypostatica terminatur quidem ad solam personam Verbi, sed tamen ex vi cognitionis illius, non potest aliud cognosci, quam dari aliquam subsistentiam diuinam, quæ sit terminus illius vnionis. Quæ autem, & qualis sit illa subsistentia, non potest inde quidditatiuè cognosci.

III.

III. QVÆSTIO.

An sint duo principales Articuli, in quibus reliqui omnes implicitè continentur?

1. AFfirmat D. Thomas quæst. 1. art. 7. Cuius sententia breuiter explicanda est.

PRIMA CONCLVSIO. Duo sunt primarij articuli, qui semper fuerunt necessarij ad salutem. Vnus, Deum esse. Alter, DEVM habere prouidentiam circa homines. Vtrumque complexus est Apostolus, Hebr. 11. 6. cùm ait: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* In his duobus Articulis implicitè cõtinentur omnes reliqui. In priori quidem, omnes articuli de Deo & Trinitate; vt quod Deus sit vnus, bonus, iustus, misericors, omnipotens, æternus, infinitus: & quod sint tres personæ diuinæ eiusdem essentiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. In posteriori verò, omnes articuli de prouidentia Dei circa homines; vt quod Deus creauerit illos ad imaginem & similitudinem suam; quod præscripserit illis legem, secundum quam viuere debeant, quod benè agentibus præmia; malè agentibus supplicia constituerit; quod eos à seruitute peccati per Christum redemerit; quod Sacramenta pro ipsorum salute instituerit; & sic deinceps.

2. Igitur, qui in veteri Teſtamento explicitè credebant illos duos primarios articulos; implitè credebant omnes reliquos. Et hoc ſenſu affirmat D. Thomas, articulos fidei, tametſi ſucceſſu temporis creuerint, quoad numerum (quia plures ſunt in nouo, quàm fuerint in veteri Teſtamento, vt ſequenti quæſtione oſtendam) non tamen creuiſſe, quoad ſubſtantiam. Nam tota illorum ſubſtantia implicitè continetur in duobus illis primarijs: DEVS eſt, & Deus habet prouidentiam circa homines.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Illi duo articuli poſſunt dupliciter ſpectari. Primò, quatenus ſolo lumine naturali cognoſcuntur. Et ſic reliqui articuli fidei, qui nobis reuelati ſunt, non continentur in illis implicitè, ſeu virtualiter. Nam gentilis, qui ſolo lumine naturali cognoſcit, Deum eſſe, & habere prouidentiam circa homines; non cenſetur implicitè credere omnes articulos fidei Chriſtianæ. Ratio eſt quia nemo cenſetur illos implicitè credere, niſi habeat piam affectionem voluntatis, qua paratus ſit illos credere, ſi proponantur. At gentilis, per hoc præcisè, quod lumine naturali cognoſcat, Deum eſſe, & habere prouidentiam circa homines; non habet piam voluntatem credendi articulos fidei Chriſtianæ; quia hæc voluntas pendet etiam ex auxilio gratiæ actualis. Et confirmatur, quia Diabolis ſolo lumine naturali perfectè cognoſcit, Deum eſſe, & habere prouidentiam circa

homines; & tamen non habet piam voluntatem credendi articulos fidei, qui nobis reuelati sunt.

4. Secundò possunt spectari, quatenus creduntur fide supernaturali, propter reuelationem Dei. Et sic reliqui articuli, in illis implicitè & virtualiter continentur.

DICES: Ergo ex illis per bonam consequentiam deduci possunt. At non possunt. Ergo in illis implicitè non continentur. Minor patet, quia non sequitur: Deus est: Ergo est trinus in personis. Nec item: DEVS habet prouidentiam circa homines: Ergo Filius Dei est incarnatus. Respondeo. Non ideo dicuntur implicitè in illis contineri quasi per bonam & euidentem consequentiam ex iis deduci possint; Sed ob alias duas causas. Vna sumitur ex parte credentis. Altera ex parte rei creditæ.

5. Prior est: Qui expresè credit illos duos primarios articulos, propter reuelationem Dei, habet expressam voluntatem illos credendi, vt dictum est. At qui expresè vult credere duos primarios articulos, præcisè propter reuelationem Dei, censetur implicitè velle credere reliquos articulos, propter eandem reuelationem. Sicut, qui expresè dolet de vno peccato mortali, cuius meminit, propter amorem Dei; censetur implicitè dolere de aliis peccatis, quorum non meminit, ex eodem Dei amore. Et qui expresè paratus est ex charitate seruare vnum præceptum Dei, quod illi proponitur; censetur ex eadem charitate implicitè paratus esse ad seruanda reliqua,

quæ illi non proponuntur.

Posterior est: Reliqui articuli dicuntur implicitè contineri in illis duobus, quia vel ex natura rei, vel ex libera Dei voluntate in illis continentur. Nam omnes articuli de Deo & Trinitate, ex natura rei continentur in illo, *Deus est*. Et omnes reliqui articuli, ex beneplacito Dei, continentur in illo, *Deus habet prouidentiam circa salutem hominum*. Vnde qui expresè credit *Deum esse*; censetur implicitè credere DEVM esse vnum in essentia, & trinum in personis. Similiter, qui expresè credit, *DEVM habere prouidentiam circa homines*; censetur implicitè credere, omnes modos particulares, quibus DEVS ex suo beneplacito constituit homines ad salutem perducere.

7. Sed contra: Si omnes articuli de Deo & Trinitate ex natura rei continentur in illo, *Deus est*: Ergo per necessariam consequentiam ex illo deduci possunt, quod supra negatum est. Patet à simili. Nam quidquid ex natura rei continetur in hac propositione, *Homo est*, hoc per necessariam consequentiam ex ea deducitur. Necessariò enim sequitur: Est Homo: Ergo est rationale: quia rationale ex natura rei continetur in homine. Ergo similiter necessario sequitur, Est DEVS: Ergo est trinus in personis; quia Trinitas ex natura rei continetur in Deo. Respondeo. Necessario sequitur ex parte rei, sed non respectu nostri. Vel, est necessaria consequentia ex parte rei; sed non est euidens respectu nostri in hac vita mortali.

IV. QVÆSTIO.

An sint plures Articuli Fidei in nouo Testamento, quàm fuerint in veteri?

1. D. Thomas quæst.1. art.7. sic proponit: An Articuli Fidei creuerint successu temporis? Et respondet, Non creuisse quoad substantiam, sed quoad numerum. Prius iam explicatum est; Posterius hic explicandum.

PRIMA CONCLVSIO. Multi Articuli Fidei expresè reuelati sunt in nouo Testamento, qui non erant expresè reuelati in veteri. Cuiusmodi sunt hi. 1. De necessitate Baptismi. 2. De reali præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia. 3. De Sacramento Confirmationis, extremæ Vnctionis, & Matrimonij. 4. De secreta peccatorum Confessione & Absolutione. 5. de Vicario Christi in gubernatione totius Ecclesiæ. Et si qui similes sunt. Vnde sequitur plures esse articulos fidei in nouo Testamento quàm fuerint in veteri.

2. Notandum tamen est, hæc duo distincta esse. Primò, hi Articuli non fuerunt reuelati in veteri Testamento; Secundò, hi articuli non fuerunt præfigurati in veteri Testamento. Prius verum est; Posterius falsum. Nam Baptismus fuit præfigu-

ratus per circumciſionem & tranſitum maris rubri: Euchariſtia per panem & vinum Melchiſedech: Et ſic deinceps.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Illi ipſi Articuli fidei qui in vtroque Teſtamento reuelati ſunt, multo clarius & expreſſius reuelati ſunt in nouo Teſtamento, quàm in veteri; vt articulus Trinitatis, Incarnationis, Paſſionis, Reſurrectionis Chriſti, & vocationis gentium. Hi enim obſcurè reuelati ſunt in veteri teſtamento; clarè in nouo.

4. Obiicies; Supra dictum eſt (cap. 1. quæſt. 3.) diuinam reuelationem ſemper eſſe obſcuram, nunquam claram. Reſpondeo. Semper eſt obſcura, tum ex parte Dei reuelantis, tum ex parte rei reuelatæ, vt ibidem explicatum eſt. At ex parte verborum, quibus proponitur, aliquando eſt obſcura, aliquando clara. Et hoc ſenſu hic loquimur. v. g. Reuelatio myſterij Trinitatis in nouo Teſtamento clara eſt ex parte Verborum, Matth. 28. 29. *Baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Et 1. Ioann. 5. 7. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum & Spiritus ſanctus. Et hi tres vnum ſunt.* Tres, quoad perſonas: Vnum, quoad eſſentiam. At in veteri Teſtamento, fuit obſcura; vt Geneſ. 1. 1. *In principio creauit Deus Cælum & Terram. Et Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Vbi aliqui putant, Patrem ſignificari nomine Dei: Filium nomine principij: Spiritum Sanctum nomine Spiritus Domini. Item Geneſ. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Vbi

Deus de ſe loquitur in plurali numero, propter pluralitatem perſonarum. Sed tam obſcurè, vt Trinitas inde colligi non poſſit. Simile eſt illud Geneſ. 3. 22. *Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum.* Et Geneſ. 11. 7. *Venite igitur, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.*

5. Idem dico de myſterio Incarnationis & vocationis gentium. Hoc enim obſcurè reuelatum fuit Prophetis; clarè Apoſtolis, Epheſ. 3. 5. *Prout poteſtis legentes intelligere prudentiam meam in myſterio Chriſti: quod alijs generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicuti nunc reuelatum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & Prophetis in ſpiritu, gentes eſſe cohæredes, & concorporales & comparticipes promiſsionis eius in Chriſto Ieſu per Euangelium.* Nota, in myſterio vocationis gentium duo ſpectari poſſe. Primo, quod gentiles vocandi eſſent ad fidem Chriſti. Secundo, quod ſaluandi eſſent ſine onere circumciſionis & legis Moſaicæ. Prius fuit reuelatum in veteri Teſtamento per Iſaiam cap.2.2. Et cap.54.3. & cap. 55.1. Et per alios Prophetas: Poſterius non item: Et ex hac parte, Apoſtoli habuerunt pleniorem cognitionem vocationis gentium, quàm Prophetæ.

6. Ratio autem, cur Articuli Fidei in nouo Teſtamento clarius explicati ſint, quàm in veteri; eſt hæc, quia ſerui non tam perfectè ſciunt conſilia & ſecreta Patris-familias, quàm filij & amici, iuxta illud Ioan. 15. 14. *Iam non dicam vos ſeruos, quia ſeruus neſcit, quid faciat Dominus eius.* At Iudæi erant ſerui, nos filij: Illi ex ancilla, nos ex libera (Gal.4. 31.) Et ad hoc ſignifican-

ratus per circumcisionem & transitum maris rubri: Eucharistia per panem & vinum Melchisedech: Et sic deinceps.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Illi ipsi Articuli fidei qui in vtroque Testamento reuelati sunt, multo clarius & expressius reuelati sunt in nouo Testamento, quàm in veteri; vt articulus Trinitatis, Incarnationis, Passionis, Resurrectionis Christi, & vocationis gentium. Hi enim obscurè reuelati sunt in veteri testamento; clarè in nouo.

4. Obiicies; Supra dictum est (cap. 1. quæst. 3.) diuinam reuelationem semper esse obscuram, nunquam claram. Respondeo. Semper est obscura, tum ex parte Dei reuelantis, tum ex parte rei reuelatæ, vt ibidem explicatum est. At ex parte verborum, quibus proponitur, aliquando est obscura, aliquando clara. Et hoc sensu hic loquimur. v. g. Reuelatio mysterij Trinitatis in nouo Testamento clara est ex parte Verborum, Matth. 28. 29. *Baptisantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Et 1. Ioann. 5. 7. *Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum & Spiritus sanctus. Et hi tres vnum sunt.* Tres, quoad personas: Vnum, quoad essentiam. At in veteri Testamento, fuit obscura; vt Genes. 1. 1. *In principio creauit Deus Cælum & Terram; Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Vbi aliqui putant, Patrem significari nomine Dei: Filium nomine principij: Spiritum Sanctum nomine Spiritus Domini. Item Genes. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Vbi

Deus de se loquitur in plurali numero, propter pluralitatem personarum. Sed tam obscurè, vt Trinitas inde colligi non possit. Simile est illud Genes. 3. 22. *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum.* Et Genes. 11. 7. *Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum.*

5. Idem dico de mysterio Incarnationis & vocationis gentium. Hoc enim obscurè reuelatum fuit Prophetis; clarè Apostolis, Ephes. 3. 5. *Prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu, gentes esse cohæredes, & concorporales & conparticipes promissionis eius in Christo Iesu per Euangelium.* Nota, in mysterio vocationis gentium duo spectari posse. Primo, quod gentiles vocandi essent ad fidem Christi. Secundo, quod saluandi essent sine onere circumcisionis & legis Mosaicæ. Prius fuit reuelatum in veteri Testamento per Isaiam cap.2.2.Et cap.54.3.& cap. 55.1. Et per alios Prophetas: Posterius non item: Et ex hac parte, Apostoli habuerunt pleniorem cognitionem vocationis gentium, quàm Prophetæ.

6. Ratio autem, cur Articuli Fidei in nouo Testamento clarius explicati sint, quàm in veteri; est hæc, quia serui non tam perfectè sciunt consilia & secreta Patris-familias, quàm filij & amici, iuxta illud Ioan. 15. 14. *Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit, quid faciat Dominus eius.* At Iudæi erant serui, nos filij: Illi ex ancilla, nos ex libera (Gal.4. 31.) Et ad hoc significan-

dum, Moyses velata facie loquebatur Iudæis: nobis autem reuelata facie locutus est Christus, (teste Apostolo 2. Corinth.3.13.) Quo etiam spectat, quod passim docent Theologi, vetus Testamentum differre à nouo, sicut vmbram imaginis ab ipsa imagine (Hebr. 10.1.) Sicut occultum à patefacto (August. libr. 16. de Ciuitate Dei, cap. 26.) Sicut inchoatum à perfecto, semen ab arbore, spica à frumento (D. Thomas in 1. 2. quæst. 107. art. 3.

V. QVÆSTIO.

An Articuli Fidei perfectius cognoscantur à nobis, quàm cogniti fuerint ab Apostolis?

1. IOACHIMVS Abbas distinguit tres status hominũ. Primum, ab Adamo vsque ad Christum. Secundum, à Christo vsque ad Sanctum Benedictum. Tertium, à S. Benedicto vsque ad finem mundi. In primo dicit latam & prædicatam esse legem carnalem. In secundo, latam quidem legem spiritualem Euangelij, sed carnaliter, non spiritualiter prædicatam. In tertio, eandem spiritualiter prædicatam. Ita refert Guido Carmelita in libr. de Hæresibus, Alphonsus à Castro libr. 2. aduersus Hæreses, Verbo *Apostoli*, & alij ex illis. Vnde sequitur Articulos Fidei, ex sententia Ioachimi,

perfectius nunc intelligi & prædicari, quàm tempore Apostolorum intellecti & prædicati fuerint. Nunc enim secundum Spiritum intelligi & prædicari; quod tempore Apostolorum factum non est.

2. PRIMA CONCLVSIO. Articuli fidei non cognoscuntur hoc tempore perfectius, quam cogniti fuerint ab Apostolis. Nam Apostoli habuerunt plenam notitiam omnium articulorum, qui ad salutem sunt necessarij. Ioann. 15. 15. *Omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Et cap. 16. 13. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Et 2. Cor. 3. 6. *Idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literâ, sed spiritu.* Et Ephes. 2. 10. *superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* Et ratio duplex est. Vna sumitur ex hoc vltimo testimonio, quia doctrina fidei, quam nos habemus, fundatur in doctrina Apostolorum: Ergo nostra non potest esse perfectior, quàm illorum fuit. Altera, quia nos aliunde non habemus notitiam fidei, quàm ex Scriptura & Traditione. At Apostoli non minus intellexerunt Scripturarum & Traditionem, quam nos. Nam ipsi, ex immediata Dei reuelatione acceperunt Scripturam & Traditionem.

3. DICES: Multi Articuli fidei, post tempora Apostolorum, in diuersis Conciliis perfectius explicati sunt, quàm antea erant; vt quod Spiritus Sanctus procedat à Patre & Filio, tanquam ab vno principio; quod Sacramenta conferant gratiam ex opere operato; quod beata Virgo manserit in perpetua Virginitate; Et

sic deinceps. Respondeo. Huiusmodi articuli explicati sunt ex ipsa Scriptura & Traditione. Igitur Apostoli, qui optimè intelligebant sensum Scripturæ & Traditionis, non indigebant explicatione. Alij verò, qui post tempora Apostolorum secuti sunt, quia non semper assequebantur mentem Scripturæ & Traditionis, indigebant explicatione; quæ tamen, vt dixi, ex ipsa Scriptura & Traditione facta est.

4. Sed contra: Prælati Ecclesiæ in Conciliis congregati, solent inuocare Spiritum sanctum, vt per eius assistentiam possint definire controuersias Fidei, quæ proponuntur: Ergo definitio & explicatio articulorum fidei, quam ipsi faciunt, non sumitur ex sola scriptura & Traditione, sed multo magis ex assistentia & directione Spiritus Sancti. Respondeo. Sumitur ex sola Scriptura & Traditione, per assistentiam Spiritus Sancti. Ideo enim Spiritus Sanctus assistit Prælatis Ecclesiæ, vt perfectè intelligant sensum Scripturæ & Traditionis; non autem, vt nouas reuelationes, aut nouam doctrinam ab illo accipiant.

5. Sed iterum contra: Spiritus Sanctus eo modo assistit Prælatis Ecclesiæ in Conciliis generalibus, quo astitit Apostolis in Concilio Hierosolymitano: At illis astitit per nouam reuelationem, non autem per simplicem explicationem Scripturæ aut Traditionis: Ergo eodem modo assistit Prælatis Ecclesiæ. Respondeo. Solutio huius obiectionis pendet ex illa quæstione, An Apostoli plenam cognitionem Articulorum Fidei acceperint in ipso die Pentecostes,

per missionem Spiritus Sancti? An verò progressu temporis aliqua didicerint, quæ antea nesciebant? Vel, quod idem est, An illa promissa, *Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*, perfectè impleta sit in die Pentecostes; an verò successu temporis? Priorem partem tenet Dominicus Bannes q.5.art.7.dub.2. Posteriorem Toletus in c.16. Ioan.annotat. 20. Pro maiori intelligentia, duo explicanda sunt. 1. Quomodo docti sint omnem veritatem à Spiritu sancto. 2. Quando docti sint. Sit igitur

6. SECVNDA CONCLVSIO. Spiritus sanctus variis modis docuit Apostolos omnem veritatem 1. Reuocando illis quædam in memoriam, quæ audierant à Christo, sed obliti erant. 2. Explicando quædam, quæ audierant, sed non intellexerant. 3. Multa de nouo docendo, quæ à Christo non audierant. 4. Aperiendo verum sensum Prophetiarum veteris Testamenti. Vide Toletum loco citato.

7. TERTIA CONCLVSIO. Spiritus sanctus non docuit Apostolos omnem veritatem in die Pentecostes, sed successiuè, prout necessitas Ecclesiæ exigebat. Nam Petrus (Actor.10.10.) in mentis excessu, per visionem sibi oblatam, didicit, gentiles ad fidem Christi pertinere, non minus quàm Iudæos; quod antea nesciebat. Vndè ibidem v. g. 34. ait: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus illi.* Et Apostoli in Concilio Hierosolymitano (Actor.15.6.) disputarunt de hac quæstione, an gentiles conuersi ad fidem Christi, saluari possent sine

circumcisione, & obseruatione legalium. Et tandem, magna inquisitione facta, concluserunt his verbis: *Visum est spiritui sancto, & nobis*. Ergo Spiritus in illo Concilio aliquid eos docuit, quod antea non sciebāt. Et de Paulo certum est, quod post acceptum Spiritum S. raptus sit in tertium cœlum & audierit *arcana verba, quæ non licet homini loqui.*

Nam Spiritum Sanctum accepit Damasci, per impositionem manuum Ananiæ, statim post suam conuersionem (Act. 9. 17.) At nouem annis post conuersionem, raptus est in tertium cœlum, vt ostendit Cornelius à Lapide, in cap. 12. posterioris ad Corinthios & plures alij. Igitur Apostoli, non vno tempore, sed successiuè didicerunt ea, quæ ad doctrinam Fidei Christianæ erant necessaria.

8. His positis, ad obiectionem n. 5. allatam, sic respondeo. Spiritus Sanctus duobus modis potuit assistere Apostolis in Concilio Hierosolymitano. 1. Per nouam reuelationem. 2. Per explicationem Scripturæ veteris Testamenti: Si astitit priori modo, vt obiicitur, tunc negandum est, quod eodem modo assistat Prælatis Ecclesiæ in Conciliis generalibus. Ratio diuersitatis est, quia Apostoli, pro noua Christi Ecclesia indigebant nouis reuelationibus. Prælati Ecclesiæ iam non indigent. Nam omnes reuelationes, quæ toti Ecclesiæ futuræ erant necessariæ, sufficienter factæ sunt Apostolis.

CAPVT III.

De Scriptura Sacra, in qua continentur Articuli Fidei.

ARticuli Fidei, de quibus generatim dictum est, partim habentur ex Scriptura, partim ex Traditione. Igitur de Scriptura & Traditione agendum. In scriptura tria spectari possunt 1. Canon seu Catalogus librorum Scripturæ. 2. Versio, seu translatio. 3. Sensus tam literalis, quàm mysticus. De quibus dicendum est, hoc ordine. 1. Qui libri sint Canonici seu diuini. Vel, quod idem est, qui libri pertineant ad sacram Scripturam. 2. Quæ sit legitima versio Scripturæ. 2. Quæ sit legitima versio Scripturæ. 3. Quis sit sensus Scripturæ literalis, & qui mysticus. 4. An quilibet Scripturæ locus admittat sensum literalem. 5. An aliquando vnus idemque locus admittat plures sensus literales. 6. An quando libri veteris Testamenti citantur in nouo, citentur tantùm in sensu literali. 7. An sensus literalis sit obscurus. 8. Quæ sit causa huius obscuritatis. 9. An Lutherani & Caluinistæ habeant veram Scripturam, & ex ea disputare possint.

I. QVÆSTIO.

Qui libri Scripturæ ſint Canonici?

1. CAnon duo ſignificat. 1. Normam ſeu regulam, quam ſequimur. 2. Catalogum ſeu numerum aliquarum rerũ. Vtroque ſenſu libri Scripturæ vocantur canonici. Priori quidem, quia continent normam ſeu regulam, quam in fide & moribus ſequi debemus. Poſteriori, quia in Catalogum librorum diuinorum relati ſunt.

2. Eſt ergo quæſtio, quinam libri veteris ac noui teſtamenti ſint canonici, hoc poſteriori ſenſu? Id eſt, quinam relati ſint in canonem ſeu Catalogum librorum ſcripturæ, tanquam diuini, ſeu à Deo inſpirati? Reſpondeo. In canonem, quo vtuntur Catholici, relati ſunt hi libri veteris teſtamenti: Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Ioſue, Iudices, Ruth, quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, duo Eſdræ, Thobias, Iudith, Eſther, Iob, Pſalterium, Prouerbia, Eccleſiaſtes, Cantica, Sapientia, Eccleſiaſticus, quatuor maiores Prophetæ, duodecim minores, duo libri Machabæorum. Item, hi libri noui teſtamenti: Quatuor Euangelia, Actus Apoſtolorum, quatuordecim epiſtolæ Pauli, tres Ioannis, duæ Petri, vna Iacobi, vna Iudæ, Apocalypſis Ioannis.

3. Hic canon habetur in Concilio Tridentino, *ſeſſ.* 4. Et Patres illius Concilij acceperunt

illum per Traditionē ab Eugenio Papa, in Concilio Florentino, vt videre est apud Bartholomæum Carrãzam in summa Conciliorum. Rursum, Eugenius illum accepit à Gelasio Papa, in Concilio Romano, vt patet ex 2. tomo Conciliorum, in decretis Gelasij circa finem. Iterum Gelasius ab Augustino, lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. Et Augustinus à Concilio Carthaginensi tertio, quod alij quintum, alij sextum vocant. Denique Patres huius Concilij ab Innocentio I. epist. 3. ad Exuperium c. 7. Vixit autem Innocentius an. Christi 402. igitur ab illo tempore primitiuæ Ecclesiæ ad nos vsque, per continuatam Traditionem, perseuerat idem ille scripturæ canon, quem nos Catholici nunc tenemus & amplectimur.

4. Ex hoc canone non paucos libros aduersarij nostri expunxerunt. Caluinistæ quidem, ex canone veteris testamenti, Thobiam, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæos. Lutherani verò, tum illos eosdem; tum etiam ex canone noui testamenti, Epistolam ad Hebræos, Epistolam Iacobi, Epistolam Iudæ, & Apocalypsim Ioannis. In quos optimè quadrat, quod de Manichæis scripsit Augustinus, in lib. de bono perseuerantiæ, cap. 11. *Scripturas*, inquit. *sic accipiunt. vt suo quodam priuilegio, imò sacrilegio, quod volunt sumant; quod nolunt reijciant.*

5. DICES 1. Thobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi non fuerunt in canone Iudæorum. Ergo etiam debent excludi à nostro canone. Respond. Negatur consequentia. Non

enim necesse est, vt illi soli libri habeantur canonici apud nos Christianos, qui tales habiti sunt apud Iudæos, vt rectè notat Augustinus, libr. 18. de Ciuitate Dei, cap. 36. cùm ait: *Machabæorum libros, non Iudæi, sed Ecclesia pro canonicis habet.* Et ratio manifesta est, quia canon Iudæorum consignatus fuit ab Esdra, vel saltem tempore Esdræ, vt plerique tradunt. At tempore Esdræ, nondum scripti erant libri Machabæorum. Quid ergo mirum, si in illum canonem relati non fuerint? Idem post Augustinum notauit Isidorus in libro Procemiorũ de libris veteris ac noui testamenti. *Hebræi,* inquit, *non recipiunt libros Thobiæ, Iudith, & Machabæorum. Ecclesia tamen eosdem inter canonicas scripturas enumerat.* Et ibidem; *Sapientia & Ecclesiasticus parem cum reliquis canonicis libris tenere noscuntur autoritatem.*

6. DICES 2. Non soli Iudæi, sed etiam multi Christiani, præsertim antiqui Patres, qui scripserunt ante Innocentium & Augustinum, excluserunt suprà dictos libros à Canone: respondeo. Canon, quo nunc vtuntur Christiani, nondum erat consignatus tempore istorum Patrum. Extabant quidam varij libri, tam veteris quam noui testamenti, qui in manibus hominum versabantur; sed nondum erat determinatè ab Ecclesia definitum, quinam ex illis pro canonicis habendi essent, qui non essent. Primus, qui hoc legitimè definiuit, fuit Innocentius Papa. Eius definitionem secutus est Augustinus cum aliis Episcopis Africæ, in Concilio Carthaginensi; Exuperius cum Episcopis Galliæ; Gelasius in Concilio Romano; totus denique orbis Christiani

ſtianus vſque ad hæc noſtra tempora. Soli ferè Lutherani & Caluiniſtæ, ſine cauſa, tergiuerſantur, & à conſenſu tot Patrum & Conciliorum, ad paucos Patres qui ante definitionem Innocentij, de hac re ſcripſerunt, importunè prouocant. Sed fruſtra. Nam Patres illi, cum res nondum eſſet legitimè per Eccleſiam declarata, poterant de quibuſdam libris, vel dubitare, vel aliter ſentire. At nunc, facta & approbata legitima declaratione, dubitationi, vel contrariæ opinioni locus non eſt. De hoc plura ſcripſi in libro, De Titulis Caluiniſtarum.

II. QVÆSTIO.

Quæ ſit legitima verſio Scripturæ?

NOs Catholici vtimur veteri ac vulgata verſione, quæ iam multis ſæculis in Eccleſia viguit, & communi Chriſtianorum conſenſu recepta eſt. Hanc repudiant noſtri Aduerſarij, & in eius locum, non vnam aut duas, ſed propè infinitas ſuis auditoribus obtrudunt. Nam alia eſt verſio Lutheri, alia Oecolampadij, alia Theodori Bibliandri, alia Caſtalionis, alia Iunij & Tremellij, alia Munſteri, alia Bezæ, aliæ aliorum: quæ omnes inter ſe diſſident, & ab ipſis aduerſariis meritò reprehenduntur.

Certè Lutherus in commentario de nouiſſimis verbis Dauidis, in præfatione: *Omnino*, inquit, *melius eſſet, retinere illam hactenus rece-*

ptam & vsitatam versionem biliorum, quàm tot nouas versiones cumulari, quibus nihil proficitur, nisi quod dissimilitudo, & discrepantia lectionum memoriam legentium turbat, & studium remoratur, ac in multis locis incertiorem, quàm fuerat dimmitit.

Et in libro prophetiarum suarum, qui à Georhio Vvaltero Hallensi Prædicante collectus est: *Tam multæ*, inquit, *nostro tempore sunt versiones Bibliorum, vt paulatim tam multa sint Blibia, quàm multi scioli in Hebraica lingua Magistros sese profitebuntur.* Et Rauchlinus (aliàs Capnion) in Hebræas concordantias Rabbi Nathan: *Multæ translationes Bibliorum in lucem prodeunt, quas melius fuisset non natas esse, vel statim interiisse.* Omitto alios, qui similia habent.

3. Quantò feliciores Catholici, qui vnam, certam, constantem, ac vniformem sequuntur Editionem: Et tametsi toto orbe diffusi sint, vnâ tamen loquuntur linguâ, & iisdem Spiritus sancti verbis ac formulis assueti sunt. His rectè accommodari potest illud Gen. 11. 1. *Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem.* Et ibidem: *Ecce, vnus est populus, & vnum labium omnibus.* Aduersarijs verò, quod sequitur; *Confundamus linguam eorum, vt non audiat vnus quisque vocem proximi sui.* Et rursum; *Vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ.* Vno verbo. Catholici & aduersarij repræsentant duas familias, in quarum altera, Pater & mater, filij & filiæ, serui & ancillæ, eodem loquntur idiomate, & singuli singulos probè intelligunt: in altera tot idiomata sunt, quot capita: vbi Pater Gal-

licè, mater Hiſpanicè, filij Latinè, filiæ Belgicè, ſerui Italicè, ancillæ Germanicè loquuntur: Vbi poſcenti panem, porrigitur lapis; volenti bibere, miſcetur pharmacum; & ſic deinceps.

III. QVÆSTIO.

Quis ſit ſenſus Scripturæ literalis, & quis myſticus?

1. SOlet diſtingui duplex Scripturæ ſenſus. Alter literalis, ſeu hiſtoricus. Alter ſpiritualis ſeu myſticus. Literalis eſt, qui proximè ſeu immediatè ſignificatur per ipſa verba: ſiue ſint verba propria, ſiue metaphorica. Myſticus eſt, qui non ſignificatur proximè per ipſa verba, ſed per rem ſignificatam ipſis verbis. Ita D. Thom. 1. par. quæſt. 1. artic. 10. vbi notat duplicem eſſe ſignificationem in Scriptura ſacra. Vnam verborum, quæ pertinet ad ſenſum literalem. Alteram rerum, quæ pertinet ad ſenſum myſticum ſeu ſpiritualem. Nam & verba ſignificant rem aliquam ſecundum literam; & res ſignificata per verba, iterum ſignificat rem aliam ſecundum myſterium.

2. Vtrumque ſenſum inſinuat Apoſtolus 1. Corinth. 10. 1. cum ait: *Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari: & om-*

nes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Nam in his & sequentibus verbis, latet duplex sensus. Vnus literalis, qui proximè & immediatè significatur per verba citata: nempe, filios Israël, quando ex Ægypto egressi sunt, transiuisse mare rubrum, ambulasse sub nube, comedisse Manna in deserto, bibisse aquam de petra. Alter mysticus, qui non significatur proximè per verba citata, sed per res significatas verbis citatis. Nam per exitum filiorum Israël ex Ægypto per Moïsem, significatur exitus noster ex seruitute peccati per Christum. Et per mare rubrum, significatur baptismus: per Manna, Corpus Christi in Eucharistia: per aquam, sanguis Christi: per petram, Christus.

3. Mysticus à Theologis subdiuiditur in allegoricum, anagogicum, & moralem seu tropologicum. Sicut enim tres sunt virtutes Theologicæ, fides, spes, Charitas; ita tres sensus mystici. Allegoricus respondet fidei, anagogicus spei, moralis charitati. Nam allegoricus est, quando verba scripturæ, præter sensum literalem, quem habent, significant aliquid pertinens ad fidem, vel Ecclesiam militantem: quo pacto Abraham, qui secundum sensum literalem, habuit duos filios, vnum ex ancilla, & alterum ex libera; allegoricè significat Deũ, qui habet duos populos; vnum Iudæorum ex Synagoga, alterũ Christianorum ex Ecclesia. Hunc sub libertate gratiæ Christi: illum sub seruitute legis Mosaicæ (ad Gal. 4. 22.)

4. Anagogicus est, quando verba scripturę præ-

ter sensum literalem, significant aliquid pertinens ad vitam æternam, vel Ecclesiam triumphantem, quam speramus: quo pacto illud Psal. 94. 11. *Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam;* secundum literam intelligitur de terra promissionis in Palæstina: At anagogicè, de vita æterna, vbi est vera requies. (Hebræor. 4. 3.)

5. Moralis est, quando verba scripturæ, præter sensum literalem, significant aliquid pertinens ad instructionem morum, vel officia Charitatis: quo pacto illud Deuter. 25. 4. *Non alligabis os boui trituranti*: secundum literam intelligendum est de veris bobus: At moraliter, de concionatoribus, qui non debent impediri, quominus petant sustentationem à populo. (1. Cor. 9. 9.)

6. Est ergo quadruplex scripturæ sensus. 1. Literalis. 2. allegoricus. 3. anagogicus. 4. moralis, qui omnes ostendi solent in voce *Hierusalem*. Nam illa vox significat literaliter vrbem Palestinæ: allegoricè, Ecclesiam militantem; anagogicè, Ecclesiam triumphantem: moraliter, animam hominis in hac vita. Omnes item notari solent in Epistola ad Galatas, cap. 4. Nam literalis est in illis verbis, *Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera*. Allegoricus in illis. *Hæc sunt duo testamenta*, &c. Anagogicus in illis, *Illa autem, quæ sursum est Hierusalem*. Moralis in illis, *Quomodo tunc is, qui secundum carnem fuerat persequebatur eum, qui secundùm Spiritum, ita & nunc.*

7. Notatum est à viris doctis, iuxta hos quatuor sensus scripturæ, quatuor esse Doctores Eccle-

ſiæ, Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium. Et ſingulos in ſingulis ſenſibus explicandis excelluiſſe. Hieronymum in literali, Ambroſium in allegorico, Auguſtinum in anagogicò, Gregorium in morali.

IV. QVÆSTIO.

An quilibet Scripturæ locus admittat ſenſum literalem?

1. LYranus prolog. 3. Poſtillæ Bibliorum, putat aliqua ſcripturę teſtimonia non habere ſenſum literalem, ſed tantum myſticum: præſertim in duobus caſibus. Primò, quando occurrit parabola, vt Iudic. 9. 8. *Ierunt ligna, vt vngerent ſuper ſe Regem.* Secundo, quando occurrit Metaphora, vt Matth. 5. 30. *Si dextra manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam.* Hic neutrum teſtimonium admittit ſenſum literalem: Alioqui vel falſus, vel abſurdus eſſet ſenſus. Nam ſecundum literam, falſum eſt, ligna fuiſſe, vt vngerent, ſuper ſe Regem. Et abſurdum, manum abſcindi oportere, quoties per eam aliquod peccatum committitur. Igitur ſenſus vtriuſque teſtimonij debet eſſe myſticus ſeu ſpiritualis: vt per ligna ſyluarum intelligantur viri Sichem, qui ad eligendũ ſibi regem conuenerunt: Et per dextram manum ſignificetur proximus, à quo ſeparari debemus, ſi ſcandalo nobis eſt.

2. Hæc ſententia confirmatur authoritate Ori-

genis, Hieronymi, Augustini, & Gregorij, qui idem docent. Nam Origenes hom.2.in Genesin circa finem, adducit illud Prouerb. 26. 6. *Spina nascetur in manu temulenti*: quod secundum literã intelligi non potest. Hieronymus in ca. 11. Isaiæ, citat illud ibidem. *Habitabit lupus cum agno*: quod etiam falsum est, secundũ litteram. Gregorius li. 4. moral. ca. 1. & 2. adducit illud Iob. 3. 3. *Pereat dies, in qua natus sum*: quod absurdum est, si secundum literam intelligatur. Denique Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, ca. 5. sic ait: *Cauendum est, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Ad hoc enim pertinet, quod ait Apostolus: Litera occidit, spiritus autem viuificat.*

3. Nihilominus dicendum est, in quouis Scripturæ testimonio, non obstante vlla Metaphora vel parabola, reperiri sensum literalẽ. Pro quo tria notanda sunt. Primò, sensum literalem esse, qui verbis ipsis, siue propriè, siue metaphoricè sumptis, proximè significatur. Hoc supra explicaui. Secundò, quando verba non sumuntur propriè, sed metaphoricè (vel, vt alij dicunt, figuratè, aut translatitiè) tunc illum esse sensum literalẽ, qui proximè significatur per verba metaphoricè seu translatiuè sumpta: vt si dicam: *Lupus habitabit cum agno.* Hic enim Lupus & agnus, non sumuntur propriè pro vero Lupo vel agno, sed translatitiè pro feroci & mansueto. Ergo hic debet esse sensus literalis: Quando veniet Christus, tũc feroces pacificè habitabunt cum mansuetis; vel induent mores mansuetorum, & simul viuent in eadem fide & religione Christiana. Idem statuendum est de his verbis: *Si dextra ma-*

nus tua scandalizat te, abscinde eam. Nam dextra manus non sumitur hic propriè, pro vera manu; sed transfertur ad significandum amicum vel proximum. Est ergo hic sensus literalis: Si amicus aut proximus tuus abducit te à Deo, debes eum à te repellere. Qui sensus propriis verbis habetur Deut. 13. 6. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut Filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus & seruiamus Diis alienis, quos ignoras tu & Patres tui: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies.*

4. Tertiò notandum est, in parabolis duas esse partes. Vna continet rem, quæ adfertur in similitudinem: Altera continet applicationem. Vtraque habet suum sensum literalem. Verbi gratia. Matth. 13. 33. dicitur: *Simile est regnum cœlorum fermento, quod accepto mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.* Hic vna pars continet factum mulieris, quod affertur in similitudinem; & habet sensum literalem, quem verba proximè significant. Est autem hic sensus: mulier ex farina & fermento massam præparat, vt ex ea fiat panis. Altera continet applicationem, & secundum sensum literalem debet intelligi de regno cœlorum, id est; de euãgelio & eius efficacia. Est autem hic sensus: Sicut modicum fermentum habet eam vim, vt immissum in magnam farinæ massam, mox totam peruadat ac penetret, & multò, quam erat, maiorem reddat: Ita Euangelium, habet eam

efficaciam, vt prædicatum in Palæstina, mox totum terrarum orbem peruaserit, & Ecclesiam multo, quàm erat, ampliorem effecerit. Qui sensus, si referatur ad verba, quibus proximè significatur, literalis est: si autem ad rem significantem in priori parte parabolæ, mysticus est. Nam fermentum mysticè significat euangelium; massa Ecclesiam, vel orbem terrarum, in quo prædicatur euangelium.

5. Quod dixi de hac parabola, dicendum est etiam de aliis. Solent autem triplices adduci parabolæ in Scriptura. Quædam continent rem gestam, quæ adfertur in similitudinem; vt parabola de fermento. Nam quotidie miscetur fermentum cum farina ad pinsendum panem. Aliæ continent, non quidem rem gestam, sed tamen possibilem; vt parabola de Patre-familias, qui *primo manè exijt conducere operarios in vineam suam.* (Matth. 20. 1.) Aliæ continent rem impossibilem; vt parabola de lignis, quæ fuerunt, vt vngerent sibi Regem. Quales paucæ sunt in Scriptura; multæ apud externos scriptores. Hoc tamen non obstat, quo minus sensus parabolæ sit verus & literalis. Nam illud, quod in parabolam vel similitudinem adducitur, non ideo adducitur, quasi re ipsa factum sit, aut fieri potuerit; sed vt per talem similitudinem res altera meliùs explicetur. Quod sine mendacio fieri potest. Vide Gabrielem Vasquez 1. part. dispu. 15. cap. 4.

6. Ex dictis sequitur, quomodo testimonia Scripturæ, quæ pro Lyrani sententia adducta sunt, habeant verum sensum litteralem. Nam in

parabolis, tunc ſenſus literalis eſt verus, quando ſimilitudo & applicatio eſt bona; ſiue res, quæ adfertur in parabolam, ſit vera, ſiue ficta. Similiter in metaphoris tunc ſenſus literalis eſt verus, quando verba ſumuntur in ſignificatione metaphorica ſeu tranſlatitia; tametſi poſſet eſſe falſus, ſi ſumantur in ſignificatione propria. Et hoc volunt Patres ſuprà allegati.

V. QVÆSTIO.

An Aliquando vnus idemque locus Scripturæ admittat plures ſenſus literales?

1. CErtum eſt, quod ſæpè admittat vnum literalem, & vnum myſticum; & quidem vtrumque à Spiritu ſancto intentum. Sed diſputant Theologi, An præter myſticum, admittat plures literales?. Negat Michaël Medina lib. 6. de recta in Deum fide, cap. vigeſimo quinto. Alij rectius affirmant, cum ſancto Auguſtino, lib. 12. Confeſſ. cap. 30. & 31. & cum D. Thoma. prima parte quæſt. 1. art. 10. Et probatur primo, quia Deus, qui eſt author Scripturæ, adeo fœcundus eſt, vt vnico verbo mentali exprimat ſimul infinita: Ergo poteſt etiam vnico verbo ſcripto multa ſignificare. Secundo, Deus poteſt efficere, vt vna eademque res plura ſignificet; quo pacto manna non ſolum repræſentat Euchariſtiam (1. Corinth. 10.)

Sed etiam eloquium Dei (Sap. 16.) Ergo etiam potest efficere, vt vna vox plura significet. Tertio, quia multa extant Scripturæ testimonia, in quibus videntur esse plures sensus literales. Sunt autem hæc.

2. PRIMVM, Psalm. 2. 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quæ verba secundum sensum literalem dupliciter intelliguntur. Primò, de æterna Christi generatione. Et sic explicat Apostolus, Hebræor. 1. 5. Secundò, de Christi resurrectione. Sic explicat idem Apostolus Actor. 13. 33.

3. SECVNDVM, Isaiæ 53. 8. *Generationem eius quis enarrabit?* Quod etiam secundum literam habet duplicem sensum. Vnum de æterna Christi generatione: alterum de temporali. Vterque sensus habet pro se antiquos Patres. Vnde Leo Papa Sermo. 3. in Natiuit. Domin. cap. 1. sic ait: *Non enim ad illud tantummodo Sacramentum, quo Filius Dei consempiternus est Patri, sed etiam ad hunc ortum, quo verbum Caro factum est, credimus pertinere, quod dictum est: Generationem eius quis enarrabit?*

4. TERTIVM, Isaiæ 53. 4. *Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.* Quod Petrus, secundum literam, interpretatur de peccatis nostris, cum ait de Christo: *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*, (1. Petr. 2. 24.) At Matthæus explicat de morbis corporalibus, quos Christus abstulit & sanauit, Matth. 8. 17. *Omnes male habentes curauit, vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, &*

ægrotationes nostras portauit. Vide ibi Maldonatum.

5. QVARTVM, Daniel. 9. 27. *Et erit in temp. abominatio desolationis, & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.* Quæ prophetia secundum literam videtur intelligi posse, non solum de desolatione Hierosolymitana, quæ futura erat sub Antiocho Rege (1. Machab. 1. 57. Sed etiam de ea, quæ futura erat post mortem Christi.

6. Præter hæc testimonia, solent plura alia adduci, quæ putantur habere duplicem sensum literalem. Sed, ne erremus, aliqua notanda sunt. Primò, hactenus ab Ecclesia non esset definitum, plures esse sensus literales sub eadem litera. Secundò, multa esse Scripturæ testimonia, quæ antiqui Patres variè interpretantur secundum literam: sed inde non sequitur, plures esse sensus literales in illis testimoniis. Nam sæpe fit, vt plures illi sensus, qui à variis assignantur, inter se pugnant. Fieri autem non potest, vt hæc pugna à Spiritu sancto sit. Tertiò, multa etiam esse testimonia, quæ ex Hebræo textu, diuersimodè translata sunt. Nec inde sequitur, plures esse sensus literales in eadem litera; sed tantùm, plures esse sensus literales secundum varias eiusdem loci translationes. Quæ veritas oriri potest, vel ex mutatione & varietate punctorum seu vocalium; vel ex ambiguitate vocis Hebraicæ. Quartò, inter antiquos Patres vix alium esse, præter Augustinum, qui disertè affirmet, plures sensus literales sub iisdem vocibus contineri. Agnoscunt quidem plures sensus: sed vnum

literalem, alterum mysticum. Vide Vasquez prima parte, disputatione decima octaua.

VI. QVÆSTIO.

An quando libri veteris testamenti citantur in nouo, citentur tantùm in sensu literali?

1 SVpponο, testimonia scripturæ, tripliciter citari posse. Primò, in sensu literali, qui à Spiritu Sancto intuitus est. Secundò, in sensu mystico, qui etiam à Spiritu Sancto intentus est. Tertiò, per quandam accommodationem, quam quisque pro suo arbitrio facere potest, modo piè ac prudenter id faciat, sine vlla falsitate aut absurditate. Vide Gabrielem Vasquez; 1. par. disputat. 13. capite 2. in fine.

2. Nunc quæstio est, An Christus & Apostoli, quando citant testimonia Moysis & Prophetarum, citent ea tantùm in sensu literali? An aliquando etiam in sensu mystico, vel per accommodationem? Respondeo. Quædam citant in sensu literali; quædam in sensu mystico: quædam per accommodationem.

3. Exempla primi generis passim obuia sunt. Matth. 19. 4. Citatur illud Genesis 1. 27. *Masculum & fœminam fecit eos.* Et Actor. 3. 25. citatur illud Genesis 12. 3. *In semine tuo benedicentur*

omnes familiæ terræ. Et Rom. 4. 3. Citatur illud Gen. 15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Et Rom. 13. 9. Citatur illud Exod. 20. 14. *Non adulterabis, non occides, ne furtum facies.* Hæc, & multa alia citantur in sensu literali, quem ipsa verba proximè & immediatè significant.

4. Exempla secundi generis. Primum, Gen. 21. 10. *Eijce ancillam hanc, & filium eius. Non enim erit hæres filius ancillæ, cum filio meo Isaac.* Hoc secundum literam intelligitur de Agar, quæ erat ancilla Abrahæ, & de filio eius Ismaële. At Apostolus (Galat. 4. 30.) citat in sensu mystico de Synagoga. Nam quod in V. T. secundum literam scriptum est, Abrahamum habuisse vnam ancillam, quæ erat Agar, & vnam liberam, quæ erat Sara: hoc mysticè significabat, Deum habiturum Synagogam, tanquam ancillam; Et Ecclesiam Christi, tanquam liberam. Item, quod in V. T. secundum literam scriptum est, Agar cum suo filio Ismaële fuisse eiectam & repudiatam; Saram verò cũ suo filio Isaac mansisse cum Abrahamo: Hoc mysticè significabat Synagogam Iudæorum repudiandam, non item Ecclesiam Christianorum.

5. Secundum, Exod. 12. 46. & Num. 9. 12. *Os illius non confringetis.* Quod secundum literam dictum est de agno Paschali, cui non frangebantur crura, cum in sacrificio mactabatur. At Euangelista citat in sensu mystico de Christo, qui per agnum Paschalem fuit præfiguratus (Ioan. 19.)

6. Tertium, Deut. 25. 4. *Non alligabis os boui*

trituranti. Quod secundum literam intelligitur de vero boue, qui in area triturat, seu grana frumenti excutit. At Apostolus mysticè explicat de prædicatoribus Euangelij, quibus alimonia seu sustentatio neganda non est. (1. Corinth. 9. 9.) quanquam aliqui putent per accommodationem illis applicari.

7. Quartum, Oseæ 11. 1. *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Quod secundum literam intelligitur de populo Israël, qui ex Ægypto per Moysen eductus est in terram promissionis. At Euangelista mysticè intelligit de Christo, qui cum Maria matre & Iosepho reuocatus est ex Ægypto per Angelum (Matth. 2. 15.)

8. In his & similibus exmplis, notandum est, quod supra dixi, sensum mysticum esse, qui proximè significatur, non per verba Scripturæ, sed per res ipsis verbis significatas. Quo pacto Synagoga & Ecclesia mysticè significantur per Agar & Saram: CHRISTVS per agnum Paschalem: Prædicatores Euangelij per boues triturantes: Reditus Christi ex Ægypto, per reditum filiorum Israël ex Ægypto. Et sic deinceps.

9. Exempla tertij generis. Primum, Zach. 4. 3. *Duæ oliuæ super candelabrum aureum.* Quod secundum literam intelligitur de Iesu Filio Iosedech, & Zorobabele Duce Iuda. At Apostolus per accommodationem applicat duobus testibus, Enoch & Heliæ, qui ab Antichristo interficiendi sunt (Apoc. 11. 4.) Vide Vasquez prima parte, disputatione 14. cap. 1.

10. Secundum, Isaiæ 29. 13. *Populus hic labi me honorat: Cor autem eorum longè est à me.* Quod secundum literam intelligitur de populo Iudæorum, qui erant tempore Isaiæ. At Christus accommodat Scribis & Pharisæis sui temporis (Matth. 15. 8.) Vide Vasquez ibidem cap. 5.

11. Hic modus vtendi testimonijs Scripturæ per accommodationem, valde frequens est apud Patres & concionatores. Sic Ecclesia accommodat B. Virgini, quod scriptum est Cant. 1. 4. *Nigra sum, sed formosa.* Sic Aug. illud Apostoli 2. Corinth. 3. 6. *Litera occidit, Spiritus autem viuificat*; per accommodationem explicat de litera & sensu Scripturæ. Sic Bonifacius VIII illud, Lucæ 22. 28. *Ecce duo gladij hîc*, accommodatè intelligit, de duplici potestate Pontificis, Spirituali, & temporali. Sic Gregorius illud Gen. 1. 16. *Fecit Deus duo luminaria magna*, intelligit de Pontifice & Imperatore. Huiusmodi exempla propè infinita sunt.

VII. QVÆSTIO.

An sensus literalis sit obscurus?

1. Certum est, Scripturam quoad sensum literalem, qui potissimus est, sæpè obscuram esse. Quod testatur Petrus Apostolus in sua posteriori epistola ca. 30. 16. vbi loquens de Epistolis S. Pauli, sic ait: *In quibus sunt quædam dif-*

dam difficilia intellectu, quæ indocti & inhabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. Et variis modis confirmari potest. Primò, exemplo discipulorum euntium in Emaus, qui non intelligebant Scripturam, nisi Christus interpretaretur. (Lucæ 24. 27.) Secundò, exemplo Eunuchi Reginæ Æthiopum, qui rogatus à Philippo, an intelligeret Isaiam Prophetam, quem legebat, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* (Act. 8. 31.) Tertiò, exemplo Apostolorum, qui multa eorum, quæ à Christo dicebantur, non intelligebant. Matthæi 13. 36. *Accesserunt ad eum Discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.* Et Matth. 16. 11. *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis?* Et Lucæ 18. 34. *Ipsi nihil horum intellexerunt.* Quartò, consensu omnium interpretum. Nam si Scriptura esset facilis, quid opus esset tot interpretibus? tot commentarijs? tot quæstionibus & controuersiis circa fidem ac religionem? Quintò, inductione. Constat obscurissimam esse prophetiam Ezechielis de visione quatuor animalium. Constat prophetiam Danielis de 70. hebdomadibus, & de abominatione desolationis, multorum ingenia exercuisse, & adhuc exercere. De qua Christus Matth. 24. 15. *Qui legit, intelligat.* Constat totam Ioannis Apocalypsin plenam esse reconditis mysterijs: Et, vt loquitur D. Hieronymus in Epist. ad Paulinum, *tot habere Sacramenta, quot verba.* Constat in reliquo Bibliorum codice, multa etiam obscura esse ac intricata, vt norunt illi, qui legerunt.

2. Et vt alios omittam, loquantur illi, qui olim in assidua Scripturæ lectione diligenter occupati, fatebantur se multa ignorare; ideoq; ad Hieronymum, Augustinum, & alios doctissimos Patres, discendi studio, confugiebant. Testantur hoc Epistolæ illorum Patrum, ex quibus aliqua proferam exempla.

DAMASVS Papa, consuluit Hieronymum super his quæstionibus. Primò, Quid significet, quod in Genesi scriptum est; *omnis, qui occiderit Cain, septuplum punietur?* (Epist.124. & 125. inter Epistolas Hieronymi.)

Secundò, Si omnia Deus facit bona valdè, quare Noè de immundis animalibus præcepit, cùm nihil immundum possit esse bonum? (ibidem.)

Tertiò, cur Abraham fidei suæ signum in circumcisione suscepit? Et cur Isaac, vir iustus & Deo charus, non illi, cui voluit, sed cui noluit, deinceps errore benedixit?) ibidem.)

Quartò, quæ sit interpretatio visionis Isaiæ Prophetæ de Seraphin & Trisagio? (epistol. 142.)

EVAGRIVS eundem consuluit de hac quæstione; An Melchisedech, qui benedixit Abrahæ, fuerit diuinioris naturæ, nec de hominibus æstimandns? (epist.126.)

DARDANVS de hac: Quænam sit illa terra promissionis, quam Iudæi redeuntes ex Ægypto dicuntur possedisse? Non enim videtur fuisse Palestina, quia illa iam antea fuerat à maioribus ipsorum possessa, ac proinde non tamen fuit

promissa, quàm reddita. (epist.129.)

Vitalis quæsiuit ab eodem; an pro vero credendum sit, Salomonem & Achaz, quòd Scriptura commemorat, vndecimo ætatis anno filios genuisse? (epist.132.)

Cyprianus quæsiuit, quæ sit vera explicatio difficillimi illius Psalmi, qui incipit, *Domine refugium factus es nobis.* (epist.139.)

Marcella, nobilis apud Romanos fœmina, multa illi proposuit. Primò, quid sit *Ephod-bad*, &, quid *Teraphim* apud Hebræos? (epist.130.)

Secundò, quid significet *Alleluia, Amen, Maranatha?* (epist.137.)

Tertiò, quid sit *Diaplasma*? (epist.138.

Quartò, quid sit panis doloris? quid filij excussorum, de quibus fit mentio in Psalmo 126. (epist.141.)

Quintò, quæ sint illa, *quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ Deus præparauit iis, qui diligunt eum?* Et quomodo rursus Apostolus infert; *Nobis autem reuelabit Deus per spiritum suum?* Et si reuelatum est Apostolo, an ille aliis reuelauerit? (epist.148.

Sextò, cùm dicat Apost.1. Thess.4.16. *Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra:* An hoc ita intelligendum sit, vt aliqui non antè moriantur, quàm erunt cum Christo ad cœlum? præsertim cùm & Christus mortuus sit; & Henoch atque Helias morituri esse dicantur in Apocal. Ioann.: Ne scilicet vllus sit, qui non gustauerit mortem (ibidem.)

Principia, Virgo Romana, petiuit

ab illo explicationem illius Psalmi; *Eructauit cor meum verbum bonum.* (epist. 140.)

SVNIA & FRETELLA, ex Getarum & Germanorum finibus, ab eodem per epistolam interrogarunt, An in ea contentione, qua Latini dissentiunt à Græcis in Psalterio Dauidis, Hebræi magis cum his, quàm cum illis conueniant? (epist. 135.)

HEBIDIA, nobilis apud Gallos fœmina, misso in Bethleem Apodemio, proposuit illi has difficultates.

1. Quomodo accipiendum sit illud Christi, Matth. 26. 29. *Non bibam à modo de genimine vitis, vsque in diem illum, cum illud vobiscum bibam nouum in Regno Patris mei.* (epist. 50.)

2. Cur Matthæus dixerit, Christum vespere; Marcus, mane surrexisse? (ibidem.

3. Quid significet, quod in Matthæo scriptum est, *Velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum*; & quæ sequuntur. (ibid.)

4. Quomodo Christus, secundum Ioannem, insufflauit Spiritum Sanctum in Apostolos; & tamen secundum Lucam, post Ascensionem se missurum Spiritum Sanctum repromisit? (ibidem.)

5. Quid significet illud Apostoli, Rom. 9. 14. *Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum?* vsque ad eum locum; *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut à Sodoma facti essemus.* (ibidem.)

6. Quid sit, quod idem Apostolus scribit. 2. Corinth. 2. 16. *Alijs odor mortis in mortem; alijs odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis*

gam idooeus? (ibi.)

ALGASIA, ex eadem Gallia, per eundem Apodemium, hæc illi proposuit.

1. Cur Ioannes discipulos suos mittit ad Christũ, vt interrogent eum; *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* cùm prius ipse de eodem dixerit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* (epist.151.)

2. Quid significet illud Matth.12.20. *Arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* (ibidem.)

3. Quid item illud Matth. 16. 24. *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum.* (ibidem.)

4. Et illud Matth.24.19. *Væ pragnantibus & nutrientibus in illis diebus.* (ibidem.)

5. Quo sensu accipiendum illud Lucæ 9.51. *Factum est autem, dum complerentur dies assumptionis eius, & ipse faciem suam formauit, vt iret in Ierusalem.* Et paulo post subditur de Samaritanis; *Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hierusalem.* (ibidem.)

6. Quis sit *villicus iniquitatis*, qui voce DOMINI laudatus est? (ibidem.)

7. Quid sibi velit Apostolus, cùm ait, Roman. 5. *Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori?* (ibidem.)

8. Quid item Rom.7.8. *Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.* (ibidem.)

3. Omitto similes de Scriptura quæstiones, quæ ex toto ferè orbe Christiano ad S. Hieronymum deferebantur. Venio ad sanctum Augustinum,

ad quem nec pauciores, nec à paucioribus delatæ sunt.

VOLVSIANVS hanc illi detulit; Quomodo Deus immensus claudi potuerit vtero Virginis; Et, an interea temporis deseruerit curam mundi? (epistol. 2. inter epistolas Augustini.)

MARCELLINVS, Cur Deus mutauerit Sacrificia Mosaica, quæ semel instituit? præsertim cùm ea, quæ semel rectè instituta sunt, mutari nisi iniustè non possint. (epist. 4. & 5.)

Item, Quomodo Magi Pharonis potuerint inuenire aquam, quam in sanguinem mutarent, cùm iam antea tota aqua Ægypti fuerit à Mose in sanguinem transmutata? epist. 7.

BONIFACIVS Episcopus, Qui fiat, vt infantibus in Baptismo prosit parentum fides, cùm post Baptismum non noceat illis parentum impietas? Item, Quomodo susceptores in Baptismo respondeant, infantes credere, cùm reuera non credant, & incertum sit, an aliquando sint credituri? epist. 23.)

DARDANVS, Quomodo Christus homo credatur nunc esse in cœlo, cùm ipse in cruce latroni dixerit, *Hodie mecum eris in Paradiso?* Et an hinc sequatur, Christum hominem sicuti Deum, vbique esse? (epist. 57.)

PAVLINVS, cùm Apostolus dicit Ephes. 4. 11. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores*; quomodo distinguenda sint hæc nomina; & quæ sit cuique nomini officiorum vel gratiarum proprietas? Quid

proprium ſit Apoſtolorum, quid Euangeliſtarum, quid Paſtorum, quid Doctorum? (epiſt. 58. & 59.)

Item, quid ſit illud Apoſtoli, Roman. 11. 28. *Secundum Euangelium quidem, inimici propter vos: ſecundum electionem autem, chariſsimi propter Patres.* (ibidem.)

Item, qui illud, Coloſſ. 2. 18. *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate & religione Angelorum, quæ non vidit, ambulans, fruſtrà inflatus ſenſu carnis ſuæ, & non tenens caput.* (ibidem.)

EVODIVS Epiſcopus, Quinam ſint illi Spiritus, de quibus loquitur Petrus in priori epiſt. cap. 19. *In quo & his, qui in carcere erant, Spiritibus veniens prædicauit.* (epiſt. 98. & 99.)

HONORATVS, Quid ſibi velit vox illa DOMINI, Pſalm. 21. 2. *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti?* (epiſt. 120.)

Item, quid ſit, quod Apoſtolus ait, Eph. 3. 17. *Vt in charitate radicati & fundati, poſsitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo & longitudo, & ſublimitas & profundum.* (ibid.)

Item, quæ ſint quæcunque Virgines ſtultæ, & quæ ſapientes, de quibus Matth. 25. 2. (ibidem.)

Item, quæ ſint *tenebræ exteriores?* Matth. 22. 13. Item quomodo intelligendum ſit, *Verbum caro factum eſt?* Ioan. 1. 14.

SIMPLICIANVS, Quid velit Apoſtolus, Rom. 7. 7. cùm ait: *Quid ergo dicemus? Lex peccatū eſt? Abſit.* Vſque ad eum locum, *Infelix ergo homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* libro 1. ad Simplicianum quæſt. 1.

2. Quid velit, cùm ait Roman. 9. 10. *Sed & Rebeca ex vno concubitu habens Isaac patris nostri* vsque ad illud, *Nisi Dominus Sabaoth, reliquisset nobis semen* (ibidem quæst. 2.)

3. Quomodo dictum sit, 1. Reg. 10. 10. *Et insiluit Spiritus Domini super Saul*; cùm alibi dicatur, *Exagitabat eum Spiritus nequam*. 1. Reg. 16. 14. (lib. 2. quæst. 1.)

4. Quomodò dictum sit, 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Saul Regem* (ibidem q. 2.)

5. An Spiritus immundus, qui erat in Pythonissa, potuerit efficere, vt Samuel, qui iam erat mortuus, videretur à Saule, & cum eo loqueretur? (q. 3.)

Ex his, & similibus quæstionibus manifestè apparet, Scripturam in multis locis obscuram, ac intellectu difficilem esse: Et homines etiam doctissimos, quorum iam mentio facta est, palam profiteri, se non posse omnia percipere, nisi ab aliis instruantur. Quæ porrò sint causæ huius obscuritatis, iam explicandum est.

VIII. QVÆSTIO.

Quæ sit causa obscuritatis Scripturæ.

1. INuenio duas potissimum causas, Vnam ex parte rerum, quæ tractantur in Scriptura. Alteram ex parte modi, quo tractantur.

Res quæ tractantur, ſunt ferè quadruplices. Primò, Hiſtoriæ; vt patet in Geneſi, Exodo, Numeris, Deuteronomio, Ioſue, libro Iudicũ, Regum, Paralipomenon, Eſdræ, Iudith, Tobiæ, Eſther, Iob, Machabæorum; itemque in Euangelio & Actibus Apoſtolorum. Secundò, Vaticina ſeu prophetiæ, quæ in Pſalmis, in maioribus & minoribus Prophetis, & in Apocalypſi Ioannis, maiori ex parte conſignatæ ſunt. Tertiò, myſteria fidei, præſertim de Trinitate, Incarnatione, prædeſtinatione, fide iuſtificante, de præſentia Chriſti in Euchariſtia, & de ſimilibus.

Quartò, præcepta & documenta moralia de virtutibus & vitiis. Tametſi ergo, neque in his, neque in hiſtoriis, ſit fortaſſe magna obſcuritas, ex parte rerum; ſumma tamen eſt in prophetiis, & myſteriis fidei. Hæc enim ſuperant hominum captum, & intelligentiam: Neque percipiuntur à nobis, niſi *in ænigmate*, vt loquitur Apoſtolus. 1. Corinth. 13. 12. cùm ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.*

2. Iam verò modus tractandi ſæpè obſcurus eſt, propter has cauſas. Primò, quia in Scriptura multæ ſunt locutiones figuratæ. Sunt enim frequentes tropi, ſchemata, hyperbolæ, metaphoræ, allegoriæ, parabolæ, quibus tanquam inuolucris multæ veritates occultantur, quæ Lectori non ſtatim innoteſcunt. Auget hanc obſcuritatem, quod aliquando vnum idemque vocabulum, nunc propriè, nunc figuratè vſurpetur in eadem ſententia. Verbi gratia, Ioann. 4. 13.

Qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Vbi bibere & sitire, in priori parte sententiæ, sumitur corporaliter; in posteriori, spiritualiter.

Idem in eodem cap. 5.35. *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ iam sunt ad messem.* Hic etiam nomen messis, primùm propriè, deinde figuratè accipitur.

Item Ioann. 9. *Et dixit Iesus: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant.* Prior pars intelligitur de visu corporali; posterior de spirituali.

Item 2. Corinth. 5. 21. *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Vbi peccatum priori loco sumitur propriè pro peccato; posteriori, figuratè pro hostia, quæ offertur pro peccato. Nam sensus est, Deũ voluisse, vt CHRISTVS, qui non peccauerat, esset hostia pro peccato totius humani generis. Vide Augustinum, libro 2. de consensu Euangelistarum capite trigesimo.

Secunda causa obscuritatis.

3. Secundò, Non solum occurrunt figuræ in vocibus & dictionibus, vt iam ostendi, sed etiam in rebus ipsis. Nam vna res sæpè est figura vel typus alterius rei per illam significatæ. Quo Pacto agnus Paschalis fuit figura Christi; mare rubrum, Baptismi; Manna, Eucharistiæ,

Mons Sion, Ecclesiæ; Et sic de cæteris. Hinc triplex oritur obscuritas.

Prima, quia non statim constat, quæ res cuius rei figura sit. Verbi gratia. Non constaret, Agar ancillam Abrahæ, fuisse figuram Synagogæ; & Saram vxorem Abrahæ, fuisse figuram Ecclesiæ, nisi Apostolus ex peculiari instinctu SPIRITVS SANCTI, id explicasset. (ad Galatas 4.24.

4. Similiter non constaret, virgam vigilantem, quam vidit Ieremias, significare celerem executionem diuinæ sententiæ contra Iudæos, & gentiles. (Ieremiæ 1. 11.) Et ollam succensam, fuisse typum aduentus Nabuchodonosoris (Ieremiæ 1. 11.) Et per Ieremiam prohibitum ducere vxorem, præfiguratam fuisse imminentem Iudææ vastitatem (Ieremiæ 16. 2.) Et calicem furoris DOMINI, potentiam & furorem Regis Babyloniæ (Ieremiæ 25. 15.), Et per Lumbare computrescens, interitum populi in captiuitate, (Ieremiæ 13.7.

Et per laguncułam implendam vino, habitatores Ierusalem inebriandos vino furoris DOMINI) Ieremiæ 13. 12.) Et per duos calathos ficuum optimarum & pessimarum, duo genera hominum: quorum alij felices erant, qui transmigrabant cum Rege; alij miseri, qui remanebant Hierosolymis (Ieremiæ 27. 2.)

Et per lutum in manu figuli, populum Iudæorum in manu Dei (Ieremiæ 18. 16.)

Et per catenas & vincula Ieremiæ, captiuitatem variarum gentium, (Ieremiæ 27. 2.)

Et per confractionem lagunculæ testeæ, confractionem populi & ciuitatis Hierusalem (Ieremiæ 19. 10.

Et per quatuor bestias, quatuor regna seu imperia (Dan. 7. 3.)

Et per arietem, Regem Medorum ac Persarum: per Hircum, Regem Græcorum (Daniel 8. 20.)

Hæc, inquam, & similia non constarent, nisi sigillatim à Deo essent explicata: Et postquam explicata sunt, vix adhuc intelliguntur sine interprete.

5. Secunda, quia vna res aliquando est figura rerum diuersarum, etiam repugnantium. Sic Ionas fuit typus CHRISTI. Matthæi 12. 40. *Sicut Ionas fuit in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.* Idem Ionas fuit typus populi Iudæorum, qui Christo erant contrarij. Nam sicut Ionas dolebat de pœnitentia Niniuitarum (Ionæ 4. 1.) Ita Iudæi postea doluerunt de vocatione gentium. (Augustin. epist. 49. quæ. 6. Quod dixi de Iona, dicendum quoque est de diluuio, de petra, de similibus. Nam diluuium, ex vna parte fuit figura Baptismi fidelium: ex altera, supplicij infidelium. (Augustin. epistol. 99. ad Euodium.) Et petra, qui Christus est, fuit *perennntibus lapis offensionis & scandali: credentibus verò, in caput anguli,* (1. Pet. 2. 8. & Rom. 9. 32.)

6. Tertia, quia aliquando fit, vt res aliqua, quæ est figura alterius, repræsentet illam in vno, & omnino dissimilis sit in alio. Quo pacto fœmi-

ma fornicaria, quam Oseas Propheta iussus est accipere in vxorem, fuit typus Synagogæ: quam quidē in eo repræsentabat, quòd sicut ipsa commiserat fornicationem carnalem; ita synagoga spiritualem, quæ in cultu idolorum consistit. At in eo discrepabat, quod ipsa, postquam Oseæ nupserat, non rediit ad carnalem fornicationem, vt multi probabiliter putant: Synagoga verò, postquam Deo fuerat reconciliata, iterum in idololatriam lapsa est.

Tertia causa obscuritatis.

7. Tertiò, Sæpè etiā in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ lectori magnam pariunt difficultatem. Aliquas ex iis recensebo.
1. Dicit Moses, Deum creasse cœlum & terram sex diebus, & septimo die quieuisse. Gen. 1. & 2. At contra Ecclesiasticus cap. 18. 1. dicit: *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul.*
2. Moses refert, filios Israël in Ægypto fuisse annis quadringentis (Gen. 15. 13.) Quod etiam repetit Stephanus Act. 7. 6. At contrà, Apostolus numerat annos quadringentos & triginta. (Galat. 3. 17.)

Item, Gen. 32. 30. dicit Iacob Patriarcha: *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* At contrà, Exodi. 33. 20. dicit Deus: *Non videbit me homo, & viuet.*

Item, Exod. 20. 5. dicitur; *Ego sum Dominus Deus tuus, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.* At contrà, Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.*

Item, Exodi 20. 12. *Honora patrem tuum & matrem tuam.* At contrà, Lucæ 14. 26. *Qui non odit Patrem suum, & matrem, non potest meus esse discipulus.*

Item, Deut. 6. 13. *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius iurabis.* At contrà, Matth. 5. 34. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino.*

Item, 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Saul Regem.* At contrà, Rom. 11. 29. *Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei.*

Item, 3. Reg. 8. 9. *In arca non erat aliud nisi duæ tabulæ lapideæ quas posuerat in ea Moses in Horeb.* At contrà, Hebr. 9. 4. *In arca erat urna habens manna; & virga Aaron, quæ fronduerat; & tabulæ testamenti.*

Item, Psalm. 1. 5. *Non resurgent impij in iudicio.* At contrà, 1. Cor. 15. 51. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.*

Item, Psalm. 61. 12. *Semel locutus est Deus.* At contrà Hebr. 1. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio.*

Item, Psalm. 115. 2. *Omnis homo mendax.* At contrà, Apoc. 14. 5. *In ore eorum non est inuentum mendacium.*

Item, Prouerb. 6. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & disce Sapientiam; quæ parat in æstate cibum suum, & congregat in messe, quod comedat.* At contrà, Matth. 6. 34. *Nolite solliciti esse in crastinum.*

Item, Prouerb. 22. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui.* At contrà,

Ezech. 20. 8. *In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorum custodiatis.*

Item, Prouerb. 26. 4. *Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.* At contrà, ibid. *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.*

Item, Sap. 1. 13. *Deus mortem non fecit.* At contrà, Eccl. 11. 14. *Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt.*

Item, Sap. 11. 25. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* At contrà, Rom. 9. 13. *Iacob dilexi, Esaü autem odio habui.*

Item, Ecclesiast. 10. 15. *Initium omnis peccati est superbia.* At contrà, 1. Timo. 6. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas.*

Item, Ecclesiast. 12. 6. *Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari.* At contrà, Luc. 6. 30. *Omni, petenti te, tribue.*

Item, Ecclesiast. 24. 28. *Qui edunt me adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient.* At contrà, Ioa. 4. 13. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.*

Item, Ionæ 3. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* At contrà, Ionæ 4. 11. *Ego parcam Niniue ciuitati magnæ.*

Item, Matth. 10. 8. *Gratis accepistis, gratis date.* At contrà, Luc. 10. 7. *Dignus est operarius mercede sua.*

Item, Matth. 10. 10. *Nihil tuleritis in via, non peram, neque calceamenta, neque virgam.* At contrà, Marc. 6. 8. *Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum.*

Item, Matth. 17. 1. *Post dies sex assumit Iesus*

Petrum, & Iacobum, & Ioannem. At contrà, Lucæ 9.28. *Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum, &c.*

Item, Matth.18.15. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum.* At contrà, 1. Timoth.5 20. *Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.*

Item, Marci 10.19. *Nemo bonus, nisi vnus Deus.* At contrà, Lucæ 6.45. *Bonus homo, de bono thesauro cordis sui profert bonum.*

Item, Marci 16.15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ.* At contrà Matth. 10. 15. *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed ite ad oues, quæ perierunt domus Israël.*

Item, Lucæ 22.28. *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.* At contrà, Matth. 26.31 *Omnes vos scandalum patiemini in me.*

Item, Ioan.5.31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* At contrà Ioan. 8.14. *Et si ego testimonium perhibeo de meipso verum est testimonium meum.*

Item, Ioan.5.34. *Ego testimonium ab homine non accipio.* At contrà, Ioan. 15.27. *Et vos testimonium perhibebitis de me.*

Item, Ioan.6.55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* At contrà, ibidem: *Spiritus est, qui viuificat, caro non prodest quidquam.*

Item, Ioan.15.15. *Omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* At contrà, Ioan.16.12. *Adhuc multa habeo vobis dicere.*

Item, Ioan. 20. 1. *Maria Magdalene venit ad monumentum,*

numentum, cum adhuc tenebræ essent. At contrà, Marci 16. 2. *Venit ad monumentum, orto iam sole.*

Item, Rom. 2. 25. *Circumcisio quidem prodest, si legem obserues.* At contrà, Gal. 5. 2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

Item, Rom. 3. 38. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus.* At contrà, Iac. 2. 20. *Fides sine operibus mortua est.* Et ibidem: *Videtis, quia ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm.*

Item, Rom. 9. 19. *Voluntati eius quis resistit?* At contrà. Act. 7. 51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & Patres vestri.*

Item, Rom. 11. 14. *Qui cognouit sensum Domini?* At contrà, 1. Corinth. 2. 16. *Nos autem sensum Christi habemus.*

Item, 1. Corinth. 13. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et contra, Lucæ 11. 41. *Date eleemosynam, & ecce omnia mundà sunt vobis.*

Item, 1. Corinth. 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* At contrà, Ioann. 5. 21. *Filius, quos vult, viuificat.*

Item, Gal. 1. 10. *An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.* At contrà, 1. Corinth. 10. 33. *Sine offensione estote, sicut & ego per omnia placeo.*

Item Gal. 6. 2. *Alter alterius onera portate.* At contrà, ibid. v. 5. *Vnusquisque onus suum portabit.*

Item, 1. Timoth. 6. 16. *Deus habitat lucem inac-*

cessibilem. At contrà, Psal.33. 6. *Accedite ad eu- & illuminamini.*

Item, Ioan. 1. 8. *Si dixerimus, quoniam pecca- tum non habemus, ipsi nos seducimus.* At contra, Ioann. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatu- non facit.*

8. Hæ & similes apparentes contradictione- quæ passim in Scriptura occurrunt, sæpè remo- rantur Lectorem; & negotium facessunt, etia- viris doctissimis. Testantur hoc antiqui Patre- qui in huiusmodi contradictionibus concilian- dis multum operæ posuerunt, & Augustinus i- libris de consensu Euangelistarum, & alij præ- terea, qui scripturam interpretati sunt. Quoru- labores si ad nos non peruenissent, in magnis a- huc tenebris versaremur.

Quarta causa obscuritatis.

9. Quartò, Verba scripturæ sæpè efficiu- ambiguum sensum, ex defectu distinctioni- Nam aliquando, vbi distinctione opus e- nulla adhibetur distinctio. Quod fit in his fe- rè casibus. 1. Quando agitur de Deo. 2. Qua- do de Christo. 3. Quando de aduentu Chri- sti. 4. Quando de Ecclesia. Nam in Deo spe- ctari potest, vel vnitas essentiæ, vel trinita- personarum. In Christo, vel humana natu- ra, vel diuina. Aduentus Christi duplex est; prior in natiuitate; posterior in die iudici- Ecclesia similiter, vel militans est in terra, v- triumphans in Cœlo. Cùm ergo Scriptu- loquitur, vel de Deo, vel de Christo, vel de aduentu Christi, vel de Ecclesia; sæpè du-

bium & obſcurum eſt, quo ſenſu de illis loquatur. An ſcilicet de Deo, quatenus eſt vnus in eſſentia, an quatenus eſt trinus in perſonis? An de Chriſto, quâ Deus, an quâ homo eſt? An de primo ipſius aduentu, an de ſecundo? An de Eccleſia militante, an de triumphante? de ſingulis dabo exemplum.

10. De Deo loquitur Scriptura. Matth. 6. 9. *Pater noſter, qui es in cœlis.* Dubium eſt an loquatur de Deo, quoad vnitatem eſſentiæ, an quoad diſtinctionem perſonarum? Vel vt proponunt Scholaſtici, An nomen Patris ſumatur ibi eſſentialiter, quatenus eſt commune tribus perſonis? an perſonaliter, quatenus conuenit ſoli perſonæ primæ. In vtramque partem authores ſunt. Veriſimilius tamen eſt; ſumi eſſentialiter. Quod ex verbis illis Chriſti colligi poteſt, Ioan. 20. 17. *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.* Vbi vtroque modo ſumitur. Nam Pater Chriſti, quoad æternam generationem, eſt prima perſona diuina, quatenus diſtinguitur à Filio & Spiritu ſancto. Noſter autem Pater, quoad creationem, gubernationem, & adoptionem, eſt tota Trinitas, quatenus eſt vnus Deus. Itaque cum ait; *Aſcendo ad Patrem meum*, loquitur de ſola perſona prima: Cùm addit, *Et Patrem veſtrum*, loquitur de tribus perſonis, quatenus ſunt vnum in eſſentia.

11. De Chriſto fit mentio, Coloſſ. 1. 15. *Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt: Et ipſe eſt Caput corporis Eccleſiæ, primogenitus ex mortuis, &c.*

Hic etiam dubium est, an hæc intelligi debeant de Christo secundum diuinitatem, an secundum humanitatem? Multi volunt, aliqua priori, alia posteriori modo intelligi oportere. Quibus assentior. Nam Christus, secundum diuinitatem, est imago Patris. Et per ipsum, ac in ipso creata sunt omnia. At secundum humanitatem est Caput Ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis. Vtroque sensu potest dici primogenitus omnis creaturæ, iuxta varias interpretum explicationes, vt videre est in commentario illius loci.

12. De Aduentu Christi sermo est, Hebræor. 1.6. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et hic quæstio est, an sermo sit de primo aduentu, qui factus est in natiuitate? an de secundo, qui fiet in die iudicij? Si spectemus particulam, *Iterum*, videtur esse sermo de secundo: si alias circunstantias, de primo. Videantur Interpretes.

13. De Ecclesia scribit Apostolus, ad Galat. 4. 26. *Illa autem, quæ sursum est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filij desertæ, magis quam eius, quæ habet virum.* At difficultas est, an loquatur de Ecclesia militante, an triumphante. Quæ difficultas habet etiam alibi locum, vt Hebræor. 12. 22. *Accessitis ad montem & ciuitatem Dei viuentis, Ierusalem cœlestem & Ecclesiam primitiuorum.* Et Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Eccle-*

siam, non habentem maculam, aut rugam.

14. Ad hoc genus obscuritatis potest etiam reuocari, quod quæ in scriptura dicuntur de Christo, aliquando intelligantur de Capite Ecclesiæ, quod est Christus; aliquando de Corpore seu membris Ecclesiæ, qui sunt fideles; aliquando de vtroque, vt notat Augustinus lib. 3. de Doct. Christi cap. 31.

De Capite Ecclesiæ intelligitur illud Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi.* Vbi Christus, tanquam caput Ecclesiæ, promittit corpori & membris illius, perpetuam suam assistentiam, protectionem & gubernationem. De Corpore seu membris Ecclesiæ, intelligitur illud Act. 9. 4. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Non enim Saulus persequebatur personam Christi (quia Christus iam erat in cœlo, vbi eum persequi non poterat) sed discipulos Christi, qui erant membra Ecclesiæ. De vtroque intelligitur illud Isaiæ 61. 10. *Induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circumdedit me: quasi sponsum decoratum coronâ, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Vbi Christus nominatur sponsus & sponsa, id est, Caput & corpus. Et Psal. 2. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Quod in capite olim impletum est, & nunc quotidie impletur in membris.

Quinta causa obscuritatis.

Quintò Sæpè in scripturis, vbi minimè putamus, subito fit transitus de sensu literali ad mysticum; de carnalibus ad spiritualia; de tempora-

libus ad æterna; de Regibus Iſraël ad Regem Chriſtum: Et è contrario. Hoc maximè fit in Pſalmis & Prophetis, vt videre eſt cap. 7. Iſaiæ, vbi ab Hiſtoria duorum regum (quorum alter erat Raſin Rex Syriæ; alter Phacee Rex Iſraël) ſtatim fit tranſitus ad Beatam Virginem, *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel*. Et cap. decimo quarto, vbi à Rege Babylonis fit tranſitus ad Luciferum. Et Pſalm. ſeptuageſimo primo, vbi à Salomone fit tranſitus ad Chriſtum: *adorabunt eum omnes Reges terræ*. Et Ioan. 6. vbi à panibus hordeaceis fit tranſitus ad panem Euchariſticum ſeu ſacramentalem. Et alibi ſæpè. Vide D. Hieron. lib. 5. in Iſaiam, cap. 16. & noſtrum Riberam in cap. 1. Oſeæ, ver. 34.

Sexta cauſa obſcuritatis.

16. Sextò. Sæpè in hiſtoriis Scripturæ, non ſeruatur ordo rerum geſtarum: & ſæpè ſupputatio annorum non apparet liquida: Denique, Sæpè citantur libri, qui quidem ſi extarent, multum lucis adferrent Lectori; ſed quia non extant, relinquunt ambiguum & ſuſpenſum. Cuiuſmodi libri ſunt hi:

1. Liber bellorum Domini. Num. 21. 14.
2. Liber iuſtorum. Ioſue 10. 13.
3. Liber verborum dierum Salomonis. 3. Regum 11. 41.
4. Liber ſermonum Regum Iuda, & Regum Iſraël. 3. Reg. 14. & deinceps.
5. Liber Samuelis videntis de reb. à Dauide geſtis, 1. Paral. 29. 29.

6. Liber Nathan Prophetæ de iiſdem rebus, ibidem.
7. Volumen Gad videntis. ibid.
8. Liber Nathan Prophetæ de rebus à Salomone geſtis, 2. Paralip. 9. 29.
9. Liber Ahiæ Silonitis de iiſdem. ibid.
10. Viſio Addo videntis, contra Ieroboam filium Nabat. ibid.
11. Hiſtoria Regum Iſraël, conſcripta à Iehu, filio Hannani 2. Paralip. 20. 34.
12. Hiſtoria Oziæ Regis conſcripta ab Iſaia filio Amos. 2. Paralip. 26. 22.
13. Sermones Hozai de rebus Manaſſe. 2. Paralip. 33. 19.
14. Lamentatio Ieremiæ in funere Ioſiæ Regis 2. Paralip. 35.
15. Volumen Ieremiæ, de euerſione vrbis & captiuitate populi. Ierem. 36. 6.
16. Liber Ieremiæ de vaſtatione Babylonis, Ierem. 51. 60.
17. Liber dierum Sacerdotij Ioannis Hircani. 1. Machab. 16. 24.
18. Deſcriptiones Ieremiæ Prophetæ. 2. Machab. 2.

Aliæ cauſæ obſcuritatis.

Præter has cauſas, ſunt plures aliæ, quas obiter attingam. 1. Quod aliquando connectantur ſententiæ, inter quas vel connexio non eſt, vel non apparet. 2. Quod ſæpè occurrant Hebraiſmi, qui à paucis intelligi poſſint, 3. Quod ſæpè non videatur aptè reſponderi ad quæſtionem

propositam. 4. Quod sæpè verba ambigua sint vt ægrè discerni queat, quo sensu accipi debeant. Vt 1. Corintht. 3 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: Et vniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si enim opus manserit, quod superædificauit mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.*

18. Hic locus planè difficillimus est. 1. quia non satis constat, quid intelligendum sit per aurum, argentum, fœnum, stipulam. 2. quid per diem Domini. 3 quod per ignem. 4. quid sit ardere & detrimentum pati. Denique quid sit, saluum fieri, quasi per ignem. Vnde Augustinus in lib. de fide & operibus cap. 15. disertè scribit hunc locum esse vnum ex iis, de quibus loquitur Petrus in posteriori epist. ca. 3. 16. cùm ait, in epistolis Pauli quædam esse difficilia intellectu.

19. Æquè obscurum est illud 1. Corinth. 15. 29 *Quid facient, qui baptisantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt. Vt & quid baptisamur pro illis:* Non enim facilè est explicare, quid hoc loco significet, *Baptisari*. Item, quid, *pro mortuis baptisari*. De qua re extant sex diuersæ opiniones apud Card. Bellarminum lib. 1. de Purgatorio cap. 4.

20. Similiter illud Hebr. 6. 4. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, &c.*

& prolapsi sunt, rursum renouari ad pœnitentiam. Quæ verba obscurissima sunt, & ex illis malè intellectis orta est Hæresis Nouatianorum, (tempore Cypriani) qui dicebant, lapsis non esse dandam pœnitentiam, nec veniam; ideoque Catharos, id est, puros ac mundos se appellabant.

21. Atque hæc sufficiant de causis, ex quibus oritur obscuritas scripturæ, quoad verum ac legitimum sensum literalem. Hinc nascitur alia quæstio, quæ etiam paucis explicabitur, nimirum.

Cur Deus voluerit Scripturam esse obscuram?

22. Hic merito quæri potest, cur Scriptura, quæ alioqui ex parte rerum ac mysteriorum, quæ tractat, valde obscura est, adhuc obscurior facta sit ex modo tractandi, Deo sic volente ac disponente? Cur non potius, eodem volente ac disponente, factum sit, vt mysteria, quæ ipsa per se obscura sunt, tam clarè proponerentur, vt ab omnibus intelligi possint? Variæ sunt rationes. Ex iis aliquas attingam.

23. PRIMA RATIO. Deus, sicut in aliis rebus, ita etiam in Ecclesia, voluit seruari ordinem, vt alij docerent, alij discerent. At hic ordo non seruaretur, si Scriptura esset tam clara, vt ab omnibus intelligi & explanari possit. Quò spectat illud Ephes. 4. v. 11. *Ipse dedit quidem quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus mini-*

ſterij, in ædificationem Corporis Chriſti, id eſt, Ec-cleſiæ. Et 1. Corinth. 12. 29. *Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes Interpretantur?* Q. D minimè. Aliorum eſt docere & interpretari aliorum diſcere & auſcultare. Quod ibidem pulchra declaratur ſimilitudine, quæ ab humano corpore ſumpta eſt. Nam ſicut in humano corpore multa ſunt membra, & non omnia eundem actum ſeu exercitium exercent; ita in Eccleſia, quæ eſt corpus Chriſti, multi ſunt fideles, & non omnes eandem à Deo gratiam & operationem habent. Nam *vni datur ſermo Sapientiæ, alteri operatio virtutum, alij diſcretio Spirituum, alij interpretatio ſermonum.* Et, vt alibi loquitur idem Apoſtolus, Rom. 12. 3. *Vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei.* Vnde ibidem addit: *Dico omnibus, qui ſunt inter vos, non plus ſapere, quàm oportet ſapere.* Quod perinde eſt, ac ſi dicat; Sicut oculi non vſurpant ſibi officium audiendi; nec aures, videndi; nec brachia, ambulandi; nec pedes, comedendi; quia hoc illis à natura conceſſum non eſt: Ita in Eccleſia non omnes debent vſurpare officium docendi, nec omnes Scripturam interpretandi, nec omnes miracula operandi (quia hoc eſſet plus ſapere, quam oportet ſapere) ſed quiſque facit, aut facere debet, quod ipſi à Deo, in diuiſione gratiarum, datum eſt.

24. Contra hunc ordinem, ac diuinam ordinationem, peccant Aduerſarij, qui omnibus etiam laicis ac mulierculis permittunt libertatem legendi, & interpretandi Scripturam, cum

ad hoc officium à Deo minimè vocati, ac proinde nec idonei sint. Et eò res iam rediit, vt nullus sit ferè caupo, aut Sartor, aut Chirurgus, apud Lutheranos & Caluinistas, qui non putet, suo marte scripturam intelligere aut interpretari se posse; ideoque alterius instructione non indigere. Audiant illud Apostoli 1. Corinth 12.21. *Non potest oculus dicere manui: opera tua non indigeo. Aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarij.*

35. Audiant & illud 1. Timoth. 2.11. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.* Et 1. Corinth. 14.34. *Mulieres in Ecclesia taceant. Non enim permittitur illis loqui, sed subditas esse. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Quare hoc? Vt seruetur ordo à Deo in Ecclesia constitutus. *Nunquid omnes Doctores? Nunquid omnes Interpretantur?* Non. *Sed diuisiones gratiarum sunt.* Vnde mulierculæ, quæ multa garriunt de Scripturis, & suam sententiam in controuersiis fidei interponere non erubescunt, stultissimè sibi arrogant, quod non habent. In qua re imitantur suam Euam, quæ in Paradiso non potuit tacere, sed tacente viro, cœpit disputare cum serpente, à quo statim victa & decepta est. (1. Timoth. 2.14.) Atque ipsa deinde suum virum decepit. [Gen. 3.6.] Multæ hoc tempore sunt filiæ Euæ, quæ idem faciunt.

26. SECVNDA RATIO. Si Scriptura esset facilis, non tantùm intelligeretur à fidelibus, qui sunt in Ecclesia, sed etiam ab infidelibus,

qui sunt extra Ecclesiam: Et sic paulatim ma-
jestas & authoritas ipsius labefactaretur. Hoc
sensu accipi potest illud Matth. 7. 6. *Nolite da-
re sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras
ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis*; vt in-
terpretatur D. Thomas in 1. par. qu. 1. artic. 9
ad 2. & Augustinus (vel quisquis author ille est)
homil. 7. in Apocal.

27. TERTIA. Si Scriptura esset facilis & per-
spicua, non solum apud infideles, sed etiam
apud Christianos esset in minori æstimatione
quàm par est. Imò non paucis esset occasio su-
perbiæ & arrogantiæ. Nam si viderent omnia
quæ de altissimis mysteriis disputantur, plana
& obuia sibi esse: sine dubio magni se face-
rent, & suo ingenio ac industria putarēt omnia
comprehendere se posse. Nunc contrà fit. Vi-
dent tantam esse Scripturæ obscuritatem, vt
suis viribus superare eam non possint; ideoq;
& aliorum instructione indigere se sentiunt, &
ad Deum seriò confugiunt, vt ipsorum men-
tem illuminet, & mysteriorum arcana pate-
faciat. Hoc fecit Dauid Psal. 118. 18. *Reuela ocu-
los meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et ibi-
dem v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem
tuam.* Et infra v. 135. *Faciem tuam illumina super
seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Et
meritò: quia Scripturæ sensus non potest ha-
beri, nisi ab eo, qui Scripturæ author est: At
author Scripturæ est Spiritus sanctus, & ideo
Scriptura vocatur verbum Dei: Ego non nisi
à Spiritu Sancto potest haberi illius sensus.
Quo spectat illud 2. Petri 1. 20. *Prophetia Scri-*

pturæ propria interpretatione non fit. Causa additur: *Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.*

28. Atque hinc fit, vt homines elati ac superbi, qui suo iudicio præsentes sunt, & proprio ingenio multum tribuunt, non assequantur legitimum Scripturæ sensum, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et hoc est, quod ait Christus, Matth. 1. 25. *Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.* Apostol. Rom. 1. 22. *Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.*

29. Quæ hactenus de obscuritate Scripturæ dicta sunt, non spectant ad vituperium, vt aduersarij malè interpretantur, sed ad commendationem. De qua re Theodoretus præfatione in Ezechielem sic scribit: *Eorum, quæ pretiosa sunt, in promptu hominibus est nihil. Margaritam quippe, sicut etiam purpureæ vestis regiæ florem, maris occultat profundum: Et auri argentique venæ in terræ superficie non exstant, sed in intimis eiusdem partibus continguntur. In domibus item pretiosissima quæque intus in penibus, impositis vinculis, clauibus & sigillis custodimus. Consilia quoque earum rerum, quæ sint maioris alicuius ponderis, fidelioribus amicis, non omnibus temerè enunciare consueuimus. Verùm hisce omnibus, quæ modò diximus, augustiora diuina sunt, &c. Decet igitur ea maiori custodia digna censentes, cum Domino dicere, non esse proijciendas margaritas ante porcos. Etenim reuera contemnitur eorum, quæ sunt in promptu, possessio.* Et plura ibidem in eandem sententiam.

IX. QVÆSTIO.

An Lutherani, & Caluinistæ habeant veram Scripturam?

1. NOn habent. Quod ex dictis sic prob: Tria potissimum spectari debent : Scriptura. 1. Canon, seu Catalogus libror: Scripturæ. 2. Versio seu editio. 3. Sensus & i: terpretatio. At Lutherani & Caluinistæ, n: habent authenticum canonem, nec authenti: versionem, nec authenticam interpretatione: Ergo non habent authenticam Scripturam. M: nor propositio, quo ad singulas partes, fac: demonstrari potest.

2. Primò. Non habent authenticum canone: quia nec canon Lutheranorum, nec can: Caluinistarum, (qui inter se dissident) fuit v: quam ab Ecclesia approbatus. Nam à tempr: Innocentij I. semper in Ecclesia viguit can: Catholicorum, qui in Concilio Tridenti: consignatus est: Ante tempora Innocentij, n: reperies vel duos authores, qui in omnibus, v: Lutheranorum, vel Caluinistarum canon: amplexi sint.

3. Secundò. Non habent authenticam versionem. Multas quidem habent, vt suprà dixi; se: nouas, suspectas, & ab ipsis etiam damnata: Lutheri versionem carpunt Tigurini, Osia: drini, Bucerus, Munsterus, Lutherus ips: Nam Tigurini multis sannis illam excipiunt, v

conqueritur Stoltzius in defensione Lutheri. Osiandrini obiiciunt illi dolum & falsitatem: Bucerus, manifestos, & non paucos lapsus: Munsterus, multorum versuum omissionem. Denique Lutherus ipse, post viginti annos, fassus est, se crebrius errasse, eò quòd Rabinorum glossis nimium credidisset, vt testatur Cochlæus in Actis Lutheri, Lindanus in Dubitantio, & alij.

4. Versionem Bezæ damnant Castalio in præfatione ad Angliam, Samuel Huberus in libro de vltimæ tubæ clangoribus, Hugo Bruchtonus, & quis non? Vicissim versionem Castalionis reprehendit Beza in suis annotationibus, tanquam *falsam, ineptam, imperitam, audacem, blasphemam, vitiosam, ridiculam, execrandam, erroneam, impiam, peruersam.* Et in reprehensione ad defensionem Castalionis, de eadem sic loquitur: *Translationem noui Testamenti, tum Latinam, tum Gallicam, à Sebastiano Castalione istic scriptam & excusam, optimo iure reprehensam fuisse in meis annotationibus, non solùm, vt indoctam, sed etiam multis locis impiam, & à Sancti Spiritus sententia discrepantem, vobis, vt existimo, non constabat, cùm edendæ suæ defensionis potestatem illi faceretis, sed nunc tandem vt spero, conspicuè intelligetis.*

5. Munsteri versionem perstringunt Tigurini, & Pelicanus in suis præfationibus. Denique, cùm Tigurinorum Biblia à Typographo oblata essent Luthero, hoc responsum ab eo accepit: *Nec posthac mihi aliquid mittas, quod à ministris Ecclesiæ Tigurinæ profectum sit. Nullum enim cum eis posthac commercium habere, nec eorum*

libros recipere, aut legere volo; quando quidem ipsi iam damnati sunt, & alios quoque miseros homines secum ad inferos abducunt, &c. Ita refert Hospinianus Caluinista, in historia Sacramentaria Anno 1544.

6. Tertiò. Non habent authenticam Scripturæ interpretationem; sed nouam, inauditam, & omnibus bonis authoribus repugnantem. Quod paucis exemplis declarabo. Legimus Matth. 17. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Hoc Caluinus, non seriò, sed ironicè à Christo dictum esse interpretatur, vt sensus sit; Nec serues mandata, quia illorum obseruatio nec prodest, nec possibilis est. Impium dogma.

7. Item legimus Matth. 26. 28. *Hic est Sanguis meus noui Testamenti.* Et Lucæ 22. 20. *Hic est calix nouum Testamentum in meo Sanguine.* Quod Lutherani sic interpretantur; Hoc vinum est meus Sanguis. Caluinistæ sic; Hoc vinum significat meum Sanguinem. Plessæus libro 4. de Eucharistia cap. 2. sic; *Hæc est acerba mors, quam paulò post sustinebo.*

8. Item legimus Act. 2. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Quod Beza in Commentario illius loci, sic explicat; *Non derelinques cadauer meum in sepulchro.* Plura huius generis exempla adduxi in libro de titulis Caluinistarum.

9. Repeto nunc Syllogismum, quem posui: Illi non habent veram & legitimam Scripturam, qui non habent antheuticum Scripturæ canonem, versionem, interpretationem. Hanc Luthe-

Lutherani & Caluinistæ non habent. Ergo veram & legitimam Scripturam non habent. Ex quo vlterius infero, eos ex Scriptura disputare, aut ad Scripturam prouocare non posse. Vel, si omnino velint, hoc vel simili modo compellandos esse: Vnde vos, ô boni Viri, codicem Bibliorum accepistis? Non aliundè, quàm à Catholicis. At quare eundem, quem accepistis, non retinetis? Cur canonem Catholicorum, qui ab Innocentio, Augustino, Gelasio, & tota Ecclesia receptus est, repudiatis? Cur nouum confingitis, quem Ecclesia nunquam pro legitimo agnouit? Cur antiquam & vsitatam Editionem reiicitis? Cur tot nouas, & inter se pugnantes versiones substituitis? Cur sensum Scripturæ falsa interpretatione deprauatis? Certè, Si ex Scriptura disputare vultis, ex nostra disputate, quia vestram non admittimus. Nostra legitima & antiqua est: vestra, spuria & nouitia. Nostra vnica, & sibi constans: vestra varia, multiplex, instabilis.

CAPVT IV.

De Traditione, ex qua etiam habentur Articuli Fidei.

CElebris quæstio est, An præter Scripturam admittēda sit aliqua Traditio, quæ parem cum Scriptura auctoritatem habeat. Vel, vt aliqui proponunt, an præter Verbum Dei scriptū, sit aliquod Verbum Dei nō scriptum, sed traditum? Aduersarij passim negant. Catholici affirmant. Vt res melius intelligatur, procedam hoc ordine. Primò, dicam de Traditionibus veteris Testamenti. Secundò, de Traditionibus noui Testamenti. Tertiò, ostendam errorem, dissensiones, & mendacia aduersariorum. Quartò, diluam eorum obiectiones.

De traditionibus Veteris Testamenti.

2. Iudæi præter Scripturam, habebant etiam Traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Pharisæorum, quas Christus in Euangelio reprehendit: aliæ Mosaycæ, quæ erant laudabiles, & ad salutem necessariæ. Traditiones prioris generis erant hæ:

Prima, quod ante sumptionem cibi lauandæ essent manus. Matth. 15. 1. *Accesserunt ad eum Scribæ & Pharisæi, dicentes: Quare Discipuli tui trās-*

grediuntur Traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas, cùm panem manducant.

Secunda, quòd etiam inter comedendum illa lotio sæpius esset repetenda. Marci 7. 3. *Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes Traditionem seniorum.* Hinc in nuptiis Canæ Galileæ erant *sex hydriæ positæ secundum purificationem Iudæorum.* (Ioan. 2. 6.) in quibus hydriis erat aqua ad lauandas manus inter prandendum.

Tertia, quòd venientes è foro non deberent cibos capere, nisi loti essent. Marci 7. 4. *Et à foro nisi baptizētur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum, & æramentorum, & lectorum.*

Quarta, quòd cum peccatoribus non esset sumendus cibus. Matth. 9. 11 *Et videntes Pharisæi dicebant Discipulis eius: Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?* Similia habentur Lucæ 5. 30.

Quinta, quòd ne quidem permittendū esset, vt quis à peccatoribus tangeretur. Lucæ 7. 39. *Videns autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic si esset Propheta, sciret vtiq; quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est.* Vbi manifestè apparet, Pharisæū fuisse miratū, quòd Christus à muliere peccatrice pateretur se contrectari, eò quòd hoc esset contra morē & Traditionem Pharisæorum, quorum vox erat hæc: *Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus.* (Isa. 65. 5.)

Sexta, quòd in Sabbatho non liceret ægros sanare. Lucæ 6. 7. *Obseruabant autem Scribæ*

BIBLIOTECA C. F. M. MONTEFUSCO (Av)

Deo offerre. Matth. 15. 3. *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter Traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. Et quicunque maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum & matrem suam. Et irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram.*

5. Hæ fuerunt præcipuæ Traditiones Pharisæorum, quantum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquę earum essent bonæ ex suo genere, aliæ malæ, aliæ indifferentes vel inutiles: Pharisæi tamen propter omnes reprehendebantur à Christo, ob has causas. Primò, quia ipsi ex earum obseruatione quærebant inanem gloriam, & opinionem sanctitatis apud homines, cùm nihil minus, quàm sancti essent. Mathæi 23. 25. *Omnia verò opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.* Hinc passim in Euangelio vocantur *hypocritæ, & sepulchra dealbata.*

Secundo, quia ex quorundam obseruatione, sectabantur etiam opes ac diuitias; præsertim ex longis orationibus; quas in eum finem recitabant. Matthæi 23. 14. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et Marci 12. 40. *Cauete à Scribis, qui deuorant domos viduarum, sub obtentu prolixæ orationis.* Vbi comedere seu deuorare domos viduarum, nihil aliud est, quàm spoliare seu exhaurire. Nam viduæ veniebant ad Pharisæos, tanquam ad homines sanctos (quippe qui sanctita-

tem ſimulabant, & eorum orationes pretio emebant.

5. Tertiò, quia ſuperſtitiosè minutiora quædam ſeruabant, & alia maiora negligebant, vt paulo antè dictum eſt. Dabant enim decimas rerum etiam viliſſimarum; & interim negligebant iudicium & miſericordiam in iudicandis cauſis, quæ ad ipſos deferebantur. Et hoc ſenſu accipi poteſt illud Matthæi 23. 24. *Excolantes culicem; Camelum autem glutientes.*

5. Traditiones poſterioris generis (de quibus potiſſimum hic agimus) erant tres præcipuè. Prima, quòd omnes & ſinguli libri, qui in canone Iudæorum conſignabantur, eſſent verè diuini, & à Deo inſpirati. Hoc fide credebant Iudæi, & tamen nuſquam in veteri Teſtamento ſcriptum eſt. Secunda, quòd fœmellæ haberent aliquod remedium contra peccatum originale, non minus, quàm maſculi; qualecumque tandem fuerit illud remedium. Nec hoc vllibi in veteri Teſtamento ſcriptum eſt. Tertia, quòd cruentā ipſorum ſacrificia ſignificauerint mortem Chriſti. Hoc etiam erat dogma fidei; nec tamen in veteri Teſtamento ſcriptum eſt.

7. Duas poſteriores traditiones ſic explico. Iudæi fide credebant, fœmellas concipi in peccato originali, non minus, quam maſculos. Nihil certius. Ergo fide credebant, illas ſaluari non poſſe, niſi per aliquod remedium à Deo inſtitutum. Debebant autem ſcire in particulari, quod & quale eſſet hoc remedium; alioqui omnes fœmellæ periiſſent ſine remedio. At nuſquam ſcriptum eſt in veteri Teſtamēto quod &

quale fuerit hoc remedium in particulari. Ergo per solam traditionem id sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria, quia sine remedio non poterant saluari fœmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, siue fides parentum, siue aliquid aliud.

8. Similiter fide credebant, quædam cruenta sacrificia à Deo instituta esse pro expiatione peccatorum, Vel ergo putabant eiusmodi sacrificia per se, & propria virtute, expiare peccata; vel virtute mortis & passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabatur. Si prius putabant, erant hæretici: Si posterius, erant fideles. Sed vnde habebant hanc fidem & firmam persuasionem? Non ex Scriptura, quia nusquam in veteri Testamento id scriptum est. Ergo ex Traditione. Hæc autem Traditio erat necessaria ad salutem: Non quòd necesse fuerit, singulos de populo credere, futuram Christi motem per cruenta sacrificia præfigurari; sed quòd necesse fuerit aliquos id credere, præsertim Sacerdotes & Doctores, quibus incumbebat cura docendi & instruendi alios. Alioqui tota Synagoga, in hoc quidem puncto, quod sanè erat grauissimũ, fuisset sine fide. Quod absurdum est (Vide D. Thomam in 2. 2. q. 2. art. 7.

9. Hinc sequitur, Iudæos habuisse quædam per Scripturam, quædam per Traditionem. Magis tamen vsi sunt Traditione, quàm Scriptura., non solum in iis rebus, quæ habebantur per solam Traditionem; sed etiam in iis, quæ erant scripta. Quod patet ex sequentibus testimoniis. Exod. 13. 8. *Narrabis filio tuo in die illo*

dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua. Et Deut. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.* Et Iudic. 6. 13. *Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt Patres nostri, atque dixerunt: de Ægypto eduxit nos Dominus.* Et Psalm. 43. *Deus auribus nostris audiuimus: Patres nostri annunciauerunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Psalm. 77. 5. *Quanta mandauit Patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur & exurgent & narrabunt filijs suis.*

10. Ex his testimoniis duo colliguntur. Primò, quod Traditio fuerit Iudæis à Deo mandata seu præcepta. Secundò, quod multa ex iis, quæ iubebantur docere vel discere per Traditionem, apertè habebantur in Scriptura: Et tamen non remittebantur ad Scripturam, sed ad Traditionem. Cuius rei duplex est ratio. Vna, quia eo tempore Scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in variis chartis & annalibus, vt commodè ab vno quoque legi non possit. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Esdras post captiuitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomij, qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur passim à populo; sed vnum exemplar à Rege, alterutrum à Sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoque anno (nempe anno remissionis) iubebantur illud populo prælegere. (Deut. 31.

9. (Et hi ipſi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo cuſtodiendo, vt longo tempore amiſſum fuerit, & tandem ab Helzia Pontifice (tempore Ioſiæ Regis) inuentum, ac populo prælectum (4. Reg. 22. 8.) Vnde neceſſe eſt, populum in pleriſque vſum fuiſſe Traditione, de qua in præcedentibus teſtimoniis dictum eſt.

De Traditionibus noui Teſtamenti.

11. De his tria dicturus ſum. 1. generatim, extare aliquas Traditiones diuinas & Apoſtolicas, quæ parem cum Scriptura authoritatem habeant. Secundò ſpeciatim; aliquas earum ad fidem; alias ad mores & externos ritus pertinere. Tertiò, præter has, eſſe alias, non quidem Apoſtolicas, ſed Eccleſiaſticas, quæ tametſi parem authoritatem non habeant, merito tamen à Chriſtianis ſeruandæ ſint. Hæc ſingula ſeorſim per totidem concluſiones explicabo.

PRIMA CONCLVSIO. Generatim loquendo, extant quædam Traditiones Apoſtolicæ, quæ expreſsè in Scriptura non habentur, ſed tamen parem cum Scriptura authoritatem habent. Ita Concilium Tridentinum Seſſ. 4. Et colligitur ex illo 2. Theſſ. 2. 14 *Itaque fratres ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.* In quem locum Chryſoſtomus ita ſcribit: *Hinc patet, quòd non omnia per epiſtolam tradiderit, ſed multa etiam ſine literis. Eadem verò fide digna ſunt, tam illa, quàm iſta.* Et Epiphanius hæreſi 61. *Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à diuina Scriptura poſ-*

ſunt accipi. Quapropter aliqua in ſcriptis, aliqua in Traditione Sancti Apoſtoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apoſtolus, Sicut tradidi vobis. Et Baſilius in lib. de Spiritu S. cap. 27. *Dogmata, quæ ſcripta doctrina habemus, partim ex Apoſtolorum Traditione in myſterio ad nos delata recipimus. Quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent; & nemo his contradicit, qui vel mediocrem ſaltem Eccleſiaſticorum iurium experientiam habet.* Et Damaſc. lib. 4. cap. 17. *Plurima Apoſtoli ſine ſcripto tradiderunt.* Alios etiam Patres paulò poſt citabo.

13. Quæ res, quomodo Traditio poſſit habere parem vim, & authoritatem cum Scriptura? Reſpondeo. Sicut mandatum Principis eandem vim & authoritatem habet apud ſubditos, ſiue ſcripto, ſiue viuâ voce proferatur; ſic etiam verbum Dei, ſiue ſcriptum, ſiue traditum ſit. At, inquies, Traditio Apoſtolica, de qua agimus, non eſt verbum Dei. Omnino eſt. Nam ſicut doctrina Apoſtolorum, quę in illorum ſcriptis continetur, propterea vocatur verbum Dei, quia à Deo inſpirata eſt; ſic etiam iam de doctrina Apoſtolorum, quæ viua tantum voce tradita eſt, ſine ſcripto, ſtatuendum eſt. Quod ſic clarius oſtendo. Sicut doctrina Matthęi, Marci, Lucæ, Ioannis, Pauli, Petri, Iacobi, & Iudę quæ in Euangeliis & Epiſtolis conſcripta eſt, vocatur verbum Dei, quia Deus eam inſpirauit? Sic etiam doctrina Andreę, Philippi, Bartholomęi, Matthiæ, & Barnabę, quam ipſi viua voce prædicarunt, debet vocari verbum Dei, quia Deus ſimiliter eam inſpirauit. Nec

minor fides his Apostolis, qui non scripserunt, quàm illis, qui scripserunt, adhibenda est.

14. SECVNDA CONCLVSIO. Speciatim loquendo, sunt certæ quædam Traditiones Apostolicæ de dogmatibus fidei: quædam de moribus seu ritibus externis. Prior pars probatur, quia sunt tria principia fidei maximè necessaria, quæ non habentur ex Scriptura, sed ex Traditione. Primum est, quòd tota Scriptura veteris ac noui testamenti simul sumpta, sit verbum Dei. Alterum, quod tota illa scriptura, præsertim in iis, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, maneat nobis salua & incorrupta. Tertium, quòd habeamus verum ac legitimum illius sensum. Si admittimus hæc principia fidei, necessariò admittimus Traditionem, per quam illa accepimus. Si non admittimus, vana est nostra Fides.

15. Præter hæc tria, sunt alia, quæ etiam per Traditionem habentur. Primùm, quòd symbolum fidei sit verè canonicum & Apostolicum. De quo Basilius loco citato: *Omitto cætera, ipsam fidei professionem, qua credimus in Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, è quibus scripturis habemus?* quasi dicat. Non habemus ex Scriptura, sed ex Traditione. Hoc enim conatur probare, multa esse dogmata, quæ credimus, non quia scripta sunt, sed quia ab Apostolis tradita.

16. Secundum, quod infantes sint baptizandi. Origenes in cap. 6. Epistolæ ad Romanos: *Ecclesia ab Apostolis Traditionem accepit, etiam paruulis Baptismum dare.* Et Augustinus lib.

10. de Genesi ad literam cap. 23. *Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquam spernenda est, neq; vllo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset Traditio.*

17. Tertium, quòd baptizati ab hæreticis, non sint rebaptizandi, cōtra errorem Cypriani. Augustinus lib. 2. de Baptis. contra Donatist. cap. 7. *Quam consuetudinem*, scilicet, non repetendi Baptismum, *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. cap. 23. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.*

18. Quartum, quòd B. Maria, Mater Christi, semper manserit Virgo, etiam post partum, contra damnatam Heluidij hæresim. Vide Hieronymum contra Heluidium, & Augustinum lib. de Hæresibus cap. 84 vbi sic ait: *Heluidiani exorti ab Heluidio, ita virginitati Mariæ contradicunt, vt eam post Christum, alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendant. Sed mirum, ni istos, prætermisso Heluidij nomine, Antidicomaritas Epiphanius appellauit.*

119. Quintum, quod in Baptismo pronunciari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Et nisi pronuncietur, Baptismus non sit validus. Hoc etiam admittunt aduersarij: nec tamen aliunde, quam ex Traditione, & perpetua Ecclesiæ praxi probari potest.

20. Sextum, quòd certus ac determinatus sit Sacramentorum numerus in nouo testamento. Hoc tam Catholici, quam aduersarij credunt, Hoc interest, quod Catholici credant il-

lum numerum esse septenarium: plerique Lutherani ternarium: multi Caluinistæ binarium. At his numerus, quisquis tandem sit, in Scriptura definitus aut expressus non est. Catholici fatentur, se ex Traditione & declaratione Ecclesiæ habere suum septenarium. Aduersarij videant, vnde habeant suum binarium aut ternarium. Certè ex Scriptura non habent. Vide infra cap. 7.

21. Dices, Aliqua ex his punctis probari possunt ex Scriptura: vt verbi gratia, quòd infantes sint baptizandi. Hoc enim probari potest ex illo, Ioan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Similiter, quòd in Baptismo pronunciari debeant hæc verba, *Ego te baptizo in nomine Patris*, &c. manifestè colligitur ex illo Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

22. Respondeo. Aliqua possunt probari ex Scriptura, quando constat de vero & legitimo Scripturæ sensu: At sæpè non constat, quis sit verus & legitimus sensus, nisi ex Traditione, & praxi Ecclesiæ. V.G. Si constaret hæc verba, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, non habere alium sensum, quàm hunc: Nisi quis baptizatus fuerit baptismo aquæ: iam optimè sequeretur, etiam infantes indigere Baptismo. At hoc non constat, nisi ex Traditione. Nec Caluinus, qui negat illum sensum esse istius loci, potest à Catholicis aut Lutheranis confutari ex sola Scriptura, sed ex eo solum, quod sensus ille à maioribus nostris per conti-

nuam Traditionem ad nos peruenerit.

23. Eodem modo, si constaret, Christum, cum dixit, *baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, praecepisse Apostolis, vt pronunciarent hæc verba, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti*, iam res esset salua. At hoc non constat ex nudis Scripturæ verbis. Nam sicut Christus dixit, *Baptizate eos in nomine Patris*; ita alibi dixit, *Si quid petieritis, Patrem in nomine meo dabit vobis*. Et similiter Apostolus 1 Corinth. 10. 31. *Siue manducatis, siue bibitis, omnia in gloriam Dei facite*. Et tamen necesse non est, vt is, qui petit aliquid à Patre in nomine Christi, pronunciet hæc verba, *Ego hoc vel illud peto in nomine Christi*. Neque, vt is, qui comedit, aut bibit, pronunciet hæc verba, *Ego comedo & bibo in gloriam Dei*: sed satis est, interna mente id cogitare. Quod ergo in primo casu de Baptismo, necessaria sit prolatio verborum; non item in his duobus; hoc solùm habemus ex vsu Ecclesiæ, qui per Traditionem Apostolicam ad nos peruenit.

24. Et hæc sufficiant pro priori parte conclusionis. Posterior potest etiam variis exemplis confirmari. Nam multi sunt ritus ecclesiastici, qui ab Apostolis per solam Traditionem accepti sunt. Ac possimum hi.

1. Vt Exorcismus, & aliæ ceremoniæ adhibeantur in Baptismo. (Tertulianus in lib. de corona militis, cap. 3. & Basilius in lib. de Spiritu S. cap. 27.)

2. Vt trina mersio fiat in Baptismo. (Basilius ibidem.)

29. Primo Arriani, qui disputantes de Diuinitate Christi, nihil volebant admittere, nisi Scripturam. Vnde Maximinus Arrianorum Episcopus, disputaturus cum Augustino, dicebat: *Si quid de diuinis Scripturis protulerit, quod commune est cum omnibus, necesse est, vt audiamus. Hæ verò voces, quæ extra Scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur.* Refert Augustinus lib. 1. contra Maximinum, in principio.

30. Secundo Macedoniani & Eunomiani, qui nolebant admittere hanc locutionem, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, eo quòd non haberetur in Scriptura. De quibus Basilius in libro de Spiritu sancto, cap. 25. circa finem: *At non desinunt isti sursum deorsum iactare, Dei cum Sancto spiritu glorificationem, carere testimonio, carere Scriptura.* Et initio cap. 29. *Sanè contra id, quod dicunt, præpositionem*, Cum, *carere testimonio, nec in scripturis exstare, illud dicimus: Si nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur: Si in plurima arcana citra Scripturã recepta sunt nobis, cum aliis plurimis & hoc recipiamus, Arbitror autem Apostolicum esse, etiam non scriptis Traditionibus adhærere.*

31. Tertiò, Eutyches, qui negans in Christo duas naturas, dicebat; *Ergo à sanctis Scripturis non didici de duabus naturis.* Cui respondit Mamas Presbyter: *Neque de Homousion à sanctis Scripturis edocti sumus.* Ita habetur in generali Concilio Chalcedonensi, act. 1. vbi Actio quinta Constantinopolitani Concilij relecta est.

32. Quartò, Pelagiani, qui dicebant: *Credamus igitur, quod legimus; & quod non legimus, nefas cre-*

damus astruere: quod de cunctis etiam dixisse sufficiat: vt refert Augustinus in lib. de natura & gratia cap. 39.

33. His & similibus hereticis, olim ab Ecclesia damnatis, similes sunt nostri Lutherani & Caluinistę, qui eodem, quo illi, spiritu afflati, repudiant Apostolicas & Ecclesiasticas Traditiones, & ad solam Scripturam contentiosè prouocãt; quam tamen, vt suprà dixi, relectis aliquot partibus mutilarunt, & nouis versionibus ac interpretationibus corruperunt.

Dissensio.

34. Sed neque inter se consentiunt. Nam aliqui, sine vlla exceptione, reiiciunt omnes omnino Traditiones, siue ad finem, siue ad externum Dei cultum pertinentes; Et nihil aliud volunt esse credendum aut faciendum, quàm quod in Scriptura credendum aut faciendum pręcipitur. Ita Caluinus lib. 4. cap. 8 numer. 8. *Esto,* inquit, *hoc firmum axioma, non aliud habendum esse Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus, quàm quod lege primùm ac Prophetis, deinde scriptis Apostolicis continetur: nec alium esse ritè docendi in Ecclesia modum, nisi ex eius verbi præscripto & norma.* Et in libro de necessitate reformandę Ecclesię: *Deus non modo irritum habet, quidquid colendi sui studio, preter mandatum suum suscipimus, sed palam quoque abominatur.* Et in epist. 87. ad Protectorem Anglię: *Cùm de legitima reformatione agitur, ad ipsum purum Dei verbum redeundum nobis est.* Et similiter Caluinistę in Synodo Vltraiectina. in prologo suarum ordinationum num. 2.

Obstringimus nos, inquiunt, *in forma iuramenti & obligationis, quòd in hac Prouincia non aliam velimus amplecti, & sequi doctrinam, regulam, mensuram, & amussim fidei, & vitæ Christianæ, quàm solum verbum Dei, quod in libris veteris ac noui Testamenti expressum est.*

35. Alij quasdam saltem admittunt Traditiones, vt Kemnitius in Examine Concilij Tridentini Sess. 4. in secundo genere Traditionum, vbi ait: *Hanc traditionem, qua nobis in manum dantur sacræ Scripturæ libri, reuerenter accipimus.* Et in 5. genere: *Affirmant Origenes & Augustinus, Baptismum paruulorum esse Traditionem Apostolicam. Hoc recipimus.* Et in 7. genere: *Apostolos igitur ritus quosdam ordinasse, & tradidisse Ecclesiis, ex Scriptis eorum certò constat. Et verisimile est, quosdam etiam alios externos ritus, qui in Scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse.* Et infrà: *Tales ritus meritò amamus, & retinemus, quales sunt confessio fidei, abrenunciatio Satanæ, & alij ritus in actione Baptismi.*

36. Alij denique vtuntur distinctione. Aiunt admitti posse Traditiones de rebus adiaphoris seu indifferentibus; non autem de rebus ad salutem necessariis. Nam in his sufficienter nobis prospectum est per Scripturam, quippe quæ perfectè tradat ea omnia, quæ ad salutem necessaria sunt; ita vt Traditione minimè sit opus. Sed qui hoc dicunt, augent dissensionem, & manifestè repugnant Luthero & Kemnitio. Nam Kemnitius fatetur, Lutheranos *reuerenter* accipere Traditionem illam, quâ nobis in manus datur sacra Scriptura: At Scriptura sacra, secundùm

ipſos, ad ſalutem neceſſaria: Ergo admittunt aliquam traditionem de re ad ſalutem neceſſaria.
37. Similiter Lutherus docet, infantes non iuſtificari per Baptiſmum, ſed per actualem fidem, quæ ipſis infunditur vi Exorciſmi, ante Baptiſmũ: Et ſine, ac fide non poſſe eos ſaluari, aut Baptiſmum ſuſcipere. Vnde ſequitur, ſalutem infantium (ex ſententia Lutheri) pendere ab actuali ipſorum fide, & fidem ab Exorciſmo; & conſequenter Exorciſmum eſſe neceſſarium ad ſalutem infantium. Exorciſmus autem habetur ex Traditione, non ex Scriptura, vt conſtat: Ergo ſecundum Lutherum, admittenda eſt aliqua Traditio de re ad ſalutem neceſſaria. Verba Lutheri citabo ſuo loco.

Mendacia.

38. Videamus nunc, quid falsò nobis affingant Aduerſarij. Ac primo, vt inuidiam nobis concilient, aiunt nos docere, Scripturam, ſine Traditionibus humanis, inſufficientem eſſe ac imperfectam. Falſum eſt. Non docemus hoc de Traditionibus humanis. Diſtinguimus enim duplices Traditiones cum Auguſtino, vt dixi: Alteras Apoſtolicas, quæ parem cum Scriptura authoritatem habent. Alteras Eccleſiaſticas, quæ tantam authoritatem non habent. Dicimus ergo, Scripturam per ſe non ſufficere, niſi accedant Traditiones Apoſtolicæ, quæ non cenſentur humanæ, ſed diuinæ. Ratio duplex eſt. Prior, quia Scriptura non ſufficiet, niſi conſtet de legitimo illius ſenſu. At ſæpè non conſtat, niſi

ex Apostolica Traditione, vt supra dictum est. Posterior, quia multa creduntur à Christianis, quæ non habentur ex Scriptura, sed ex Apostolica Traditione. Exempla iam antè illata sunt.

39. Secundò, aiunt nos docere, quòd per Traditiones humanas mereamur gratiam iustificationis & remissionem peccatorum: Et quòd huiusmodi Traditiones agnoscamus pro nostro mediatore & iustificatore. Ita Philipp. Melanchton in Apologia confess. Augustanæ, art. 15. de Tradit. humanis. Hoc etiam falsum est, quia apertè docemus, nullo modo nos mereri iustificationem aut remissionem peccatorum, sed eam gratis nobis conferri per merita Christi, vt patet ex Concil. Trid. Sess. 6. c. 8. vbi sic habet: *Gratis autem iustificari ideo dicimur, quia nihil eorũ, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur.*

40 Tertiò, aiunt nos docere, quòd omnes nostræ Traditiones sint Apostolicæ. Ita Caluinus, lib. 4 instit. cap. 18. §. 19. *Romanenses*, inquit, *Magistri extorquere volunt, vt nulla sit apud eos ceremoniola, quæ non pro Apostolica censeatur.* Et hoc falsum. Agnoscimus. n. vt sæpè dixi, duplices Traditiones: Alteras, ab Apostolis acceptas: alteras, post tempora Apostolorum à Prælatis Ecclesiæ introductas. Deinde, pugnat hæc Caluini calumnia cum Melanchtone. Nam Melanchton, omnes nostras Traditiones vocat humanas: Caluinus, omnes Apostolicas. Neutrum concedimus. Vide alia Kemnitij mendacia apud Card. Bellarm. lib. 4. de Verbo Dei cap. 3. Reliquum est, vt diluantur obiectiones aduer-

ſariorũ, quibus conãtur Traditiones ſubuertere.

Prima obiectio.

41. Prima ſumitur ex illo, Deuter. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.* Hinc colligunt Aduerſarij, omnes Traditiones repudiandas eſſe, & Catholicos peccare, qui illas admittunt. Quare? Quia nihil ad verbum Dei ſcriptum, addendum eſt. Ineptiſſimè. Primò, quia dum volunt oppugnare Catholicos, oppugnant ipſos Apoſtolos, à quibus Traditiones accepimus. Et nominatim Paulum, qui dixit, *Tenete Traditiones, quas accepiſtis.* Oppugnant Auguſtinum, & alios Patres, qui Traditiones amplexi ſunt. Oppugnant ſeipſos, quia & ipſi, vt loquitur Kemnitius, Traditionem de Scriptura, de Exorciſmo, & plures alias reuerenter accipiunt. Si ergo Catholici peccant, admittendo Traditiones; peccant etiam Apoſtoli, Patres, Lutherani ipſi. Aut ſi hi innocentes ſunt, cur illi damnantur.

42. Deinde, non intelligunt ſenſum allati teſtimonij ex Deuteron. Senſus colligitur ex ipſo contextu, qui ſic habet: *Et nunc Iſrael audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas; & ingrediens poßideas terram quam Dominus Deus patrũ veſtrorum daturus eſt vobis. Non addetis ad verbum, quod loquor, nec auferetis ex eo: Cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quæ ego præcipio vobis.* Quaſi dicat; Ego do vobis præcepta ceremonialia & iudicialia, quæ debetis integrè & perfectè ſeruare. Hoc enim ſignificat illa phraſis, *Non addetis, nec auferetis.* Quod quidem aliis verbis, ſed tamen eodem ſenſu explicatur alibi, cùm dicitur.

Non declinabitis ab eis, vel ad dexteram, vel ad sinistram. Vt Deuteronom. 17. 20. *Discant timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias eius, neque declinent in partem dexteram vel sinistram.* Et cap. 28. 14. *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaueris ab eis, neque ad dexteram, neque ad sinistram, &c.* Et capit. 31. 29. *Noui, quod post mortem meam iniquè agetis, & declinabitis citò de via, quam præcepi vobis.* Et Iosue 1. 7. *Confortare, & esto robustus valdè, vt custodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moses seruus meus, ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram.*

43. Igitur hæc tria idem valent. 1. Integrè & perfectè seruare præcepta Mosaïca. 2. Non declinare ab eis, vel ad dexteram vel ad sinistram. 3. Nihil ab eorum obseruatione, vel addere, vel detrahere. Quod non sic intelligendum est, quasi non liceat addere noua præcepta (alioqui non licuisset addere præcepta Euangelica, de Fide Trinitatis, de Baptismo, de Eucharistia) sed quòd præcepta Mosaïca, in sui obseruatione, non sint corrumpenda, vel additione, vel detractione; sed integrè custodienda. v. g. Erat præceptum Mosaïcum: *Mulier, si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, & die octauo circuncidetur infantulus.* (Leuit. 12. 2.) Ad hoc præceptum non licebat aliquid addere vel auferre, id est, non licebat, nec antè, nec post diem octauum circuncidere infantulũ: Nec immunditia matris poterat paucioribus vel pluribus diebus durare, quàm septem. Eadem est ratio de aliis præceptis, vt videbimus in sequenti obiectione.

44. Hinc patet, testimonium Deuteronomij, quod tanto opere vrgent aduersarij, nihil ad rem facere. Nisi velint sic argumentari: Iudæi debebant perfectè & integrè seruare præcepta Mosaïca: Ergo Christiani non debent admittere Traditiones Apostolicas, sed solâ Scripturâ esse contenti. Quæ sanè consequentia absurda & ridicula est, vt omnes vident. Vt tamē res fiat clarior, quæro ab aduersarijs, an ipsi putent, hoc testimonium pertinere ad solos Iudæos, an etiã ad Christianos? Si pertinet ad solos Iudæos, cur adducitur contra Christianos? Aut cur volunt Lutherani & Caluinistæ, vt nos ad illud seruandũ obligemus? Si etiã pertinet ad Christianos, Cur aduersarij non seruant præcepta Mosaïca? Cur non circũcident se? Cur alias ceremonias legales intermittunt? Cur denique, sicut contra nos vrgent illam particulam, *Non addetis*, non similiter contra se vrgent alteram, *Non auferetis*? Hîc hærent.

Secunda obiectio.

45. Secunda sumitur ex illo Deuter. 12. 13. *Quod tibi præcipio, hoc tantùm facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.* Hinc iterum colligunt Aduersarij, omnes Traditiones & pręcepta humana esse irrita & contemnenda. Quare? Quia hoc tantùm faciendum est, quod Deus præcipit: Ergo quod homines præcipiunt, faciendum non est. Non minus ineptè, quam suprà. Primò, quia si omnia præcepta humana sunt irrita & contemnenda, quid dicemus de Iudæis, qui accuratè seruarunt præceptum de festo Encœniorum, quod

non erat diuinum, sed humanum? Quid de Rechabitis, qui accuratissimè seruarũt præceptum parentis seu Ionadab, de perpetua abstinẽtia à vino? (Iere.35.6.) Quid de Apostolis, qui in Concilio Ierosolymitano præceperunt abstinentiã à sanguine & suffocato? (Actor.15.29.) Quid de Paulo, qui distinguit inter sua & Christi præcepta? (1.Cor.7.12.) Quid de magistratibus, qui fingunt mandata humana ad conseruandã pacem & iustitiam in Republica? Quid deniq; de ipsis aduersariis, qui in Synodis & cõuenticulis suis condunt leges & statuta Eccles. quæ ab omnibus obseruari volunt.

46. Secundo, Sensus illius loci non est ille, quem fingunt aduersarij, sed longè alius. Nam sicut in præcedenti testimonio agebatur generatim de præceptis Mosaïcis integrè obseruandis; ita hic agitur speciatim de vno præcepto ceremoniali, nempe de præcepto sacrificij integrè obseruãdo. Textus sic habet: *Quando disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaueris in terra earum, caue ne imiteris eas, & requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colã. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas auersatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quicquam, nec minuas.*

47. Sensus est: Quando veneris in terram Palestinam, ad quam tendis, & obtuleris Domino Deo tuo sacrificium; non imitaberis gentiles, qui falsis Diis offerunt suos filios & filias per ignem;

ſed hoc tantùm offeres, quod ego tibi pręcipio: Nempe, ex animalibus oues, capras, hędos, boues, vitulos, columbas, paſſeres, turtures. Ex fructibus terrę, panem, ſimilem, ſalem, thus, manipulum ſpicarum viuentium, & triticum. Ex liquoribus, ſanguinem, vinum, oleum, aquã. *Hoc tantùm facito*, id eſt, offerto *Domino*. Nec addas quidquam ex ſacrificiis gentilium: Nec minuas ex eis, quę iam enumerata ſunt.

48. Quid hinc concludent aduerſarij? Non video; niſi ſic inferant: Iudæi debebant ea tantùm offerre in ſacrificium, quę à Deo erant determinata: Ergo Chriſtiani non debent ſeruare præcepta humana, ſiue ciuilia, ſiue Eccleſiaſtica. *Spectatum admiſſi, riſum* teneatis amici?

Tertia obiectio.

49. Tertia ſumitur ex illo Gal. 1. 8. *Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.* Et infra: *Si quis euangelizauerit vobis præter id, quod accepiſtis, anathema ſit.* Ergo, inquiunt aduerſarij, præter Euangelium non licet admittere Traditiones. Reſpondeo 1. Hæc obiectio retorqueri poteſt in aduerſarios, hoc modo. Si quis euangelizauerit vobis pręter id, quod Apoſtolus euangelizauit, anathema ſit: Aduerſarij euangelizant aliquid pręter id, quod Apoſtolus euangelizauit, quia oppugnant Traditiones, contra id, quod Apoſtolus dixit, *Tenete traditiones*: Ergo anathema ſit.

50. Reſpondeo 2. Ex ſcopo Apoſtoli ęſtimandũ eſt, an damnentur hoc loco Traditiones, nec

ne. Scopus Apoſtoli eſt hic. Galatæ docti erant à Paulo, ceremonias legis Moſaïcæ abrogatas eſſe, & neminem poſſe huiuſmodi ceremonias iuſtificari, ſed per fidem in Chriſtum. (capit.2.16.) Ab hac doctrina fuerunt poſtea abducti per quoſdam falſos Apoſtolos, qui docebant, eos non poſſe ſaluari per fidem in Chriſtum, niſi ſimul circunciderentur, & alias ceremonias Moſaïcas obſeruarēt. (cap.1.6.& cap.3.1.& cap.4.9.& cap.5.1.) Contra huiuſmodi falſos Apoſtolos agit Paulus, cum ait: *Si quis euangelizauerit vobis præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* Q.D. Accepiſtis à me hominem iuſtificari per fidem in Chriſtum, non autem per obſeruantiam legis Moſaïcę. Si quis alter vos inſtruit, an anathema ſit.

51. At hinc non ſequitur, Traditiones Apoſtolicas eſſe reiiciendas ſed potius conſeruandas, quia non ſunt præter aut contra id, quod Paulus euangelizauit Galatis de iuſtificatione; ſed potius ſunt id, quod ipſe Theſſalonicenſibus euangelizauit, cùm dixit: *Tenete Traditiones, quas didiciſtis.*

Quarta obiectio.

52. Quarta ſumitur ex illo Apocalypſ. 22. 18. *Conteſtor omni audienti verba Prophetiæ libri huius: Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius auferet Deus partem eius de libro vitæ.* Ergo non licet apponere Traditiones. Reſpondeo. Hoc teſtimonium condemnat Lutheranos, qui non ſolùm diminuunt de verbis libri prophetiæ huius, ſed totum librum ſuſpectum

habent, nec eum pro canonico, ſed pro apocrypho agnoſcunt. Non tamen condemnat Traditiones, quia non prohibet, nec præter prophetiam Apocalypticam admittatur aliquid aliud (alioqui non liceret addere Prophetias Iſaiæ, Ieremiæ, & aliorum Prophetarum veteris Teſtamenti, nec item Euangelia, Epiſtolas, Symbolum fidei,) ſed ſolùm prohibet, ne verba Prophetiæ Apocalypticæ ab aliquo deprauentur, quod duobus modis fieri poſſe inſinuat. Primo, additione; vt ſi quis apponat aliquid ad Prophetiam Apocalypticam, quaſi pars illius ſit, quæ reuera non eſt. Secundo, diminutione; vt ſi aliquid detrahat, quaſi ad illam non pertineat, quod reuera pertinet. Neutrum faciunt Catholici.

53. Exemplo rem declarabo. Prædicit Ioan. c. 11. fore aliquando, vt veniant duo Prophetæ, *amicti saccis, qui prophetabunt diebus* 1260. *& habebunt poteſtatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipſorum, & poteſtatem conuertendi aquas in ſanguinem, &c.* Ad hanc prophetiam nihil addunt Catholici, quod ad eam non pertineat; nec auferunt aliquid, quod ad eam pertineat; ſed relinquunt integram, ſicut à Ioanne præſcripta eſt. At contra faciunt aduerſarij, qui dicunt hos duos Prophetas fuiſſe Lutherum & Caluinum. Nam qui hoc dicunt, neceſſariò diminuunt de verbis Prophetiæ huius, cùm conſtet Lutherum & Caluinum non fuiſſe *amictos ſaccis*, nec habuiſſe *poteſtatem claudendi cœlum*: Et quæ ibidem ſequuntur.

Quinta obiectio.

54. Quinta ſumitur ex illo 2. Timoth. 3. 16. *Omnis*

Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Ex quo loco dupliciter argumentantur aduersarij. Aliqui sic: Omnia Scriptura est vtilis ad docendum & arguendum: Ergo superuacaneę sunt Traditiones. Perinde, ac si dicas: Omnis cibus est vtilis ad nutriendum: Ergo superuacaneus est potus. Vel, Omnis eleemosyna est vtilis ad salutem. (Lucę 11. 41. & Daniel. 4.24.) Ergo superuacanea oratio, superuacanea Sacramenta. Miseret me horum hominum.

55. Alij sic: Omnis Scriptura est vtilis, id est, sufficiens: Ergo superuacaneę Traditiones. Sed quę hęc interpretatio est? An idem sunt, vtilem esse, & sufficientem esse? Si idem sunt, iam illud 1. Timoth. 4. 8. *Pietas ad omnia vtilis est*, licebit sic interpretari, Pietas ad omnia sufficiens est: Ergo reliqua omnia superuacanea sunt. Et similiter illud 2. Timoth 4. 11. *Marcum assume, & adduc tecum: Est enim mihi vtilis ad ministeriū*, id est sufficiens: Ergo Timotheus, Titus, Onesimus, & alij superuacanei sunt. Quis non videt, si hęc licentia interpretandi Scripturam semel admittatur, totam corrumpi & adulterari posse?

56. Sed vt clarius res ipsa percipiatur, textus Apostoli considerandus est. Igitur Apostolus in citato capite hortatur Timotheum Episcopum, vt suos subditos instruat in fide & bonis operibus: Et redarguat aduersarios, qui *corrupti mente & reprobi circa fidem, resistunt veritati.* Et vt ostendat eum id posse pręstare, subdit: *Tu ve-*

rò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: Et quia ab infantia tua sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in CHRISTO IESV. *Omnis enim Scriptura diuinitus inspirata est vtilis ad docendum, &c.* Vbi per sacras literas, quas ait Timothæum ab infantia nouisse, intelligit Scripturam veteris Testamenti. Nam eo tempore, quo Timotheus erat infans, nondum exstabat Scriptura noui testamenti.

57. Apostolus ergo, in illo textu, sic argumentatur: Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios. At Scriptura veteris testamenti, quam ab infantia didicisti, est diuinitus inspirata: Ergo est vtilis ad docendos subditos, & redarguendos aduersarios.

Cum ergo cognitione illius Scripturæ instructus sis, magnum ex ea præsidium habes ad præstandum quod dixi.

58. Ex eodem principio licebit sic concludere: omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum & arguendum. At Scriptura noui testamenti est diuinitus inspirata: Ergo est vtilis ad docendum & arguendum. Qui ergo cognitione huius Scripturæ instructus est, magnum ex ea præsidium habet ad vtrumque præstandum.

59. Porrò, ex vtroque discursu patet, has tres propositiones veras esse, secundum Apostolum 1. Omnis Scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum & arguendum. 2. Scriptura veteris testamenti vtilis est ad docendum & arguendum.

3. Scriptura noui Testamenti vtilis est ad docendũ & arguendum. Sicut ergo non sequitur: Scriptura veteris Testamenti vtilis est: Ergo Scriptura noui Testamenti est superuacanea. Nec contra, Scriptura noui Testamenti est vtilis: Ergo Scriptura veteris Testamenti est superuacanea. Sic etiam non sequitur: Vtraque Scriptura est vtilis: Ergo Traditio est superuacanea. Alioquin superuacaneum esset, quod dicit Apostolus, *Tenete Traditiones*.

Sexta obiectio.

60. Sexta sumitur ex illo Matth. 15. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram.* Et Coloss. 2. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiã, & inanem fallaciam secundum Traditionem hominum.* Et 1. Petr. 18. *Redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ Traditionis.* Hinc colligunt aduersarij, omnes Traditiones à Christo & Apostolis damnatas esse. At non rectè. Nam Christus & Apostoli solũ loquuntur, vel de Traditionibus Iudæorum, quibus Pharisæi malè vtebantur, vt supra explicatum est: Vel de Traditionibus gentiliũ, quæ fidei Christianæ repugnabant. At tales non sunt, quas hoc loco nos defendimus. Nos defendimus diuinas & Apostolicas, quæ suprà enumeratæ sunt.

61. Atque hæ sunt præcipuæ obiectiones aduersariorum contra authoritatem Traditionum Apostolicarum. Aliæ, si quæ sunt, in capite de iudice controuersiarum discutientur. Ibi enim adducam testimonia Scripturę, quibus ipsi conantur probare, solam Scripturam, seclusis Traditionibus, esse normam, regulam, & Iudicem controuersiarum in negotio fidei ac religionis.

CA-

CAPVT V.

De Ecclesia, quæ infallibiliter proponit nobis Articulos Fidei?

ARTICVLI Fidei, (qui à DEO reuelati sunt, & partim habentur ex Scriptura, partim ex Traditione) non possunt securè & infallibiliter à nobis credi, nisi legitimè & infallibiliter ad credendum nobis proponantur. Quæstio est, à quo debeant hoc modo proponi. Respondemus: ab Ecclesia. Si ita est, necessario sequitur, Ecclesiam tres habere conditiones. 1. Vt sit visibilis. Nam si esset inuisibilis, non posset nobiscum visibiliter agere, & articulos fidei proponere. 2. Vt sit infallibilis. Nam si esset fallibilis, non redderet nos tutos ac securos in fide. 3. Vt sit nota. Nam si nobis certo non constaret, vbi & quæ esset visibilis & infallibilis Ecclesia, non constaret etiam certo, an articuli fidei infallibiliter nobis proponerentur. Igitur hæ tres conditiones hoc ordine explicandæ sunt. 1. Ecclesiam Christi esse visibilem. 2. Esse vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam, Sponsam Christi, Domum Dei, Columnam & firmamentum veritatis. 3. Extra illam neminem saluari posse. 4. Eandem in fide non posse deficere aut errare: ac proinde secure

esse, qui illius sententiam sequuntur. 5. Hanc visibilem Christi Ecclesiam non esse aliam, quam Romanam seu Pontificiam, quæ toto orbe diffusa est.

1. CONCLVSIO.

Ecclesia Christi in terris visibilis & conspicua est.

1. HAnc concedunt præcipui aduersarij, presertim Caluinus li. 4. inst. cap. 1. §. 2. vbi ex professo disputat de Ecclesia visibili, & Philippus Melanchthon in Examine ordinãdorum, titulo Ecclesia, vbi sic ait: *Ecclesia visibilis in hac vita, est cœtus visibilis amplectentium incorruptam Euangelij doctrinam, & rectè vtentium Sacramentis: in quo cœtu filius Dei efficax est, & multos regenerat ad vitam æternam.*

2. Et res certa est. Primò, quia illa Ecclesia necessario visibilis est, in qua Episcopi & Pastores visibiliter debent gubernare suos subditos, visibiliter docere, hortari, Sacramenta administrare, peccantes corripere, contumaces ab aliorum communione separare. Et vicissim, vbi subditi debent agnoscere suos Pastores, eorum monitis obtemperare, instructionem & Sacramenta ab eis percipere. At hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia: Ergo vera Christi Ecclesia necessario visibilis est. Minor patet ex Scriptura, Mat. 18. 17. *Dic Ecclesiæ; Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Et Act. 20. 28. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiã Dei.*

Et Heb. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subijcite illis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Et alibi.

3. Secundò. Illa Ecclesia necessario est visibilis, in qua publicè indicuntur & celebrantur Concilia, sanciuntur Canones, dirimuntur controuersiæ de fide ac religione. Hæc omnia fiunt in vera CHRISTI Ecclesia. Nam Apostoli indixerunt Concilium Hierosolymitanum, in quo hæc constitutio facta est: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine & suffocato.* (Act. 15. 28. Et post tempora Apostolorum, celebrata sunt Concilia generalia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, quæ etiam ab aduersariis, tanquam legitima admittuntur.

4. Tertiò, Christus in Euangelio comparat Ecclesiam suam sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: comparat conuiuio nuptiali, ad quod boni & mali vocati sunt: comparat decem virginibus, quarum quinque prudentes sunt, quinque fatuæ: comparat ouili, in quo reperiuntur oues & hædi. Hæc non possunt intelligi, nisi de Ecclesia visibili. Nam aduersarij, qui agnoscunt duas Ecclesias, vnam visibilem, alteram inuisibilem; sic eas inter se distinguunt, quòd in hac sint soli prædestinati, in illa boni & mali permixti. At in Ecclesia, de qua Christus loquitur in supra dictis parabolis, sunt boni & mali permixti: Ergo loquitur de Ecclesia visibili. Loquitur autem de

ristas sic habet: *In Scripturis didicimus Christum: in Scripturis didicimus Ecclesiam. Has Scripturas communiter habemus: quare non in eis Christum & Ecclesiam communiter retinemus?* Et post multa: *Ecce Scripturæ communes: Ecce, vbi nouimus Christum, ibi nouimus Ecclesiam. Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis? Si in ipsum Christum, quem legitis & non videtis, tamen Scripturarum veritatem creditis, quare Ecclesiam negatis, quam & legitis & videtis?*

9. Et ne longus sim in enumerandis aliis Patribus, omnes illi supponunt Ecclesiam esse visibilem, qui recensent ordine Successores Petri in gubernatione Ecclesiæ, vt Ireneus, Optatus, Aug. Epiph. & Euseb. Cæsariensis. Omnes item, qui fatentur ex Euangelio, bonos & malos in Ecclesia permixtos esse: Qui agnoscunt potestatem soluendi, ligandi, excommunicandi, quæ nisi in Ecclesia visibili, exerceri non potest. Denique qui asserunt Ecclesiam sine prædicatione Euangelij & Sacramentorum administratione, consistere non posse. Nec puto quemquam esse, qui hæc neget, si intelligat.

10. Conabor tamen clariùs explicare. Ac primum quæro, an Respublica Veneta, vel ciuitas Viennensis in Austria, sit visibilis, nec ne? Omnes, opinor, visibilem esse concedent. At eadem est ratio de Ecclesia. Quod sic ostẽdo. Tria spectari possunt in Ecclesia. 1. Multitudo seu collectio eorum hominum, qui sunt in Ecclesia. 2. Externum regimen, quo Prælati Ecclesiæ gubernant suos subditos, docendo, hortando, iudicando, puniendo, Sacramẽta administrãdo. 3. In-

terna fides & charitas, qua inter se vniuntur. Eadem spectari possunt in Repub. Veneta, vel ciuitate Viennensi. 1. Multitudo seu collectio eorum hominum, qui in Rep. vel ciuitate sunt. 2. Externum regimen, quo Magistratus politicus gubernat suos subditos. 3. Interna affectio, qua inter se vniuntur. Duo priora, tam in Ecclesia, quam in Rep. vel ciuitate, sunt visibilia. Tertium vtrobique est inuisibile. Sicut enim externis oculis nō possumus videre, an Christiani, qui in Ecclesia sunt, habeant internam fidem & charitatem, sed propter externam fidei professionem id credo: Sic etiam res habet in Rep. vel ciuitate. Video ciues, qui in ea sunt: video externam politiam & gubernationem, sed non video internum affectum, quem quisque habet aut habere debet. Si ergo, eo non obstante, nihilominus Ciuitas vel Respublica verè dicitur esse visibilis; cur idem de Ecclesia dici non possit; Nihil certius. Hinc facilè diluuntur cauillationes, quæ obijci solēt. Non proponam, quia necesse non est.

II. CONCLVSIO.

Hæc visibilis Ecclesia est Vna, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna & firmamentum veritatis.

1. HAnc etiam admittit Caluinus loco citato. Et meritò. Nam Scripturæ, Symbola fidei, & Patres passim ita docent. Dicitur autem Ecclesia *Vna*, propter vnionem & consensum eorum, qui in Ecclesia sunt. Omnes enim

vnam eandemque fidem profitentur, iuxta illud Apost. Eph. 4. 5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma*. Et qui recedunt ab hac fidei vnitate, propriè sectarij & Hæretici appellantur. Itaque ad eam conseruandam sæpè hortatur nos idem Apostolus, præsertim. Rom. 16.17. *Rogo vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis*. Et.1. Corinth. 1. 10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata*. Et Hebr. 13. 9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci*.

12. Dicitur *sancta*, ob has causas. Primò, quia nemo in eam ingredietur, nisi per Baptismum ablutus & sanctificatus. 1. Cor. 6.11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti & sanctificati estis*. Secundo, quia omnia ipsius instituta, ceremoniæ, Sacramenta, & doctrina ad sanctitatem ordinantur. Eo enim spectant, vt vel sancti efficiamur, vel in sanctitate crescamus, & conseruemur. Tertiò, quia extra illam nulla potest esse sanctitas. Quartò, quia Christus, qui est Caput & Sponsus Ecclesiæ, est Sanctus sanctorum. Addit Caluin. lib. 4. inst. c. 1. §. 17. vocari sanctam, quia quotidie proficit in sanctitate, & ad metam sanctitatis aspirat. Nec obstat, quòd multi mali sint in Ecclesia. Potest nihilominus vocari sancta, tum propter rationes allatas; tum etiam quia multi in ea sancti sunt.

13. Dicitur *Catholica*, seu Vniuersalis, tribus de causis. 1. Ratione loci, quia per vniuersum orbem diffusa est, Marci 16. 16. *Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creatu-*

ra.2. Ratione tẽporis, quia semper durabit. Dã. 2.44. *suscitabit Dominus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* 3. Ratione hominum saluandorum, quia quotquot saluantur, in visibili Ecclesia saluantur, & nullus extra eam saluari potest. (infra conc. sequenti.) Hinc patet discrimen inter Ecclesiam Christi & Synagogam Iudæorum. Hæc enim nullo istorum modorum fuit Catholica seu Vniuersalis. Non primo, quia non fuit diffusa per totum orbem, sed per solam Palestinam. Nec secundo, quia non durauit, nisi certo tempore, nempe vsque ad mortem CHRISTI. Nec tertio, quia poterant saluari homines extra Synagogam, vt Niniuitæ, & alij.

14. Dicitur *Apostolica*, primo quia in Apostolis initium habuit. Secundo, quia ab Apostolis per orbem terrarum propagata est, Rom. 10. 18. *In omnem terram exiuit sonus eorum.* Tertio, quia sequitur doctrinam Apostolorum, ad Gal. 1.18. *Licet nos, aut Angelus de Cœlo euangelizet vobis, prӕterquã quod Euangelizauimus vobis, anathema sit.* Denique, quia retinet successionem Episcoporum ab Apostolis. Vide Tertulianum li. de Præscriptionibus aduersus hæreticos cap. 20. & duobus sequentibus.

15. Dicitur *sponsa Christi*, quia Christus indissolubili vinculo eam sibi coniunxit, Oseæ 2.19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et Eph. 5.31. *Propter hoc relinquet homo Patrem & matrem suam, & adhæsit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & Ecclesia.* Habet autem hæc sponsa tria priuilegia.

1. quod ſit fœcunda. 2, quod ſemper virgo. 3. quod ex latere ſponſi progenita. Quæ tria ſimul ſumpta, nulli vnquam ſponſæ obtigerunt. Beata Maria, Ioſephi ſponſa, fuit quidem fœcunda, & ſemper virgo; non tamen è latere ſui ſponſi progenita. Eua, è contrario, fuit ex latere Adami procreata & fœcunda; non tamen ſemper Virgo. At Eccleſia, Chriſti ſponſa, omnia ſimul nacta eſt. Ac primo, quod fœcunda ſit, patet ex illo, Gal. 4. 31. *Non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.* Quod virgo, ex illo 2. Corinth. 11. *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Quod ex latere Chriſti, colligunt plerique ex illo, Ioan. 19. 34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua.* Quomodo autem id intelligendum ſit, dictum eſt alibi.

Dicitur *Domus Dei*, quia tametſi Deus vbiq; ſit, vt ipſemet fatetur apud Ieremiã cap. 23. 24. *Cœlum & terram ego impleo:* tamen peculiari modo habitat in Eccleſia, tanquam in domo ſua, propter ſpecialem aſſiſtentiam & gubernationem, vt Concl. 5. explicandum eſt. Hanc domum ipſe ſibi ædificauit ſupra firmam petram, vt nunquam ruitura ſit, Matth. 16. 18. In hac habet diſpenſatorem familiæ ſuę, Lucæ 12. 42. In hac generat filios per baptiſmum, inſtruit per prædicationem Euangelij, nutrit per Euchariſtiam, ſanat per Pœnitentiam & vnctionem. In hac habet vaſa omnis generis, aurea & argẽtea, lignea & fictilia. 2. Timot. 2. 20. In hac celebrat cõuiuiũ nuptiale, Matth. 22. 2. Deniq; extra hãc neminẽ ſaluũ eſſe vult, vt paulo poſt videbimus.

Dicitur *columna & firmamentum veritatis*, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest: & sua firmitate ac stabilitate sustentat suos filios, ne à veritate aberrent. Aduersarij paulò aliter explicant. Aiunt Ecclesiam dici columnam & firmamentum veritatis: Vel, quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, quàm in Ecclesia, vt vult Beza in commentario: Vel, quia Ecclesia est fida custos veritatis Dei, vt interpretatur Caluinus lib. 4. inst. cap. 1. §. 10. Vel, vt loquitur in commentario, *quia veritatem præconio suo celebrat, quia puram & sinceram retinet, quia ad posteros transmittit*. Vel, denique, vt loquitur in cap. 43. Isaiæ. v. 10. *quia veritatem tuetur & propagat, vt à posteris in omne æuum colatur*. Hæc omnia seruient nobis pro 5. Conclusione.

III. CONCLVSIO.

Extra hanc Visibilem Ecclesiam nemo potest saluari.

18. ITa passim docent Patres. Augustinus lib. de Vnitate Ecclesiæ cap. 19. *Ad ipsam verò salutem*, inquit, *ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet Caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia*. Et epist. 50. ad Bonifacium Comitē, sub finē: *Ecclesia Catholica sola est Corpus Christi, cuius ille caput est, saluator corporis sui. Extra hoc corpus*

neminem viuificat Spiritus sanctus. Et paulo post: *Non habent itaque Spiritum sanctum, qui sunt extra Ecclesiam.* Et epist. 152. ad Donatistas: *Quisquis ergo ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Et Sanctus Gregorius lib. 14. moralium, cap. 2. *Sancta vniuersalis Ecclesia prædicat, saluari veraciter, nisi intra se, non posse: asserens, quòd omnes, qui extra ipsam sunt, minimè saluentur.*

19. Consentiunt Aduersarij. Caluinus lib. 4. cap. 1. §. 4. *Verum*, inquit, *quia nunc de visibili Ecclesia differere propositum est, discamus vel vno Matris elogio, quàm vtilis sit nobis eius cognitio, imò necessaria: quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in vtero, nisi pariat, nisi alat suis vberibus; denique sub custodia & gubernatione sua nos teneat, donec exuti carne mortali, similes erimus Angelis.* Et paulo post: *Extra eius gremium nulla est speranda peccatorum remißio, nulla salus.* Et rursum §. 22. *Tria*, inquit, *hic, nobis obseruanda sunt. Primum, quantalibet sanctitate polleant filij Dei, hac tamen conditione semper esse, quamdiu in mortali corpore habitant, vt sine peccatorum remißione consistere nequeant coram Deo. Deinde, hoc beneficium sic esse Ecclesiæ proprium, vt non aliter eo fruamur, quam si permaneamus in illius communione. Tertio, per Ecclesiæ Ministros & Pastores nobis dispensari, vel Euangelij prædicatione, vel Sacramentorum administratione.*

20. Et Philippus Melanchton in Examine ordinandorum, titulo de Ecclesia: *Non loquimur*, inquit, *de Ecclesia, vt Idæa Platonica, sed monstra-*

mus Ecclesiam, iuxta dictum, Dic Ecclesiæ. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam. Et mox quærit, An necesse sit, singulos homines saluandos fieri ciues huius Ecclesiæ visibilis? Et respondet his verbis: *Prorsus necesse est.*

21. Eius rei variæ assignantur causæ ab Augustino, serm. 181. de Temp. Prima, quia in sola Ecclesia immolatur hostia Redemptoris. Altera, in sola vinea laborantes, mercedem denarij accipiunt. Tertia, omnes qui extra arcam Noe fuerunt, diluuio exstincti sunt. Quarta, membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quinta, ramus præcisus ab arbore, non potest germinare. Sexta, riuus à fonte separatus, arescit. Alij hanc addunt: Christus est Sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios, nisi ex Sponsa sua Ecclesia. Nemo ergo filius Christi est, nisi matrem agnoscat Ecclesiam. Huc spectat Cyprianus in lib. de Vnitate Ecclesiæ, cùm ait: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Et Augustinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13. *Si quis absque Ecclesia inuentus fuerit alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.*

22. Eodem pertinet vaticinium Isaiæ cap. 60. 11. *Aperientur portæ tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur, vt adferatur ad te fortitudo gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non seruierit tibi, peribit.* Quibus verbis duo prædicit. Vnum, quod Ecclesia Christi futura sit visibilis, quæ pateat omnibus gentibus, si velint in-

trare. Alterum, quod omnes ſint perituri, qui eam ingreſſi non fuerint.

IV. CONCLVSIO.

Hæc viſibilis Eccleſia non poteſt deficere vel errare in fide.

23. HÆc concluſio non debet intelligi de aliqua parte Eccleſiæ, ſed de tota Eccleſia. Nam certum eſt, aliquam Eccleſiæ partem, id eſt, aliquos Chriſtianos errare poſſe, & re ipſa erraſſe. Errauit Arrius, negans Chriſti diuinitatem. Errauit Macedonius, negans Spiritus S. diuinitatem. Errauit Neſtorius, aſſerens duas in Chriſto perſonas. Errarunt Eutyches & Dioſcorus, aſſerentes vnam in Chriſto naturam. Errunt Pelagiani, negantes peccatum originale, & neceſſitatem gratiæ. Errarunt Donatiſtæ, & alij plures. Qui omnes propter ſuos errores, ab Eccleſia damnati, & tanquam putrida mēbra, abſciſſi ſunt.

24. At quæſtio eſt, an tota Eccleſia Chriſti, ſeu tota multitudo Chriſtianorum, quatenus ex Paſtoribus & ouibus cōflata eſt, poſſit errare in aliquo puncto vel articulo fidei? Vel, vt clarius dicam, an Chriſtus, qui Eccleſiam ſuam gubernat, permiſſurus ſit, vt ipſa tota, quatenus toto orbe diffuſa eſt, publicè profiteatur aliquod dogma, quod ſit cōtra fidem vel Euangelium? Hîc à no-

bis dissentiunt aduersarij. Aiunt totam Ecclesiam visibilem, quæ primis quingentis annis, habuit veram fidem & religionem, postea errare & multis seculis, vsque ad tempora Lutheri, in errore perstitisse: Vel, vt alij loquuntur, totam periisse & defecisse; non quod perierint aut defecerint homines, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis, sed quod defecerit eorum fides, & sincera religio. Ita passim Lutherani & Caluinistæ.

25. Sed manifestè refelluntur ex concessis. Primo, quia ipsi concedunt esse articulum fidei, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta & Catholica sit: & hoc sensu interpretantur illud, quod in symbolo profitemur, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*, vt conclusione secunda ostensum est. At articuli fidei semper sunt veri, nunquam falsi. Ergo semper verum est, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta & Catholica sit. Ergo falsum est, totam Christi Ecclesiã visibilem post primos quingentos annos defecisse, & multis seculis nullam fuisse visibilem Christi Ecclesiam. Nam si ita esset, non licuisset tunc dicere, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicã.*

26. Secundo, concedunt etiam aduersarij, Ecclesiam visibilem esse sponsam Christi, vt conclusione tertia dictum est. Hinc formo duplex Argumentum. Vnum ex parte sponsi, qui indissolubili vinculo, coniunxit sibi Ecclesiam visibilem, tanquam sponsam perpetuã, vt explicat Apostolus Ephes. 5. 31. Et prædictum est ab Osea cap. 2. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Ergo nunquã ab ea separari potest.

Alterum ex parte ſponſæ, quæ ad perpetuam ſubiectionem & fidem coniugalem obligauit ſe ſuo Sponſo, vt inſinuat idem Apoſtolus cùm ait: *Sicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis ſubditæ ſint in omnibus*, quaſi dicat: Eccleſia eſt norma ſeu exemplar ſubiectionis & fidelitatis, cui mulieres conformare ſe debent. At non eſſet norma fidelitatis, ſi poſt aliquot annos deficeret à ſuo ſponſo, & fieret adultera. Vnde Cyprianus lib. de vnitate Eccleſiæ: *Adulterari non poteſt ſponſa Chriſti: incorrupta eſt, & pudica.*

27. Tertio, Eccleſia viſibilis eſt Domus Dei, de qua Chriſtus in Euangelio, Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Vbi duo promittit. Primo, quòd velit Eccleſiam ſuam ædificare ſuper petram. Secundo, quòd portæ inferi non ſint eam expugnaturæ. In vtroque alludit ad id, quod Matth. 7. 24. dixerat, ſapientem architectum eſſe, qui ædificat domum ſuper petram: ſtultum qui ſuper arenam. Cauſam addit, quia quando oritur aliqua vehemens tempeſtas, mox corruit illa, quæ ſuper arenam; non altera, quæ ſuper petram fundata eſt. Chriſtus ergo voluit imitari ſapientem architectum, & ædificare Eccleſiam ſuam ſuper petram, vt nulla ventorum aut imbrium vi poſſit diſturbari. Hinc patet, eos magnam iniuriam irrogare Chriſto, qui aſſerunt Eccleſiam ab ipſo ædificatam poſſe deficere, & re ipſa defeciſſe. Nam inde ſequitur, non ſuper petram, ſed arenam fuiſſe ædificatam: ac proinde Chriſtum fuiſſe ſtultum,

stultum, non sapientem architectum. Imò fuisse mendacem, quòd promiserit se super petram ædificaturum, & non fecerit: quòd dixerit, portas inferi non præualituras, & præualuerint. Hoc argumento vsi sunt plerique Patres, vt postea videbimus.

28. Quartò, Ecclesia visibilis dicitur columna & firmamentum veritatis, triplici sensu, vt supra dixi. Primò, quia est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, vt explicant Catholici. Secundò, quia est fida custos veritatis, eamque puram & sinceram ad posteros transmittit, vt vult Caluinus. Tertiò, quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, nisi in Ecclesia, vt interpretatur Beza. Hinc sumo triplex argumentum. 1. Si Ecclesiæ visibilis est columna firma & stabilis, quæ à veritate deflectere non potest, certum est non posse errare in fide. 2. Si est fida custos veritatis, nunquam sua culpa amittit veritatem: aut si illam amittit, non est fida illius custos. 3. Si veritas non alibi habitat, quàm in Ecclesia visibili; vel ergo superioribus seculis, non habitauit veritas in hoc mundo; vel si habitauit, non alibi, quàm in Ecclesia visibili habitauit. Necesse ergo est, fuisse Ecclesiam visibiliter.

29. Quintò, Nemo potest saluari extra Ecclesiam visibilem, vt cum Catholicis disertè fatetur Caluinus. At semper aliqui saluantur: Ergo semper durat Ecclesia visibilis. Falsum ergo est, Ecclesiam visibilem multis seculis non exstitisse. Nam si non exstitisset, multis seculis nemo fuisset saluatus. Periissent igitur omnes

dite, ego vici mundum. (Ioan. 16.33.) Ego, contra quem *Princeps huius mundi non habet quicquam,* (Ioan. 14.20.) Ego cui Pater promisit, *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* (Ps. 109.2.)

33. Hoc etiam testimonio vtitur Augustinus Conc. 2. in Psalm. 101. contra Donatistas, vbi introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quòd nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quòd perditi me periisse contendunt? Certè enim hoc dicunt, quia fui, & non sum. Annuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Quamdiu ero in isto seculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt: Fuit, & iam non est: apostatauit & perijt Ecclesia de omnibus gentibus. Et annunciauit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* Hîc aduerte, quomodo Augustinus per latera Donatistarum confodiat Luteranos & Caluinistas, qui etiam dicunt, quod illi dicebant: *Ecclesia Catholica iam non est, sed fuit: apostatauit & perijt.* Contra quos similiter licebit exclamare: Quid est, quòd nescio qui recedentes à me, murmurant contra me? Quid est, quòd proditi me periisse contendunt? Nonne tu Domine dixisti, Ecce ego tecum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi? Certè non dixisti, Ecce tecum sum quingentis annis, & postea per aliquot secula te deseram, vsque ad tempora Lutheri & Caluini: sed disertè, *omnibus diebus*, vsque ad finem mundi.

34. Denique, omnia argumenta, quibus olim Augustinus & alij Patres contra Donatistas vsi sunt, valent etiam contra Lutheranos & Cal-

uinistas. Et quidem potiori iure. Vt hoc melius intelligatur, prius explicandum est, quid olim Donatistæ docuerint de Ecclesia: Quid nunc Lutherani & Caluinistæ doceant? Donatistæ docuerant, Ecclesiam Catholicam, quæ antea toto orbe fuerat dispersa, postea toto orbe periisse, propter crimen Cæciliani Episcopi; & solum remansisse in ea parte Africæ, quæ Donato adhærebat, vt testatur August. in libr. de Hæresib. cap. 69.

35. Idem ferè docent Lutherani & Caluinistæ. Nam primo asserunt, Ecclesiam Catholicam, quæ primis quingentis annis, toto orbe fuerat diffusa, postea propter crimina Pōtificis (quem Antichristum vocant) toto orbe periisse. Secundò, ita penitus periisse, vt nusquam, nec in Europa, nec in Asia, nec in Africa, salua, & incolumis permanserit; sed vbique adultera & apostatica fuerit deprehensa. Tertiò, postea nihilominus in ea parte Europæ, quæ Luthero adhærebat, reuixisse. In primo & tertio puncto, similes sunt Donatistis. In secundo, deteriores. Igitur quidquid Augustinus, & alij Patres contra Donatistas olim scripserunt, id vel pari, vel potiori ratione contra Lutheranos & Caluinistas scripsisse putandi sunt.

Corollarium huius conclusionis.

36. Cum Ecclesia Christi, vt hactenus ostensum est, non possit deficere vel errare in fide, propter peculiarem Spiritus sancti assistentiam quam Christus illi promiserit; magna omnino debet esse eius authoritas in negotio fidei ac

religionis. Hanc authoritatem ſæpè commendat Auguſtinus, vt lib. contra epiſt. Manichæi, cap. 5. cùm ait: *Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret authoritas.* Et lib. de vtilitate credendi ad Honoratum cap. 17. *Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitamus nos eius Eccleſiæ cōdere gremio, quæ ab Apoſtolica Sede per ſucceſſiones Epiſcoporum, fruſtra Hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel ſummæ profectò impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ.* Notent hoc aduerſarij.

37. Porrò, in hac Eccleſiæ authoritate fundatur communis hæc regula, quam Catholici perpetuo vrgent: Nemo poteſt errare in fide & religione, qui ſentit, quod tota Eccleſia ſentit. Vel, quod idem eſt: Vnuſquiſque tuto ac ſecurè poteſt id amplecti aut reſpuere, quo tota Eccleſia amplectitur aut reſpuit. Hanc regulam vbique tenuit Auguſtinus, & ex ea definiuit hæc puncta.

1. Orādum eſſe pro mortuis. (lib. de cura pro mortuis cap. 1.)
2. Paruulos eſſe baptizandos. (Epiſtol. 28. ad Hieronymum.)
3. Paruulis prodeſſe fidem eorum, à quibus ad Baptiſmum offeruntur. (lib. 3. de libero arbitrio cap. 23.)
4. Hæreticos non eſſe rebaptizandos. (lib. 1. contra Creſconium Grammaticum c. 33.)
5. Librum Matthæi Euangeliſtæ canonicum eſſe, non librum Manichæi, qui illi contrarius eſt. (lib. 29. contra Fauſtum c. 2.)

6. Hæreticis & Schismaticis non esse præcisam spem salutis, si resipiscant. (Libro inchoatæ expositionis Epistolæ ad Romanos post medium.)

38. Denique, vt semel dicam omnia in omnibus sequendum esse iudicium Ecclesiæ. Epist. 118. ad Ianuarium cap. 5. *Ad hæc, inquit, ita respondeo, si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus: vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo Sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequentet Ecclesia. Nam & hinc, quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.*

39. Hæc Augustinus. Et quamuis aliqua ex supradictis punctis, quæ ex ipso allata sunt, soleant probari ex traditione Apostolica, (vt c. 4. §. 16. & sequentibus ostensum est.) hoc tamē non obstat, quo minus possint etiam probari ex authoritate Ecclesiæ: præsertim cùm ex praxi, iudicio, & authoritate Ecclesiæ debeamus cognoscere, quænam sint Traditiones Apostolicæ, & quæ non sint.

40. Nos cum Augustino eandem regulam amplectimur: & ex ea speciatim deducimus, eos non errare, qui defendunt Purgatorium, Sacrificium Missæ, inuocationem Sanctorum, Exorcismum, & similia, quæ consensu totius Ecclesiæ (antequam Lutherus & Caluinus nascerentur) recepta & approbata sunt. Aduersarij si hanc regulam respuunt, nihil certi habere possunt in rebus fidei ac religionis, vt in Epilogo huius capitis demonstrabo. Nunc videamus,

quid ipsi obiiciant contra ea, quæ hactenus dicta sunt.

Prima obiectio.

41. Primò sic obiiciunt, Synagoga Iudæorum sæpè defecit à fide: Ergo etiam Ecclesia potest deficere, cùm sit par ratio. Antecedens probatur, quia primo defecit tempore Mosis, quando Aaron cum toto populo adorauit vitulum. Exod. 32. 4. Secundò, tempore Heliæ, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias; vt ipsemet conqueritur. 3. Reg. 9. 14. *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, vt auferãt eam.* Tertiò, tempore Isaiæ & Ieremiæ, quando omnes recesserunt à Deo. Isa. 1. 7. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel. a. me non cognouit.* Et Ierem. 2. 13. *Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Et 2. Paralip. 15. 3. *Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, & absque Sacerdote Doctore, & absque Lege.* Quartò, tempore Christi, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis suis expirauit.

42. Respondeo. Quidquid sit de antecedente, (de quo paulò post) neganda est consequentia. Non enim sequitur: Synagoga defecit: Ergo Ecclesia deficiet. Primò, quia Ecclesia habet promissionem de sua firmitate ac stabilitate, quam Synagoga non habuit. Non enim de Synagoga, sed de Ecclesia dictum est, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Secundò, Ecclesia est libera; Synagoga fuit ancilla. Et illa designatur per Saram, quæ fuit vxor Abrahæ: hæc per

Agar, quæ fuit ancilla (Gal.4.24.) At Agar fuit dimissa & repudiata, non item Sara: Ergo similiter Synagoga debuit repudiari, non item Ecclesia. Tertio, Ecclesia est Catholica seu vniuersalis, non solum ratione loci, sed etiam ratione hominum saluandorum. Quotquot enim saluantur, in Ecclesia saluantur: Et extra illam nemo saluari potest. Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino saluaretur. At Synagoga non erat Catholica seu vniuersalis, quia extra illam poterant homines saluari, & Niniuitę & alij. Tametsi ergo defecisset tota Synagoga, adhuc tamen potuissent homines saluari.

43. Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, Synagogam tempore Mosis, in adorando vitulo, à fide defecisse. Falsum est. Non defecit tota Synagoga, sed pars eius. Non enim defecit Moses, nec Leuitæ & Sacerdotes, vt patet ex illo Exodi 32.25. *Videns ergo Moses populum, ait: si quis est Domini, iungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Leui.* Erant autem filij Leui viginti duo millia, vt habetur Numer.3.39.

44. Alterum est, Synagogam tempore Heliæ, Isaiæ & Ieremiæ defecisse à fide. Hic opus est distinctione. Nam eo tempore, duo regna pertinebant ad Synagogam: alterum Iuda, quod constabat duabus; alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim à principio, sub primo Rege Ieroboam, defecit à vera fide, & publicè cœpit idola adorare. (3. Reg.12.28.) Et in eo statu permansit vsque ad ca-

ptiuitatem, iuxta illud 4. Reg.17.22. *Ambulauerunt filij Israel in vniuersis peccatis Ieroboam, quæ fecerat, & non recesserunt ab eis, vsquequo Dominus auferet Israel à facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo Regno, qui abstinerent ab idololatria, & verum Deum agnoscerent, etiam tempore Heliæ. Nam cùm ipse putaret se solum relictum esse, audiuit responsum à Deo, 3. Reg.19.18. *Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.*

45 In Regno Iuda aliter res habuit. Nam aliqui Reges fuerunt boni & cultores veri Dei, vt Asa, Iosaphat, Azarias, Iothan, Ezechias, & Iosias, sub quibus vera religio vel restaurata vel conseruata est. Alij mali & idololatræ, vt Achaz, Manasses, Amon. Alij denique, non quidem idololatræ, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse vsus sacrificiorum, secundum legem Mosaïcam, vsque ad captiuitatem Babylonicam, vt colligitur ex illis verbis. 2. Machabæor. 1. 19. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderũt in valle, vbi erat puteus & altus & siccus.* Loquitur de igne cœlitus à Deo misso, quo vtebantur Sacerdotes, in quotidianis sacrificiis. (Leuitic. 9. & 10. Igitur ignis ille fuit conseruatus in templo, vsque ad illud tempus, quo Iudæi in Persidem captiui adducebantur.

46. Tertium est, Synagogam tẽpore Christi defecisse. Hoc verũ est. Non quod tunc defecerit à vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tunc

repudiata est cum suis ceremoniis & sacrificiis, & in eius locum successit Ecclesia Christi. At nõ sequitur, hanc similiter repudiandam. Imo contrariũ sequitur. Primò, quia, vt ante dixi, Synagogam repræsentabat ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam verò, vxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundò, Synagoga propterea fuit repudiata, quòd neq; perfecta esset, neque sufficiens ad salutem, iuxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Ex hoc sensu, ceremoniæ & Sacramenta Synagogæ vocantur ab Apostolo *infirma & egena elementa.* Gal. 9. 9. At Ecclesia Christi est perfecta, & sufficiens ad salutem, quia Sacramenta ipsius quę à Christo instituta sunt, habent vim iustificandi & tollendi peccata. Vnde Aug. in Ps. 73. *Sacramenta*, inquit, *noui Testamenti dant salutem; Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Saluatorem.* Tertio, Synagoga continebat vmbram futurorum. Hebr. 10. 1. Ecclesia continet lucem, qui est Christus. Ioan. 1. 9. At vmbra necessario deficit, accedente luce. Debuit igitur cessare Synagoga cum sacrificiis Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quarto, Synagoga erat instituta pro seruis; Ecclesia pro filijs. At serui accipiunt temporalem mercedem à suis Dominis, & sic dimittuntur: Filij autem succedunt in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apost. ad Gal. 4. 30. *Eijce ancillam, & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Secunda obiectio.

47. Secundo sic obiiciunt: Ecclesia deficiet à fide, tempore Antichristi, vt prædixit Apost.

2.Theſſ.2.3. *Niſi venerit diſceſſio primùm*, (id eſt, defectio à fide) *& reuelatus fuerit homo peccati*, id eſt, Antichriſtus, &c. At iampridem reuelatus eſt Antichriſtus, quem conſtat eſſe Pontificem Romanum: Ergo iam pridem Eccleſia defecit à fide. Reſp. Minor apertè falſa eſt. Maior dupliciter poteſt intelligi. Primò, de defectione omnium fidelium. Secundò, de defectione aliquorum. Priori modo falſa eſt, non ſolum ex noſtra, ſed etiam aduerſariorum ſententia. Nam ipſi dicunt, Antichriſtum iam veniſſe, & tamen negant omnes fideles à fide defeciſſe, cũ & ipſi, ſuo iudicio, fideles ſint. Poſteriori modo vera eſt, quia aliqui fideles deficient à fide, tempore Antichriſti. Quod tamen mirum non eſt. Nam à tempore Apoſtolorum, ſingulis ætatibus aliqui defecerunt, vt Nicolaitæ, Marcioniſtæ, Nouatiani, Ariani, Donatiſtę, Pelagiani, Seueriani, Iconomachi, Cathari, Vvaldenſes, Anabaptiſtę & plures alij.

48. An verò Apoſtolus, qui adducitur ad probationem Maioris, loquatur de defectione à fide, certum non eſt, Multi putant illum loqui de defectione ab Imperio Rom. vt D. Hieron. epiſt. 151. ad Algaſiam q. 11. *Niſi*, inquit, *venerit diſciſſio primùm, quod græcè dicitur Apoſtaſia, vt omnes gentes, quæ Romano Imperio ſubiacent, recedant ab eo: Et niſi Roman. Imperium fuerit antea deſolatum, & Antichriſtus præceſſerit, Chriſtus non veniet: qui ideo venturus eſt vt Antichriſtum deſtruat.* Idem ſentiunt Tertul. lib. de Reſur. carnis cap. 24. & multi in commentar. illius loci. Sed quidquid ſit de ſenſu verborum Apoſtoli,

certum est, non totam Ecclesiam, sed aliquos de Ecclesia defecturos à fide, tempore Antichristi, quod non est contra nos.

Tertia obiectio.

49. Tertiò, obiiciunt illud Dan. 9. 27. *Deficiet hostia & sacrificium*: quod interpretantur de defectione Ecclesiæ. Resp. Exstant clarissima testimonia in contrarium, quæ hactenus citata sunt. Cur illis aduersarij fidem non habent? Cur vnum illud ex Daniele, quod obscurum est, his omnibus anteponunt? Nimirum in hac re imitantur Donatistas, qui vt ostenderent Ecclesiam in sola Africa remansisse, citabant illud Cant. 1. 6. *Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Vnde sic ratiocinabantur: Ecclesia cubat in meridie; sed Africa est in meridie: Ergo Ecclesia cubat in Africa. Extra Africam ergo non est. Quos refellit Aug. in l. de vnitate Ecclesiæ c. 16. hoc potissimum argumento? Multa sunt clara Scripturæ testimonia, quæ docent Ecclesiam toto orbe diffusam esse: Ergo malè faciunt Donatistæ, cùm ex vno obscuro testimonio conantur probare, Ecclesiam esse in sola Africa.

50. Verba Aug. sunt hæc: *Scrutamini Scripturas canonicas, & eruite aliquid manifestum, quod demonstretis Ecclesiam in sola Africa remansisse, &c. Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini: Videtis enim nunc illud vnicum, quod proferre consueuistis,* Vbi pascis, vbi cubas in meridie, *quemadmodum excussis omnibus eiusdem loci verbis, longè aliud indicat, quàm vos putatis. Et si hoc sonaret, quod vultis, Maxi-*

minianistæ vos in eo vincerent. Magis enim meridies prouincia, Byzantiũ, Tripolis, vbi illi sunt, quam Numidia, vbi vos præpolletis. Ita ergo ipsi possunt germanius & distinctius gloriari de meridie, vt eos excludere ab hac sententia non poßitis, nisi in illis verbis verum sensum, & Catholicum teneatis. Aliquid ergo proferte, quod non contra nos verius interpretetur, sed quod interprete omnino non egeat. Sicut non eget interprete, Terra tua orbis terrarum, &c. *Sicut non eget interprete,* Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, &c. *Sicut non eget interprete,* Eritis mihi testes in Ierusalem, & in tota Iudæa, & Samaria, & vsque in totam terram, &c.

51. Simili modo refellendi sunt nostri aduersarij. Scrutentur Scripturas canonicas, & eruant aliquid manifestum, quo demonstrent Ecclesiam à fide defecisse. Aliquid proferant, quod non egeat interprete. Sicut non eget interprete, *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Sicut non eget interprete, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi:* Sicut non eget interprete, *Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua.* Sicut non eget interprete, *Ecclesia est columna & firmamentum veritatis.* Et quæ similia sunt. Nam illud, quod proferunt ex Daniele, *Deficiet hostia & sacrificium*, nihil ipsis patrocinatur, nisi ipsi sint interpretes. Nam alij non interpretantur de defectione Ecclesiæ Christianæ, vt ipsi: sed de defectione Synagogæ Iudæorum. Ex eo autem, quod Synagoga defecerit, non sequitur Ecclesiam quoque defecisse, aut defecturam esse. Imò contrarium, vt supra ostendi.

Quarta obiectio.

51. Quartò sic obiiciunt: Ecclesia comparatur Lunæ, vt patet ex Scriptura & Patribus. At Luna aliquando deficit: Ergo etiam Ecclesia aliquando deficit. Respondeo. Hic iterum apparet, eos, qui hoc obiiciunt, degeneres esse filios Ecclesiæ. Habent clara & aperta testimonia, pro innocentia & integritate suæ Matris, vt iam ostensum est. Cur sine causa quærunt occasionem calumniandi? Cur, quæ à Scriptura & Patribus optimo sensu dicta sunt, sinistrè interpretantur? Esto sanè: Ecclesia sit similis Lunæ. Sed in quo illi similis est? An in eo, quòd sicut Luna sæpè deficit, sic etiam Ecclesia sæpè deficiat? Hoc dicunt, qui oderunt Ecclesiam. In quo ergo? In his potissimum.

52. Primo, sicut Luna in principio mensis exigua est, ac deinde paulatim crescit, donec plena & perfecta sit: ita Ecclesia in principio sui ortus, exiguum terræ locum occupabat; ac postea ita creuit, vt tandem toto terrarum orbe diffunderetur. Sic Augustin. in Psal. 103. circa illum versiculum, *Fecit Lunam in tempore*, vbi ait: *Intelligimus spiritualiter Ecclesiam crescentem de minimo, &c. Quando obscura erat Ecclesia? quando nondum apparebat, &c. Modò, quàm cæcus est, qui plena Luna errat?*

54. Secundo, sicut Luna accipit lumen corporale à Sole; ita Ecclesia accipit lumen fidei ac sanctitatis à Christo. Sic idem Augustinus in Psal. 10. *Luna*, inquit, *intelligitur Ecclesia, quòd suum lumen non habeat, sed ab vnigenito Dei filio, qui*

multis locis in sanctis Scripturis allegoricè sol appellatus est, illustratur. Et Philo Episcopus Carpathius in Cantica Cantic. *Lunæ comparatur Ecclesia, propterea quod quidquid habet diuini luminis, id à iustitiæ sole illo immobili atque diuino accipit.*

55. Tertiò, Sicut Luna mutationi obnoxia est, ita etiam Ecclesia in hac vita. Nam aliquando fruitur pace, aliquando patitur persecutiones. Nunquam tamen deficit. Sic Ambrosius libr. 4. Hexameron cap. 2. *Ecclesia tempora sua habet persecutionis & pacis. Nam videtur sicut Luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest.*

56. In his ergo consistit similitudo inter Lunam & Ecclesiam, non item in defectione. Nam Ecclesia nunquam deficit in fide: semper firma, stabilis ac immobilis est. Et ex hac parte, non Lunam, sed terram imitatur, iuxta illud Gregorij Magni in Psal. 5. pœnitentialem: *Ecclesia dicta est terra, quia in soliditate fidei, perpetua firmitate immobiliter perseuerat.*

57. Miror verò aduersarios, cur hanc vnam similitudinem allegent in præiudicium Ecclesiæ, cùm sint multæ aliæ, quæ in fauorem & cõmendationem illius allegari poterant. Nam in Scripturis & Patribus, Ecclesia non solum Luna per allegoriam vocata est, sed etiam Sol, Hortus conclusus, Fons signatus, Paradisus, Columba speciosa, Ciuitas Dei, Terra viuentium, Mulier amicta Sole, Regina in vestitu deaurato. Quæ omnia honorifica sunt. Si essent boni Ecclesiæ filij, meritò hos titulos suæ Matri tribuerent, & ab omni calumniandi studio

studio abstineret. Nunc, quia secus faciunt, inter eos computari debent, de quibus scriptũ est Isa. 1. 2. *Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerũt me.*

V. CONCLVSIO.

Visibilis Christi Ecclesia, de qua hactenus dictum est, non est alia, quam Romana seu Pontificia, toto orbe.

1. HIc notandum est Ecclesiam Romanam dupliciter sumi posse. 1. Pro illa sola Ecclesia particulari, quæ olim Romæ fuit, & nunc est. 2. Pro collectione omnium fidelium, qui toto orbe dispersi, adhærebant olim Romano Pontifici, & nunc etiam adhærent. Et hoc posteriori sensu habet varia nomina. 1. Dicitur Catholica seu vniuersalis, quia toto orbe diffusa. 2. Pontificia, quia Pontifici subiecta. 3. Romana, à nobiliori sui parte.

59. Igitur in hac conclusione loquimur de Romana Ecclesia posteriori modo sumpta; & asserimus eam esse veram Christi Ecclesiam, cuius proprietates hactenus explicatæ sunt. Quod sic ostendo. Visibilis Christi Ecclesia non potest deficere aut errare in fide, vt probatum est: Ergo à tempore Apostolorum, ad nos vsque semper mansit visibilis Christi Ecclesia sine vlla interruptione aut errore: At nulla alia visibilis, præter Romanam seu Pontificiam, mansit sine vlla interpretatione & errore: Ergo sola Romana seu

Pontificia eſt viſibilis Chriſti Eccleſia. Minorem probo inductione, quia Iudaica abrogata & repudiata eſt per mortem Chriſti. Turcica ſeu Mahumetanica non ſemper fuit. Caluiniana & Lutherana, quam Reformatam vocant, noua eſt. Cœpit enim cum ipſa reformatione (à qua nomen habet) quæ à Luthero & Caluino, vt ipſorum aſſeclæ dicunt, facta eſt. Sola Pontificia hucuſque perſeuerauit. Quid hic reſpondebunt aduerſarij? An putant aliam, præter Pontificiam, viſibiliter & ſine errore ſemper exſtitiſſe? Si putant, dicant obſecro, quæ illa ſit? quo nomine appelletur? quas mundi partes occuperauerit, quos Paſtores & Epiſcopos habuerit, & adhuc habeat? Qui reges & Imperatores illi adhæſerint, & adhuc adhæreant? Qui hæretici ab illa damnati; quæ Academiæ confirmatæ? quæ templa & monaſteria erecta? Hic non euadent, ſat ſcio.

60. Non deſunt tamen, qui oppreſſi hoc argumento, fingant Eccleſiam quandam in cunis iacentem & vagientem, quæ nec fari poſſit, nec fidem profiteri. Aiunt enim Eccleſiam Chriſti, aliquot ſeculis, tam fuiſſe corruptam ac vitiatam, vt nulli in ea fuerint veri fideles, niſi infantes baptizati. Et ſine dubio; intelligunt Eccleſiam Romanam ſeu Pontificiam, quam putant ſuperioribus ſeculis penitus defeciſſe, niſi quod ſoli infantes legitimè in ea baptizati, tanquam vera ipſius membra permanſerint. Miſerum perfugium, & ipſis aduerſariis perniitioſum. Nam ipſi paſſim docent, duas eſſe notas Eccleſiæ, nempe ſinceram prædicationem Euangelij, &

legitimam Sacramētorum administrationem, quibus vera Christi Ecclesia dignosci debeat, & sine quibus consistere non possit; vt videre est in Confessione Augustana art. 7. & in Apologia eiusdem, & in Caluino lib. 4. Inst. cap. 1. §. 9. 10. & 11. At hæ duæ notæ non conueniunt Ecclesię, in qua soli infantes nec baptizati sunt; quia soli infantes nec possunt sincerè prædicare Euangelium, nec legitimè administrare Sacramenta: Ergo Ecclesia, in qua soli infantes sunt, non est vera Christi Ecclesia.

61. Alij habent aliud effugium. Aiunt, semper in Ecclesia fuisse vnum aut alterum cordatum virum, qui Papæ contradixerit, cuiusmodi diuersis temporibus fuerunt Ioannes VVicleff, Ioannes Huss, Lutherus, Caluinus. Æquè ineptè. Nam primò, dicant mihi, quis fuerit ille vnus, vel qui duo cordati viri, qui ante VVicleffum, per singula superiora sæcula, Papæ contradixerint? Si nesciunt, quare temerè affirmant? Si sciunt, edicant eorum nomina, locum habitationis, & cæteras circumstantias. Non potuerunt. Secundo, Ecclesia Christi non est deterioris conditionis, quàm fuerit Synagoga Iudæorum, cùm Ecclesia sit domina, Synagoga ancilla (ad Galat. 4. 22.) At Synagoga nunquam fuit tam deserta, vt duo tantùm viri in ea reperiantur. Imò, tempore Heliæ, cùm putabatur desertissima, septem millia virorum in ea reperta sunt (Rom. 9. 4.) Cur ergo aduersarij fingunt, Ecclesiam Christi fuisse aliquando tam desertam, vt duo tantum viri in ea reperti fuerint? Quod manifestè repugnat Scripturæ,

quæ apud Isaiam testatur, Ecclesiam Christi multo fœcundiorem & ampliorem fore, quàm fuerit Synagoga (Isaiæ 5. 4. 1.) Tertiò, Donatistæ plus tribuebant Ecclesiæ, quàm hi faciunt. Nam illi, tametsi dicerent, Ecclesiam toto orbe periisse, & in sola Africa remansisse, non tamen ausi sunt asserere, quod hi asserunt, remansisse aliquando in duobus tantum viris, qui Papæ contradixerint. Si ergo illi, qui melius sentiebant de Ecclesia, quàm hi nostri aduersarij sentiunt, nihilominus ab Augustino & aliis Patribus damnati sunt tanquam hæretici; quid de his nostris fieri oportere existimandum est?

Epilogus huius capitis.

62. Ex his, quæ hoc toto capite dicta sunt, magnam consolationem & securitatem percipiunt Catholici in negotio fidei ac religionis: Aduersarij è contrario, confusionem & diffidentiam. Nam Catholici, vt supra dixi, cum Augustino sequuntur hanc certam ac fixam Regulam: *Tota Ecclesia non potest errare in fide.* Ex qua tria inferunt. Primo, Ecclesiam Romanam, quam aduersarij concedunt primis trecẽtis aut quadringentis annis fuisse veram Christi Ecclesiam, hactenus non errasse in fide. Secundo, tutos ac securos se esse in fide, quandiu publicè profitentur id, quod Ecclesia Romana toto orbe diffusa publicè profitetur. Tertio, se in defensione Romanæ Ecclesiæ similes esse probis filiis, qui matri suæ deferunt, & subsidium præstant.

63. Aduersarij tenent contrariam hanc regu-

iam: *Tota Ecclesia potest errare in fide.* Ex qua sequitur, totam ipsorum Ecclesiam errare posse; ideoque neminem apud eos securum ac tutum esse de sua fide. Vel enim sequuntur Ecclesiam suam, vel ab ea dissentiunt. Si illam sequuntur, nihil certi habent, si ipsa errare potest. Si ab ea dissentiunt, magis perplexi sunt, quia si tota ipsorum Ecclesia errare potest, multo magis singuli ipsorum possunt.

64. Quod magis confirmo ex duobus principiis, quæ ipsi statuunt. Vnum est, Pontificiam Ecclesiam non subitò, sed sensim defecisse à fide, ac tandem omni fide abiecta, adulteram factam esse. Alterum, defectionem illam initio fuisse latentem & occultam, adeo vt nec locus, nec tempus, nec aliæ circunstantiæ illius certò designari potuerint. Tandem tamen post aliquot secul. à Luthero & Caluino publicè fuisse notatam & deprehensam.

Ex vtroque sic concludo: Quod contigit Ecclesiæ Pontificiæ, potest etiam contingere Ecclesiæ Reformatæ: At Pontificia, vt aduersarij dicunt, sensim, latenter & occultè defecit à fide, nobis non aduertentibus: Ergo etiam Reformata potest sensim, latenter, & occultè deficere, ipsis non aduertentibus. Quid si ergo iam defecerit, & ipsi non aduerterint? Imò, quomodo possunt aduertere, si defectio latens & occulta est? Manent ergo incerti de sua fide & Ecclesia.

65. Hic planè constricti sunt. Nec video quid possint respondere. Nam quod aliquid dicunt, Ecclesiam non posse errare vel deficere à

fide, quamdiu ſequitur verbum Dei; fruſtra eſt. Primo, quia argumentum, quod iam poſui, repetam hoc modo: Quidquid contigit Eccleſiæ Pontificiæ, poteſt etiam contingere Eccleſiæ Reformatæ: At Pontificia, vt ipſi volunt, ſenſim, latenter & occultè deſeruit verbum Dei, nobis non aduertentibus: Ergo etiam Reformata poteſt ſenſim, latenter & occultè deſerere verbum Dei, ipſis non aduertentibus. Quod ſi ergo iam deſeruerit, & ipſi non aduerterint? Nunquam elabentur ex hoc Labyrintho. Semper manebunt dubij & incerti de ſua fide, niſi nobiſcum aſſerant, totam Eccleſiam errare aut deficere non poſſe.

66. Deinde, vnde conſtabit aduerſariis, an noſtra, vel ipſorum Eccleſia ſequatur verbum Dei, nec-ne? Nos noſtram defendimus; illi ſuam. Quis decidet hanc litem? Deſignent ipſi infallibilem Iudicem, qui ſententiam ferat. Non poſſunt. Vel enim deſignabunt ipſum verbum Dei, vel Eccleſiam, vel ſingulos qui ſunt in Eccleſia, vel aliquos ex illis. Ac primo, ſi deſignent verbum Dei, nos vicimus. Nam verbum Dei expreſsè aſſerit, Eccleſiam eſſe columnam veritatis, quam nullæ inferorum vires euerſuræ ſint. Idem nos aſſerimus. Si ergo, hoc Iudice, cauſa definienda eſt, victoria noſtra. Si autem deſignent Eccleſiam, contra ſe faciunt. Vel enim ſententia Eccleſię infallibilis eſt, vel falli poteſt. Si infallibilis eſt; errāt ipſi, qui dicunt errare poſſe. Si falli poteſt, iterum errant, quia cum debeant aſſignare infallibilem Iudicem, deſignant Eccleſiam, quam

aiunt falli & errare posse. Denique, si designent vel singulos, vel aliquos eorum, qui in Ecclesia sunt, magis desipiunt. Si enim tota Ecclesia errare potest, quanto magis singuli, qui in Ecclesia sunt, errare possunt?

67. Fortè dicturi sunt, duplicem esse Ecclesiam: Vnam visibilem, in qua boni & mali permixti: alteram inuisibilem, in qua soli prædestinati sunt. Totam visibilem errare posse; non item inuisibilem. Sed hoc etiam frustra. Imo, qui hoc dicunt, secum ipsi pugnant. Nam omnes prædestinati, quos aiunt esse in Ecclesia inuisibili, sunt etiam in Ecclesia visibili: Ergo si tota visibilis errare potest, omnes etiam prædestinati errare possunt. Aut, si hi non possunt, nec tota Ecclesia visibilis potest. Quod autem prædestinati omnes sint in Ecclesia visibili, ne aduersarij quidem negare possunt. Et ratio manifesta est, quia nullus saluatur extra Ecclesiam visibilem, vt conclus. 4. ex illorum concessione probatum est: At omnes prædestinati saluantur: Ergo nullus prædestinatus est extra Ecclesiam visibilem.

68. Ex dictis colligo duplex dilemma in aduersarios. Vnum est: Vel tota Ecclesia visibilis errauit in fide, ante ortum Lutheri, vel non errauit. Si tota errauit, omnes & singulos Christianos errasse necesse est, etiam prædestinatos. Nulla igitur tunc erat fides in terris. Vnde igitur Lutherus eam accepit? Si non errauit, cur aduersarij fingunt errasse? cur eam, vt errantem, deserunt?

69. Alterum: Vel tota Ecclesia Reformata,

in qua Lutherani & Caluinistæ sunt, potest errare in fide, ipsis non aduertentibus, vel non potest. Si non potest, quomodo Pontificia potuit? Si potest, quid si iam erret, & ipsi non aduertant? Repeto, quod supra dixi, semper dubios & incertos fore, quamdiu sentiunt Ecclesiam errare posse. Deponant hunc errorem, & id sentiant de Matre Ecclesia, quod maiores nostri senserunt. Sic futurum est, vt amplius non errent.

CAPVT VI.

De Motiuis, quæ inducunt hominem ad credendum.

MOtiua, quæ inducunt hominem ad credendum, & prudenter suadent fidem Christianam ac Catholicam amplectendam esse, sunt ferè huiusmodi. 1. Miracula, quæ fiunt in confirmationem fidei. 2. Consensus populorum & gentium. 3. Consonantia fidei nostræ cum lumine naturali. 4. Sanctitas eorum, qui viuunt iuxta doctrinam fidei. 5. Constantia Martyrum, qui pro fide suum sanguinem profuderunt. 6. Pœna eorum, qui oppugnant fidem Christianam. 7. Efficacia prædicationis euangelij: cuius effectus est, mutatio vitæ in melius. 8. Veritas vaticiniorum veteris ac noui Testamenti. 9. Analogia, consensus, &

conspiratio veteris ac noui Testamenti. Et alia plura, quæ fusè persequitur Valentia tomo tertio disputatione quæstion. prima, punct. 4. & Lessius in consultatione, *Quæ fides & religio sit capessenda.*

2. Hæc & similia motiua, quoad vsum & praxim, triplicia sunt. Nam quædam ex illis mouent Iudæos & gentiles, vt fiant Christiani: quædam Catholicos, vt maneant in fide Catholica: quædam hæreticos, vt redeant ad fidem Catholicam. De motiuis primi generis scribit Lactantius, Iustinus Martyr, Tertulianus, Chrysostomus, & alij plures apud Valentiam loco citato.

3. De motiuis secundi generis scribit Augustinus libr. contra epist. Manichæi, quam fundamenti vocant, cap. 4. his verbis: *Multa sunt alia, quæ in Ecclesiæ Catholicæ gremio me iustißimè teneant. Tenet consensio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum succeßio Sacerdotum: tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis charißima vincula rectè hominem tenent credentem in Catholica Ecclesia, etiam si propter nostræ intelligentiæ tarditatem vel vitæ meritum, veritas nondum se aper-*

tißimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio.

4. Motiua tertij generis, quæ merito suadere debeant Lutheranis & Caluinistis, vt redeant ad fidem & Ecclesiam Catholicam, quam deseruerunt, sic proponi possunt.

Primo, quod Catholica religio, & nomine, & doctrina, sit antiquissima.

Secundo, quod maiores nostri, qui ante Lutherum & Caluinum vixerunt, in ea nutriti & educati sint: quos damnare impium est.

Tertio, quod eandem sanctissimi viri, Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Damascenus, Bernardus, & alij complures in suis scriptis palam professi sint.

Quarto, quod in Catholica Ecclesia perseueret legitima & nunquam interrupta successio Sacerdotum & Episcoporum, à temporibus Apostolorum ad nos vsque.

Quinto, quòd in ea manet virtus miraculorũ: Et quotidie fiant multa miracula Laureti in Italia, Sichemij & Halleti in Brabantia, Dettelbachij in Franconia, & alibi.

Sexto, quòd à Catholicis erecta & fundata sunt templa, Monasteria, Hospitalia, Academię: quæ omnia antiquæ & sinceræ pietatis monumenta sunt.

Septimo, quod maiores nostri, qui ista ad Dei honorem fundarunt & erexerunt, omni bonorum temporalium affluentia ditati fuerint. Et è contrario, quòd Lutherani & Calui-

nistæ, qui illa destruũt, vel in proprios vsus conuertunt, prope ad inopiam, iusta Dei vltione, redigantur: eoque minus possideant, quo rapaciores sunt.

Octauo, quod Catholici, quamuis toto orbe longè lateque diffusi, seruent tamen constantem inter se vnitatem: Et cum Romano Pontifice, Christi Vicario, quem communem Pastorem agnoscunt, mirificè conspirent ac consentiant.

Nono, quod apud Catholicos vigeant orationes, ieiunia, & alia pietatis opera, quæ in Euangelio commendantur.

Decimo, quod ope ac studio Catholicorum, infiniti prope gentiles in India, China, Iapona, & aliis locis, ad Christi fidẽ conuertantur: quod sine speciali Dei auxilio & fauore fieri non posse, certum est.

5. Et hæc quidem motiua desumpta sunt ex parte Catholicorum. Nec pauciora ex parte Lutheranorum & Caluinistarum desumi possunt. Sufficiant tamen hæc duo.

Primo, quòd doctrina fidei, quam ipsi profitentur, sit noua: & quod ante Lutherum & Caluinum nulli fuerint Christiani, qui per omnia docuerint, sicut Lutherus & Caluinus docent. Propria Lutheri dogmata sunt hæc tria. 1. Humanitatem Christi esse vbique. 2. Infantes habere propriam fidem actualem, dum baptizantur. 3. In Eucharistia manere substantiam panis & vini cum substantia corporis & sanguinis Christi. Quis vnquam ante Lutherum hæc tria simul professus est? Nullus, nullus.

Similiter Caluini dogmata sunt hæc. 1. Deum esse auctorem peccati. 2 Deum ab æterno prædestinasse certos homines ad damnationem, sine vlla ipsorum culpa. 3. Christum non esse mortuum pro omnibus. 4. Christi Corpus non esse præsens in Eucharistia. 5. Filios fidelium saluari sine baptismo. Hic etiam nemo produci potest ex tota antiquitate, qui ista simul docuerit aut professus sit.

6. Secundò, quòd illorum doctrina non tantum sit noua, sed etiam impia, blasphema, & Christianæ sanctitati penitus contraria. Nam Lutherus & Caluinus (præter ea, quæ iam recensui, & partim vni, partim alteri propria sunt) docent alia tria in quibus conueniunt. 1. hominē non habere liberum arbitrium. 2. præcepta Decalogi esse impossibilia. 3. bona opera nullius esse meriti ac valoris apud Deum, sed solam fidem sufficere. At hæc doctrina repugnat sanctitati, & præbet occasionem liberè peccandi. Nam qui sibi persuadet hanc doctrinam veram esse, sic apud se ratiocinabitur. Primo, si non habeo liberum arbitrium, nec in mea potestate est, benè vel malè agere (quod Lutherus & Caluinus docent) cur solicitus sim, vt benè agam? aut perplexus, ne peccem? Frustra est. Secundo, si præcepta Dei impossibilia sunt, inanis est de eorum obseruatione conatus & cognitio. Quis enim, nisi fatuus sit, rem aliquam, quam impossibilem iudicat, aggredi velit? Tertio, si bona opera nihil valent coram Deo, quid necesse est benè agere? Et si sola

fides sufficit ad salutem, reliqua omnia superflua sunt.

7. Quis iam locus sanctitati sit, si hanc doctrinam amplectamur? Omnino nullus. Quod ipsi quoque aduersarij de se fatentur. Audiamus ipsorũ testimonia. Lutherus in Postilla domestica Bernæ impressa, conc. 2. Dom. 1. Aduentus: *Mundus*, inquit, *ex hac doctrina quotidie redditur deterior. Iam homines singuli septenis Diabolis obsidentur, cùm antea tantùm vnico obsessi fuissent. Diabolus iam cateruatim in homines ingreditur, vt nunc in tam splendida Euangelij luce sint auariores, callidiores, iniustiores, crudeliores, proteruiores, quam prius in Papatu fuerant.* Nimirum, is noui Euangelij fructus est.

8. Similiter Caluinus in cap. 11. Danielis, v. 34. *In exiguo illorum numero, qui se ibi idololatrijs Papatus subduxerunt, maior pars plena est perfidia & dolis. Præclarum quidem zelum simulant: si autem intus excutias, reperies plenos esse fraudibus.* Et in comment. 2. Petri 1. 2. *Vix eorum decimus quisque est, qui alio fine Euangelio nomen dederit, quàm vt solutius in omnem lasciuiam difflueret.* Hoc enim permittit Euangelium Caluini.

9. Et Andreas Musculus in lib. de nouissimo die: *Quod si fateri veritatem volumus, tum hoc de nobis Euangelicis testari cogimur, magis quam nos, scortationibus, vsuris, circumuentionibus, fraudibusque deditos, in toto iam mundo nusquam inueniri.* Hæc sufficiant hoc loco de Motiuis. Vide plura cap. 8. quæst. 8.

CAPVT VII.

De Iudice controuersiarum circa articulos fidei.

1 ADuersarij ferè docent, solam Scripturam esse Normam, & Iudicem omnium cõtrouersiarum fidei ac religionis: Ex ea sola, seclusis Traditionibus & authoritate Ecclesiæ, controuersias omnes finiri ac decidi posse. Quod probant tripliciter.

2. Primo, Quia Deus in veteri testamento remittit Iudæos ad solam scripturam, tãquam ad Iudicem. Isaiæ 8.20. *Ad legem & testimonium.* Idem facit Christus in nouo, Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.* Et hoc fecerunt Beroënses, de quibus scriptum est. Act. 17. 11. *Quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.*

3. Secundo, Deus mandat, vt nihil addatur ad scripturam, Deuter. 4. 2. *Non addetis ad verbum: quod vobis loquor.* Et Christus damnat omnes Traditiones, & sola scriptura vult non esse contentos, Matth. 15. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram.*

4. Tertio, Apostolus ait Scripturam per se sufficere, 2. Timoth. 3. 6. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad cor-*

rigendum, &c. Hoc argumentum, sicut & præcedens, solutum est cap. 2. de Traditionibus. De primo postea videbimus.

5. Catholici distingunt inter Iudicem & Normam. Iudicem vocant, qui fert sententiam inter partes litigantes. Normam, secundum quam fertur sententia à Iudice. Posita hac distinctione, tria docent. 1. Ecclesiam esse iudicem controuersiarum. 2. Normam, quam sequitur Ecclesia in ferenda sententia, non esse solam Scripturam & Traditionem simul. 3. Ecclesiam, iuxta hanc normam, dupliciter sententiam pronunciare posse: vel per per Pontificem, qui est Pastor Ecclesiæ. Vel per Concilia à Pontifice approbata, quæ repræsentant Ecclesiam. Et vtroque modo sententiam esse infallibilem.

6. Ad hanc sententiam confirmandam, & priorem refellendam, vtar sex argumentis, quibus dare demonstrabo, solam Scripturam, controuersiarum Iudicem esse non posse. Primum sumetur ex officio Iudicis, quod Scripturæ non competit. 2. ex parte ipsius Scripturæ, in qua duo spectanda sunt, Littera, & sensus. Littera occidit, teste Apostolo. Sensus sæpè obscurus est, vt alio Iudice ac interprete opus sit. 3. ex parte controuersiarum, de quarum Iudice quæstio est. Nam aliquæ controuersiæ sunt, quæ ex Scriptura dirimi non possunt, cùm nulla de iis in Scriptura fiat mentio. 4. ex vsu & praxi veteris Testamenti, vbi non Scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur. 5. ex simili vsu & praxi noui Testamenti. 6. ex analogia

Iudicis cõtrouerſiarum ciuilium & politicarum: Nam iudex eiuſmodi controuerſiarum, non eſt lex ſcripta, ſed Princeps, aut Conſiſtorium Principis.

7. Deinde examinabo teſtimonia Scripturæ, in primo aduerſariorum Argumento, contra nos allata. (Reliqua cap.2. examinata ſunt.) Ex quorum diſcuſſione conſtabit, primum nihil ad rem facere: Alterum nobis potius, quam aduerſariis patrocinari: Tertium non intelligi ab ipſis, ſicut nec cætera.

Solam Scripturam non eſſe Iudicem.

PRIMVM ARGVMENTVM ex officio Iudicis.

8. PRimum argumentum, quod ſumitur ab officio Iudicis, ſic propono. Qui eſt Iudex inter duos litigantes, debet ita pronunciare ſententiam, vt vterque litigantium intelligat, quænam ſit ſententia Iudicis: Et alter eorum fateatur illam pro ſe, alter contra ſe latam eſſe: Alioqui, niſi id fiat, non ceſſabunt à lite, ſed vterque ſuam cauſam proſequetur: At Scriptura non poteſt hoc præſtare: Ergo Scriptura non poteſt eſſe Iudex controuerſiarum. Maior per ſe clara eſt. Minorem probo, quia Lutherani & Caluiniſtæ multis iam annis litigant de his punctis.

punctis. 1. De Baptismo paruulorum. 2 De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De Prædestinatione. 4. De persona Christi. 5. De exorcismo. 6. De numero & canone librorum scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt esse Iudicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controuersias. Nec hactenus auditum est, ita pronunciasse sententiam, vt vel Lutherani vel Caluinistę fassi sint, contra se pronunciatã esse. Hoc constat ex euẽtu. Nã vtriq; pergunt in stadio & ardore litigãdi: quod sine dubio nõ facerẽt, si putarẽt sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim vel vltro cessarent à suscepta cõtentione, & sentẽtię acquiescerẽt: Vel certè, si existimarent iniustè secum actum esse, ad aliũ Iudicem prouocarent. Neutrum fit.

9. Vt magis appareat vis huius argumenti, duo consideranda sunt. Vnũ, quod tã Lutherani, quã Caluinistę palam fateãtur, se non alium Iudicẽ, quàm solam Scripturam agnoscere: Et hãc ipsam scripturã esse claram, perspicuã, & ad omnes controuersias sapiendas, per se sufficiẽtem: nec vllam falsitatem subesse illi posse. Alterum, quod nihilominus vtrique nihil aliud faciant litigando apud hunc Iudicem, quam vt quotidie crescant eorum lites, & ipsi erga se numero infestiores euadant. Ex quibus alterutrum sequi necesse est: Vel Scripturam hactenus non pronunciasse claram, perspicuam, & sufficientẽ sententiam: Vel certè, si pronunciauit, Lutheranos & Caluinistas peruicaces esse qui claræ, perspicuæ & sufficienti sententię non volunt acquiescere. Alterutrum ipsi eligant.

SECVNDVM ARGVMENTVM ex parte Scripturæ.

10. IN Scriptura duo spectanda sunt, Littera, & sensus: sicut in homine, corpus & anima. De illis, vt aliqui interpretantur, locutus est Apostolus 2. Corint. 3. 6. cùm ait: *Littera occidit, Spiritus autē viuificat.* Quasi dicat. Si sequaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi Spiritus & anima viuificans, proderit tibi ad salutē. Si autem neglecto vero & legitimo sensu, hæreas tantum in externa litera, & contendas illum esse sensum, quem externa littera præ se fert, sæpè errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus sermone 70. de Tempore. *Frequenter*, inquit, *admonui charitatem vestram, fratres dilectißimi, quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex litera sonare cognoscimus, sed remoto velamine litteræ, viuificantem Spiritum fideliter requiramus. Sic enim dicit Apostolus: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Denique infelices Iudæi, & plus infelices hæretici, qui dum solum litteræ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine viuificante Spiritu mortui remanserunt.* Similia habet lib. 3. de doctrina Christiana cap. 5.

11. Hoc posito, duo probanda sunt. Vnum est, quod Scriptura, si literam spectes non possit esse iudex controuersiarū. Alterum, quod neque,

si sensum spectes, possit esse Iudex. Priorem partem sic probo. Ille nō potest esse infallibilis Iudex controuersiarum, qui ducit homines in errorem & hæresim: At Scriptura, si nudam illius literam spectemus, facile ducit homines in errorem & hæresim: (supposita ipsorum imbecillitate.) Ergo non potest esse infallibilis Iudex controuersiarum. Maior per se nota est, quia propterea quærimus infallibilē Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Minor patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum litteram occidit, id est, in lapsum & errorem ducit.

12. Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Mose & Prophetis prædicta erāt de Christo, intelligebant secundum externam literam, & sensum interius latentem nō percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostol. 2. Cor. 3. 15. *Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moses, velamē positum est super cor eorū*, id est, Adhuc Iudęi non intelligūt Mosen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa litera contenti sunt. Vel clarius: Non agnoscunt Christū, qui in Mose, sub externis ceremoniis ac sacrificiis, tanquam sub velamine occultatus est. Adhuc hærent in ipso velamine, & considerant, quid sub illo lateat reconditum.

13. Quod etiam obijcit illis Christus, Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: Et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.* Quasi dicat. Si vultis certò cognoscere, me esse Messiam à Deo promissum,

de quo Moses & Prophetę scripserunt, nō tantùm debetis legere scripturas, quoad externam literam, sed multo magis scrutari internum sensum & Spiritū, qui sub externa litera, quasi sub vmbra aut figura, delitescit. Hoc hactenus non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam a ternam, tan ē nescitis, in qua parte sita sit. Non est sita in externa litera, in externis ceremoniis & figuris, vt vos putatis; sed in spiritu, in sensu, in mysterio. Ibi me quærite, & inuenietis.

14. Nec solos Iudæos, sed etiam hæreticos littera occidit. Nam multi in suis erroribus propterea perierunt, quod relicto scripturæ sensu, quem sequitur Sancta & Catholica Ecclesia, alium sensum secundum externam litterā, amplexi sunt. Quod aliquot exemplis obiter demonstrabo.

15. Sabelliani dicebant, non esse tres personas diuinas, sed vnam tantùm, quæ tamen haberet tria nomina, propter diuersa officia seu operationes. Eandem enim personam vocari Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, sed diuerso respectu. Patrem, quatenus est author omnium creaturarum; Filium, quatenus assumpsit humanam naturam ex Virgine: Spiritum sanctum, quatenus sanctificat nos per suam gratiam. Ex eorum sententia sequebatur, Patrem esse mortuum & passum. Nam si vna tantum est persona, quæ dicitur Pater, Filius, & Spiritus sanctus; sanè si illa persona mortua & passa est, necesse est, Patrem mortuum & passum esse. Hinc (teste Augustino in libro de hæresibus capite

quadragesimo primo.) Patripassiani appellati sunt. Vnde hic tantus error? Ex litera occidente. Nam secundum externam litteram intelligebant illud Ioan. 10.30. *Ego & Pater vnum sumus*. Ex quo inferebant Patrem, & Filium (& consequenter Spiritum S.) esse vnum, quoad personam: cum tamen secundum sensum Ecclesiæ sint vnum, quoad essentiam; & duo quoad personam.

16. Ariani dicebant, Christum non esse Deum, sed inferiorem Deo. Vnde hoc? quia relicto sensu Ecclesię, secundum literam explicabant verba Christi, Ioan. 14. 28. *Pater maior me est*, id est, absolutè maior. At Ecclesiæ sensus est, Christum secundum humanitatem, esse minorem Deo Patre: secundum diuinitatem, æqualem. Et priori modo intelligendum esse illud, *Pater maior me est*. Posteriori illud, *Ego & Pater vnum sumus*. Et sic omnia optimè cohærere. Vide Athanasium orat. 2. contra Arianos, Hilarium lib. 5. & 11. de Trinitate, Augustinum lib. 2. contra Maximin. cap. 24. & 25. & lib. de Trinitate cap. 7.

17. Macedoniani negabant Spiritum sanctum esse Deum. Ex quo principio? Ex litera occidente. Nam secundum litteram accipiebant illud Apostoli 1. Corint. 2. 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Vnde sic concludebant: Qui scrutatur, quærit: qui quærit, dubitat: qui dubitat, ignorat: qui ignorat, Deus non est: Ergo Spiritus sanctus non est Deus. At Ecclesia locum illum sic interpretatur: *Spiritus omnia scrutatur*, id est, omnia penetrat &

comprehendit. Quo sensu dicitur etiam Deus Pater omnia scrutari 1. Paralip. 28. 9. *Omnium corda scrutatur Deus.* Et Psal. 7. 10. *Scrutans corda & renes Deus.* Et Ierem. 17. 10. *Ego Domine scrutans corda.* Vide Theodoretum, Theophylactum, D. Thomam, & alios in commentario illius loci.

18. Manichæi asserebant vetus Testamentum nouo contrarium esse. Quare? quia rem totam æstimabant secundum externam literam; quam si spectes, alterum alteri videtur repugnare. Nam vetus dicit, Deum creasse omnia. (Gen. 1. 1.) Nouum dicit, Verbũ creasse omnia. (Ioan. 1. 3.) Rursum, vetus dicit, *hominem factum esse ad imaginem Dei* (Genes. 1. 27.) Nouum dicit, hominem esse ex Diabolo. (Ioann. 8. 44. Item, vetus dicit, Deum die septimo quieuisse ab omni opere. (Genes. 2. 2.) Nouum dicit, *Deum vsque modo operari.* (Ioann. 5. 17.) Contra hos agit D. Augustinus in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, & ex sensu Catholicæ Ecclesiæ, conciliat inter se loca, quæ secundum literam videntur sibi aduersari. Non enim repugnat, Deum fecisse omnia: & tamen fecisse per verbum, veluti per suam artem seu ideam. Nec repugnat, hominem factum esse ad imaginem Dei, quoad naturam: & tamen esse ex Diabolo, quoad militiam. Denique non repugnat, Deum quieuisse die septimo ab opere creationis mundi: & tamen semper operari in gubernando & conseruando mundo.

19. Pelagiani negabant peccatum originale, asserentes peccatum Adami nocuisse ipsi soli,

non autem posteris. Ex quo fundamento? Ex litera occidente; quia scriptum est, Ezech. 18, 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* At sensus illius loci, secundum mentem Ecclesiæ Catholicæ, est hic: Filius, qui non est particeps peccati patris, non portabit iniquitatem patris: si autem particeps est, portabit. (Vide Augustinũ in lib. post collationem, cap. 7.) Nunc autem constat, posteros fuisse participes peccati primi parẽtis, iuxta illud Rom. 5. 12. *In quo omnes peccauerunt.* Sed quomodo peccarunt omnes in Adamo? Hoc alibi explicandum est. Hic obiter dico, omnes in eo peccasse, quia Deus iniit pactum cum Adamo, tanquam cum capite & communi radice, seu principio totius posteritatis, vt si ipse seruaret præceptũ de non gustando fructu prohibito, tam ipse, quàm posteri manerent in paradiso: si non seruaret, tam ipse, quàm posteri essent rei, ac veluti transgressores ex paradiso eiicerentur. Quod & factum est.

20. Fuerunt etiam antiquiores hæretici, qui negabant carnis resurrectionem, quia scriptum est, Ioan. 6. 63. *Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quicquam.* Ex quo loco secundum externam litteram intellectu sic argumentabantur: Quorsum caro, si nihil prodest, esset resurrectura? (Refert Tertulianus in lib. de Resurrectione carnis cap. 37. Ex eodem loco Caluinistæ, faciunt hanc similẽ consequentiam: Quorsum Christus daret nobis suã carnem in Sacramento Eucharistiæ, si nihil prodest? Vtrique decepti sunt ex littera occidente. Alioqui liceret etiam concludere hoc modo: Si caro non pro-

maticæ: claritas autem sensus, ex intentione & consilio Spiritus Sancti: Ergo in tali casu, verba Scripturæ poterunt esse clara, non tamen sensus verborum, qui à Spiritu Sancto intenditur, erit clarus.

27. Hoc ostendam in exemplo. Verba CHRISTI in Euangelio sunt hæc: *Hoc est Corpus meum: Hic est Sanguis meus.* Quæ verba, si natiuam illorum significationem spectes, sunt clara & perspicua; & ab omnibus, non modo Christianis, sed etiam Iudæis, Turcis & Ethnicis intelligi possunt. At de sensu illorum, qui à Sancto intentus est, infinitæ propè apud Christianos controuersiæ sunt.

28. Simile est de illis verbis apud Ioannem: *Maria Magdalena venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent.* Itemque de illis apud Marcũ: *Venit ad monumentum orto iam sole.* Quid clarius & rotundius dici potuit? Et tamen, quia priora videntur pugnare cum posterioribus, meritò dubitari solet, quis germanus illorum sensus sit, & quomodo conciliari inter se possint ac debeant.

29. Addo, non raro etiam fieri, vt idem locus Scripturæ, quem vna pars litigantium putat clarum & perspicuum esse, ab altera censeatur esse obscurus ac intricatus. Quid in tali casu, facto opus est? Aut quis Iudex adhibendus? Scriptura certè pro Iudice adhiberi non potest. Nam de illius sensu ac sententia controuersia est, cùm alij claram, alij obscuratam esse contendant: Et ab aliis in hanc, ab aliis in aliam partem distrahatur. Quid ergo consilij

ſine dubio, alius Iudex quærendus eſt. Verbi gratia.

30. Lis inter nos & Caluiniſtas eſt de vero ac locali deſcenſu CHRISTI ad infernos, quem illi negant, nos aſtruimus. Et vtimur duplici teſtimonio. Altero ex Symbolo fidei, *Deſcendit ad inferos.* Altero ex capite ſecundo Actor. vigeſimo 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Vtrunque dicimus clarum & perſpicuum eſſe. Caluiniſtæ de vtroque negant; & obſcuriſſima ſua interpretatione, vtrumq; faciunt obſcuriſſimum. Ac prius quidem interpretantur hoc ſenſu: *Deſcendit ad inferos*, id eſt, pertulit in cruce diros cruciatus damnati ac perditi hominis, vt coactus fuerit, vrgente anguſtia, exclamare; *Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* (ita Caluinus libro ſecundo inſtitution. capite decimo ſexto, Paragraph. decimo & vndecimo & Catechiſmus Heidelbergenſis quæſt. quadrageſima quarta.) Poſterius autem hoc ſenſu: *Non derelinques animam meam in inferno*, id eſt, Non derelinques cadauer meum in ſepulcro. (Ita Beza in commentario illius loci.)

31. Quid hic agendũ? Aut quem iudicem compellabimus? Si Scripturam conſulimus, nihil aliud ipſa diceret, quàm quod antea dixit: Nullum iota, nullum apicem additura eſt. De eo autem, quod antea dixit, controuerſia eſt: Ergo per id, quod antea dixit, controuerſia finiri non poteſt. Si ergo poſt ortam controuerſiam, Scriptura nihil noui dicit, ſed manet in an-

tiquis terminis; certè per illam finiri lis non potest; sed necesse est, vel alium Iudicem adire, vel alteram partem litigantem sponte credere, vel denique vtramque in lite perseuerare.

32. Posterius argumentum. Multa sunt testimonia Scripturæ, quorum verus ac legitimus sensus haberi non potest, nisi ex Traditione & authoritate Ecclesiæ (vt probatum est cap. 4. §. 22. & 23.) Ergo si oriatur controuersia circa eiusmodi testimonia, sola Scriptura non potest esse Iudex, sed oportebit confugere ad Traditionem & authoritatem Ecclesiæ. V. G. Christus dicit, Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Sensus verus & legitimus est, quòd in Baptismo pronunciari debeant hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*: Et quòd Baptismus sine tali verborum pronunciatione non sit validus. In hoc consentiunt nobiscum aduersarij. At si aliquis negaret hunc esse sensum, & contenderet non opus esse pronunciare hæc verba, *In nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti*, sed omnino sufficere, si quis inter baptizandum habeat internam voluntatem & intentionem baptizandi in nomine Sanctissimæ Trinitatis; quomodo illum confutaremus? An ex solis Scripturæ verbis? Nihil minus. Nam illa verba, *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* non dicunt, vocalem Trinitatis inuocationem adhiberi oportere. Vnde ergo constat oportere? Ex praxi & Tra-

ditione Ecclesiæ. Si hanc respuis, non habebis vllum præsidium contra aduersarium, qui negaret vocalem prolationem necessariam esse.

35. Aliud exemplum. Christus dicit, Ioann. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus, secundum verum & legitimum sensum, intelligitur de necessitate Baptismi aquæ, vt nobiscum fatentur Lutherani. At Caluinistæ hoc negant. Quomodo ergo refelli poterunt à Lutheranis? Non certè ex verbis citatis. Nam tametsi nominetur ibi aqua; non tamen additur expressè, quod debeat intelligi de vera aqua. Nam & alibi nominatur ignis, vt Lucæ 3. 16. *Ipse vos baptizabit in Spiritu & igne:* & tamen non intelligitur verus ignis. Vnde ergo constabit, in priori loco, veram aquam intelligi oportere? Aut vnde Lutherani contra Caluinistas id probabunt? Non aliunde, quàm ex praxi & Traditione Ecclesiæ.

34. Aliud. Christus in vltima cœna non solum instituit Eucharistiam, sed etiam lotionem pedũ adhibuit. Et quidem in institutione Eucharistiæ dixit: *Comedite, Bibite.* In lotione autem pedum: *Et vos debetis alter alterius lauare pedes.* Hic aduersarij dicunt, priora verba continere præceptum; posteriora non item: Ac proinde fideles diuino præcepto obligari ad sumendam Eucharistiam sub vtraque specie; non tamen ad lotionem pedum. Nunc quæro, vnde hoc ipsis constet? aut quo prætextu existiment se teneri quidem ad sumptionem vtriusque

que speciei, sed tamen liberos esse à lotione pedum: Non possunt prætexere Scripturæ verba. Nã illa contrarium potius præ se ferunt. Hæc enim, *Comedite, bibite*, non plus videntur significare, quam si Paterfamilias dicat suis hospitibus: Comedite, Bibite, læti estote. At si Paterfamilias ita loqueretur, non censeretur illos velle sub præcepto obligare. Cum ergo Christus eodem modo locutus sit, vnde constabit, eum vouluisse nouo præcepto obligare omnes fideles ad vtramque speciem? Hæc autem verba, *Vos debetis alter alterius lauare pedes*, videntur significare præceptum, non minus, quàm si Dominus dicat seruo, *Tu debes mensam parare*: Vnde igitur sciunt, se his verbis, non obligari ad lauandos pedes, cùm tamen hæc verba obligationem præ se ferant? Ex sola praxi & Traditione Ecclesiæ. Nam Ecclesia nunquam vsurpauit hanc lotionem, tanquam necessariam; quod tamen fecisset, si diuino præcepto putasset ad illam obligari.

35. Omitto similia exempla, quæ passim occurrunt. Et ex dictis concludo in hunc modum: Scriptura potest dupliciter spectari. 1. Quoad externam literam. 2. Quoad internum sensum, qui à Spiritu Sancto intentus est. Neutro modo potest esse iudex controuersiarum. Non priori, quia externa littera sæpè ducit nos in errorem. Nec posteriori, quia sensus Scripturæ sæpè obscurus & ambiguus est, ita vt opus sit alio Iudice, qui definiat hunc esse legitimum & à Spiritu Sancto intentum; illum non esse. Atque hæc sufficiant de secundo ar-

gumento, quod ex parte Scripturæ desumptum est.

TERTIVM ARGVMENTVM ex parte controuersiarum.

36. HOc Argumentum sic propono. Multæ sunt controuersiæ circa fidem & religionem quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certè non sufficiens ad hoc, vt Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergo in iis dirimendis, alius Iudex quærendus est. Eiusmodi autem controuersiæ sunt hæ.

37. Prima, An libri Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum, sint canonici & diuini necne? Negant Lutherani & Caluinistæ. Nos affirmamus. At quis erit Iudex, qui litem hanc dirimat? Scriptura esse non potest. Nec Lutherani & Caluinistæ, quod bene notandum est, ad Scripturam prouocant, sed ad canonem & Traditionem Iudæorum. Aiunt libros istos in canone Hebræorum, qui exstat apud Hieronymum, non reperiri; ideoque pro canonicis ac diuinis haberi non posse. Fatentur igitur, alium in hac causa Iudicem, quàm Scripturam, esse oportere. Et quem illum? Traditionem Iudæorum. Mira res. Pluris Iudæos, quàm Christianos faciunt: Et cùm ipsi Christiani esse velint, Christi & Apostolorum Traditionibus in-

feſtiſſimi ſunt, & Iudæorum Traditionem in pretio habent. Cur non dicunt cum Auguſtino libr. 18. de Ciuitate Dei capite 36. *Machabæorum libros, non Iudæi, ſed Eccleſia pro canonicis habet.* Et cum Iſidoro in libro præmiorum de libris veteris ac noui Teſtamenti: *Hebræi non recipiunt libros Tobiæ, Iudith, & Machabæorum; Eccleſia tamen eoſdem inter canonicas Scripturas enumerat.* Et ibidem: *Sapientia & Eccleſiaſticus parem cum reliquis canonicis libri tenere noſcuntur authoritatem.*

38. Secunda, Quot ſint Sacramenta nouæ legis? Aduerſarij dicunt eſſe duo, Baptiſmum & Euchariſtiam: Catholici, ſeptem. Quid autem Scriptura? Nihil de hoc numero definit: ac proinde Iudex in hac controuerſia eſſe non poteſt. Vnde Catholici habent ſeptenarium, ſi ex Scriptura non habent? Ex Traditione & conſenſu Eccleſiæ. Vnde aduerſarij binarium? hoc ipſi viderint. Certè ex Scriptura non habent. Aut ſi putant ſe habere, ſpeciatim præſtent hæc tria. Primo, oſtendant ex Scriptura, nomen Sacramenti tribui Baptiſmo, & Euchariſtiæ; non item Confirmationi, Ordini, Pœnitentiæ, Matrimonio, Extremæ vnctioni. Secundo, ex eadem Scriptura definiant Sacramentum. Tertio, demonſtrent definitionem conuenire Baptiſmo & Euchariſtiæ; non autem reliquis. Hec ſi præſtiterint, ſalua res. At nunquam præſtabunt.

36. Ac primo, vbi inuenient locum Scripturæ, in quo nomen Sacramenti tribuitur Baptiſmo

ptiſmo & Euchariſtiæ? Nuſquam. At ego inueniam, vbi tribuitur Matrimonio. Sic enim ſcribit Apoſt. Eph. 5. 31. *Propter hoc derelinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnũ eſt. Ego autem dico, in Chriſto & Eccleſia.* Q. D. Quod homo relinquat parentes ſuos, & adhæreat vxori, hoc eſt magnum Sacramentum, quia eſt ſignum coniunctionis Chriſti cum Eccleſia; id eſt, repræſentat coniugium Chriſti & Eccleſiæ.

40. Secundo, vbi inuenient definitionem Sacramenti in Scriptura? Lutherus quidem in libro de captiuitate Babylonica capit. vltimo ſic definit: *Sacramentum eſt promiſsio ſigno externo annexa.* Melancthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ art. 13. ſic: *Sacramentum eſt ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita eſt promiſsio gratiæ*, id eſt, gratuitæ reconciliationis, ſeu remiſſionis peccatorũ, vt ipſe explicat in locis communibus. Tit. de numero Sacramentorum. Caluin. lib. 4. inſtit. c. 14. § 1. ſic: *Sacramentum eſt Symbolum externum, quo beneuolentiæ erga nos ſuæ promiſsionem conſcientiis noſtris Dominus obſignat, ad ſuſtinendam fidei noſtræ imbecillitatem.* At hæ definitiones non habentur in Scriptura. Imò, nec inter ſe conueniunt. Nam Lutherus in ſua definitione ſupponit, promiſſionem eſſe de eſſentia Sacramenti: Melancthon, annexam eſſe Sacramento: Caluinus non eſſe annexam Sacramento, ſed potius Sacramentum annexum ſeu additum eſſe promiſſioni. Non enim eſſe promiſſionem de effectu diuinæ ergà

nos beneuolentiæ. Itaque secundum Melanchthonem, sic exprimenda esset promissio: Si quis Sacramentum Baptismi aut Eucharistiæ susceperit, promitto illi remissionem peccatorum. At secundum Caluinum, hoc modo: Promisi vobis remissionem peccatorum, & vitam æternam: & hanc ipsam promissionem dedeclaro & obsigno per Sacramenta.

41. Tertio, quidquid sit de definitionibus etiã allatis, quas aduersarij commenti sunt; quomodo ex Scriptura potuerunt demonstrare, eas conuenire Baptismo & Eucharistiæ? Non video. Experiamur tamen. Vna definitio est hæc: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei: & cui addita est promissio remissionis peccatorum.* Probent aduersarij ex Scriptura, hanc definitionem conuenire Eucharistiæ. Probent, inquam, ex Scriptura, Eucharistiam habere annexam promissionem remissionis peccatorum. Vel, quod idem est, Deum in Scriptura promittere nobis remissionem peccatorum, si ad hoc Sacramentum accedamus. Nunquam poterunt. Non enim hoc Sacramentum à Deo institutum est, vt homini remittat peccata, vel vt ex impio & peccatore faciat iustum & sanctum; sed vt iustitiam & sanctitatem, quæ in illo est, foueat, conseruet, & augeat. Imò tantum abest, vt remittat peccata, vt etiam obsit peccatori, si cum conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Et Christus in

vltima cœna non voluit Apostolis porrigere Eucharistiam, nisi præmissa pedum lotione. Nimirum, vt significaret, neminem, nisi lotum, purum & immaculatam à culpa mortali, ad mensam Christi admittendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa natura huius Sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia, quàm cibus & potus spiritualis, quo anima reficitur & vegetatur? (Ioan. 6. 55. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.*) Sicut ergo cibus & potus corporalis non prodest corpori mortuo, sed vitam habenti; sic etiam seruata proportione, de Eucharistia dicendum est.

42. Tertia controuersia, An exorcismus, & aliæ ceremoniæ in Ecclesia Catholica vsitatæ, possint adhiberi in Baptismo? Lutherani eas admittunt. Caluinistæ reiiciunt. Neutri tamen ex Scriptura suam sententiam possunt confirmare. Ne quidem Lutherani, quia Scriptura nusquam dicit, eiusmodi ceremonias vsurpandas; sed ex sola Traditione Ecclesiæ id habemus. De qua scribit Augustinus lib. 2. de nuptiis & concupiscentiis, cap. 29. *Antiquißima*, inquit, *Ecclesiæ Traditione exorcisantur & exsufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum transferantur.* Nec Caluinistæ; nisi fortè hoc modo: Nullæ ceremoniæ vsurpandæ sunt in Ecclesia, nisi de quibus exstat expressum mandatum in Scriptura: At nullum exstat mandatum de ceremoniis, quas Catholici vsurpant in Baptismo: Ergo tales ceremoniæ non sunt vsurpandæ. Sed maior propositio, & falsa, & ipsis Caluinistis contraria est. Nam Caluinistæ vsur-

pant multas ceremonias in Baptismo, de quibus nullum exstat mandatum in Scriptura. Cuiusmodi sunt hæ. 1. vt infans in Ecclesia coram vniuerso populo baptizetur: idque vel die Dominico, vel aliquo alio, quo populus, ad concionem venire solitus est. 2. Vt illi, qui adferunt infantem ad Baptismum, interrogentur, an spondeant, se infantem, cum adolcuerit, in fide & moribus instructuros. 3. vt nomen imponatur infanti baptizando. 4. vt formula Baptismi pronuncietur linguâ patriâ. 5. vt recitetur Symbolum, oratio Dominica, & aliæ preces. Has ceremonias præscribit Caluinus in libello de formula Sacramentorum ministrandorum. At vbi, obsecro, de his exstat mandatum in Scriptura? Nusquam. Vel igitur condemnet has ceremonias, necesse est: vel fateatur non omnes damnandas esse, quæ in Scriptura mandatum non habent.

43. Quarta controuersia, An baptizati ab hæreticis, sint rebaptizandi? Affirmauit olim Cyprianus, Episcopus Carthaginēsis cum quibusdam aliis. Negabat Augustinus cum reliquis. Sed nec hi, nec illi poterant ex sola Scriptura hanc litem decidere. Nam Augustinus, qui veriorem partem amplectebatur, non aliunde, quàm ex Apostolica Traditione, & praxi Ecclesiæ, se tuebatur. Sic enim scribit libro 2. de Baptismo contra Donatistas, c. 7. *Quam consuetudinem* (scilicet, non repetendi Baptismum) *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. c. 23. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.*

Huic consuetudini cessit Cyprianus, quia videbat se omni præsidio Scripturæ destitutum esse.

44. Sunt & aliæ similes cõtrouersię, quę ex sola Scriptura decidi non possunt, sed alio Iudice opus habent. Eas obiter insinuabo. Sunt autem hæ. 1. An Baptismus vna mersione, an trina conferri debeat? 2. An Christiani, loco Sabbati, debeant colere diem Dominicum? 3. An B. Maria manserit Virgo post partum? 4. An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 5. An Symbolum fidei sit verè canonicum & Apostolicum? 6. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro fœminis, contra peccatum originale?

QVARTVM ARGVMENTVM ex vsu & praxi veteris Testamenti, vbi non Scriptura, sed Pontifex pro Iudice agnoscebatur.

45. CErtum est, in veteri Testamento, omnes controuersias legales, quæ erant maioris momenti, à summo Sacerdote seu Pontifice, tanquam à supremo in terris Iudice, non autem à Scriptura, dirimi ac definiri debuisse, hoc testatur Iosephus libro 2. contra Apionem, cùm ait: *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, dijudicat controuersias, conuictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit, tanquam in Deum impius.*

46. Et manifestè colligitur ex illo Deut. 14.8. *Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & iudicum intra portas tuas videris verba variari; surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem, qui fuerit illo tempore; quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum. Non declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto Iudicis, morietur homo ille.*

47. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quòd variæ fuerint controuersiæ in populo Iudæorum. Hîc quidem duæ speciatim recensentur: vna de sanguine; altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera, vt 2. Paralip. 19. 10. *Vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus.* Num aliquæ, vt ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus, ad diuinum cultum spectantibus: aliæ denique ex præceptis iudicialibus, quæ ad externam pacem & iustitiam conseruandam erant accommodata.

48. Alterum est, quod in singulis ciuitatibus constituti fuerint inferiores Iudices, qui ex officio debebant huiusmodi controuersias diri-

mere, vt habetur Deut. 16. 18. *Iudices & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus dederit tibi, per singulos tribus tuas, vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paralip. 19. 5. *Constituit Iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca.*

49. Tertium est, quòd quando inferiores iudices non poterant inter se conuenire, nec controuersias ad se delatas, propter peculiarem aliquam difficultatem, dirimere; necesse fuerit confugere Hierosolymam, ad superiores Iudices, quibus, tanquam supremus Iudex, præsidebat Pontifex: Et illius sententiæ, sub pœna mortis, oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulo ante citatis: *Si difficile & ambiguum apud te*, (id est, in ciuitate tua, in qua habitas) *iudicium esse perspexeris, &c.*

50. Hinc colligimus, duplex apud Iudæos fuisse Tribunal & Conciliũ: vnum maius; alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimẽ. Primò, quia maius tantum erat in Ierusalem: minus, in singulis ciuitatibus. Secundo, in maiori diiudicabantur maiores controuersiæ: in minori, faciliores. Tertio, in maiori præsidebat Pontifex: non item in minori. Quarto, à minori licebat appellare ad maius: non contrà, à maiori ad minus. Quinto, in maiori erant septuaginta personæ, præter Pontificem: in minori viginti tres. Sexto maius vocabatur Sanedrin, vel Smedriõ, vel Concilium seniorum: minus non item. De maiori sæpè fit mentio in Euangelio, vt Marci 14. 55. & Lucæ 9. 22. & Act. 4. 5. Videantur interpretes.

BIBLIOTEC MONTEP (Av)

51. Vtrumque Concilium habuit suam originē sub Mose: Et minus quidem institutum est, ex consilio Iethro: maius vero, ex mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exodi 18. 13. his verbis: *Altero autem die sedit Moses, vt iudicaret populum, qui aßistebat Mosi à mane vsque ad vesperam. Quòd cum vidisset cognatus eius, ait? Quid est hoc, quod facis in plebe: Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane vsque ad vesperam? Cui respondit Moses: Venit ad me populus, quærens sententiam Dei. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei & legis. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste, qui tecum est. Vltra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Prouide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam: & constitue ex his tribunos & centuriones, & quinquagenarios & Decanos, qui iudicent populum omni tempore. Quidquid autem maius fuerit, referant ad te; & ipsi minora tantummodo iudicent: leuiusque sit tibi, partito in alios onere. Quibus auditis, Moses fecit omnia, quæ illi suggesserat: Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos & Centuriones, & quinquagenarios & decanos, qui iudicabant plebem omni tempore. Quidquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes.*

De maioris Concilij institutione sic legimus. Num. 11. 16. *Et dixit Dominus ad Mosen: Cōgrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos*

tu nosti, quod senes populi sint ac Magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi: Et auferã de Spiritu tuo, tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Et infrà v. 24. *Venit ergo Moses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa Tabernaculũ. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de Spiritu, qui erat in Mose, & dans septuaginta viris. Cumque requieuisset in eis Spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt.*

53. Porro, cùm vtrumq; Concilium, progressu temporis, pene collapsum esset, iterum restitutum & renouatum fuit à Iosaphat Rege Iuda, vt habetur 2. Paralip. 19. 4. his verbis: *Habitauit ergo Iosaphat in Ierusalem: rursumque egressus est ad populum de Bersabee vsque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum suorum. Constituitque iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iudæ munitis per singula loca: Et præcipiens iudicibus. Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: Et quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit.* Hæc omnia intelliguntur de minori concilio. Iam sequitur de maiori: *In Ierusalem quoque constituit Sacerdotes & Leuitas, & Principes familiarum ex Israel, vt iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus eius. Præcepitque eis dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in vrbibus suis, inter cognationem & cognationem, vbicúmque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus,*

ostendite eis, vt non peccent in Dominum, & nec veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porrò, Zabadias, filius Ismaël, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Vbi vides, Pontificem fuisse Præsidem, seu Caput Concilij seniorum.

54. Igitur, vt verbo repetam, quæ dicta sunt, sub Mose in deserto, res ita gesta est. Primo, solus Moses (qui erat Pontifex extraordinarius) iudicabat omnes omnino controuersias, quę in populo oriebantur. Deinde, vt hoc onere nonnihil subleuaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, Quinquagenarij & Decani, qui minores causas iudicarent, & grauiores ad illũ remitterent. Denique ad maius solatium, septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis grauioribus illi assisterent. Post mortem Mosis, cũ iam filij Israël venissent in terrã promissionis, duplex Tribunal ac Iudicium constitutum est: Vnum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterũ in singulis ciuitatibus, pro facilioribus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunorum ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta seniorum.

55. Hoc addi potest, aliter in deserto sub Mose, aliter in terra promissionis sub aliis Pontificibus, actum esse. Et quidem duplici discrimine: altero ex parte Pontificis; altero ex parte Concilij seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis non dirimebat controuersias, nisi ex lege scripta. At Mo-

ses, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viua Dei voce & oraculo. Cuiusmodi sunt illæ tres. Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum aliis celebrare pascha? (Num. 9. 6.) Secunda, quâ pœnâ deberet affici, qui inuentus erat colligere ligna in die Sabbathi? (Num. 15. 32.) Tertia, an filiæ Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos Patris sui? (Num. 27. 1.) De his controuersiis nihil tunc erat Scriptum in lege. Igitur Moses viua voce consuluit Deum, & accepto responso, voluntatem Dei exequutus est. Ac tunc primum hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

56. Ex parte concilij Seniorum, erat hoc discrimen. Septuaginta Seniores, qui à Mose electi sunt, acceperunt Scriptum Prophetiæ in ipsa electione. (Num. 11. 25.) De aliis, qui postea in illorum locum, per interualla temporis, subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc tamen credibile est, singulari Dei assistentia vsos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: Et maximè hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidet, speciatim concessam fuisse, quando supremi iudicis officio, in ferenda sententia, fungebatur. De qua re dicam aliquid paulo pòst.

OBIECTIO.

57. DIces: Hæc omnia procedunt de controuersiis legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Iudex, vt benè probatum est, non autem de controuersiis fidei, in quibus sola Scriptura erat Iudex. Respondeo. Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controuersiæ, siue essent de fide, siue de aliis rebus, vocabantur legales, duplici de causa. Primo, quia oriebantur ex ipsa lege non satis benè intellecta. Secundo, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deut. 17. 10.) Omnes porrò, sine vlla exceptione, pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum Iudicem; etiam illæ, quæ erant de fide & religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis paulo ante citatis: *Amarias, Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* At controuersiæ de fide & religione, maximè ad Deum pertinent: Ergo Pontifex in illis controuersiis præsidebat. Quid autem est, præsidere in controuersiis, nisi iudicem agere? Item, ex verbis præcedentibus: *Vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus.* Omnes hæ quæstiones deferebantur ad Pontificem: Et præter has non erant vllæ aliæ: Ergo nulla erat exempta à iurisdictione Pontificis.

58. Et confirmatur exemplo. Nam inter controuersias fidei (de quibus maximè nūc agimus) erat vna præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis, an Mes-

ſias iam natus eſſet, deferebatur ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præſidebat, vt patet ex Euangelio, Matth. 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et congregans omnes Pontifices Sacerdotum, & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael.* Vbi tria notanda ſunt. Primò, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitauerit de loco, in quo Meſſias eſſet naſciturus. Secundò, quòd hanc dubitationem non auſi fuerint ipſi per ſe diſcutere, ſed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, vt ſatisfacerent officio ſuo, diſſoluerint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma & regula, cui ſe conformabant.

59. Porrò, quod Scriptura ipſa per ſe, nec fuerit, nec potuerit eſſe iudex huiuſmodi controuerſiarum, facile probari poteſt. Nam Scriptura, quæ tunc exſtabat, præſertim primis aliquot ſæculis, non erat ferè alia, quam lex Moſaica, ſeu Volumen fœderis ac Deuteronomij. De hoc autem volumine tria ſunt certa. Primo, primarium ipſius Exemplar, quod Autographum vocant, fuiſſe conſcriptum à Moſe, & à Sacerdotibus poſitum in arca fœderis Domini, ibique aſſeruatum, vt eſſet authenticum inſtrumentum, ex quo certò & legitimè conſtare poſſit, quænam eſſet Dei voluntas & diſpoſitio.

(Deuteron. 31. 24.) Secundo, interpretationem illius, in re dubia, commissam fuisse Sacerdotibus, ac potissimum summo Sacerdoti seu Pontifici. Deut. 17. 8. & Aggæi 2. 12. & Malach. 2. 7.) Tertio, hoc ipsum Exemplar authenticum, semel tantum in septennio, quando erat annus remissionis, debuisse à Sacerdotibus prælegi vniuerso populo, in solemnitate Tabernaculorum.) Deut. 31. 10.

60. Hinc sequitur primo, populum non habuisse primarium & Authenticum Exemplar legis Mosaïcæ, sed solos Sacerdotes. Si ergo, extra solemnitatem Tabernaculorum, quocunque alio tempore septennij, orta fuisset aliqua controuersia legalis, populus non potuisset consulere Authenticum Exemplar, quod non habebat; sed debuisset adire Sacerdotem, & ab eo, tanquam ordinario iudice, petere sententiam definitiuam. Secundo sequitur, etiamsi populus habuisset exemplar, non tamen potuisse ex eo controuersiam vllam dirimere. Non enim populi, sed Sacerdotis, & maximè Pontificis erat, legem Mosaïcam, ex qua nascebantur controuersiæ, interpretari.

61. Sed quæres, quare interpretatio legis, & consequenter decisio controuersiarum legalium, pertinuerit potius ad Pontificem, quàm ad alios? Ratio dubitandi est, quia poterat fieri, vt non minus alij essent periti in lege, quàm Pontifex: imò etiam magis. Respondeo. Si spectemus industriam humanam, certum est, non minus alios, quàm Pontificem,

potuisse legem intelligere & interpretari. Si autem spectemus assistentiam Spiritus Sancti, quæ sanè potissimum in hoc negotio spectanda est, ea Pontifici potius, quàm aliis fuit communicata. Exemplum habemus in Mose. Nam Deus concessit illi maiorem assistentiam, quàm septuaginta senioribus, qui illi in hoc officio subseruiebant. Hoc colligitur ex illo, numer. 11. 17. *Dixit Dominus ad Mosen: Auferam de Spiritu tuo, tradamque eis vt sustentent tecum onus populi.* Vbi per Spiritum intelligi debet aliquod donum gratiæ, quod requiritur in iis, qui rectè volunt alios gubernare, & eorum controuersias dirimere. Est ergo hic sensus: Auferam de Spiritu tuo, & tradam eis, id est, dabo illis donum gratiæ, sed infra illud donum, quod tu habes. Tibi, qui supremus Iudex es, plus dari oportuit, quam illis, qui tibi subiecti sunt.

QVINTVM ARGVMENTVM.

Ex vsu & praxi noui Testamenti.

62. Sicut in veteri Testamēto, vt iam ostendi, non Scriptura, sed Pontifex & concilium Seniorum, fuit Iudex controuersiarum; Sic etiam in nouo hactenus seruatum est. Hoc ostēdam breui inductione. Ac primo, tempore Apostolorum fuit orta controuersia de circuncisione: An scilicet noui Christiani, qui tunc

fidem Euangelij recipiebant, non possent saluari, nisi etiam circunciderentur, & legalia seruarent? Quæ controuersia potissimum intelligebatur de gentilibus ad fidem cõuersis. Erat autem duplex de hac re sententia. Vna quorundam, qui ex Iudæis facti erant Christiani; qui dicebant gentiles per fidem Christi non posse saluari, nisi circunciderentur, & ceremonias legis Mosaïcæ obseruarent. Altera Pauli & Barnabæ, qui asserebant, non opus esse circuncisione, & obseruatione legalium. Act. 15. 1.

63. At quomodo decisa & finita est hæc controuersia? An ad solam Scripturam tanquam ad communem iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu vtriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, vt ipsi in solenni Concilio de tota re cognoscerent, & definitiuam sententiam pronunciarent. Quod & factum est. Nã ex vna parte designati sunt Paulus & Barnabas; ex altera, alij: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos & Seniores adierũt. Hi coacto concilio, & conuocato Spiritu sancto, responderũt his verbis: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quã hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorũ, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Quæ verba per modum Epistolæ, missa sunt ad Gentiles Christianos, de quibus agebatur: Et sensus est: Non volumus vobis imponere onus circuncisionis & legalium, quod graue est: sed abstinete ab iis, quæ iam dicta sunt, quod graue non est.

Hic

64. Hîc duo, quæ ad rem faciunt, notanda sunt. Primum est, quod hæc controuersia de circumcisione & legalibus, sufficienter potuisset determinari per Paulum & Barnabam, qui & ambo erant Apostoli, & Prophetæ, & Doctores. (Actor. 13. 1.) Ambo à Spiritu S. speciatim delecti, vt Euangelium gentibus prædicarent. (Act. 13. 2.) Et iam reipsa illud prædicauerant in multis locis ac prouinciis. (Act. 14. 26.) Neuter tamen voluit hoc officium vsurpare, vt suo exemplo docerent huiusmodi controuersias, quę fidem ac religionem concernunt, ad ordinarios Ecclesię Prælatos, vel ad Concilia Pręlatorum deferri oportere.

65. Alterum est, quòd in Concilio Apostolorum, in quo controuersia illa proposita & definita est, nullum Scripturæ testimonium, quod directè ad circumcisionem pertineret, allatum sit; cum tamen in vtramque partem, non defutura fuissent testimonia, si ex illis solis oportuisset litem finire ac terminare. Nam pro circumcisione adduci potuisset illud Gen. 17. 10. *Hoc est pactum meum, quod seruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum: & circumcidetis carnem præputij vestri, vt sit signum fœderis inter me & vos*, &c. *Tam vernaculus, quàm emptitius circumcidetur & quicunque non fuerit de stirpe vestra: Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.* At si pactum est æternum, vt hic dicitur, semper seruari necesse est; etiam in lege Euangelica. Nec solum à Iudæis, sed etiam ab aliis, qui non sunt de stirpe Iudæorum. Contra verò, occurrebat illud Deu-

ter.30.6. *Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui.* Vbi insinuatur, circumcisionem carnis non duraturam in nouo Testamento, sed ei successuram circumcisionem cordis. Sicut etiam Ierem.4.4. *Circumcidimini Domino, & auferte præputium cordium vestrorum*. q.d. Non requiro circumcisionem carnis, sed cordis, quę consistit in interna cōtritione & dolore de peccatis. Hæc & similia vtrinque adduci poterant ex Scriptura. At factum non est: sed Apostoli in concilio congregati, ex directione & assistentia diuina, quam Christus promiserat illis, & eorum successoribus, sententiam protulerunt.

66. Post tempora Apostolorum, aliæ atque aliæ controuersiæ, diuersis locis & ætatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice Romano, vel à Conciliis ab eo approbatis, decisas, ac diremptas esse, notum est ex historiis Ecclesiasticis. Et qui illorum sentētiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti & damnati sunt. Producā exempla aliquot illustriora, quæ primum occurrunt.

67. Prima controuersia fuit, An Pascha deberet celebrari cum Iudæis die 14. primi mensis, vt volebant multi in Asia, qui propterea Quarta-decimani appellati sunt: an verò tantum die Dominica, sicut nunc fit. Hæc tandem post multa concilia Episcoporum decisa ac finita est à Victore Papa, anno Christi 189. Vide Euseb. libr. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 23. & sequentibus.

Secunda, an Ecclesia possit illos absoluere à peccatis, qui post baptismum lapsi essent? Ne-

gauit Nouatianus. Sed damnatus est in Concilio Romano, sub Cornelio Papa, an. Christi 255. Vide Baron. circa eundem annum.

69. Tertia, An in Deo sint tres personæ realiter distinctæ? Negauit Sabellius, asserens vnam tantùm esse personam, quæ habet tria officia, creationis, redemptionis, & sanctificationis. Sed damnatus est in Concilio Alexandrino, tempore Syluestri Papæ, ann. Christi 319. iuxta Barouium.

Quarta, An Christus sit purus homo sicut cæteri morales, & nihil amplius habeat in natura & hypostasi, quàm nos habemus? Affirmauit Paulus Samosatenus. Sed damnatus est in Synodo Antiochena, tempore Dionysij Papæ, an. 266. iuxta Baronium. Vide Eusebium lib. 7. cap. 27.

70. Quinta, An Christus sit verbum Patris æternum, & eiusdem cum Patre substantiæ? Negauit Arius, asserens esse Verbum verbi, non ab æterno, sed in tēpore à Deo ex nihilo creatum, & alterius à Deo substantiæ, ac proinde Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquādo exstitisse, cùm non esset Pater. Sed damnatus est in generali Concilio Nicæno I. Sub Syluestro Papa, & Constantino Imperatore, an. 325. Vide duas Epistolas Alexandri Episcopi Alexandrini, quarum vna exstat apud Socratem lib. 1. cap. 3. Altera apud Theodoret. lib. 1. c. 4.

71. Sexta, An in Christo sint duæ personæ, sicut sunt duæ naturæ, diuina & humana? Affirmauit Nestorius Episcopus Constantinopolitanus. Sed damnatus est in generali Con-

cilio Ephesino, sed Cælestino Papa & Theodosi Imperatore anno 434. & prius à Cyrillo in Concilio Alexandrino, anno 431. Vide Baronium.

72. Septima, an in Christo sint duæ naturæ? Eutyches & Dioscorus dixerunt, ante vnionem hypostaticam fuisse duas naturas, diuinam & humanam: post vnionem, duas in vnam coaluisse, & vnam factam esse. Sed damnati sunt in Generali Concilio Chalcedonensi, sub Leone Papa, & Marciano Imperatore, anno 454. Vide Gabrielem Vasquez tomo 1. in 3. partem Diui Thomæ, disp. 14.

73. Octaua, An in Christo sit vna tantum voluntas? Macharius Antiochenus Patriarcha, Cyrus Alexandrinus, Sergius Constantinopolitanus, & quidam alij, tametsi agnoscerent in Christo duas naturas, dixerunt tamen vnam tantum esse voluntatem, nempè diuinam, vt refert Diuus Thomas in 3. part. quæst. 18. artic. 1. Ideoque Monothelitæ appellati sunt. Eorum sententia damnata est in generali Concilio Constantinopolitano 3. sub Agathone Papa, & Constantino 4. Imperatore, anno 679. iuxta Baronium. An autem nomine voluntatis, intellexerint potentiam, an operationem, videri potest apud Gabrielem Vasquez, tomo citato, disput. 73. cap. 1.

74. Nona, An Spiritus sanctus sit Deus: Negarunt Macedoniani, de quibus Augustinus in libro de Hæresibus cap. 52. sic scribit: *Macedoniani sunt à Macedonio Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopo, quos & Πνευματομάχους, Græci dicunt, eo*

quod de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre & Filio rectè sentiunt, quod vnius sint eiusdemque substantiæ vel essentiæ: Sed de Spiritu sancto; hoc volunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hi damnati sunt in generali Concilio Constantinopolitano 1. sub Damaso Papa, & Theodosio Imperatore, an. 383.

76. Decima, An Baptismus repeti seu reiterari possit? Quæ controuersia dupliciter potest intelligi. Primo, An Baptismus si semel validè collatus sit, repeti possit? Affirmauit Marcion, teste Epiphanio, hæresi 42. paulò post principium, vbi de Marcione sic scribit: *Cum corrupisset in Ciuitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inuentus esset, excogitauit præstigiator sibi ipsi secundum lauacrum, asserens licere vsque ad tria lauacra, hoc est, tres Baptismos dare in remißionem peccatorum: quo si quis lapsus esset post primum, pænitentiâ actâ accipiat secundum; & tertium similiter; si in delicto post secundum comperiatur.* Secundo. An Baptismus, qui ab Hæreticis collatus est, repeti possit? Affirmarunt Donatistæ, qui baptisatos à Catholicis rebaptizabant, teste Augustino in libro de hæresib. cap. 69. eo quod Catholicos haberent pro hæreticis, & Baptismum ab Hæreticis collatum putarent esse inualidum, vt explicat Vasquez disput. 146. cap. 2. Hi damnati sunt in Concilio Romano sub Melchiade Papa, an. 313. apud Baron.

77. Vndecima, An homo sine gratia Dei, per solas naturæ vires possit implere legem, si velit? Affirmarunt Pelagius & Cœlestius. Sed damnati sunt in Concilio Carthaginensi & Mileuita-

no, sub Innocentio primo, anno 416. iuxta computum Baronij.

78. Duodecima, An paruuli nascantur in peccato Originali, & ad illud peccatum abolendum indigeant Baptismo? Negarunt iidem authores, Pelagius & Cœlestius, teste Augustino in lib. de hæresib. cap. 88. vbi de illis sic habet: *Paruulos etiam negant, secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere. Sic enim eos sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci, vt prorsus non sit, quod eis oporteat secunda natiuitate dimitti: sed eos propterea baptizari, vt regeneratione adoptati, admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, nō ista renouatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti.* Hic error damnatus est in Concilio Mileuitano cap. 2. & postea à Zozimo Papa, vt testatur idem Augustinus in libro de peccato originali cap. 6. & seq.

79. In his, & similibus controuersiis, quas breuitatis causa omitto, tria consideranda sunt. Primo, quòd altera pars litigātium clarè & perspicuè damnata sit. Secundo, quod hæc condemnatio facta sit ab Ecclesia Catholica, tamquam à Iudice: quæ aliquando tulit sententiam per Pontificem, qui est Caput seu Pastor Ecclesiæ: aliquando per Concilia, quæ repræsentant Ecclesiam. Tertio, quod Lutherani & Caluinistæ agnoscant hanc damnationem legitimè factam esse. Fatentur enim Nouatianum, Sabellium, Samosatenum, Arium, Nestorium, Eutichē, & Dioscorum, Monothelitas, Macedonianos, Donatistas, Pelagianos, meritò dam-

natos esse, & pro hæreticis haberi oportere. Nec aliunde, quàm ex Ecclesiæ Catholicæ decisione. Quod si sola Scriptura esset Iudex, & Ecclesia suam sententiam non interposuisset, in hodiernum vsq; diem durarent istæ controuersiæ, nec adhuc clarè & palam omnibus constaret, supradictos authores pro hæreticis habẽdos esse. Nunc cum ab Ecclesia damnati sint, res certa & indubitata est.

80. DICES, Quid si Ecclesia errasset in ferenda sententia? Respondeo. Hoc tantundem est, ac si dicas; Quid si Christus, Apostoli, & Prophetæ mentiti essent. Nam illi testati sunt, Ecclesiam errare aut deficere non posse. Est enim, vt loquitur Christus, fundata super petram; & *portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* (Matth. 16. 18.) *Est columna & firmamentum veritatis.* (1. Timoth. 1. 15.) *Numquam confundetur neque erubescet.* (Isaiæ 54. 4.) *Iaspis est propugnaculum eius.* (ibidem vers. 12.) *Et omnis lingua resistens illi in iudicio, condemnabitur.* (ibid. vers. 17.) de re dixi cap. 5.

SEXTVM ARGVMENTVM ex Analogia Iudicis controuersiarum ciuilium.

81. HOc Argumentum, quod rem maximè illustrabit, proponi potest hoc modo:

inter res Fidei ac Religionis ex vna parte, & inter res ciuiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex Analogia. 1. Sicut in politicis ac ciuilibus sæpè oriuntur lites ac controuersiæ, quæ requirunt aliquem Iudicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes: sic etiam fit in Fide ac Religione. 2. Sicut in controuersiis ciuilibus distinguntur hæc tria, Iudex, Lex scripta, & consuetudo: Sic etiam in controuersiis fidei, hæc tria, Iudex, Scriptura vtriusque Testamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps vel Magistratus secularis fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum ciuilium: Sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fungitur officio Iudicis in decisione controuersiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur Iudex secularis in dicendis controuersiis ciuilibus: Sic etiam Scriptura vtriusque Testamenti, est quasi Norma quædam seu Regula, quam sequitur Iudex Ecclesiasticus in dicendis controuersiis fidei. 5. Sicut sola Lex scripta non est sufficiens & integra Norma omnium controuersiarum ciuilium, sed Lex scripta & consuetudo simul: Sic etiam sola Scriptura vtriusque Testamenti non est sufficiens & integra Norma omnium controuersiarum fidei, sed Scriptura & Traditio simul.

82. Hæc clara sunt. Nihilominus, nequis dubitet, singula breuiter explicabo. Ac primo quòd Princeps vel Magistratus secularis fungatur officio Iudicis in controuersiis ciuilibus non eget longa probatione. Hoc enim testa

tur quotidiana experientia in omnibus regnis ac prouinciis. Nam vbique contentiones & causæ ciuiles deferuntur ad Principem vel Magistratum secularem, quem partes litigantes agnoscunt pro legitimo suo Iudice. Quod etiam ex vtroque iure, tam ciuili, quam canonico, notissimum est. Nam in vtroque exstant Tituli, *De officio Iudicis ordinarij & delegati.* Nec vllus in hac re tam peregrinus & stupidus est, vt per Iudicem ordinarium aut delegatum intelligat Legem scriptam: cùm constet illum esse ordinarium, qui ordinariam habet iurisdictionem & potestatem: illum vero delegatum, qui accepta ab ordinario potestate, vicem illius gerit.

83. Deinde, quod Lex scripta non possit esse Iudex, facile probari potest. Et quidem in his tribus casibus. Primo, quando ipsa obscura aut ambigua est. Tunc enim opus est alio Iudice seu interprete, qui mentem illius explicet. Secundo, quando vna Lex videtur alteri repugnare, quod frequentissimè contingit. Tunc etiam Iudex adhibendus est, qui eas inter se conciliet. Tertio, quando verba legis, quę generalia sunt restringenda essent in aliquo casu, & tamen restricta non sunt. Quod tunc fit, quando occurrit aliquis casus particularis, quem Legislator, cùm legem conderet, non præuidit euenturum. Et si præuidisset, non voluisset illum sub lege sua comprehendere. In tali igitur casu, contra verba legis iudicandum est. Et quis erit tunc Iudex? Non lex ipsa. Nam illa seipsam non destruit aut iu-

dicat. Alius ergo distinctus à lege.

84. Postremo, quòd sola Lex scripta non possit esse efficiens Norma pro decisione quarumcumq; rerum & controuersiarum ciuilium, sed præter legem scriptam, admittenda sit etiam consuetudo, certissimum est apud Iureconsultos. Ac potissimum in duplici casu. Primo, quando mouetur aliqua controuersia, de qua nulla exstat Lex scripta. Tunc enim consuetudo, si adsit, vim legis obtinet, iuxta illud: *Ea, quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos obseruatâ, velut tacita ciuium conuentio, non minus, quam ea, quæ scripta sunt iura, seruantur.* (L.35.ff. de Legib.) Secundo, quando exstat quidem lex scripta, sed ambigitur de mente ac sensu illius; nec aliunde, quam ex consuetudine & Traditione de ea constare potest. Tunc enim locum habet illud: *Optima legum interpres est consuetudo.* (Lege 37. ibidem.) Itemque illud: *Imperator noster Seuerus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum, authoritatem, vim legis obtinere debere.* (L.38. ibidem.)

85. Dices, Quid si occurrat aliqua controuersia, quæ nec ex lege scripta, nec ex consuetudine definiri possit, quę tunc erit Norma, quam Iudex sequi debet? Respondeo. Tunc ex naturali æquitate debet rem componere. Hoc tunc potissimum fit, quando occurrit aliquis casus, qui comprehenditur quidem sub verbis legis, non tamen sub mente Legislatoris, vt supra dictum est. Tunc enim Iudex ex æquo &

bono debet sententiam pronunciare. Idem fieri potest in controuersiis Fidei aut Religionis. Nam si occurreret aliqua controuersia, quæ neque apertè ex ex Scriptura, neque Traditione decidi possit, recurrendum esset ad auxilium Spiritus Sancti, qui tametsi in omni casu implorantibus adesse solet: in hoc tamen speciatim doceret nos omnem veritatem, vt Christus promisit. Et hoc remedio vsi sunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, vbi agebatur de circuncisione & obseruatione legalium. (supra §. 65.

86. Atque hæc sunt argumenta, quibus hactenus probatum est, Iudicem controuersiarum fidei, non posse esse Scripturam, sed Ecclesiam. Nunc superest, vt testimonia Scripturæ quæ initio proposita sunt in primo argumento aduersariorum, expendamus. Vnde constabit, aduersarios, qui perpetuo de Scriptura argumentari volunt, nihil minus, quam scripturæ sensum & intelligentiam assequi.

Examinantur testimonia Scripturæ contra nos allata.

I. TESTIMONIVM.

Isaiæ 8. 20. *Ad legem magis & ad testimonium.*

87 HInc colligũt aduersarij, Iudeos in veteri Testamẽto, quando oriebatur aliqua

controuersia, missos fuisse *ad legem & testimonium*, id est, ad Scripturam, tanquam ad Iudicem. Sed valdè errant. Primo, quia iam ostensum est, Iudicem controuersiarum in veteri Testamento non fuisse Scripturam, sed Pontificem. Secundo, quia illa verba, *Ad legem & testimonium*, multo aliter accipienda sunt, quàm putant aduersarij, vt patet ex præcedentibus, quæ sic habent: *Cùm dixerint ad vos: Quærite à pythonibus, & à diuinis, qui strident in incantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret pro viuis à mortuis? Ad legem magis & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Vbi disertè agitur contra illos, qui de futuris euentibus solent consulere Pythonissas & ariolos. Et remittuntur partim ad Legem, quæ id prohibebat (Deuteron. 18. 9. *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inueniatur in te, qui Pythones consulat aut quærat à mortuis veritatem*) partim ad testimonium Prophetarum, qui à Deo constituti erant, vt futura prædicarent (3. Regum 22. 7. *Dixit autem Iosaphat, Non est hic Propheta Domini quispiam, vt interrogemur per eum?*)

38. Igitur sensus illorum verborum, *Ad legem magis & ad testimonium*, est hic: Si vultis fieri certiores de futuris euentibus non debetis consulere Pythonissas, sicut fecit Saul, (1. Regum 28. 7.) Quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: Sed consulite Prophetas Domini, quorum offi-

cium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad Iudicem controuersiarum? Nihil penitus. Nisi aduersarij velint hoc modo ratiocinari: De futuris euentibus non licet consulere Pythonissas: Ergo sola sola Scriptura est Iudex controuersiarum. Ineptissimè. Et tamen quod mireris, præcipui illorum Rabini sic ineptiunt. De quibus benè præmonuit nos Christus: *Sinite illos cæci sunt, & duces cæcorum.*

II. TESTIMONIVM.
Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.*

89 Ecce, inquiunt aduersarij, Christus remittit nos ad Scripturam, tanquam ad Iudicem controuersiarum. Hoc certè non dicerent, si intelligerent mentem Christi. Christus in illo capite disputat cum Iudæis, qui negabant ipsum esse filium Dei. Ipse autem probat se esse, quatuor testimoniis.

Primò, testimonio Ioannis Baptistæ. *Vos*, inquit, *misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati.* Erat autem hoc ipsius testimonium: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et iterum: *Ego testimonium perhibui, quia hic est filius Dei* (Ioan. 1. 34.)

Secundò, testimonio miraculorum, quæ patrabat. *Ego*, inquit, *habeo testimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.*

Tertiò, testimonio Dei Patris. *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me.* Nempe cum dixit de cœlo: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Matth. 3. 17. & Lucæ 9. 35.

Quarto, testimonio Scripturarum veteris Testamenti. *Scrutamini*, ait, *Scripturas, quas vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.* Q. D. Si non vultis recipere tria priora testimonia, quæ tamen efficacissima sunt (alioqui illa non produxissem) saltem non potestis reijcere testimonium Scripturarum, de quibus tantopere gloriamini. Illæ ipsæ, si attentè scrutemini, perhibent testimonium de me, quòd sim Messias à Deo promissus. Quare ergo non creditis?

Hinc concludo, aduersarios ex hoc loco se ipsos potius, quam nos oppugnare. Nam ipsi contendunt, solam Scripturam esse Iudicem controuersiarum: Et Christum ad solam Scripturam nos remittere. At contrarium verum est.

Nam Christus in controuersia, quam habebat cum Iudæis, An ipse esset filius Dei, non remisit illos ad solam Scripturam, sed primo ad testimonium Ioannis Baptistæ: Deinde ad testimonium miraculorum, quæ ostendebant ipsum esse Deum: postea ad testimonium Dei Patris, qui voce de cœlo delapsa idem confirmabat: Denique, vt omnia experirentur, ad testimonium Scripturarum.

Nos Catholici in hac re Christum imitamur

Nam in controuersiis, quas habemus cum aduersariis, nō solum vtimur testimonio Scripturæ, sed etiam Sanctorum Patrum, & Matris Ecclesiæ, & miraculorum, quę sæpè fiunt pro confirmatione nostrę fidei. Aduersarij autem, quasi Christo prudentiores essent, nihil volunt audire, nisi ex solis Scripturis. In quo similes sunt Iudæis, contra quos Christus agit. Nam Iudęi, repudiato quocunque alio testimonio, solam Scripturam admittebant: Et hanc ipsam neque tunc intelligebant, neque adhuc intelligunt, vt testatur Apostolus, 2. Corinth. 3. 14. cum ait: *Obscurati sunt sensus eorum.* Et infrà: *vsque in hodiernam diem, cùm legitur Moses, velamen positum est super cor eorum.* Idem aduersariis nostris, qui in hac causa Nepotes illorum sunt, accommodari potest.

III. TESTIMONIVM.

Act. 17. 11. *Quotidie scrutantur Scripturas, si hæc ita se haberent.*

92. HIc iterum clamant aduersarij, Beroënses nō temerè credidisse, quæ ab Apostolis dicebantur, sed omnia examinasse iuxta Normam Scripturæ. Æquum igitur esse, vt nos illorum exemplum imitemur, & solam Scripturā pro Norma ac Iudice agnoscamus: Sed frustra. Quod facile constabit, si constet de re ipsa, de qua tunc agebatur. Ea fuit huiusmodi. Paulus Apostolus, vt expresse habetur

in eodem capite, primum quidem Thessalonicæ, deinde apud Beroënses, *disserebat ex Scripturis, adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: Et quia hic est Iesus Christus, quem ego annuncio vobis.* Quid verò Beroënses? Sequitur ibidem: *Susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.*

93. Igitur hic est sensus illius loci: Beroënses, cùm audirent Paulum citare quædam testimonia Scripturæ veteris Testamenti, quibus astruebat Christi mortem & Resurrectionem, scrutabantur, an iis ipsis testimoniis consentanea essent; quæ à Paulo dicebantur. Non quidem eo animo, quasi dubitarent de morte & resurrectione Christi, quippe quæ satis confirmata erat ab Apostolo per virtutem miraculorum (1. Thessal. 1. 5.) sed vt magis in fide confirmarentur, si viderent ea, quæ Paulus prædicabat, multò ante per prophetas fuisse præuisa & præsignificata.

94. Ex hoc sensu, quid obsecro concludent aduersarij? Nihil ad rem, de qua agitur. Nisi fortè sic velint concludere: Beroënses scrutabantur testimonia Scripturæ à Paulo citata: Ergo sola Scriptura, est Iudex controuersiarum. Quod perinde est, ac si dicas: Lutherani scrutantur testimonia Augustini à Bellarmino citata: Ergo solus Augustinus est Iudex controuersiarum. Vel sic: Rustici scrutantur testimonia Lutheri à Prædicante citata: Ergo solus Lutherus est Iudex controuersiarum: Vel sic: Kemnitius in examine Concilij

cilij Trident. scrutatur Traditiones à Catholicis allegatas: Ergo sola Traditio est Iudex controuersiarũ: Vel deniq; sic: Discipuli scrutantur testimonia Ciceronis à Præceptore citata: Ergo solus Cicero est author latinitatis. Apage cum istis consequentijs. Et tamen apud Aduersarios, quia meliores non habentur, in pretio sunt.

OBIECTIO POPVLARIS.

Contra ea quæ hactenus dicta sunt.

95. PLerique simpliciores contra ea, quæ diximus, sic obiiciunt: Iudex controuersiarum in rebus fidei debet esse infallibilis, qui errare non possit; quia si ipse erraret, reliqui etiam errarent, qui illius sententiam sequerentur. Iam vero constat, ex vna parte, Scripturam esse infallibilem, cùm sit verbum Dei, qui errare non potest: Et ex altera, homines non esse infallibiles, sed mendaces & errori obnoxios, iuxta illud Roman. 34. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Ergo Scriptura potest esse infallibilis iudex; homines, cùm sint mendaces, non possunt. At Pontifex est homo; & Ecclesia nihil aliud, quàm collectio hominum: Ergo Pontifex & Ecclesia sunt mendaces, & errare possunt. Nemo igitur tutus ac securus in negotio fidei, qui illorum sententiam sequitur.

96. Hæc obiectio, si quid roboris ac momenti habet, non minus valet contra aduersarios,

quàm contra nos. Nam si omnis homo mendax est, & errare potest, necessario sequitur Mosen, Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Lutherum quoque vel Caluinum, itemque omnes Prædicantes Lutheranos & Caluinianos mendaces esse & errare posse, quia homines sunt. Nihil igitur credendum illis aut fidendum esse; sed omnia, quæ ab illis dicuntur, suspecta & incerta haberi oportere. Vbi ergo fides? Nec refert, si dicant, se non hominis, sed Dei verbum annunciare. Nam si mendaces sunt, etiam in hoc puncto mẽtiri possunt. Nihil ergo certi est.

97. Sed absit, vt nos ita loquamur aut sentiamus. Longè aliter res habet. Ac primo quidem fatemur, Scripturam certam ac infallibilem esse, quia verbum Dei est: Sed addimus, cùm sæpè obscura sit, non facilè vnicuiq; constare posse de legitimo illius sensu. Itaque alio Iudice opus esse, qui infallibiliter decernat, quis legitimus Scripturæ sensus sit. Hic autem Iudex non potest esse quilibet homo priuatus: quia alioqui tot essent diuersi Iudices, quot diuersa capita & sententiæ: Et sic nulla controuersia componi posset. Quisque enim diceret se benè sentire, reliquos malè. Necesse igitur est, vt sit aliquis publicus Iudex, qui cum authoritate decernendi & definiendi, inter partes litigantes potestatem habeat.

98. Deinde asserimus, homines dupliciter spectari posse. Primo, quatenus sunt filij Adam, & obnoxij variis naturæ corruptionibus. Sic sine dubio proni sunt ad mendacium & falsitatem. (Gen. 8. 21. & psal. 38. 6.) Secundo, quatenus à

Spiritu Sancto diriguntur & gubernantur ad aliorum instructionem. Sic infallibiles & sine mendacio sunt. Talis in veteri Testamento fuit Moyses cum Senatu seniorum. (Num. 11. 17.) Tales alij Pontifices, qui deinde secuti sunt. (Deut. 17. 9. & Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.) Tales Prophetæ, Isaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel, & alij (Ierem. 1. 7.) Tales in nouo Testamento Apostoli, quibus dictum est, Ioan. 15. 16. *Mittam vobis à Patre Spiritum veritatis.* Et cap. 16. 13. *Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* At vbi omnis veritas, ibi nullum mendacium.

99. Talis denique semper fuit, & nunc etiam est Ecclesia, quæ propter perpetuam Spiritus Sancti assistentiam & directionem, nunquam errauit hactenus, nec deinceps errare poterit. Est enim ædificata supra firmam petram, *& portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matth. 16. 18. *Est columna & firmamentum veritatis.* 1. Timot. 3. 15. *Nunquam confundetur, neque erubescet.* Isaiæ 54. 4. *Iaspis est propugnaculum eius.* Ibidem v. 17. *Et omnem linguam resistentem illi iudicio iudicabit.* Est igitur infallibilis Iudex, quem quærimus.

100. Sed, An omnes & singuli, qui in Ecclesia sunt, habent hanc assistentiam & directionem Spiritus S. vt in fide errare non possint? Facilis responsio. Singuli quidem habent, sed dependēter ab ipsa Ecclesia. Quamdiu ergo manent coniuncti cum Ecclesia, errare non possunt: si dissentiunt ab Ecclesia, iam errant. Quod duplici similitudine declarari potest.

Vna sumitur ex proportione humani corporis. Nam si quæras, an singula membra, quæ sunt in humano corpore, habeant in re spiritus vitales & sensitiuos, quibus vita conseruatur; respondendum est, singula quidem habere, sed dependenter à capite & corde. Nam à capite & corde, tanquam à duplici principio, deriuantur huiusmodi spiritus in reliqua membra. Vnde si intercipiantur aut occludantur meatus illi seu canales, per quos fit illa spirituum deriuatio & distributio, necesse est reliqua membra destitui spiritibus, & officium suum exercere non posse. Sin pateant, & aperti sint, res salua est. Sic etiam in Ecclesia. Singuli fideles, qui sunt quasi membra Ecclesiæ, habent quidem assistentiã & directionem Spiritus S. sed dependenter à Pontifice, qui est veluti caput Ecclesiæ; & à Conciliis, quæ sunt quasi cor Ecclesiæ. Quamdiu ergo singuli manent colligati cum doctrina Pontificis & Concilio participant de assistentia & gubernatione Spiritus Sancti, nec in fide errare possunt. Sin per discordiam & pertinaciam discedant à capite & corde, iam occludunt sibi omnes meatus, vt assistentia & directio diuina ad eos deriuari non possit. Et sic à veritate abducuntur & erroribus obnoxij sunt. Quod contigit Ario, Nestorio, Macedonio, Pelagio, & sexcentis aliis. Ne idem nobis contingat, audiamus consilium Apostoli, qui vbique hortatur nos ad consensum & vnitatem doctrinæ, vt Rom. 16. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruatis eos, qui dissensiones & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis.* Et i,

Corinth.1.10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Et Ephes.4.3. *Seruate vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Et Hebr.13.9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.*

101. Altera similitudo sumi potest à grege ouium, qui optimè repræsentat Ecclesiam, attestante Christo (Ioann.10.) Nam sicut totus grex in vno stabulo vel loco collectus, habet perpetuam assistentiam Pastoris, qui furca & canibus defendit illum à ferocia luporum: sic etiam tota fidelium Ecclesia, in vna fide & spiritu collecta, habet perpetuam assistentiam diuini illius Pastoris, qui dixit, *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oues meas.* (Ioan.10.14.) Et iterum; *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi.* (Matth.28.20.) Item, sicut singulæ ouiculæ, quamdiu manent coniunctę cum grege sub custodia Pastoris, immunes ac tutæ sunt à morsu luporum; sic etiam singuli Christiani quamdiu manent coniuncti cum Ecclesia, id est, cum doctrina & consensu Ecclesiæ, immunes ac tuti sunt à periculo erroris & infidelitatis. Deniq; sicut ouiculæ, quæ aberrant à grege, destituuntur protectione Pastoris; ac proinde luporum insidiis expositæ sunt, Sic Christiani, qui discedunt à communi sensu & doctrina Ecclesiæ, destituuntur assistentia Spiritus sancti, ideoque erroribus expositos esse necesse est.

CAPVT VIII.

De interno actu fidei, qui eſt credere ſeu aſſentiri.

Quæritur 1. An actus fidei internus conſiſtat in aſſenſu. 2. An hic aſſenſus ſit realiter compoſitus. 3. An generetur per diſcurſum. 4. An ſit ſupernaturalis. 5. An requirat præuium actum voluntatis ſupernaturalem. 6. An hic actus voluntatis requirat prçuium iudicium intellectus ſupernaturale. 7. An actus fidei ita ſit honeſtus, vt ex nulla mala circunſtantia vitari poſſit. 8. Quomodo reſoluatur actus fidei.

I. QVÆSTIO.

An Actus fidei conſiſtat in aſſenſu?

1. LVtherani putant, actum fidei iuſtificantis pertinere ad voluntatem, & nihil aliud eſſe, quàm fiduciam de miſericordia Dei, propter Chriſtum. Contra quos diſputat Bellarminus lib. de iuſtificat. cap. 4. & ſequentibus. Catholici docēt pertinere ad intellectum, & nihil aliud eſſe, quã credere ſeu aſſentiri his quæ à Deo reuelata ſunt. Et hoc ſenſu explicant illud Auguſtini libro de prædeſtinatione

Sanctorum, cap. 2. *Credere nihil aliud est, quàm cum assensione cogitare.* De quo vide D. Thomam quæst. 2. art. 1.

2. Prima Conclusio. Actus fidei pertinet ad intellectum, & distinguitur à fiducia. Prior pars patet ex illo Hebr. 11. 3. *Fidei intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* Et 1. Cor. 15. 12. *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.* Posterior sequitur ex priori, quia si fides est in intellectu, necessario distinguitur à fiducia seu spe, quæ est in voluntate. Et confirmatur ex illo 1. Corinth 13. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc.* Vbi fides distinguitur à spe & charitate. Item ex illo, Rom. 4. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Vbi actus fidei iustificantis dicitur esse, credere. At credere, non est idem, quod confidere seu sperare, quia multa credimus, quæ non speramus. Credimus enim, Christum esse filium Dei, quod tamen non speramus. Nam spes propriè est futurorum.

3. Dices 1. Fides tribuitur cordi, iuxta illud Rom. 10. 10. *Corde creditur ad iustitiam.* At cor in Scriptura sumitur pro voluntate: Ergo fides est in voluntate. Respondeo. Cor in Scriptura accipitur pro tota anima: Et quia tam intellectus, quàm voluntas sunt facultates Animæ, ideo fit, vt aliquando sumatur pro intellectu, aliquando pro voluntate, verbi gratia, Pro intellectu sumitur, Matth. 9. 4. *Quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Pro voluntate vero, Matt. 22. 37. *Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo.*

4. Dices 2. Fides opponitur diffidentiæ,

Iuxta illud Rom. 4. 20. *Non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide.* At diffidentia pertinet ad voluntatem: Ergo & fides. Respondeo. Diffidentia non accipitur ibi propriè, prout opponitur fiduciæ; sed sumitur pro incredulitate, quæ opponitur fidei. Nam græcè est ἀπιστία. Vnde Syrus vertit: *Nec de promissione Dei dubitauit, tanquam expers fidei.*

5. Dices 3. Fides in Scriptura accipitur pro fiducia, vt Iacobi 1. 6. *Postulet autem in fide, nihil hæsitans.* Vbi fides opponitur diffidentiæ, seu hæsitationi Respondeo. Aliqui concedunt nomen Fidei accipi ibi pro fiducia, quod non est cōtra nos. Accipitur enim variis modis, vt cap. 1. dictum est. Alij putant accipi pro fide Theologica, de qua hic agimus, quatenus habet adiunctam spem seu fiduciam; vt hic sensus: *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*, id est, firmiter sperans se accepturum, quod postulat. Sicut etiam aliquando accipitur pro fide Theologica, quatenus habet annexam charitatem, vt Gal. 5. 6. *Fides, quæ per charitatem operatur.*

6. SECVNDA CONCLVSIO. Actus fidei consistit in assensu, quo quis assentitur alicui propositioni à Deo reuelatæ, propter authoritatem Dei reuelantis. Hic actus habet duas proprietates. 1. certitudinem & infallibilitatem, quæ oritur ex infinitate Dei reuelantis, Sapientia & bonitate, qui nec falli, nec fallere potest; secundo obscuritatem, quæ oritur ex ipsa reuelatione, quæ nobis non est euidens, sed obscura, iuxta ea, quæ cap. primo quæst. 3. dicta sunt.

7. TERTIA CONCLVSIO. In actu fidei est triplex respectus circa Deũ. Primus circa Deũ, tanquam obiectum formale, propter quod credimus. Secundus circa Deum, tanquam obiectum materiale, quod credimus. Tertius circa Deum, tanquam finem vltimum, in quem ordinatur actus credendi. Hinc dici solet, nos credere Deo, Deum, & in Deum. Deo quidem, vt authori narranti seu reuelanti. Deum verò, vt rem reuelatam. In Deum, tanquam in finem, in quem refertur actus fidei. Ita D. Thomas quæ. 2. art. 2. ex Augustino serm. 181. de verbis Domini, vbi sic habet: *Aliud est credere in illum; aliud credere illum. Credere illi, est credere vera esse, quæ loquitur. Credere illum, est credere, quia ipse est Deus. Credere in illum, est diligere illum.* Et tract. 29. in Ioann. *Quid est credere in eum? Credendo amare.*

8. Dices, Ergo actus fidei non est in peccatoribus, sed in solis iustis, quia soli iusti diligunt Deum. Respondeo. Duplex hic difficultas est: Vna de mente Augustini: Altera de re ipsa. Aliqui putant Augustinum non loqui de dilectione Charitatis, quæ est in solis iustis, sed de pia affectione, quâ quis vult Deo credere, quæ etiam est in peccatoribus. Sed non ita est. Nam Augustinus loquitur de vera dilectione, vt colligitur, partim ex verbis citatis, partim ex serm. 61. de Verbis Domini, vbi clarè se explicat. *Ille*, inquit, *credit in Christum qui & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem habet sine spe ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. Qui ergo in Christũ credit, venit in eũ Christus,*

& quodammodo vnitur in eum, & membrum in corpore eius efficitur. Quod fieri non potest, nisi & spes accedat & Charitas. Itaque ex sententia Augustini, soli iusti credunt in Deum, non item peccatores seu impij.

9. Sed iam manet altera difficultas de re ipsa, An scilicet actus fidei sit in solis iustis? Dixi, actũ fidei habere triplicem respectũ. Tertius respectus explicatur his verbis, *Credo in Deum*. Si hoc idem est, quod diligere Deum, vt interpretatur Augustinus, tunc actus fidei non est in peccatoribus, quoad tertium respectum, licet sit quoad primum & secundum.

10. Dices. Ergo peccatores, ex sententia Augustini, non possunt recitare symbolum fidei, & dicere, *Credo in Deum Patrem omnipotentem*. Nam credere in Deum, ex sententia Augustini, idem est, quod diligere Deum. At peccatores non diligunt Deum: Ergo non credunt in Deũ. Falsò igitur dicunt: Credo in Deum Patrem omnipotentem. Respondet D. Thomas q. 1. art. 9. ad 3. symbolum fidei recitari ex persona totius Ecclesiæ. Quod sic explico. Sicut Sacerdos, nõ ex propria, sed ex Christi persona dicit: *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus*: Ita etiam quilibet Christianus, non ex propria, sed ex totius Ecclesiæ persona; profitetur symbolum fidei, & dicit: *Credo in Deum Patrem omnipotentem*. Sufficit ergo ad veritatem illius professionis, si Ecclesia diligat Deum; etiamsi quilibet Christianus in particulari non diligat. Censetur a. Ecclesia diligere, quando boni, qui in Ecclesia sunt, diligunt.

II. QVÆSTIO.

An assensus fidei sit realiter compositus?

1. ASsensus fidei, vt dictum est, fertur in rem à Deo reuelatam, & fertur in illam propter authoritatem Dei reuelãtis. Est ergo quæstio, an in tali assensu sint duæ perfectiones realiter distinctæ, quarum vna significetur illis verbis, *Est assensus rei creditæ:* Altera illis : *Est assensus propter authoritatem Dei reuelãtis:* Aliqui affirmãt, asserentes priorem perfectionem esse essentialem, posteriorem accidentalem. Et hoc modo defendunt, assensum fidei esse naturalem in essentia seu substantia, quatenus est assensus huius aut illius rei : Supernaturalem verò in modo accidentali, quatenus est propter authoritatem Dei reuelantis. Ratio est, quia eadem res, (vt v.g. Christum fuisse crucifixum) potest credi, & propter authoritatem Dei reuelantis, & propter authoritatem hominis referentis. At in vtroque casu est planè similis assensus ex parte rei creditæ, quia in vtroque tendit assensus in eandem rem creditam. Differentia verò tantùm est ex parte modi credendi, quia in vno casu credimus res propter authoritatem diuinam, in altero propter humanam. Ergo in eodem assensu sunt duæ perfectiones distinctæ: altera ex parte rei

creditæ: altera ex parte medij, cui assensus innititur.

2. Conclusio. Istæ duæ perfectiones in assensu fidei, non sunt realiter distinctæ, sed tantum ratione: Et prior se habet per modum generis; posterior per modum differentiæ essentialis. Ratio est, quia assensus alicuius rei à Deo reuelatæ (vt verbi gratia assensus Trinitatis aut Incarnationis) secundum substantiam & essentiam, debet esse in aliqua specie essentiali, & debet specie constitui per aliquam differentiam essentialem, vt notum est: sed huiusmodi differentia essentialis in assensu fidei non potest sumi ab obiecto materiali, sed à formali, obiectum autem formale est authoritas Dei reuelantis: Ergo perfectio, quæ sumitur ab authoritate Dei reuelantis, est differentia essentialis, per quam assensus fidei constituitur in sua specie essentiali. Minor patet ex communi doctrina Theologorum & Philosophorum, quia differentia essentialis in actionibus intellectus & voluntatis, non sumitur ab obiecto materiali intellecto aut volito, sed à formali ratione assentiendi aut amandi. Quod in actu fidei manifestum est. Nam si differentia essentialis illius actus sumeretur ab obiecto credito, sequeretur assensum fidei semper fore supernaturalem, quoties obiectum creditum est supernaturale: quod tamen falsum est. Potest enim aliquis credere supernaturalia mysteria Incarnationis & Eucharistiæ, propter motiua naturalia: & in tali casu assensus fidei non est supernaturalis, quia potest elici sine auxilio

gratiæ, vt fit in Dæmonibus & hæreticis. Ergo essentialis differentia talis actus non est sumenda ab obiecto credito, sed à motiuo credendi, quod in actu fidei est authoritas Dei reuelantis; ac proinde, credere propter authoritatem Dei reuelantis, non est perfectio accidentalis in actu fidei, sed differentia essentialis.

3. Nec obstat ratio in contrarium allata. Nam tametsi verum sit, eandem rem (vt v. g. idem mysterium Incarnationis) credi posse propter duo diuersa motiua, seu obiecta formalia, id est, propter authoritatem diuinam & humanam; tamen duo illi assensus eiusdem rei distinguitur essentialiter, propter distincta obiecta formalia, quibus innituntur.

III. CONCLVSIO.

An assensus Fidei generetur per discursum?

1. SEnsus est, An ad assentiendum rebus fidei propter diuinam reuelationem, necessarius sit aliquis discursus, quo intellectus prius credat, talem rem à Deo reuelatam esse, & inde transeat ad alium actum, quo assentiatur rei à Deo reuelatæ? Negat Capreolus in 3. dist. 24. quæst. 1. artic. ad 3. contra secundam Conclusionem, Melchior Canus lib. 12. de locis cap. 3.

Dominicus Bannes in 22. quæst. 1. artic. 1. dubit. 4. conclus. 5.

2. Et probatur 1. quia lumen fidei æquè primo ac immediatè inclinat in omnia fidei obiecta; non autem in vnum propter alterum: Ergo non efficit assensum vnum mediante altero. Secundo, quia in Angelis viatoribus fuit fides; & tamen in illis non potest esse discursus, ex Sententia D. Thomæ; quia vnico simplici actu versantur circa rem cognitam & rationem cognoscendi. Tertio, quia potentia visiua, vnica simplici visione tendit in colorem & lumẽ: Ergo potẽtia intellectiua potest vnico simplici assensu tendere in rem reuelatã & reuelationem. Quarto, quia in omni discursu, principia sunt certiora conclusione, iuxta illud Aristotelis: *Propter quod vnumquodque tale, illud magis est tale*: Ergo si opus esset discursu in actu fidei, iam ille actus, quo primo crederetur reuelatio, certior esset altero actu, quo crederetur res reuelata; quod tamen falsum est. Quinto, quia si duo actus necessarij essent ad credendum, essent etiam necessarij duo habitus, à quibus illi procederent. Sicut in scientijs naturalibus, alius est habitus, quo cognoscuntur principia; & alius, quo cognoscuntur conclusiones. Ergo pari ratione, deberet esse vnus habitus, quo crederetur authoritas Dei reuelans: & alius, quo res à Deo reuelata. Hoc autem falsum est: Ergo & illud, ex quo sequitur. Sexto, quia Theologi docent, hoc interesse inter assensum fidei & assensum Theologicum, quòd hic generetur per discursum, ille non item.

3. Nota, duplicem esse discursum. Alter fit ex propriis rei principiis vel effectibus. Alter ex sola dicentis authoritate. Rursum, in vtroque duplex ordo seruari potest. Alter temporis, vt quando intellectus ex vna recognita, successiuè transit ad aliam cognoscendam. Alter causalitatis, vt quando assensus vnius rei est causa vel ratio assensus alterius rei, licet vterque assensus sit simul tempore.

4. PRIMA CONCLVSIO. Assensus fidei nunquam generatur per discursum, qui fit ex propriis rei principiis vel effectibus. Ratio est, quia formale obiectum fidei est authoritas Dei reuelantis, & ex illa sola pendet assensus fidei, vt fides est; non autem ex propriis rei principiis vel effectibus: Ergo quando discursus non fit ex authoritate Dei reuelantis, sed ex propriis principiis vel effectibus, nō potest esse assensus fidei, sed alterius virtutis intellectualis. Vt si quis probaret, Christum habere animam rationalem, hoc modo. Omnis homo habet animā rationalem: Christus est homo: Ergo habet animam rationalem. Nam in hoc discursu, proxima ratio assentiendi conclusioni, non est authoritas Dei reuelantis; sed res illæ, quæ ponuntur in præmissis.

5. Dices, Hæc conclusio, *Christus habet animam rationalem*, est de Fide: Ergo assensus illius conclusionis, est assensus fidei: Ergo nititur authoritate Dei reuelantis. Respondeo. Dupliciter possumus assentiri illi conclusioni. Primo, propter præmissas positas in allato syllogismo; & sic non est assensus fidei, sed Theologicus,

quia non nititur immediatè diuinâ reuelatione, sed pręmiſſis à Deo reuelatis. Secundo, propter ſolam Dei reuelationem; & ſic eſt aſſenſus fidei.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Aſſenſus fidei poteſt generari per diſcurſum, qui procedit à diuina reuelatione ad rem à Deo reuelatam; ita vt prius naturâ generetur aſſenſus diuinæ reuelationis, quam aſſenſus rei à Deo reuelatæ. Hæc concluſio eſt probabilis, quam tenent Marſilius in 3. quæſt. 14. art. 1. Gabriel in 3. diſtinct. 23. quæſt. 2. art. 1. Durandus diſt. 24. quæſt. 1. Almaynus tract. 2. Moral. cap. 3. Vaſquez in 1. part. diſput. 5. capite 3. Ratio eſt, quia quando creditur vnum propter aliud, poſſunt eſſe duo diuerſi aſſenſus in intellectu, quorum vnus ſit via ad alterum. (Sicut quando vnum diligitur propter aliud, poſſunt eſſe duo diuerſi actus, quorum vnus ſit cauſa alterius, vt patet in dilectione finis & mediorum.) At in fide, vnum creditur propter aliud, nempe res reuelata propter reuelationem: Ergo poſſunt eſſe duo diuerſi aſſenſus; alter reuelationis; alter rei reuelatæ: Et intellectus à priori poteſt progredi ad poſteriorem; ſiue ordine temporis, ſiue ordine naturæ & cauſalitatis. Et hoc clarum eſt in fide humana. Poſſum enim vno aſſenſu credere, Ciceronem hoc vel illud dixiſſe: & alio, verum eſſe, quod dixit. Imò poſſum vnum aſſenſum elicere, & alterum ſuſpendere: vt ſi credam quidem Homerum hoc vel illud dixiſſe; ſed tamen dubitem de authoritate dicentis, & ſic ſuſpendam poſteriorẽ aſſenſum. Et quanquam

hoc posterius non habeat locum in fide diuina (quia fide diuina nõ possum credere, Deum hoc vel illud reuelasse, & simul dubitare de authoritate reuelantis) tamen illud prius locum habet. Nam possum vno actu credere, omnia reuelata esse à Deo, quæ habentur in libris Machabæorum: & alio, omnia illa vera esse, propter diuinam reuelationem.

7. Tertia Conclusio. Hic discursus fidei non est semper necessarius in quouis actu fidei, nisi virtualiter. Nam fieri potest, vt aliquis hodie credat omnia esse reuelata à Deo, quę habentur in epistolis D. Pauli. Si ergo cras legat vnam sententiam in ijsdem epistolis, potest credere, sententiam illam esse verã, tametsi non eliciat nouũ actum, quo prius credat sententiam illam esse reuelatam à Deo. Sufficit enim, quod semel crediderit, omnia esse diuinitus reuelata, quę continentur in illis epistolis. Idem habet locum in electione mediorum, & intentione finis. Nam qui hodie formaliter intendit aliquem finem, potest cras sine noua eiusdem finis intentione, eligere media ad illum finem accommodata.

8. Dices, Qui eligit media, non eligit illa, nisi propter finem: Ergo semper necesse est, vt quando est electio mediorum, simul sit intentio finis. Idem ergo dicendum est, de assensu reuelationis & obiecti reuelati. Respondeo. Finis potest dupliciter amari; vt dictum est cap. 1. quæst. 3. §. 16. Primò, secundum se formaliter, quatenus est obiectum voluntatis. Secundò, virtualiter, quatenus est ratio amandi media. Priori modo amatur per intentionem; posteriori per electionem,

Similiter fit in discursu fidei. Nam reuelatio diuina in priori assensu habet se, vt obiectum, cui assentimur per fidem: in posteriori, vt ratio assentiendi rebus à Deo reuelatis.

9. QVARTA CONCLVSIO. Tametsi in fide possint esse duo distincti assensus: Alter, quo credimus Deum reuelasse aliquam propositionem: alter, quo credimus illam propositionem esse veram propter authoritatem Dei reuelantis; non tamen sunt duo distincti habitus, sicut contingi in scientiis naturalibus, vbi alius est habitus principiorum, & alius conclusionum. Ratio discriminis est, quia tunc constituuntur diuersi habitus, quando sunt diuersæ rationes assentiendi quod fit in scientiis naturalibus, non autem in fide. Nam in scientiis naturalibus, ratio assentiendi primis principiis sunt ipsi termini incomplexi, quatenus cogniti & apprehensi. Illi enim faciunt, vt assentiamur propositioni complexa At ratio assentiendi cõclusioni, est aliquid complexum, nempe ipsa principia in antecedẽte posita. Propter hæc enim assentimur conclusion Aliter res habet in fide. Nam ratio assentiẽdi diuinæ reuelationi non est diuersa à ratione assentiendi rebus à Deo reuelatis. Assentimur eni rebus à Deo reuelatis propter reuelationem, reuelationi propter seipsam. Simile est de fine mediis. Nam ratio amandi finem, non est distincta à ratione amandi media. Amamus iam med propter finem, & finem propter seipsum. Sic ergo in voluntate est vnus tantùm habitus cir finem & media; ita in intellectu est vnus circa reuelationem & rem reuelatam. Similiter, sicut

obstante vnitate habitus, sunt duo actus circa fidem & media, nempe intentio finis & electio mediorum; ita etiam, non obstante vnitate habitus fidei, sunt duo assensus, quorum alter est reuelationis, alter rei reuelatæ.

10. Quæres, An illi duo assensus fidei sint distincti solo numero, an etiam specie? Aliqui putant; assensum reuelationis propter se, differre specie ab assensu obiecti reuelati propter reuelationem; sicut etiam putant intentionem finis specie differre ab electione mediorum. Alij rectius, sicut intentio & electio pertinent ad eandem virtutem & speciem, ita etiam assensum reuelationis, & assensum rei reuelatæ, iuxta ea, quæ diximus in priori tomo, tract. 1. c. 3. quæst. 2.

11. Qvinta Conclvsio. Inter illos duos assensus fidei, alter non est altero certior, sed ambo sunt æquè certi. Ratio est, quia certitudo assensus potissimum sumitur ex parte obiecti formalis: At idem est obiectum formale in vtroque assensu, nempe diuina reuelatio: Ergo necesse est, vtrumque esse æquè certum.

Dices: Certitudo posterioris assensus pendet à certitudine prioris: Ergo prior assensus est certior, quam posterior, iuxta illud: *Propter quod vnumquodque est tale, illud est magis tale.* Respõdeo. Hæc duo distinguenda sunt. 1. Assensus posterior pendet ab assensu priori, in fieri, seu existentia. Hoc verum est. 2. Assensus posterior pendet ab assensu priori in certitudine: Vel certitudo vnius assensus pendet à certitudine alterius, in genere causæ formalis, seu rationis assentiendi. Hoc falsum est. Nam vna & eadem est ratio assentiendi,

cui vterque aſſenſus innititur, nempe authoritas Dei reuelantis. Cum ergo certitudo vtriuſque aſſenſus ſumatur ex hac ratione aſſentiendi, non poteſt certitudo vnius pendere à certitudine alterius, ſaltem in hoc genere cauſæ. Poteſt tamen pendere in genere cauſæ efficientis, ſi verum eſt, quod docent aliqui Philoſophi, aſſenſum antecedentis effectiuè concurrere ad aſſenſum conſequentis: aut ſaltem in genere cauſæ applicantis, quatenus aſſenſus antecedentis applicat rationem aſſentiendi, à qua ſumitur certitudo aſſenſus conſequentis.

12. Dices 2. Prior aſſenſus eſt certus certitudine fidei: poſterior non eſt certus certitudine fidei. Ergo non ſunt æquè certi. Maior patet. Minor probatur, quia poſterior aſſenſus pendet à naturali notitia conſequentiæ ſeu connexionis: Ergo non poteſt eſſe certior, quàm naturalis notitia, quâ cognoſcimus conſequentiam ſeu connexionem antecedentis & conſequentis in diſcurſu fidei. Reſpondeo. Poſterior aſſenſus, qui eſt conſequentis, pendet quidem à notitia connexionis ſeu conſequentiæ, vt notum eſt; non tamen à naturali notitia, ſed ſupernaturali. Sicut enim notitia connexionis in diſcurſu naturali pertinet ad lumen naturale; ita in diſcurſu ſupernaturali pertinet ad lumē fidei, quod eſt ſupernaturale. Nam hoc lumen non ſolum tendit in obiectum reuelatum propter reuelationem; ſed etiam in connexionem obiecti reuelati cum reuelatione.

13. Ad argumenta initio contra nos allata ſic reſpondeo. Ad 1. Lumen fidei æquè primo & immediatè inclinat ad omnia obiecta materialia à Deo

reuelata; prius inclinat in obiectum formale, nempe in authoritatem Dei reuelatis, ac deinde in obiecta materialia propter reuelationem.

Ad 2. In Angelis potest esse discursus, vt multi docent cum Scoto, præsertim circa obiecta supernaturalia, quorum non habebant proprias species, cum adhuc essent viatores.

Ad 3. negatur consequentia. Nam licet visus possit vnico simplici actu per se tēdere in lumen & colorem; non tamen intellectus potest vnico simplici actu per se tendere in reuelationem & rem reuelatam. Ratio est, quia lumen & color sunt ambo per se & propter se visibilia, nec vnum est ratio videndi aliud. Dicitur quidem color videri propter lumen, non tamen eo sensu, quasi lumen sit ratio videndi colorem, sed quia color videtur per speciem sensibilem, quæ à colore produci vel emanare non potest, nisi præsente lumine. At reuelatio & res reuelata non sunt ambo per se & propter se credibilia, sed vnum est ratio credendi aliud, ac proinde assensus vnius supponit assensum alterius.

Ad 4. Assensus reuelationis non potest dici certior assensu rei reuelatæ, vt explicatum est in 5. Conclusione. Potest tamen aliquo modo dici præstantior, quia ipse non dependet ab alio, & tamen assensus rei reuelatæ ab eo dependet: non quidem in genere causæ formalis, sed efficientis aut applicantis, vt dictum est §. 11.

Ad 5. Responsum est in quarta conclusione.

Ad 6. Omnis assensus Theologicus generatur per discursum; non autem omnis assensus fidei. Quamuis enim assensus rei reuelatæ genere-

tur per discursum, non tamen assensus reuelationis. Est & aliud discrimen, quod capite primo, quæstione secunda, §. octauo attigi. Nam assensus Theologicus fertur in conclusionem, quæ non est immediatè in se reuelata, sed tantùm per bonam consequentiam deducitur ex aliqua præmissarum in se reuelata. Assensus autem fidei, qui generatur per discursum, fertur in cõclusionem, quæ immediatè in se reuelata est.

IV. QVÆSTIO.

An assensus Fidei sit supernaturalis in sua substantia & essentia.

1. CErtum est, assensum fidei habere aliquam perfectionem supernaturalē, siue illa perfectio sit illi essentialis, siue accidentalis, de quo postea videbimus. Ratio est, quia non possumus elicere assensum fidei sine auxilio diuinæ gratiæ: Ergo in assensu fidei est aliquid, quod superat vires naturæ, & requirit causam supernaturalem. Antecedens patet ex Scriptura, Eph. 2. 8. *Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.* Et Philipp. 1. 29. *Vobis donatum est per Christum, vt in eum credatis.* Et Ioann. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum.*

2. Nunc quæstio est, an illa perfectio supernaturalis, quæ est in assensu fidei, sit ipsa essentia seu substantia assensus secundum se, an aliquis modus accidentalis ipsi superadditus. Priorem par-

tem tenent Medina in 1. 2. quæst. 62. art. 2. Richardus in 3. dist. 23. art. 7. quæst. 2. Scotus ibidem quæst. 1. Molina in concordia quæst. 14. disp. 7. Posteriorem, nonnulli alij.

Quis autem sit modus ille superadditus, in eo non cõueniunt. Aliqui dicunt esse maiorẽ quandam certitudinem, quàm à natura esse possit. Alij rationem meriti, ad cõsequendã vitam æternam. Nos resoluemus hanc quæstionem iuxta ea, quæ diximus priori Tomo, tract. 1. c. 3. quæst. 5.

3. PRIMA CONCLVSIO. Assensus fidei potest denominari supernaturalis ex duplici capite. Primò, ex parte obiecti formalis, cui innititur. Nam obiectum formale, cui innititur, est reuelatio diuina. Hæc autem est supernaturalis. Secundo, ex parte principij, à quo producitur. Non enim producitur per solas naturæ vires, sed per auxilium gratiæ (vt ostensum est,) quod etiam est supernaturale.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Assensus fidei secundum speciem & essentiam suam est supernaturalis. Probatur ex vtroque capite iam assignato. Ex priori; quia omnes actus intellectus & voluntatis sumunt suam speciem & essentiam ab obiecto formali, vt est communis sententia: Ergo si hoc obiectum est supernaturale, sumunt ab eo speciem & essentiam supernaturalem. At formale obiectum assensus fidei est reuelatio diuina, quæ est supernaturalis: Ergo assensus fidei sumit ab ea speciem & essentiam supernaturalem.

5. Ex posteriori; quia assensus fidei habet aliquam perfectionem supernaturalem, secun-

dum quam superat vires naturæ, & à principio supernaturali produci debet. At illa perfectio non est accidentalis: Ergo essentialialis. Minor probatur, quia si esset accidentalis, vel esset maior quædam certitudo, vel ratio meriti. Neutrum dici potest.

6. Non primum, quia certitudo duobus modis potest esse maior. 1. Quoad speciem & essentiam, quia scilicet est altioris ordinis ac speciei. 2 Quoad intensionem accidétalem in eadem specie. Maior certitudo priori modo, est perfectio essentialis, quia constituit assensum in altiori specie essentiali. Si ergo assensus fidei est supernaturalis propter maiorem certitudinem priori modo sumptam, iam est supernaturalis quoad perfectionem essentialem quod nos contendimus. Maior autem certitudo posteriori modo est, perfectio accidentalis. Si ergo assensus fidei esset supernaturalis propter talem certitudinem, sequeretur assensum fidei, qui haberet minorem intensionem certitudinis in eadem specie, non esse supernaturalem, ac proinde elici posse sine principio supernaturali, quod est falsum. Nam hinc vlterius sequeretur, gratiam non esse necessariam ad hoc, vt incipiamus credere, sed ad hoc solum, vt plenius & perfectius credamus; qui est error in fide, vt docet August. in libro de prædest. Sanctorum, cap. 2. Vnde ibidem concludit, non solum fidem perfectam, sed etiam inchoatam esse donum Dei. Ex quo sequitur, assensum fidei, etiam remissum, esse supernaturalé, ac proinde non esse tãtum supernaturalem secundum maiorem certitudinem in eadem specie.

7. Iam verò, quod assensus fidei non sit superna-

turalis, propter ſolam rationem meriti, dupliciter probari poteſt. Primo, quia ratio meriti nihil aliud eſt, quam quidam reſpectus ſeu relatio quæ debet fundari in aliqua perfectione abſoluta: At relatio per ſe non requirit aliquam cauſam ſupernaturalem, à qua producatur, quia nunquam per ſe producitur, ſed ſemper reſultat ad productionem alicuius abſoluti: Ergo præcisè propter rationem meriti, non requiritur auxilium gratiæ, ſed propter aliquam perfectionem abſolutam, in qua fundatur ratio meriti.

8. Secundo, quia vt actus imperati à voluntate ſint meritorij, ſiue ſupernaturales in ratione meriti, non neceſſe eſt, vt principium ſupernaturale infundatur illis potentiis, à quibus actus eliciuntur, ſed ſatis eſt infundi voluntati noſtræ à qua imperantur, vt in Theologia notum eſt. At verò, ad eliciendum actum fidei, non ſolum requiritur principium ſupernaturale in voluntate, ſed etiam in intellectu: Ergo actus fidei non tantum eſt ſupernaturalis in ratione meriti, ſed etiam in eſſentia & ſubſtantia.

9. Dices. Hæretici habent aſſenſum fidei circa myſteria, in quibus conueniunt cum Catholicis: & aſſenſus ille non differt eſſentialiter ab aſſenſu, quem Catholici habẽt circa eadem myſteria; quia tam illi, quàm Catholici, aſſentiuntur illis propter reuelationem Dei. At aſſenſus fidei, qui eſt in hæreticis, non eſt ſupernaturalis in eſſentia: Ergo nec aſſenſus fidei, qui eſt in Catholicis. Reſpondeo. Aſſenſus, quem habent hæretici circa myſteria fidei, differt eſſentialiter ab aſſenſu, quam habent Catholici. Licet enim tam illi, quàm Catholici,

credant mysteria fidei, propter reuelationẽ Dei, non tamen eodem modo. Nam reuelatio Dei potest dupliciter spectari. 1. quatenus est credita fide vel opinione humana. Priori modo est formale obiectum fidei, non posteriori. Igitur Catholici credunt mysteria fidei, propter reuelationem fide diuina creditam: Hæretici, propter reuelationem fide vel opinione humana creditam. Vide infra cap. 11. quæst. 3.

V. QVÆSTIO.

An assensus fidei requirat prauium actum voluntatis supernaturalem.

1. CErtum est, assensum fidei ita esse liberum & voluntarium, vt sit in potestate credentis. Quod colligitur ex illo Marci 16. 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Vbi manifestè insinuatur, pendere à libera hominum voluntate, quod alij credant. Item patet ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 6. Et ratio est, quia experientia docet, quod facta sufficienti propositione fidei, alij credãt, alij nolint credere: quod non potest aliunde prouenire, quam ex libera voluntate.

2. Hoc posito, duplex quæstio est. Vna, an ad hoc, vt assensus fidei sit voluntarius, necesse sit, præcedere positiuam aliquam motionẽ voluntatis, quæ intellectum determinet ad assensum fidei? an verò sufficiat, voluntatem non contradicere? Altera; si requiritur motio voluntatis;

an illa ſit ſupernaturalis in eſſentia, non minus, quàm ipſe aſſenſus fidei, de quo præcedenti quæſt. actum eſt?

3. PRIMA CONCLVSIO. Ad credendum in fide Chriſtiana, requiritur poſitiua motio voluntatis, vt per illam determinetur intellectus ad aſſenſum fidei. Ita D. Thomas q. 2. art. 1. ad 3. Porro hanc motionem aliqui vocant imperium voluntatis, vt idem author quæſt. 4. art. 5. Alij affectum credulitatis, vt Patres Concilij Arauſicani can. 5. Alij piam voluntatis affectionem; vel honeſtam credendi voluntatem, vt plerique recentiores. Apoſtolus Rom. 10. 16. appellat obedientiam, cùm ait: *Nec omnes obediunt Euangelio*, q. d. non omnes habent affectum ſeu voluntatem credendi Euangelio.

4. Ratio concluſionis eſt, quia facta ſufficienti propoſitione myſteriorum fidei, adhuc intellectus manet indifferens ad credendum. Nam myſteria fidei, quæ illi proponuntur, ſunt obſcura & ineuidentia, ac proinde non poſſunt illum conuincere ſeu determinare ad credēdum. Ergo in tali caſu debet aliunde determinari. Vel ergo à Deo, vel à voluntate, quia non datur tertium, à quo determinari poſſit. At non determinatur à Deo, quia alioqui actus credendi non eſſet liber, ſed neceſſarius, ac proinde in homine iuſto non eſſet meritorius, quod eſt abſurdum.

5. Dices, Intellectus poteſt ſeipſum determinare, propter motiua & argumenta, quæ præcedunt. Nam eiuſmodi motiua euidenter oſtendunt, myſteria fidei, quę proponuntur, eſſe credibilia: Ergo conuincunt intellectum ad cre-

dendum? Ergo intellectus non indiget alio determinante. Respődeo. Aliud est, mysteria fidei, quæ proponuntur, esse credibilia: aliud, esse vera. Quamuis ergo intellectus propter motiua & argumenta præcedentia, euidenter cognoscat, mysteria esse credibilia, non ideo tamen sufficienter determinatus est, vt credat esse vera. Simile ferè est, quando proponuntur duæ opiniones contrariæ, quæ ambæ habent pro se magnos authores, & plausibilia argumenta. Tunc enim intellectus, propter huiusmodi motiua, euidenter cognoscit vtramque opinionem esse probabilem & credibilem; & tamen ex eo non potest determinatè iudicare, hanc esse veram, & illam falsam, sed quasi suspensus hæret. Hæc igitur determinatio, in tali casu, debet fieri à voluntate.

6. Dices 2. Ergo actus credendi non est liber, sed necessarius. Sequela probatur ex dictis, quia actus credendi nő esset liber, si intellectus ad eum determinaretur à DEO, vt argumentati sumus: Ergo etiam nő est liber, si intellectus ad eum determinatur à voluntate. Est enim par ratio. Nam determinatio vtriusque habet eandem vim, quãtum attinet ad libertatem impediẽdam. Respondeo. Non est par ratio. Nam actus credendi debet esse liber respectu hominis, in quo est. Hoc autem fit, quando intellectus humanus illum elicit ex libero voluntatis imperio, seu determinatione. Non autem fieret, si intellectus illum eliceret ex solo Dei imperio & determinatione. Esset quidem in tali casu liber respectu Dei, quia per liberam Dei determinationem eliceretur ab intellectu; non tamen esset liber respectu homi-

nis, quia non penderet ab vlla hominis libera determinatione vel imperio.

7. SECVNDA CONCLVSIO. Motio voluntatis, quæ requiritur ad credendum, ex duplici capite potest denominari supernaturalis, sicut supra dictum est in simili de assensu fidei. Primò, ex parte obiecti. Nam obiectum illius est supernaturale, nempe actus credēdi, seu assensus fidei. Debet enim motio voluntatis, de qua agimus, sic exprimi: Volo vel impero actum credēdi supernaturalem. Vel sic: Appeto & intendo assensum fidei supernaturalem. Secundò, ex parte principij, à quo producitur. Non enim producitur à voluntate per solas naturæ vires, sed opus est auxilio gratiæ, quo excitetur & adiuuetur voluntas ad eliciēdum talem actum. Ita definitum est contra Semipelagianos in Consilio Arausicano can. 5. & 6. vbi asseritur, initium fidei, & credulitatis affectum non posse esse sine dono gratiæ, & inspiratione Spiritus Sancti. Quod etiam multis Scripturæ testimoniis confirmant Diuus Augustinus in libro de Spiritu & litera, capite 33. & 34. Prosper contra Collatorem, cap. 6. Fulgentius de Incarnatione cap. 8. Duo præcipua testimonia sunt hæc Philipp. 1. 6. *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet.* Et cap. 2. 13. *Deus est, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.*

8. Ratio illorum Patrum est, quia si bona voluntas credendi, quæ præcepit actum fidei, orietur ex solis naturæ viribus, iam gratia fidei non daretur omnino gratis, sed potius bone voluntati retribueretur. Item, haberet homo aliquid, quod non accepisset à gratia Dei, nempe bonam cre-

dendi voluntatem. Denique non videretur verum, quod Paulus asserit, *Non est volentis, nec currentis, sed Dei miserentis.* Vide plura apud Augustinum in libro de Prædestinatione Sanctorum, vbi confirmat hanc veritatem contra Semipelagianos, qui (vt referunt Hilarius & Prosper in Epistolis ad eundem Augustinum) asseruerunt, ante gratiam præcedere bonam voluntatem, qua homo propositis sibi mysteriis fidei, velit credere & sanari à peccatis. Quod etiam sensit aliquando Augustinus, sed postea retractauit, partim loco citato, partim libro 1. Retractationum, cap.23.

9. Dices, Quidquid intellectus solo lumine naturali iudicat esse honestum, hoc voluntas per solas naturæ vires potest appetere: At intellectus solo lumine naturali iudicat honestum esse, credere diuinæ anthoritati reuelanti: Ergo voluntas potest talem actum credendi per solas naturæ vires appetere; ac proinde non opus est auxilio gratiæ ad eam motionem, qua voluntas determinat intellectum ad eliciendum assensum fidei. Respondeo. Minor potest dupliciter intelligi. Primo sic: Intellectus solo lumine naturali iudicat honestum esse, credere diuinæ authoritati, quatenus reuelat aliquid via ac modo naturali. Secundò sic: Intellectus solo lumine naturali iudicat honestum esse, credere diuinæ authoritati, quatenus reuelat aliquid via ac modo supernaturali. Priori sensu conceditur, posteriori negatur.

10. Dices 2. Nulla potest esse supernaturalis actio voluntatis, nisi præcedat aliqua supernaturalis actio intellectus: At nulla est supernaturalis

actio intellectus ante assensum fidei: Ergo etiam nulla est supernaturalis actio voluntatis ante assensum fidei: Ergo motio voluntis, qua intellectus determinatur ad assensum fidei, non est supernaturalis, sed naturalis. Maior patet ex communi illo axiomate, *Nihil est volitum, nisi prius cognitum.* Vnde sequitur, nihil esse volitum supernaturaliter, nisi prius cognitum supernaturaliter. Minor colligitur ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 8. vbi fides dicitur esse initium salutis: Ergo ante fidem nulla est actio supernaturalis, alioqui si esset, illa ipsa esset initium salutis. Respondeo. Solutio patebit ex sequenti quæstione.

11. TERTIA CONCLVSIO. Motio voluntatis, quæ requiritur ad assensum fidei, est supernaturalis in sua essentia & substantia. Probatur ex vtroque capite iam assignato. Ex priori; quia actus sumit suam speciem & essentialē ab obiecto: At obiectum illius motionis est supernatule, vt dictum est: Ergo etiam motio in sua essentia & substantia est supernaturalis. Ex posteriori: quia illa motio habet aliquam perfectionem supernaturalem, secundum quam superat vires naturæ, & à principio supernaturali produci debet: At illa perfectio non est accidentalis: Minor probatur, quia nulla accidentalis perfectio assignari potest, propter quam solam necessaria sit gratia, nempe quæ sumitur ex obiecto formali, quod supernaturale est.

VI. QVÆSTIO.

An aliquod iudicium intellectus supernaturale præcedere debeat voluntatem credendi?

1. CErtum est, antequam voluntas possit velle actum credendi, necessario debere præcedere iudicium intellectus, quo quis iudicet prudenter ea credi posse, quæ proponuntur. Ratio manifesta est, quia voluntas non fertur in obiectum incognitum: Ergo si voluntas debeat appetere aliquod obiectum bonum, necessario debet præcedere cognitio obiecti boni.

2. Quæstio est, An hoc iudicium, quod præcedit voluntatem credendi, sit supernaturale? Aliqui putant, solis naturæ viribus elici posse. 1. quia secundum legem ordinariam, nulla cognitio supernaturalis præcedit ante fidem: sed illud iudicium, de quo agimus, non solum præcedit ante fidem, sed etiam ante voluntatem credendi: Ergo illud iudicium non est supernaturale. 2. si esset supernaturale, pertineret ad aliquem habitum supernaturalem: At nullus potest habitus supernaturalis assignari, ad quem pertineat: Ergo non est supernaturale. 3. vt res aliqua appetatur, sufficit ea cognitio, quâ probabiliter ipsius bonitas cognoscitur; vt patet in ægroto, qui appetit

petit medicamenta, quæ non nisi probabiliter, ex authoritate Medici, cognoscit sibi esse vtilia. At, ex sola hominis authoritate possumus probabiliter cognoscere honestum esse, Deo credere: Ergo ex illa sola cognitione probabili, quæ potest haberi naturaliter, potest voluntas excitari, vt velit Deo credere. 4. in omni actu supernaturali debet esse aliqua perfectio, quæ superet naturæ vires: At in illo iudicio, de quo agimus, nulla potest assignari perfectio, quæ superet naturæ vires: Ergo sine fundamento asserimus, iudicium illud esse supernaturale.

3. PRIMA CONCLVSIO. Duo iudicia possunt præcedere voluntatem credendi, quibus iudicemus mysteria fidei, quæ nobis proponuntur, esse credibilia. Vnum euidens, quod oritur ex motiuis; quæ intellectum conuincunt: Et hoc solis naturæ viribus haberi potest. Alterum obscurum, quod oritur ex illustratione diuina, & immediatè versatur circa credibilitatem mysteriorum fidei, non propter motiua, sed propter reuelationem Dei. Hoc posterius est supernaturale, & non potest elici sine gratia Dei. Probatur 1. ex illo 2. Corinth. 3. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Quo loco vtitur Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum cap. 2. Et Concilium Arausicanum Cantic. 7. vbi sic habet: *Si quis per naturæ vigorem, bonum aliquod, quod ad salutem pertinet, cogitare, vt expedit, aut eligere, siue prædicationi consentire posse contendat absque illumina-*

ad assensum fidei. Vide Molinam loco citato; & Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. & 6.

9. TERTIA CONCLVSIO. Hoc iudicium intellectus, quod requiritur ante voluntatem credendi, ex suo genere pertinet ad habitum fidei infusum. Ita Ferrariensis libro 3. contra Gentes cap. 40. Caietanus in 2.2. quæst. 1. art. 4. ad 3. Dominicus Bannes & Petrus Aragonius ibidem. Et colligitur ex Diuo Thoma, tum in eodem loco, tum art. 5. ad 1. Suppono, hoc iudicium, quando elicitur ab homine infideli, qui primum accedit ad fidem, non produci effectiuè ab habitu fidei, cùm talis habitus nondum in illo sit; sed à concursu Dei supernaturali, qui supplet habitum fidei. Quando verò elicitur ab homine fideli, effectiuè produci ab habitu fidei supernaturali; & hoc sensu dixi in conclus. ex suo genere pertinere ad habitum fidei infusæ.

10. Hoc posito, probatur conclusio, quia fides infusa non minus extenditur circa suum obiectum, quam fides humana circa suum: At per humanam non solùm cognoscitur obiectum in ratione veri, sed etiam in ratione credibilis: Ergo etiam fides infusa potest producere duos actus, quorum altero cognoscantur mysteria in ratione veri; altero, in ratione credibilis. Minor probatur, quia fides humana ad omne id extenditur, quod creditur ob authoritatem humanam: sed ob authoritatem hominis loquentis, non solùm iudicamus verum esse, quod dicitur, sed etiam credibile. Imò ex eo, quod iudicamus aliquid esse credibile

propter authoritatem testificantis, mouemur ad assensum illius sub ratione veri. Ergo idem, seruata proportione, dicendum est de fide infusa.

11. DICES. Non videtur esse vlla proportio. Nam per fidem humanam cognoscitur obiectum euidenter in ratione credibilis, per infusam, obscurè. Respondeo. Proportio non consistit in obscuritate & euidentia; sed in simili extensione obiectorum. Nam sicut fides humana non solum versatur circa suum obiectum, quatenus verum, sed etiam quatenus credibile est; idque propter authoritatem testificantis; sic etiam fit in fide diuina. Illa autem differentia, quod vna obscurè, altera euidenter cognoscat credibilitatem sui obiecti, ex eo oritur, quia possumus euidenter cognoscere hominem testificantem, cuius authoritas facit rem credibilem: non tamen euidenter cognoscimus Deum testificantem, & ideo obscurè cognoscimus rem esse credibilem propter ipsius authoritatem.

12. Ad argumenta initio allata sic respondeo. Ad 1. concedo, quòd secundum legem ordinariam, nulla cognitio supernaturalis præcedat fidem. Sed tamen nomine fidei non solùm intelligo assensum, quo creduntur obiecta reuelata, tanquam vera; sed etiam iudicium, quo iudicantur esse credibilia. Hoc enim iudicium iuuat ad assensum fidei, & ideo ad fidem reducitur.

Ad 2. Iam responsum est. Nam iudicium illud supernaturale pertinet ad habitum fidei infusæ.

Ad 3. Vt res aliqua appetatur amore naturali, sufficit probabilis cognitio, qua illius bonitas cognoscatur. Vt autem ametur amore supernaturali, requiritur cognitio supernaturalis.

Ad 4. In iudicio, de quo agimus, est aliqua perfectio, quæ superat naturæ vires, & sumitur ex obiecto, vt dictum est in secunda conclusione. Nam illud iudicium versatur circa mysteria fidei, quatenus sunt credibilia propter reuelationem Dei.

15. Superest vna difficultas. Nam si illud iudicium est obscurum, pertinens ad habitum fidei, ergo intellectus ad illud non necessitatur: Ergo supponit alium actum voluntatis, à quo intellectus determinetur ad hoc iudicium: Et ille actus voluntatis necessario supponit aliud iudicium intellectus, quia voluntas non potest ferri in incognitum: Et sic dabitur progressus in infinitum. Respondeo. Intellectus non necessitatur ad illud iudicium ex euidentia rei, quia ponimus rem non esse euidentem, sed obscuram: Neque etiam determinatur à voluntate, vt benè probat obiectio; sed determinatur à gratia Dei præueniente, quam Deus in nobis operatur sine libero nostro consensu.

VII. QVÆSTIO.

An actus Fidei ita sit honestus, vt ex nulla mala circunstantia vitiari possit?

1. SVppono assensum fidei, de quo hactenus disputauimus, honestum esse ac laudabilem. Ratio est; quia omnis actus, qui à Deo præcipitur, honestus est; & qui à Deo laudatur, laudabilis est. At actus fidei, & præcipitur & laudatur à Deo (Marci 16. 16. & Ioan. 20. 29.) Ergo honestus & laudabilis est.

2. Quæritur, an ex se ita honestus sit, vt ex nulla mala circunstantia vitiari possit? Aliqui putant vitiari posse ex mala voluntate, vel ex circunstantia mali finis, vt Caietanus quæst. 5. art. 2. Bartholomæus Medina in 1. 2. quæst. 59. art. 3. quibus fauet Diuus Thomas in 2. 2. quæstione 47. art. 13. ad 2. vbi asserit, hoc interesse inter fidem & prudentiam, quod prudentia necessario dicat ordinem ad appetitum rectum, non autem fides. Vnde colligit, prudentiam magis repugnare peccato, quam fidem. Ratio huius sententiæ est, quia actus fidei elicitur ab intellectu, & imperatur à voluntate: sed voluntas vel affectus credendi potest esse malus: Ergo etiam actus fidei potest esse malus. Minor probatur, quia affectus credendi potest esse ex malo fine. Nam si aliquis malo fine potest suscipere Sacramenta, vt V. G. ob

inanem gloriam; cur non poſſit etiam malo fine velle credere myſteria fidei? Et confirmatur, quia certum eſt, externam fidei confeſſionem poſſe fieri ex intentione inanis gloriæ, vel lucri: Ergo idem dicendum eſt de interno aſſenſu fidei.

3. Nihilominus probabilius eſt, actum fidei ex natura ſua ita bonum & honeſtum eſſe, vt ex nulla mala circunſtantia vitiari poſſit. Ita ſentiunt Dominicus Bannes 2. 2. queſt. 4. art. 5. dub. 2. & Gabriel Vaſquez in 1. 2. diſp. 53. c. 4. Quibus fauet Auguſtinus in lib. de Catechiſandis rudibus, cap. 5. & D. Thomas quæſt. 5. art. 2. ad 2. vbi dicit fidem, etiam informem, inclinare hominem ad credendum, ſecundum aliquem affectum boni. Ratio huius ſententiæ eſt, quia actus fidei eſt talis naturæ, vt non poſſit produci in intellectu, niſi ex ſupernaturali imperio voluntatis, vt docet D. Thomas qu. 2. art. 9. & paulò ante, queſt. 5 à nobis demonſtratum eſt. At imperium illud ſupernaturale, cum ſit ex gratia Dei, non poteſt eſſe niſi bonum & honeſtum: Ergo actus fidei, qui procedit ex tali imperio, ſemper eſt bonus & honeſtus.

4. Hinc etiam ſoluitur argumentum contrarium, quia homo non poteſt credere, niſi ex illo affectu credendi, qui procedit à gratia Dei: At ille affectus non poteſt eſſe malus. Nec eſt ſimile de ſuſceptione ſacramentorum, aut de externa fidei profeſſione, quia voluntas ſuſcipiendi aut profitendi, non neceſſario eſt ſupernaturalis, & ex Dei gratia, ſicut voluntas

credendi. Vnde ſupra dictum eſt, & communiter dici ſolet, piam affectionem requiri ad credendum myſteriis fidei, quod ſatis inſinuauit Chriſtus, Ioan. 5. 44. cum dixit Phariſæis: *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis; & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?*

5. Dices, Etiamſi actus fidei non poſſit eſſe malus ex malo fine, vt benè probatum eſt; tamen aliunde poteſt eſſe malus, nempe ſi alicui imponeretur præceptum non eliciendi talem actum. Nam in tali caſu, is qui crederet faceret contra præceptum: Ergo credendo peccaret. Ergo actus credendi eſſet malus. Reſpondeo. Is, qui poſito eiuſmodi præcepto, crederet, non peccaret ex eo, quod occurrente myſterio noſtræ fidei aſſenſum illi præberet; ſed ex eo, quod ſponte applicaret animum ad cogitandum de myſteriis fidei.

6. Ad authoritatem D. Thomæ contra nos citatam, Reſpondeo, non eſſe contra nos. Non enim aſſerit, fidem non pendere ab appetitu recto, vt aliqui malè interpretantur; ſed *fidem in ſui ratione* (vt ipſe loquitur) *non importare antiquam conformitatem ad appetitum rectorum operum*, ſicut facit prudentia. Nam fides, quando non eſt coniuncta cum charitate, non ſemper eſt cauſa bonorum operum; & ideo ab Apoſtolo vocatur mortua. (Iacobi 2. 17.) Prudentia verò ſemper eſt præceptiua bonorum operum. Hinc colligit fidem poſſe eſſe in eo, qui peccat, prudentiam non item.

VIII. QVÆSTIO.

Quomodo resoluatur actus Fidei?

1. ASSENSVS fidei potest quatuor modis resolui. 1. dispositiuè, in extrinseca motiua, quæ disponunt hominem ad credendum, 2. directiuè, in authoritatem Ecclesiæ proponentis, & dirigentis, quid credendum sit. 3. formaliter, in auctoritatem Dei reuelantis, quæ est ratio credendi. 4. effectiuè, in Deum & habitum fidei, qui efficiunt actum credendi. Hi quatuor modi per totidem conclusiones explicandi sunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Assensus fidei dispositiuè resoluitur in extrinseca motiua, de quibus cap. 6. dictum est. Quod declaro hac interrogatione & responsione. Credisnè omnia, quæ Ecclesia Catholica ad credendum proponit? Credo. Nunquid antea fuisti hæreticus, vel Iudæus? Fui. Quis te primum permouit & induxit, vt velles fieri Catholicus? Miracula. Vel, consensus populorum ac gentium. Vel aliquod simile motiuum. Et hîc sistitur in hoc genere resolutionis.

3. Dices: Possum vlterius progredi & dicere, Gratia Dei me primum permouit & induxit. Respondeo. Nos hic agimus de motiuis extrinsecis, quæ tantum dispositiuè inducunt hominem ad credendum, non effectiuè. At gratia Dei non est motiuum extrinsecum, sed intrinsecum: nec tantùm dispositiuè, sed etiam ef-

fectiuè mouet hominem ad actum credendi, vt in 4. Conclusione dicendum est. Itaque non pertinet ad primum modum resolutionis, sed ad quartum.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Assensus fidei directiuè resoluitur in auctoritatem Ecclesiæ proponentis, & decernentis, quid credendum sit. Quod sic explico. Quare credis hunc articulum, & non istum? Quia Ecclesia proposuit mihi hunc ad credendum, & non istum. Vel in specie: Quare credis purgatorium & sacrificium Missæ, quorum neutrum credunt aduersarij? Quia Ecclesia vtrumque ad credendum mihi proposuit. Quare non credis humanitatem Christi esse vbique? Quia Ecclesia mihi non proposuit.

5. Porrò hæc propositio Ecclesiæ dupliciter spectari potest. Primò, quatenus est quædam applicatio credendorum. Sicut. n. ligna non possunt comburi ab igne, nisi igni applicentur per motum localem; ita articuli fidei non possunt credi ab homine, nisi illi applicentur per auditũ, iuxta illud Rom. 10. 17. *Fides ex auditu.* Secundo, quatenus est quædam infallibilis directio circa credēda. Nam Ecclesia infallibiliter decernit, quid credendum aut non credendum sit. In quo differt ab Ecclesia hæreticorum, quæ quidem proponit articulos fidei, sed propter defectum assistentiæ Spiritus S. non potest infallibiliter diiudicare ac discernere, qui articuli sint à Deo reuelati, & qui non sint. Vnde fit vt multos proponat, qui reuelati non sunt: & è contrario, multos non proponat, qui reuelati sunt.

6. Dices: Authoritas Ecclesiæ videtur pertinere ad motiua, quæ inducunt hominem ad credendum. Respondeo. Ecclesia dupliciter considerari potest. Primo quatenus est collectio multorum hominum. Sic pertinet ad motiua. Nam consensus eorum hominum, qui sunt in Ecclesia, inducit alios, vt velint fidem Christianam amplecti. Secundo; quatenus est infallibilis in proponendo & iudicando, propter assistentiam Spiritus S. Sic sumitur hoc loco.

7. TERTIA CONCLVSIO. Assensus fidei formaliter resoluitur in primam veritatem reuelantem, vel in auctoritatem Dei reuelantis. Nam si quæram, quæ est ratio formalis, propter quam credis articulos fidei? Respondebis, quia Deus, qui est prima veritas, reuelauit. Et hic sistitur.

8. Dices: Adhuc vlterius possumus progredi, hoc modo: Quare credis, Deum hoc reuelasse? Quia Ecclesia dicit. Respondeo. Si credis propter authoritatem Ecclesiæ, non est assensus fidei Theologicæ, sed alterius inferioris ordinis. Vbi obiter repetendum est, quod c. 1. q. 2. §. 9. insinuaui, triplicem assensum fidei distingui posse. Vnum fidei diuinæ seu Theologicæ; vt, credo articulos fidei propter auctoritatem Dei reuelantis: credo Deum hoc vel illud reuelasse; credo Deo reuelanti. Alterum fidei humanæ: vt, credo articulos fidei propter authoritatem Lutheri vel Caluini. Tertium fidei, quæ nec purè diuina, nec purè humana est, sed quasi media; vt, credo articulos fidei propter authoritatem Ecclesiæ. Primus assensus,

de quo agimus, non resoluitur vlterius, sed sistit in solo Deo reuelante.

7. Dices 2. Sicut Deus est infallibilis in reuelando, sic etiam Ecclesia in proponendo: Ergo assensus, qui nititur authoritate Ecclesiæ, tam est infallibilis, quàm assensus, qui nititur authoritate Dei: Ergo vterque est assensus fidei diuinæ seu Theologicæ. Respondeo. Deus ex se & natura sua est infallibilis: Ecclesia non ex se, sed ex assistentia & directione Spiritus sancti. Vnde infallibilitas Dei est altioris ordinis, quàm infallibilitas Ecclesiæ. Nam hæc est creata, & ab alio dependens: illa increata & independens. Idem dico de assensu. Nam assensus, qui nititur authoritate Dei, est infallibilis infallibilitate increata & independente. Assensus autem, qui nititur authoritate Ecclesiæ, est infallibilis infallibilitate creata & dependente. Prior pertinet ad fidem diuinam, posterior non item.

10. QVARTA CONCLVSIO. Assensus fidei effectiuè resoluitur in Deum & habitum fidei infusum. Nam Deus & habitus fidei infusus sunt duo principia, quæ cum intellectu effectiuè concurrunt ad eliciendum actũ fidei. Dices: Ad primum actum fidei, quem elicit gentilis vel hæreticus, quando connuertitur, non concurrit habitus à Deo infusus. Nam habitus non infunditur homini adulto, nisi præuio actu fidei, tanquam dispositione. Respondeo. Verum est. Nihilominus in tali casu, necessaria est gratia actualis, quæ suppleat vicem habitus.

CAPVT IX.

De externo actu Fidei.

PER externum actum fidei intelligitur externa cõfessio, quâ quis significat internam fidem, quam profitetur, iuxta illud Rom. 10. 10. *Corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem.* De hac cõfessione quęritur; 1. An sit actus fidei? 2. An sit necessaria ad salutem? 3. An in aliquo casu, præsertim ad vitandam mortem, liceat negare fidem? 4. An in simili casu liceat tacere vel dissimulare fidem? 5. An ob eandem causam liceat vsurpare ritus & vestimenta gentilium aut hæreticorum?

I. QVÆSTIO.

An Confessio sit actus Fidei.

1. RAtio dubitandi est, quia Confessio, quâ quis externa voce profitetur, quod in animo sentit, pertinet ad virtutem veracitatis; sicut è contrario, Confessio, quâ quis externa voce profitetur, quod in animo non sentit, pertinet ad vitium mendacij. At virtus veracitatis distinguitur à virtute fidei. Secundò, Ita se habet

externa confessio fidei ad fidem, sicut externa negatio fidei ad infidelitatem. At extrema negatio fidei non est actus infidelitatis, quia potest aliquis negare fidem ex solo timore mortis, & non ex infidelitate: Ergo nec externa confessio fidei est actus fidei. Tertio, Hæc externa confessio, cum sit voluntaria, debet esse actus alicuius virtutis, quæ est in voluntate: At fides non est in voluntate: Ergo non est actus fidei.

2. Suppono, duplicem esse virtutem fidei nostræ: Vnam in voluntate, qua quis vult elicere actum fidei: Alteram in intellectu, quâ immediatè elicit internum actum fidei. De vtraque dicam capite sequenti.

3. PRIMA CONCLVSIO. Externa confessio fidei, quando supponit internum fidei assensum, est actus virtutis fidei, quæ est in intellectu. Ita D. Thomas q. 3. art. 1. Ratio est, quia externa confessio ex natura sua ordinatur ad internum assensum, sicut signum ad rem significatam: Ergo habet eandem honestatem virtutis, quam habet internus assensus. At internus assensus habet honestatem virtutis fidei, quæ est in intellectu: Ergo etiam externa confessio fidei. Et confirmatur, quia quando externa confessio non est coniuncta cum interno assensu (vt fit in homine infideli, qui falso profitetur se fidelem) tunc non est actus honestus, sed vitiosus: Ergo habet suam honestatem ab interno assensu, cum quo coniungitur. Hæc autem honestas pertinet ad virtutem fidei, quæ est in intellectu, & desumitur ab infallibili authoritate Dei reuelantis. Sicut enim honestum

est, interno assensu credere ea, quæ à Deo reuelata sunt, propter ipsius authoritatem; ita etiam honestum est, eadem exterius confiteri.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Externa confessio fidei, non solum est actus virtutis fidei, quæ est in intellectu, sed etiam virtutis fidei, quæ est in voluntate. Ratio est, quia ab illa virtute imperatur. Cum enim sit actus liber, necesse est, vt vel eliciatur, vel imperetur à voluntate: at non elicitur à voluntate: ergo imperatur. Rursum, cum sit actus honestus, debet imperari ab aliqua virtute, quæ est in voluntate. Denique, cum habeat eandem honestatem, quam habet assensus fidei, debet imperari ab ea virtute, à qua imperatur assensus fidei. Hic autem imperatur à virtute fidei, quæ est in voluntate: Ergo & externa confessio.

5. TERTIA CONCLVSIO. Externa confessio fidei in duobus conuenit cum interno assensu fidei. Primo, quia vterque actus habet honestatem virtutis fidei, quæ est in intellectu. Secundo, Vterque imperatur à virtute fidei, quæ est in voluntate. Similiter in duobus discrepat. Primo, quia externa confessio, cum sit actus corporeus & sensitiuus, immediatè elicitur ab externa potentia corporea & sensitiua. At internus assensus, cum sit intellectualis, immediatè elicitur à virtute fidei, quæ est in intellectu. Secundo, internus assensus intrinsecè honestus est: externa confessio solum extrinsecè, quatenus est signum interni assensus.

6. Ad 1. argumentum initio allatum respondeo

deo, externam confessionem, quando coniuncta est cum interno assensu, pertinere ad virtutem veracitatis, & simul ad virtutem fidei. Nam is, qui confiteretur fidem Christianam non solum verax, sed etiam fidelis est. Sicut è contrario, qui negat fidem Christianam, non solum mendax, sed etiam infidelis est.

Ad 2. Sicut externa confessio fidei pertinet ad fidem, quando coniuncta est cum interno assensu; sic etiã externa negatio fidei pertinet ad infidelitatem; quando coniuncta est cum interna infidelitate.

Ad 3. Externa confessio, quatenus est voluntaria, imperatur à virtute fidei, quæ est in voluntate, vt dictum est.

II. QVÆSTIO.

An confessio fidei sit necessaria ad salutem?

1. PRIMA CONCLVSIO. Externa confessio fidei est necessaria ad salutem necessitate præcepti affirmatiui, quo iubemur profiteri fidem Christi suo tempore. Ita D. Thomas q.3.art.2. Et colligitur ex illo Rom.10.9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, saluus erit. Corde enim creditur ad iustitiam; ore autem confessio fit ad salutem.* Quæ verba explicans D. Augustinus in libro de fide & sym-

bolo cap. 1. ait: *Fides officium à nobis exigit & cordis & linguæ.*

2. SECVNDA CONCLVSIO. Hoc præceptum, cum sit affirmatiuum, non obligat pro omni tempore, sed pro aliquo Tunc obligat, quando confessio Fidei necessaria est, vel ad honorem Dei vel ad vtilitatem proximi. Tunc non obligat, quando ex confessione Fidei nulla expectatur vtilitas, sed tantùm turbatio infidelium. Tunc enim licet occultare fidem, vt notat D. Thomas art. 2. ad 3. Et hoc sensu interpretatur illud Matth. 7. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Hæc conclusio magis explicabitur quæst. 4.

III. QVÆSTIO.

An aliquando liceat negare fidem, præsertim ad vitandam mortem?

1. REfert Eusebius li. 6. hist. Ecclesiast. cap. 37. fuisse olim hæreticos, qui dicerent, non peccare eos, qui in persecutionibus negant Christum voce, dummodo eum corde confiteantur. Item senserunt Priscilianistæ, & alij apud Valentiam q. 3. p. 2.

2. PRIMA CONCLVSIO. Nullo modo licitum est externa voce negare fidem Christianam, ne quidem ad euitandam mortem. Ita Dominicus Bannes quæst. 3. art. 2. dub. 1. & alij passim. Et colligitur ex illo Matth. 10. 33. *Qui nega-*

uerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Et Lucæ 9. 26. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua.* Vnde Augustinus tract. 66. in Ioannem. *Quanta*, inquit, *vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Et ratio est, quia nulla de causa licitum est mentiri. Mentiretur autem, qui externa voce negaret fidem Christi, quam interius profitetur. Deinde, Quia datur præceptum affirmatiuum de confessione Fidei, vt præcedenti quæst. dictum est. At omne præceptum affirmatiuum includit negatiuum de actu contrario, vt patet inductione.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Nullo etiam modo licitum est, negare se Christianum esse, propter easdem ferè rationes. Primò, quia hoc esset negare Christum. Secundo, Esset mendacium. Et hoc benè confirmat Augustinus exemplo Petri, qui grauiter peccauit contra confessionem Fidei, cum negaret se nosse Christum. Hinc sequitur, eos simili modo peccare, qui rogati, an Christiani sint, respondēt se esse Turcas, aut Iudæos, aut gentiles, cum re vera sint Christiani. Nam hoc ipso negant se Christianos esse.

4. Quæres, An is peccaret contra confessionem Fidei, qui negaret se esse Sacerdotem aut Religiosum, si alioqui esset. Respondeo. Peccaret quidem mentiendo contra veritatem (& esset mendacium officiosum, ac veniale, si fieret sine damno alterius) non tamen peccaret contra confessionem Fidei. Non n. negaret fidem

ſed ſtatum. Nec negaret ſe Chriſtianum eſſe, cum multi ſint Chriſtiani, qui non ſunt Sacerdotes aut religioſi: ſed negaret ſe eſſe in tali ſtatu vel ordine Chriſtianorum. Ita Caietanus & Azorius apud Thomam Sanches lib. 2. moralium cap. 4. nu. 10.

IV. QVÆSTIO.

An aliquando liceat tacere fidem, vel diſsimulare?

1. ALiud eſt, negare fidem: aliud tacere, diſſimulare, occultare. Prius nunquam licet; vt dictum eſt. De poſteriori diſputamus. De quo poteſt eſſe duplex quæſtio. Vna, An aliquis poſſit tacere aut diſſimulare fidem, quando rogatur à Iudæis, Turcis, vel gentilibus, an ſit Chriſtianus? Vel ab hæreticis, an ſit Catholicus aut Pontificius? Altera, An aliquis exiſtens apud Gentiles vel hæreticos tempore perſecutionis, poſſit fugere, vel ſeſe occultare, ne cogatur reſpondere de rebus Fidei, & periculum vitæ euadat?

2. PRIMA CONCLVSIO. Is, qui interrogatur ab infidelibus intuitu Fidei ac religionis, an ſit Chriſtianus aut Catholicus, poteſt ſe habere 4. modis. Primò, ſi apertè negat ſe eſſe talem. 2. ſi apertè confiteatur. 3. ſi penitus taceat. 4. Si ambiguè reſpondeat, aut interrogantem eludat hoc vel ſimili modo, Quid ad te?

Quorſum me rogas? Nunc quæritur, quid in his caſibus illi liceat, vel non liceat. Ac primo, non licet negare, ſe Catholicum aut Chriſtianum eſſe, vt ſuprà dictum eſt.

3. Secundo, ſi interrogatur à publica perſona, non licet illi tacere, aut ambiguè tergiuerſari; ſed tenetur apertè confiteri, ſe Catholicum aut Chriſtianum eſſe, etiam cum periculo vitæ: ſi à priuata, poteſt tacere, aut eludere, nec opus eſt apertè confiteri, ſed talem eſſe. Ita Sanches loco citato, n. 6. vbi citat Valentiam & alios authores pro hac ſententia.

4. Prior pars colligitur ex illo Lucæ 9. 26. *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cùm venerit in Maieſtate ſua.* Atqui tacet aut diſſimulat, quando à publica poteſtate interrogatur, an ſit Chriſtianus, cenſetur erubeſcere confeſſionem Chriſti: Ergo in die Iudicij erubeſcet eum Chriſtus. Et confirmatur, quia exſtat præceptum affirmatiuum de confeſſione Chriſti, vt q. 2. dictum eſt. At hoc præceptum debet in aliquo ſaltem caſu obligare. Non eſt autem alius caſus, in quo ſit maior neceſſitas confitendi fidem, quàm quando quis publica poteſtate interrogatur de fide. Quod ex D. Th. q. 3. a. 2. ſic oſtendo. Tunc tenemur confiteri fidem, quando id exigit honor Dei: At honor Dei id maximè exigit in dicto caſu: Ergo in dicto caſu maximè tenemur confiteri fidem. Minor probatur, quia honor Dei eſt coniunctus cũ honore Fidei Chriſtianæ, cuius author eſt Deus: Ergo vbi honor Fidei Chriſtianæ exigit confeſſionẽ, ibi etiam honor Dei eam exigit. At honor

: maximè exigit confeſſionem, quan-
iè periclitatur; quod ſit, cùm Chri-
ublica poteſtate interrogatur de fide,
inc confitetur fidem, oſtendit ſe ma-
orem illi deferre, quippe quam tanti
oram perſecutoribus audeat eam pro-
ratus ſit, ſi neceſſe eſt, vitam & ſangui-
ı profundere. Si non confitetur, oſtẽ-
temnere & parui facere Chriſti fidem,
udet eam palã agnoſcere, ſed mauult
ıs hoſtibus ſubſeruire, quàm Fidei pa-
ſuſcipere.

:ior pars colligitur ex differentia, quæ
:blicam & priuatam perſonam. Nam
:bet ius & poteſtatem interrogandi;
e interrogatus tenetur illi reſponde-
›oteſt autem reſpondere, niſi quod
Ergo, ſi interrogatur, an ſit Chriſtia-
ur reſpondere, ſe Chriſtianum eſſe.
ıomines non habent ius & authorita-
ogandi & examinandi alios de rebus
ertinentibus, ac proinde interrogati
ur illis reſpondere. Poſſunt ergo vel
interrogationem eludere, eo modo,
dictum eſt. Neque ſuo ſilentio aut
gnificant, ſe non audere fateri veri-
:d ſe parui facere interrogationem
uorum nihil intereſt ſcire, quales

1. Perſona publica, de qua hîc agi-
:inceps vel magiſtratus infidelis, qui
poteſtatem examinandi Chriſtianos
: Ergo doctrina noſtra nititur falſo

fundamento. Respondeo. Apud suos subditos, & in suo regno vel prouincia, censetur habere talem potestatem, ac proinde est professor bonæ Fidei. Vnde fit, vt sine scandalo nemo possit illi resistere, aut potestatem contemnere. Ex hoc capite tenentur Christiani respondere, interrogati de sua fide.

7. Dices: Sicut cedit ad honorem Dei, quando quis confitetur se Christianum esse apud personam publicam; sic etiam, quando apud homines priuatos. Nam vtrobique significat se magnifacere suam fidem, & pro illa paratum esse mori. Ergo vtrobique tenetur confiteri fidem. Respondeo. Negatur consequentia. Nam licet in vtroque casu, confessio Fidei cedat ad honorem Dei; non tamen in vtroque casu est necessitas confitendi fidem. In priori quidem est, quia necesse est respondere ei, qui habet publicam potestatem interrogandi; non autem ei, qui non habet.

8. Vbi notandum est non solum per confessionem Fidei, sed etiam per alios actus virtutum, præsertim religionis, honorem Deo exhiberi. Ex quo tamen non sequitur, nos semper obligari ad huiusmodi actus, qui cedunt ad honorẽ Dei; sed tunc solum, quando occurrit necessitas præcepti, v. g. Cedit ad honorem Dei, si sacerdos quotidie offerat Deo sacrificium; & tamen non tenetur id quotidie præstare, sed tunc solũ, quando ex præcepto obligaretur.

9. Quæ dicta sunt, intelligi debent cum hac limitatione: Nisi vtilitas proximorum aliud exigat. Nam fieri potest, vt Christianus quando à

priuatis hæreticis aut infidelibus interrogatur de ſua fide, ex hac parte teneatur confiteri, ſe Chriſtianum eſſe, licet aliàs non teneretur. Idque in duob. potiſſimum caſibus. Primo, ſi adeſſent alij Chriſtiani, qui grauiter offenderentur aut ſcandalizarentur ex ipſius ſilentio vel diſſimulatione. Secundo, ſi adeſſent hæretici aut infideles, qui benè affecti eſſent erga fidem Chriſtianam, & propter alterum, qui non auderet eam profiteri, inciperent dubitare de illius veritate. In vtroque caſu teneretur fateri, ſe Chriſtianum. Sic intelligendus eſt D. Thom. q. 3. art. 2. & Azor lib. 8. inſt. moral. ca. 27. q. 1. & Toletus lib. 4. Sum. ca. 2.

10. SECVNDA CONCLVSIO. Homo Chriſtianus, tẽpore perſecutionis, poteſt fugere vel ſe occultare, ne cogatur reſpondere de rebus Fidei, & ſic periculum vitæ euadat. Eſt communis ſententia. Et colligitur ex illo Matth. 10. 23. *Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam.* Quod etiam confirmatur exemplo Pauli Apoſtoli, qui cum cuſtodirentur portæ ciuitatis, per murũ in ſporta dimiſſus eſt, vt poſſet fugere (Act. 9. 25. & 2. Cor. 11. 33.) Et ratio eſt, quia qui fugit in tali caſu, non ſignificat per ſuã fugam, ſe non eſſe Chriſtianum, vel negare velle fidem Chriſti; ſed potius contrarium, ſe nolle fidem Chriſti negare, & ideo fugere periculum negandi: Vel certè, ſe cupere adhuc diutius viuere, vt poſſit fidem Chriſti propagare, quod omnino Paulum ſpectaſſe credibile eſt.

11. Poteſt tamen fieri, vt huiuſmodi fuga pro-

pter aliquam circumſtantiam fiat illicita: præſertim in Paſtore vel Epiſcopo, qui ratione officij tenetur manere apud ſuos ſubditos tempore perſecutionis, etiam cum periculo vitæ: idque ex duplici cauſa. Primo, ne ſubditi fideles, qui manent in perſecutione, reliquantur ſine Paſtore, cuius præſentia tunc maximè neceſſaria eſt. Nam vt rectè argumentatur Nicolaus Papa (cap. Sciſcitaris, 7. q. 1.) ſi gubernator nauis in tranquillitate non debet deſerere nauim, multo minus in tempeſtate. Ex quo infert, neque Paſtorem in periculis perſecutionum debere ſuos ſubditos deſerere. Secundo, quia fuga Paſtorum ſolet eſſe occaſio minoris æſtimationis fidei, vt inſinuat D. Tho. q. 3. ar. 2. ad 2. Nam infideles inſultant Chriſtianis, & contemnunt eorum religionem, quando vident eam à propriis Paſtoribus, in caſu neceſſitatis, non defendi.

V. QVÆSTIO.

An aliquando liceat vſurpare ritus aut veſtimenta infidelium?

1. HActenus dictum eſt, quomodo Chriſtianus debeat ſe gerere circa confeſſionem propriæ fidei. Nunc videndum eſt, an poſſit aliquando ſimulare alienam ſectam. Quod dupliciter fieri ſolet. Primo, externis verbis, vt ſi dicat ſe Arianũ, aut Iudæum, aut Turcam, aut gentilem eſſe. Hoc nunquam licet, vt ſupra demonſtratum eſt: tum, quia hoc eſſet

negare fidem Christi: tum etiam, quia esset apertum mendacium in re graui. Secundo, externis signis, cuiusmodi ferè sunt hæc. 1. Adorare idolum, vel incensum illi offerre. 2. Orare cum hæreticis vel aliis infidelibus in publico loco. 3. Conciones eorum audire. 4. Sacramenta cum illis participare. 5. Carnes cum illis comedere, diebus ab Ecclesia prohibitis. 6. Eorum vestimentis vti.

2. Est ergo quæstio, An liceat homini Christiano & Catholico, apud hæreticos vel alios infideles vsurpare huiusmodi signa, vt occultet se Christianum & Catholicum esse, ne fortè cognitus occidatur. Aliqui generatim putant licere, modo fiat animo simulandi tantum, sine interna voluntate profitendi falsam sectam & religionem. Ita Adrianus in 4. q. 1. de Baptis. in responsione ad 5. Argum. Et videtur esse sententia D. Hieronymi in cap. de Galat. vbi ait: *vtilem esse simulationem, & assumendam in tempore.* Et excusat Apostolos, qui per simulationem vsurparunt ceremonias Mosaicas, quæ tamen erant non solum mortuæ, sed etiam mortiferæ, vt loquuntur Scholastici, i. non solum erant abrogatæ, sed etiam illicitæ.

3. Hæc sententia probatur, primò, exemplo Iesu Regis Israëlitarum, qui simulabat se velle sacrificium offere idolo Baal, vt haberet occasionem occidendi omnes Sacerdotes Baal, qui erant in templo congregati. (4. Reg. 10. 19. Quam ipsius simulationem etiam DEVS approbauit (vt notat Adrianus,) cùm dixit ad Iehu: *Studiosè egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis.* (ibid. v. 30.)

4. Secundo probatur exemplo Dauidis, qui immutando faciem suam, coram Rege Achis, simulabat se stultum esse, vt euaderet periculum mortis, quod putabat sibi imminere. (2. Reg. c. 21. 13.) Vtroque exemplo vtitur Hieron. & ex illo Adrianus, ad hanc sententiam confirmandam. Et subdit Hieronymus : *Nec mirum, iustos homines aliqua simulare pro tempore ob suam & aliorum salutem, cùm & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, vt condemnans in carne peccatum, nos in se faceret iustitiam Dei.*

5. Tertio, Exemplo Elisæi Prophetæ, qui etiam approbauit simulationem in causa religionis. Nam, (vt habetur 4. Reg. 5. 19. (cùm Naaman Syrus, vt satisfaceret suo Regi gentili, statuisset animo simulato in templo Remmon adorare, petiuit ab Elisæo, vt pro se oraret Deum, vt hæc culpa ipsi ignosceretur. Elisæus autem respondit : *Vade in pace.* Quasi diceret; Poteris hoc bona conscientia facere, si non habes animum adorandi falsum Deum, sed tantùm simulandi adorationem.

6. Quarto, Accedit ratio, quia simulatio falsæ religionis, nec est contra præceptum affirmatiuum, nec contra negatiuum : Ergo nullo modo est peccatum. Prior pars patet, quia affirmatiuum non obligat, nisi in certis casibus, vt dictum est : Ergo si quis extra illos casus simularet falsam religionem, non peccaret contra illud præceptum. Posterior etiam patet, quia præceptum negatiuum solum prohibet, ne quis neget fidem ex vera intentione negandi;

At qui simulat falsam religionem, non intendit negare fidem, sed solùm quærit aliquam vtilitatem, vel suam, vel aliorum: Ergo non peccat contra præceptum negatiuum.
7. Quinto, probatur à simili, quia in aliis rebus licet vti simulatione, quando non vrget præceptum confitendi veritatem; vt si quis non legitimè examinetur à Iudice, potest dissimulare veritatem, & Iudicem eludere: Ergo idem licebit facere in rebus fidei, præsertim si fiat sine scandalo.
8. Notat Valentia q. 3. p. 2. dubio 4. hanc opinionem non videri omnino improbabilem. 1. Propter authoritatem Hieronymi & Adriani. 2. Propter exempla & argumenta, quibus confirmata est. 3. Quia tametsi videatur fauere sententiæ Priscilianistarum, & aliorum hæreticorum, de quibus q. 3. dictum est; multum tamen ab ea differt. Nam illi dicebant, in omni casu licitum esse negare veram fidem, & falsam profiteri, etiam cum mendacio & periurio, vt refert Aug. partim in lib. contra mendac. cap. 2. partim hæresi 70. vbi citat hoc illorum dogma: *Iura, periura, secretum prodere noli.* At Hieronymus & Adrianus non defendunt mendacium, periurium, aut scandalum, sed solam simulationem, quæ sine illis esse potest.
9. Alij tamen authores non probant hanc opinionem generatim acceptam, sed vtuntur distinctione. Nam externa signa, quibus simulari potest falsa religio, tametsi multa sunt, vt dictum est, possunt tamen reuocari ad duo capita. Quædam enim propriè ac speciatim

instituta sunt ad cultum falsæ religionis: Alia verò, tametsi propria sint infidelium, non tamen instituta sunt ad cultũ falsæ religionis, sed ad aliud finem. Docent igitur, priora esse illicita, & contra confessionem fidei, non item posteriora. Ita Alexander Alensis, Antoninus, Nauarrus, Bannes, & alij apud eundem Valentiam loco citato.

10. Vt hæc doctrina melius intelligatur, & ad particulares casus accommodari possit, sigillatim agendum est de illis signis, quæ initio enumerata sunt, & simul contraria argumenta dissoluenda. Quod faciam per sequentia dubia.

11. PRIMVM DVBIVM. An homini Christiano liceat per simulationem adorare idola, vel incensum illis adolere? Respondeo. Non licet. Probatur 1. ex illo 2. Corinth. 6. 14. *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Vbi Apostolus damnat omnem communicationem cum infideli, quatenus infidelis est; ac præsertim communicationẽ in cultu idololatrico, seu adoratione falsorum Deorum. Deinde exemplo Marcellini Pontificis, quem omnes fatentur grauissimè peccasse, quod ob metum mortis idolis sacrificauerit, vt constat ex Pontificali Damasi, ex Concilio Sinuessano, & ex epistola Nicolai primi ad Michaelem. Tertiò, exemplo multorum Martyrum, qui potuissent per simulatam actionem sacrificandi aut adorãdi effugere mortem: Et tamen mori maluerunt,

quàm hoc facere, quia putarunt hanc simula-
tionem esse prohibitam. Quartò, ex consuetu-
dine Ecclesiæ. Nam olim tempore Origenis so-
lebant Christiani studiosè vitare omnes exte-
nos ritus gentilium in festis & sacrificiis. V-
de cum Celsus hæreticus hoc illis exprob-
ret, defensi sunt ab Origene, libro oc-
contra Celsum.

12. Et ratio est, quia nullo modo licit-
mendacium. At qui per fictionem vel s-
tionem adorat idola, committit men-
non quidem verbo, sed facto, qui-
ficat se esse idololatram, cùm non s-
nullo modo hoc illi licet. Nec obstat
Naaman Syri, qui adorauit in tem-
non. Nam ipsius adoratio non fuit
religiosa, de qua hîc agimus, sed
paulò post dicam.

13. SECVNDVM DVBIVM.
re cum hæreticis, aut aliis infid-
co loco? Respondeo. Si natu-
non est per se malum, sed indi-
pla hæreticorum aut gentili-
ratione circumstantiarum,
fieri. Male quidem, si fiat
di falsam religionem, vel de
sione & scandalo, vel de
alieno periculo. Bene,
bona intentione orem
sit rationabilis aliqua
tius, quàm alibi id
duplici exemplo
exemplo Catholi

mixti cum hære-
tum sit hæreticus, & mandet, orationis
diti, cuiuscunque sint fidei, conueniant ; poterunt
ad idem templum
Catholici bona conscientia id præstare : mo-
do Princeps non mandet hoc in odium aut
detrimentum religionis, sed ob alium finem
licitum ac honestum. (Ita Azor libro octauo
instit. moral. capite 27. quæstione 5. (Dein-
de, exemplo serui Christiani, qui apud Tur-
cas vel gentiles captus est. Nam si Dominus
illius velit vti ipsius seruitio, non solum do-
mi, sed etiam in templo, potest seruitium illi
præstare : & dum præstat, simul animum oran-
di studio, ad Deum attollere. Ita Azor ibi-
dem, quæst. 7.

14. Et hoc fecit Naaman Syrus, quando ado-
rauit in templo Remmon. Nam adoratio
ipsius non erat actus religionis, quo colebat fal-
sum Deum; sed erat seruitium politicum, quod
licitè præstabat suo Regi. Vnde magna fuit
differentia inter ipsum & Regem. Nam ado-
ratio Regis fiebat intuitu religionis. Cum
enim esset homo gentilis, colebat idolum ex-
terna adoratione, seu genuflexione. Adoratio
verò alterius fiebat intuitu obsequij ciuilis.
Cum ergo flectebat genu ante idolum, non
alio animo faciebat, quàm vt suo Regi si-
militer genua flectenti, famulandi studio sub-
seruiret. Ita Abulensis in librum quartum Regũ
capite 5. quæstione 25 Lyranus ibidem circa tex-
tum, & Azor loco citato. Pro quo notãdum est,
fuisse morem Regis Syriæ, vt inniteretur hume-

ris alterius, siue in templo, siue in foro; & ideò famulum, cuius humeris innitebatur, debuisse ex officio hoc obsequium illi præstare, vbicunque Rex esset. Si ergo Rex vel staret, vel ambularet, vel genuflecteret, necesse erat famulum etiam stare, vel ambulare, vel genuflectere, non intuitu religionis, sed ratione politici obsequij, quod quilibet seruus tenetur exhibere suo Domino.

15. DICES: Si Naaman potuit in templo Remmon, eo modo, quo iam explicatum est; quare ergo petiuit ab Elisæo, vt à Deo impetraret illi remissionem, seu condonationem huius facti? Respondeo. Hoc ideo fecit, quia putabat esse peccatum. Elisæus autem respondit, non esse.

16. TERTIVM DVBIVM. An liceat conciones hæreticorum audire, præsertim in illis locis, vbi Catholici hæreticis permixti sunt? Ratio dubitandi est, quia talis ceremonia est instituta ad cultum falsæ religionis: Ergo semper est illicita, iuxta authores, qui numero 9. citati sunt. Contra verò est, quia multi viri boni sine scrupulo audiunt conciones hæreticas, quos damnare non possumus. Respondeo. Aliud est, habere conciones hæreticas, aliud, audire. Prius per se malum est, quia nunquam licet docere hæresim. Posterius ex se indifferens est, & potest bene ac malè fieri. Malè quidem, si fiat, vel animo discendi hæresim, vel cum scandalo aliorum, vel cum periculo subuersionis. Benè, si his malis seclusis, fiat in eum finem, vt hæreticorum errores facilius ac securius refutētur.

Hinc

17. Hinc patet, tametsi actio docendi hæresim per se instituta sit ad cultum falsæ religionis, & ideo semper illicita; tamen actionem audiendi conciones hæreticas non esse determinatam ad vnum finem, sed ad varios institui ac ordinari posse. Primo, ad cultum falsæ religionis. Sic illicita est. Secundo, ad confutationem erroris. Sic licita est, modo absit scandalum & periculum. Idem fit in contrario. Nam etiam audire fidem Christi, potest referri ad diuersos fines: Primo, ad discendam fidem Christi. Sic olim faciebant multi Iudæi & gentiles, qui à Christo & Apostolis conuertebantur. Secundo, ad oppugnandam fidem Christi. Sic faciebant Pharisæi; & nunc Prædicantes Lutherani ac Caluinistæ.

18. QVARTVM DVBIVM. An liceat Sacramenta cum hæreticis participare? Respondeo. 1. Certum est, non licere cum Caluinistis & Lutheranis Eucharistiam participare, quia vel ipsi non habent verum Sacramentum Eucharistiæ, ex defectu Sacerdotum consecrantium: Vel, si aliquando habent, quod rarum est, docent peculiarem errorem fidei circa idem Sacramentum. Nam Caluinistæ negant Corpus & Sanguinem Christi realiter esse in Sacramento. Lutherani, concedunt quidem adesse, sed simul affirmant, manere substantiã panis & vini cum substantia Corporis & Sanguinis Christi. Si ergo Catholici cum illis communicarent, viderentur fauere ipsorum errori.

19. Respondeo 2. Etiam certum est, non licere Baptismum petere à Lutheranis aut Caluini-

stis extra casum necessitatis; quia licet ipsi verum Baptismum administrent, adhibita legitima materia & forma cum intentione baptisandi, tamen cum eundem Baptismum possimus petere à Catholicis, impium & scandalosum est confugere ad hęreticos. Dixi, extra casum necessitatis. Nam si esset vrgẽs necessitas, & non adesset Catholicus, qui Baptismum conferret, liceret accipere ab hæretico. Ratio est, quia Baptismus, qui à Lutheranis & Caluinistis confertur, non est institutus ad cultum falsæ, sed veræ religionis. Est enim idem Baptismus cum nostro: nec in eo differunt Lutherani & Caluinistæ à nobis. Igitur in necessitate possumus illum ab ipsis petere.

20. Respondeo 3. Denique certum est, generatim loquendo, non licere Catholicis matrimonium contrahere cum hæreticis. Primò, quia facerent cõtra apertam prohibitionem Ecclesiæ. (cap. *Cauc.* & cap. *Non oportet*, 28. quæst. 1.) Secundò, præberent aliis scandalum. Tertiò, se & liberos suos exponerent periculo subuersionis. Quartò, committerent sacrilegium, profanando Sacramentum matrimonij, dum illud hæreticis administrarent. Quæ omnia fusè prosequitur noster Serarius in peculiari tractatu, cui titulus est, *De Catholicorum cum hæreticis matrimonio.*

21. Solet tamen speciatim disputari, An Catholici in Germania possint contrahere cum hæreticis, præsertim cum iam vsu id receptum sit. Affirmant Azor lib. 8. instit. moral. cap. 11. quęst. 5. & Sanches lib. 7. de ma-

trimonio disp. 27. num. 5. qui citant pro se Nauarrum. Alij negant. Ergo sic sentio: Catholicos in Germania posse aliquando excusari à tribus prioribus peccatis iam enumeratis. A primo, quia canones illi, qui prohibent talia matrimonia, vel non sunt recepti in Germania, vel certè per contrariam consuetudinem abrogati. A secundo, quia in Germania cessat scandalum. A tertio, quia fieri potest, vt coniunx Catholicus sit tam firmus & fundatus in fide, vt non sit periculum subuersionis. Deinde, potest ab initio contractus excipere, vt proles Catholicè educetur. De quarto plus dubij est, an possint excusari à sacrilegio. Occurrunt duo modi excusandi. Vnus, si Catholicus inculpabiliter ignoret contractum esse sacrilegum. Alter, si habeat certam spem de conuersione alterius, quod dupliciter fieri potest. Primò ex parte Catholici, vt si ipse speret cum gratia Dei se effecturum, vt vxor hęretica conuertatur. Secundò, ex parte vxoris hęreticę, vt si ipsa sic affecta sit, vt omnino cupiat esse Catholica. Hęc posterior spes sufficit ad licitè contrahendum. Sed de hac re plura in materia de Sacramentis.

22. QVINTVM DVBIVM. An liceat homini Catholico diebus ab Ecclesia prohibitis, comedere carnes in hospitiis hęreticorum, vt hoc modo dissimulet se esse Catholicum ad vitandum periculum, quod illi accidere posset, si cognosceretur esse Catholicus. Ratio dubitandi est, quia non licet negare veram fidem, & falsam profiteri. At si Catholicus

tali tempore comederet carnes, iam ipso facto significaret, se non esse Catholicum, sed Lutheranum aut Caluinistam. Et confirmatur exemplo Eleazari, qui in simili casu, elegit mori potius quam suillam carnem comedere, quæ Iudæis erat prohibita. (2. Machab. 6. 18.)

23. Respondeo. Catholicus in tali casu potest duobus modis se gerere. Primò, potest prætexere aliam causam, cur velit abstinere à carnibus, vt v. g. debilitatem stomachi, vel nauseam, vel aliquid simile; modo fiat sine mendacio. Secundò, si vel non occurrit, vel certè non putatur sufficere huiusmodi excusatio, tunc distinguendum est. Nam si sit apud Lutheranos, vbi non est periculum vitæ, sed tantum irrisionis, debet abstinere à carnibus, & se Catholicum fateri: cùm irrisio non sit tanti momenti, vt proter illam debeat violari lex Ecclesiæ. Si autem sit apud Caluinistas, & maximè in Anglia, vbi viget persecutio, ita vt sine vitæ periculo non possit fateri, se esse Catholicum; licebit illi, secluso scandalo, vesci carnibus, & hoc modo, ad vitandam mortem, Catholicam fidem dissimulare. Ita Azor libro 8. capite 27. quæstione 3.

24. Ratio est, quia esus carnium non est institutus ad professionem falsæ religionis, cùm sit per se indifferens: Nec abstinentia à carnibus instituta est ab Ecclesia ad discernendos Catholicos ab hæreticis, sed ob alium finem, nempe ad castigandam carnem, & immoderatam eius libidinem refrænandam. Lex autem humana non obligat cum periculo vitæ, quando vtili-

tas, quæ naſcitur ex legis obſeruatione, non eſt tanti momenti, quanti eſt vita hominis Catholici, vt in Tractatu de Legibus cap. 6. q. 4. explicatum eſt. In hoc autem caſu, quæ vtilitas ſperari poteſt, ſi Catholicus abſtinendo à carnibus, prodat ſe Catholicum eſſe? Vix alia, quàm vt acuat in ſe furorem Caluiniſtarum, & cogatur alios Catholicos patefacere, ac in idem vitæ diſcrimen adducere. Sic in Anglia vſitatum eſt.

25. De Eleazaro fuit alia ratio. Primò, quia non erat lex humana, ſed diuina, quæ prohibebat carnem ſuillam. Diuina autem magis obligat quàm humana. Secundò, publicè conſtabat, Eleazarum eſſe Iudæum: Et hoc agebatur, vt Iudaïcam religionem, quæ erat vera, tranſgreſſione legis, palam abiuraret: ex quo magnum ſcādalum apud alios Iudæos, qui præſentes aderant, fuiſſet ſecuturum, vt ipſemet fatebatur. Si nunc eodem modo conſtaret, aliquem eſſe Catholicum, & in odium Catholicæ religionis publicè iuberetur legem Eccleſiaſticam violare, deberet mortem potius eligere, quàm id facere. Aliud eſt, quando id non conſtat: Et ſine vllo ſcandalo & contemptu omittitur id, quod lege humana conſtitutum eſt.

26. Sextum dubium. An liceat homini Chriſtiano, quando inter infideles verſatur, aſſumere veſtem, vel aliud ſignum externum, quod proprium eſt hominibus illius ſectæ, apud quos agit. V. G. An liceat in Turcia, aſſumere habitum, qui Turcarum proprius eſt. Et ſic de aliis. Idque eo ſolum fine, vt occultet ſe

se Christianum esse, ne fortè cognitus occidatur.

27. Nota, vestem (vel aliud signum externum) tribus modis posse esse propriam infidelium. Primò, vt sit propria alicuius falsæ sectæ, propter finem politicum, nempe, vt homines vnius sectæ, per vestem seu habitum sibi proprium, distinguãtur ab hominibus alterius sectæ. Sic Turcæ gestant albam Tobaliam in capite, quam alij infideles non gestant. Et Iudæi, Romæ quidem, gestant flauum signum in pileo. Franc. furti verò, flauum circulum in pallio, quo ab aliis, non modò Christianis, sed etiam infidelibus secernuntur. Secundò, vt sit propria alicuius falsæ sectæ, non propter finem politicum, sed ad eam ipsam sectam profitendam seu protestãdam. Nam sicut inter Christianos, qui publicè gestant Rosarium, profitentur se Catholicos esse: sic inter infideles, qui gestant hunc vel illum habitum (quem ipsi norunt) profitentur se esse huius vel illius sectæ. Tertiò, vt sit propria alicuius falsæ sectæ, ad cultum falso Deo exhibendum. Sic Mauri dicuntur habere specialem vestem, in qua est imago Mahumeti aut Lunæ, ad diuinum cultum destinatum.

28. Hoc posito, tres sunt probabiles opiniones. Prima est, Nullo modo, ne quidem ad mortem vitandam licitum esse homini Christiano, assumere aliquam vestem vel habitum, qui sit proprius infidelium, quocunque tandem modo proprius sit: Et eos peccare mortaliter, qui assumunt. Ita Caietanus in 2. 2. quæst. 3. artic. 2. & Toletus lib. 4. Summæ, cap. 2.

vbi dicit esse communem sententiam. Ratio est, quia qui gestat proprium habitum alicuius sectę, profitetur se esse illius sectæ: sicut, qui Romę gestat flauum signum in pileo, profitetur se esse Iudæum: Et qui in Turcia gestat albam Tobaliam in capite, profitetur se esse Turcam. At nunquam licitum est, profiteri falsam sectam: Ergo nunquam licitum est, gestare proprium habitum alicuius falsæ sectæ. Et confirmatur, quia perinde est, siue quis verbo, siue facto profiteatur falsam religionem: At verbo profiteri, nunquam licet, Ergo nec facto.

29. Altera est, Licitum esse homini Christiano, ad vitandam mortem (quando præceptum confessionis fidei non obligat) assumere proprium habitum alicuius falsæ sectæ, qui institutus est ad dignoscendam vnam sectam ab alia: Itemque, qui institutus est ab ipsis infidelibus ad falsam sectam profitendam vel protestandam: Non tamen, qui specialiter determinatus sit ad cultum vel honorem falsis Diis exhibendum. Ita Azor lib. 8. institut. moral. cap. 27. quæst. 4. & Thomas Sanches lib. 2. moral cap. 4. numer. 19. & sequentibus.

30. Prima pars probatur, quia talis habitus, tametsi proprius sit alicuius falsæ religionis, ad eam ab aliis discernendam, hoc tamen non habet ex natura, sed solùm ex ordinatione alicuius vel aliquorum hominum: Sicut quod flauum signum in pileo sit proprium symbolum Iudæorum, non est ex natura rei, sed ex solo mandato Pontificis, qui voluit, vt per hoc symbolum Iudæi, qui Romæ sunt,

discernerentur ab aliis, qui Iudæi non sunt. Ergo ex natura sua manet indifferens ad aliquid aliud significandum. Imò, non obstante hoc Pontificis decreto, posset Rex Galliæ in suo Regno ordinare, vt omnes Catholici vtantur eodem symbolo, quo ab Hugonottis distinguantur. Sicut ergo Catholici in Gallia per hoc symbolum non profiterentur se Iudæos esse, ita nec alij Christiani, qui vtuntur eodem symbolo ad periculum mortis euitandum.

31. Et confirmatur primo, quia si esset peccatum mortale, vti tali habitu, sequeretur hos omnes peccare mortaliter. Primo, Turcas, portando habitum Turcicum. Secundo, Iudæos, portando flauum signum in pileo. Tertio, Pontificem, mandando & ordinando, vt Iudæi portent eiusmodi signum. Qui enim mandat, vt alius peccet mortaliter, etiam ipse peccat mortaliter. Quarto, Christianos, qui in suis triremibus vtuntur signis Turcarum, vt incolumes euadāt. Quintò, Speculatores Christianorum Principum, qui in proprio Turcarum habitu, expiscantur arcana ipsorum consilia. Sexto, Catholicos, qui in bello contra Hugonottos, affigunt signa vexillis suis, quæ Hugonottorum propria sunt. Quis autem credat hæc omnia esse peccata mortalia.

32. Confirmatur 2. Ex differentia, quæ est inter voces & alia signa externa. Nam voces, generatim loquendo, ex natura sua institutæ sunt ad significandos animi conceptus. Quod autem hæc vox in particulari significat hunc animi conceptum in particulari, hoc quidem non

habet ex natura ſua, ſed communi hominum placito ſeu conſenſu, qui in iſta re conſtans eſt. At veſtes & ſimilia ſigna externa, nullo modo ex natura ſua inſtituta ſunt ad falſam religionem ſignificandam aut profitendam: Ergo ex natura ſua ſunt indifferentia ad aliquid aliud ſignificandum. Sicut ergo ſola voluntate paucorum determinata ſunt ad falſam ſectam ſignificandam, ſic ex aliorum voluntate poſſunt determinari ad contrarium, vel diuerſum ſignificandum. Quidquid enim ex natura ſua indifferens eſt ad multa: tam benè determinari poteſt ad vnum ex illis, quàm ad alterum.

33. Secunda pars probatur ex dictis, quia illa inſtitutio infidelium, qua ipſi ordinant, vt hæc vel illa veſtis ſit proteſtatio huius vel illius ſectæ, non poteſt mutare naturam veſtium, ac proinde non poteſt efficere, vt hæc veſtis ex natura ſua non maneat indifferens ad aliquid aliud proteſtandum. Sicut ergo, cùm ex ſe indifferens ſit, potuit ab infidelibus deputari ad falſam ſectam profitendam; ita poteſt à Chriſtianis deputari ad aliquid aliud profitendum. Cur enim non liceat Chriſtianis aſſumere aliquam veſtem in bonum vſum, quam infideles aſſumunt in malum? Vbi notandum eſt, infideles peccare, quando vtuntur habitu, qui ab ipſis inſtitutus eſt ad profitendam falſam fidem: Non item, quando vtuntur habitu, qui vel ab ipſis, vel à Pontifice inſtitutus eſt ad diſcernendam vnam ſectam ab alia. Nam aliud eſt, externo ſigno profiteri falſam fidem, quod non licet: aliud externo ſigno diſtinguere

militer habetur pro Turca. Ergo moraliter loquendo, vix apparet differentia.

36. Secundo, quia numquam licet vsurpare vestem, aut aliud signum externum, quod ad cultum falsæ religionis institutum est, vt etiam concedunt authores 2. opinionis: At vestis, quæ deputata est ad professionem seu protestationem falsæ sectæ, consequenter deputata est ad cultum falsæ religionis: Ergo nunquam licet illam vsurpare. Minor probatur, quia ipsamet professio seu protestatio cuiuscunque religionis, ex natura sua ordinatur ad cultum eiusdem religionis. Nec vllus potest esse maior cultus alicuius sectæ vel religionis, (loquor de externo cultu, de quo solo hic agimus) quam publica ipsius professio seu protestatio, externo signo facta, vt patet inductione.

Nam in veteri Testamento, præcipuus cultus fidei ac religionis Iudaicæ consistebat in sacrificiis & Sacramentis Mosaicis. Quare hoc? Quia per ipsa sacrificia & Sacramenta Mosaica profitebantur & protestabantur homines fidem ac religionem Iudaicam. Similiter in nouo Testamento, præcipuus cultus exhibetur fidei ac religioni Christianæ per Baptismum & sacrificium Missæ. Quare hoc? Quia ipsa Baptismi susceptio, & sacrificij Missæ oblatio, est quædam realis professio fidei ac religionis Christianæ.

37. Vnde sic concludo: Omne signum vel ceremonia externa, quæ legitimè est ad protestandam aliquam fidem vel religionem, ex natura suæ institutionis ordinatur ad cultum illius fi-

ei ac religionis: At quædam vestes infidelium institutæ sunt ad protestandam falsam religionem: Ergo ex natura suæ institutionis ordinantur ad cultum falsæ religionis: Ergo nullo modo licet eas vsurpare. Hæc opinio sic explicata videtur esse probabilior.

8. Adhuc superest vna difficultas, similis præcedenti. In præcedenti quæsitum fuit, An liceat homini Christiano inter infideles versanti vsurpare aliquam vestem vel signum, quod est proprium infidelium. Nunc quæritur, An liceat homini Christiano inter infideles versanti, deponere aliquam vestem vel signum, quod est proprium Christianorum, vt sic dissimulet se esse Christianum. V. G. Si Turca in suo regno constitueret legem, vt omnes Christiani, qui in illo regno sunt, vtantur peculiari veste, qua agnoscãtur esse Christiani; An liceat alicui Christiano, propter periculum mortis, eam vestem deponere, ne agnoscatur. Aliqui respondent cum hac distinctione. Si illa vestis, vel aliud signum publica lege institutum sit, propter finem tantum politicum, nempe vt in Republica discernantur Christiani ab infidelibus, tunc licet. Si autem publica lege institutum sit ad significãdam Christianæ fidei professionem, tunc non licet, præsertim si illa lex passim obseruetur, & sit in vigore. Ita Caietanus supra. Ratio est, tum quia illa lex in tali casu non debet negligi: tum etiam, quia habet vim interrogationis de fide, publica authoritate factæ. Qui autem publica authoritate interrogatur de fide, tenetur eam confiteri.

39. Alij rectius docent in vtroque casu licere, ad vitandam mortem, modo absit scandalum, & aliundè præceptum cõfessionis fidei non obliget. Ita Sanches loco citato, num. 29. & alij ab eo citati. Ratio sumitur à contrario, quia si non liceret dimittere eiusmodi vestem aut signum, ad vitandam mortem, vel id esset propter legem, quæ præcepit vsum illius signi, vel certè quia lex illa habet vim interrogationis publica authoritate factæ, vt obijcitur. Non prius, quia lex humana non obligat cum periculo vitæ, vt supra in simili casu dictum est. Nec posterius, quia lex, quæ aliquid absolutè præscribit, non censetur habere vim interrogandi: Alioqui in qualibet alia lege includeretur huiusmodi interrogatio, quod est inauditum.

40. Vltimo loco respondendum est ad Argumenta Adriani, quæ initio quæst. §. 3. & sequentibus allata sunt.

Ad 1. Iehu per illam simulationem peccauit, vt apertè docet D. Thomas quæst. 111. art. 1. ad 2. & D. Augustinus lib. contra mendacium cap. 2. vbi id confirmat ex illo 4. Reg. 10. 31. *Iehu non custodiuit, vt ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo.* Nec verum est, quod Deus illam approbauerit: sed solum laudauit factum Iehu in eo, quòd omnes Sacerdotes Baal occiderit, & domum Achab funditus deleuerit, vt ex contextu patet. Vnde D. Thomas & Augustinus affirmant, illum accepisse aliquantulum mercedem transitoriam regni temporalis, non pro illa simulatione, sed pro non-

nulla obedientia, quam Deo exhibuit in delenda domo Regis Achab.

41. Ad 2. Dauid coram Rege Achis non simulauit falsam religionem, de qua hic agimus; sed stultitiam & morbum. An licitè, quæstio est. D. Thomas loco citatò, tametsi asserat omnem simulationem esse peccatum, eo quod omnis simulatio sit mendacium; conatur tamen excusare Dauidem, quasi ipsius factum non fuerit propriè simulatio, sed fictio figuralis.

42. Ad 3. Adoratio Naaman Syri non fuit ceremonia religiosa, sed politica & licita, vt dictum est §. 14.

Ad 4. Simulatio falsæ religionis est contra præceptum negatiuum, quod non solum prohibetur externa negatio veræ fidei, aut externa professio falsæ fidei, quatenus coniuncta est cum interna intentione negandi aut profitẽdi, sed etiam quatenus secundum se sola spectatur.

43. Ad 5. Simulatio propriè sumpta semper est illicita, quia semper est mendacium, vt ex D. Thoma dictum est. Simulatio largè sumpta pro quacunque fictione, tunc est prohibita, quando est mendacium; secus, si non est mendacium. Semper autem est mendacium in materia religionis, quando fit per eás res, quæ institutæ sunt ad cultum falsæ religionis, quia in tali casu semper significat falsam religionem esse veram, & contrariam esse falsam. In aliis rebus non semper est mendacium, quia potest fieri per talia verba vel signa, quæ non sunt instituta ad falsum significandum.

CAPVT X.

De habitu Fidei.

SVPPONO duplicem esse habitum fidei supernaturalem: Vnum in intellectu, ad eliciendum assensum fidei: Alterum in voluntate, ad imperandum assensum fidei, Ita Diuus Thomas quæst. 4. art. 2. in corpore, & ad 2. Ratio est, quia omnis actus supernaturalis, secundum viam ordinariam, requirit habitum supernaturalem, à quo producatur: At assensus fidei, qui est in intellectu, est actus supernaturalis: Ergo requirit habitum supernaturalem in intellectu. Similiter actus voluntatis, quo imperatur assensus fidei, est supernaturalis, vt cap. 8. quæst. 5. probatum est: Ergo requirit habitum supernaturalem in voluntate.

2. Hoc posito, quæritur 1. quomodo inter se differant isti duo habitus. 2. an prior habitus, qui est in intellectu, sit propriè virtus. 3. an etiam posterior, qui est in voluntate, sit propriè virtus. 4. quæ & qualis sit illa virtus.

3. PRIMA CONCLVSIO. Habitus fidei, qui est in intellectu, tribus modis distinguitur ab habitu fidei, qui est in voluntate. Primo, ex parte actus. Nam actus prioris est, Credere seu assentiri: posterioris, imperare assensum.

Secundo,

Secundo, ex parte obiecti materialis. Nam prior habitus immediatè versatur circa mysteria fidei, quibus assentitur; posterior circa assensum ipsum, quem imperat. Tertio, ex parte obiecti formalis. Nam prior tendit in mysteria fidei propter authoritatem Dei reuelantis. Posterior in assensum fidei, propter illius honestatem.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Habitus fidei, qui est in intellectu ad eliciendum assensum fidei, est virtus propriè dicta. Ita Diuus Thom. quæst. 4. art. 5. vbi tamen loquitur cum distinctione, asserens fidem formatam esse propriè virtutem; non autem fidem informem. Quod sic explico. Fides potest duobus modis in nobis existere. 1. vt est coniuncta cum charitate, quod fit in homine iusto. 2. vt est separata à charitate, quod fit in homine peccatore, qui amissa per peccatum mortale charitate, retinet fidem, quamdiu Catholicus est.

5. Igitur fides, quæ est coniuncta cum charitate, dicitur formata & viua, quia charitas est vita animæ, ac proinde quando fides habet adiunctam charitatem, potest elicere operationes vitales, seu æternæ vitæ meritorias. Hoc sensu intelligitur illud, Galat. 5. 6. *In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur*, vt exponit August. lib. 15. de Trinitate cap. 18.

6. Fides verò, quæ est separata à charitate, dicitur informis & mortua, quia sine charitate non potest habere operationes vitales seu meritorias. De hac loquitur Iacobus in Epistola

ſua canonica, cap. 2. 17. cùm ait: *Fides, ſi non habet opera, mortua eſt in ſemetipſa.* Et infrà: *Fides ſine operibus mortua eſt.* Et iterum: *Sicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Et Auguſtinus loco citato: *Ipſam fidem non facit vtilem, niſi charitas: Sine charitate quippe fides poteſt quidem eſſe, ſed non prodeſſe.* Et huiuſmodi fidem habuerunt illi, de quibus dictum eſt, Ioann. 12. 42. *Multi ex principibus crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eijcerentur. Dilexerũt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.*

7. Itaque Diuus Thomas dicit, fidem coniunctam cum charitate, eſſe propriè virtutem: non autem ſeparatim à charitate. Ratio ipſius eſt, quia actus virtutis debet eſſe perfectus: At actus fidei formatæ eſt perfectus, non autem fidei informis: Ergo fides formata eſt virtus, non autem fides informis. Minorem probat, quia actus fidei eſt credere, ſeu aſſentiri rebus à Deo reuelatis, ex imperio voluntatis. Vt ergo hic actus ſit perfectus, duo requiruntur: Vnum ex parte intellectus, vt actus ille ſit infallibilis, & nitatur diuina authoritate: Alterum ex parte voluntatis, vt actus ille ordinetur ad finem vltimum, & ſit meritorius vitæ æternæ. Vtramque perfectionem habet actus fidei formatæ: Ergo fides formata eſt propriè virtus. Actus autem fidei informis, habet quidem priorem perfectionem, non tamen poſteriorem, & ideo fides informis non eſt propriè virtus. Hæc eſt ſententia Diui Thomæ. An autem hoc neceſſarium ſit ad rationem virtutis, vt actus eius ſit merito-

rius, patebit ex sequenti conclusione.

8. TERTIA CONCLVSIO. Habitus fidei, qui est in voluntate ad imperandum assensum fidei, est virtus propriè dicta, non minus, quàm habitus iustitiæ aut religionis, etiamsi non habeat adiunctam perfectionem extrinsecam, quæ oritur ex coniunctione charitatis. Ratio sumitur ex duobus principiis. Vnum est, quod omnis habitus, qui operatur circa aliquam materiam difficilem propter peculiarem honestatem, sit virtus propriè dicta. Sicut enim turpitudo pertinet ad vitium; ita honestas ad virtutem: Et sicut omnis habitus, qui operatur cum turpitudine, vitiosus est, sic omnis habitus, qui operatur cum honestate, virtuosus est. Alterum, quod ad rationem virtutis non requiratur, vt actus ipsius sit meritorius. Nam esse meritorium, est perfectio quædam accidentaria, quæ à virtute abesse potest. Hoc patet primo in virtutibus iustitiæ, temperantiæ, religionis, quæ sunt veræ virtutes, etiamsi non sint coniunctæ cum charitate, cum tamen sine charitate non sint meritoriæ. Deinde, in omnibus virtutibus beatorum in cœlo, quæ licet perfectissimæ sint, non tamen merendi vim habent.

9. Quod autem obiicitur, actum virtutis debere esse perfectum, verum quidem est, sed sufficit, si in suo genere sit perfectus. V. G. Actus virtutis, quæ est in intellectu, in suo genere perfectus est, quando perficit intellectum in ea materia, circa quam versatur. Similiter actus virtutis, quæ est in voluntate, in suo genere

perfectus est, quando perficit voluntatem in ea materia, circa quam versatur. Perfectio intellectus est veritas: perfectio voluntatis, honestas operationis. Igitur virtus intellectualis est, quæ in aliqua materia perficit intellectum, vt à veritate aberrare non possit. Virtus voluntatis est, quæ in aliqua materia perficit voluntatem, vt ab honestate deficere non possit. Hinc sequitur, habitũ fidei infusæ, qui est in intellectu, esse propriè virtutem, quia ita perficit intellectum circa mysteria fidei, vt in iis non aberret à veritate. Habitum autem opinionis & fidei humanæ, non esse propriè virtutem, quia non ita perficit intellectum, vt errare non possit. Ita D. Thom. q. 4. art. 5. ad 2.

10. QVARTA CONCLVSIO. Hæc virtus, quæ est in voluntate, ad imperandum assensum fidei, non est propriè charitas aut obedientia, sed peculiaris virtus à Deo infusa, quæ ab omnibus aliis distinguitur. Ita Molina in Concordia qu. 14. árt. 13. disp. 8.

11. Prima pars probatur, quia charitas inclinat ad diligendum Deum & proximum propter bonitatem DEI. At virtus, de qua agimus, inclinat ad assensum fidei, propter creatam ipsius honestatem: Ergo hæc virtus, ratione vtriusque obiecti, differt à charitate. Imo potest esse sine charitate, vt patet in Christiano peccatore, qui habet fidem sine gratia & charitate.

12. Secunda pars probatur, quia virtus obedientiæ, vt docet D. Thomas quæst. 4. art. 7. ad 3. versatur tantum circa materiam præceptam, quatenus præcepta est, seu quatenus habet ra-

tionem debiti. At virtus, de qua agimus, versatur circa assensum fidei, non quatenus præceptus est, sed quatenus in se honestus est, siue alioqui præceptus sit, siue non sit.

13. Tertia pars probatur ex dictis, quia illa virtus est peculiaris & distincta ab omnibus aliis, quæ habet peculiare obiectum & peculiarem honestatem, propter quam fertur in obiectum. At virtus, de qua disputamus, est talis. Nam obiectum illius est assensus fidei, in quem tendit propter peculiarem honestatem, quæ est in illo assensu. Est ergo virtus ab aliis distincta.

14. Dices, Non videtur esse distincta ab obedientia. 1. quia passim vocari solet obedientia fidei, non solum apud Theologos, sed etiam in Scriptura, vt Rom. 1. 5. *Accepimus Apostolatum ab obediendum fidei in omnibus gentibus*, id est, missi sumus, vt per nostram prædicationem ab omnibus gentibus obediatur fidei. Et 2. Corinth. 9. 13. *Glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi.* Et alibi. Deinde Diuus Thomas quæst. 4. art. 2. ad 2. docet, voluntatem per hanc virtutem fieri promptam ad obediendum. Et 3. part. quæst. 7. art. 3. ad 2. ait, meritum fidei in eo consistere, quod homo ex obedientia Dei assentitur illis, quæ non videt. Respondeo. Virtus fidei, de qua agimus, non est obedientia propriè dicta, vt probatum est; potest tamen vocari obedientia fidei, quia habet quandam similitudinem cum obedientia. Nam sicut obedientia nititur authoritate iubentis & præcipientis; ita hæc virtus authoritate dicentis seu reuelantis.

15. Dices 2. Assensus fidei potest imperari, vel à charitate, vel ab obedientia, vel à religione: Ergo non opus est peculiari virtute, quæ sit distincta ab illis. Respondeo. Quando assensus fidei imperatur propter propriam honestatem, quam in se habet, tunc opus est peculiari virtute, de qua hîc agimus. Si autem imperetur propter aliam honestatem quæ sit propria charitatis, aut obedientiæ, aut religionis, potest etiam ab alia virtute imperari, nempe ab ea, propter cuius honestatem imperatur. Quod etiam locum habet in actibus aliarum virtutum, vt constat ex priori tomo, tract. 1. ca. 3. quæst. 6.

CAPVT XI.

De subiecto fidei, seu de habentibus fidem.

QVæritur primo, an fides maneat in beatis. 2. An maneat in damnatis. 3. An maneat in hæreticis, qui aliqua credunt, & alia non credunt, 4. An sit maior in vno Catholico, quàm in alio 5. An Catholicus certò possit cognoscere, se habere fidem. De fide Angelorum alibi dictum est.

I. QVÆSTIO.

An fides maneat in beatis?

1. HOc intelligi potest vel de actu, vel de habitu fidei. Et quidem certum est, si aliquis actus fidei manet in beatis, manere etiam habitum: si nullus manet, nec habitum manere. Esset enim otiosus, si maneret sine omni actu. Igitur de actu disputandum est.

2. Aliqui putant nullum penitus actum fidei exerceri à beatis in cœlo. Ita Diuus Thomas in 1. 2. quæst. 67. art. 3. in fine, vbi generatim sic concludit: *Vnde impoßibile est, quòd fides maneat simul cum beatitudine in eodem subiecto.* Et colligitur ex illo 1. Corinth. 13. 9. *Cum venerit, quod perfectum est*, qua. d. Cum venerit intuitiua Dei visio, quæ clara & perfecta est, tunc cessabit fides, quæ obscura & imperfecta est. Et infra: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, id est, Nunc cognoscimus mysteria fidei obscurè, tunc cognoscemus per claram visionem. Et 2. Corinth. 5. 6. *Per fidem ambulamus, & non per speciem*, id est. Nunc quidem ambulamus per fidem: at post hanc vitam non ambulabimus per fidem, sed per visionem. Idem sentit Augustinus lib. 14. de Trinitate ca. 2. cùm ait: *Neque iam fides erit* (Nempe in cœlo) *quâ credantur, quæ non videntur, sed species, quâ videantur, quæ credebantur.*

3. Contrarium videtur docere Irenæus libro 2. aduersus hæreses cap. 47. vbi disserens de quibusdam, quæ sunt obscura in Scripturis, sic ait: *Commendemus Deo, & non solum in hoc sæculo, sed & in futuro; vt semper quidem Deus doceat, homo autem semper discat, quæ sunt à Deo: sicut & Apostolus dixit, Reliquis partibus destructis, hæc tunc perseuerare, quæ sunt, fides, spes, & charitas.* Et libro 4. cap. 25. *Paulus inquit, omnibus cæteris euacuatis, manere fidem, spem, dilectionem.* Et Tertullianus in libro de Patientia, circa finem: *Dilectio nunquam excidet: nam cætera euacuabuntur, consummabuntur. Exhaurientur linguæ, scientiæ, prophetiæ: permanent fides, spes, dilectio.*

2. PRIMA CONCLVSIO. Certum est, in beatis, non manere actum fidei circa Deum. Hoc benè probant testimonia ex Apostolo citata. Et ratio est, quia beati clarè & intuitiuè vident Deum: clara autem & intuitiua visio excludit obscuram & abstractiuam fidei cognitionem citra idem obiectum.

5. SECVNDA CONCLVSIO. An etiam circa alia obiecta, extra Deum, possit esse actus fidei in beatis, non conuenit inter Scholasticos. Aliqui affirmant, vt Vasquez in 3. part. disput. 53. capite tertio, numero 17. Cui fauent Durandus & Argentinas in 3. distinct. 31. quæst. 3. & 4. Item Iræneus & Tertullianus locis citatis. Ratio est, quia beati non vident intuitiuè resurrectionem mortuorum & diem Iudicij, sed obscurè credunt propter authoritatem Dei reuelantis: Ergo saltem respectu illorum obiectorum habent actum fidei.

6. Alij nihilominus contrarium tenent. Ratio est quia duobus modis potest aliquid cognosci propter authoritatem Dei reuelantis. 1. Propter authoritatem & reuelationem Dei fide creditam, seu obscurè cognitam: Et hoc fit per actum fidei in hac vita. 2. Propter authoritatem & reuelationem Dei intuitiuè visam, seu clarè cognitam: Et hoc fit per actum multo nobiliorem quàm sit actus fidei; sed tamen distinctum ab actu visionis beatificæ. Hinc rectè inferunt, impossibile esse, vt aliquis clarè videat Deum reuelantem, & simul habeat actum fidei. Nam actus fidei innititur Deo reuelanti, non viso, sed credito. De qua re dictum est capit. 1. quæst. 3.

7. Quæres, An ergo nullo modo fieri possit, vt aliquis videns DEVM, simul habeat actum fidei? Respondeo cum distinctione. Si quis clarè videret Deum, & non reuelationem Dei, posset habere actum fidei. Si autem clarè videret & Deum, & reuelationem Dei, non posset habere actum fidei. Vide, quæ dicta sunt loco citato.

II. QVÆSTIO.

An fides maneat in damnatis.

1. AFfirmat Durandus in 3. distin. 23. quæst. 9. Et probatur primo ex illo Iacob. 2. 19. *Tu credis, quia vnus est Deus: Benè facis: & Dæm-*

nes credunt & contremiſcunt. qu. d Benè quidem facis credendo; ſed hoc non ſufficit ad ſalutem ſine operibus. Nam etiam Dæmones credunt, ſicut tu, & tamen illa fides non ſufficit illis, vt ſaluentur. Secundò, ex Patribus, qui iuxta teſtimonium iam citatum, comparant fidem peccatorum cum fide Dæmonum, quaſi nihil ab ea differat: ac nominatim Auguſt. tum alibi, tum in lib. de fide & operibus, cap. 14. vbi ſic habet: *Iacobus tam vehementer infeſtus eſt eis, qui ſapiunt fidem ſine operibus valere ad ſalutem, vt illos etiam Dæmonibus comparet.* Tertio quia fides non amittitur, niſi per actum infidelitatis: at multi ſunt damnati, qui nullum habuerunt actum infidelitatis in via: Ergo illi ſaltem non amiſerunt fidem. Quarto, debet eſſe aliquod diſcrimen inter damnatos fideles & infideles: at nullum poteſt eſſe, niſi fides. Hanc ſententiam putat Valentia (diſputatione 1. quæſtione 5. parte 2.) eſſe probabilem, neque à Scriptura & ſanctis Patribus alienam. Nihilominus ſit

2. PRIMA CONCLVSIO. Nec habitus, nec actus fidei ſupernaturalis manet in damnatis. Ita Diuus Thomas quæſt. 5. art. 2. ad 2 Et Auguſt. libr. 9. de Ciuitate Dei cap. 21. Ratio eſt, quia habitus fidei eſt donum Dei, quod natura ſua ordinatum eſt ad beatitudinem comparandam: At damnati exciderunt omni ſpe beatitudinis comparandæ: Ergo, ratione ſui ſtatus, non debent habere fidem. Deinde, actus fidei non poteſt elici ab intellectu, ſine pio voluntatis affectu, vt ſupra cap. 8. oſtenſum eſt: In damnatis autem non poteſt eſſe pius volunta-

tis affectus, cum sint obstinati in malo (in 1. p. tract.3. cap. 5.) Ergo nec actus fidei.

3. Dices, Damnati habent affectum ad cognoscendam veritatem, qui affectus in se bonus est; quia veritas, in quam fertur, habet rationem boni. Respondeo. Aliud est, habere bonum affectum naturalem, qui oritur ex inclinatione naturali: aliud, habere bonum affectum supernaturalem, qui oritur ex gratia Dei. Priorem habent damnati, tametsi vitiatum propter adiunctam voluntatis obstinationem in malo; posteriorem, de quo hic agimus, non habent. Vide Caietanum quæst. 5. artic. 2. & Valentiam loco citato.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Quamuis Dæmones non habeant fidem supernaturalem, vt probatum est, credunt tamen aliqua fidei mysteria per assensum quendam naturalem, qui nõ oritur ex pio affectu, sed ex vi & pondere argumentorum, quibus intellectus illorum conuincitur ad credendum. Ita D. Thom. art. 2. in corpore, & Augustinus loco citato. Quo sensu intelligendum est illud Iacobi, *Dæmones credunt & contremiscunt.*

5. Vbi nota, duo spectari posse in assensu fidei supernaturalis. Vnum est, honestas ipsius actus. Alterum est, obiectum, quod per illum actum cognoscitur. Si spectemus honestatem actus, certum est, fidem Christianam etiam illam, quæ sine operibus est, multo esse præstantiorem, quàm sit fides Dæmonum. Nam altera est supernaturalis, voluntaria, honesta; altera verò naturalis, coacta, & prauis cir-

cumſtantiis vitiata. Si autem ſpectemus obiectum, poteſt eſſe par ratio fidei Dæmonum, & fidei Chriſtianæ, quæ ſine operibus eſt. Vtriuſque enim poteſt eſſe idem obiectum materiale, circa quod verſatur.

6. Hinc facilè ſoluuntur argumenta initio propoſita. Ad 1. Reſpondeo. Iacobum in eo ſolùm comparare fidem Dæmonum cum fide peccatorum, quod neutra ſufficiat ad ſalutem, quia vtraque eſt ſine operibus & charitate. Tametſi aliunde ſit diſparitas, quia vna eſt ſupernaturalis, voluntaria & honeſta; altera non item. Ad 2. eodem modo. Ad 3. Habitum fidei in damnatis corrumpi per ſubtractionem diuini influxus; ſicut etiam in beatis. In his quidem, quia non indigent: in illis, quia digni non ſunt. Ad 4. fideles damnatos diſtingui ab aliis per characterem Baptiſmi. Quanquam quid opus eſt curiosè inquirere diſtinctionem, vbi nullus eſt ordo, & omnes miſeri ſunt?

III. QVÆSTIO.

An fides maneat in hæreticis?

1. DVrandus in 3. diſtinct. 23. quæſt. 9. putat, in eis manere habitum fidei. Et probatur 1. quia qui ex Catholico fit hæreticus, eadem facilitate credit quædam myſteria, quà ante credebat: Ergo per eumdem habitum fidei. 2. quia credit illa propter ſolam reuelationem diuinam,

quæ est formalis ratio fidei. 3. quia habitus potest consistere cum aliquo actu contrario.

2. Rectius sentit Diuus Thomas quæst. 5. artic. 3. habitum fidei amitti per quemlibet actum infidelitatis, ac proinde, qui vel in vno articulo hæreticus est, non retinere habitum fidei. Et hoc manifestè colligitur ex Scriptura, 1. Timot. 1.19. *Quidam circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymenæus & Alexander.* Et ibidem capite 6. 3. *Si quis aliter docet, superbus est, & nihil sciens.* Et infra in eodem capite: *Deuita profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.*

3. Ex quibus testimoniis sequitur, hæreticos circa fidem naufragare, id est, fidei naufragium seu iacturam facere: sicut naufragantes solent facere iacturam suorum bonorum temporalium. Item, nihil scire, id est, nihil verè credere per fidem Christianam. Denique circa fidem excidere, id est, fidem amittere, vel à fide aberrare.

4. Idem patet ex Concilio Tridentino sess. 6. ca. 15. vbi contra hæreticos sic habent: *Asserendum est, non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamuis non amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti.* Quibus verbis duo asseruntur. 1. Gratiam iustificantem amitti per quoduis peccatum mortale. 2. Fidem amitti per quemuis actum infidelitatis. Vnde sequitur, hæreticos, qui vel in vno articulo infideles sunt, omnem fidem amisisse.

5. Consentit Augustinus in libro de fide & symbolo cap. 10 *Hæretici*, inquit, *de Deo falsa sentiendo, ipsam fidem violant.* Et quæst. 11. in Matt. *Qui falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrinæ, quæ ad fidei pertinet ædificationem, hæreticus est, & foris est animo, quamuis corporaliter intus esse videatur.* Vnde sic concludo: Qui errat in aliqua parte doctrinæ fidei; est extra Ecclesiam, At extra Ecclesiam nulla est fides: Ergo talis non habet vllam fidem.

6. Et ratio est, quia sicut fides humana nititur authoritate hominis asserentis; ita fides diuina nititur authoritate Dei reuelantis, vt sæpè dictum est. At, qui in vno puncto non vult sequi authoritatem hominis asserentis, quasi ea fallax sit, censetur quoque in aliis punctis non magni eam facere, sed fallacem putare: Ergo idem, seruata proportione, de authoritate Dei reuelantis statuendum est.

7. Dices, Hæretici non dubitant de authoritate Dei reuelantis, quasi ea fallax sit; sed dubitant de quibusdam articulis, an ipsi à Deo reuelati sint, nec-ne. Nam si crederent à Deo reuelatos esse, statim præberent illis assensum. Sed quia putant, non esse à Deo reuelatos, ideo non præbent assensum. Respondeo. Hæretici dubitant de vtroque, & de authoritate Dei reuelantis, & de quibusdam articulis, an à Deo reuelati sint nec-ne. Quod sic ostendo. Authoritas Dei reuelantis potest dupliciter spectari. Primò speculatiuè & abstractiuè secundum se. Sic certum est, de ea dubitari non posse. Secundò, practicè & respectu nostri, quatenus sci-

licet nobis proponitur ab Ecclesia, seu à Pastoribus Ecclesiæ. Et sic hæretici de ea dubitant, quia non admittunt iudicium Ecclesiæ, sed sequuntur propriam phantasiam & persuasionem. Itaque affirmant eos articulos à Deo reuelatos esse, non quos Ecclesia dicit esse reuelatos, sed quos ipsi ex priuato spiritu, id est, ex propria persuasione iudicant esse reuelatos. Hoc docet quotidiana experientia. Nam si in simili casu quæras à Catholico, an Epistola Iacobi sit canonica, nec-ne? Respondebit Catholicam esse, quia Ecclesia Catholicam esse definiuit. Si idem quæras à Lutherano & Caluinista, alter affirmabit Catholicam esse, alter negabit. Quare? An propter authoritatem Ecclesiæ? Non; quia vterque contemnit iudicium Ecclesiæ. An propter authoritatem Lutheri & Caluini? Non; quia vterque dicit, Lutherum & Caluinum fuisse homines, & errare potuisse. Quid ergo vtrunque mouet? Propria phantasia & persuasio, vel potius superbia, quia plus sibi arrogant, quàm vel Ecclesiæ, vel suis præceptoribus, Luthero & Caluino.

8. Ad argumenta initio allata pro Durando, sic respondeo. Ad 1. Facilitas illa, quâ hæreticus credit quædam mysteria fidei, non oritur ex habitu fidei infuso, quo ipse caret, sed ex pristina consuetudine, quam contraxit. Ad 2. Hæreticus credit aliqua mysteria fidei, non propter reuelationem diuinam ab Ecclesia propositam, & per se creditam, vt nos facimus; sed propter eandem reuelationem ex propria persuasione creditam & acceptatam. Ad 3. Habi-

tus fidei poteſt conſiſtere cum actu infidelitatis, ſi ſolum ſpectemus naturam rei, quia non habent formalem inter ſe repugnantiam: Non tamen poteſt cum eo conſiſtere, ſpectata Dei voluntate, quâ vult auferre habitum fidei propter actum infidelitatis.

IV. QVÆSTIO.

An fides ſit maior in vno Catholico, quàm in alio?

1. HOc dupliciter intelligi poteſt. Primo, extenſiuè an fides vnius Catholici extendat ſe ad plura myſteria credenda, quam fides alterius? Secundo, intenſiuè, an fides vnius ſit intenſior, quàm fides alterius? Vel, an à promptiori voluntate imperetur in vno, quam in alio?

2. PRIMA CONCLVSIO. Fides vnius poteſt extenſiuè eſſe maior, quàm fides alterius. Ita Diuus Thomas quæſtione 5. articulo 4. Ratio eſt, quia vnus poteſt plura myſteria explicitè credere, quam alius: quo pacto Apoſtoli plura crediderunt, quam Prophetæ: Et Theologi plura credunt, quàm ruſtici. Imo fieri poteſt, vt vnus idemque homo ſucceſſiuè, nunc plura, nunc pauciora credat, prout magis vel minus inſtruitur circa res fidei.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Fides vnius poteſt

potest etiam intensiuè esse maior, quàm fides alterius: idque duobus modis. Primo, ex parte intellectus. 2. ex parte voluntatis. Ita D. Thomas ibidem. Et probat ex duobus Scripturæ testimoniis Matthæi 14. 31. *Modicæ Fidei, quare dubitasti?* Et capite 15. 28. *O mulier, magna est fides tua.* Et ratio est, quia habitus fidei non minus potest intendi, quàm alij habitus: sicut ergo alij habent maiorem intensionem in vno, quàm in alio, sic etiam habitus fidei. Idem de actu dicendum est. Nam quanto habitus est intensior, tanto potest habere intensiorem actum.

4. Quæres: In quo consistat hæc maior intensio? D. Thomas docet, ex parte intellectus consistere in maiori incertitudine & firmitate: Ex parte voluntatis, in maiori promptitudine seu deuotione. De priori parte responsionis difficultas est. Nam fides non potest esse certior in vno, quàm in altero, quia certitudo illius sumitur ab infallibili Dei reuelatione, quæ respectu omnium credentium æquè infallibilis est. Repeto, quod supra cap. 2. dictum est, triplicem esse certitudinem: Vnam obiecti: alteram cognitionis seu assensus: tertiam subiecti. Igitur certitudo assensus fidei non potest esse maior in vno, quàm in alio propter rationem allatam. Certitudo autem subiecti, quæ est quædam firmitas, quâ intellectus per actum reflexum iudicat se non falli in assensu fidei, potest esse maior in vno, quàm in altero. Et sic videtur esse intelligendus D. Thomas. Nam expressè loquitur de certitudine subiecti, quam etiam firmitatem appellat.

5. Porro Conclusio nostra, in qua dicimus, fidem posse intensiuè maiorem esse in vno, quàm in alio intelligenda est de intensione graduum, tam in habitu fidei, quàm in actu. Fieri autem potest, vt fides, quoad hanc intensionem, sit maior in vno, quam in altero; licet in vtramque habeat eandem certitudinem cognitionis seu assensus. Simile est in charitate. Nam in vno potest habere plures gradus intensionis, quam in altero, licet in vtroque sit æquè perfecta quoad gradus essentiales.

6. Quæres 2. An fides, sicut in vno potest intēsiuè esse maior, quàm in alio, ita etiam in eodem possit successiuè crescere seu augeri? Respondeo. In homine iusto potest augeri per actus meritorios, sicut & charitas. Difficultas est, an etiam in peccatore, qui non habet actus meritorios. Aliqui putant etiam in peccatore posse augeri fidem, non quidem meritoriè, sed dispositiuè, quatenus peccator potest cum auxilio Dei elicere actum fidei intensiorem, quam sit ipse habitus fidei, & ita se disponere per illum actum, vt Deus infundat illi habitum intensiorem. Ita Bannes quæst. 5. artic. 4. & Valentia quæstione 5. p. 4. Ratio illorum est, quia peccator per vnum actum fidei potest se disponere, vt de nouo infundatur illi habitus fidei, sine habitu charitatis: Ergo etiam per alium actum potest se disponere, vt habitus fidei augeatur. Nam plus est, fidem infundi, quàm augeri: Si ergo potest se disponere ad prius, poterit etiam ad posterius. Alij contra sentiunt, habitum fidei nec meritoriè, nec dis-

positiuè augeri in peccatore: Et falsum esse, peccatorem per vnum actum posse se disponere, vt de nouo infundatur illi habitus fidei sine habitu charitatis: eo quòd putant habitum fidei numquam infundi sine habitu charitatis. Quod etiam docet D. Thomas in 1. 2. quæst. 62. art. 4. vbi quærit, an fides sit prior spe & charitate? Et respondet cum hac distinctione; actum fidei priorem esse actu spei & charitatis: Habitum verò fidei simul infundi cum habitu spei & charitatis. Et in 3. p. q. 85. art. 6. vbi dicit in virtutibus non attendi ordinem temporis, quantum ad habitus, quia omnes simul incipiunt esse in anima; sed solum quantum ad actus. Res in vtramque partem probabilis est, & nihil certi determinari potest.

V. QVÆSTIO.

An aliquis certò poßit cognoscere, se habere fidem?

1. HOc intelligi potest vel de habitu, vel de actu fidei. De habitu non est magna difficultas. Nemo enim potest certo cognoscere, se habere habitum fidei supernaturalem. Ratio est, quia certa cognitio potest esse triplex in homine Christiano. Vna euidenter certa. Altera obscurè certa, certitudine fidei. Tertia obscurè certa, certitudine Theologica. At nullo horum modorum potest quis

esse certus, se habere habitum fidei supernaturalem.

2. Non primo, quia nulla apparet euidentia circa habitum fidei infusum ac supernaturalem. Non enim per se euidenter notus est, vt constat. Nec aliunde euidenter conuinci potest, dari huiusmodi habitum in nobis. Non quidem ex actu fidei, quia actus produci potest sine habitu. Nec etiam ex promptitudine & facilitate credendi, quia illa promptitudo prouenire potest, vel ab auxilio Dei actuali, vel ab habitu fidei acquisito. Qualis habitus manet in hæreticis, qui à fide defecerunt.

3. Nec secundo, quia non est certum certitudine fidei, dari habitus supernaturales fidei, spei, & charitatis, qui immediatè à Deo infundantur, vt multi Theologi docent: Ergo multo minus certum est certitudine fidei, dari huiusmodi habitus in hoc vel illo homine singulari. Et confirmatur à simili. Nam si alicui certum non esset, Petrum existere in rerum natura, non etiam certum esset, existere in hac vel illa ciuitate.

4. Nec tertio, quia certitudo Theologica oritur ex duabus præmissis, quarum vna certa est certitudine euidenti, altera, certitudine fidei. At non possunt dari duæ huiusmodi præmissæ, ex quibus certo aliquis colligat, se habere habitum fidei: Ergo non potest esse certus certitudine Theologica de habitu fidei.

5. Maior difficultas est de actu fidei. De quo, iuxta triplicem certitudinem iam assignatam, triplex opinio est. Nam aliqui putant, posse

alicui certum esse certitudine euidenti, quod habeat actum fidei; vt Bonauentura in 3. dist. 23. dubio 4. circa tertium, & Vega lib. 9. super Concilium Tridentinum cap. 37. Alij posse certum esse certitudine fidei, vt Medina in 1. 2. quæst. 112. art. 5. dub. 2. Alij denique, certitudine Theologica, vt postea videbimus.

6. PRIMA CONCLVSIO. Potest aliquis euidenter cognoscere, se habere aliquem actum credendi, quo assentiatur articulis fidei propter reuelationem Dei: non tamen potest euidenter cognoscere, se habere actum credendi supernaturalem, & infallibilem, qui in sola reuelatione diuina, per fidem credita, innitatur. Prior pars est communis, & probatur experientiâ; quia sicut euidenter cognoscimus, & in nobis ipsis experimur, an credamus alicui homini referenti aliquam historiam; ita etiam euidenter in nobis experimur, an credamus mysteria fidei, quæ à Deo reuelata sunt. Hoc sensu intelligendus est Augustinus libr. 13. de Trinitate, capite 1. cum ait: *Fidem porro ipsam, quam videt quisque in corde suo esse, si credit, vel non esse, si non credit, aliter nouimus*, Et infra: *Non sic videtur fides in corde, in quo est, ab eo, cuius est, sed eam tenet certissima scientia, clamatque conscientia.* Vbi confert fidem cum anima: Et ait nos aliter videre fidem nostram, quam animam: quia animam tantum cognoscimus ex motibus & coniecturis; fidem vero, certissima scientia.

ſterior pars eſt Scoti in 3. diſt. 23. quęſt.
, §. *Sed quid dicis.* Et probatur, quia nemo
euidenter cognoſere, ſe habere aſſenſum
upernaturalem & infallibilem, niſi prius
er cognoſcat, illud verum eſſe, cui aſſen-
At nemo poteſt euidenter cognoſcere,
ſe myſteria, quibus aſſentitur, cũ fides ſit
tia rerum non apparentium (Hebr. 11. 1.) Er-
mō poteſt euidẽter cognoſcere, ſe habere
m fidei ſupernaturalem & infallibilem.
ECVNDA CONCLVSIO. Poteſt ali-
erto cognoſcere, certitudine Theologi-
abere actum fidei ſupernaturalem & in-
em, qualis à Deo præcipitur. Ratio eſt,
ertitudo Theologica eſt, vt ſupra dixi,
o quis aliquid concludit ex vna propo-
reuelata, & altera euidente: ſed poteſt
ex vna propoſitione reuelata, & altera
te concludere, ſe habere actum fidei ſu-
uralem, vt patet in hoc ſyllogiſmo: Qui-
e vult credere myſteria fidei, tanquam à
euelata, facit hoc per gratiam Dei exci-
, ac proinde habet actum fidei ſuper-
em: At ego volo credere myſteria fi-
nquam à Deo reuelata: Ergo facio hoc
tiam Dei excitantem, ac proinde ha-
tum fidei ſupernaturalem. Maior eſt de
vt oſtenſum eſt capite octauo, quæſt. 5.
eſt euidens, quia qui aliquid ſerio vult ac
at, euidenter in ſe experitur ſe id velle
erare. Igitur, quod legitimè concludi-
ali maiore & minore, debet eſſe certum
dine Theologica.

9. Dices; Hic syllogismus solum procedit de pio affectu credendi seu assentiendi, qui est in voluntate: non autem de ipso assensu, qui est in intellectu; de quo tamen hic agimus. Respondeo. Verum est. Sed tamen duo isti actus connexi sunt. Nam qui ex pio affectu vult assentiri mysteriis fidei, si assentitur, non potest habere alium sensum, quam qui ab illo pro affectu imperatur, At non alius assensus ab illo imperatur, quam assensus supernaturalis & infallibilis. Vnde sic cōcludo: Quicunque ex pio & supernaturali affectu credit mysteria fidei, tanquam à Deo reuelata, habet actum credendi supernaturalem: At ego ex pio & supernaturali affectu, credo mysteria fidei, tanquam à Deo reuelata: Ergo habeo actum credendi supernaturalem.

10. TERTIA CONCLVSIO. Licet aliquis possit certus esse certitudine Theologica, se habere assensum fidei supernaturalem, vt dictum est; non tamen certitudine fidei. Ratio est, quia nihil creditur fide diuina, nisi quod à Deo reuelatum est, cum assensus fidei debeat niti authoritate Dei reuelantis: Non est autem reuelatum à Deo, me habere assensum fidei supernaturalem: Ergo hoc non possum credere fide diuina, ac proinde non possum esse certus certitudine fidei, me habere talem assensum.

11. Dices 1. Apostolus docet, vnumquemque fidelem certum esse de sua fide, vt patet ex illo 2. Corinth. 13. 5. *Vos metipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate.* Respōdeo primo. Po-

per legitimam consequentiam: Et sic præcisè non est de fide, neque assentimur illi per assensum fidei, sed per assensum Theologicum. Secundo, quatenus assentimur illi, non propter syllogisticam consequentiam, sed præcisè propter reuelationem. Tametsi enim in se immediatè reuelata non sit, tamen in altera præmissarum est reuelata. Et sic possumus illi assentiri per assensum fidei, præsertim si ab Ecclesia, tanquam de fide credenda proponatur. Itaque prior assensus est quædam quasi conditio præuia ad posteriorem assensum eliciendum. Atque ita intelligendi sunt Canus & Vega, vt notat Vasquez in 1. p. disp. 5. c. 3. n. 7. & 8.

14. Hæc doctrina ad solutionem obiectionis sic debet accommodari. In hoc syllogismo (Quicunque vult credere mysteria fidei, tanquam à Deo reuelata, facit hoc per gratiam excitantem, ac proinde habet actum fidei supernaturalem: Ego volo credere mysteria fidei, tanquam à Deo reuelata: Ergo facio hoc per gratiam, & habeo actum fidei supernaturalem. Maior est de fide: Minor est euidens: Conclusio, tametsi legitimè sequatur ex præmissis, non tamen continetur essentialiter in maiori de fide, ac proinde non est de fide. Nam in hac, *Omnis homo volens credere, habet actum fidei supernaturalem*, non includitur essentialiter ista, *Ego habeo actum fidei supernaturalem.*

15. Dices 3. Quilibet Catholicus est certus certitudine fidei, Deum esse trinum & vnum: Ergo eadem certitudine certus est, suum

assensum, quo credit Deum esse trinum & vnum, esse verum & infallibilem. Nam si non esset certus de veritate & infallibilitate sui assensus, non posset esse certus de veritate & infallibilitate propositionis, cui assentitur. Respondeo. Negatur prima consequentia, quia de veritate obiecti certus est per ipsum assensum fidei. De veritate autem assensus fidei; non potest esse certus, nisi per actum reflexum, quo iudicat se non errare in suo assensu. Hic autem actus reflexus sæpè est fallibilis & incertus. Nam etiam hæretici per actum reflexum solent firmissimè iudicare, se non errare in suo assensu, & tamen errant. Vide, quæ ca. 2. quæst. 1. dicta sunt de triplici certitudine, obiecti, cognitionis, & subiecti.

16. Dices 4. Quilibet Catholicus tam est certus de sua fide, vt potius paratus sit negare omnem rationem, quàm recedere ab eo, quod credit; alioqui non esset verè Catholicus: Ergo habet certitudinem supra omnem certitudinem de sua fide, & consequenter habet certitudinem fidei. Nam illa superat omnem aliam certitudinem in hac vita. Respondeo. Quilibet Catholicus habet certitudinem fidei ex obiecto, quod credit, vt benè obiicitur: non tamen habet certitudinem fidei de suo assensu, quo credit, vt paulo ante explicatum est, verbi gratia, Habet certitudinem fidei de mysterio Trinitatis & Incarnationis; non tamen de assensu, quo credit illa mysteria.

17. Dices 5. Si Catholicus non haberet certi-

tudinem de sua fide, posset esse dubius de sua fide: Atqui dubius est in fide, infidelis est. Respondeo 1. Si nullam haberet certitudinem de sua fide tunc posset esse dubius. Habet autem aliquam certitudinem, nempe vnam euidentem, & alteram Theologicam, vt in 1. & 2. conclus. dictum est: Non tamen certitudinem fidei. Deinde, Nomen fidei accipitur aliter in maiori, aliter in minori. In maiori sumitur pro assensu fidei: in minori, pro articulis fidei. Non sequitur autem, Si quis sit dubius, an habeat assensum fidei supernaturalem, esse etiam dubium, an articuli fidei sint veri.

18 Dices 6. Ille, qui aliquid scit, hoc ipso quod scit, etiam scit se scire: Ergo similiter, qui aliquid credit, hoc ipso quod credit, etiam credit se credere: Ergo habet certitudinem fidei de sua fide. Hoc argumentum insinuat D. Thomas in 1. 2. quæst. 112. art. 5. ad 2. cum ait: *Quicunque habet scientiam vel fidem, certus est se habere.* Respondeo. Hoc intelligendum est iuxta 1. conclusionem. Nam sicut is, qui actu scit, experitur in se actum sciendi: sic is, qui actu credit, experitur in se actum credendi. Non tamen experitur, an actus ille sit supernaturalis & infallibilis, necne. Tametsi aliunde id possit cognoscere, iuxta 2. conclusionem.

CAPVT XII.

De necessitate fidei ad salutem.

SOlent Scholastici distinguere duplicem necessitatem respectu salutis seu vitæ æternæ: Vnam medij, seu finis: Alteram præcepti. Ita Durandus, Paludanus, Dominicus Sotus, Melchior Canus (apud Vasquezium in 3. par. disput. 169. c. 1.) Vasquezius ipse ibid. Suarez in 3. parte 7. tom. 3. quæst. 65. art. 4. in Comment. Bellarminus lib. 2. de Penitentia c. 8. Thomas Sanches l. 2. Moralium, c. 2. Bannes in 2. 2. quæst. 2. art. 8. dub. 1. Non tamen eodem modo explicant. Ego sic explico.

2 Illud dicitur necessarium necessitate medij, quod secundum legem ordinariam ita necessarium est, vt sine illo salus obtineri non possit. Quopacto Baptismus reipsa susceptus est necessarium medium ad salutem, respectu infantium, quia infantes sine illo saluari nullo modo possunt secundum legem ordinariam. Item, dolor de peccatis, respectu adultorum, existentium in peccato mortali. Denique gratia Dei, respectu omnium, tam adultorum, quam infantium. Illud autem dicitur necessarium necessitate præcepti, quod quidem necessarium est propter

obligationem præcepti, tamen cessante obligatione præcepti non est necessarium. Vnde, si quis vel propter ignorantiam, vel propter aliam legitimam causam, non faciat id, quod hoc modo necessarium est, potest nihilominus saluari.

3. Est autem duplex discrimen inter has duas necessitates. Vnum, Quæ priori modo sunt necessaria, nullo modo omitti possunt, siue culpabiliter, siue inculpabiliter, siue scienter, siue ignoranter. Et, si omittantur, salus obtineri non potest. Quæ vero posteriori modo sunt necessaria, non quidem possunt omitti culpabiliter; si tamen omittantur sine culpa, potest sine illis obtineri salus. Alterum, Quæ priori modo sunt necessaria, sæpè non sunt in nostra potestate, vt auxilia gratiæ præuenientis: quæ autem posteriori sunt in nostra potestate, desinunt etiam necessaria esse necessitate præcepti.

4. Aliqui ex prædictis authoribus, faciunt trimembrem diuisionem, hoc modo. Quædam sunt necessaria necessitate medij tantum, vt gratia excitans seu præueniens, quæ non est in nostra potestate. Quædam necessitate præcepti tantum, vt confessio peccatorum. Quædam vtroque modo, vt dolor de peccatis respectu adultorum, qui mortaliter peccarunt. Ita Vasquez & Bannes loco citato. Quanquam Bellarminus videatur aliter sentire, cum ait: *Ea omnia, quæ necessaria sunt necessitate medij, censentur necessaria necessitate præcepti.* Sed prior sententia probabilior est,

quia quod non est in nostra potestate, non cadit sub præceptum, ac proinde nec est necessarium necessitate præcepti. At gratia præuaniens non est in nostra potestate, quia præuenit consensum liberum voluntatis, sicut motus primo primi: Ergo non cadit sub præceptum, ac proinde non est necessaria necessitate præcepti, cum tamen sit necessaria necessitate medij.

5. Dices, Ipsa obseruatio præceptorum Dei est medium ad salutem necessarium: Ergo necessitas præcepti non differt à necessitate medij. Respondeo. Tametsi generatim loquendo, obseruatio præceptorum sit quoddam medium necessarium ad salutem, quia qui non obseruat præcepta non potest saluari; tamen quando speciatim loquimur de necessitate medij, quatenus distinguitur à necessitate præcepti, certum est, obseruationem præceptorum non esse necessariam necessitate medij. Ratio est, quia hoc propriè vocamus necessarium necessitate medij, quod positiuè concurrit ad salutem; quo pacto gratia præueniens, baptismus, dolor de peccatis, & similia positiuè concurrunt ad iustificationem. Obseruatio autem præceptorum præcisè sumpta, quatenus talis est, non concurrit positiuè, sed negatiuè, quia solum efficit, ne impediatur aut amittatur iustificatio. Ita Vasquez ibidem. Nec obstat, quod aliquando sit meritoria augmenti iustitiæ; quia hoc non habet ex se, quà talis est, sed quatenus in homine iusto coniuncta est cum gratia & charitate.

6. His præmissis disputandum est, An fides ad salutem necessaria sit vtraque necessitate, tam medij, quam præcepti. Loquor autem de fide, quoad actum internum, qui consistit in assensu; non autem, quoad actum externum, qui cõsistit in confessione fidei. Nam de necessitate huius, cap. 9. disputatum est. Ac primo agam de necessitate præcepti, Deinde de necessitate medij.

De necessitate fidei, ex parte præcepti.

7. PRIMA CONCLVSIO. Duo sunt præcepta fidei, quoad actum internum. Vnum affirmatiuum, quod obligat nos ad credendum mysteria fidei. Alterum negatiuum, quod obligat nos ad non dissentiendum à mysteriis fidei, neque de veritate ipsorum dubitandum. Inter vtrumque magna differentia est. Nam affirmatiuum non obligat nos, vt credamus explicitè omnia & singula obiecta, quæ à Deo reuelata sunt, neque vt credamus quolibet tempore; sed tantùm vt credamus certa quædam obiecta, ac certo quodam tempore. Negatiuum verò respicit omnia obiecta, & omne tempus, quia semper prohibitum est, dissentire à quocunque obiecto, quod sufficienter proponitur, tanquam à Deo reuelatum.

8. SECVNDA CONCLVSIO. Præceptum affirmatiuum, tametsi non obliget ad omnia obiecta explicitè credenda, vt dictum est; obligat tamen ad credenda explicitè omnia mysteria in Symbolo comprehensa. Hæc conclusio non est omnino certa, quia multi docent satis

tis esse, credere illa, ex quibus pendet Christianæ fidei institutio, cuiusmodi sunt Existentia Dei creatoris, mysterium Trinitatis, Incarnationis, Passionis Christi, ac remissionis peccatorum, absque aliis quæ in symbolo continetur. Ita Medina libro 4. de recta in Deum fide ca. 6. Richardus in 3. dist. 25. q. 2. Gabriel ibidem q. 1. art. 2. quibus fauet D. Thomas ibidem quæst. 2. art. 1. quæstiuncula 2. asserens, non esse de necessitate salutis, vt homo credat explicitè omnes articulos fidei. Sed fortè loquitur de necessitate medij, non præcepti.

9. Alij putant satis esse credere explicitè illa mysteria, quæ solenni ritu in Ecclesia celebrantur. Ita Durandus in 3. dist. 25. quæst. 1. n. 9. Bonauentura ibidem quæst. 3. & alij, quos citat Sanches libro 2. moral. cap. 3. n. 5. Ratio est, quia Ecclesia per solennem illum ritum videtur significare, illa mysteria esse ad salutem necessaria; non item reliqua.

10. Nihilominus pro nostra conclusione facit D. Thomas quæst. 2. art. 5. circa finem, Bannes ibidem dub. 2. Valentia q. 2. p. assert. 2. Toletus libro 4. Summæ cap. 2. & plures alij. Quibus fauet Catechismus iussu Pij V. editus, vbi habentur hæc verba: *Quæ primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ sancti Apostoli diuino Spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt*. Et August. serm. 136. de tempore, statim ab initio: *Symbolum*, inquit, *est Regula fidei vestræ breuis & grandis. Breuis, numero verborum, grandis pōdere sententiarum*. Et serm. 181. de tempore: *Apostoli certam Regulam fidei tradide-*

runt, quam secundum numerum Apostolorum duodecim sententiis comprehensam, Symbolum vocauerunt: per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & hæreticam conuincerent prauitatem. Et plura ibidem in eandem sententiam. Videatur Gratianus in Decreto, De Consecrat. dist. 4. can. Symbolum, & can. Baptizandos oportet, & can. Non liceat.

11. Dices, Non solum obligatur Christianus ad sciendũ & credendum ea, quæ sunt in symbolo, sed etiam ad credendum ea, quæ pertinent ad Baptismum, Eucharistiam, Confessionem sacramentalem: itemque ad illa, quæ pertinent ad Decalogum. Respondeo. Hæc obligatio non oritur ex præcepto fidei, sed ex præcepto religionis, iustitiæ, & aliarum virtutum, Nos autem hic solum agimus de obligatione præcepti fidei.

12. TERTIA CONCLVSIO. Hoc præceptum affirmatiuum, quod obligat ad credendum explicitè omnes articulos fidei, qui continentur in symbolo, est partim naturale, partim diuinum positiuum, partim Ecclesiasticum. Naturale, quatenus refertur ad illa obiecta, quorum fides est necessaria necessitate medij. Diuinum, quatenus refertur ad alia, quorum fides est tantum necessaria necessitate præcepti. Ecclesiasticum, quatenus obligat fideles ad discendum Symbolum. Et videtur initium sumpsisse ab ipsis Apostolis. Nam constat circa annum Christi 360. fuisse in vsu, vt patet ex Concilio Laodicensi can. 46: qui sic habet: *Baptizandos oportet fidei Symbolũ discere, & quinta feria vltima septimana, vel Episcopo, vel presbytero reddere.* Et refertur apud Gratianum loco citato.

13. Dices: Quomodo potest dari præceptum naturale de virtutibus supernaturalibus, cuiusmodi est fides, de qua agimus? Respondeo. Naturale non sumitur hic, quatenus opponitur supernaturali, sed quatenus idem est, quod necessarium, & opponitur libero. Et sic potest dari præceptum naturale, id est, necessarium de actu fidei supernaturali. Hoc autem discrimen est inter præceptum naturale & liberum; quod liberum immediatè pendeat ex sola voluntate Dei, volentis obligare. Naturale ex ipsis rerum naturis oritur: quod in proposito sic explico. Ex eo, quod homo creatus est ad beatitudinem supernaturalem, & Deus non velit illi dare sufficientia media ad illum finem acquirendum, nisi supposita fide; necessario oritur obligatio in homine ad habendam fidem, sine qua finis haberi non potest.

14. Contra ea, quæ nunc dicta sunt, illud obijci potest, quod dici solet à rudibus & simplicioribus Christianis, qui interrogati, quid credant, respondent se credere, quod Ecclesia credit. Quo responso insinuant, non esse necessarium ad salutem, explicitè credere omnes articulos in Symbolo comprehensos, sed sufficere, si implicitè eos credant. Tunc autem censentur implicitè credere, quando in confuso credunt ea, quæ Ecclesia credit; etiamsi in particulari nihil distinctè credant, nisi Deum & Christum. Et ita sentiunt aliqui Canonistæ apud Sanchium li. 2, moral. c. 3, n. 3. Respondeo. Hæc sententia est erronea, vt notat idem author ex Valentia quæst. 2, par. 4. post 2. assertionem. Itaque dicendum

est, omnes quidem obligari ad expreſsè credendum articulos Symboli; ſed tamen rudiores, qui non poſſunt omnes & ſingulos in particulari capere vel addiſcere, excuſari à peccato, ſi eos implicitè & in vniuerſali credant: quod tunc fit, quando explicitè credunt vera eſſe omnia, quæcunque ab Eccleſia credenda proponuntur. Ita Gulielmus Pariſienſis & alij apud Valentiam loco citato.

De neceßitate Fidei ex parte medij.

1. Quæritur primò. An fides ſupernaturalis ſit medium ad ſalutem neceſſarium. Secundò, quarum rerum fides ſit neceſſaria neceſſitate medij: Ac nominatim, an fides Incarnationis. Tertiò, an fides Trinitatis. Quartò, an fides aliorum myſteriorum. Ex quibus quæſtionibus refutabitur eorum error, qui putant ſufficere, ſi quis credat vnum eſſe verum Deum, & nemini faciat iniuriam: etiam ſi nihil ſciat de Trinitate, aut de Chriſto, aut de aliis fidei myſteriis. Vnde inferunt, vnumquemque in ſua fide ſaluari poſſe, modo ſeruet Decalogum.

I. QVÆSTIO.

An fides ſupernaturalis ſit medium ad ſalutem neceſſarium.

1. ALiqui negant, aſſerentes hominem adultum poſſe iuſtificari, ſi naturaliter cognoſcat & amet Deum, & habeat inuincibi-

lem ignorantiam fidei supernaturalis. Ita Andreas Vega lib. 6. in Conc. Trident. cap. 20. & 21. Dominicus Soto lib. 2. de natura & gratia ca. 11. in prima editione, quam tamen sententiam postea retractauit in altera editione, & li. 4. Sent. dub. 1. quæst. 2. artic. 3. & in speciali retractatione in fine eiusdem.

2. Probatur primo ex illo Roman. 2. 13. *Non auditores legis, sed factores iustificabuntur apud Deum.* Et mox sequitur: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Vnde sic concludo: Illi fiunt iusti & salui coram Deo, qui seruant legem: At gentiles ex sola cognitione Dei naturali seruant legem: Ergo ex sola cognitione Dei naturali fiunt iusti & salui. Ergo fides supernaturalis non est medium ad salutem necessarium. Quod etiam confirmat Christus in Euangelio, Matth. 19. 16. Nam rogatus à quodam adolescente: *Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?* non respondit, fidem supernaturalem esse necessariam; sed solum dixit: *Serua mandata.* Quod intellexit de mandatis Decalogi, quæ solo lumine naturali cognita sunt.

3. Secundò, quia in statu naturæ, qui durauit ab Adamo vsque ad legem Mosaicam, iustificabantur homines per solam cognitionem Dei naturalem. Ideo enim dicebatur status naturæ, quia homines, qui viuebant in illo statu, non habebant cognitionem Dei supernaturalem, sed purè naturalem. Quod etiam insinuat Diuus Thomas in 1. 2. quæstione 98. articulo 5. ad 3. cùm ait: *Gentiles perfectius & secu-*

rius salutem consequebantur sub obseruantijs legis, quàm sub sola lege naturali: & ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici transeunt ad clericatum, & sèculares ad religionem, quamuis absque hoc possint saluari. Quasi dicat. Quamuis gentiles poterãt olim saluari per solam legem naturalem, tamen securius saluabantur per legem Mosaïcam. Sicut etiam nunc, tametsi laïci possint saluari in suo statu, tamen securius saluantur in statu clericali, si seruent ea, quæ pertinent ad illum statum.

4. Tertiò, quia si fides supernaturalis esset medium necessarium ad salutem, sequeretur, multos homines, qui habent inuincibilem ignorantiam fidei, non habere sufficiens medium ad salutem, quod repugnat bonitati & prouidentiæ Dei.

5. PRIMA CONCLVSIO. Actus fidei supernaturalis est medium necessarium ad salutem, respectu hominis adulti; nec vllus vnquam sine tali actu potuit iustificari. Est communis sententia, vt notat Sanches libro 2. moralium cap. 2. num. 3. Et probatur 1. ex Scripturis, quia Apostolus in Epistolis ad Romanos & Galatas vbique inculcat necessitatem fidei. Et Hebr. 11. 6. ait: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Ex quo colligit, Henoch habuisse fidem, hoc modo: Nemo potest placere Deo sine fide: Henoch placuit Deo: Ergo habuit fidem. Quod autem loquatur de fide supernaturali, quæ innititur obscuræ Dei reuelationi, & quæ est dispositio ad iustificationem, patet ex toto cap. citato. Et ex fine cap. præcedentis, vbi ait: *Iustus ex fide viuit.*

6. Secundo, ex Conc. Trident. sess. 6. cap. 7. vbi dicitur: *Baptismus est Sacramentum fidei, sine qua nulli vnquam contigit iustificatio.* Et cap. 8. *Fides est humanæ salutis initium, fundamentũ, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire.*

7. Tertio, ex Augustino, serm. 38. de tempore. *Ad veram*, inquit, *beatitudinem peruenire volentibus, primo omnium fides est necessaria.* Et paulo post: *Fides namque est bonorum omnium fundamentum: humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam.* Similia habent alij Patres apud Valentiam quæstione secunda, parte 2.

8. Ratio à priori sumitur ex diuina voluntate, quâ statutum est, vt gratia iustificationis nulli adulto conferatur, nisi mediante fide. Hæc autem voluntas nobis innotescit ex allatis Scripturæ, Conciliorum & Patrum testimoniis.

9. SECVNDA CONCLVSIO. Actus fidei supernaturalis, qui est medium necessarium ad salutem, non solum est ille, quo creditur aliquid supernaturale, sed etiam, quo creditur aliquid, quod naturaliter demonstrari potest. Ita Diuus Thomas articulo 3. & 4. Prior pars probatur, quia fides Incarnationis, Trinitatis, & quorumdam aliorum mysteriorum supernaturalium, est medium ad salutem necessarium, vt patebit ex sequentibus quæstionibus. Posterior probatur, quia Existentia Dei naturaliter demonstrari potest, sed fides existentiæ Dei semper

fuit medium necessarium ad salutem, vt docet D.Th.q.16.ar.1.vbi asserit hanc propositionem: *Deus est*, esse primam ac principalem inter omnia credibilia. Et apertè colligitur ex illo Hebræorum 11. 6. *Accedentem ad Deum oportet credere; quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit.* Vbi illa particula, *Quia est*, significat existentiam Dei, vt explicat Chrysostomus hom.22.in illum locum, & passim alij.

10. Et ratio duplex est. Vna, quia omnia mysteria fidei supponunt Deum existere: Ergo vt omnia certo ac infallibiliter credantur, necesse est, etiam certo ac infallibiliter credi existentiam Dei, in qua reliqua omnia fundantur. Existentia autem Dei non potest certo & infallibiliter cognosci aut credi per cognitionem aut fidem humanam, quæ errori obnoxia est: Ergo necesse est, vt credatur per fidem diuinam & supernaturalem, quæ certa ac infallibilis est. Hanc rationem insinuat Chrysostomus loco citato, cùm ait: *Nisi credamus* (de scilicet supernaturali) *quod Deus sit, labuntur nobis omnia, & non stant.* Altera, quia quidquid creditur fide supernaturali, hoc creditur propter authoritatem Dei reuelantis. Hoc enim est formale obiectum fidei. In hoc autem obiecto intrinsecè includitur existentia Dei, ita vt impossibile sit, credere aliquid propter authoritatem Dei reuelantis, quin simul implicitè credatur, Deum existere.

11. TERTIA CONCLVSIO. Hæc fides supernaturalis, quam dixi esse medium necessarium ad salutē, potest haberi ab omnibus adul-

tis, etiam gentilibus, quamuis est ex parte Dei, nisi ipsimet impediant. Ita sentiunt omnes illi Theologi, qui docent nullum infidelem sine sua culpa ignorare posse mysteria fidei, quæ ad salutem necessaria sunt, vt Alexander, Antisiodorensis, Albertus, Gabriel, Bonauentura, Adrianus, & alij apud Vasquez in 1. 2. disp. 120. cap. 1. Et colligitur ex illo Ioan. 1. 6. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, id est, Christus illuminat omnem hominem, quantum in ipso est; ac proinde qui non illuminantur, ideo non illuminantur, quia oblatum lumen non volunt admittere, vt interpretantur omnes Græci, quos sequitur Maldonatus in illum locum. Eodem sensu dictum est ab Apostolo 1. Timoth. 2. 4. *Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Scilicet, quantum in ipso est, modo ex parte nostra non sit defectus. Hoc clarius intelligitur ex illo Eph. 5. 14. *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminat te Christus.*

12. Hinc sumitur ratio conclusionis, quia media, quæ ad salutem requiruntur, sunt inter se subordinata, & vnum datur mediante alio. Vnde qui benè vtitur vno medio, quod ipsi à Deo offertur, paulatim accipit maiora, donec ad finem perueniat. Qui autem non benè vtitur, non est dignus maiora accipere, & suâ culpâ à Deo deseritur. v.g. Homo adultus, qui nihil de fide audiuit, solet frequenter à Deo illustrari & excitari ad obseruationem legis naturæ, quæ in Decalogo comprehensa est. Si obseruat hanc legem, vlterius iuuatur & promouetur à Deo,

donec ad fidem & iustificationem perueniat, iuxta illud Rom. 2. 13. *Factores legis iustificabuntur apud Deum.* Si non obseruat meritò deseritur à Deo, iuxta illud Rom. 1. 21. *Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, & obscuratum est insipiens cor eorum.*

13. Ad argumenta initio allata sic respondeo. Ad 1. Apostolus loquitur de gentilibus ad fidem Christi conuersis, vt plerique interpretantur apud Vasquez in 1. 2. disp. 190. cap. 15. Illa autem particula, *naturaliter*, non opponitur ibi gratiæ, sed legi scriptæ in tabulis, vt sensus sit; gentiles, qui non habent legem Mosaycam in tabulis scriptam, sicut Iudæi habebant, loco legis scriptæ vsos fuisse lumine naturali, adiuto tamen per gratiam, & sic legem obseruasse. Vide plura apud Vasquez loco citato. Illud porro, *Serua mandata*, similiter intelligendum est de homine, qui habet auxilium gratiæ.

14. Ad 2. Status naturæ non excludebat gratiam, sed legem Mosaycam & Euangelicam. Solemus enim distinguere tres status: Vnum naturæ: Alterum legis Mosaycæ: Tertium legis Euangelicæ. Et quamuis aliqui hunc tertium, per excellentiam, vocent statum gratiæ; tamen in omni statu gratia fuit necessaria ad salutem. Nec Diu. Thomas dicit, gentiles saluari potuisse per solam legem naturalem, sed sub sola lege naturali, id est, in illo statu, in quo nondum erat lex Mosayca aut Euangelica, sed tantum naturalis, non tamen sine gratia.

15. Ad 3. patet solutio ex 3. conclusione. Se-

quimur enim eorum sententiam, qui affirmant, neminem posse habere inuincibilem ignorantiam fidei; sed si quis ignoret fidem, suâ culpâ ignorare, vt explicatum est.

16. Dices: Adhuc videtur manere difficultas in duobus casibus. Primò, quia si aliquis infidelis ex inspiratione & motione Dei inciperet seruare legem naturæ, & subito moreretur, antequam perueniret ad finem, quid de illo fieret? Si saluatur, iam fides non est necessaria ad salutem. Si non saluatur, iam non habet sufficiẽs medium ad salutem, & quidem sine sua culpa. Secundò, si aliquis puer gentilis, cum primum incipit vti ratione, baptizaretur, & mox exspiraret, quid de illo dicemus? Non poterit saluari, si fides necessaria est, quam non habet. Nec poterit damnari, quia accepit gratiam baptismi, & per illam factus est hæres vitæ æternæ.

17. Respõdeo. Quando disputamus de eo, quod semel à Deo præuisum & ordinatum est, tunc non oportet adferre casus, qui tantum possibiles sunt, sed qui reipsa contingent aut contigerunt. Hoc patet in simili materia de prædestinatione. v. g. Deus ab æterno præuidit Iudam fore proditorem, & ideo ab æterno illum reprobauit. Si iã aliquis quęreret, quid futurum fuisset de Iuda, si eo tẽpore, quo erat in gratia Dei, subito exspirasset. Saluari non poterat, quia erat reprobatus: Nec dãnari, quia erat iustus & gratus Deo. Hæc, inquã, quæstio non est ad rem. Ratio est, quia Deus nihil ordinat ab æterno, nisi ex certa præscientia futurorũ. Qui ergo vellet ponere casum, in quo, quæ Deus præsciuit futura,

non ſierent, proculdubio tollere Dei præſcientiam & ordinationem. Idem ergo dicendum eſt ad duos caſus propoſitos. Deus ab æterno decreuit nullum ſaluare adultum, niſi per fidem; & hoc ſimul præſciuit futurum. Vnde, ſi aliquis reipſa ſaluatur, certum eſt non fieri ſine fide. Et ſi aliquis ſine fide moritur, certum eſt eum non ſaluari. An autem aliter fieri poſſet per extraordinariam Dei potentiam, non diſputamus.

18. Hoc in genere. Nunc ad primum caſum in particulari reſpondeo, Deum non permiſſurum ſecundum legem ordinariam, vt aliquis adultus, qui cum actuali Dei gratia ſeruat legem naturalem, moriatur ſine fide, quia Deus non deſerit hominem bonæ voluntatis in neceſſitate, quando non prius ab homine deſeritur. At 2. Si puer gentilis, de quo agitur, baptizatus ſit poſt inceptum vſum rationis, vel habuit fidem ante baptiſmum, vel non habuit. Si habuit, ſaluabitur, iuxta illud Marci 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus erit, ſaluus erit.* Si non habuit, non ſaluabitur, iuxta id, quod ſequitur: *Qui verò non crediderit, damnabitur.* Hic ſuppono ex 3. parte, duos eſſe effectus baptiſmi, nempe characterem, & gratiam iuſtificantem. Adultus, qui baptizatur ſine fide, poteſt accipere characterem, non tamen gratiam iuſtificantem.

II. QVÆSTIO.

An fides Incarnationis sit necessarium medium ad salutem?

1. TRia includuntur in mysterio Incarnationis. Primum est, munus Redemptoris & Mediatoris inter Deum & hominem. Alterum, Diuinitas huius Mediatoris. Est enim verus Deus & verus homo per hypostaticam vnionem personæ Verbi cum humanitate. Tertium passio & mors eiusdem Mediatoris, quâ immediatè redemit humanum genus. Quando ergo quærimus, An fides mysterij Incarnationis sit medium necessarium ad salutem, hæc tria quærimus, An scilicet sit necessarium ad salutem, credere vnum Mediatorem, verum Deum & hominem, qui sua morte redemerit genus humanum? Potest autem intelligi quæstio, vel de fide explicita, vel de implicita. Item, vel de tempore, quod præcessit promulgationem Euangelij, vel quod secutum est.

2. PRIMA CONCLVSIO. Explicita fides Mediatoris seu Redemptoris semper fuit necessaria ad salutem, tam in veteri, quam in nouo Testamento. Loquor de fide, quæ sit explicita respectu Mediatoris seu Redemptoris præcisè, licet non sit explicita respectu Diuinitatis & passionis eiusdem Mediatoris: ac proinde de tali fide, qua quis credit, saltem in confuso, Deum prospexisse nobis aliquo Me-

[illegible], per quam [illegible] à peccato; [illegible] Mediato- rem [illegible] qui [illegible] à peccato, [illegible] 3. [illegible] contra [illegible] Gabriel q. [illegible]

3. [illegible], quia Apostolus in epist. ad Romanos nihil aliud conatur ostendere, quam neminem posse iustificari, nisi per fidem in Christum, ac proinde nec cognitionem naturalem, nec legem Mosaycam sufficere ad salutem & iustificationem. Et in epist. ad Galatas 3. [illegible] *conclusit omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.* [illegible] argumentum: Hæc fides in Christum, quæ iuxta Apostolum necessaria est ad iustificationem, debet explicitè versari circa aliquid, quod est in Christo: Ergo vel circa munus Redemptoris, vel circa Diuinitatem, vel circa mortem & passionem. At non semper requiritur [illegible] fides circa Diuinitatem aut mortem Christi, vt in sequenti conclusione probabitur: Ergo ad minimum requiritur explicita fides circa munus Redemptoris seu Mediatoris.

4. Secundo probatur ex Augustino, epist. 89. ad Hilarium quæst. [illegible] & epist. 157. ad Optatum, & lib. [illegible] contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. vbi expressè docet, iustos veteris Testamenti non fuisse liberatos, nisi per eandem fidem Mediatoris, per quam

& nos liberamur. Et hoc confirmat ex illo 2. Cor. 4. 13. *Habentes a. eundem Spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur.* Item ex illo Act. 15. 11. *Per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.*

5. Tertio probatur ratione, quia Deus non vult nos saluare sine nostro labore & cooperatione. Vult enim, vt quæramus & desideremus Medicum, qui nos sanet à corruptione peccati. At non possumus quærere & desiderare Medicum, nisi aliquo modo illum cognoscamus: Nec possumus illum certo cognoscere in hac vita, nisi per fidem: Ergo hæc fides est nobis ad salutem necessaria.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Explicita fides diuinitatis & mortis Christi, non fuit necessaria necessitate medij, in veteri testamento. Est communis sententia Scholasticorum in 3. d. 25. Et probatur, quia illa mysteria, quorum fides explicita fuit necessarium medium ad salutem, procul dubio fuerunt communiter nota fidelibus Iudæis, quos Deus ante Christi aduentum voluit habere sufficiens medium ad salutem, & eam mysteriorum fidei cognitionem, sine qua non poterat esse salus. Quod a. Messias, qui expectabatur à Iudæis, futurus esset verus Deus, & pro hominibus moriturus, non fuit Iudæis communiter notũ; nec ipsis Pharisæis, qui doctiores erant, vt colligitur ex illo, Galat. 3. 23. *Prius autem quã veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem, quæ reuelanda erat.* Vbi loquitur Apostolus de

fide diuinitatis & mortis Christi, quæ in veteri Testamento non erat reuelata. Vide August. li. 19. contr. Faust. c. 14.

7. Quæres, An nullius in Veteri Testamento explicitè crediderit diuinitatem & mortē Christi? Aliqui affirmant Sibyllas credidisse, vt Aug. lib. 13. contra Faust. c. 15. Aliqui Iobum & Sibyllas, vt D. Thomas q. 2. art. 7. ad 3. Alij Adamum & Enoch. Quæ omnia probabilia sunt.

8. TERTIA CONCLVSIO. An autem explicita fides diuinitatis & mortis Christi, sit medium necessarium ad salutem in nouo Testamēto, non conueniunt Theologi. Tres sunt opiniones. Prima simpliciter negat, quam sequitur Vega li. 6. super Concil. Trid. c. 19. Medin. l. 4. de recta in Deum fide c. 20. & nonnulli alij recentiores. Ratio est, quia perfecta dilectio Dei, & contritio peccatorum, sunt proximæ dispositiones ad iustificationes, quibus positis, infallibiliter sequitur iustificatio. Hæ autem dispositiones possunt esse sine explicita fide diuinitatis & mortis Christi: Ergo sine eadem fide potest esse iustificatio. Minor patet, quia illæ dispositiones fuerunt in iustis veteris Testamenti sine explicita fide diuinitatis & mortis Christi. Nec mirum, quia ex sola fide vnius Dei & æternæ beatitudinis potest excitari dilectio Dei & detestatio peccatorum, quatenus sunt contra Deum.

9. Altera opinio distinguit, asserens fidem explicitam Christi, non quidem esse medium necessarium ad iustificationem (in quo consentit cum

cum præcedenti opini
rium ad beatitudinem.
Sacramentis in genere
in 2. 2. q. 2. ar. 8. dub. 3. co
tur ex quibusdam Script
significatur necessitas fi
nem, quæ citabimus pa
ne, ad probandam neces
ad iustificationem. Est er
10. Tertia opinio probab
tionem Euangelij, fiden
Mediatoris, Diuinitatis, n
nis, esse medium in re nece
beatitudinem, sed etiam a
lorum, qui habent vsum rat
positiones liberas & supern
tur remissionem peccatorum
2. p. 4. asser. 3. circa initium, v
Victorin. Alexand. Albertu
& alios.
11. Et probatur 1. ex Script
Prædicate Euangelium omni crea
Qui non crediderit, condemnabit
crediderit Euangelio, ad qu
mittebantur Apostoli. Fides
includit fidem diuinitatis, hu
tis Christi, per quam redem p
ex seq. Ioan. 3. 14. *Sicut Mose*
tem, ita exaltari oportet Filium ho
credit in ipsum, non pereat, sed habe
Et infr. *Qui non credit in eum, iam*
non credit in nomine vnigeniti fil
3. *Hæc est vita æterna, vt cognoscat*

) esse tamen necessa-
Canus in Relect. de
q.2.concl.3.& Bãnes
.1. & 2. Ratio sumi-
testimoniis, quibus
Christi ad beatitu-
post pro 3. opinio-
atem eiusdem fidei
.
or, post promulga-
explicitam Christi
rtis & resurrectio-
arium, non solũ ad
ustificationem il-
mis, & qui per dis-
urales cõsequun-
. Ita Valentia. q.
i citat Hugonem
, Bonauenturam

ra. Marci 16. 15.
rae. Et sequitur:
iid est, qui non
prædicandum
tiem Euangelij
itatis & mor-
pus. Vt patet
tauit serpen-
m, vt omnis qui
ram æternam.
catus est quia
Et Ioan 17.
solum verum

Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et Actor. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.* Et Rom. 3. 22. *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum.* Et cap. 10. 9. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.* Et Galat. 2. 16. *Non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi.*

12. Ex his testimoniis sic concludo: Nemo adultus potest iustificari, aut remissionem peccatorum consequi, sine explicita fide Christi. Fides autem Christi in eo potissimum consistit, vt credas Christum esse verum Deum & hominem, qui pro nostra salute mortuus est, & resurrexit. Hoc enim est fundamentum totius fidei Christianæ, sine quo in nouo testamento nemo potest iustificari: Non quod ex natura rei id necessarium sit, sed quia Deus sic ordinauit.

13. Hinc soluitur ratio primæ Opinionis. Nam dilectio & contritio, quæ sunt vltimæ dispositiones ad iustificationem, nemini conferuntur in nouo testamento sine fide diuinitatis & mortis Christi: idque non ex natura rei, sed propter liberam Dei ordinationem, vt ostensum est.

14. Quod autem secunda Opinio distinguit inter iustificationem & beatitudinem seu vitam æternam, frustra est. Nam si explicita fides diuinitatis & mortis Christi non esset necessaria ad iustificationem, non esset etiam necessaria ad vitam æternam. Ratio est, quia vt ali-

quis secundũ legem ordinariam possit cõsequi vitam æternã, satis est, si sit filius Dei adoptiuus, & consequenter habeat ius ad vitam æternam. At per iustificationem fit filius Dei adoptiuus, & acquirit ius ad vitam ęternam: Si ergo ad hoc nõ requiritur explicita fides diuinitatis & mortis Christi, nec ad vitam æternam requiritur, quod est contra authores illius opinionis.

III. QVÆSTIO.

An fides Trinitatis sit necessarium medium ad salutem?

1. PRIMA CONCLVSIO. Explicita fides Trinitatis non fuit necessariũ medium ad salutem in veteri Testamento. Est cõmunis sententia. Et probatur 1. quia mysterium Trinitatis nunquam fuit apertè reuelatũ ante Christi aduentũ, ac proinde non fuit cõmuniter cognitũ à fidelibus Iudæis: Ergo fideles Iudæi poterant saluari sine explicita ipsius fide & cognitione. Secundo, quia explicita fides Incarnationis, nõ fuit tunc necessaria ad salutem, vt dictũ est: Ergo nec Trinitatis. Videtur enim esse par ratio.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Explicita fides Trinitatis est necessarium medium ad salutem in nouo testamento. Ita D. Thom. qu. 2. artic. 8. Valentia quæst. 2. part. 5. ass. 2. & plerique alij. Et probatur 1. quia explicita fides Incarnationis est necessaria in nouo Testam. vt suprà dictum est: Ergo etiam explicita fides Trinit. sine qua illa haberi non potest. Nemo enim potest

credere myſterium Incarnationis, niſi creditâ Trinitate perſonarum. Secundo, quia Baptiſmus, qui eſt Sacramentum fidei Christianæ, debet conferri *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Matt. 28. 19.

3. Dices 1. Multi ruſtici ſunt ita rudes, vt non poſſint intelligere, quomodo in vna Deitatis natura ſint tres perſonæ realiter diſtinctæ. Reſpondeo. Non requiritur, vt intelligant, ſed vt credant. Nam fides non tam conſiſtit in notitia, quam in aſſenſu. Vnde rectè de huiuſmodi hominibus dixit Auguſtinus in lib. contra Epiſtolam fundamenti cap. 4. *Turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit.* Et tract. 40. in Ioannem: *Quid eſt fides, niſi credere quod non vides?* Et ſerm. 189. de tempore: *Accepto baptiſmo hoc dicimus: Fidelis factus ſum: Credo, quod neſcio.* Et ratio eſt, quia in eo qui credit, ſunt hæc duo. 1. Apprehenſio. 2. Iudicium, ſeu aſſenſus. Apprehenſio non eſt fides, ſed aliquid fidem præcedens. Iudicium verò non oritur ex euidentia rei, ſed ex ſola authoritate dicentis: & ideo per illud iudicium non propriè intelligimus, ſed credimus, iuxta illud Auguſtini in lib. de vtilitate credendi, c. 11. *Quod intelligimus aliquid, rationi debemus: quod autem credimus, authoritati.*

4. Dices 2. Multi in nouo teſtamento iuſtificati ſunt, antequam crederent Trinitatem aut Incarnationem, vt Cornelius Centurio (*Act.* 10. 1.) & Eunuchus Reginæ Æthiopum (Act. 8. 27.) & Lydia purpuraria (Actor. 16. 14.) Reſpõdeo. Si iuſtificati ſunt poſt auditum ab Apo-

ſtolis Euangelium, non ſine fide Chriſti iuſtificati ſunt: Et hoc videtur ſentire Auguſtinus de Cornelio in lib. de prædeſt. ſanct. cap. 7. Si autem ante promulgationem Euangelij fuerunt iuſti, iam ceſsat obiectio contra noſtram doctrinam, quia nos tantum loquimur de iis, qui iuſtificantur in nouo teſtamento poſt ſufficientem Euangelij promulgationem.

IV. QVÆSTIO.

An fides alicuius alterius myſterij ſit medium neceſſarium ad ſalutem?

1. EX dictis conſtat, explicitam fidem Exiſtentiæ Dei, Incarnationis & Trinitatis, eſse medium neceſsarium ad ſalutem in nouo Teſtamento. Nunc quæritur, an præter hæc tria, neceſse ſit aliquid aliud credere, neceſſitate medij. Nam de neceſſitate præcepti, iam ante actum eſt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Præter illa tria myſteria, neceſse eſt etiam explicitè credere, Deum eſse remuneratorem vitæ æternæ, iuxta illud Hebræor. 11, 6. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Deinde neceſsaria eſt explicita fides omnium articulorum Symboli, non in re, ſed in voto. Nemo enim poteſt iuſtificari, niſi habeat propoſitum ſeruandi omnia pręcepta: ſed præceptum eſt, vt credantur omnes articuli in Symbolo comprehenſi, vt ſu-

an liceat communicare cum infidelibus. 4. an liceat eos ad fidem vel baptiſmum compellere. 5. an liceat illorum ritus tolerare. 6. an liceat eorum terras vi occupare. 7. an poſſit illis permitti dominium in Chriſtianos.

I. QVÆSTIO.

An omnis infidelitas ſit peccatum?

1. SOlet diſtingui duplex infidelitas. Vna purè negatiua, qualis eſt in multis gentilibus, qui nihil vnquam audierunt de fide. Altera contraria, qualis eſt in illis, qui quidem audiuerunt de fide, ſed tamen vel contemnunt illam, vel contradicunt; vt ſunt hæretici, Turcæ, Iudæi, & multi gentiles, quibus fides Chriſtiana ſufficienter promulgata eſt. Nunc quæritur. An prior infidelitas, nēpe purè negatiua, ſit peccatum contra fidem? Nam de poſteriori conſtat, peccatum eſſe. Solutio pendet ex alia quæſtione, An ſcilicet in gentilibus poſſit eſſe inuincibilis ignorantia noſtræ fidei? Si poteſt, iam illorum infidelitas nō eſt peccatum. Si non poteſt, iam peccant non credendo.

2. Aliqui putant, nullum gentilem inuincibiliter, ſeu ſine ſua culpa, ignorare noſtram fidem: vt Alexander, Albertus, Gabriel, Bonauentura, & alij quidem apud Gabrielem Vaſquez in 1. 2. diſput. 120. cap. 1. Et probatur primo ex illo communi axiomate; *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam, & neceſſaria ad*

salutem. Fides autem est necessaria ad salutem: Ergo Deus nemini illam denegat, nisi qui non facit, quod in se est. Ergo denegat propter culpam.

3. Secundo, quia alioqui sequeretur alterum è duobus: Vel aliquem posse saluari sine fide, vel salutem illi esse impossibilem. Vtrumque falsum est. Sequela patet, quia si aliquis potest inuincibiliter ignorare fidem, vel poterit saluari, vel non poterit. Si poterit, iam sine fide saluabitur. Si non poterit, iam salus erit illi impossibilis.

4. Tertio, Faciamus aliquem esse, qui habeat inuincibilem ignorantiam fidei, & nunquam peccauerit mortaliter. Quid de illo futurum est? Non potest saluari, quia fidem non habet. Nec potest damnari, quia non peccauit mortaliter.

5. Quarto, Apostolus Rom. 10. 18. videtur supponere, quod nemo possit se excusare propter ignorantiam, cum Euangelium vbique sufficienter prædicatum sit. *Nunquid*, inquit, *non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

6. PRIMA CONCLVSIO. Potest aliquis inuincibiliter, & sine culpa ignorare mysteria fidei Christianæ, & in tali casu infidelitas illius non est peccatum contra fidem. Ita D. Thom. quæst. 10. art. 1. Vasquez in loco citato capite 3. & alij, quos ibidem adducit. Et colligitur ex illo Ioan. 15. 22. *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Quod explicat

contrariæ ſententiæ. Ad 1. nihil aliud concluditur ex communi illo axiomate, quam quod hic dicimus, nempe infidelitatem gentilium eſse pœnam peccati: Et eos ideo ignorare myſteria fidei, quia non faciunt, quod in ſe eſt.

11. Ad 2. Vtrumque verum eſt: Et, Neminem ſaluari ſine fide: Et, Vnumquemque poſſe ſaluari, ſi faciat quod in ſe eſt. Nam ſi id faciat, cōſequetur fidem: ſi fidem habeat, ſaluari poteſt, ſi aliunde ſibi non deſit.

12. Ad 3. Nullus adultus, qui eſt ſine peccato mortali, diſcedit ex hac vita ſine fide. Nam ſi eſt ſine peccato, facit quod in ſe eſt: ſi facit, quod in ſe eſt, Deus non denegat illi neceſſaria ad ſalutem.

13. Ad 4. Apoſtolus ibi agit contra Iudæos, qui putabant Euangelium Chriſti ad ſe ſolos pertinere, non autē ad gentiles: Et ſibi ſolis factā eſſe promiſſionē ſalutis, non itē aliis. Dicit ergo: *non eſt diſtinctio Iudæi & Græci* (Per Græcū intelligit omnes gētiles.) *Nam idem Dominus omnium*, tam Gentilium, quam Iudæorum, *diues in omnes, qui inuocant illum*. Poterant obiicere Iudęi, Gentiles non poſſe inuocare Deum, eo quod nihil audiuiſſent de Deo. Reſpondet Apoſtolus: *Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum*. Quæ verba deſumpta ſunt ex Pſalm. 18. Et poſſunt dupliciter intelligi. Primo literaliter de cœlis, quorum ſonus iam inde ab exordio mundi exiuit in omnem terram. Et omnes homines, tam Gentiles, quam Iudæi, ſemper potuerunt ex aſpectu, motu, & maieſtate cœlorum, tanquam ex viua concionatoris

prædicatione, agnoſcere Deum creatorem, & illum inuocare, vt patet Rom. 1. 20. Nihil ergo, ex hac parte, plus habent Iudæi, quàm Gentiles. Secundo myſticè de Apoſtolis, qui ad prędicandum Chriſti Euangelium, non ſolum ad Iudæos, ſed etiam ad Gentiles miſſi ſunt, iuxta illud Marci 16. 15. *Euntes in vniuerſum mundum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et quamuis hæc prædicatio inchoata ſit ab Apoſtolis, tamen ab eorum ſucceſſoribus debuit perfici, & adhuc quotidie perficitur.

14. Igitur ex loco Apoſtoli nihil concludi poteſt contra noſtram doctrinam. Nam ex priori ſenſu, hoc ſolum ſequitur, gentiles non habere inuincibilem ignorantiam veri Dei, quod certiſſimum eſt. Ex poſteriori deducuntur hæ duæ propoſitiones, quæ ad rem faciunt. Vna, gentiles non habere inuincibilem ignorantiam Chriſtianæ fidei (quæ multo plura includit, quam fidem veri Dei) ſaltem pro eo tempore, quo illis euangelium eſt prædicatum. Altera, gentiles poſſe habere inuincibilem ignorãtiam Chriſtianæ fidei, pro eo tempore, quo nihil adhuc audiuerunt de Euangelio. Non enim omnibus & ſingulis, eodem tempore, ſed ſucceſſiuè nunc his, nunc illis prædicatum eſt Euangelium, & adhuc prædicatur. Nec obſtat illud verbum præteriti temporis, *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* Ponitur enim præteritum pro futuro, more prophetico, vt plerique interpretantur: vt hic ſit ſenſus. Prædicatio Apoſtolorum & ſucceſſorum exibit in omnem terram.

Quot sint species peccati Infidelitatis?

1. OStensum est, infidelitatem negatiuam, qualis est in quibusdam gentilibus, qui nihil vnquam audiuerunt de fide Christi, non esse peccatum; sed tantum infidelitatem contrariam, qualis est in iis, qui vel contemnunt, vel repugnant fidei, quæ illis sufficienter proposita est. Nunc quæritur, quot sint species contrariæ infidelitatis? & quomodo inter se distinguantur? & quæ illarum sit grauissimum peccatum?

2. PRIMA CONCLVSIO. Infidelitas contraria, quæ opponitur fidei, diuiditur in tres species, nempe in Hæresim, Iudaismum, & Paganismum. Ita D. Thomas quæst. decima, artic. quinto, & alij passim. Ratio est, quia tot sunt species alicuius vitij, quot modis contingit ipsum virtuti repugnare, vt patet in virtute morali, cui propterea duo vitia contraria sunt, quia duobus modis contingit vitium illis repugnare, nempe per excessum & defectum. At infidelitas potest tribus modis repugnare fidei Christianæ: Ergo tres sunt species infidelitatis. Minor patet, quia vel potest repugnare fidei nondum receptæ, & tunc est Paganismus: Vel fidei susceptæ in figura, & tunc est Iudaismus: Vel fidei susceptæ in veritate, & tunc est hæresis. Quid sentiendum sit de Apostasia, & Blasphemia, dicemus infra suo loco.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Hæ tres species infidelitatis non distinguuntur essentialiter in ratione malitiæ seu peccati. Ita colligitur ex D. Thoma ar.5.ad 1. Ratio est, quia sicut virtus fidei in eo consistit, quod aliquis credat diuinæ authoritati reuelanti. Hæc autem contradictio est eiusdem naturæ in gentili, Iudæo, & Hæretico, licet non habeat vbique easdem circumstantias, vt explicabo in sequenti conclusione. Et confirmatur, quia formalis ratio peccati non est aliquid positiuum, sed priuatiuum, vt suppono ex Tractatu de peccato: At in Hæresi, Iudaismo, & Paganismo, non sunt diuersæ priuationes essentialiter distinctæ: Ergo neque diuersæ malitiæ. Minor patet, quia priuationes vnius eiusdemque formæ non possunt essentialiter distingui: sed prædictæ priuationes sunt vnius eiusdemque formæ, nempe illius bonitatis, quæ est in assensu fidei: Ergo non distinguuntur essentialiter: Ergo paganismus, Iudaismus, & hæresis, non sunt vitia essentialiter distincta.

4. TERTIA CONCLVSIO. Hæ tres species infidelitatis distinguuntur accidentaliter secundum magis & minus in eadem specie, id est, secundum maiorem & minorem oppositionem cum authoritate diuina. Ratio est, quia ceteris paribus, in hæresi maior est oppositio cum fide, quam in Iudaismo; & maior in Iudaismo, quam in paganismo. Ibi enim maior est oppositio cum veritate fidei, vbi est maior contẽptus diuinæ authoritatis: Et ibi est maior cõtemptus diuinæ authoritatis, vbi maiora sunt fundamẽta

credibilitatis rerum à Deo reuelatarum At hęc omnia maiora ſunt in hæreticis, quã in Iudæis; & in his, quàm in paganis. Nam hæretici agnoſcunt Meſſiam veniſſe, quod non agnoſcunt Iudæi: Et hi agnoſcunt vetus Teſtamentũ, quod non agnoſcunt Pagani.

5. QVARTA CONCLVSIO. Inter has tres ſpecies infidelitatis grauiſſimum peccatum eſt hæreſis. Ita D. Thomas, art. 6. Et colligitur ex illo 2. Petri 2.21. *Melius illis erat non cognoſcere vitam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum reuerti ab eo, quod illis traditum eſt.* Ratio patet ex dictis, quia licet in omni caſu malum ſit aduerſari fidei, tamen peſſimum eſt aduerſari fidei ſuſceptę in manifeſta veritate, quod faciunt hæretici: cũ Iudæi ſolum aduerſentur fidei ſuſceptæ in figura; & pagani nullo modo ſuſceptæ.

6. Dices, pagani errant circa plura, quam Iudæi; & hi circa plura, quã hæretici: Ergo paganiſmus eſt maxima infidelitas, & hæreſis minima. Reſpondeo. Hoc verum eſt extenſiuè, quoad plura obiecta materialia; non autem intenſiuè, quoad maiorem contemptum diuinæ authoritatis.

7. QVINTA CONCLVSIO. Præter illas tres ſpecies, quas habet infidelitas, quatenus opponitur fidei; poteſt habere alias infinitas, quatenus reſpicit varios errores in materia fidei. Ita D. Thomas art. 5. Ratio eſt, quia alius poteſt eſſe error circa Trinitatem, alius circa Incarnationem, alius circa iuſtificationem, alij circa alios articulos. Hoc ſenſu dicimus multas eſſe hæreſes in mundo, aliam Arij, aliam Macedonij

cedonij, aliam Pelagij, aliam Donati, & ſic deinceps. Hæc autem diſtinctio eſt tantum materialis, quia tantum ſumitur ex diuerſitate articulorum; non autem formalis, quia non ſumitur ex diuerſo contemptu authoritatis Dei reuelantis.

III. QVÆSTIO.

An liceat communicare cum infidelibus?

1. HÆc quæſtio cum ſequentibus intelligitur de infidelibus non baptizatis, cuiuſmodi ſunt gentiles & Iudæi. Nam de Hæreticis ſpeciatim agendum eſt ſequenti capite. Poteſt autem intelligi de triplici communicatione. 1. An liceat communicare cum infidelibus in rebus & actionibus politicis. 2. An etiam in iis, quæ pertinent ad cultum infidelitatis ſeu falſæ religionis. 3. An liceat illos admittere ad cultum fidei Chriſtianæ.

2. PRIMA CONCLVSIO. Licitum eſt communicare cum infidelibus in rebus politicis ac ciuilibus. Eſt communis ſententia. Et colligitur ex illo 1. Corinth. 7. 12. *Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Et cap. 10. 27. *Si quis vocat vos infidelium ad cœnã, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate.* Hîc concedit Apoſtolus duplicem communicationem cum infidelibus. Vnam in

matrimonio: alteram in cibo & potu. Hæ autem videntur esse præcipuæ inter eas, quæ solent fieri in rebus & actionibus ciuilibus: Ergo si hæ duæ licitæ sunt, reliquas omnes licitas esse verisimile est. Excipio tamen casum, si quis ex tali communicatione timeret periculum defectionis à fide. Tunc enim deberet abstinere: quia eodem præcepto, quo prohibetur defectio, prohibetur etiam periculum defectionis; & consequenter communicatio, in qua tale periculum.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Nullo modo licitum est communicare cum infidelibus in iis rebus & actionibus, quæ directè pertinent ad cultum infidelitatis. Est etiam communis sententia. Et colligitur ex illo 2. Corinth. 6. 14. *Nolite iugum ducere cum infidelibus.* Et ex aliis, quæ dicta sunt cap. 9. quæstione 5. §. 11. & sequentibus.

4. TERTIA CONCLVSIO. Licitum est infideles admittere ad prædicationem Verbi Dei, non tamen ad sacrificium Missæ. Ita D. Thom. in 3. par. quæst. 80. art. 4. d. 4. Et definitum est in Concilio Carthaginensi quarto, can. 8. 4. qui sic habet: *Episcopus nullum prohibeat ingredi in Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue Iudæum, siue hæreticum, vsque ad Missam catechumenorum.* Quæ verba referuntur apud Gratianum, capite Episcopus, de Consecratione, dist. 1.

5. Dices: Si infideles possunt admitti ad nostras conciones & Ecclesias, quare nos vicissim non possimus admitti ad ipsorum conuenticula? Respondeo. Hoc perinde est, ac si di-

cam: si licet audire veritatem, cur non similiter errorem? Aut, si licet facere, quod honestum est, cur non etiam, quod turpe est? In nostris concionibus proponitur Veritas Euangelij: in conuenticulis infidelium, error superstitionis & idololatriæ.

IV. QVÆSTIO.

An liceat infideles ad fidem compellere.

1. INfideles alij subiecti sunt Principibus Christianis in temporalibus, alij non sunt. De vtrisque queritur primò: An ad fidem compelli possint à Prælatis Ecclesiæ, qui habent iurisdictionem spiritualem. Secundò: An à Principibus Christianis, qui habent iurisdictionem ciuilem. Tertiò: An saltem compelli possint, ne impediant fructum & prædicationem Euangelij.

2. PRIMA CONCLVSIO. Prælati Ecclesiæ, qui habent iurisdictionem spiritalem non possunt infideles compellere ad fidem vel baptismum suscipiendum. Ita D. Thomas quæstio.10.artic.8.& alij passim. Et colligitur ex illo 1. Corinth. 5.12. *Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Nonne de ijs, qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos, qui foris sunt Deus iudicabit.* Vbi per eos, qui foris sunt, intelligit infideles, qui sunt extra Ecclesiam: Et per eos, qui intus sunt,

intelligit fideles, qui ſunt in Eccleſia. Vnde ſic argumentor: Prælati Eccleſiæ non habent poteſtatem iuriſdictionis in infideles, qui ſunt extra Eccleſiam. Ergo non poſſunt eos iudicare, aut pœnis ad fidem compellere. Dices, Ergo nec hæreticos poſſunt compellere, quia & illi ſunt extra Eccleſiam. Reſpondeo. Hæretici ſunt extra Eccleſiam, quoad internam vnionem, quæ fit per fidem: ſunt tamen ſubiecti Eccleſię quoad iuriſdictionem, ratione baptiſmi, vt dicam capite 15. quæſtio. 1.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Principes Chriſtiani, qui habent iuriſdictionem temporalem, non poſſunt etiam vllos infideles, ne quidem eos, qui ipſis ſubiecti ſunt in temporalibus, directè ad fidem vel baptiſmum compellere. Ita D. Thomas art. 8. ad 2. Ratio eſt, quia poteſtas & iuriſdictio illorum Principum ordinatur tantum ad finem naturalem, nec extendit ſe ad ea, quæ ſunt ordinis ſupernaturalis: At ſuſceptio fidei & baptiſmi non pertinet ad finem naturalem, ſed ad ſupernaturalem: Ergo poteſtas & iuriſdictio Principum ſæcularium ad eam ſe non extendit. Et confirmatur, quia in Principibus ſæcularibus vel eſt tantum iuriſdictio ciuilis, vel etiam Eccleſiaſtica. Si tantum ciuilis, non extendit ſe niſi ad ciuilia & politica; qualis non eſt ſuſceptio fidei aut baptiſmi. Si etiam Eccleſiaſtica, non poteſt exerceri niſi in illos, qui ſubiecti ſunt Eccleſiæ: At infideles, de quibus agimus, non ſunt ſubiecti Eccleſiæ, cum ſint foris, ſeu extra Eccleſiam, vt argumentatur Apoſtolus.

4. Dixi in conclusione, Principes seculares non posse directè compellere infideles ad fidem vel baptismum, quia indirectè possunt. Et quidem 2. modis. Primò, negando illis ius habitandi in suis prouinciis, nisi audiant prædicationem Euangelij. Ratio est, quia quod quis absolutè & sine conditione negare alicui iustè potest, hoc multo magis negare potest sub honesta aliqua conditione. At principes Christiani possunt absolutè negare infidelibus ius habitandi in suis prouinciis: Ergo etiam possunt negare sub hac conditione, nisi velint audire prædicationem Euangelij. Secundò, imponendo illis maiora tributa, quam aliis subditis Christianis (manendo tamen intra limites iustitiæ) vt hac ratione alliciantur ad fidem Christianam, quando vident, maiori benignitate agi cum Christianis, quam cum aliis. De hac re vide Gratianum, capite, Iam verò, 32. quæst. 6.

5. Dices 1. Pater familias in parabola Euangelica præcipit seruo, vt exeat in vias, & compellat intrare ad cœnam, quoscunque inuenerit. (Lucæ 14. 23.) Ergo omnes infideles compellendi sunt intrare in Ecclesiam, quod fit per fidem & baptismum. Respondeo. Per illos, qui ad cœnam intrare compelluntur, non significantur infideles, de quibus hic agimus, sed hæretici & schismatici, qui ratione baptismi, pertinent ad iurisdictionem Ecclesiæ, & compelli possunt, vt redeant ad vnitatem Corporis Christi. Ita exponit Augustinus epist. 50. ad Bonifacium. Si tamen intelligantur

etiam infideles, tunc compellere non accipitur pro violenta compulſione; ſed partim pro vehementia amoris Chriſti, quo deſiderat omnes ad fidem conuerti: partim pro vehementia miraculorum, quibus vſi ſunt Apoſtoli ad conuertendos infideles. Hanc explicationem inſinuat Diuus Thomas quæſtio.22.de Veritate, articulo 9. ad vltimum.

6. Dices 2. Infideles vi legis diuinæ obligantur ad fidem & baptiſmum: Ergo Principes Chriſtiani, qui ſunt cuſtodes legis diuinæ, poſſunt eos cogere ad id faciendum, ad quod obligati ſunt. Reſpondeo. Negatur conſequentia, quia Principes Chriſtiani non poſſunt eos cogere per iuriſdictionem Eccleſiaſticam, cum infideles non ſunt ſubiecti Eccleſiæ, vt ex Apoſtolo dictum eſt: Nec per iuriſdictionem ciuilem, quia illa non extenditur, niſi ad ciuilia & politica.

7. Dices 3. Suſceptio fidei & baptiſmi non cedit in detrimentum infidelium, ſed in commodum: Ergo nulla fit illis iniuria, ſi ad illam compellantur. Reſpondeo. Suſceptio fidei & baptiſmi, quæ ſpontanea eſt, non cedit in detrimentum illius, qui ſponte ſuſcipit fidem & baptiſmum. Cogi autem & compelli ad ſuſceptionem fidei & baptiſmi, eſt magnum grauamen illius, qui compellitur: Et quidem grauamen contra iuſtitiam, ſi fiat ab eo, qui non habet poteſtatem compellendi, quam non habet Eccleſia reſpectu infidelium. Poteſt declarari ſimili exemplo. Votum caſtitatis ſponte ſuſceptum non cedit in detrimentum vouentis, ſed

in commodum. Cogi autem ad vouendam castitatem ab eo, qui poteſtatem non habet, eſt iniurioſum ei, qui cogitur.

8. Dices quarto. Deus aliquando per terrores compellit homines ad fidem; quo pacto compulit Saulum, Act. 9. 4. Ergo non peccant Principes, ſi idem faciant. Et confirmatur exemplis optimorum Principum qui in hac re Deum imitati ſunt. Nam Siſebutus Rex compulit Iudæos ad Baptiſmum, vt habetur in Concil. Toletano quarto, can. 55. & refertur apud Gratianum capite De Iudæis, diſt. 45. vbi etiam vocatur Rex religioſiſſimus. Similiter Conſtantinus Imperator iuſſit claudi omnia templa Paganorum, vt habetur. L. Nemo, C. de Paganis. Et ideo laudatur ab Auguſtino epiſt. 48. Denique Ferdinandus Rex Hiſpaniæ, ante annos centum & aliquot, iuſſit omnes Iudæos ex Hiſpania, qui non conuerterentur, excedere.

9. Reſpondeo 1. generatim. Non omnia, quæ facit Deus, poſſunt imitari Principes. Nam Deus habet plenam iuriſdictionem in omnes homines, quam Principes Christiani non habent, reſpectu infidelium in negotio fidei. Secundo ſpeciatim. Siſebutus Rex non laudatur propter factum, ſed propter zelum. Imo, in eodem capite, vbi refertur hoc ipſius factum, expreſsè prohibitum eſt, ne deinceps Iudæi cogantur ad fidem. Conſtantinus potuit in ſuis prouinciis impedire cultũ idololatriæ, claudendo templa gentilium, quia hoc non eſt compellere ad fidem, niſi indirectè. Et Ferdinandus

eodem modo potuit expellere Iudæos ex ſuo regno, niſi vellent conuerti. Quod enim quis abſolutè poteſt facere, poteſt etiam ſub honeſta conditione, vt dictum eſt. At Ferdinandus potuit abſolutè expellere Iudæos ex ſuo regno, quia non tenebatur eis dare ius perpetuo ibi habitandi, ergo.

10. TERTIA CONCLVSIO. Tametſi Eccleſia non poſſit compellere infideles ad fidem vel baptiſmum, poteſt tamen eos compellere, vt non impediant prædicationem aut propagationem fidei, ſed potius vt permittant. Ita D. Thomas quæſt. 10. ar. 8. Dominicus Sotus in 4. diſt. 5. q. 1. artic. 10. & Victoria in Relectione de Indis. Ratio eſt, quia Princeps, qui habet aliquod ius aut poteſtatem, non ſolum poteſt illam exequi, ſed etiam poteſt quoſcunque alios compellere, vt non impediant proprij iuris executionem. Immo etiam bello punire eos, qui ipſi iniuriam inferunt, impediendo prædicti iuris executionem. At Eccleſia habet ius & poteſtatem prædicandi fidem per vniuerſum orbem, (Matth. 28. 19. & Marci 16. 15.) Ergo etiam habet poteſtatem compellendi quoſlibet infideles, vt non impediant fidei prædicationem.

11. Hinc ſequitur, Eccleſiã poſſe concedere alicui Principi Chriſtiano curam & poteſtatem introducendi & conſeruandi idoneos Prædicatores in prouinciis infidelium, & vlciſcendi omnes iniurias huiuſmodi Prædicatoribus ab infidelibus illatas: Imò etiam, titulo belli, occupandi infidelium prouincias, in quibus non permittitur libera Euangelij prædicatio.

12. Quæres, An Ecclesia possit etiam compellere infideles ad audiendam Euangelij prædicationem? Ratio dubitandi est. 1. quia Ecclesia potest eos compellere, vt non impediant Euangelium: At eo ipso, quod non volunt audire prædicationem Euangelij, censentur impedire Euangelium: Ergo Ecclesia potest eos compellere ad audiendum. 2. Ecclesia habet ius prædicandi Euangelium, vt dictum est: Ergo habet ius compellendi omnes ad audiendum Euangelium. Sequela patet à simili, quia ex eo, quod Ecclesia habet ius remittendi peccata, rectè colligunt Theologi, habere etiam ius compellendi homines, vt confiteantur sua peccata: Ergo similiter ex eo, quod habet ius prædicandi Euangelium, rectè colligitur, habere ius compellendi homines, vt audiant prædicationem Euangelij.

13. Respondeo ex dictis cum distinctione. Nam Ecclesia non potest directè compellere infideles ad audiendum Euangelium, quia non habet iurisdictionem in illos: potest tamen indirectè id facere, negando illi ius habitandi inter Christianos, nisi velint audire prædicationem Euangelij. Nec obstant rationes contrariæ. Non prior, quia infideles ex eo præcisè, quod nolint audire Euangelium, non censentur illud impedire, sed ex eo quod alios cupientes audire, non permittant id facere. Nec posterior, quia non est simile de iure remittendi peccata, & prædicandi Euangelium. Nam alterum concessum est Ecclesiæ respectu sub-

ditorum tantum, qui ratione baptiſmi, ſubiecti ſunt iuriſdictioni Eccleſiaſticæ: alterum verò, reſpectu omnium, etiam non ſubditorum, in quos Eccleſia non habet iuriſdictionem.

V. QVÆSTIO.

An liceat infidelium ritus tolerare?

SVppono ex dictis, infideles aut ſubiectos eſſe Principibus Chriſtianis in temporalibus, aut non eſſe. Deinde, ritus infidelium ad tria capita poſſe reuocari. Nam alij ſunt iniurioſi Chriſtianæ religioni aut Eccleſiaſticæ poteſtati. Alij ſunt iniurioſi innocentibus cuiuſmodi immolatio infantium. Alij denique ſunt iniurioſi contra legem naturalem.

2. PRIMA CONCLVSIO. Quando infideles non ſunt ſubiecti Principibus Chriſtianis, tunc eorum ritus, qui ſunt iniurioſi contra legem naturalem, tolerari poſſunt & debent, vt patebit ex ſequenti quæſtione. Qui verò ſunt iniurioſi Chriſtianæ religioni aut Eccleſiaſticæ poteſtati, aut innocentibus, poſſunt à Principibus Chriſtianis prohiberi & impediri. Ratio eſt, quia Eccleſia habet ius propagandi & defendendi ſuam fidem ac religionem. Ergo habet ius impediendi ea omnia, quæ ſunt iniurioſa fidei ac religioni. Hoc iure vſus eſt Innocentius Papa in Concilio Generali, quando præcepit puniri illos infideles, qui

contra Christum blasphemarent, vt habetur, cap. In nonnullis, De Iudæis & Saracenis. Similiter quilibet homo ius habet defendendi innocentem iniustè oppressum (Prouerb. 24. 11.) sed infans, qui immolatur, innocens est, & iniustè opprimitur: Ergo quilibet habet ius impediendi immolationem infantium.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Quando infideles subiecti sunt Principibus Christianis, tunc omnes eorum ritus impediri & prohiberi possunt, etiam illi, qui tantum sunt iniuriosi contra legem naturalem. Ratio est, quia Principes Christiani habent ius cogendi omnes suos subditos ad obseruationem legis naturalis, vt patet 1. ex vsu Principum Christianorum. Nam Constantinus Imp. tulit leges contra idololatras, C. De Paganis, quæ leges approbatæ sunt ab Augustino, vt supra dixi 2. quia iurisdictio temporalis extenditur etiam ad naturalem finem obseruationis legis naturalis, præsertim eorum præceptorum, quæ concernunt publicam pacem, aut publicam morum honestatem.

4. Quæres, An sicut hi ritus prohiberi & impediri possunt, ita & permitti possint à Principibus Christianis? Respondeo. Possunt permitti ex triplici causa. Primò, ad vitandum maius malum, cuiusmodi esset magna perturbatio reipublicæ. Secundò, ne impediatur maius bonum, cuiusmodi esset conuersio infidelium, quæ sperari posset ex eo, si ad tempus tolerentur eorum ritus. Tertiò, propter præsentem aliquam vtilitatem, quo pacto

facilius tolerantur ritus Iudæorum, quam gentilium; quia ritus Iudæorum confirmant veritatem nostræ fidei, cuius figuram continent, & ideo suppeditant nobis argumenta contra ipsos Iudæos. Ita D. Thomas quæst. 10. art. 11. & Augustinus libro 18. de ciuitate Dei capite 46. vbi ait Iudæos ideo non fuisse extinctos à Deo, sed permissos dispergi in totum mundum, vt ab inimicis nostris haberemus testimonium nostræ fidei.

5. Quæres 2. An sicut ritus Iudæorum, sic etiam libri illorum tolerandi sint ab Ecclesia? Respondeo cum distinctione. Nam illi libri tolerandi sunt, qui continent simplicem expositionem veteris testamenti. Ratio est, quia sicut ritus Iudaïci, sic etiam huiusmodi libri defendunt figuram Christianæ fidei, & testimonium præbent veritati. Alij vero libri, quos scribunt Rabbini contra Christum & nostram fidem, non sunt tolerandi, sed comburendi, si commodè fieri potest. Ratio est, quia sunt iniuriosi Christianæ fidei, ac proinde Ecclesia ius habet eos impediendi. Vide Caietanum quæst. 10. art. 11.

VI. QVÆSTIO.

An liceat terras infidelium vi occupare?

LOquor de infidelibus, qui habent propria regna, & non sunt subiecti principibus Christianis in temporalibus. Et quidem constat ex dictis, licitum esse, vi & bello occu-

pare eorum terras, quando iniurioſi ſunt fidei Chriſtianæ, aut Eccleſiaſticæ poteſtati. Nam Eccleſia ius habet prædicandi Euangelium, & vlciſcendi iniurias in hoc negotio ſibi illatas. At quæſtio eſt, An liceat eorum terras inuadere & occupare, propterea ſolum, quia infideles ſunt, & peccant contra legem naturalem.

2. PRIMA CONCLVSIO. Probabile eſt, id licere. Ita ſentiunt Hoſtienſis, Panormitanus, Aluarus, Pelagianus, Ioannes Maior, Antoninus Syluester, Alphonſus à Caſtro, & Geneſius Sepulueda apud Valentiam quæſt. 10. p. 7. Probatur primo ex Scriptura, quia infideles propter ſuam infidelitatem amiſerunt dominium ſuarum rerum, idque tranſlatum eſt ad Chriſtianos, iuxta illud Eccleſiaſtici 10. 8. *Regnum à gente in gentem transferetur propter iniuſtitias, iniurias, & contumelias.* Et Iſaiæ 60. 12. *Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit*, quibus verbis prædixit fore, vt omne dominium infidelium transferatur ad Eccleſiam Chriſtianorum.

3. Secundò, ex authoritate Pontificum & Patrum. Gregorius Papa lib. 1. epiſt. 73. laudat Gennadium Exarchum Africæ, quod bello inuaſiſſet infideles, vt apud eos prædicari poſſet Euangelium. Et Alexander Sextus conceſſit Ferdinando Regi Hiſpaniæ, vt occuparet Inſulas Occidentales, & eas ſibi ſeruaret. Et Cyprianus in lib. de exhortatione martyrij ad Fortunatum, capite 5. recenſet aliqua præcepta veteris Teſtamenti, quibus Deus

mandat idololatras interfici: & deinde ſubiungit hæc verba: *Quod ſi ante aduentum Chriſti, circa Deum colendum, & idola ſpernenda, hæc præcepta ſeruata ſunt, quanto magis poſt aduentum Chriſti ſeruanda ſunt?* Et Auguſtinus epiſt. 50. ad Bonifacium, ait: *Nam & temporibus Prophetarum, omnes Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: Et qui prohibuerunt & euerterunt, ſuper aliorum merita laudantur.*

4. Tertiò, exemplo Iſraëlitarum, qui Deo volente & approbante, vi & armis occuparunt terras gentilium, propter illorum idololatriam, & tranſgreſſionem legis naturalis, iuxta illud Deuteronomij 12. 2. *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentiles Deos ſuos. Diſſipate aras eorum, & confringite ſtatuas, & idola comminuite.*

5. Quartò, accedit ratio, quia licitum eſt armis infeſtare infideles, ad vlciſcendam iniuriam, quam inferunt nobis vel proximis noſtris, vt ex dictis patet, & colligitur ex illo Pſal. 81. verſu 4. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberare.* Ergo multo magis ad vlciſcendam iniuriam, quam inferunt Deo per idololatriam. Denique, niſi id liceret, nullus eſſet modus, quo peccata infidelium puniri poſſent ab hominibus, quod videtur abſurdum.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Probabilius eſt, non licere Chriſtianis Principibus punire gentiles, aut vi occupare illorum terras propter ſolam idololatriam, aut alia peccata

contra legem naturalem. Ita Caietanus, Victoria, Couarruuias, Bannes, & alij apud Valentiam loco citato. Ratio est, quia tres tantum sunt tituli, quibus licet aliquem punire, aut vim inferre. Primus est Iurisdictionis; vt cum Princeps punit suos subditos, quando peccant. Alter charitatis, vel erga se, vel erga proximum; vt cum aliquis se vel proximum iustè defendit, siue quoad vitam, siue quoad alia bona. Tertius iustitiæ vindicatiuæ, vt cum Princeps vlciscitur iniuriam alicui illatam. Atqui nullus ex his titulis locum habet in nostro casu.

7. Non primus, quia Princeps Christianus non habet iurisdictionem in gentiles, ex eo præcisè, quia infideles sunt. Nam constat ex Scriptura, Principes infideles propter idololatriam non amittere dominium rerum suarum, aut iurisdictionem in subditos, iuxta illud Matthæi vigesimo secundo, versu vigesimoprimo: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari.* Et Lucæ 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum.* Et Romanorum 13. 7. *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.* Et 1. Petr. 2. 13. *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam ab eo missis.* Et paulò post: *Non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.* Ex quibus locis patet, Principes infideles seruare suum dominium & iurisdictionem, ac proinde ex eo præcisè, quia infideles sunt, non transferri ius ac potestatem illorum in Principes Christianos, neque his subiectos esse. Vn-

de titulo iurisdictionis non possunt Christiani eos punire, aut eorum terras vi occupare. Hoc sensu rectè docet Augustinus in sermone sexto de Verbis Domini capite vndecimo, non posse infideles à nobis compesci, nisi habeamus prius in illos potestatem. Et hoc confirmat ex illo Deuteronomij septismo vers. primo: *Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & tradiderit tibi gentes, percuties eas ad internecionem.* Et infra: *Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosque succidite.* Quam sententiam proponit & explicat hoc modo: *Cum data fuerit vobis terra in potestatem, (Prius ait, in potestatem, & sic dixit quæ facienda sunt) Aras, inquit, eorum destruetis, lucos eorum comminuetis, & omnes titulos eorum confringetis. Cùm acceperitis potestatem, hoc facite. Vbi nobis non est data potestas, non facimus: vbi data est, non prætermittimus.*

8. Secundus Titulus, qui est charitatis erga se vel proximum, non habet etiam locum in nostro casu. Agimus enim de illis infidelibus, qui in suis regnis ac prouinciis viuentes, non versantur cum Christianis, nec illis cupiunt nocere, vel in vita, vel aliis bonis temporalibus. Ergo Christiani ex solo titulo charitatis, quo possunt se aut proximum defendere, quoad vitam & alia bona temporalia, non possunt vim inferre gentilibus, qui hoc modo affecti sunt.

9. Tertius Titulus est Iustitiæ vindicatiuæ, quo licitum est eos punire, qui alicui faciunt iniuriam. At gentiles, de quibus loquimur,

non

non faciunt nobis iniuriam, ex eo præcisè, quod *idola* colunt; Ergo ex eo præcisè, non possumus *titulo* iustitiæ eos punire, aut vim inferre.

10. Dices, Ipsi faciunt Deo iniuriam, tum quia colunt idola, tum quia peccant contra alia præcepta naturalia. Hanc autem iniuriam possunt Christiani vindicare. Respondeo. Inferior non debet vindicare iniuriam superiori illatam, nisi fiat cum illius voluntate & consensu. Nam cum ipse superior, qui iniuriam passus est, habeat ius vindicandi se, eo modo, quo vult, non debet inferior, ipsius ius vsurpare: tum quia nescit, an superior velit vindictam, nec ne: tum etiam, quia nescit modum, quo superior velit vindicare iniuriam sibi illatam. Cum ergo Deus sit supremus omnium Dominus, qui & possit vindicare, & sæpè soleat condonare; non debemus sponte in ipsius iura inuolare, nisi constet de ipsius voluntate, de qua sanè nihil constat in nouo testamento.

11. Ad argumenta prioris sententiæ sic respondeo. Ad 1. gentiles propter solam infidelitatem non amittunt dominium & iurisdictionem, vt Scriptura ostensum est. Locus Ecclesiastici, qui contra adfertur, nihil aliud probat, quam sæpè contingere, vt regna transferantur de gente ad gentem, quod verissimum est. At non solum transferuntur ab infidelibus ad Christianos, sed etiam à Christianis ad infideles, vt patet ex imperio Orientali, quod olim Christianorum fuit, nunc Turcarum est. Ex loco Isaiæ hoc solum colligitur, gentem eam, quæ erit extra Ecclesiam, non posse saluari.

2. Ad 2. Pontifices & Patres nihil afferunt contra nos. Gregorius Papa laudauit Gennadium, quod gereret bellum contra tales infideles, qui erant hæretici & apoſtatæ, vt patet ex epiſtola ipſius 72. ad eundem Gennadium. Alexander Sextus, ſi conceſſit Ferdinando dominium illarum Inſularum, ex eo præcisè, quod gentiles eſſent, errauit in facto: ſi autem ſolùm conceſſit illi ius patrocinij in eaſdem inſulas ſuppoſita earum legitima conuerſione, benefecit. Cyprianus & Auguſtinus loquuntur de idololatris à fide apoſtatis, in quos Eccleſia ius habet. Nam Cyprianus eo loco vult deterrere Chriſtianos ab apoſtaſia, & hortari ad conſtantiam martyrij; ideoque adfert ex veteri teſtamento præceptum Dei, quo iubentur interfici Iſraëlitæ, quando deficiunt ad idololatriam: Et exemplum Matathiæ, qui interfecit Iudæum, qui ad aram gentilium ſacrificaturus acceſſerat. Similiter Auguſtinus dicit Reges Iudæorum laudatos fuiſſe, qui euerterunt aras & idola, quæ ab Apoſtatis Iudæis erecta fuerant in populo Dei.

13. Ad 3. Iſraëlitæ habuerunt legitimum titulum occupandi terram Chananæorum, & eorum Reges interficiendi. Primo quia Deus qui omnium Dominus eſt, hoc illis mandauerat. Secundo, quia illa terra iure hæreditatis ad illos pertinebat. Nam Sem filius Noe fuit Dominus illius terræ, & poſtea per vim & arma, Chananæi filij Cham, eam vſurpauerunt. Et quia filij Abraham deſcendebant ex Sem, habebant ius recuperandi eandem terram. Ita Aug. ſer. 105. de temp.

Jegatur consequentia, quia Deus
ıdicare iniurias sibi illatas, quando
odo, quo vult. Nec constat nobis,
vindicare per Reges & Principes
sicut olim constabat, quòd vellet
Mosen & alios Principes Iudæo-

Non opus est, vt puniantur omnia
ıominibus, quia Deus potest ea suf-
nire, tum in hac vita, tum in futura.
cata quædam infidelium, quæ in ex-
consistunt, vt sunt furta, homicidia,
possunt puniri ab ipsorum Principe
ratu. Non enim omnia fiunt impunè
. Denique, Deus solet vnam ciuita-
tionem punire per aliam; quo pacto
iti sunt per Babylonios.

VII. QVÆSTIO.

nfidelibus permitti poßit dominium in Christianos?

OC potest duobus modis intelligi. Primò, de nouo dominio, An scilicet
cendum sit infidelibus, vt acquirant no-
ominium in Christianos, quod antea non
unt. Secundò, de veteri dominio, An sci-
lis permittẽdum sit, vt retineat antiquum
ium in suos subditos, quando hi conuer-
r ad fidem Christianam.

RIMA CONCLVSIO. Non est permit-

tendum infidelibus, vt acquirant nouum dominium in Christianos, quod antea non habuerunt. Ita D. Thomas quæst. 10. artic. 10. Et colligitur ex multis canonibus in Decretalibus, Titulo de Iudæis & Saracenis. Ratio est, quia hoc cederet in scandalium & periculum fidei. De scandalo patet, quia infideles facilè notarent peccata & defectus subditorum fidelium, & ita contemnerent ipsorum fidem. Hinc Apostolus prohibuit, vt fideles non contendant in iudicio coram Iudice infideli, (1. Corinth. 6. 1. De periculo fidei etiam patet, quia facilè contingeret, vt fideles subditi peruerterentur authoritate superiorum infidelium.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Antiquum dominium, quod infideles habent in suos subditos, non amittitur per hoc præcisè, quod subditi fiant Christiani. Ita D. Thomas ibidem. Et colligitur ex illo 1. Timoth. 6. 1. *Quicunque sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent Dominos, non contemnant, quia fratres sunt, sed magis seruiant, quia fideles sunt.* Quibus verbis comprehendit Apostolus duplices seruos Christianos: Alios, qui subiecti sunt Dominis infidelibus. Ergo supponit, Dominos infideles non amittere antiquum dominium per hoc præcisè, quòd subditi eorum fiant Christiani. Et ratio est quia iure gentium potest vnus homo habere dominium & iurisdictionem in alium, vt rectè notat D. Thomas. Infideles autem sunt capaces huius dominij, quia non fundatur in fide, fideles autem non

ſunt iure diuino exempti. Nullibi enim habetur tale ius.

4. Dices, Chriſtus videtur eos exemiſſe Matt. 17. 25. cum ait: *Ergo liberi ſunt filij.* Vbi ſermo eſt de libertate à ſoluendo tributo: Et ſenſus eſt, non debere Chriſtianos tributum dare infidelibus. Eodem ſpectat illud Apoſtoli ad Galat. 5. 13. *Vos in libertatem vocati eſtis fratres.* Vnde idem Apoſtolus, 1. Corinth. 6. 1. reprehendit fideles, quod cauſas agerent apud Iudicem infidelem. Reſpondeo Chriſtus loquitur de ſeipſo; & argumentatur hoc modo: Si filij Regum terrenorum liberi ſunt à tributo; quanto magis ego, qui ſum filius Regis cœleſtis? An a. ille locus extendi poſſit ad perſonas etiam eccleſiaſticas, alibi tractandum eſt. Apoſtolus verò in priori loco tantum loquitur de libertate à peccato, & à iugo legis Moſaïcæ. In poſteriori reprehendit Chriſtianos, quod cum poſſint adire iudicem Chriſtianum, adeant tamen infidelem. Nam quod alioqui liceat adire infidelem Iudicem, docuit ſuo exemplo, quando appellauit ad Cæſarem, Act. 25. 11.

5. Quæres, An ſaltem Eccleſia poſſit infideles priuare ſuo dominio, quando ipſorum ſubditi fiunt Chriſtiani? Affirmat D. Thomas art. 10. Et addit, Eccleſiam de facto priuaſſe infideles, qui ſubiecti ſunt Principibus Chriſtianis; non autem alios, quamuis & illos priuare poſſit. Reſpondeo per duas ſequentes concluſiones.

6. Tertia Conclvsio. Eccleſia poteſt infideles priuare antiquo dominio, reſpectu eorum ſubditorum, qui fiunt Chriſtiani, quan-

do ipsimet Domini infideles subiecti sunt Principibus Christianis. Ita D. Thomas loco citato. Et constat ex praxi Ecclesiæ, quæ iam pridem statuit, vt Iudæorum serui (siue vernaculi sint, id est, in seruitute nati, siue ad seruitutem empti) liberi sint eo ipso, quod ad fidem conuertuntur. Quod si fuerint empti ad mercationem, iussit vt intra tres menses vænum exponantur, vt emi possint à Christianis. Ita habetur in Decreto apud Gratianum, cap. fraternitatem, dist. 54. Et in Decretalibus, cap. Præsenti, & cap. Multorum, De Iudæis & Saracenis. Ratio est, quia Ecclesia & Principes Christiani possunt Iudæis & aliis infidelibus sibi subiectis imponere tributum: Ergo etiam loco tributi, seu per modum tributi possunt illis imponere hoc onus, vt amittant dominium in eos, qui Christiani fiunt. Secundo, quia Princeps Christianus potest in suo regno ferre hanc legem, vt omnes serui, qui fiunt Christiani, hoc ipso liberi sint à dominio & obedientia dominorum suorum. Hæc autem lex, cum iusta sit, obligat omnes infideles, qui in tali regno subiecti sunt Principi Christiano: Ergo vi huius legis, tenentur omnes infideles dimittere suum dominium, quod habebant in suos famulos, quando hi ad fidem conuertuntur. Tertio, quia Princeps Reipublicæ potest aliquem priuare dominio aliquarum rerum, si illud expediat ad bonum commune: Ergo etiam dominio aliquarum personarum, propter eandem causam.

7. QVARTA CONCLVSIO. An autem Ecclesia possit infideles priuare tali dominio, quando

non sunt subiecti Principibus Christianis, controuersia est. Aliqui simpliciter affirmant, vt D. Thom. loco citato. Ratio eius est, quia infideles propter suam infidelitatem digni sunt, qui priuentur omni dominio in Christianos: Ergo Ecclesia potest eos priuare. Alij simpliciter negant. Ratio est, quia Ecclesia non habet vllam iurisdictionem in huiusmodi infideles, vt supra probatum est: Ergo non potest illos priuare suo legitimo dominio. Alij rectius distinguunt hoc modo: In Ecclesia est duplex potestas seu iurisdictio: Vna spiritualis seu ecclesiastica: altera temporalis seu politica. Prælati Ecclesiæ non habent iurisdictionem spiritualem in infideles non baptizatos, ac proinde non possunt illos directè punire, vi huius iurisdictionis. Habent tamen hanc iurisdictionem in subditos infideliũ, quando ad fidem conuersi sunt; ac proinde possunt ac debent eorum saluti consulere, pericula remouere, iniurias illatas vindicare, vel per se, vel per Principes Christianos sæculares. Hinc sequitur, si subditi infidelium essent in periculo salutis, ex eo præcisè, quia manent apud Dominos infideles, & Domini infideles nollent hoc periculum remouere, quantum in se esset, posse illos priuari dominio per modum pœnæ, quia scilicet abutuntur illo in detrimentum filiorum Ecclesiæ. Si autem nullum esset periculum, & infideles Domini permitterent suos subditos viuere secundum instituta Christiana, tunc non possunt priuari dominio suo, vi solius iurisdictionis spiritualis.

8. Quod verò attinet ad politicam iurisdictio-

nem, non possunt Principes Christiani, qui eam habent, directè eam exercere in infideles sibi nō subiectos, vt per se patet: Neque indirectè, nisi quatenus vel pro se, vel pro aliis vlciscuntur iniurias ab infidelibus illatas, vt sæpe dictum est.

CAPVT XIV.

DE HÆRESI ET APOSTASIA.

QVÆRITVR 1. Quid propriè sit hæresis 2. Qui propriè dicendi sint hæretici 3. Quid sit apostasia. Addi potest ex Diuus Thoma, quid sit blasphemia.

I. QVÆSTIO.

Quid propriè sit hæresis?

1. PRIMA CONCLVSIO. Hæresis si etymologiam spectes, significat electionem, vt Notat Tertullianus in libro de Præscriptionibus cap. 6. Hieronymus in cap. 5. Epistolæ ad Galatas, D. Thomas quæst. 11. art. 1. & alij passim: Hinc sequitur, omnem sententiam, quā quis eligit, siue vera, siue falsa sit, posse vocari hæresim, id est, electionem. Dices: Ergo doctri-

na Christianæ fidei poterit etiam vocari hęresis, quod videtur absurdum. Aliqui negant hoc sequi, quia hæresis est sentētia, quæ suscipitur electione humana. At doctrina nostræ fidei non suscipitur electione humana, sed potius ex instinctu & gratia Dei, iuxta illud Ioannis 6. 44. *Nemo potest venire ad me* (nempe per fidem) *nisi Pater meus traxerit illum*. Et cap. 15. 16. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Hinc etiam D. Paulus non voluit doctrinam fidei vocare hæresim, sed dicit ab aliis hoc nomine vocatam esse, vt patet ex illo Act. 24. 14. *Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, deseruio Deo meo.* Sed quidquid sit de nomine, vsus iam obtinuit, vt hæresis non sumatur pro doctrina fidei, sed pro errore contra doctrinam fidei, vt deinceps explicabimus. Sit ergo

2. SECVNDA CONCLVSIO. Hæresis, si vsum vocabuli spectes, solet accipi in malam partem, & significat errorem in fide. Definitur autem hoc modo: *Hæresis est voluntarius error intellectus contra aliquam fidei veritatem, cum pertinacia assertus ab eo, qui fidem recipit.* Ita Thomas Sanchius lib. 2. moralium cap. 7. nu. 1. Azor. lib. 8. Inst. moral. ca. 9. quæst. 1. & alij. Dicitur 1. *Error*, id est, erroneum iudiciū, seu falsus assensus, qui in intellectu perficitur. 2. dicitur error *voluntarius*, quia sicut assensus fidei imperatur à voluntate; ita etiam assensus contra fidem. 3. dicitur *contra veritatem fidei*, quia error in aliis rebus non est hæresis. Et additur, *contra aliquam*, vt distinguatur ab apostasia, quæ est error contra totam fidē. 4. dicitur, *cum pertinacia*, quia si quis er-

ret cõtra veritatem fidei ſine pertinacia, non eſt propriè hæreticus, ſed malè ſentiens. 5. dicitur, *ab eo, qui fidem recipit*, quia qui non recipit fidem, non eſt hæreticus, ſed infidelis. Hæc magis explicanda ſunt in ſequentibus.

II. QVÆSTIO.

Qui propriè dicendi ſunt Hæretici?

1. EX dictis colliguntur variæ conditiones, quæ propriè faciunt aliquem hæreticum. Ex quibus tres præcipuæ ſunt hæ. 1. Profeſſio fidei Chriſtianæ. 2. Error circa aliquem, vel aliquos articulos fidei Chriſtianæ. 3. Pertinacia. Has breuiter proponam & explicabo.

2. PRIMA CONDITIO. Vt aliquis propriè ſit hæreticus, primo neceſſe eſt, vt aliquando profeſſus ſit fidem Chriſtianam. Ita D. Thom. quæ. 11. art. 1. cum ait: *Hæreſis eſt eorum, qui fidem Chriſti profitentur, ſed eius dogmata corrumpunt.* Ratio eſt, quia qui nunquam profeſſus eſt, vel acceptauit fidem Chriſtianam, non eſt hæreticus, etiamſi erret, ſed Iudæus vel Paganus.

Solet hic diſputari, an vt aliquis ſit hereticus, neceſſe ſit, vt profeſſus fuerit fidẽ in Baptiſmo? Affirmant Caietanus & alij recentiores Interpretes D. Thomæ. Et confirmant ex D. Thoma quæſt. 10. art. 5. vbi dicit illum eſſe hæreticum, qui recedit à fide in veritate ſuſcepta, id eſt, in Baptiſmo, vt ipſi interpretantur. Alij negant, vt Alphonſus à Caſtro lib. 1. de iuſta hæreticorum

punitione c.8. asserens catechumenum discedētem à fide, antequam baptizetur, esse hæreticū.

3. Respondeo 1. Vt aliquis ab Ecclesia puniatur, tanquam hæreticus, necessarium est, vt professus fuerit fidem Christi in Baptismo. Est communis sententia contra Alphonsum. Et ratio est, quia Ecclesia non potest aliquem punire, nisi qui ipsius iurisdictioni & potestati subiectus sit: At sine Baptismo nemo subiectus est iurisdictioni Ecclesiasticæ: Ergo qui baptizatus non est, non potest tanquam hæreticus ab Ecclesia puniri.

4. Respondeo 2. Vt aliquis reuera sit hæreticus, satis est, si aliquādo professus fuerit fidem Christi, licet non sit baptizatus, sed tantum catechumenus. Ita Alphonsus loco citato, Bannes quæ. 11. artic. 2. Et probatur 1. ex Concilio Nicæno can. 19. vbi statutum est, debere eos baptizari, qui ex hæresi Pauli Samosateni redirent ad Ecclesiam Catholicam. Cuius canonis meminit August. hæresi 44. his verbis: *Istos sane Paulianos baptizandos esse in Ecclesia Catholica, Nicæno Concilio constitutum est*. Simile decretum est in sexta Synodo generali, can. 95. vbi definitur, quinam hæretici baptizari debeant, quando fiunt Catholici, & qui non debeant. In vtroque decreto supponitur, aliquos esse hereticos, antequam baptizetur. Secundo probatur ex August. lib. de vnico baptismo contra Petilianum, ca. 3. & in Præfatione ad librum de Hæresibus, vbi supponit aliquos esse hæreticos, qui quando redeunt ad Ecclesiam, baptizari debent, eo quod apud ipsos non fuerit validus baptismus propter aliquem defectum.

5. Neque D. Thomas contrarium docet. Nam cùm asserit, illum hæreticum esse, qui recedit à fide suscepta in veritate non intelligit fidem susceptam in veritate, id est, in baptismo; sed in veritate, id est, non in vmbra & figura. Assignat enim discrimem inter Iudæum & hæreticum, quod Iudæus recedat à fide suscepta in vmbra & figura: Hæreticus autem à fide suscepta in manifestatione & exhibitione veritatis.

6. SECVNDA CONDITIO. Vt aliquis sit verè hæreticus, necesse est, vt in intellectu habeat erroneum iudicium contra fidem. Ita D. Thomas qu.10.art. 2.& alij. Vnde sequitur 1. externam abnegationem fidei, aut idolorum culturam, non esse veram hæresim, nisi proueniat ex interno errore intellectus. 2. Excommunicationem latam contra hæreticos non pertinere ad eos (saltem in foro conscientiæ) qui exterius peccant contra fidem, & non habent internum errorem in intellectu, vt rectè docent Antoninus, Angelus, Syluester, Nauarrus, Bannes & alij, quos citat & sequitur Azor li. 8. inst. moral. ca. 9. quæ. 18. Hoc tamen non impedit, quo minus inquisitores fidei, qui contra hæreticos authoritatem habēt, possint illos iustè punire, tanquam hæreticos, quia ex signis externis prudenter possunt & debent præsumere internum peccatum hæresis.

7. Quæres, an non solum ille sit hæreticus, qui habet errorem contra fidem, sed etiam ille, qui habet dubitationē in rebus fidei? Negat Canus l.12.de locis c.7. Ratio est, quia hæresis essentialiter consistit in iudicio intellectus contra fidē.

At ille, qui dubius est, non habet iudicium contra fidẽ; quia qui dubitat, in neutram partem determinatur. Alij affirmant, vt Antoninus, Adrianus, Gabriel, Turrecremata, & alij apud Valentiam q.11.p.1. dub. 2. Et probatur ex iure Canonico, quia Stephanus Papa, ca. Dubius, De Hæreticis, sic ait: *Dubius in fide, infidelis est*. Et ex August. li. 8. de Trinit. c. 5. vbi asserit, salua fide non posse vsurpari illam particulam, *Forte*, in rebus fidei. Nam illa particula significat dubitationẽ quæ teste August. destruit rationem fidei.

8. Respondeo cum distinctione. Nam dubitatio potest duobus modis esse in intellectu, scilicet negatiuè, & positiuè. Negatiua dubitatio est, quando intellectus apprehendens aliquam propositionem, non determinat se in alteram partem, sed circa vtramque habet se merè negatiuè. Positiua dubitatio est, quando intellectus positiuè iudicat rem, quæ proponitur, esse ambiguam, de qua iudicium ferendum non sit.

9. Præmissa hac distinctione, dicendum est. 1. dubitationem negatiuam non sufficere ad hæresim. Hoc benè probat ratio Cani. 2. positiuam dubitationem sufficere. Ratio est, quia ille censetur hæreticus, qui errat circa fidem: sed qui positiuè dubitat de articulis fidei, is errat circa fidem: Ergo hæreticus est. Maior ex dictis patet. Minor probatur, quia inter veritates fidei vna est articulos fidei non esse ambiguos, sed certos, in quibus nullum sit errandi periculum: Ergo qui positiuè iudicat articulos fidei esse ambiguos aut incertos, habet erroneum iudicium contra prædictam fidei veritatem: Ergo hære-

ticus est, si cum pertinacia id iudicat. Et hoc sensu intelligendus est Stephanus Papa, cum asserit, dubium in fide, infidelem esse.

10. TERTIA CONDITIO. Vt aliquis sit verè hæreticus, requiritur etiam pertinacia. Ita D. Thom. quæst. 11. art. 2. ad 3. Et Augustinus Epist. 162. vbi sic ait: *Qui sententiam suam, quamuis falsam & peruersam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audaciâ præsumptionis suæ pepererunt, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt; quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* (Quæ verba referuntur in Decreto, capit. Dixit Apost. 24. quæst. 3.) Et li. 18. de Ciuit. Dei, ca. 51. *Qui*, inquit, *in Ecclesia Christi morbidum aliquid, prauumque sapiunt, si correpti vt sanum rectumque sapiãt resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis.*

11. Idem probatur ex Clementina vnica, de summa Trinitate, vbi Pontifex definit hæreticum censendum esse, *qui deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis non sit forma corporis humani.*

12. Quæres, In quo consistat pertinacia, quæ ad hæresim requiritur? Respondeo. In eo consistit, vt quis sciens & prudens teneat aliquid contra Ecclesiam Catholicam. Vel, vt alij loquuntur, vt quis cognoscat & animaduertat, suam opinionem contrariam esse sensui Ecclesiæ Catholicæ, & tamen neglecta authoritate Ecclesiç, persistat in sua opinione. Ita Caietanus qu. 11. art. 2. Ca-

nus loco citato, Valentia quæst. 11. parte. 1. dub. 4. *Sanchius* lib. 2. Moral. cap. 7. nu. 2. & alij. Et probatur 1. ex August. lib. 4. contra Donatistas cap. 16. vbi sic habet: *Constituamus aliquem sentire id de Christo, quod Photinus opinatus est, existimantem ipsam esse Catholicam fidem, nondum illum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit.* Secundo ex iure canonico. Nam illi solent censeri hæretici & pertinaces, qui præsumunt aliquid sentire contra fidem Ecclesiæ Catholicæ, vt constat ex cap. vnico, De summa Trinitate in 6. Et ratio est, quia sicut is censetur Catholicus, qui sentit vera esse, quæcunque ab Ecclesia proponuntur, tanquam reuelata à Deo: ita è contrario, is censeri debet hæreticus, qui sentit aliquid non esse verum, quod ab Ecclesia proponitur, tanquam reuelatum à Deo.

13. Quæres 2. An is esset hæreticus & pertinax, qui erraret contra fidem, & culpabiliter ignoraret oppositum doceri ab Ecclesia? Vel quod idem est, an ignorantia culpabilis excusaret talem à peccato hæresis, licet non excusaret à peccato simpliciter. Ratio dubitandi est, quia nemo est hæreticus, nisi sit pertinax in suo errore: Et nemo est pertinax, nisi qui aduertit se sentire contra Ecclesiam: Ergo qui hoc ignorat, nec pertinax, nec hæreticus est. Sed contra, quia ignorantia culpabilis non excusat ab aliis peccatis: Ergo nec ab hæresi vel pertinacia. Vnde sicut homicidium, siue fiat ex scientia, siue ex ignorantia culpabili, semper est peccatum: ita error contra doctrinam Ecclesiæ, siue

BIBLIOTECA D. F. M. MONTEFUSCO (Av)

ſcienter, ſiue ignoranter fiat, modo ignorantia ſit culpabilis, ſemper eſt peccatum hæreſis.

14. Suppono ignorantiam culpabilem, ſeu voluntariam eſſe duplicem. Vna eſt affectata, quando quis ex induſtria vult aliquid ignorare. Altera eſt craſſa & ſupina, quando quis non ex induſtria & propoſito, ſed ex quadam negligentia ignorat ea, quæ poteſt & debet ſcire. Prior eſt directè & formaliter voluntaria; poſterior indirectè & virtualiter. Vtraque vincibilis & culpabilis.

15. Hoc poſito, reſpondeo 1. Nullus error contra fidem ex ignorantia craſſa eſt hæreſis. Eſt communior ſententia contra Dominicum Sotum, vt notat Vaſquez in 1. 2. diſp. 126. cap. 2. Et probatur quia de ratione hæreſis eſt, vt quis erret in fide, ſciens ſe credere & opinari contra communẽ ſenſum Eccleſiæ, vt §. 12. dictum eſt. At qui habet craſſam ignorantiam circa communem ſenſum Eccleſiæ, non errat, ſciens ſe credere & opinari contra communem ſenſum Eccleſiæ: Ergo non eſt hæreticus. 2. Quia quando quis ignorat ſe ſentire contra ſuum Magiſtrum, non cenſetur eſſe pertinax, aut derogare authoritati Magiſtri: Ergo à ſimili.

16. Reſpondeo 2. Etiam error, contra fidem ex ignorantia affectata poteſt eſſe ſine peccato hæreſis. Ita Vaſqu. loco citato. Et probatur, quia ignorãtia affectata poteſt duobus modis accidere. Primo, ex tædio addiſcendi tantum, vt ſi quis velit aliquid ignorare quia tædet illum diſcere. Et hoc modo error in rebus fidei non eſt hęreſis, propter eandem rationem; quia qui ſic errat,
non

non offendit authoritatem Ecclesiæ, tanquam pertinax & incredulus? tametsi offendat Deum, tanquam culpabiliter ignorans: Ergo ipsius peccatum, non est hæresis aut pertinacia, sed ignorantia. Secundo potest contingere affectata ignorantia ex falsa opinione contra Ecclsiam, qua quis putat parui momenti esse ea quæ in Ecclesia credentur & proponuntur: Et hoc modo esset hæreticus, qui ex illa falsa opinione affectaret ignorantiam.

17. Superest illa difficultas, quæ §.13. mota est quare scilicet ignorantia culpabilis excuset à peccato hæresis, & non ab aliis peccatis. Causa hæc est, quam ibidem insinuaui, quia hæresis essentialiter includit pertinaciam. At nemo est pertinax, nisi sciat & aduertat se sentire contra Ecclesiam. Ergo qui hoc ignorat, non est pertinax, ac proinde nec hæreticus. In aliis peccatis, quæ non includunt pertinaciam, non est necesse, vt peccans aduertat se facere contra legem Dei, sed sufficit, vt vel aduertat, vel possit ac debeat aduertere. Quod sic clarius explico. In aliis peccatis, quæ non includunt pertinaciam, satis est ad malitiam eorum constituendam, vt sint voluntaria contra legem Dei. Omne enim peccatum debet esse voluntarium seu liberum. Ad rationem autem voluntarij non est necesse, vt actu scias & aduertas te facere contra legem, sed vt vel scias, vel scire possis ac debeas: Ac proinde ratio voluntarij potest consistere cum ignorantia culpabili. At in peccato hæresis, præter rationem voluntarij, includitur etiam ratio pertinaciæ, quæ requirit scientiam

ſeu aduertentiam, qua quis reipſa aduertat ſe ſentire contra Eccleſiam.

18. Dices, Hinc ſequitur, omnem ignorantiam, etiam illam, quæ poſteriori modo affectata eſt, excuſare ab hæreſi & pertinacia, quod tamen negatum eſt. Sequela patet, quia qui habet talem ignorantiam, non aduertit re ipſa ſe ſentire contra Eccleſiam. Reſpõdeo. Non quidem aduertit in ſpecie, ſed tamen in genere. Aduertit enim ſe parui facere ea, quæ ab Eccleſia creduntur, & credenda proponuntur; ac proinde aduertit ſe ſentire contra Eccleſiam, ſaltem in communi, licet in particulari non aduertat, ſe in hoc vel illo articulo ſentire contra Eccleſiam.

19. Eſt & alia difficultas, An ad hæreſim & pertinaciam neceſſe ſit, vt quis directè velit ſentire contra Eccleſiam. Reſpondeo. Satis eſt, ſi ſciens & volens ſentiat contra Eccleſiam, ſiue id faciat ex directo affectu contradicendi Eccleſiæ, ſiue ex cupiditate inanis gloriæ, ſiue argumentorum conuictus, ſiue alia de cauſa, vt notat Vaſquez loco citato, & Sanchius lib. 2. moralium, capite 7. numero 4. Et ratio eſt, quia quocũque modo contradicat Eccleſiæ, ſemper præfert priuatum ſuum iudicium iudicio Eccleſiæ, ac proinde putat, iudicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens fundamentum ad credendum, in quo conſiſtit ipſius pertinacia. Hinc ſequitur, pertinaciã non eſſe idẽ cum obduratione vel obſtinata malitia, vt diſtinguitur contra infirmitatẽ ſeu paſſionem; quia, vt dictũ eſt, pertinacia poteſt oriri vel ex obſtinata malitia, vel ex infirmitate, vel aliunde.

III. QVÆSTIO.

Quid sit Apostasia?

1. NOtat D. Thomas quæst.12.art.1. Apostasiam nihil esse aliud, quàm recessum à Deo: Et esse quadruplicem. Primam à fide: alteram ab obedientia: tertiam ab ordine clericali: quartam à statu religioso. Agimus hic de Apostasia primo modo sumpta, quæ est quædam infidelitas, per quam quis omnino recedit à vera fide in baptismo suscepta; vt quando ex Christiano fit Iudæus vel Paganus.

2. Solet disputari, an huiusmodi apostasia sit species infidelitatis distincta ab hæresi, Iudaismo, & Paganismo? D. Thomas art. 1. ad 3. putat, non esse peculiarem speciem infidelitatis, sed quandam circunstantiam aggrauantem. Alij aliter sentiunt. Res est parui momenti. Hoc constat, eandem esse pœnam hæreticorum & apostatarum, ac proinde, moraliter loquendo, apostasiam ad hæresim posse reuocari.

IV. QVÆSTIO.

Quid sit blasphemia?

1. D. Thomas quæst. 13. agit de blasphemia in genere: Et quæst. 14. de blasphemia in

Spiritum ſanctum, de qua multa diſputantur in materia de Pœnitentia. Hoc loco ſolum poteſt diſputari, An blaſphemia ſit peccatum contra fidem, aut contra confeſſionem fidei.

2. Suppono 1. Blaſphemiam, generatim loquendo, ſignificare quamcumque execrationem ſeu maledictum, quo detrahitur honori & dignitati alterius, iuxta illud Apoſtoli ad Titum 3. 1. *Admone illos, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos.* Vbi blaſphemare idem eſt, quod maledicere, aut conuiciari. Vnde Auguſt. lib. 2. de moribus Manichæorum, c. 11. *Eſt autem blaſphemia, cum aliqua mala dicuntur de bonis.* Et patet ex vi nominis. Nam βλασφημία eſt quaſi nocens dictum, vt Budæus annotauit. Et βλάσφημος dicitur is, qui lædit famam alterius.

3. Suppono 2. Iam vſu Patrum & Theologorum receptum eſſe, vt blaſphemia ſignificet ſacrilegam maledictionem in Deum vel Sanctos. Vnde Auguſtinus loco citato addit: *Iam vulgo blaſphemia non accipitur, niſi mala verba de Deo dicere.* Et D. Thomas quæſt. 13. art. 1. aſſerit, Blaſphemiam ſignificare quandam derogationem diuinæ bonitatis, vt ſi neges aliquid de Deo, quod illi conuenit; aut affirmes de eo, quod illi non conuenit.

4. Eſt ergo quæſtio, An blaſphemia hoc modo ſumpta ſit peccatum contra virtutem fidei; an potius contra virtutem religionis? D. Thomas dicit eſſe contra confeſſionem fidei. Alij, contra virtutem religionis, vt Valentia quæſtione 13. p. 2. Ratio eſt, quia blaſphemia derogat honori, qui DEO debetur ex virtute reli-

gionis? Ergo est contra hanc virtutem. Deinde, peccatum contra fidem consistit in falso assensu de Deo, vel in externa asseueratione illius falsi assensus. At blasphemia propriè consistit, non in tali assensu vel asseueratione falsi, sed in falsa dictione de Deo.

5. PRIMA CONCLVSIO. Blasphemia per se, & essentialiter; ac proinde ex sua primaria specie, est contra virtutē religionis. Probatur, quia eius malitia in eo posita est, quod sit contra diuinum honorem, non cōtra reuelationem. Vnde potest esse blasphemia sine peccato contra fidē. Primò in iis, qui nihil audiuerūt de diuina reuelatione. Secundò in rebus, quæ non sunt à Deo reuelatæ.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Cum hæc malitia contra religionem potest coniungi alteri malitiæ, quæ sit veluti species secundaria in eodem actu, & propriè contra virtutem fidei; vt si aliquid negetur de Deo, non solum cum eius conuitio & maledictione, sed etiam contra reuelationem de ipso factam. Vt si quis dicat, Deum non esse misericordem, sed crudelem. Nam in hoc actu, primaria malitia est contra honorem Deo debitum, ac proinde contra virtutem religionis. Secundaria vero seu accidentalis malitia est contra virtutem fidei, quia per accidens est, rem illam, quæ per blaphemiā negatur de Deo, esse à Deo reuelatam.

ſine interioribus. Quanquam de diſpenſatione voti eſt aliqua difficultas, de qua dixi in tractatu de Legibus c. 6. q. 5. ad 2.

4. Dices 2. Si quis hæreticus internus interrogaretur ab Inquiſitore, an aliquando crediſſet contra fidem Catholicam, & ipſe fateretur ſe credidiſſe, ſine dubio puniretur: Ergo iuriſdictio Inquiſitoris extendit ſe ad internum actum credendi. Reſpondeo. Si fateretur ſe aliquando conſenſiſſe in hæreſim, & nunc non conſentire, non puniretur, vt hæreticus. Si autem fateretur, ſe etiam de facto conſentire in hæreſim, iuſtè puniri poſſet, vt hæreticus. Iam enim non eſſet hæreſis, ipſius interno tantum, ſed etiam externo ſigno prodita.

5. Dices 3. Interna hæreſis reſeruatur ab Eccleſia: Ergo ab eadem puniri poteſt. Reſpondeo. Negatur antecedens, quia hæreſis non reſeruatur, niſi in Bulla Cœnæ Domini. Ibi autem ſolum reſeruatur ratione annexæ excommunicationis, quæ non comprehendit hæreticum purè internum & mentalem.

6. Secvnda Conclvsio. Hæreticus qui externo ſigno prodit ſuam hæreſim, poteſt ab Eccleſia puniri. Eſt cõmunis ſentẽtia. Et probatur, quia Eccleſia habet ius puniendi peccata ſuorum ſubditorum, cùm hoc ius neceſſarium ſit ad conſeruationem totius communitatis: ſed peccatum hæreſis eſt grauiſſimum, & maximè perturbat Eccleſiam: Ergo Eccleſia poteſt illud punire. Dices, Hæreticus, qui exterius prodit hæreſim, deſinit eſſe ſubditus Eccleſiæ quia non eſt amplius in Eccleſia, ſed extra: Ergo non

poteſt puniri ab Eccleſia. Reſpondeo. Eſt extra Eccleſiam, quoad internam vnionem, quæ fit per fidem: itemque quoad externam participationem Sacramẽtorum. Nihilominus, quoad iuriſdictionem, manet ſubditus Eccleſiæ, ratione baptiſmi. Patet in ſimili. Nam Reſpubl. non priuatur iuriſdictione in ſubditum, propter ipſius flagitia & iniurias, etiamſi fugiat extra patriam.

7. Quæres, An puniri poſſit Hæreticus, qui quidem externo ſigno prodit ſuam hæreſim, ſed tamen ita occultè, vt in iudicio accuſari, & teſtibus conuinci non poſſit? Reſpondeo. Poteſt puniri: Et facto punitur pœna excommunicationis, vt ſequenti quæſtione videbimus. Et ratio eſt, quia externa hæreſis, quantumuis occulta, hoc ipſo, quod externa eſt, incipit eſſe ſub iuriſdictione Eccleſiæ; & per accidens eſt, quod in iudicio probari non poſſit: Ergo poteſt puniri ab Eccleſia, non quidem tali pœna, quæ requirit accuſationem iudicialem; ſed tali, quæ extra iudicium, ipſa lege lata, infligi poteſt: cuiuſmodi eſt pœna excommunicationis, amiſſionis ſeu confiſcationis bonorum temporalium, & ſimiles.

8. Quæres 2. Quando aliquis cenſendus ſit externus hæreticus. Reſpondeo. Quando hęc duo adſunt. 1. Quando hæreſim internam ſufficienter exprimit per aliquem externum actum, ſiue id fiat verbo, ſiue facto. 2. Quando externus ille actus ita procedit ab interna hæreſi, vt moraliter participet illius malitiam; alioqui non erit hæreſis exterior. Hinc ſequi-

tur, si quis internam hæresim confiteatur Sacerdoti, aut alicui alteri aperiat, consilij accipiendi causa, non ideo esse externum hæreticum, qui ab Ecclesia puniri possit. Ratio est, quia nemo est externus hæreticus, nisi à peccato exterioris hæresis: at illa cōfessio aut patefactio, de qua loquimur, non est peccatum exterioris hæresis, sed est actus bonus, qui imperatur, vel à pœnitentia, vel à religione, vel ab aliqua alia virtute: Ergo qui hoc modo confitetur aut patefacit suam internam hæresim, non est exterior hæreticus, qui ab Ecclesia puniri possit. Dices, cur ergo punitur à Confessario, per iunctam pœnitentiam? Respondeo. Non loquimur de pœna, quæ imponitur in foro conscientiæ; sed de ea, quæ infligitur in foro externo.

II. QVÆSTIO.

An Ecclesia poßit Hæreticos excommunicare?

1. DIctum est generatim, hæreticos puniri posse ab Ecclesia. Nunc speciatim de singulis pœnis, quæ communi iure in hæreticos constitutæ sunt, agendum est. Harum aliæ sunt Ecclesiasticæ, aliæ politicæ, vt in progressu videbimus. Ac 1. loco dicendum est de pœna excommunicationis.

2. PRIMA CONCLVSIO. Excommunicatio est prima pœna iure canonico hæreticis irrogata, vt patet ex cap. *Cùm Christus*, & cap.

Sicut ait, & cap. *Ad abolendam*, & cap. *Excommunicamus*. De hæreticis. Imò excommunicatio in hæreticos lata, videtur esse antiquissima omnium excommunicationum, quæ iure canonico sunt constitutæ, vt insinuatur in cap. *Achatius*, & cap. *Audiuimus*, 24. qu. 1. Nam ex quo tempore cœperunt Concilia celebrari ad extirpandas hæreses, introductus est mos excommunicandi hæreticos, id est, arcendi illos à Sacramentis, priuandi communibus Ecclesiæ suffragiis, & repellendi à consortio piorum ac fidelium.

3. SECVNDA CONCVSIO. Hæc pœna iustissima est: & comprehendit omnes veros hæreticos externos, etiam occultissimos: non tamen purè mentales & internos. Prima pars probatur 1. quia hæresis est grauissimum crimen: Ergo iustè puniri potest grauissima pœna, qualis est excommunicatio. 2. Quia hæreticus sponte præscindit se ab vnitate Ecclesiæ: Ergo merito priuatur bonis eius spiritualibus. 3. Quia institutum hæreticorum est alios peruertere, & per falsam doctrinam seducere: Ergo rectè fit, quod ab aliorum consortio repellantur. Altera pars probatur, quia canones citandi in sequenti conclusione loquuntur generatim sine vlla exceptione: Ergo comprehendunt omnes hæreticos, qui iurisdictioni Ecclesiasticæ subiecti sunt, id est, eos omnes, qui externo signo produnt suam hæresim, tametsi alias sint occulti. Tertia probatur, quia Ecclesia non habet iurisdictionem externam in actus purè internos, vt dictum est.

4. TERTIA CONCLVSIO. Hanc pœnam incurrunt hæretici ipſo facto: Eſt communis ſententia. Et probatur 1. ex praxi Eccleſiæ. 2. ex cap. *Ad abolendam*, &c. *Excommunicamus*, de hæreticis. Et ex Bulla Cœnæ Domini. Obiici ſolet illud Apoſtoli ad Tit. 3. 10. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem de vita.* Ex quo colligitur hæreticum non debere vitari & excommunicari ipſo facto, ſed præuia monitione. Reſpondeo. Duplex eſt excommunicatio: altera ab homine; altera à iure. Prior requirit præuiam monitionem, (c. *In præſentia*, &c. *Sacro.* de ſententia excommunicationis) poſterior non requirit. Nam ipſa lex, qua ſtatuitur talis excommunicatio, eſt inſtar præuiæ monitionis. Igitur Apoſtolus loquitur de priori: nos hic agimus de poſteriori.

5. QVARTA CONCLVSIO. Hæretici poſſunt 2. modis abſolui ab hac pœna excommunicationis. 1. in foro conſcientiæ. 2. in foro externo. Et quidem ſi ſint notorij, poſſunt in vtroque foro abſolui à ſolo Pontifice, qui in Bulla cœnæ Domini reſeruat ſibi hanc abſolutionem. Si autem ſint occulti, poſſunt etiam abſolui à ſuis Epiſcopis, vt patet ex Concilio Tridentino, ſeſſ. 24. cap. 6. de Reformatione.

6. Tria tamen notanda ſunt pro communi praxi in Germania. 1. eſt, Bullam Cœnæ Domini in multis Germaniæ prouinciis non eſſe vſu receptam, & vbi recepta non eſt, non obligare. Poſſunt ergo Epiſcopi ſuos ſubditos ab hæreſi & excommunicatione abſoluere. 2. Hanc excommunicationem ſolum ſpectare ad eos,

qui in hæresi pertinaces sunt. Vnde fit, vt rustici & ciues simpliciores, qui habentur hæretici in Germania, & tamen pertinaces non sunt, non incurrant excommunicationem, ac proinde absolui possint à Catholicis Parochis, quibus subiecti sunt. Tertium, Pontificem, qui in Bulla reseruat sibi hanc absolutionem, dedisse aliquibus religiosis priuilegium, vt & ipsi possint absoluere, saltem in foro conscientiæ. Debet autem quilibet religiosus scire, quid & quantum in hac re possit.

7. Reliqua, quæ de excommunicatione disputari solent, pertinent ad Tractatum de Censuris Ecclesiasticis. Aliqua tamen obiter dicturus sum cap. sequenti, quæst. 2.

III. QVÆSTIO.

An Hæretici, propter hæresim, priuentur omni potestate Spirituali.

1. HÆc potestas duplex est: Vna ordinis, quæ refertur ad Sacramenta conficienda & ministranda: Altera iurisdictionis: quæ ordinatur ad populum Christianum gubernandum in foro exteriori.

2. PRIMA CONCLVSIO. Potestas ordinis, quæ datur Sacerdoti aut Episcopo Catholico, manet in illo, quando fit hæreticus. Et per eam validè exercet actum, qui non requirit iurisdictionem; non tamen licitè quia exercendo peccat. Est communis sententia, contra Ma-

IV. QVÆSTIO.

An Hæretici priuentur dominio & iurisdictione temporali.

1. HÆc quæstio potissimum intelligitur de Regibus, Imperatoribus, & aliis Principibus ac Dominis temporalibus; An scilicet ipsi, propter hæresim aut apostasiam, priuentur suis Regnis, Imperiis, ac dominiis, quæ antea legitimè habebant; ita vt subditi eorum no teneantur amplius præstare ipsis obsequium & fidelitatem.

2. Et quidem, si solum spectemus ius naturale aut diuinum, certum est de facto non priuari, vt rectè docet Diuus Thomas quæst. 12, art. 2. & alij passim. Et probatur 1. de iure naturali, quia dominium & iurisdictio temporalis in subditos, ex natura sua non fundatur in fide Christiana, sed in aliquo titulo Ciuili, cuiusmodi est titulus hæreditariæ successionis, vel electionis, vel donationis, vel iustæ acquisitionis per bellum. Hi autem tituli ex natura sua non repugnant hæresi aut infidelitati: Ergo solo iure naturali non tolluntur per hæresim aut infidelitatem: Ergo nec dominium aut iurisdictio, quæ in illis fundatur. Alioqui nulli infideles haberent dominium & iurisdictionem temporalem, quod cap. 13. quæst. 5. §. ex Scriptura refutatum est.

Idem

Idem probatur de iure diuino; quia nullum exstat ius diuinum in veteri vel nouo Testamento, quo hæc pœna priuationis in hæreticos vel infideles constituta sit. Imo contrarium ex vtroque colligitur. Nam ex veteri cõstat, Pharaonem, Nabuchodonosor, Ieroboam, Achab, Antiochum, & plures alios habuisse regna temporalia, & tamen fuisse infideles vel apostatas. Idem ex nouo constat de Tiberio, Herode, Claudio, Lysia, Felice, Festo, & aliis. De quibus Apostolus ad Titum 3.1. *Admone illos Principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Et 1. Petri 2.13. *Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue Regi, quasi præcellenti; siue Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei* Et ibidem v. 18. *Non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis.*

4. An autem iure Ecclesiastico, vel per sententiam Pontificis possit aliquis Princeps sæcularis priuari suo dominio & iurisdictione propter hæresin, difficultas est. De qua videri possunt Diuus Thomas loco citato, Cardinalis Bellarminus lib. 5. de Pontifice, cap. 8. Valentia tom. 3. quæst. 12. part. 2. & multi alij, qui ab ipsis citantur.

V. QVÆSTIO.

An Hæretici priuentur bonis temporalibus?

1. DIctum eſt, hæreticos priuari dominio, & iuriſdictione, quam habent in ſubditos. Nunc agendum eſt de iure, & dominio, quod habēt in bona temporalia. Hæc autem quæſtio latius patet, quàm præcedens: quia hic agitur non tantum de Principibus, ſed etiam de aliis, qui habent bona temporalia.

2. PRIMA CONCLVSIO. Hæretici ipſo facto priuantur dominio bonorum temporaliū & fiſcus acquiritius. Ita Valentia q.11.p.3. & alij paſſim. Et probatur 1. ex cap. *Cum ſecundum leges*, De hæreticis in 6. vbi habentur hæc verba: *Bona hæreticorum ipſo iure decernimus confiſcata.* Secundo, ex effectu, quia quando fertur ſententia contra hæreticum, retrotrahitur vſque ad diem commiſſi criminis, vt patet ex praxi, & docent interpretes vtriuſque iuris, Archidiaconus, Ioannes Andreas, Imola, Paulus in cap. citato, & Iuriſtæ in L. Quiſquis & L. poſt Diui Marci. C. Ad legem Iuliam Maieſtatis. Vnde omnes alienationes factæ ab hæretico, irritantur & reſcinduntur, vt conſtat ex praxi Inquiſitorum.

7. SECVNDA CONCLVSIO. Quamuis hæretici ipſo facto priuentur dominio bonorum

ſuorum, non tamen tenentur ante Iudicis ſententiam, ſpoliare ſe illis, aut fiſco tradere. Ita Valentia ibidem, & alij ab eo citati. Et probatur primo ex cap. citato, vbi additur, hæreticos non eſſe à fiſco priuandos ſuis bonis, antequam condemnentur: Ergo multo minus tenentur ipſi ſe priuare. Et ratio eſt, quia leges pœnales, quæ requirunt aliquem actum ad ſui executionem, non obligant reum ad executionem ante Iudicis ſententiam, vt ſuppono ex materia de Legibus.

4. TERTIA CONCLVSIO. Quamdiu hæreticus non priuatur ſuis bonis quoad executionem, habet ius vtendi & fruendi illis, etiam ad donandum, & ad hæredem conſtituendum: quæ omnia erunt rata, donec per ſententiam reſcindantur. Vide, quæ de hac re dicta ſunt in Tractatu de Legibus, capite 7. de Lege pœnali, quæſt. 4. 5. & 6.

VI. QVÆSTIO.

An hæretici poßint puniri pœna capitis propter hæreſim?

1. NEgarunt olim Donatiſtæ, teſte Auguſtino Epiſt. 50. & poſtea Ioannes Huſſ, vt patet ex Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 15. art. 14. Denique Lutherus & eius diſcipuli, vt videre eſt apud Roffenſem art. 33. Et D. Auguſtinus aliquando fuit in eadem ſententia, vt ipſe fate-

tur Epist. 48. ad Vincentium, & Epist. 50. ad Bonifacium Comitem: quam tamen retractauit, partim locis citatis, partim lib. 2. Retract. cap. 5. Fundamentum huius sententiæ sumitur potissimum ex quibusdam Scripturæ testimoniis, quæ postea in solutione obiectionum explicabimus.

2. PRIMA CONCLVSIO. In veteri Testamento, pœna mortis affecti sunt idololatræ, falsi Prophetæ, blasphemi, inobedientes, & qui similia crimina perpetrassent: idque iustè & legitimè factum est. Nam Moses iussit occidi multa millia Israëlitarum, eo quòd idolum vituli adorassent, & à fide vnius Dei recessissent. Exodi 32. 27. Item, Helias interfecit Prophetas Baal. 3. Regum 18. 40. Idem fecit Iehu. 4. Regum 10. 25. Similiter Mathathias trucidauit quendam Iudæum sacrificantem idolis. 1. Machab. 2. 24.

3. Neque solum vsitata fuit hæc pœna, sed etiam à Deo præcepta. Leuit. 20. 2. *Si quis dederit de semine suo Moloch, morte moriatur*. Et Num. 25. 5. *Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor*. Et Leuit. 24. 16. *Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur*. Et Deut. 13. 6. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, vt seruias Dijs alienis, statim interficies eum*. Et Deut. 17. 12. *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto Iudicis, morietur homo ille.*

4. SECVNDA CONCLVSIO. In nouo Testamento eadem pœna statuta est in hæreticis, vt patet ex L. Quicunque, C. De Hæreticis. Et iam vsu recepta est. Et qui-

dem iustè. Nam si in veteri Testamento iustè insligebatur propter idololatriam aut apostasiam à fide, etiam in nouo iustè insligi potest. Consentiunt Patres, ac nominatim Hieronymus in cap. 5. ad Galatas, Augustinus Epist. 48. ad Vincentium, & Epist. 50. ad Bonifacium, & lib. 2. contra duas Epistolas Gaudentij ca. 17. & 26. & libro primo, contra litteras Parmeniani, cap. 7. & libro 2. contra litteras Petiliani, cap. 83. vbi ex instituto probat Magistratum habere authoritatem animaduertendi gladio in hæreticos, iuxta illud Roman. 13. 4. *Non enim sine causa gladium portat.* Et in Concilio Chalcedonensi, Actor. primo dixit Dioscorus Episcopus Alexandrinus: *Si Eutiches præter dogma Ecclesiæ sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne.*

5. Et ratio est, quia in hæresi duo spectari possunt. 1. Quod sit peccatum. Et hoc illi commune est cum aliis omnibus peccatis. 2. Quod perturbet pacem & tranquillitatem Reipublicæ. Hoc non est illi commune cum omnibus, sed tantum cum aliquibus, vt cum homicidio, furto, adulterio, & similibus. Priori modo non punitur à Magistratu, pœna capitis; sed posteriori. Quod autem iustè puniatur, sic probant Hæretici, præsertim qui pertinaces sunt, (de quibus propriè hic agimus) non minus perturbant pacem & tranquillitatem Reipublicæ, quam homicidæ, fures, adulteri: At hi iustè puniuntur pœna capitis, vt omnes fatentur: Ergo & illi.

6. Dices, Non est par ratio. Nam ho-

micidæ, fures, adulteri turbant pacem politicam, & ideo puniuntur à Magiſtratu politico. At hæretici non turbant pacem politicam, ſed tantum Eccleſiaſticam; & ideo non debent puniri à Magiſtratu politico, pœna corporali; ſed tantum ab Eccleſiaſtico, pœna ſpirituali. Reſpondeo. Hæretici turbant vtramque pacem. Primo quidem; ac per ſe, pacem Eccleſiæ, quæ conſiſtit in vnitate fidei, Epheſ. quarto, quinto. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.* Deinde conſequenter, pacem Reipublicæ, quæ ſine vnitate fidei conſeruari non poteſt. Vbi enim eſt publica animorum diſſenſio (quam introducunt hæretici) ibi pax publica eſſe non poteſt. Hoc teſtatur CHRISTVS, cum ait: *Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur.* Teſtantur exempla hæreticorum. Quas turbas toto Oriente excitarunt Ariani? Quas in Græcia Macedoniani? Quas in Africa Donatiſtæ & Circumcelliones? (De quibus Auguſtinus Epiſtola 68. ad Ianuarium Donatiſtam.) Quas in Imperio Romano Iconomachi & Albigenſes? Huſſitæ in Bohemia? Caluiniſtæ in Anglia, Gallia, Belgio, Polonia? Lutherani in Germania, tempore belli ruſticorum? Tædet ac pudet referre: tam notæ, tam prodigioſæ ſunt.

7. Et quid mirum? Nulla vnquam familia fuit, in qua diſſentiens religio pacem non turbarit. Exemplo ſit diſcordia inter Iſaac & Iſmaelem in familia Abrahæ: inter Iacob & Laban in Meſopotamia: inter Moſen & vxorem Sepho-

ram, dum proficiſcerentur in Ægyptum, quomodo ergo in toto regno, prouincia, ciuitate, pax & concordia ſperari poteſt, vbi religionis ac fidei ſumma eſt diſcordia? Vidit hoc olim Iulianus Apoſtata, qui cum Chriſtianorum Eccleſiam turbare ac peſſundare vellet, libertatem ac varietatem doctrinarum introduxit. Refert Ammianus, & ex illo Lipſius in libro contra Dialogiſtam de vna religione.

8. Hæc omnia confirmari poſſunt ex natura hæreſeos. Nam vbi hæreſis, ibi ſuperbia: vbi ſuperbia, ibi diſcordia. Hinc infero: Cum hæretici ſuperbi ſint, ſanè ſi à nobis diſſident in Sacramentorum adminiſtratione; ſi templa & Monaſteria noſtra euertunt; ſi altaria & imagines deſtruunt; ſi Epiſcopis & Clero illudunt; ſi ritus & ceremonias contemnunt; ſi ſacrificia, ieiunia, & dies feſtos execrantur: quomodo in rebus politicis concordiam & pacem nobiſcum ſeruare poſſunt? Id præter conſuetudinem & ingenium illorum eſt. Qui olim coniunctiores, quam Iudæi & Iſraelitæ? At poſtquam altare contra altare, templum contra templum erectum eſt; mox inexpiabili diſſidio diſſecti & diſſociati ſunt.

9. Nunc repeto argumentum, quod poſui ſub hac forma: Hæretici magis perturbant pacem Chriſtianam, quam homicidæ, fures, adulteri: At hi iuſtè puniuntur pœna capitis: Ergo multo magis illi. Maior probata eſt, quia pax Chriſtiana eſt duplex: Vna Eccleſiaſtica, quæ conſiſtit in vnitate fidei & Sacramen-

torum: Altera politica, quæ consistit in externa iustitia & tranquillitate. Vtramque turbant hæretici; alteram tantum homicidæ, fures, adulteri? Ergo illi perniciosiores sunt, quam hi. Videamus nunc, quid contra hanc doctrinam possit obiici.

10. Primo obiicitur illud Isaiæ 11. 9. *Non occident in vniuerso monte sancto meo*, id est, in Ecclesia. Vbi Propheta prædicit, doctrinam Euangelij propagandam in Ecclesia, sine cæde & sanguine. Respondeo. Sensus Prophetæ pendet ex præcedentibus verbis, quæ sic habent: *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet.* Loquitur de venturo Christo. Quid autem futurum sit tempore Christi, sic explicat: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accumbabit: Vitulus & Leo & ouis simul morabuntur, & puer paruulus minabit eos.* Et paulo post: *Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes.* Vbi per animalia metaphoricè intelligit homines; quorum alij gentiles, alij Iudæi sunt; alij feroces, alij mansueti. Est ergo hic sensus: Gentiles, qui nunc barbari ac feroces sunt, instar luporum, pardorum ac leonum; veniente Christo, deponent feritatem suam, & cum mansuetis amplectentur eandem Christi fidem ac in eadem Christi Ecclesia sub iisdem legibus ac institutis habitabunt. Neque tunc amplius ex gentili feritate & barbarie persequentur veros Dei cultores, sicut nunc faciunt, sed erit vna omnium fides, vnus Baptismus, vnus

animus. Quod etiam factum est, iuxta illud Actor. 4. 32. *Multitudinis a. credentium erat cor vnum, & anima vna.*
11. Hæc prædictio non obstat, quo minus Christiani, non quidem ex feritate & barbarie, sed ex zelo Christi, & studio conseruandæ vnitatis fidei, possint coercere, & si opus sit, interficere hæreticos, quando pacis ac vnitatis turbatores sunt. Alioqui etiam obstaret, quo minus possit coërcere & interficere homicidas, fures, adulteros, qui & ipsi tranquillitatem Reipublicæ perturbant.
12. Secundo obiicitur parabola zizaniorum, Matth. 13. 29. vbi serui quærebant ex Patrefamilias, an deberent colligere zizania ex medio tritici? Et respondit illis: *Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, &c.* Vbi per zizania intelliguntur hæretici: per triticum, Catholici: per messem dies iudicij: per messores, Angeli. Vult ergo Christus per hanc parabolam significare, hæreticos non esse eradicandos, sed simul cum Catholicis in eodem agro, id est, in eadem Ecclesia relinquendos, vsque ad diem iudicij. Respondeo. Per zizania intelliguntur omnes mali, siue sint hæretici, siue fures, siue adulteri, siue periuri: per triticum omnes boni. Est ergo hic sensus: An Prælati Ecclesiæ debeant omnes malos separare à bonis? Respondet Christus, id faciendum non esse, quamdiu certo ac legitimè non constat, quinam sint bo-

ni, qui mali: ſicut ſæpè non conſtat. Nam alioqui periculum eſſet, ne Prælati, qui putarent ſe ſolos malos ſeparare à bonis, ſepararent aliquando etiam bonos, & relinquerent malos. Et hoc ſignificant illa verba: *Ne forte eradicetis ſimul & triticum.* Quo etiam ſenſu dicit Apoſtolus prima Corinth. 4. 5. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, & qui illuminabat abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Si a. quod ſæpè fit, certo ac legitimè conſtet, hos vel illos eſſe fures, aut adulteros, aut homicidas, aut pertinaces hæreticos; tunc poſſunt ſeparari à bonis; nec periculum eſt, ne cum iis etiam boni eradicentur. Et hoc ſenſu, idem Apoſtolus dicit, primo Corinth. 5. 13. *Auferte malum ex vobiſmetipſis.* Et ſecundo Theſſ. tertio 14. *Quod ſi quis non obedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, vt confundatur.* Hæc reſponſio ſumpta eſt ex Auguſtino lib. 3. contra epiſt. Parmeniani cap. 2. poſt medium, & ex D. Thoma q. 10. art. 8. ad 1.

13. Sed inſtant Lutherani, per zizania ſolos hæreticos, & non alios malefactores intelligendos eſſe. Primo, quia ita ſentiunt Chryſoſtomus, Hieronym. Auguſt. Theophylactus, & Euthymius. Secundo, quia ex textu id conuincitur. Nam Chriſtus opponit inter ſe hæc duo, *bonum ſemen, & zizania.* At per bonum ſemen, quotieſcunque illius mentionem facit, ſemper intelligit veram doctrinam fidei cum ſuis Profeſſoribus. Ergo ex oppoſito, per zizania intelligit falſam doctrinā fidei cū ſuis Profeſſo-

ribus, i. hæresim & hæreticos. Respondeo. Per zizania, vt dixi debent intelligi omnes mali: & per bonum semen, omnes boni. Et sic explicat ipsemet Christus, cùm ait: *Bonum semen, hi sunt filij regni. Zizania autem, filij sunt nequam*, i. filij Diaboli, qui nequam est. Vbi illa particula *filij regni*, nullum bonum excludit: Nec illa, *filij nequam*, vllum malum excludit. Quod manifestè confirmatur ex verbis sequentibus: *Mittet Filius hominis Angelos suos, & colligent de regno suo omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis*. Quod non potest intelligi de solis hæreticis, sed de omnibus peccatoribus, qui damnandi sunt.

14. Nec obstant Patres in contrarium citati. Nam illi non negant (quod Lutherani negant) per zizania intelligi omnes malos, sed quia inter omnes malos præcipui sunt hæretici, ideo potius hæreticorum mentionem faciunt. Alioqui, quod præter hæreticos, intelligãt etiã alios malefactores, patet ex ipso August. ser. 39. de Sanctis (qui est ser. 2. in die commemorationis animarũ) vbi explicans parabolam zizaniorum, sic habet: *zizania, peccatores*. Nempe sunt. Et ser. 233. de temp. cap. 2. *Dicam fratres mei, quod sentio. Inter vos segetes Dei, mixta sunt zizania, id est, amatores mundi, amatores pecuniæ, amatores deliciarum, cõsultores nugarum*. Vnde lib. 2 Retract. c. 28. corrigit, quod alibi dixerat, per zizania intelligi omnes hæreses, quasi excluderet alia peccata. Verba eius sunt hæc: *Illud etiam, quod dixi (ad multitudinem zizaniorũ vbi intelliguntur omnes hæreses) minus habet vnam necessariam coniunctionem. Dicendum*

enim fuit: Vbi intelliguntur & omnes hæreses. Aut, Vbi intelliguntur etiam omnes hæreses.

15. Sed esto per zizania intelligantur soli hæretici. Nihil contra nos est. Nam illi, quamdiu occulti sunt, & sine periculo Catholicorum colligi & eradicari non possunt: omnino eradicari non debeant. Quando a. manifesti sunt, apertè turbant pacem & vnitatem Ecclesiæ: quis neget potius tollendos esse, quam vt alios peruertant, & Ecclesiæ concordiam conuellant? *Auferte malum ex vobis*, inquit Apostolus. Quod quidem Prælati Ecclesiæ faciunt per excommunicationem: Principes a. sæculares per pœnam capitis. *Non n. sine causa portat gladium*, vt loquitur idem Apost. Rom.13.4.

16. Tertio obiicitur illud Lucæ 9.54. *Domine, vis dicimus, vt ignis descendat de cœlo, & consumat illos? Et conuersus increpauit eos dicens: Nescitis, cuius Spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare.* Vbi Christus reprehendit Apostolos, qui ad exemplum Heliæ, volebant Samaritanos igne consumere, eo quod non reciperent Christum. q. d. Alius fuit spiritus legalis, qui consistebat in seueritate: alius est spiritus Euangelicus, qui consistit in mansuetudine. Hunc debetis imitari, non illum. Heliæ licuit, igne de cœlo misso consumere aduersarios: vobis non licet. Vos alium spiritum debetis habere, quẽ ille habuit. Respondeo. Christus non loquitur generatim de spiritu Euangelico, quasi iis excludat omnem seueritatem: sed loquitur speciatim de eo spiritu quo ipsi volebant Euangelium primo insinuare, quod antea

erat incognitum. Non volebat id facere, per externam violentiam, ſicut Tyranni ſolent occupare noua regna: ſed per manſuetudinem, doctrinam, & miracula, ſicut prædictum erat ab Iſaia capite 35. 5. & capite 61.1.

17. Hinc non ſequitur, Euangelium, poſtquam ſemel inſinuatum & promulgatum eſt, non poſſe aut debere ſpiritu ſeueritatis defendi & conſeruari. Poteſt, & debet. Ipſimet Apoſtoli non ſemel hoc ſpiritu ſeueritatis vſi ſunt. Petrus quidem quando Ananiam & Sapphiram occidit. Actor. 5. 4. Paulus verò, quando Corinthium tradidit Satanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fieret, 1. Corinth. 5. 5. Et quando Elymam Magum excæcauit, eo quod vias Domini peruertere non deſiſteret. Actor. 13. 11. Et quando ſcripſit: *Quod vultis? In virga veniam ad vos, an in ſpiritu manſuetudinis?* 1. Corinth. 4. 21. Imo Chriſtus ipſe, quando flagello eiecit ementes & vendentes de templo. Lucæ 19. 45.

18. Quarto obiicitur illud Apoſtoli ad Titum 3. 10. *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita: ſciens, quia ſubuerſus eſt.* Vbi notanter dixit, *Deuita*, non autem, *occide*. Reſpondeo. Verum eſt; quia non ſcribebat Principi politico, qui gladio corporali; ſed Epiſcopo, qui gladio ſpirituali, id eſt, excommunicatione debebat vti. Hoc enim ſignificat illud verbum, *Deuita*. Græcè eſt, παραιτοῦ, id eſt, reiice, auerſare. Potuiſſet nihilominus Titus Epiſcopus hæreticum pertinacem, &

à se excommunicatum, tradere Principi sæculari, vt ab eo interficeretur. Id tamen factum non est, quia tunc temporis nulli erant Principes Christiani, quibus hoc tuto committi potuisset: sed tantum Ethnici, vt paulò post dicturi sumus.

19. Quinto obiicitur illud Matth. 26. 52. *Conuertere gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperunt gladium, gladio peribunt.* Et illud 2. Corinth. 10. *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo.* Respondeo. Hæc duo testimonia explicantur cap. 25. de bello, quæst. 3.

20. Sexto obiicitur: Fides debet esse libera: Ergo nullus ad eam cogendus est. Respondeo. Fides duplici sensu potest dici libera. Primo, quoad internum assensum, seu actum credendi. Sic semper libera est, vt explicaui cap. 8. qu. 5. Secundo, quoad externam professionem fidei. Sic libera est, respectu infidelium, qui nunquam per baptismum susceperunt fidem. Illi enim, ad fidem cogi non possunt (supra, capite 3. quæst. 4.) At non est libera respectu hæreticorum, qui illam semel in baptismo susceperunt, & susceptam deseruerunt. Nam hi cogi possunt. (D. Thom. q. 10. art. 8.) Simile fuit in veteri Testamento. Nemo gentilium poterat cogi ad Iudaismum, ante circumcisionem. At si semel circumcisi essent, poterant cogi ad obseruantiam legis Mosaicæ, vt testatur Apostolus ad Galat. 5. 3. *Testificor enim homini circumcidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.*

21. Septimo obiicitur: In primitiua Ecclesia hæretici non puniebantur pœna temporali. Respondeo. Ratio puniendi hæreticos mutata est pro necessitate temporis. Et quidem in primitiua Ecclesia non puniebantur pœna temporali; vel quia Ecclesia non poterat id facere propter potentiam infidelium, & paucitatẽ Christianorum: vel certè, quia iudicabat non expedire propter scandala, quæ tunc facile potuissent oriri. Postea, paulatim puniti sunt, nunc exilio, L. *Ariani*, C. De Hæreticis: nunc mulcta pecuniaria, L. *Cuncti hæretici*, ibidem: nunc amissione omnium bonorum, L. *Manichæi*, donec tandem, propter nimiam ipsorum insolentiam, & pœnarum istarum contemptum, perueniretur ad pœnam capitis, quam Valentinianus & Marcianus decreuerunt, L. *Quicunque*, eodem codice. Vide Augustinum epist. 50. ad Bonifacium, paulo ante ante medium, vbi eandem obiectionem proponit & soluit.

VII. QVÆSTIO.

An liceat disputare cum Hæreticis de Fide?

1. CErtum est, aliquando licere; aliquando non licere. Non licet his casibus. 1. quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis de fide, non habet rectam intentionem. 2.

quando in iure non censetur idoneus vel sufficiens ad disputandum. 3. quando est periculum ex parte auditorum, qui disputationi intersunt. 4. quando hæreticus, cum quo disputatur, est pertinax, & aliunde nulla vtilitas ex disputatione sperari potest. Hæc breuiter explicanda sunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, quando non habet bonam intentionem, id est, quando disputat *tanquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens*, vt loquitur D. Thomas qu.10.art.7. Ratio est, quia qui sic disputat, est dubius in sua fide, & conijcit se in periculum deficiendi à fide: Ergo sine dubio peccat. Hoc intellige de eo, cui fides Christiana sufficienter proposita est, ita vt teneatur credere. Nam si esset Gentilis aut Iudæus, cui fides nondum sufficienter esset proposita, & solum eo fine disputaret, vt possit inuenire veritatem, non peccaret disputando. Ita Bannes quæ.10.art.7. in commentario, Valentia quæst.10. assert.1. Sanchius lib. 2. moral. cap.6.num.1.

3. TERTIA CONCLVSIO. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, si ipse est laicus; quia sub pœnu excommunicationis interdicta est Laico huiusmodi disputatio, vt patet ex capit. *Quicunque*, De Hæreticis in 6. vbi Alexander Papa sic statuit: *Inhibens quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publicè vel priuatim de fide Catholica disputare. Qui vero contra fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Ratio inhibi-

inhibitionis est, quia laïci, vt plurimum, sunt indocti, ac proinde in iure præsumuntur, tanquam minus idonei & sufficientes ad disputandum de mysteriis fidei. Vide authores citatos.

4. Dices: Aliquando contingit aliquem laïcum non minus esse doctum, quam clericum vel religiosum: Ergo illi saltem non est inhibita disputatio de fide. Hoc aliqui concedunt; quia inhibitio solum facta est ex ea præsumptione, quod laïci soleant esse indocti: Ergo si contingat aliquem esse doctum, non comprehenditur sub illa inhibitione. Ita Bannes loco citato. Et confirmat exemplo Alberti Pyghij Comitis, & Henrici Octaui Regis Angliæ, qui fuerunt laïci, & tamen cum Lutheranis disputarunt de fide.

5. Alij contra sentiunt, omnes omnino laïcos comprehendi illa inhibitione, quia leges, quę feruntur pro communitate, non solent spectare, quid aliquando fieri possit in hoc vel illo casu particulari, sed quid fiat vt plurimum. At laici, vt plurimum, sunt indocti, licet aliquando contingat hunc vel illum esse doctum. Ergo omnes tenentur legem inhibitionis seruare. Ita Nauarrus & alij citati à Sanchio. n. 5. Quæ sententia probabilior est.

6. Dices 2. Hinc sequitur, omnes laïcos, quantumuis doctos, qui in Germania disputant cum hæreticis de fide, non solum peccare, sed etiam excommunicatos esse, quod est absurdum, & contra communem hominum opinionem. Respondeo. Id non sequitur: quia in Germania, & aliis quibusdam locis, vbi

Catholici & hæretici permixti sunt, non est in vsu supradicta inhibitio, sed per contrariam consuetudinem abrogata, ac proinde non obligat. Ita Valentia ibidem, assert. 2. Deinde potest cõtingere casus magnæ alicuius necessitatis aut vtilitatis, in quo non habebat locum illa inhibitio; vt si esset aliquis hæreticus, qui peruerteret fideles, & nullus Ecclesiasticus vel religiosus adesset, qui posset illi resistere. Tunc enim laico, si alioqui sufficienter esset doctus, id liceret, & ex obligatione charitatis incumberet. Ita Valentia & Sanchius.

7. Dices 3. Si laicus, quia indoctus est, peccat disputando de fide, etiam Clericus peccabit, si indoctus sit: Et sic erit par vtriusque ratio. Respondeo. Clericus non peccat contra illam inhibitionem Alexandri Papæ, quia illa comprehendit solos laicos; sed tamen peccat contra ius naturale, quia exponit se periculo erroris. Hinc sequitur, tam laicum, quàm clericum indoctum peccare: sed laicum contra legem naturalem & Ecclesiasticam, Clericum contra alteram tantum. Deinde, laicum ex ea parte excommunicari, non autem Clericum: Quamuis hæc excommunicatio non est latæ sententiæ, sed ferendæ. Vel, quod idem est, non incurritur ipso facto, sed est commonitoria. Quod rectè colligunt authores ex ipso loquendi modo, quo Pontifex visus est. Non enim dixit: *Excommunicationis laqueo innodatur*, sed, *innodetur*.

8. Dices 4. Etiam Clericis prohibita est publica disputatio de fide, vt patet ex L. *Nemo*

Clericus. C. De summa Trinitate: Ergo & illi peccant, non tantum contra legem naturalem, sed etiam contra ciuilem. Respondeo. Lex ciuilis, quæ disponit de rebus spiritualibus, non obligat Clericos, nisi iure canonico confirmetur. Ita Azor lib. 8. moral. cap. 26. q. 2. & Sanctius loco citato num. 8.

9. TERTIA CONCLVSIO. Catholici peccánt disputando cum hæreticis de fide, quando disputant coram simplicioribus. Ita D. Thomas quæst. 10. art. 7. Ratio est, quia est periculum, ne simpliciores ex tali disputatione peruertantur. Nam facilius percipiunt plausibilia hæreticorum argumenta, quam subtiles ac solidas Catholicorum solutiones: Et ideo incipiunt dubitare, aut vacillare in fide.

10. Excipiuntur tamen duo casus, in quibus licita est huiusmodi disputatio. Prior est, quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis, est vir nō solum doctus, sed etiam clarus & perspicuus, qui possit se accommodare ad captum singulorum; & ita res suas explicare, vt omnes, quantumuis rudes & indocti, facile eas percipiant. Posterior, quando simpliciores ab hæreticis sollicitantur ad defectionem. Tunc enim tenentur viri docti, coram simplicioribus, opponere se hæreticis, & veram fidem disputando defendere. Ita D. Thom. ibid.

11. QVARTA CONCLVSIO. Catholici peccant disputando de fide cum hæreticis pertinacibus, præsertim si aliunde non appareat vlla vtilitas. Nam quando hæretici sunt pertinaces, tunc nec facile conuertuntur, nec

tam pugnant firmitate Argumentorum, quam contentione vocis, & acerbitate verborum, ex qua potius pacis perturbatio, quàm vnio & cõcordia sperari potest. Vide D. Thomã ibid. ad 1.
11. Ex dictis colligitur, quando licitum & honestum sit disputare cum hæreticis, nempe quando viri docti, quibus id concessum est, disputant contra hæreticos ad confutandos eorum errores: idque coram prudentibus auditoribus, qui vim argumentorum & responsionum vtriusque partis rectè percipiunt, & de tota re æstimare possunt. Aut certè, quando disputant coram simplicioribus, qui ab hæreticis sollicitantur ad defectionem, vt huic periculo occurratur.

VIII. QVÆSTIO.

An liceat libros Hæreticorum legere?

1. Constat, non solum licere aliquando legere, sed etiam necessarium esse, præsertim quando errores hæreticorum refutandi sunt, qui aliunde, quam ex eorum libris, integrè ac certo cognosci non possunt. Vnde in Concilio Carthaginensi 4. c.16. admonentur Episcopi, vt pro necessitate & tempore legant huiusmodi li. Et Euseb. l. 7. c. 9. refert, Dionys. Alexandr. ad eosdẽ legendos, diuina visione fuisse adductum.
2. Quæstio est, quando non liceat? Vel, in quibus casibus, & quo iure prohibita sit lectio librorum hæreticorum? Et quidem certum est, tã iure naturali ac diuino, in vno casu prohibitũ

esse, nempe quando esset periculum defectionis à fide: de iure humano dicendum est infrà.

3. PRIMA CONCLVSIO. Lectio librorum hæreticorum prohibita est iure humano diuersis locis ac temporibus. Et hæc prohibitio duplex est: Vna specialis, qua certi tantum libri; altera generalis, qua omnes prohibentur. Quæri solet, quando primum cœperit hæc generalis prohibitio. Alphonsus à Castro libro 2. de iusta hæreticorum punitione, capite 17. putat cepisse sub Iulio tertio Pontifice. Et rectè. Nam si spectemus leges ciuiles, quæ antea latæ sunt, in illis certorum tantum hæreticorum libri prohibentur, vt Arij, aut Eunomij, aut Porphyrij, aut Eutychinianistarum, & Apollinaristarum, aut Nestorij, Seueri, Manichæorum, Origenis & similium. Similiter, si spectemus decreta Ecclesiastica, ea vel profecta sunt à Conciliis Prouincialibus, vel à Generalibus, vel à summis Pontificibus. Decreta primi generis non obligant omnes Christianos, reliqua non prohibent omnes libros hæreticos, sed tantum certos. V. G. Synodus septima prohibet tantum libros Iconoclastarum: Concilium Constantiense, libros Vviclef: Gelasius Pontifex, eos tantum, quos in suo decreto nominat: Leo X. & Paulus III. libros tantum Lutheranos. Primus ergo fuit Iulius III. qui tulit generalem legem, qua sine vllo discrimine omnibus prohibetur lectio quorumcunque librorum hæreticorum, idque sub pœna temporali & spirituali, quæ in hæreticos constituta est. Post Iulium idem fecerunt Pau-

lus IV. Pius IV. & cæteri subsequentes Pontifices in Bulla cœnæ Domini.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Generalis prohibitio librorum hæreticorum, hoc tempore, duplex est. Vna continetur in Bulla cœnæ Domini, cum adiuncta excommunicatione, reseruata Pontifici: Altera in Indice librorum prohibitorum, cum adiuncta excommunicatione, non reseruata Pontifici. Hinc sequitur primo, legentem libros hæreticorum sine facultate, incurrere in duplicem excommunicationem; alteram Bullæ, alteram Indicis: Et ab vna posse absolui à proprio Confessario; ab altera, non nisi à Pontifice, aut habente priuilegium à Pontifice. Secundò, sequitur posse aliquam incidere in excommunicationem Indicis, ita vt non incidat in excommunicationem Bullæ; si nimirum legat libros, qui prohibiti sunt in Indice, non tamen prohibiti sunt in Bulla: cuiusmodi sunt illi, qui continent aliquos errores, tametsi non hæreticos, aut errorum suspicionem, vt notat Toletus in explicationem Bullæ.

5. Quæres 1. An Catholici in Germania incurrant in vtramque excommunicationem, quando legant libros hæreticorum, animo refutandi. Respondeo. Hæc quæstio non pendet ex eo, an Catholici legant eiusmodi libros animo refutandi, vel non refutandi; sed ex eo, an Bulla cœnæ Domini, & Index librorum prohibitorum obliget Catholicos in Germania. Vnde hæc duplex regula seruanda est. Vna, vbicunque Bulla & Index obligant,

ibi Catholici incurrunt vtramque excommunicationem, si legant libros hæreticos sine speciali facultate. Altera, vbicunque lex vel constitutio Pontificis vsu recepta est, ibi obligat: vbi recepta non est, non obligat, vt suppono ex Tractatu de Legibus cap. 6. 8. & ex Nauarro in Manuali cap. 23. num. 41. Dicitur autem vsu recepta, quando à maiori parte communitatis recipitur & obseruatur. Hinc sequitur, si Bulla cœnæ Domini, vel Index librorum prohibitorum in Germania receptus non est, Catholicos in Germania non excommunicari, qui legunt libros hæreticorum, tametsi peccent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris aut deceptionis, quod frequenter fit.

6. Est tamen discrimen inter excommunicationem Bullæ & Iudicis, non solum, quod altera sit reseruata Pontifici, altera non sit; sed etiam, quod excommunicatio Bullæ non sit à iure, sed ab homine, vt docent Dominicus Sotus in 4. distinct. 22. quæst. 2. artic. 3. Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 54. & Toletus in explicatione eiusdem Bullæ. Ratio est, quia excommunicationes à iure non renouantur: At excommunicatio Bullæ renouatur singulis annis, sicut & ipsa Bulla. Hinc infert Toletus, eos non excommunicari vi Bullæ, qui vacante sede legunt libros hæreticos.

7. Quæres 2. An incurrunt excommunicationem, qui paucos versiculos legit in libro hæretico? Respondeo. Hic illa regula seruanda est, excommunicationem non incurri, nisi pro-

pter peccatum mortale. Prius ergo videndum est, an peccet mortaliter, qui contra præceptum Ecclesiæ legit paucos versiculos in libro hæretico. Videtur autem esse eadem ratio in hoc peccato, quæ est in furto & aliis similibus. At in his potest aliquis dupliciter excusari à mortali. Primò propter paruitatem materię: quo pacto furtum vnius oboli est tantum veniale. Secundò, propter indeliberationem actus; vt si aliquis ex subita passione alterum percutiat, sine preuia deliberatione. Idem ergo dicendum est in proposito. Nam si quis paucos tantum versiculos legat; aut sine deliberatione & quasi imprudenter incidat in librum hereticum, non peccabit mortaliter, ac proinde non excommunicabitur. Nam quidquid excusat à peccato mortali, hoc etiam excusat ab annexa excommunicatione.

8. Dices: Vnde cognosci potest, quàm multi aut pauci versiculi efficiant peccatum mortale aut veniale? Respondeo. Sicut in furto hoc æstimari debet à notabili damno, quod infertur proximo; ita in hac materia æstimandum est à notabili periculo, cui se exponit is, qui legit librum hereticum. Hoc autem periculum non est æquale in omnibus legentibus; quia alij facilius decipiuntur, quam alij. Sicut etiam nō est æquale damnum pauperis & diuitis, si quis vtrique auferat vnum coronatum. Omnes ergo circunstantię spectari debent, & sic prudenter de tota re iudicandum.

9. Quæres 3. An hæc propositio librorum hereticorum sit iusta & legitima? Respondeo

affirmatiuè. Et probatur ex perpetuo vſu Eccleſiæ. Nam tempore Apoſtolorum, multi cúrioſi & vani libri combuſti ſunt palam & coram omnibus, vt habetur Actorum 9. 19. Et Conſtantinus Imperator ex decreto Concilij Nicæni, iuſſit libros Arij comburi, pœna capitis in eos conſtituta, qui illos occultarent. Item mandato Theodoſij & Valentiniani, combuſti ſunt libri Neſtorij, in Concilio Epheſino damnati, teſte Liberato in Breuiario cap. 10. quod etiam refertur in L. *Damnato*, C. De Hæreticis & Manichæis. Similiter, Valentinianus & Marcianus iuſſerunt comburi libros Eutychetis, damnatos in Concilio Chalcedonenſi vt patet ex L. *Quicunque*, C. eodem titulo: Vide plura exempla apud Bellarmin. lib. 3. de Laicis cap. 20.

10. Et ratio eſt, quia ſi iure prohibentur colloquia & ſermones hęreticorum, tanquam noxij & peſtilentes, multo magis ipſorum libri poſſunt prohiberi, quia libri plus nocent, quàm ſermones. Nam & diuturniores ſunt, & ad plura loca & ad plurimas manus perueniunt; & magis quæ leguntur attentè, quàm quę obiter audiuntur, in animo hærent: ac denique facilius perſuadentur, cum ſint accuratius meditata & compoſita. Idque confirmat experientia: quia Ioannes Vviclefus viua voce pauciſſimos peruertit. Docuit n. ſolùm in Anglia, & ibi penè nullos reliquit ſui erroris hæredes. At per libros totam Bohemiam peruertit, vt videre eſt apud Cochlæum in hiſtoria Huſſitarum.

10. Dices 1. Libri Hæreticorum continent

multa vera & vtilia: Ergo non debent prohiberi, quia ſtultum eſt, propter aliqua falſa & inutilia, priuare ſe etiam veris & vtilibus. Et confirmatur 1. ex illo 1. Theſſ. 5. 21. *Omnia probate, quod bonum eſt, tenete.* Deinde exemplo Diui Hieronymi & Theophili Alexandrini. Nam D. Hieronym. in ep. ad Miuerium & Alexandrum, circa finem, fatetur ſe legiſſe libros hæreticorum, vt bona inde excerpat, etiam ſi ſciat aliquos propterea de ſe murmurare. Similiter Theophilus cum argueretur, quod Origenem legeret, reſpondit ſe legere, vt quod bonum eſt, excerperet, & quod malum reſpueret.

12. Reſpondeo: Hinc potius ſequitur, non debere legi hæreticorum libros, eo quod vera falſis, & bona malis permiſceant. Sic enim decipiunt Lectorem. Nam ſi ſola falſa & mala dicerent, ſtatim ab omnibus reiicerentur: ſi ſola vera & bona, hæretici non eſſent. Itaq; de induſtria, omnia miſcent, vt ex malis bona inficiant; & per bona, mala ſua abſcondāt. Vnde Hieron. epiſtola 7. ad Lætam: *Venena*, inquit, *non dantur, niſi melle circumlita.* Deinde, ſi bona & vera volumus cognoſcere, facilius & ſecurius ex Catholicorum, quàm hæreticorum libris cognoſcemus; iuxta illud eiuſdem Hieronymi, epiſtola 10. ad Furiam: *Eorum duntaxat tractatus lege, quorū fides nota eſt. Non neceſſe habes, aurū in luto quærere.*

13. Illud Apoſtoli, *Omnia probate, quod bonum eſt, tenete*, ſignificat, omnia quæ dubia & incerta ſunt, debere examinari, non ab omnibus & ſingulis, ſed ab iis qui poſſunt, & quibus ex officio incumbit. Sicut enim non eſt

omnium, ſed Medicorum explorare, qui morbi ſint contagioſi, & qui non ſint; ita non eſt omnium, ſed paucorum examinare, quid ſit hæreticum, & quid non ſit. Vnde Hieronymus epiſtola ſeptima ad Lætam rectè ait. *Grandis eſt prudentiæ, aurum in luto quærere.* Quando autem facto examine, quædam approbata, & quædam reiecta ſunt: tunc non opus eſt iterum examinare; ſed ſtandum eſt examini & ſententiæ ſemel factæ. Eodem modo, quando libri hæreticorum ſemel ab Eccleſia examinati & damnati ſunt, tunc non debet quilibet eos iterum examinare, niſi fortè ad refellendum, ſi hoc alicui ſpeciatim imponeretur à Prælatis Eccleſiæ. Et huc ſpectat exemplum Hieronymi & Theophili, qui legerunt libros hæreticorum, vt eos refutarent.

14. Dices 2. Eccleſia tolerat libros gentilium, Iudæorum, Turcarum, & quorundam etiam veterum hæreticorum, vt Origenis, Tertuliani, Euſebij & Pelagij: Ergo eadem ratione poteſt tolerare libros aliorum hęreticorum.

Reſpondeo primò: Libri gentilium ideo toleratur, quia non nocent. Nam errores, qui ipſorum libris continentur, iam mortui & extincti ſunt, nec habent vllos amplius propugnatores. Quòd ſi inter Chriſtianos aliqui eſſent, qui gentilium dogmata propugnarent, tunc meritò prohiberentur ipſorum libri, ſicut factum eſt tempore Apoſtolorum, vt refert Clemens lib. 1. conſtitutionum Apoſtolicarum. c. 6.

Reſpondeo ſecundo: Libri Turcarum & Iudęorum ſunt melioris conditionis, quàm

hæreticorum, quia illi ſunt aperti hoſtes Chriſtianorum, nec fallunt ſub nomine Chriſtiano, vt hæretici faciunt. Loquor autem de libris Turcarum & Iudæorum, qui non continent blaſphemias in Chriſtum, & qui iudicantur non eſſe pernicioſi Chriſtianis: alioqui etiam prohibentur in Indice à Clemente VIII. edito, & nominatim Talmud Iudæorum.

16. Reſpondeo 3. Libri Origenis, Tertulliani, Euſebij, & Pelagij ideo permittuntur, tum quia hæreſes illorum ſunt extinctę; tum quia illorum libri proſunt propter antiquitatē; tum denique, quia non videtur hoc tempore eſſe vllum periculum, ne quis imbibat illorum errores, præſertim Tertulliani. Nam ipſe docuit cum Montano illicitum eſſe ſecundum matrimonium, & duas aut tres quadrageſimas eſſe obſeruandas. At noſtri temporis Nouatores, ne vnam quidem ſeruant quadrageſimam; & nō ſolum ad ſecundas, ſed etiam ad tertias & quartas nuptias procedunt; vt metuendum non ſit, ne iterum excitent errores Tertulliani.

XI. QVÆSTIO.

An hæretici reſipiſcentes ſint ab Eccleſia recipiendi?

1. HÆretici vel ſunt relapſi in hæreſim, vel non ſunt. Illi dicuntur relapſi in iure Canonico, qui poſtquam hæreſim publicè coram Iudice abiurarunt, id eſt, iure iurando damnarunt & execrati ſunt, in eam iterum recurrunt. Ita Archidiaconus Ioannes Andreas,

Geminianus & alij in cap. *Accusatus*, De Hæreticis, in 6. Vnde etiamsi quis millies in hæresim, à qua per veram cordis pœnitentiam recessit, relabatur, non habetur Relapsus in iure nisi hæresim coram Iudice abiurauerit.

2. PRIMA CONCLVSIO. Omnes hæretici, siue relapsi sint, siue non sint, si resipiscant, recipiuntur benignè ab Ecclesia ad Sacramentum Pœnitentiæ & Eucharistiæ, vt expresse habetur in cap. *super eo*, De hæreticis in 6. Et ratio est, quia cum Deus paratus sit recipere omnes peccatores pœnitentiam agentes, & velit illos saluos fieri; non debet Ecclesia negare illis ea præsidia, quibus saluari possint; cuiusmodi sunt Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Hæretici relapsi, tametsi recipiantur ad Sacramenta, vt dictum est, non tamen permittuntur viuere, sed sine vna spe veniæ & miserationis, traduntur brachio sæculari, vt morte puniantur, vt habetur eodem cap. *Super eo*, Et cap. *Ad abolendum*, Extra de Hæreticis. Ratio est, quia Ecclesia non potest sperare, vt tales sint futuri constantes in fide, & ideo iudicat expedire, vt tollantur è medio, ne aliis noceant.

4. Dices: Contrarium colligitur ex L. vltima, C. de Summa Trinitate, vbi in Residuo Epistolæ Ioannis Papæ ad Iustinianum Imperat. habentur hæc verba: *Sed quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia*, &c. Respondet Glossa in cap. *super eo*, Ecclesiam non claudere gremium redeuntibus, quia admittit omnes, qui resipiscunt, ad Sacramenta Pœnitentiæ &

Euchariſtiæ, licet non omnibus concedat vitam. Dices: Videtur etiam vitam omnibus concedere, vt patet ex capite. *Duo*, 23. quæſtio. 4. vbi leguntur hæc verba: *Perſequamur in eis propriam iniquitatem; miſereamur cõmunem naturam*, quæſtione decima. In hæreticis duo ſpectanda ſunt, nempe peccatum hæreſis, & humana natura. Hæreſim debemus odiſſe & perſequi, non autem humanam naturam. Vnde colligitur, hæreticos etiamſi relapſi ſint, non eſſe interficiendos, modo reſipiſcant. Reſpondeo: Iſte canon generatim loquitur de homine peccatore; & inter alia ſic dicit: *Ita nulli homini claudenda eſt miſericordia, ſicut nulli peccatori impunitas relaxanda eſt*. Et poſtea ſubdit: *Non ergo ſuſcipiamus peccatores propter hoc, quod ſunt peccatores, ſed tamen eos ipſos, quia & homines ſunt, humana conſideratione tractemus. Perſequamur in eis propriam iniquitatem, miſereamur communem naturam.* Si hoc ad hæreticos accommodemus, erit hic ſenſus: Nulli, quatenus hæreticus eſt, relaxetur impunitas: Nulli, quatenùs homo eſt, claudatur miſericordia. Vel ſic: Perſequamur in hæreticis propriam iniquitatem, infligendo pœnas in iure conſtitutas: Miſereamur communem naturam, recipiendo ad fructum & participationem Sacramentorum. Neuter ſenſus contra nos eſt.

CAPVT XVI.

De fide Hæreticis seruanda.

FIDES hoc loco sumitur pro fidelitate in seruandis promissis & conuentis. Est ergo quæstio, An inter reliquas Hæreticorum pœnas, sit etiam hæc vna, quod non teneamur eis seruare fidem in promissis pactis, & conuentis, quæ alias licita & honesta sunt? Nam si essent turpia & illicita, ne Catholicis quidem seruanda essent, iuxta Regulam iuris: *In malis promißis rescinde fidem.*

2. Potest autem hæc quæstio tractari hoc ordine. 1. An in promissione valida & obligandi vim habente, seruanda sit fides hæreticis, non obstante hæresi. 2. An seruanda sit illis fides, non obstante excommunicatione. 3. An speciatim in contractu matrimonij seruanda sit illis fides. 4. An etiam in negotio libertatis religionis. 5. An in bello. 6. An in saluo conductu. Hæ sunt præcipuæ difficultates, quæ hoc tempore disceptantur.

3. Nos in omnibus respondemus affirmatiuè. Aduersarij, præsertim Caluinistæ, dupliciter hic peccant. Primo, quia affingunt nobis contrariam sententiam. Aiunt nos docere, non esse fidem hæreticis seruandam; quod est aper-

tum mendacium. In quo ſimiles ſunt Phariſæis, qui tametſi ex ore Chriſti audierant: *Reddite, quæ ſunt Cæſari, Cæſari*; tamē auſi ſunt illi obijcere coram Pilato: *Hunc audiuimus ſubuertentem gentem noſtram, & prohibentem tributa dare Cæſari*. Planè ſic agunt nobiſcum Caluiniſtæ. Publicè proteſtamur, fidem ſeruandam eſſe hæreticis. Et tamen vociferātur: Hos audimus negantes, fidem ſeruandam eſſe hæreticis.

4. Neque hic ſiſtunt. Hoc mendacio tanquam prætextu quodam abutuntur, quaſi ipſis impunè liceat pacta cum Catholicis inita, reſcindere ac violare. Iterum ſimiles Phariſçis. Hi clamabant: *Crucifige, crucifige*. Quid mali fecit? Prohibuit tributa dare Cæſari. Illi ſimiliter clamant: Reſcinde fidem Catholicis datam, reſcinde. Quid cauſæ? Negant nobis fidem ſeruādam eſſe. Cur nos ipſis ſeruemus? Nimirum, vt Phariſæi homicidium; ſic Caluiniſtæ perfidiam ſuam mendacio tuentur. Quod clarius patebit ex ſequentibus.

I. QVÆSTIO.

An in promißione valida & obligandi vim habente, ſeruanda ſit fides hæreticis, non obſtante hæreſi?

1. QVænam ſit promiſſio valida, & obligandi vim habens, dicetur in materia de contractibus. Hic quæritur, An ſi alias valida ſit & obligandi vim habēs, deſinat obligare ex eo præcisè, quia hçretico facta eſt: Et conſequenter,

an tenearis præstare, quod hæretico promisisti.

2. Suppono, quosdam esse casus, in quibus promissio alias valida desinit obligare, ex communi Theologorum sententia. 1. si res promissa fiat illicita, vel inutilis, vel impossibilis. 2. si status rerum aut personarum ita mutetur, vt promissor secundum iudicium prudentum non videatur illum euentum voluisse comprehendere: quod ex conditione rei promissæ, & promissarij dispositione, aliisque circumstantiis iudicandum est. 3. si alter è duobus, qui sibi mutuo promiserunt, non seruet fidem. Tunc enim nec alter tenetur, iuxta illud: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* 4. quando aliquid promissum est ob causam, quæ non subest: vt si promiseris Petro, putans illum aliquid in gratiam tui fecisse, cum non fecerit. In his & similibus casibus desinit promissio, alias valida, obligare. Vide D. Thom. q 110. art. 3. ad S. Caietanum q. 113. art. 1. sub finem, Nauarrum in Manuali cap. 18. num. 7. & alios.

3. Nunc difficultas est, an extra hos casus, ex præciso designat obligare, quia hæreticis facta est. Vel, an præter casus enumeratos admittendus sit alius, nempe hæresis. Catholici sic sentiunt. 1. Hæreticis non facile promittendam esse fidem. 2. Quando tamen promissa est, seruandam esse. Quæ duo breuiter explicabo per duas Conclusiones.

4. PRIMA CONCLVSIO. Cum hæreticis non facile ineundi sunt contractus, conuentiones, fœdera, pacta: siue publica, siue priua-

ta; propter tres potiſſimum cauſas. 1. propter periculum ſubuerſionis. 2. propter ſcandalum. 3. propter ipſorum improbitatem.

5. De periculo ſubuerſionis intelligi poteſt illud 2. Timoth. 2. 17. *Sermo eorum, vt cancer ſerpit.* Quaſi dicat. Sermo hæreticorum eſt inſtar morbi contagioſi, qui alios inficit. Sicut ergo nemo prudens facile agit cum homine habente morbum contagioſum, ne veniat in periculum morbi corporalis: ita nemo debet agere cum hæretico, ne inficiatur morbo ſpirituali. (Vide Cyprianum lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium, & Leonem ſer. 5. de ieiunio decimi menſis.) Ob hanc cauſam Deus in V. T. prohibuit Iudæis fœdera, ſocietates, & amicitias cum gentilibus, ne ſcilicet ex eorum conſortio deficerent à vera fide ad idololatriam. Exodi 34. 12. *Caue, ne vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas, quæ ſint tibi in ruinam.* Et v. 15. *Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum, &c.* Et Deut. 7. 3. *Non inibis cum eis fœdus, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius: nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuum, ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat Diis alienis.* Porro, quantum ſit hoc periculum, & quam nocens contagio, teſtantur non ſolum antiqui Iudæi, qui olim plurimi à gentilibus peruerſi ſunt; ſed etiam huius temporis Chriſtiani, qui non pauci in Germania & vicinis Prouinciis, ex conuerſatione cum Lutheranis & Caluiniſtis, à Catholica fide deſciuerunt.

6. De ſcandalo res æquè clara eſt. Conſtat multos rudiores ac ſimpliciores ſcandalum

pati, & in errorem induci, quando vident suos Principes, aut viros nobiles, potentes, eruditos, cum hæreticis conuersari, pacisci, matrimonia inire, baptismum celebrare, & similia agere. Putant enim eos, hac sua conuersatione, doctrinam & mores hæreticorum approbare: ac proinde se quoque errare non posse, si ipsorum exemplum imitentur. Vnde paulatim fit, vt apertè incipiant hæresin pro vera doctrina amplecti & propugnare: nec alio argumento tueri se possint, quam quod prætendant, tales viros non posse errare, seque bona conscientia illorum vestigiis posse insistere. Hac re nihil notius in Germania & vicinis regnis. Atque vtinam haberemus multos Eleazaro similes, qui mori maluit, quam scandalum dare. Præclara illa vox ipsius, 2. Machab. 6. 24. *Non enim ætati nostræ dignum est fingere, vt multi adolescentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum? Et ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur: & per hoc maculam meæ senectuti conquiram.*

7. De improbitate hæreticorum testatur Apostolus secunda ad Timothæum tertio, versu secundo. *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi: & voluptatum amatores magis, quam Dei: habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* En quanta & quam multa hæreticorum flagitia hic recen-

idcirco non possumus eos contingere. Iosue 9.19.
12. Deinde, miraculo res comprobata est. Nam Gabaonitæ, cùm propter fœdus cum Israelitis initum à vicinis Regibus bello infestarentur, iure fœderis petebant subsidium à Iosue. Nec mora, Iosue memor pacti & societatis, cum armatis viris profectus est, vt arceret hostem, & Gabaonitas defenderet. Fit prælium. Deus vt ostenderet gratam sibi esse pactorum fidem, nō modo victoriam concessit Israelitis, sed etiam nouo miraculo cohibuit solem, ne occūberet, vt tanto plus temporis esset ad hostem interimendum. Sic enim legimus Iosue 10.13. *Stetit Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel.*
13. Tertio, sicut Deus concessit Iosue hanc victoriam propter fidem seruatam, ita propter eandem violatam grauissimè puniuit Saulem Regem & vniuersum populum. Res sic habet. Gabaonitæ pacti erant cum Iosue de vita, vt dictum est. Post centum annos & amplius, Saul Rex, non obstante hoc pacto, multos eorum interfecit. Nec impunè. Nam vt Scriptura loquitur 2. Reg. 21.1. *Facta est fames in diebus Dauid tribus annis iugiter.* En vindictam. Causa sequitur. *Et consuluit Dauid Oraculum Domini, Dixitque Dominus: propter Saul, & domum eius sanguinū, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis, Rex dixit ad eos. Quid faciā vobis? & quod erit vestri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntque ei Gabaonitæ. Non est nobis super argento & auro quæstio, sed contra Saul & domum eius. Den-*

tur nobis septem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in Gabaa. Et ait Rex, Ego dabo. Et dedit eos in manus Gabaonitarũ, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Et repropitiatus est Deus terræ posthac. Vides quam grauiter punitus fuerit Saül in suis posteris, eo quod fidem datam violasset.

14. Nec desunt similia exempla. Sedecias Rex fœdus percusserat cum Nabuchodonosore Rege Babylonis. Visum fuit ab eo resilire, & contra datam fidem agere: tum quod Nabuchodonosor esset gentilis & idololatra; tum quod multis annis populum Iudæorum afflixisset. Quid factum? Propter hanc perfidiam, non modo regni & oculorum amissione, sed etiam miseranda suorum clade, & vrbis vastatione punitus est. (2. Paralip. 36.)

15. Simeon, & Leui filij Iacob, cum Sichemitis pacti erant de cõtrahendis vltro citroq; matrimoniis, hac conditione, vt Sichemitæ omnes circumciderentur. Factum est. Omnes circumcisi sunt. Quid vero illi? Cõtra pacta conuenta circumcisos occiderunt. Quo prætextu? quod stuprum à Sichemitis paratum vlcisci vellent. (Genes. 34.) Sed quia perfidia intercessit, merito à parente audierunt: *Simeon & Leui fratres; vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea; quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum.* (Gen. 49.)

16. Hæc ex sacris Historiis petita. Ex profanis hoc accipe. Vladislaus Poloniæ & Hungariæ Rex, magnis contra Turcarum Imperatorem

Amuratem potitus victoriis, cum è bello in patriam rediret, inducias cum hoste pactus est, & iuramento confirmauit. Non multo post, cùm iterum ad bellum redintegrandum sollicitaretur à nonnullis Principibus Christianis, cœpit perplexus esse, quid potissimum faceret. Hinc incitabat illum gloria recentis victoriæ, & multorum cohortatio; illinc auocabant induciæ cũ hoste pactæ. Vicit tandem altera pars. Igitur contra datam fidem, bello Amuratem inuadit. Vtrinque pugnatum acriter. In progressu cùm premi se, & constringi videret Amurates, multis suorum amissis, magno clamore in hanc vocem erupit; *Christe, si Deus es, vt Christiani tui de se perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui contra pacta iurata bello me inuadunt.* Mira res. Alea prælij mox mutata. Vladislaus in medios Turcas impetum faciens, equo excutitur, & cap. truncatus, perfidiæ pœnas dedit. Refert Gregorius Scheidius in suis ad Tarnouianam disputationem notis, & alij complures.

17. Ex his concludo; Si gentilibus, idololatris, & Turcis fides seruanda est, cur non etiam hæreticis? Nec obstat, quod hæretici fidem Deo non seruent. Hoc enim non pertinet ad contractus humanos, de quibus hic agimus, sed diuino iudicio relinquendum est. De quo alio loco disputatur.

II. QVÆSTIO.

An fides Hæreticis seruanda sit, non obstante excommunicatione?

1. Ostendi solam hæresin, si nihil aliud obstet, non impedire, quo minus seruanda sit fides hæreticis. Nunc quæritur, an excommunicatio non impediat. Catholici, quia docēt hæreticos excommunicatos vitandos esse, nec cum illis habendum commurcium; putantur etiam docere, non esse illis fidem seruādam. At non ita est. Longe diuersa sunt hæc, vt deinceps patebit. Res autem sic habet.

2. Hæretici duplici titulo vitandi sunt. 1. ratione hæresis. 2. ratione excommunicationis. Ratione hæresis, vitandi sunt iure diuino ac naturali in his tribus casibus. Primo, in illicita communicatione in rebus diuinis. Secundo, in periculo subuersionis. Tertio, si timeatur scandalum. Hinc sequitur primo, non licere cum iis sumere Synaxin more Caluinistico; sicut non licet cum Ethnicis idola colere. Hæc enim communicatio in rebus diuinis est illicita, quia est contra veram fidem. Secundo sequitur, homines indoctos, simplices, & natura fragiles ac inconstantes, non deebere multum agere cum hæreticis, quia facillimè peruertuntur, & in errorem inducuntur. Tertio, neque doctos & constantes debere cum illis versari, quando probabile est, alios inde scandalum passuros.

E contrario ſequitur, extra hos tres caſus, licitam eſſe iure diuino & naturali eorum conuerſationem, modo aliis ſit honeſta.

3. Ratione excommunicationis, vitandi ſunt iure humano ſeu Eccleſiaſtico, in his tribus caſibus. 1. in Sacramentorum communione. 2. in publicis ſuffragiis & precibus. 3. in communi conuictu & familiaritate. Ita Diuus Thomas, & alij Theologi in 4.d.18. & patet paſſim ex iure canonico per multos titulos. Vnde ſequitur 1. vi excommunicationis, non licere ab eis baptiſmum petere, (niſi forte in neceſſitate) aut matrimonia cũ illis contrahere. 2. nec publicè pro illis orare. 3. nec ciuiles contractus celebrare, prandium ſumere, ſermones miſcere; etiamſi nullum ſit periculum aut ſcandalum.

4. Hoc ius Eccleſiaſticum de vitandis excommunicatis, propter duos honeſtos fines inſtitutum eſt. Primo, in commodum & vtilitatem delinquentium; vt quando vident ſe vitari, confundantur & reſipiſcant, iuxta illud Apoſtoli 2. Theſſ. 3. 14. *Ne commiſceamini cum illo, vt confundatur.* Vide Innocentium IIII. cap. Cum medicinalis de ſentent. excommun. in 6. Secundo, in bonum & cautelam aliorum, ne inficiantur iuxta illud 1. Corinth. 5. 6. *Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?* Hinc patet, non ſolos excommunicatos, ſed etiam alios hoc iure obligatos eſſe, illos quidem, vt in pœnam delicti maneant ſeparati à communione fidelium; hos vero qui ſani ſunt, ne eorum conſortio, contagionem trahant.

5. Hoc ipsum ius de vitandis excommunicatis, non tam rigidum est post Concilium Constantiense, quam antea fuerat. Nam licet omnes excommunicati, vi excommunicationis, teneantur abstinere à communione fidelium: tamen è contrario, fideles non tenentur ab illorum consortio se abiungere, nisi vel sint nominatim excommunicati, vel notorij Clericorum percussores. Ita in Concilio Constantiensi, in fauorem fidelium, decreuit Martinus V. in quadam constitutione seu Extrauagāte, quæ incipit, *Ad euitanda scandala*, vt refert D. Antonius, 3. par. tit. 25. cap. 2. & 3. & consentiunt Dominicus Sotus in 4. d. 22. qu. 1. art. 4. Caietanus in summa 5. Excommunicatio. Henriquez lib. 3. cap. 5. Suarez tom. 5. d. 9. sect. 2. num. 5. & alij plures.

6. Hinc sequitur primo, passim in toto Imperio Germaniæ, & plerisque vicinis Regnis, licitum esse Catholicis (quantum attinet ad ius Ecclesiasticum commune) conuersari cum hæreticis, quia nullus hoc tēpore est, quod sciam, nominatim excommunicatus propter hæresin. An autem aliqui sint notorij Clericorum percussores, vnicuique in sua ciuitate aut habitatione constare potest. Dixi, quantum ad ius Ecclesiasticum, quia iure naturali & diuino, tenemur omnes hæreticos, non quidem ratione excommunicationis, sed ratione hæresis, vitare in tribus casibus supra explicatis, nempe in illicita communicatione in rebus diuinis, in periculo subuersionis & scandali. Adieci, quantum ad ius Ecclesiasticum com-

mune, quia quibusdam in locis, præsertim in Italia & Hispania, propter priuata iura & prohibitiones, non licet cum hæreticis conseruari.

7. Secundo sequitur, non licere vicissim excommunicatis, siue Catholici, siue hæretici sint, sponte se ingerere in communionem aliorum; quia limitatio, seu moderatio illa iuris Ecclesiastici non est facta in fauorem excommunicatorum, sed reliquorum fidelium, vt patet ex citata constitutione Martini Papæ. Si tamen à fidelibus innitantur aut sollicitétur ad sermonem, conuictũ, vel contractum, possunt obtemperare in re licita: alioqui nullum esset priuilegium fidelium. Vide Frãciscum Suarez disp. 15. sect. 8. num. 7. & alios passim.

8. His positis, examinandum est, an teneamur seruare fidem hæreticis excommunicatis? vel, quod idem est, an sola excommunicatio sufficiens causa sit, propter quam non sit illis seruanda fides? Res facilis est. Nam primo constat ex dictis, si non sint nominatim excommunicati, vel notorij percussores Clericorum, non esse vitandos ratione excommunicationis: ac proinde posse nos cum illis validè pacisci, & contractus celebrare, non minus quam cum aliis, ideoque fidem seruandam esse.

9. De aliis, qui nominatim excommunicati sunt, distinguendum est. Si enim cum illis contraxisti, antequam excommunicarentur, siquidem contractus antea fuit validus, non efficitur inualidus per solam excommunicationem

superuenientem; ac proinde manes obligatus ad seruandam fidem, quam in tali contractu promisisti. Ratio est, quia cum excommunicatio sit iuris humani, non habes maiorem vim, quam illi concessa est à potestate humana: at nulla est constitutio vel lex humana, quæ tribuat illi vim priuandi aliquem suo iure, quod habet ex legitimo contractu: Haberet autem illam vim, si contractum legitimum rescinderet, & inualidum efficeret. Non ergo illum rescindit, & inualidum efficit. Hinc infero, si hæreticus excommunicatus retinet ius suum, quod accepit in contractu tecum inito; proculdubio te in scientia manere obligatum ad præstandum id, quod illi iure debetur.

10. Si autem contraxisti cum illis, eo tempore cum iam essent nominatim excommunicati: peccasti quidem contrahendo, quia fecisti contra apertam prohibitionem Ecclesiæ, communicando cum excommunicatis; contractus tamen validus est, si aliunde non sit defectus: ac proinde teneris seruare fidem. Ita colligitur ex cap. *Fœlicis*, §. verum, de pœnis in 6. Et probatur inductione. Nam matrimonium cum excommunicato contractum validum est, cap. *Significasti*, de eo qui dixit. Item, valida est professio in Religione ab excōmunicato facta, cap. *Cum illorum*, de sententia excommunicationis, vt ibi notat Abbas. Similiter valida est donatio ab excommunicato facta, cap. *Inter dilectos*, de donationibus. Idem ergo de aliis contractibus, nisi aliunde quid obstet, censendum est.

11. Sed occurrunt hic duæ obiectiones. Vna est, quod non liceat agere cum eo, qui nominatim excommunicatus est: ac proinde non teneamur seruare illi fidem, præsertim si non possimus, nisi cum illo agendo. Altera est, quod hæretici per excommunicationem videantur priuari dominio ac iure rerum temporalium, vt colligitur ex capit. *Cùm secundum leges*, de hæreticis in *6.* vbi bona hæreticorum dicuntur ipso iure confiscata. Si ita est, ergo quicquid illis promittimus, aut quocunque modo cum illis contrahimus, non habent vllum ius petendi aut exigendi; Ergo non tenemur illis quicquam præstare.

12. Quod ad priorem obiectionem attinet, plerique Doctores in eo consentiunt, quod si legitimè contraxeris cum aliquo nominatim excommunicato, tenearis fidem seruare, nec possis tibi retinere, quod illi ex contractu debetur. Nulla enim lege id permissum est. At discrepant in eo, an debeas ipsi, dum manet excommunicatus, fidem & debitum persoluere, an potius expectare, dum soluatur ad excommunicationem? de hac re disputat Franciscus Suarez disput. 15. sect. 8. Hæc tamen dissensio parum facit ad nostrum institutum: tum quia satis nobis est, ostendere, seruandam esse fidem hæreticis, etiam nominatim excommunicatis, quocunque modo aut tempore id fieri debeat; tum quia in Germania, & vicinis prouinciis, vix vnquam solent esse nominatim excommunicati, ac proinde decisio huius quæstionis parum est nobis vtilis.

13. Altera obiectio est maioris momenti. In ea petitur, an excommunicatio priuet hæreticos omni dominio ac iure temporali? Dixi paulò ante, non priuare: Et ita res habet. Quod obiicitur ex iure canonico; hæreticorum bona ipso iure confiscata esse, verum quidem est, sed non vi excommunicationis. Vt hoc melius intelligatur, repeto quod capite præcedente dictum est, varias pœnas in hæreticos constitutas esse. Prima est excommunicatio. Secunda, priuatio dominij seu iurisdictionis in subditos. Tertia, priuatio dominij in bona temporalia. Quarta, exilium. Quinta, mors. Et hæ pœnæ per distinctas leges cōstitutæ sunt. Hinc sequitur, hæreticos ex eo præcisè, quod excommunicati sunt, nō priuari dominio & iurisdictione, cum hæc priuatio sit distincta pœna ab excommunicatione, & per distinctam legem irrogata.

14. Manet tamen difficultas, an vi huius pœnæ possis fidem hæretico promissam non seruare. Hoc enim vrgeri potest ex obiectione posita. Nam si hæreticus caret omni iure & dominio rerum temporalium (ex quocunque capite id fiat) non habebit ius à te quicquam exigendi, ac proinde, licet ratione promissi aut pacti aliquid exigat, non teneberis dare. Respondeo. Duo hic statuenda sunt, quæ rem totam expedient. Vnum est, leges canonicas & ciuiles, quibus hæ pœnæ in hæreticos constitutæ sunt, esse merè pœnales. Alterum, leges pœnales non obligare ad executionem pœnæ, ante sententiam Iudicis. (D. Thom. in 2.2. q. 62. art. 3. ad 1.)

15. Hinc ſequuntur tria corollaria, de quibus capite præcedente dictum eſt. 1. Licet hæretici, per leges pœnales, priuentur dominio bonorũ temporalium, non tamen tenentur ante ſententiam Iudicis, ſpoliare ſe illis, aut fiſco offerre. 2. Nec etiam tenentur poſt ſententiam, quia executio pœnæ non ſpectat ad ipſos, ſed ad miniſtros Iudicis vel fiſci. 3. Quandiu legitimè executio facta non eſt, habẽt ius vtendi & fruendi ſuis bonis.

16. Ex his facile colligis, ſi hæretico ex fide promiſſionis aut pacti aliquid debeas, an tenearis præſtare, necne. Ante ſententiam Iudicis, & executionem pœnæ, teneris illi præſtare: poſt ſententiam, Iudici vel fiſco, ſi fueris requiſitus. Id tamen raro accidit, præſertim in Germania & vicinis prouinciis. Non enim eſt in vſu, vt bona hæreticorum rapiantur à fiſco; niſi aliquid interueniat.

III. QVÆSTIO.

An in contractu Matrimonij ſeruanda ſit fides hæreticis.

1. MAtrimonium includit duo, nempe contractum ciuilem, & rationem Sacramenti. Vnde eſt hic peculiaris difficultas propter Sacramentum. Catholici duo docent. Primo, tametſi non facile contrahenda ſint matrimonia cum hæreticis; ſi tamen contrahantur, valida eſſe. Secundo, in iis ſeruandam

eſſ

esse fidem coniugalem. Vtrumque explicandum est.

2. PRIMA CONCLVSIO. Si Catholici contrahant matrimonia cum hæreticis, & nihil aliud obstet, quam hæresis, validus est contractus. Ita Diuus Thomas in 4. distinctione 39. quæst. 1. artic. 1. ad 5. Nauarrus capite vigesimo secundo, num. 49. Valentia disputatione 10. quæstion. 5. part. 3. & alij passim. Ratio est, quia hæresis non numeratur inter impedimenta quæ dirimunt matrimonium: Ergo non obstat, quo minus matrimonium sit validum, si aliunde non sit defectus. Antecedens patet, quia licet inter eiusmodi impedimenta numeretur *cultus disparitas*; hoc tamen intelligitur de disparitate cultus, quæ est inter fidem & infidelem non baptizatum; non autem de illa, quæ est inter Catholicum & hæreticam baptizatam, vt est com... ínis Doctorum sententia, & in praxi ita seruatur. Ratio discriminis est quia per baptismum, qui est quasi ianua reliquorum Sacramentorum, tribuitur ius percipiendi reliqua Sacramenta: Ergo qui baptismum susceperunt habent hoc ius; alij non habent: Matrimonium autem Christianorum est Sacramentum nouæ legis.

3. Obiici potest canon. 72. sextæ Synodi, qui sic habet; *Non licere virum Orthodoxum cum muliere hæretica, nec Orthodoxam cum viro hæretico copulari; sed si quid eiusmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimari, & nefarium coniugium dissolui.* Hic planè decernitur, irritum esse matrimonium cum hæreti-

-spondeo. Canones illius Con-
thoritatem, vt ostendit Bel-
Romano Pontifice, capite vi-
libr. 1. de Conciliis capite
i alij. Vnde Beda lib. de sex
ano, canones illos vocat, *sy-*
ait à Sergio Pontifice fuisse

Conclvsio. In ta-
validus & legitimus sit, sine
i fidem seruare debet in iis,
vsum matrimonij pertinent.
omni alio contractu legiti-
ulto magis in matrimoniali,
solubilis est. Hinc illud Mat-
no, versu 5. *Propter hoc dimit-*
matrem, & adhærebit vxori
carne vna. Et paulo post. *Quod*
homo non separet. Et Lucæ vi-
gesimo octauo. *Omnis qui di-*
& alteram ducit, mœchatur;
iro ducit, mœchatur. Et primo
versu 10. *Iis autem, qui ma-*
præcipio non ego, sed Dominus:
scedere: quod si discesserit, mane-
o suo reconciliari. Et vir vxorem

n de fide Coniugali. Specia-
Theologi, tria potissimum
Primum est, vt neuter viuen-
persona copuletur. Nam vin-
ij indissolubile est, nec aliter,
m alterius dissoluitur. Huc

pertinent testimonia citata, & illud Romanor. septimo, versu 2. *Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: Si autem mortuus fuerit vir, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Alterum est, vt alter alteri debitum reddat 1. Corinth. 7. 3. *Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi.* Tertium est, vt alter cum altero cohabitet, & simul familiam administrent, ita tamen vt mulier subdita sit viro, quia, vt monet Apostolus 1. Cor. 11. 3. *Caput mulieris est vir.* Et 1. Timot. 2. 12. *Docere autem mulierem non permitto, neque dominari in virum.*

6. In his tribus consistit fides coniugalis. Et quidem quod ad primum attinet, ita fides seruanda est, vt nunquam liceat viro Catholico, viuente vxore etiam hæretica, aliam ducere. Hoc optimè probant loca Scripturæ allegata. Quod verò attinet ad thorum & cohabitationem, potest aliquando propter legitimas caussas fieri diuortium, manente tamen vinculo coniugali, vt definitum est in Concilio Tridentino sessione 24. canon. 8. Theologi assignant tres causas. Prima est, si vterque coniunx ex mutuo consensu voueat perpetuam continentiam, & ad religionem transeat. Matthæi decimo-quarto, versu vigesimo quarto. *Omnis qui reliquerit domum, aut vxorem, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam*

possidebit. Secunda potest esse crimen alterius coniugis, vt adulterium, de quo Matth. 53. *Omnis qui dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari;* vel nimia sæuitia, ex qua periculum vitæ esset; vel instigatio ad peccandum. Matth. 18. 8. *Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce abs te.* Vel aliquid simile. Tertia causa potest esse lepra, vel quicūque alius morbus horribilis & contagiosus. Vide Bellarm. de Matrimonio c. 14. Valentiam de eadem materia q. 4. p. 2. & alios passim.

7. Hinc infero, si Catholicus accipiat vxorem hæreticam, & illa patiatur virum Catholico ritu viuere, filios educare, familiam administrare: nec vllo flagitio aut morbo impediat vitam cōiugalem: debere virum in omnibus illi fidem seruare, non minus, quam si Catholica esset. Contra verò, si vel adultera sit, vel ad hæresin pelliciat, vel liberos in hæresi instituat; posse à se eam dimittere, manente nihilominus vinculo coniugali. Sed, quid si vir promiserit à principio se fore contentum, vt liberi ab vxore hæretica instruantur? Turpis promissio est, & per se irrita: seruari non debet.

IV. QVÆSTIO.

An in negotio libertatis Religionis seruanda sit hæreticis fides?

LIbertas Religionis potest 2. modis venire in pactum. Primò, vt in aliquo Regno prouin-

cia, aut ciuitate, concedatur omnibus libertas sentiendi & sequendi, quod quisque vult; ita vt cuilibet liberũ sit, vel Catholicum esse, vel Lutheranum, vel Caluinistam, vel Anabaptistam. Secundo, vt solis hæreticis permittatur libertas exercendi suam religionem inter Catholicos. Nunc quæstio est, an si Princeps, vel Magistratus Catholicus de alterutra libertate paciscatur cum hereticis, debeat seruare fidem, nec-ne?

2. De hac re ita statuẽdum est 1. Libertatem religionis omnino esse illicitam, & diuino præcepto repugnantem. 2. Reipublicæ esse perniciosam. 3. Non debere præcipi, approbari, aut introduci ab vllo Principe aut Magistratu; sed potius omnibus modis, si commodè fieri potest, impediri & profligari. 4. Si autem cõmodè impediri nõ possit, nisi cum maiori damno aut malo Reipubl. aliquo tempore tolerari posse. 5. Et si hoc modo toleretur; & in pactum deducatur, fidem seruandam esse. Hæc Catholicorum sententia est, quæ paucis conclusionibus erit explicanda.

3. PRIMA CONCLVSIO. Libertas fidei ac Religionis planè illicita est, & Christianæ doctrinæ contraria. Hoc patet ex decursu totius noui testamenti. Sanè, in Euangelio multa sunt, ex quibus constat, Christum vnam fidem mandasse, variam ac multiplicem prohibuisse. Primo, voluit vnam tantum esse Ecclesiam, vnum ouile, vnum pastorem, vnum baptismum. Hæc autem sine vnitate fidei consistere non possunt. Secundo, voluit discipulos suos attendere à falsis Prophetis: at in multiplici religione necesse

est, alios esse veros, alios falsos Prophetas: Ergo si hi excludendi sunt, fides vna retinenda est; varia explodenda. Tertio, voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferorum potestates resistere non possint: at perpetua esse non potest, si vna omnium fides non sit; quod ipse testatur Lucæ 11. 17. *Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur.*

4. Apostoli disertis verbis id confirmant. Romanor. 16. 17. *Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissentiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.* Galat. 1. 8. *Licet nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* 1. Corinth. 1. 10. *Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* 1. Corinth. 14. 33. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Ephes. 4. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Hebræor. 13. 9. *Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci.* Vides quam serio, quam solicitè & grauiter hortetur Apostolus, vt vnitatem fidei retineamus; Quod non faceret, si libertas indulgeri posset.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Hæc ipsa libertas, de qua agimus, Reipubl. noxia & periculosa est, non modo quoad salutem animarum, (de qua re dubitari non potest) sed etiam quoad pacem & tranquillitatem politicam, quæ sine vnitate fidei conseruari nequit. Hoc testatur CHRISTVS cum ait: *Omne regnum in se diuisum desolabitur.* Hoc testantur omnes authores sacri & profani, Christiani &

gentiles. Inter cæteros præclarè tractat hoc argumentum Iustus Lipsius in lib. contra Dialogistam de vna Religione. Vide, quæ dicta sunt capite præcedenti, quæst. 6.

6. TERTIA CONCLVSIO. Libertas Religionis non debet præcipi, approbari, aut introduci ab vllo Principe aut Magistratu Catholico; sed omnibus modis, quantū commodè fieri potest, impediri & profligari. Primo, quia contraria est diuino præcepto. Secūdo, quia turbat pacem & tranquillitatem Reipubl. Vtrumque patet ex dictis. Hinc in Ecclesia toties coacta concilia, vt vnitas fidei seruaretur, libertas & varietas impediretur. Hinc optimorū Imperatorum seuerissimæ illæ leges, L. *Nullus*, C. de summa Trinitate & fide Catholica; *Nullus hæreticis ministeriorum locus, nulla ad exercendam animi obstinatioris clementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiamsi quid speciali quolibet rescripto per fraudem elicito ab huiusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: vnius & summi Dei nomen vbique celebretur. Nicænæ fidei dudum à maioribus traditæ, & diuinæ religionis testimonio atque assertione firmatæ obseruantia semper mansura teneat.* Et infra; *Si quid eruptio factiosa tentauerit, ab ipsis etiam vrbium mœnibus exterminato furore, propelli iubemus; vt cūctis Orthodoxis Episcopis, qui Nicenam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto orbe reddātur.* Et L. Cūcti, C. de hæreticis & Manichæis: *Cuncti hæretici proculdubio nouerint, omnia loca sibi adimenda esse*, &c. Vide plures leges ibid.

7. Nec dissimilia Imperatorum facta Constan-

tinus Magnus, damnatum Arium vnà cum Eusebio & Theognide in exilium misit: & omnibus exilium minatus est, qui Nicæno Concilio acquiescerent. Iouinianus à militibus Imperator postulatus, tum demum oblatum Imperium se suscepturum, affirmabat, vbi omnes qui ipsi atq; Imperio Romano militarent, vnius Christianæ fidei professores se esse velle testarentur; ratus nimirũ, quod res est, cum diuersa Religione Imperij vires satis firmas esse non posse. Omitto Theodosios, Martianum, Iustinianum, Aurelianum, Gratianum, Iustinum, Carolum Magnum, & alios similes, quorũ historiæ non sunt. Consultat Baronium, & alios, qui volet.

8. Venio ad Episcopos. Hic primus occurrit D. Ambros. acerrimus vnitatis fidei defensor & antistes. Mandabat illi Imperator Valentinianus, à Iustina matre, fœmina Ariana persuasus, vt templum permitteret Arianis, asserens, tunc pacem & tranquillitatem fore in Imperio, si illis etiam, qui diuersæ sunt Religionis, certus locus, in quo habeant exercitia, concedatur. Quid porro Ambrosius? Audi, quid ipse de se scribat in Epistola 33. ad Marcellinam sororem. *Postridie*, inquit, *quam accepi tuas litteras, quibus significaueras, quod te exagitarent somnia tua; moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam Porciana, hoc est, extramurana Basilica petebatur, sed basilica noua, hoc est, intramurana, quæ maior est. Conuenerunt me primo Principes virtutũ. viri Comites consistoriani, vt & basilicam traderem, & procurarem ne quid populus turbarum moueret. Respondi,*

quod erat ordinis, templum Dei tradi à Sacerdote non posse. Et infra: *Conuenior ipse, à Comitibus & Tribunis, vt basilicæ fieret matura traditio, dicentibus Imperatorem iure suo vti eo quod in potestate eius essent omnia. Respondi, si à me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, me non refragaturum, verum ea, quæ diuina, Imperatoriæ potestati non esse subiecta.* Et iterum: *Mandatur denique, Trade basilicam. Respondeo, Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere, Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est, Quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorũ. Iterum dicitur mandasse: Debeo & ego vnam basilicam habere. Respondi. Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera. Adultera est enim, quæ non est legitimo Christi coniugio copulata.* Et in fine Epistolæ. *Denique etiam speciali expreßione Galligonus præpositus cubiculi, mãdare mihi ausus est: Me viuo, tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Respondi. Deus permittat tibi, vt impleas, quod minaris. Ego enim patiar, quod Episcopi, tu facies, quod Spadones.* Hactenus ex Ambrosio.

9. Idem animus fuit Ioanni Chrysostomo aduersus Gainam Ducem, hominem Arianum. Rem gestam scribit Theodorus libro 5. capite 33. his verbis: *Gainas quidam, Scytha genere ani-*

mo barbaro, insolentia plane tyrannica, per id temporis Dux fuit. Quem quidem non solū alij omnes, sed etiam Imperator ipse magnopere extimuit: Iste labe aspersus Ariana, postulabat ab Imperatore vnum ex sacris templis sibi dari: Imperator autem respondit, se de ea re capturum consilium, & vnum ei curaturum promittit. Itaque diuino illo Ioanne accersito, ei postulatum Gainæ exponit. Commemorat eius potentiam: moliri tyrannidem indicat. Orat, vt templo donato, furentem eius animum placet. Cui nobis ille vir: Ne, inquit, *istud tibi pollicearé, neque sanctum dari canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, vt qui Deum verum sanctè & augustè laudibus & hymnis celebrant, expellantur è sacro templo, idemque tribuatur his, qui contra eum loquuntur blasphemias. Atque ne barbarum illum omninò metuas, Imperator, sed me & illum in vnum locum conuoca, túque silentio, vtriusque nostrum sermoni ausculta. Ego certè me hominis linguam refrænaturum spero, persuasurumque ne postulet, quod ei concedi non debeat. Quibus auditis, Imperator vehementer lætatur, & postridie eius diei vtrumque accersit. Gainas quidem promissum exposcit, magnus autem Ioannes respondit ex aduerso: Non licere Imperatori, qui pietatem colere instituat, aliquid contra res sacras temerè moliri. Cui quidem dicenti, Templum sibi dare oportere, respondet Ioannes, Templum sacrum apertum esse, neminemque eum prohibere, quo minus in eo, si libeat, Deo preces fundat. Tum Gainas: At ego,* inquit, *alterius sectæ sum, & cum hominibus eius sectæ vnum sanctum templum habere postulo. Atqui istud quidem non immerito postulo, quippe qui multa bellica certamina pro Romanis confecerim. At præmia,* inquit,

Ioannes, *tibi propterea tributa labores tuos longè superant. Nam Dux es, honore consulari donatus. Quin etiam debes tecum considerare, quis fueris olim, & quis iam sis: quæ etiam præterita tua inopia, & in qua iam abundantia vitam degas: quibus quoque vestibus prius indutus esses, quam Istrum traieceris, & quibus iam opertus. Complectere igitur animo, quam pauci sunt labores, & quam ampla præmia: atque noli erga eos, qui tibi honorem hunc detulerunt, ingratus esse. Hac ratione debita, Ioannes celebris totius orbis terrarum Doctor os obturauit Gainæ, atque adeo obmutescere coëgit. Tēporis autem interuallo interiecto Gainas tyrannidem, quam molitus fuerat, manifestè patefecit: atque collecto in Thracia exercitu, prædas agere, & multa loca vastare cœpit. Quibus rebus cognitis, omnes, tum Magistratus, tum Subiecti, metu exhorrescere. Atque nemo erat, qui vel cum eo in acie cōfligere animum induxerit, vel legationem apud eum obire se tuto posse existimarit. Nam barbarum eius & crudelem animum, quisque suspectum habuit. Tum ab alijs timidis cunctis ad hunc fortißimum virum deuentum est; qui nihil moratus, neque prioris refragationis, neque natæ ex illa discordiæ memoriam, animo prompto hanc legationem in Thracia obijt. Quare indicata Gainæ, recordatus ille, qua libertate quondam pietatem defendisset, occurrit Ioanni, longo sane itinere, & manum ipsius applicuit oculis suis. Quin etiam liberos suos sanctis illius genibus admouit. Ita solet virtus percellere, & pudore suffundere etiam immitißimos.* Hæc ex Theodoreto Cyrensi Episcopo de constantia Chrysostomi in propugnanda vnitate fidei ac religionis.

Quid dicam de Leone Papa, qui Epistola 76.

obiurgat Anatholium Episcopũ Constantinopolitanum, quod Catholicis permixtos sinat viuere eos, qui aliam, quam vnam Catholicam profitentur Religionem? Quid de D. Augustino, qui Epistola 29. Olympium Comitem exhortatur, vt Imperatoris leges in Donatistas hæreticos constitutas euulget, non aliam ob causam, quam quod putaret, cum vna fide Catholica diuersas sectas sociari non posse, nec debere? Longum esset recensere alios, qui dissidia doctrinarum ab Ecclesia Christi seuerissimè proscripserunt.

10. QVARTA CONCLVSIO. Tametsi Princeps aut Magistratus Catholicus omnibus modis impedire debeat libertatem Religionis, vt dictum est: si tamen id facere non possit sine grauiori incommodo boni publici, potest eam tolerare, tanquam minus malum, ad euitandum maius, quod alioqui sequeretur. Hæc conclusio fundatur in illo communi axiomate, *Ex duobus malis minus est eligendum*, scilicet, si vtrumque euitare non possumus. Et ratio est, quia in tali casu, illud minus malum non eligitur præcisè, vt malum quoddam est, sed vt medium vtile ad euitandum maius malum, ac proinde eligitur sub ratione boni vtilis. Ita sentiunt grauissimi authores, D. Thom. in 2. 2. quæst. 10. art. 11. vbi ex hoc principio probat, ritus gentiliũ & hæreticorum tolerari posse ad maius malum euitandum. Caietanus ibidem. Gregorius de Valentia tomo 3. distinct. 1. quæst. 10. par. 7. Molina tract. 2. de iure & iustitia, dist. 335. & alij plures. Consentit D. August. libr. 2. de ordine,

cap. 4. cùm ait: *aufer meretrices de rebus humanis, turbaueris omnia libidinibus.* Multa in cādem sententiam scribit D. Gregor. apud Gratianum, distinct. 13. cap. Nerui.

11. QVINTA CONCLVSIO. Si Princeps vel Magistratus Catholicus, paciscatur cum hæreticis de toleranda libertate Religionis, quam sine maiori detrimento impedire non potest, sine dubio fides seruanda est. Probatur & dictis. Nam fides seruari debet in omni pacto licito & honesto: atqui licitum & honestum est, tolerare libertatem religionis, ad maius malum euitandum & de ea toleranda licitè & honestè pacisci potest Princeps Catholicus: Ergo si paciscitur, fidem seruare debet.

V. QVÆSTIO.

An in bello seruanda sit hæreticis fides?

1. EX duplici capite fieri potest, vt Catholicus Princeps gerat bellum cum hæreticis. Primo, propter Religionem. Secundo, propter aliam causam ciuilem. Si de Religione agitur; iam dictum est, quousque liceat pacisci de libertate Religionis. Si causa ciuilis est, varia spectari possunt in hæreticis, contra quos bellum geritur. 1. quod hæretici sint. 2. quod excommunicati. 3. quod hostes. 4. quod iniustam causam foueant. Et quidem si præcisè spectetur hęresis vel excommunicatio, ex dictis palam est, quid fieri debeat. Hæc enim non ob-

ſtant, quo minus fides ſeruanda ſit. De reliquis duobus manet quæſt. Res ita habet.

2. PRIMA CONCLVSIO. Si in hæreticis, contra quos bellum geritur, nihil aliud ſpectes, quam quod hoſtes ſint, omnino fides illis ſeruanda eſt in promiſſis & pactis, quæ alias licita & honeſta ſunt. Ita docet Diuus Thom. in 2.2. quæſt. 40. artic. 3. & ſumitur ex D. Auguſtino cap. Noli, 23. quæſt. 1. vbi ait, *Fides quando promittitur, etiam hoſti ſeruanda eſt contra quem bellum geritur.* Et ex Ambroſio 1. Officiorum cap. 29. *Quanta autem iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt quod nec locis, nec perſonis, nec temporibus excipitur; quæ etiam hoſtibus reſeruatur. vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte aut locus aut dies prælij, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire aut tempore.* Et paulò poſt. *Liquet igitur etiam in bello, fidem & iuſtitiam ſeruari oportere; nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.*

3. Et ratio eſt, quia ad ſeruandam fidem obligamur ex virtute Veritatis, Fidelitatis, Iuſtitiæ & Religionis. Hæc autem obligatio non tollitur per hoc præcisè, quod illi, quibus promiſſio facta eſt, ſint hoſtes & aduerſarij. Imo Chriſtus expreſsè mandat, vt non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos diligamus. Matth. 5. 44. *Ego autem dico vobis, Diligite inimicos veſtros, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt, qui facit Solem ſuum oriri ſuper bonos & malos.* Sanè ſi charitas obligat nos etiam reſpectu hoſtium & inimicorum: cur non ſimiliter Veritas, Fides, Iuſtitia, Religio? Et, ſi culpabile eſt, odiſſe hoſtem; cur nō etiam, fidem illi violare?

4. Est tamen communis exceptio ab hac regula. Non enim tenemur tunc hosti fidem seruare, quando eam ipse nobis non seruat iuxta regulam iuris in 6. *Frustra sibi fidem postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.* Eodem spectat illud vulgare; *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Vnde, si induciæ ad tempus essent constitutæ, & hostis eas non seruaret, neque nos seruare eas teneremur, etiamsi iuramento essent confirmatę. Nam pactum semper habet tacitam illam conditionem, *Modo tu illi stes, Modò tu vicissim omnia serues.*

5. SECVNDA CONCLVSIO. Si in hæreticis, contra quos bellum geritur, hoc solum spectes, quod iniustam causam foueant: idem de illis iudicandum est, quod de Catholicis iniustam causam fouentibus. Nam in hac re par vtrorumque conditio est. Vnde hæ duo regulæ generales seruari debent. Prior, tametsi hostis, quisquis ille sit, foueat iniustam causam: Si tamen cum illo liberè pactus es, in re alias licita & honesta, ita vt nulla vis, metus, aut dolus ex parte illius interueniat; teneris illi seruare fidem. Altera: si autem vi, metu, aut dolo ad paciscendum te induxerit, poteris pactum rescindere, iuxta illud: *Quæ vi vel metu fiunt, debent in irritum reuocari.* (capite secundo. De his, quæ vi.)

6. Obiici potest exemplum Iosue qui quamuis dolo inductus esset ad paciscendum à Gabaonitis, putauit tamen fidem seruandam esse, neque pactum rescindendum. Respondeo, Iosue voluit præstare fidem, non præcisè vi pacti, sed

ctum liberè veniendi & redeundi (siue id faciat iure communi; siue speciali) debeat illis seruare fidem, nec ne? Affirmant vno consensu omnes Catholici. Et ratio sumi potest ex dictis. Nam si neque hæresis, neque excommunicatio, vel publica inimicitia obstare potest, quo minus fides seruari debeat in pactis licitis & honestis: non video cur in saluo conductu seruanda non sit. Sanè Carolus Quintus Imperator, cùm Martino Luthero VVormatiam eunti, saluum conductum promisisset, nihil contra datam fidem agi passus est: Quinimo rogatus à quodam Principe, cur homini hæretico fidem non violaret; respondisse fertur: *Fidem rerum promissarum, etiamsi toto orbe exularet, tamen apud Imperatorem consistere oportere.* Præclara vox, & digna Catholico Imperatore. Vide Molanum lib. 1. cap. 2.

6. Hic valde miror Aduersarios, qui etsi hæc audiunt à nobis, passim tamen clamant nos contrarium docere. Obijciunt exemplum Ioannis Hussij & Hieronymi Pragensis, quos aiunt, accepto saluo conductu, nihilominus contra datam fidem combustos esse in Concilio Constantiensi. Addunt, Patres illius Concilij disertis verbis definiuisse, non esse hæreticis seruandam fidem. Denique hanc causam obtendunt, cur ipsi ad Concilium Tridentinum, etsi oblato conductu, venire recusarint. Quid agamus cum his hominibus? Similes sunt, vt dixi, Pharisæis, qui tametsi ex Christo audiuissent; *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo;* tamen ausi sunt illi obiice-

te palam coram Pilato; *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari.* Planè sic agunt nobiscum Aduersarij. Priuatim, publicè, verbo, clamore docemus & protestamur fidem seruandam esse hæreticis; & tamen in contrariam sententiam, vel inuitos trahere nos volunt.

7. Sed videamus quid adferant. Aiunt Ioanni Hussio fidem violatam esse. Nego. A quo violata est? An à Patribus Concilij Constantiensis? At Patres fidem illi non dederunt. An ab Imperatore Sigismundo? Is dedit quidem, sed non violauit. Imò, nec Patres. Hoc variis argumentis probarunt alij. Ego hoc duplici contentus sum. *Alterum est*, Qui dat saluum conductum iure communi, nihil aliud dat, quam securitatem contra violentiam iniustam, salua semper iustitia, & iuris executione, vt supra ex Iurisconsultorum sententia probatum est: Atqui Imperator dedit Ioanni Hussio saluum conductum iure communi: Ergo nihil aliud dedit, quam securitatem contra violentiam iniustam: Hanc autem præstitit, quia nihil iniustè passus est Ioannes Hussius. Ergo fidem illi seruauit. Imò, combustus est, inquiunt. Fateor combustum esse, sed non iniustè. Primò, quia Imperator, cùm daret illi saluum conductum, sub pœna capipitis prohibuit illi fugam: At Hussius contra hanc prohibitionem fuga elapsus est: Iustè igitur puniri potuit. Secundò, quia retractus à fuga, noluit hæresim abiurare. At leges Imperatoriæ pœnam capitis decernunt in hereticos

10. Hactenus de priori argumento, ex quo constat, non Imperatorem Hussio, sed Hussium Imperatori fidem violasse. Alterum est. Si Hussio fides violata esset, proculdubio, vel ipse aliquando, vel Hieronymus Pragensis, vel certè Bohemi de hac re fuissent questi: At nemo questus est vnquam. Quis ergo credat fidem illi esse violatam. Sanè Hussius cum ad mortem duceretur, multa liberrimè dixit in Ecclesiam Romanam, & ad Christum supremum Iudicem appellauit; vt acta eius, quæ à diuersis scripta sunt, testantur: at de fide violata, ne verbum quidē fecisse dicitur. Similiter Hieronymus Pragensis, qui aliquot diebus post Hussium exustus est, publicè quidem testabatur, Hussium fuisse virum bonum, iustum, sanctum, & tali morte indignum; sed, contra datam fidem aliquid passum esse, nunquam meminit. Hac de re legi posset epistola Poggij, quam scripsit de morte Hieronymi, cuius ipse spectator fuit. Qui sanè, vt libenter inuehitur in clerum, non dissimulasset, si hanc notam potuisset Catholicis appingere. Denique Bohemi Nobiles, qui impensè fauebant Hussio, & eius dogmata tuebantur; cum postea ad Concilium Basiliense, oblato saluo conductu, vocati essent; missa insigni legatione comparuerunt. Quis credat hoc facturos fuisse, si de fide Hussio violata Catholicos suspectos habuissent?

11. Possum idem confirmare ex Luthero, qui particularem articulum scripsit de Ioanne Hussio, à Leone X. inter cæteros damnatum, in quo

tametsi mirificè laudat Hussium à sanctitate & doctrina, nihil tamen attingit de saluo conductu violato. Ex his omnibus ita concludo? Si vel Imperator Catholicus, vel Patres Concilij Constātiensis contra fidem publicā egissent, aliquis saltem ex aduersariis hoc probrum illis obiecisset: Atqui, nec Hussius, nec Hieron. Pragensis, nec Bohemi Nobiles, nec Lutherus, qui omnes fuerunt hostes Catholicorum, quicquam illis obiecit: Ergo euidens signum est, nihil tale accidisse.

12. De Hussio satis. Venio ad Hieronymum Pragensem, de quo hæc certa sunt. 1. non accepisse saluum conductum ab Imperatore Sigismundo. Ita Cochleus libro secundo hist. Hussitarum, Molanus lib. 3. c. 2. & alij. 2. citatum tamen esse à Concilio Constantiensi, oblato saluo conductu, cum hac expressa clausula, *salua semper iustitia*, vt habetur in eodem Concilio sess. 6. & passim apud alios authores. 3. citatum comparuisse, disputasse, conuictum esse, hæresin abiurasse. Patet ex eodem Concilio sess. 19. vbi ponitur formula abiurationis. 4. in hæresin relapsum esse, fugisse, reductum esse, exustum esse, ibidem sess. 21. & apud Cochleum, Molanum, Campianum, & alios. Hinc concludo, non esse illi fidem violatam. Primo, quia datus est illi saluus conductus cum hac clausula; *Salua semper Iustitia.* Secundo, quia per fugam expirauit saluus conductus. Tertio, quia in hæresin, quam abiurauerat, relapsus est.

13. Superest postrema obiectio, qua aduersarij contendūt, Patres Concilij Constan. definiuisse, *non esse seruandam hæreticis, sed apertum mendaciū est.*

Verba Concilij ſeſſ. 19. ſunt hæc; *Præſens ſancta Synodus ex quouis ſaluo conductu per Imperatorem, Reges, & alios ſæculi Principes, hæreticis vel de hæreſi diffamatis, conceſſo, nullum fidei Catholicæ vel iuris ditioni Eccleſiaſticæ præiudicium generari, vel impedimentum præſtari poſſe, ſeu debere, declarat, quo minus dicto ſaluo conductu non obſtante, liceat Iudici competenti & Eccleſiaſtico, de huiuſmodi perſonarum erroribus inquirere, & alias contra eos debitè procedere, eoſdemque punire, quantum iuſtitia ſuadebit, ſi ſuos errores reuocare pertinaciter recuſauerint, etiamſi de ſaluo conductu confiſi, ad locum venerint iudicij, alias non venturi: nec ſic promittentem, cum fecerit, quod in ipſo eſt, ex hoc in aliquo remanſiſſe obligatum.* Hæc ſunt verba Concilij Conſtantienſis, quibus Aduerſarij clamant definitum eſſe. Non eſſe hæreticis ſeruandam fidem. Sed quis non videat, eos vel errare, vel calumniari? Duo his verbis decernunt Patres Concilij. Alterum eſt, quod ſæcularis poteſtas nullo modo poſſit impedire Eccleſiaſticam poteſtatem à ſuo legitimo exercitio; ac proinde, ſi quis ſæcularis princeps det alicui hæretico ſaluum conductum, hoc non debeat obſtare, quo minus liceat Eccleſiaſtico Iudici ſuum officium exercere, id eſt, examinare reum, & ſecundum allegata & probata procedere. Quid culpæ in hoc decreto? Nihil vtique. Nam & iuri & rationi maximè conſentaneum eſt; quod ſic oſtendo. Quando ſunt duo Principes, qui habent diſtincta iudicia & tribunalia, quorum alterum altero maius ac ſuperius eſt; tunc inferior Princeps non poteſt impedire ſuperiorem ab executione ſuæ iuriſdictionis; ac proinde ſecu-

...am promittit alicui, non extendit se ad ...superioris Principis, quia *superior legibus inferioris non ligatur*, cap. Cum inferior, ... maiorit. & obedientia. Atqui Princeps ...s & princeps Ecclesiasticus habent di... tribunalia, & Ecclesiasticum tribunal, est ...s ca. Solitæ, titulo citato: Ergo princeps ...is, quando dat alicui subdito saluum cō... nonpotest illum extendere ad tribunal ...s, sine ipsius consensu, nec per datam à se ...atem, impedire iurisdictionem superioris ...bis. Quid certius? Hoc ipsum disertè do... iuri sconsulti. Euerardus, quem supra citaui ... eadem re sic habet; *Iudex superior, talem fi... à Iudice inferiore factam, ratam habere non ...: tum quod reipublicæ intersit, delicta puniri; ...iam, quod superior legibus aut pactis inferioris ...etur*, &c.

Alterum est; quod sæcularis princeps, qui ...ittit alicui securitatem, cum fecerit, quod ...o est, non maneat in aliquo obligatus. Et ...hic dubitet? Sanè is, qui promittit securi...m, non censetur maiorem promittere, quam ...are possit: Si ergo facit quod in se est, non ...at contra fidē promissionis. Atque hæc sunt ... decreta Concilij Constantiensis, quibus nō ...t fidem hæreticis seruandā esse, vt malitio... obiiciunt aduersarij; sed instruit principes sæ...res, quid in saluis conductibus seruare de...nt, & quousque extendat se illorum potestas ...iurisdictio in præstanda & promittenda secu...ce.

CAPVT XVII.

De spe & vitiis illi oppositis.

SPES Christiana, de qua disputamus, sumitur quatuor modis. Primo obiectiuè, pro re, quam speramus, vt Rom. 8. 24. *Spes, quæ videtur, non est spes.* Secundò, obiectiuè, pro eo, in cuius auxilio & potestate speramus, vt Psalm. 21. 10. *Tu es spes mea ab vberibus matris meæ.* Tertio formaliter, pro actu sperandi, vt Rom. 8. 24. *Spe salui facti sumus.* Quartò formaliter, pro habitu spei, vt 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manent tria hæc, Fides, Spes, Charitas.* De his omnibus significationibus agendum est in progressu. Et quæritur primo, quodnam sit primarium seu principale obiectũ virtutis spei. 2. quod sit secundarium. 3. an aliquis possit sperare in homine: an verò in solo Deo sperandum sit. 4. qui sint actus virtutis spei. 5. qualis sit habitus spei. 6. in quibus hominibus sit spes? id est, an in omnibus viatoribus? an in damnatis? an in beatis? 7. an spes sit necessaria ad salutem. 8. quid sit desperatio? 9. quã graue peccatum sit desperatio. 10. an desperatio semper, & in omni casu, sit peccatum. 11. an per actum desperationis corrumpatur habitus spei. 12. quid sit præsumptio.

I. QVÆSTIO.

Quod sit primarium obiectum Spei?

1. Constat principale obiectum spei esse æternam beatitudinem, quam alij vitam æternam, alij gloriam filiorum Dei, alij aliter appellant. Nam illa est, quam præcipuè speramus ac desideramus in hac vita, iuxta illud Matth. *6. 33. Primum quærite regnum Dei.* Cum autem duplex sit æterna beatitudo: altera obiectiua, quæ est ipse Deus, cuius possessione beati efficimur, altera formalis, quæ est visio Dei intuitiua, qua ipsum possidemus: quæstio est inter Theologos, vtra illarum propriè sit obiectum spei? id est, An speremus Deum ipsum immediatè, an visionem Dei? Durandus in 3. d. 26. q. 2. docet beatitudinem formalem esse obiectum spei, ac proinde spem non attingere Deum immediatè, sed visionem Dei. Alij contra sentiunt, beatitudinem obiectiuam esse proximum & immediatum obiectum spei, & visionem Dei esse tantum conditionem, quæ repræsentat illud obiectum. Ita Paludanus, Gregorius, Maior, & alij apud Vasquez in 1. 2. disp. 15. capite 2. & 3. Vtraque sententia probabilis est; sed tertia, quæ vtramque conciliat, probabilior est, vt videbimus.

2. Prima Conclvsio. Probabile est, spem proximè & immediatè versari circa visionem Dei; non autem circa ipsum Deum, nisi

remotè. Probatur 1. quia quidquid ſperamus per virtutem ſpei, hoc amamus amore concupiſcentiæ, vt patebit ex ſequenti capite: At Deũ non amamus amore concupiſcentiæ, ſed viſionem Dei. Minor patet, quia quod amamus amore concupiſcentiæ, hoc amamus propter nos: At Deum non amamus propter nos, quia hoc eſt contra ordinem charitatis, qui præſcribit, vt Deus ametur propter ſeipſum. Et ratio eſt, quia finis non amatur propter media, ſed potius media propter finem. Deus autem eſt finis vltimus, ad quem omnia debent referri.

3. Secundo, quia obiectum, quod ſperamus, eſt aliquod bonum futurum & arduum, vt docet D. Thomas in 1. 2. quæſt. 40. art. 1. At Deus non eſt bonum futurum, ſed viſio Dei: Neque Deus in ſe eſt aliquid arduum & difficile, ſed eius conſecutio: Ergo Deum non ſperamus, ſed viſionem Dei.

4. Tertio, idem eſt obiectum ſpei & deſperationis, quia contraria verſantur circa idem: ſed deſperatio proximè verſatur circa viſionem Dei, non circa Deum ipſum, quia nemo deſperat de Deo, ſed de conſecutione Dei: Ergo idem eſt de ſpe. Simile argumentum fieri poteſt de timore. Nam ſicut ſe habet timor ad malum, ita ſpes & deſiderium ad bonum: At timor non eſt proximè de Deo ſecundum ſe, cum Deus ſecundum ſe non ſit malus, ſed de pœna à Deo intelligenda, quam timemus: Ergo etiam ſpes & deſiderium non eſt proximè de DEO, ſed de viſione DEI.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Eſt etiam

probabile, ſpem proximè & immediatè verſari circa ipſum Deum, tanquam circa obiectum totale; & viſionem Dei eſſe tantum conditionem, quę obiectum illud repręſentat. Probatur 1. quia alias ſequeretur, virtutem ſpei non eſſe Theologicam, quia non attingeret Deum immediatè, ſed tantum mediante actu creato; quo pacto etiam religio attingit.

6. Secundò, quia proximè ſperamus mercedem, quæ nobis dabitur, iuxta illud Gen. 15. 1. *Ego merces tua magna nimis*. Hinc Hebr. 6. 19. ſpes dicitur introire *vſque ad interiora velaminis*, id eſt, ad ipſum Deum. Et Auguſtinus lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 30. ait: *Præmium virtutis erat ipſe, qui virtutem dedit: & qui ſeipſum, quo nihil poteſt eſſe maius, promiſit.*

7. Tertiò, idem eſt obiectum ſpei, & delectationis, quæ ſuccedit ſpei, re iam obtenta: ſed obiectum delectationis eſt Deus ipſe, non autem viſio Dei. Nam voluntas non delectatur, niſi de obiecto cognito. Deus autem eſt obiectum cognitum per viſionem: ipſa verò viſio non eſt cognita per aliam viſionem, tametſi cognitionem reflexam, quæ tamen ad beatitudinem neceſſaria non eſt.

8. TERTIA CONCLVSIO. Probabilius eſt, ſpem verſari circa Deum & viſionem Dei, tanquam circa duas partes vnius integri obiecti, quæ conſtituunt vnum totalem finem vltimum, in quem immediatè fertur ſpes & deſiderium noſtrum. Ita Diu. Thomas in 1. 2. quæſt. 11. art. 3. ad 3. vbi expreſsè dicit, rem deſideratam, & fruitionem illius & poſſeſſionem

non esse duo fines, sed vnum. Et ratio est, quia nemo sperat aut desiderat vel rem ipsam secundum se, vel possessionem secũdum se, sed vtrunque simul. Desiderat enim rem possidere; vt patet in auaro respectu pecuniæ; & in ægroto respectu sanitatis. Idem est de nobis, respectu Dei. Non enim desideramus Deum secundum se præcisè, sed conspectum & fruitionem Dei. Ratio à priori est, quia res non desideratur à nobis, nisi quatenus est nobis bona & conueniens: at non est nobis bona, nisi quatenus fit nostra per possessionem & vsum.

9. Quæres, Cum obiectum spei includat duas partes, vt dictum est, vtra illarum partium sit principalior in ratione obiecti? Respondeo. Res desiderata est principalior, quam possessio. Ratio est, quia spes attingit suum obiectum, quatenus est bonum: Ergo illa est principalior pars obiecti, quæ est per se bona; & illa minus principalis, quæ participat bonitatem ab altera. At res desiderata, nempe Deus, est per se bona; & possessio illius participat bonitatem à re possessa: Ergo res desiderata est principalior in ratione obiecti.

10. Dices: Aliud est, rem in se esse bonam; aliud, esse bonam desideranti aut habenti. Deus in se quidem bonus est, sed non est nobis bonus, nisi per possessionem seu fruitionem: Ergo possessio est principalior pars obiecti. Respondeo: Non sequitur, quia licet Deus non sit nobis bonus, nisi per possessionem, tamen bonitas illius immediatè nos mouet ad actum amoris, spei ac desiderij. Immediatè, inquam,

in ratione boni. Et hoc sensu, Deus est principalior pars obiecti.

11. Ad argumenta primæ conclusionis sic respondeo. Ad 1. amor concupiscentiæ non consistit in eo, quod amemus Deum propter nos, tanquam propter finem, quia ille amor esset peruersus & inordinatus; sed quod amemus Deum nobis, id est, in nostrum commodum & vtilitatem, quod rectè fieri potest. Vide infra quæst. 4. 4. §.

12. Ad 2. verum est, obiectum spei esse bonum futurum & arduum. Sed tamen per bonum futurum non necessario intelligimus futurum quoad existentiam ipsius boni, sed quoad consecutionem & possessionem. Nam actus spei potest versari circa bonum iam existens, vt circa pecuniam vel agrum; non tamen circa bonum iam obtentum & possessum, sed obtinendum & possidendum. Hoc ergo modo speramus Deum, non simpliciter quatenus existens est, sed quatenus per intuitiuam visionem possidendus. Et hac ratione potest etiam vocari arduus, quia solis naturæ nostræ viribus obtineri & possideri non potest.

13. Ad 2. Idem est obiectum spei & desperationis, nempe Deus possidendus, sed non eodem modo. Nam actus spei fertur in Deum possidendũ per modum prosecutionis, tanquam in obiectum, quod iudicatur possibile obtineri. Actus autem desperationis est potius fuga quædam ab obiecto prosequendo, quia iudicatur impossibile obtineri. De timore est alia ratio, quàm de spe, respectu Dei. Nam Deus

immediatè poteſt eſſe bonum noſtrum, quatenus à nobis poſſidetur? & ideo poſſumus immediatè illum ſperare tanquam poſſidendum. At non poteſt immediatè eſſe malum noſtrum, cum in Deo nulla ſit malitia; ſed pœna, quæ à Deo infligitur, eſt immediatè noſtrum malum; ac proinde non timemus Deum immediatè, per modum obiecti, ſed pœnam à Deo infligendam. Dixi, *per modum obiecti*, quia poſſumus Deum immediatè timere per modum infligentis pœnam. Nam ſicut ipſe confert nobis bonum, quod ſperamus; ita infligit malum, quod timemus. Et hoc ſenſu poteſt immediatè ſperari & timeri: Vel potius, poſſumus ab illo immediatè ſeruare bonum, & timere malum. Quod dictum eſt de ſpe & timore, poteſt etiam dici de delectatione & triſtitia. Nam Deus, cum ſit bonus, poteſt eſſe immediatum obiectum delectationis: Et cum non ſit malus, non poteſt eſſe immediatum obiectum triſtitiæ.

14. Ad argumenta ſecundæ concluſionis. Ad 1. Virtus ſpei eſt Theologica, quia immediatè verſatur circa Deum, tametſi ſimul immediatè verſetur etiam circa viſionem Dei. Nam ex Deo & viſione conſtituit integrum obiectum, quod immediatè per actum ſpei attingitur. De virtute religionis eſt alia ratio; quia ex cultu, qui Deo exhibetur, & ex ipſo Deo, non conſtituitur adæquatum obiectum religionis; ſed religio immediatè verſatur circa ſolum cultum, & non niſi remotè circa Deum.

5. Ad 2. Deus viſus & poſſeſſus eſt merces noſtra. Non enim eſt merces noſtra, niſi quatenus eſt

bonum

bonum nostrum: nec est bonum nostrum, nisi quatenus à nobis possidetur, siue in re siue in spe.

16. Ad tertium concedo delectationem in patria, non esse nisi de obiecto cognito. Addo tamen non solum Deum, sed etiam ipsam visionem esse cognitam. Nam sicut in via cognoscitur obscurè per notitiam fidei, qua eam tanquam futuram apprehendimus; sic in patria clarè cognoscitur, vel per seipsam, quatenus habet rationem reflexæ cognitionis? vel certè per aliam notitiam distinctam. Ita Vasquez in prima & secunda, disp. 15. capite 7. Hinc sequitur, visionem non solum esse obiectum delectationis, quatenus scilicet ex Deo & visione conflatur integrum obiectum, quo tanquam bono nostro præsente delectamur; sed etiam conditionem, sine qua voluntas non delectaretur, quia non potest delectari de Deo, nisi cognito. Est autem cognitus per visionem.

II. QVÆSTIO.

Quod sit secundarium obiectum spei?

1. SEnsus est, an præter beatitudinem æternam, quæ est primarium obiectum, possimus etiam alia bona sperare per virtutē spei? Sunt autem triplicia bona, de quibus potest esse

quæſtio.1. Dona & auxilia gratiæ, quæ requiruntur ad beatitudinem conſequendam. 2. Reſurrectio & gloria corporis. 3. beatitudo proximorum. De his ordine dicam.

2. PRIMA CONCLVSIO. Bona & auxilia gratiæ poſſunt duobus modis in hac vita deſiderari & ſperari. Primo, cum reſpectu ad beatitudinem, quatenus ſcilicet ſunt media quædam vtilia ad illam conſequendam. Secundò, ſine tali reſpectu, quatenus ſcilicet vel per ſe nobis conueniunt, vt ſunt virtutes ſupernaturales; vel certè conferunt ad huiuſmodi virtutes obtinendas & conſequendas, vt ſunt auxilia gratiæ excitantis. Si priori modo ſperentur, tunc actus ſperandi pertinet ad virtutem ſpei, vt docet D. Thomas quæſt. 17. art. 2. ad 2. Et ratio eſt, quia ſperare finem, & ſperare media ad finem, pertinent ad eandem virtutem: ſed ſperare beatitudinem æternam, quæ eſt finis vltimus, pertinet ad virtutem ſpei, vt patet ex præcedenti quæſtione: Ergo etiam ſperare dona & auxilia gratiæ, prout ſunt media ad beatitudinem, pertinet ad eandem virtutem. Et confirmatur, quia vnuſquiſque actus pertinet ad illam virtutem, ex cuius motiuo elicitur: at volitio finis & volitio mediorum eliciuntur ex eodem motiuo, nempe ex bonitate ſeu honeſtate finis; quia eadem bonitas finis, quæ mouet voluntatem ad appetendum finem, mouet etiam ad appetenda media: Et hoc ſenſu dicimus, media appeti propter finem, & finem propter ſe, ergo, &c.

3. Si autem posteriori modo sperentur, id est, sine respectu ad beatitudinem, tunc actus sperandi pertinet ad eam virtutem, ex cuius motiuo sperantur. Vnde si quis speret virtutes theologicas propter propriam ipsarum honestatem, seu ex proprio ipsarum motiuo, actus sperandi pertinet ad easdem virtutes; vt actus sperandi virtutem fidei, ad eandem virtutem fidei, actus sperandi virtutem spei, ad eandem virtutem spei: actus sperandi virtutem charitatis, ad eandem virtutem charitatis. Similiter, si quis speret auxilia gratiæ excitantis, tanquam media ad obtinendas, aut conseruandas huiusmodi virtutes, actus sperandi pertinebit ad easdem virtutes, quia ex earum motiuo elicietur.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Resurrectio corporis potest etiam duobus modis spectari. Primo, respectiuè, quatenus est medium necessarium ad beatitudinem, non solius animæ, sed totius hominis. Secundo, absolutè, quatenus adfert vitam humanam, quæ per se quoddam bonum est, sine alio respectu. Similiter gloria corporis dupliciter spectari potest, primo respectiuè, quatenus est medium ad cõplendam & perficiendam beatitudinem totius hominis, secundo absolutè, quatenus per se quoddam bonum seu ornamentum corporis est. Si ergo spectentur priori modo, sperantur per eandem virtutem, per quam speratur beatitudo. Si posteriori, sperantur per eam virtutem, ex cuius motiuo sperantur. Ratio patet ex dictis.

BIBLIOTECA D. F. M.
MONTEFUSCO (Av)

5. TERTIA CONCLVSIO. Certum eſt, nos poſſe ſperare proximis beatitudinem, & alia bona ſupernaturalia; licet dubium ſit, an huiuſmodi ſpes ſit actus virtutis Theologicæ, de qua diſputamus. Prior pars patet ex Scriptura, 2. Corinth. 1. 7. *Vt ſpes noſtra firma ſit pro vobis, ſcientes, quoniam ſicut ſocij paſsionum eſtis, ita eritis & conſolationis.* Et ad Philipp. 1. 6. *Confidens, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet.*

6. An verò huiuſmodi ſpes pertineat ad virtutem, de qua agimus, diſputant Theologi. Negat Richardus in 3. d. 26. art. 1. q. 2. ad 3. Et probatur 1. ex D. Auguſtino in Enchiridio c. 8. vbi inter cætera, ponit hoc diſcrimen inter fidem & ſpem, quod fides ſit rerum ſuarum & alienarum; ſpes verò earum tantum, quæ pertinent ad ſperantem. Deinde, ex D. Thoma in 3. parte, quæſtione 7. articul. 4. ad 3. vbi dicit, ſpem tantum eſſe illius boni, *quod expectatur ab ipſo ſperante habendum.* Et ratio eſt, quia velle aut deſiderare alicui alteri bonum, nihil aliud eſt, quam illum diligere: Ergo pertinet ad virtutem charitatis & non ſpei.

7. Contrarium docet Caietanus in 3. parte qu. 7. artic. 4. & alij Thomiſtæ ex Diuo Thoma, quæſt. 17. art. 3. & quæſtione 18. articul. 2. ad 3. Ratio eſt, quia poſſum alteri deſiderare beatitudinem, quatenus per vnionem charitatis mihi coniunctus eſt: Ergo actus ſperandi, ſaltem hoc modo pertinebit ab virtutem ſpei. Vbi notandum eſt, beatitudinem proximorum dupliciter ſperari poſſe. 1. quatenus ipſorum bonum eſt, ſine alio reſpectu ad ipſum ſperantem.

2. cum aliquo respectu ad ipsum sperantem, quasi ipsius quoque bonum sit, ratione vnionis, quæ inter ipsum & proximos est. Si speretur priori modo, est actus charitatis seu beneuolentiæ: si posteriori, est actus virtutis spei. Ita collgitur ex Diuo Thoma quæst. 17. articulo 3. vbi disertè ait, aliquem posse sperare alteri vitam æternam, quatenus est ei vnitus per amorem. Et hoc modo intelligendum est, quod Augustinus dixit, spem non esse nisi earum rerum quæ ad ipsum sperantem pertinent.

8. Dices: Hinc sequitur, quod nec iustus peccatori, nec peccator alicui alteri possit sperare beatitudinem, quia non sunt vniti per amorem & charitatem.

Respondeo. Sicut peccator sperat sibi beatitudinem, & simul dona gratiæ, tanquam possibilia, quibus assequatur beatitudinem: ita potest alteri sperare beatitudinem, & simul vnionem charitatis, tanquam possibilem, qua alterius beatitudo ad ipsum quoque possit pertinere.

III. QVÆSTIO.

An aliquis posit sperare in homine?

1. HActenus egimus de obiecto Spei tam primario, quàm secundario. Vtrumque debet nobis conferri per aliquam causam efficientem, à qua speramus nos posse illud obti-

nere. Eſt ergo quæſtio, an à ſolo Deo poſſimus illud obtinere, & conſequenter ſperare; an verò etiam ab homine?

2. PRIMA CONCLVSIO. Non licet ſperare beatitudinem vel alia dona ſupernaturalia, ab vllo homine, tanquam à cauſa principali, ſed à ſolo Deo. Ita Diuus Thomas quæſtione 17. artic. 4. Ratio eſt, quia homo non poteſt propriis viribus conferre alteri beatitudinem, & alia dona ſupernaturalia, ſed ſolus Deus: Ergo non licet ab homine, tanquam à principali cauſa, ſed à ſolo Deo ea ſperare. Huc ſpectat illud Ieremiæ 17. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine.* Quo teſtimonio frequenter vtitur Auguſtinus contra Pelagianos, vt probet, hominem ſine gratia Dei non poſſe aliquid præſtare, quod conferat ad beatitudinem obtinendam.

TERTIA CONCLVSIO. Licitum eſt ſperare beatitudinem & alia dona ſupernaturalia, ab homine, tanquam à cauſa ſecundaria & inſtrumentali per quam Deus operatur. Ita D. Thomas ibidem. Ratio eſt, quia vnus homo poteſt alteri à Deo impetrare auxilia gratiæ quibus beatitudinem obtineat: quo pacto Sancti in cœlo pro nobis intercedunt, & multa impetrant, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt. Ergo licitum eſt, hoc nomine, eos inuocare, cum certa ſpe obtinendi. Prior concluſio eſt contra Pelagianos, qui putant, hominem propriis viribus ſine gratia Dei poſſe conſequi beatitudinẽ. Poſterior contra Lutheranos, qui negant inuocationem Sanct. Contra vtroſque alibi diſp. eſt.

IV. QVÆSTIO.

Qui sint actus virtutis Spei?

1. VIRTVS Spei habet quatuor actus circa Deum, quatenus est summum bonum nostrum, seu æterna beatitudo; nempe amorem concupiscentiæ, desiderium, spem & delectationem. Hi actus breuiter explicandi sunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Amor concupiscentiæ est primus actus virtutis Spei circa Deum; & differt ab amore beneuolentiæ seu charitatis, quod altero amemus Deum, quatenus est nobis bonus: altero, quatenus est in seipso bonus.

3. Dices: Idem actus respectu diuersorum vocatur amor concupiscentiæ & beneuolentiæ: Ergo non sunt duo distincti actus, pertinentes ad distinctas virtutes. Antecedens patet ex 1. parte qu. 20. & ex 1. 2. q. 26. art. 4. quia in eodem actu amoris est duplex respectus: alter ad personam, cui volumus bonum; alter ad bonum ipsum, quod volumus. Ratione prioris, dicitur amor beneuolentiæ: ratione posterioris, amor concupiscentiæ. Respondeo cum distinctione. Nā illi duo amores dupliciter spectari possunt. Primo, respectu diuersarum rerum, quarum altera est persona, quæ amatur; altera est bonum ipsum, quod personæ amatur. Hoc modo duo isti amores sunt vnus actus. Nam eodem actu,

quo amo Deum, amo illi aliquod bonum, quod illi conuenit. Vnde idem actus respectu Dei, vocatur amor beneuolētiæ; Et respectu boni, quod illi amo, vocatur amor concupiscentiæ.

Secundo, possunt spectari illi amores respectu vnius & eiusdem rei. Et sic semper sunt diuersi actus. Possum enim amare Deum duplici actu: Semel amore beneuolentiæ, quo illum amo, quatenus in se bonus est. Et semel amore concupiscentiæ, quo illum amo, quatenus mihi bonus est.

4. Dices secundo: Hic posterior amor videtur esse inordinatus, quia per illum amamus Deum, non propter seipsum, sed propter nos, quod est contra ordinem charitatis. Respondeo. Aliud est, amare Deum propter nos, tanquam propter finem vltimum, quod nullo modo licet: aliud verò, amare Deum in commodum & vtilitatem nostram, quod licitum & honestum est. Nam per hoc, quod amamus Deum in nostram vtilitatem, non excluditur, quin amemus eum propter seipsum, tanquam propter finem vltimum. Sicut enim possum in meam vtilitatem amare cibum & potum, referendo hoc totum ad Dei gloriam, ita etiam possum amare Deum, seruata proportione.

5. Dices tertio: Hic amor, quo amamus Deum in commodum nostrum, videtur esse amor proprius & naturalis, quia naturale nobis est, amare proprium commodum: Ergo non pertinet ad virtutem speï supernaturalis.

Respondeo primo: Hic amor habet dupli-

cem respectum: Alterum ad Deum, quatenus est bonum nostrum supernaturale; & hoc modo vocatur amor concupiscentiæ, & est supernaturalis, quia per illum concupiscimus nobis bonum supernaturale: Alterum ad nos ipsos, quibus illud bonum supernaturale volumus; & sic vocatur amor beneuolentiæ, & est etiam supernaturalis, quia tametsi dicat respectum ad naturam humanam, non tamen quatenus est capax boni naturalis, sed supernaturalis.

Respondeo 2. Hic amor supernaturalis supponit naturalem amorem sui ipsius, eo modo, quo gratia supponit naturam.

6. SECVNDA CONCLVSIO: Ex hoc amore concupiscentiæ nascuntur alij tres actus circa idem obiectum, nempe desiderium, spes, & delectatio. Qui quidem inter se sic differunt. Desiderium versatur circa Deum, quatenus est bonum nostrum absens, sine conatu obtinendi. Spes circa idem bonum absens, cum conatu obtinendi. Delectatio circa bonum præsens, & jam obtentum. Amor circa idem, siue præsens, siue absens sit. Abstrahit enim ab vtroque. Vbi tamen notandum est, hunc amorem dupliciter spectari posse. Primo, quatenus includitur, vel in spe & desiderio, si bonum sit absens: vel in delectatione, si sit præsens. Secundo, quatenus est simplex amor, nondum contractus ad actum spei, desiderij, aut delectationis: Et sic abstrahit à præsentia & absentia, vt dictum est.

7. Dices 1. Si hi quatuor actus inter se distincti sunt, quomodo pertinent ad eandem virtutem?

V.

Abit
bitu
insti
ple Quis i
na l insu
lis v ctio
perf Et q
2. pro
mo undi,
inf bapti
do rium i
hristi
Concil
rum est
si sunt
iterum
cest c
bitu
rum
run
Hic
ma
3.

yi: [illegible]

2

es

rpo
d c
c c
rii. r
ni:s

ern
ile
n i: r
tuu r
eN
nu
r ri:
ua
ol'u e
cu
ium
n an c
avu
e:r
m. e
ra
ir: c
m
n g
ri e
r: ua

o ex hac parte obiectum Spei im
quam fidei.

menta contra sic respondeo. Ad
ecutus est ordinem generation
quem inter se habent fides, spe
ratione suorum actuum. Tame
ul tempore infundi possint, vt s
est; tamen fides, ordine naturæ, pri
quam spes; & spes prius quam chari
cet D. Thomas quæst. 17. art. 8.
Maior, tametsi vt plurimum vera
alibus; non tamen in supernaturalibu
sæpe, quæ ordine generationis prio
solent esse perfectiora. Quo pacto fide
est virtus Theologica, perfectior est virtu
pœnitentiæ, religionis, & aliis virtutib
fusis, quæ non sunt Theologicæ: Et tame
his omnibus, ordine generationis, prior es
Quia actus illarum supponunt actum fidei, tan
quam fundamentum salutis. Eodem modo, e
sentialis beatitudo animæ perfectior est, qua
gloria corporis; & tamen, ordine generation
prior est, quia non dependet à resurrectione,
qua dependet gloria corporis.

10. Ad 3. Negatur minor, quia licet in obi
cto spei includantur plures perfectiones diuin
quam in obiecto fidei; includuntur tamen cu
limitatione, vt explicatum est.

VI. QVÆSTIO.

In quibus hominibus sit Spes?

1. QVÆRITVR 1. An Spes sit in omnibus Viatoribus. 2. An sit in damnatis 3. An in beatis.

PRIMA CONCLVSIO. Habitus spei non est in omnibus viatoribus. Ac primo, non est in illis, in quibus nō est fides. Nam fides est fundamentum spei: Ergo sublata fide, non potest spes subsistere. Igitur non est in gentilibus, Iudæis, Turcis, hæreticis; quia in illis non est fides. Secundò, non est in illis Catholicis, qui desperant de sua salute. Nam sicut fides corrumpitur per infidelitatem, ita spes per desperationem. Vide infra, quæst. 11.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Spes non manet in damnatis. Ita D. Thomas quæst. 18. art. 3. Probatur 1. quia in illis non manet fides, quæ est fundamentum spei. 2. quia damnati in primo instanti damnationis desperant de beatitudine: Ergo non possunt illam sperare. Antecedens patet, quia sciunt damnationem suam fore perpetuam: Ergo iudicant se semper fore miseros, & numquam posse esse beatos: Ergo non possunt sperare beatitudinem.

3. TERTIA CONCLVSIO. Spes non manet in beatis, quoad principalem suum actum, qui est sperare beatitudinem; manet tamen

matiuum. Hoc posito, dicendũ est, alterutrum præceptum tunc obligare, quando offert se occasio aut periculum peccandi. Tunc enim tenemur abstinere à peccato, vel ex timore offensæ Dei: vel si is timor haberi non possit, ex timore pœnæ. De timore mundano, quia huius loci non est, non agimus.

VIII. QVÆSTIO.

Quid sit Desperatio.

1. IN desperante possunt duo spectari. Primo, iudicium intellectus, quo iudicat se non posse à Deo consequi salutem, vel simpliciter, vel ex suppositione. Secundò, fuga voluntatis, qua refugit salutem, tanquam impossibilem obtineri. Quæstio est, in quo propriè consistat desperatio.

2. PRIMA CONCLVSIO. Desperatio formaliter consistit in fuga voluntatis: non autem in iudicio intellectus, tametsi illud iudiciũ supponat. Ita D. Thomas quæst. 20. artic. 1. Ratio est, quia desperatio opponitur spei. Sicut ergo spes consistit in prosecutione boni, quatenus iudicatur possibile obtineri: ita desperatio in fuga eiusdem boni, quatenus iudicatur impossibile obtineri.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Posito tali iudicio in intellectu, non necessario sequitur desperatio in volũtate. Ratio est, quia volũtas non

necessitatur à tali iudicio: Ergo manet libera: Ergo non necessario desperat. Vnde licet aliquis iudicaret se non saluandum á Deo, posset nihilominus dicere: Nolo desperare, sed faciam, quod possum.

4. Quæres, An posito tali iudicio, & voluntate non desperandi, posset adhuc sperare? Respondeo negatiuè, quia nemo potest sperare, nisi habeat contrarium iudicium, quo iudicet se saluari posse. Hoc autem non potest consistere cum altero iudicio.

Quæres 2. An is peccaret, qui iudicaret se nō posse saluari, & tamen non desperaret? Respondeo affirmatiuè, quia non solum falso iudicat, sed etiam exponit se periculo desperationis, & ideo peccat contra spem.

Quæres 3. An per hoc peccatum amitteretur virtus spei? Respondeo negatiuè, quia sicut fides non amittitur propter solum periculum hæresis, cui se aliquis exponit: ita etiam de spe dicendum est.

IX. QVÆSTIO.

Quam graue peccatum sit Desperatio?

1. PRIMA CONDITIO. Peccatum desperationis ex suo genere grauius est, quam omnia alia peccata, quæ sunt contra virtutes morales. Ita Diuus Thomas quæst. 20. art. 3. Ratio est, quia sicut virtutes Theologicæ ex

ne n, [illegible]
[illegible] ergo posito,
[illegible]

2. P [illegible]
[illegible]
[illegible]
randi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

3. S [illegible]
in [illegible]
vitanda [illegible]
fac [illegible]
uelation [illegible]
ad [illegible]
[illegible]
fes [illegible]
[illegible]

operum. Hoc modo, nec fit, nec forte fieri potest reprobatio: quia licet non repugnet ex parte omnipotentiæ Dei, videtur tamen repugnare ex parte infinitæ ipsius bonitatis. Secundo, vt alicui reueletur, se probatum esse, propter peccata præterita, quæ Deus nec remisit, nec statuit remittere. Hoc modo posset fieri reprobatio, & eius reuelatio: Et tunc certum est, talem hominem non posse separare beatitudinem, nec media ad beatitudinem, nec remissionem peccatorum: posse tamen sperare auxilia gratiæ ad cauenda non peccata. Et hoc sensu procedunt nostrę conclusiones. Tertio, vt alicui reueletur, se reprobatum esse propter peccata futura, quæ liberè facturus est. Et tunc potest esse dubium, an talis homo posset sperare beatitudinem, & media ad illam necessaria. Puto posse, quia teneretur vitare peccata futura: quantum in se esset: Ergo posset petere & sperare media ad non peccandum: Ergo etiã posset sperare, se non damnandum, quia non damnaretur, nisi peccaret: Ergo posset sperare se saluandum.

5. TERTIA CONCLVSIO. Is, cui facta esset reuelatio suæ reprobationis secundo modo iam explicato, posset desperare de misericordia Dei: non autem is, cui facta esset tertio modo. Prior pars probatur, quia si Deus reuelasset ipsi, quod absolutè vellet illum punire propter peccata præterita, & relinquere illum sine omni misericordia: certo deberet credere, nullam misericordiam à Deo se consecuturum: Ergo de illa cõsequenda posset desperare.

ſuo genere perfectiores ſunt virtutibus moralibus; ita etiam peccata oppoſita virtutibus Theologicis, ex ſuo genere ſunt grauiora, quàm ſint peccata oppoſita aliis virtutibus. At deſperatio opponitur ſpei, quæ eſt virtus theologica: Ergo ex ſuo genere grauius eſt, quam furtum, homicidium, adulterium, & ſimilia. Dixi, *ex ſuo genere*, quia per accidens fieri poteſt, vt ſit minus graue, quam reliqua peccata: vt ſi committatur ſine plena deliberatione, aut ex ſurreptione.

2. SECVNDA CONCLVSIO. Deſperatio eſt minus peccatum, quam odium Dei: & maius, quam infidelitas. Ratio eſt, quia ſicut virtus ſpei eſt imperfectior, quam charitas, & perfectior, quam fides, ſaltem in genere moris, vt ſupra dictum eſt: ita deſperatio, quæ opponitur ſpei, eſt minus graue peccatum, quam odium Dei, quod opponitur charitati; & magis graue, quam infidelitas, quę opponitur fidei. Dices, D. Thomas loco citato ait, infidelitatem eſſe maius peccatum, quam deſperationem. Et ratio eſt, quia infidelitas mimediatè attingit Deum in ſe, quatenus eſt prima veritas: At deſperatio non attingit Deum in ſe, ſed quatenus à nobis poteſt poſſideri. Reſpondeo. Hoc verum eſt in genere naturæ, non autem in genere moris, vt explicatum eſt quæſtione 5.

3. TERTIA CONCLVSIO. Deſperatio poteſt eſſe ſine infidelitate. Ita D. Thomas artic. 2. Ratio eſt, quia remoto poſteriori, nō ſtatim remouetur prius: ſed ſpes eſt poſterior fide, ſaltem

ordine naturæ: Ergo remota spe, potest remanere fides: Ergo potest esse desperatio sine infidelitate.

Dices, Nemo potest desperare, nisi prius iudicet se non posse saluari, vt dictum est: At hoc iudicium, non modo falsum, sed etiam hæreticum est, quia fides docet, omnes posse saluari per Dei gratiam: Ergo nemo desperat, nisi habeat iudicium hæreticum. Ergo desperatio non est sine infidelitate. Respondeo. Si desperatio oriatur ex hoc iudicio, *Deus non remittet mihi peccata, quidquid agam*; tunc iudicium est hæreticum, & simul committuntur duo peccata, nempe hæresis & desperationis. Si autem oriatur ex hoc iudicio, *Ego de facto non perseuerabo*, vel *Ego de facto non saluabor*, tunc potest esse desperatio sine infidelitate.

X. QVÆSTIO.

An desperatio semper, & in omni casu, sit peccatum?

1. RAtio dubitandi est, quia si Deus alicui reuelaret suam reprobationẽ, is licite posset desperare. Suppono, talem casum esse possibilem, quamuis Bonauent. in 1. dist. 48. circa litteram, id neget. Ratio est, quia Deus iam de facto reuelauit Antichristum esse reprobum: & tempore Antichristi posset alicui alteri reuelare, illum esse Antichristum: Ergo etiam posset ipsi Antichristo reuelare suam reprobatio-

ne n, præsertim cum hic nulla appareat contradictio: aut malitia moralis. Hoc ergo posito, quæstio est, an in tali casu liceret desperare?

2. PRIMA CONCLVSIO. Cui facta esset talis reuelatio, non teneretur sperare beatitudinē. Ratio est, quia in tali casu ablata esset potestas sperandi beatitudinem: Ergo etiam obligatio: quia nemo obligatur ad impossibile. Antecedens patet, quia non potest sperari beatitudo, nisi intellectus iudicet, posse beatitudinem obtineri: At hoc iudicium non potest esse in eo, cui facta esset reuelatio reprobationis: Ergo ablata esset illi potestas sperandi beatitudinem.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Posset tamen in tali casu sperare à Deo sufficiens auxilium, ad vitanda singula peccata, & ad aliqua bona opera faciēda. Ratio est, quia hoc non repugnaret reuelationi factæ. Dices, si posset sperare auxilium ad omnia peccata vitanda, posset etiam à Deo obtinere illud auxilium, & per consequens posset saluari, quod repugnat reuelationi. Deinde, qui non potest sperare finem, non potest etiam sperare media: sed is, cui facta esset talis reuelatio, nō posset sperare finem, iuxta præcedentem conclusionem: Ergo neque auxilia gratiæ, quæ sunt media ad finem. Respondeo. Non posset sperare media ad consequēdam beatitudinem, vt bene obiicitur; posset tamen sperare media ad cauenda noua peccata.

4. Pro quo notandum est, reuelationem reprobationis posse tribus modis concipi. Primo, vt alicui reueletur, sed reprobatum esse ex sola Dei voluntate, nullo habito respectu malorum

operum. Hoc modo, nec fit, nec forte fieri potest reprobatio: quia licet non repugnet ex parte omnipotentiæ Dei, videtur tamen repugnare ex parte infinitæ ipsius bonitatis. Secundo, vt alicui reueletur, se probatum esse, propter peccata præterita, quæ Deus nec remisit, nec statuit remittere. Hoc modo posset fieri reprobatio, & eius reuelatio: Et tunc certum est, talem hominem non posse separare beatitudinem, nec media ad beatitudinem, nec remissionem peccatorum: posse tamen sperare auxilia gratiæ ad cauenda non peccata. Et hoc sensu procedunt nostrę conclusiones. Tertio, vt alicui reueletur, se reprobatum esse propter peccata futura, quæ liberè facturus est. Et tunc potest esse dubium, an talis homo posset sperare beatitudinem, & media ad illam necessaria. Puto posse, quia teneretur vitare peccata futura: quantum in se esset: Ergo posset petere & sperare media ad non peccandum: Ergo etiã posset sperare, se non damnandum, quia non damnaretur, nisi peccaret: Ergo posset sperare se saluandum.

5. Tertia Conclusio. Is, cui facta esset reuelatio suæ reprobationis secundo modo iam explicato, posset desperare de misericordia Dei: non autem is, cui facta esset tertio modo. Prior pars probatur, quia si Deus reuelasset ipsi, quod absolutè vellet illum punire propter peccata præterita, & relinquere illum sine omni misericordia: certo deberet credere, nullam misericordiam à Deo se consecuturum: Ergo de illa cõsequenda posset desperare.

Posterior patet, quia quamdiu potest aliquis sperare beatitudinem, non licet desperare. At is qui propter futura peccata reprobatus est, potest separare beatitudinem, vt dixi: Ergo non licet desperare.

6. Dices, Ex dictis sequitur, desperationem non esse intrinsecè malam, quia in aliquo casu potest esse licita. Respondeo. Est intrinsecè mala, si supponamus, quod reipsa factum est, Deum promisisse, quod non velit alicui negare suam misericordiam in hac vita. At sublata hac suppositione, non est intrinsecè mala: præsertim si Deus reuelaret, se non velle præstare misericordiam.

XI. QVÆSTIO.

An per actum desperationis corrumpatur habitus spei?

1. CErtum est, habitum spei corrumpi per quemuis actum, quo quis desperat de salute, vel de aliquo medio necessario ad salutem. Probatur 1. quia reliquæ virtutes infusæ corrumpuntur per quemuis actum sibi contrarium: vt fides per quemuis actum infidelitatis, & charitas per quoduis peccatum mortale: Ergo & spes per quemuis actum desperationis. Secundo, quia qui desperat de mediis ad salutem necessariis, non potest retinere spem circa ipsam salutem consequendam, cum finis sine

mediis necessariis obtineri non possit. Et qui desperat de vno medio necessario, non potest esse dispositus ad sperandum aliud medium necessarium, cum non sit maior ratio sperandi vnũ quam aliud: Et qui offert misericordiam suam in dando vno, offert etiam in dando alio. Ergo si desperas de vno, non es dispositus ad sperandum aliud.

2. At dubium est, an corrumperetur habitus spei, si quis desperaret de vno medio non necessario ad finem, sed tamen vtili. Respondeo negatiuè. Ratio est, quia talis desperatio non esset contraria spei. Nam spes solum obligat ad ea speranda, quę sunt necessaria ad salutem, non autem ad ea, quæ tantum sunt vtilia: Ergo is solum peccat contra spem, qui desperat de necessariis ad salutem, non autem is, qui desperat tantum de vtilibus.

3. Dices, talis desperatio esset peccatum mortale: Ergo contra aliquam virtutem, at contra nullam, nisi contra spem. Respondeo. Talis desperatio, quæ esset de re non necessaria ad salutem, non potest esse peccatum mortale, nisi per accidens, quatenus scilicet posset hominem inducere in periculum peccandi mortaliter, aut quatenus est causa alicuius magni nocumenti spiritualis. Et tunc pertineret ad illud genus peccati, in cuius periculum nos induceret. Verbi gratia. Si quis desperaret de perpetua castitate seruanda, eo quod ex vna parte experiretur in se vehementes tentationes carnis; & ex altera cogitaret, se nullo Dei præcepto obligari ad perpetuam

castitatem, & sine illa saluari se posse; non esset per se peccatum mortale. Posset tamen esse per accidens, si talis desperatio crearet illi periculum fornicationis.

XII. QVÆSTIO.

Quid sit præsumptio?

1. DVplex est præsumptio, vt docet D. Thomas quæst. 21. art. 1. & 4. Vna, qua quis inordinate innititur propriæ virtuti; vt si præsumat se aliquid posse præstare, quod est supra suas vires. Quo pacto Pelagiani præsumebant se posse propriis viribus, sine Dei gratia, seruare omnia præcepta, & mereri beatitudinem. Altera, qua quis inordinatè innititur diuinæ misericordiæ & potentiæ; vt si speret se obtinere posse à Deo remissionem peccati sine pœnitentia aut beatitudinẽ sine bonis operibus. Quod faciunt illi, qui perseuerant in suis peccatis, & nihilominus sperant se posse saluari per infinitam Dei bonitatem & misericordiam.

2. Quæres: An is, qui inordinatè innititur diuinæ misericordiæ & potentiæ, sperando veniam peccati sine pœnitentia, & beatitudinem sine meritis, sit hæreticus? Ratio dubitandi est, quia qui sic sperat, habet errorem in fide. Iudicat enim pœnitentiam non requiri ad remissionem peccati, nec merita ad cõsequendam beatitudinem, quod est cõtra fidem. Respondeo. Quan-

do præſumptio oritur ex hoc iudicio: *Pœnitentia non eſt neceſſaria ad remiſsionem peccati*, tunc iudicium eſt hæreticum, & ſimul committũtur duo peccata, nẽpe hæreſis & præſumptionis. Quando autem oritur ex hoc iudicio: *Deus pro ineffabili ſua miſericordia condonabit mihi mea peccata, etiamſi modo non agam pœnitentiam*, tunc non videtur eſſe iudicium hæreticum, ſed tamen ſtultum & temerarium. Vide ſupra quæſtione nona circa finem.

CAPVT XVIII.

DE CHARITATE.

SVppono Charitatem eſſe virtutem creatam, quod cap. 22. contra Magiſtrum probandum eſt. Hoc poſito quæritur 1. An ſit eminentiſſima inter omnes virtutes, tam morales quàm theologicas. 2. An ſit forma omnium virtutum? Et quo ſenſu. 3. An ſit vera amicitia hominis erga Deum. Addunt alij, An ſine Charitate poſſit eſſe aliqua vera virtus. Sed de hoc dictum eſt ſupra cap. 10. §. 7. & ſequentibus.

I. QVÆSTIO.

An Charitas sit excellentissima inter omnes virtutes?

1. CHaritas potest conferri, vel cum virtutibus moralibus, vel cum fide & Spe, quæ sunt virtutes Theologicæ. Item, potest fieri cõparatio vel in genere moris, vel in genere naturæ, iuxta ea quæ c.17. q.5. dicta sunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Charitas est perfectior omnibus virtutibus moralibus, tam in genere moris, quam in genere naturæ. Ita D. Thomas quæstione vigesima tertia, articulo sexto. Prior pars de genere moris, patet ex Apostolo primæ Corinthiacæ, decimo-tertio, vbi ex professo docet, cæteras virtutes nihil prodesse sine Charitate. Item ex illo Colossensium tertio, versu decimo-quarto: *Super omnia autem hæc, Charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*. Et 1. Timot. 1. 5. *Finis præcepti est Charitas*. Posterior probatur, quia obiectum Charitatis est infinita Dei bonitas & perfectio: Obiectum autem virtutum moralium est aliquid finitum & creatum.

3. Dices primo: Fortitudo videtur esse perfectior, quàm Charitas; quia habet nobiliorem actum, nempe actum Martyrij, qui maximè omnium commendatur.

Respondeo. Actus Martyrij potest dupliciter

spectari. Primo, quatenus præcise elicitur à virtute Fortitudinis. Secundo, quatenus imperatur à Charitate. Et sic perfectissimus est, non ex se, sed beneficio Charitatis, vt explicat Christus, Ioannis 15. versu 13. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Vide Diuum Thomam quæstione 124. articulo tertio.

4. Dices secundo, Virtus Paupertatis, quà quis sponte propter Deum renunciat omnibus bonis temporalibus, consulitur à Christo, tanquam aliquid perfectius Charitate, quia consulitur etiam illi, qui iam habet Charitatem, Matthæi decimo-nono, versu duodecimo. *Si vis perfectus esse, vende quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

Respondeo. Paupertas voluntaria consulitur à Christo, quatenus conducit ad perfectionem Charitatis, sicut etiam consulitur virginitas primæ Corinthiacæ 7. versu 8. Nam qui abdicat à se curam rerum temporalium & matrimonij, fit promptior & expeditior ad diligendum Deum super omnia, quia minora habet dilectionis impedimenta.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Charitas & in genere moris, & in genere naturæ perfectior est Fide & Spe. Prior pars patet ex dictis, quia Fides & Spes nihil prosunt sine Charitate. Item ex illo primæ Corinthiacæ decimo-tertio, versu decimo-tertio: *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Posterior probatur primo de Spe, quia licet Spes & Charitas ex parte potentiæ sint

æquales cum ambæ ſint in voluntate : tamẽ ex parte obiecti formalis, perfectior eſt Charitas. Nam Charitas verſatur circa Deum, quatenus eſt infinitè bonus in ſe: Spes autẽ circa eundem Deum, quatenus eſt bonus reſpectu noſtri. Non poteſt autem reſpectu noſtri tam bonus eſſe, quàm in ſe eſſe.

Secundo probatur de Fide, ſimili argumento; quia obiectum charitatis eſt perfectius, quã obiectum fidei. Nam obiectũ charitatis eſt infinita Dei bonitas, quatenus complectitur omnes perfectiones diuinas, quibus Deus in ſe bonus & perfectus eſt. Obiectum vero Fidei eſt prima veritas, quatenus includit ſapientiam & veritatem, non autem reliquas perfectiones, quas tamen includit obiectum charitatis.

6. Dices primo: Fides præcipuè habet vim iuſtificandi, vt paſſim patet ex epiſtola ad Romanos & Galatas: Ergo eſt perfectior. Reſpondeo. Et Fides, & Spes, & Charitas dicuntur iuſtificare, id eſt, ad iuſtificationem diſponere, vt conſtat ex Concilio Tridentino, ſeſſione ſexta, capite ſexto. Hoc intereſt, quod Fides ſit prima diſpoſitio; Charitas vltima, ſed perfectiſſima. Hoc alibi explicatum eſt.

7. Dices ſecundo: Abraham in Scriptura magis commendatur ob Fidem, quàm ob Charitatem, Romanorum 4. 3. Reſpondeo. Falſum eſt. Non enim commendatur ob Fidem mortuam, quæ eſt ſine Charitate: ſed ob Fidem viuam, quæ operatur per Charitatem (Iacobi 2. 22.) Deinde, non valet hæc con-

ſequentia : Abraham magis commendatur ob Fidem, quam ob Charitatem : ergo Fides præſtantior eſt Charitate. Nam etiam Ioannes Baptiſta magis commendatur in Euangelio , ob abſtinentiam , quàm ob Charitatem : Nec tamen ſequitur , abſtinentiam eſſe præſtantiorem Charitate. Poteſt enim fieri, & ſæpe fit, vt aliquis commendetur ob aliquam virtutem , quæ quidem minus præſtans eſt , ſed tamen in qua ille, qui commendatur magis excelluit.

8. Dices 3. Fides operatur per Charitatem, teſte Apoſtolo , Galat. 5. 6. Ergo Charitas eſt tantum inſtrumentum, quo Fides vtitur in operando : Ergo eſt imperfectior. Reſpondeo. Fides non operatur per Charitatem, tanquam per inſtrumentum , ſed tanquam per formam extrinſecam , à qua valorem & efficaciam habet, vt patebit ex ſequenti quęſt. Vide D. Thomam quæſt. 23. art. 6. ad 2.

II. QVÆSTIO.

An Charitas ſit forma omnium virtutum.

1. Diuus Thomas artic. 8. & alij paſſim docent, Charitatẽ eſſe quaſi formam quãdam , ſeu vitam aliarum virtutum, non quidem in genere naturæ , ſed in genere moris. Et hoc ſenſu affirmant, Fidem & reliquas virtutes ſine Charitate mortuas eſſe, ſeu nihil prodeſſe.

2. Nota, Charitatem dupliciter spectari posse. 1. Præcisè, pro virtute Charitatis. 2. quatenus adiunctam habet gratiam sanctificantem, quam semper adiunctam habet, non quidem ex natura rei, sed ex diuina dispositione & voluntate. Hoc posito, sit

3. PRIMA CONCLVSIO. Charitas priori modo spectata, dicitur esse forma seu vita aliarum virtutum, quatenus refert actus illarum ad vltimum finem, nempe ad Deum prout in se infinite bonus est, & proprium obiectum Charitatis: quem finem aliæ virtutes per se non respiciunt, quia non est proprium obiectũ aliarum virtutum, sed solius Charitatis. Ita explicat D. Thomas loco citato. Et ratio est, quia actus aliarum virtutum, prẹter propriam formam essentialem, quam ex propriis obiectis sortiũtur, acquirunt etiam aliam formam, seu speciem extrinsecam ab obiecto Charitatis, quatenus à Charitate imperantur, & ad proprium obiectũ Charitatis tanquam ad finem vltimum referuntur. Vide quæ dicta sunt in priori Tomo, de bonitate actuum humanorum, quæstio. tertia, Concl. 2.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Charitas posteriori modo spectata, dicitur esse forma seu vita aliarum virtutum, quia actus aliarum virtutum habent suam vim & valorem merendi, ex coniunctione cum gratia & Charitate. Hoc sensu intelligendus est Apostolus prima Corinth. 13. quando asserit, reliquas virtutes sine Charitate nihil prodesse nempe ad meritum vitæ æternæ.

5. Dico

5. Dices: Prudentia, quæ est in intellectu, est forma reliquarum virtutum moralium, nempe Iustitiæ, Temperantiæ, & Fortitudinis, quæ sunt in voluntate: Ergo similiter Fides, quæ est in intellectu, debet esse forma reliquarum virtutum Theologicarum, nempe Spei & Charitatis, quæ sunt in voluntate. Non sequitur. Nam alio sensu Prudentia dicitur esse forma virtutum; alio charitas. Prudentia per modum regulæ dicentis: Charitas per modum vitæ seu efficacitatis.

III. QVÆSTIO.

An Charitas sit vera amicitia hominis erga Deum?

1. RAtio dubitandi est, quia ad veram amicitiam requiruntur quatuor conditiones, quæ non conueniunt Charitati, quà Deum diligemus. Prima est, æqualitas eorum, inter quos debet esse amicitia, vt docet Aristoteles libr. 8. Ethic. cap. 7. At inter Deum & homines non est æqualitas. Secunda est, mutua beneuolentia, per quem amici diligunt se mutuo propter se. At hæc mutua beneuolentia non potest esse inter Deum & homines, quia licet homines possent diligere Deum propter increatam bonitatem, quâ in se bonus est: Deus tamen non potest dili-

gere homines propter creatam bonitatem, quâ illi in se boni sunt. Diligit enim omnia propter seipsum. Tertia est, vt mutua beneuolentia, quæ est inter amicos, non lateat ipsos, teste Aristotele ibidem. At Dei beneuolentia erga hominem, latet ipsum hominem, iuxta illud Ecclesiastæ 9. 1. *Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit.* Quarta est, mutua communicatio inter amicos. At nos nihil possumus Deo communicare, licet ipse nobis multa communicet.

2. NOTA 1. Triplex solet statui amicitia. Vna vtilis, quâ amatur amicus propter vtilitatem amantis. Altera delectabilis, quâ amatur propter voluptatem. Tertia honesta, qua amatur propter honestatem & virtutem. Hæc sola est perfecta & vera amicitia. Vide D. Thomam quæstione 23. articulo 1. & Aristot. lib. 8. Eth. cap. 3.

3. NOTA 2. Amicitia honesta, de qua sola hic agimus, potest esse duplex. Vna æqualitatis, quæ est inter æquales. Altera excellentiæ, quæ est inter eos, qui quidem habent communicationem & conuenientiam in ordine ad vnum finem honestum; sed tamen constituti sunt in diuerso gradu ac dignitate: & vnusquisque alteri id tribuit amoris, honoris, ac beneficij, quod illi pro suo gradu ac dignitate tribuendum est.

4. PRIMA CONCLVSIO. Inter homines iustos & Deum intercedit vera & honesta amicitia, non quidem æqualitatis, sed excellentiæ & proportionis. Ita Diuus

Thomas ibidem. Et colligitur ex S
Ioannis decimo-quinto, versu decim
Vos amici mei estis. Et infra : *Iam*
vos seruos, sed amicos, id est, quan
ra serui sitis, gratia tamen facti e
Et Iacobi secundo, versu vigesimo-t
didit Abraham Deo, & amicus Dei ap
Et Sapientiæ septimo, versu 27. *Dim*
amicos Dei constituit.

5. Dices: Sicut homines iusti dicu
ci Dei, sic etiam dicuntur filij Dei
pla Spiritus Sancti; At non propriè
taphoricè dicuntur filij Dei, & te
ritus sancti. Ergo etiam non propriè
taphoricè dicuntur amici Dei. Re
Hæc omnia propriè dici possunt, s
eum sensum quem Scriptura intend
homines iusti propriè sunt filij Dei pe
nem; propriè sunt templa spiritualia
sunt amici Dei per mutuam beneuole
pernaturalem.

6. Et ratio est, quia omnes conditio
citiæ (præter æqualitatem, quæ nece
est) accommodari possunt. Primò
ter Deum & hominem potest esse
neuolentia. Nam homo potest ama
propter ipsum Deum, qui est amor b
tiæ. Et vicissim Deus potest amare ho
illi beneficium præstet: qui est etiam
neuolentiæ. Non obstat, quod omnia
stra velit referri ad suam gloriam & h
Nam honesta amicitia non impedit,
nus omnia bona referantur in vltimu

CAPVT XIX.

De obiecto & ordine charitatis.

1. OBIECTVM charitatis (sicut etiã Fidei & Spei) duplex est, materiale & formale. Materiale sunt res ipsæ, quæ amantur, vt Deus, Angeli, homines. Formale est ratio seu motiuũ, propter quod amantur. Hoc motiuũ, vt initio huius Tractatus insinuaui, est infinita Dei bonitas, qua ipse in se bonus est. Propter hanc enim amamus Deum, Angelos, homines, amore charitatis seu beneuolentiæ, vt distinguitur ab amore concupiscentiæ, qui pertinet ad virtutem Spei, vt supra dictum est.

2. Ordo charitatis in eo consistit, vt inter eos, quos amore beneuolẽtiæ diligimus, vnum magis diligamus, quam alium. Quod tribus modis fieri potest. Primo, obiectiuè. Secundo, intensiuè. Tertio, appretiatiuè, seu efficaciter. Tunc diligimus aliquem magis obiectiuè, quãdo volumus illi plus boni. Tũc magis intensiuè, quãdo intensiori actu illum diligimus. Tunc magis appretiatiuè seu efficaciter, quando in effectu pluris illum æstimamus, & in necessitate præferimus. Vel, quod idem est, quando illi potius, quàm alteri parati sumus exhibere effectum charitatis, si vtique simul exhibere nequea-

mus. Vide Valentiam qu. 4. p. 1.

3. Hoc posito, quæritur 1. An his tribus modis teneamur magis diligere Deũ, quam quemuis alium. Secundo: An post Deum teneamur nosipsos magis diligere, quam proximos. 3. An teneamur magis diligere vnum proximum quàm alium, & quam ob causam.

I. QVÆSTIO.

An homo teneatur magis diligere Deum, quàm quemuis alium?

1. PRIMA CONCLVSIO. Homo tenetur Deum magis obiectiuè diligere, quàm quemuis alium. Ratio est, quia tenetur illi plus boni velle, quàm aliis. Quod dupliciter intelligi potest. Primo de bono infinito, quod reuera in Deo est. Et sic certa est Conclusio, quia homo tenetur ex charitate fauere vnicuique id bonum, quod habet. At Deus habet in se infinitum bonũ; creatura finitum: Ergo tenetur Deo fauere infinitum bonum; creaturis finitum. At hoc nihil aliud est, quam Deo plus boni velle, per modum gaudij & complacentiæ, quàm creaturis: Et consequenter Deum magis obiectiuè amare, quàm creaturas. Secũdo potest intelligi de bono finito, quod Deus non habet, sed habere potest; cuiusmodi est honor vel gloria, quæ illi deferri potest ab iis, à quibus hactenus delata non est. Et sic etiam

certa est Conclusio, quia homo tenetur maiorem gloriam desiderare Deo, quàm vlli creaturæ, iuxta illud Psal.113.v.9. *Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

4. SECVNDA CONCLVSIO. Homo tenetur etiam magis appretiatiuè & efficaciter diligere Deum, quam quemuis alium. Ita D. Thomas q. 26. artic. 2. & 3. Et colligitur ex illo Matt. 22. 37. *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo & ex tota anima tua. Hoc est maximum & primum mandatum.* Si hoc est maximum & primum mandatum, ergo maximè & præ cæteris obligat: Ergo maximè & præ cæteris tenemur Deum efficaciter diligere. Eodem spectat illud Matthæi 10 37. *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus.* Et Luc. 14. 26. *Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem suam, & vxorem & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*, quasi dicat: Oportet Deum omnibus aliis præponere, ita vt nullius creaturæ amore vel timore velis illum offendere, aut ab illius amicitia recedere. Quē sensum expressit Apostolus Rom. 8. v. 39. *Nulla creatura poterit nos separare à charitate Dei.*

5. Ratio à priori est, quia Deum diligimus propter seipsum; reliquos verò propter Deum: vel quod idem est, Deum diligimus propter infinitam bonitatem, quæ in ipso essentialiter est; reliquos propter eandem bonitatem, quæ tantum participatiuè in ipsis est. Simile est de dilectione finis & mediorũ. Nam finem diligimus propter se; media propter finē. Sicut ergo recta ratio dictat, vt magis amemus finē, quàm

media; ſic etiam vt magis amemus Deũ, quàm creaturam. Et rurſum, ſicut media potius deſerimus, quàm finem, quando obſunt conſecutioni finis; ita creaturam potius deſerimus, quàm Deum, quando abducit nos ab amicitia Dei.

4. TERTIA CONCLVSIO. Non tenetur homo magis intenſiuè diligere Deum ex charitate, quàm alios. Ratio eſt, quia in Charitate (quantum ad hoc attinet) duo ſpectari poſſunt, habitus & actus. De intenſione habitus, nulla eſt obligatio. Non enim neceſſe eſt, vt Deum diligamus ex intenſiori habitu, quàm alios. Satis eſt, ſi vnumquemque diligamus ſecundum eam intenſionem, quâ nobis à Deo infuſus eſt. Alioqui ſequeretur, quod quando ex habitu duorum graduum diligimus Deum, non liceret poſtea diligere proximum ex eodem habitu, quod eſt abſurdum. Sequela patet, quia habitus duorum graduum intenderetur per illum actum dilectionis Dei, vt ſuppono ex capite vigeſimoſecundo. Ergo ſi poſtea diligeremus proximum, neceſſario diligeremus illum ex intenſiori habitu, quàm antea Deum dilexeramus.

5. Nec de intenſione actus poteſt eſſe obligatio. Primo, quia ſufficit, ſi actus, qui elicitur ex habitu Charitatis, ſit æquè intenſus, atque ipſe habitus. Si ergo de intenſione habitus non eſt obligatio, non poteſt etiam eſſe de intenſione actus.

Secundo, quia alioqui homo ſæpè eſſet perplexus. Sæpè enim neſcit, an maiori intenſione

diligat Deũ, quam proximum. Si ergo ad certam intensionem obligaretur, sæpe nesciret, an satisfaceret obligationi, necne. Et hinc multi scrupuli, sine dubio orirentur.

6. Dices 1. Omnis habitus immediatiùs inclinat ad obiectum formale, quam ad materiale: sed quando creatura diligitur propter Deum, tunc obiectum formale est Deus, & materiale est creatura: Ergo habitus charitatis immediatiùs inclinat ad Deum, quam ad creaturã. Hoc argumentum est Dominici Bannes q. 26. art. 2. Concl 3. sicut etiam alterũ quod sequitur. Respondeo. Aliud est quærere, an Charitas magis immediatè feratur in Deum, quam in creaturam: aliud, an magis intensiuè. Deinde, quando disputamus de Ordine Charitatis, non conferimus inter se obiectum formale & materiale, sed vnum materiale cum alio materiali. Est enim quæstio, Cum multa sint obiecta materialia, quæ diliguntur ex charitate, an maiori intensione diligendum sit vnum, quam alterum. Itaque obiectio non est ad rem. Taceo, quod destruat seipsam. Nam si Charitas intensius fertur in obiectum formale, quam materiale, necesse est vnum eundemque actum Charitatis intensiorem esse circa obiectum formale, quam materiale, quod est contra mentem obiicientis.

7. Dices 2. Homo per actum Charitatis assimilatur Spiritui Sancto: sed Spiritus sanctus intensius amat Deum, quam creaturam: Ergo etiam homo. Respondeo. Negatur minor & consequentia. Minor quidem, quia Spiritus

ſanctus amat Deum & Creaturã vno ſimplici, indiuiſibili, & increato actu, in quo nulla eſt intenſio aut remiſſio graduum, vt expreſsè docet D. Thomas in 1. p. q. 20. ar. 3. Conſequentia verò, quia non ſequitur, ſi ſic inferas: Homo per actum charitatis aſſimilatur Spiritui ſancto: ſed Spiritus S. amat Deum & creaturam vnico infinito, & increato actu: Ergo etiam homo. Hæc autem illatio ſimilis eſt præcedenti. Ergo ſi hæc non valet, nec præcedens.

II. QVÆSTIO.

An homo teneatur ſeipſum magis diligere, quam proximum?

1. NOn eſt difficultas de ordine intenſionis, quia ſi homo non tenetur magis intenſiuè diligere Deum, quam alios, vt iam dictum eſt, optimè ſequitur, quod nec ipſum teneatur magis intenſiuè diligere, quam proximum. Solum ergo quæſtio eſt de ordine, qui ſumitur ex parte obiecti: itemque de altero, qui ſumitur à maiori æſtimatione perſonæ.

2. PRIMA CONCLVSIO. Non ſemper tenetur homo ſeipſum magis obiectiuè diligere, quam proximum. Ratio eſt, quia non ſemper tenetur plus boni ſibi velle, quàm proximo. Quod dupliciter intelligi poteſt, vt ſupra dixi in ſimili caſu. Primo, de bono, quod actu poſſidetur. Et ſic certa eſt concluſio,

quia homo tenetur ex charitate vnicuique fauere illud bonum, quod quisque habet: At sæpè fit, vt proximus plus boni habeat, quam ipse: Ergo tunc tenetur proximo plus boni facere, quam sibi. Secundo de bono quod non possidetur. Et sic etiam certa est Conclusio, quia homo non semper tenetur ex Charitate, sibi ipsi plus boni desiderare, quam proximo, præsertim extra casum necessitatis. (Nam hic casus pertinet ad sequentem Conclusionem.) Nec peccaret contra charitatem, qui quantum in se esset, optaret omnibus æqualem gratiam & gloriam, salua Dei voluntate & ordinatione.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Homo tenetur seipsum magis appretiatiuè & efficaciter diligere, quam proximum, quoad ea bona spiritualia, quæ tenetur sibi & proximo velle ex charitate. Ita D. Thomas quæstio. 26. art. 4. & Valentia quæst. 4. p. 3. assert. 2. Nota, triplicem hic posse fieri comparationem. 1. In solis bonis spiritualibus. 2. In solis tēporalibus. 3. In temporalibus ex vna parte, & spiritualibus ex altera. De 1. comparatione nunc agimus: de reliquis in sequentibus Conclusionibus. Sunt autem duplicia bona spiritualia. Nam quædam sunt necessaria ad salutem, vt fides, spes, charitas, gratia gratum faciens, perseuerantia: Alia non sunt necessaria, vt donum castitatis, status religiosus, virtus miraculorum, & aliæ gratiæ gratis datæ. Priora tenetur homo tam sibi, quam proximo ex charitate velle, posteriora non item.

4. Dicimus ergo in conclusione, hominem debere seipsum magis appretiatiuè & efficaciter diligere quam proximum, quoad bona spiritualia prioris generis, quæ ad salutem animæ necessaria sunt. Et colligitur ex illo Matth. 16. 26. *Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* q. d. Non prodest illi: ac proinde necesse est, vt magis sollicitus sit de salute propria, quam totius mundi. Item ex illo Matth. 22. 39. *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Vbi dilectio sui ipsius ponitur tanquam regula seu exemplar, cui quantum fieri potest, conformari debet dilectio proximi. At regula est potior, quam regulatum, vt argumentatur D. Thomas quæst. 26. art. 4. Ergo homo potius tenetur diligere seipsum, quam proximum. Et hoc sensu dici solet, *Charitas incipit à seipsa.* Et, *Proximus sum egomet mihi.* Et, *Qui sibi nequam, cui bonus?*

5. Quod variis modis confirmari potest. Primo, quia hoc interest inter gratiam gratum facientem, & gratias gratis datas, quod hæ primario dentur homini pro salute proximorum; illa propter salutem propriam, vt docet D. Thomas in 1. 2. q. 111. art. 1. At Charitas pertinet ad gratiam gratum facientem: Ergo primario datur propter salutem propriam: Ergo qui habet charitatem, debet se potius amare, quam proximum, id est, debet suam salutem præferre saluti aliorum.

6. Secundo, vnaquæque res illi magis obligata est, à qua magis dependet in fieri & conseruari: At habitus charitatis magis dependet à Deo,

quam ab vllo alio: & post Deum, magis dependet ab eo, in quo est, quam à proximo: Ergo magis obligatus est Deo, quam vlli alteri: & post Deum, magis habenti, quã proximo. Maior per se nota est. Minorem probo, quia à Deo dependet essentialiter, & quidem duplici titulo. Primo, tanquam obiecto primario, non tantum materiali, sed etiam formali. Secundo, tãquam à causa principali efficiente & conseruante. Ab eo autem, in quo est, dependet etiam dupliciter. Primo, tanquam à subiecto, cui inhæret, & à quo, non quidem effectiuè, sicut à Deo, sed tamen subiectiuè conseruatur in Esse. Secundo, tanquam ab obiecto secundario. At à proximo non dependet, nisi hoc vltimo modo, quæ est minima dependentia.

7. Idem argumentum adhuc fortius procedit de actu charitatis, qui etiam magis dependet à Deo, quam ab amante: & magis ab amante, quam à proximo. Nam ab amante dependet triplici titulo. Primo, quatenus elicitur ab amante, tanquam à causa vitali: quæ dependentia est essentialis, vt in priori tomo, tractatu 1. c. 3. qu. 2. Concl. 2. ostensum est. Secundò, quatenus recipitur in amante, tanquam in subiecto. Tertiò quatenus versatur circa amantem, tanquam circa obiectum secundarium: quod fit, quando quis amat seipsum. Tunc enim simul est amans & amatus. At à proximo solum dependet hoc tertio modo, vt dixi.

8. Ex dictis sequitur, in his casibus peccari contra ordinem charitatis. Primo, si quis neglecta propria salute, sollicitus sit de salute alterius,

2. si mentiatur in gratiam alterius, vt liberet illum à morte corporis aut animæ. Aut si aliud peccatum committat, vt possit proximo subuenire. 3. Si pro salute alterius desideret carere æterna beatitudine, vel in æternum damnari. Nã in his casibus pluris æstimat proximum, quam seipsum, quod non licet.

9. Dices 1. Moses optabat carere beatitudine propter salutem Iudęorũ vt patet ex illo, Exodi 32.32. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti.* Similiter Paulus Rom. 9.3. *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnẽ.* Respond. Moses hoc dixit per quandam exaggerationẽ, ex certa cõfidentia erga Deum. Sicut enim non timebat se delendũ esse de libro vitæ; ita etiam sine hæsitatione confidebat, se impetraturum à Deo, quod petebat. Ita Augustinus quæstione 147. super Exodum. Valentia quæstio. quarta, p.3. & plures alij. Paulus vero locutus est de eo tempore, quo adhuc erat in Iudaïsmo; at de zelo & amore, quem tũc habebat erga Iudæos, & legem Mosaïcam. Tunc enim optabat esse anathema à Christo, vt fratrum suorum ceremonias ac totam Synagogam tueretur. Ita Hieronymus, Anselm. Caietanus, Camerarius, quos sequitur Vasquez in 1.p.q. 24 art.3. Quanquam alij aliter sentiant. Vide quæ de vtroque testimonio diximus in 1. part. Tract. 1. cap. 14. quæst. 8.

10. Dices 2. Homo tenetur magis appretiatiuè diligere Deum, quam quemuis alium, vt supra dictum est. Ergo quo quisque

exponere pro vita alterius conseruanda, si vterque sit æqualis conditionis. Ita Bannes q.26.art. 4.dub.2. Et probat tripliciter. Primò ex D. Thoma, Augustino, Lactantio, Aristotele, Cicerone. Secundo ex illo Ioan. 15. 13. *Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Tertio, ratione; quia qui exponit vitam suam pro amico in casu necessitatis, colit virtutem amicitiæ; quę valdè necessaria est Reipublicæ: Ergo benè ac licitè facit.

15. Alij contra sentiunt, nunquam id licere, sed esse contra ordinem charitatis. Et probatur primo ex D. Augustino libro de mendacio ad Consentium, cap. 6. vbi ait: *Si quis pro alterius temporali vita suam ipsam temporalem perdit, non est iam diligere illum, sicut seipsum, sed plusquam seipsum: quod sanæ doctrinæ regulam excedit.* Secundo ex D. Thoma, quæst. 32. art. 6. vbi dicit, non esse dandam eleemosynam ex iis, quæ ad propriam vitam sustentãdam necessaria sunt. Et q 6.art.7. *Plus*, inquit, *tenetur homo vitæ suæ prouidere, quam alienæ.*

16. Accedit duplex ratio. Vna, quia maius peccatum est, occidere seipsum, quam proximum: Ergo maior obligatio est conseruandi propriam vitam, quam alienam. Altera, quia si duo essent in extrema necessitate, quorum alter esset meus pater, alter extraneus, tenerer ex charitate potius patri succurrere, quam extraneo, eo quod pater sit mihi coniunctior, quam extraneus. At ego sum mihi ipsi coniunctior, quam pari: Ergo si vitam patris in necessitate teneor præferre vitæ extranei,

multo magis meam vitam teneor illi præferre.

17. Hæc posterior sententia vera est, si præcisè conferamus vitam nostram corporalem cum vita corporali alterius, nulla habita ratione boni alicuius, quod sit alterioris ordinis. Et eam præter Diuum Augustinum & B. Thomam, tenent etiam Paludanus in 4.d.15.q.3.art. 2. & Durandus ibid. d.17. q. 6. ad 2. asserentes nunquam licere, vitam propriam ponere pro vita alterius. Item multi alij Scholastici in 3.d. 29. assignantes hunc ordinem charitatis, vt homo primo loco diligat Deum. 2. seipsum, quoad vitam animæ. 3. proximum quoad vitam animæ, art. 4. seipsum, quoad vitam corporis. 5. proximum, quoad vitam corporis. Quos sequitur Valentia quæst. 4. p. 3. assert. 3.

18. Si tamen aliquis vitam suam corporalem exponeret pro vita corporali alterius, non ex eo præcisè, quasi vitam alterius magis ex charitate diligeret, quam suam (quia hoc esset contra ordinem charitatis, vt dixi) sed aliquo alio titulo; posset hoc licitè fieri in his casibus. Primo, si id faceret, non ex amore vitæ alterius, sed ex amore boni communis, quod pendet ex vita alterius; vt si aliter esset valde vtilis Reipublicæ. Tunc enim exponeret vitam suam pro bono communi, quod laudabile est, vt antea dixi. Secundo, si id faceret ex amore vitæ alterius spiritualis; vt si alter esset in statu peccati mortalis, & spes esset conuersionis, si superuiueret. Tunc enim liceret homini iusto vitam suam pro illius vita expo-

nere, propter bonum ipsius spirituale. Tertio, si id faceret ex amore virtutis seu honestatis, vt si essent duo Christiani, arctissimo charitatis vinculo inter se coniuncti, & alter pro altero offerret se in mortem, ad commendationem virtutis charitatis. Hoc enim licitè fieret, vt docet Valentia loco citato. Ratio est, quia in tali casu, non præferret vitam alterius vitæ suæ propriæ; sed præferret bonum suum spirituale (quod consistit in exercitio virtutis) bono suo temporali. Et hoc sensu videtur loqui Diuus Thomas art. 4. ad 2. cum ait: *Detrimenta corporalia debet homo sustinere propter amicum, vt in hoc ipso seipsum magis diligat secundum spiritualem mentem, quia hoc pertinet ad perfectionem virtutis, quæ est bonum mentis.*

19. QVARTA CONCLVSIO. Si fiat comparatio inter bona temporalia ex vna parte, & spirituali ex altera, tenetur homo in casu necessitatis, plus amare spiritualem vitam proximi, quam vitam corporalem propriam; ac proinde in tali casu, tenetur vitam suam exponere pro salute proximi, si efficaciter potest. Ita D. Thomas art. 5. & B. Augustinus libro de mendacio ad Consentium cap. 6. cum ait: *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi non dubitabit Christianus amittere.* Et probatur ex illo 1. Ioann. 3. 16. *In hoc cognouimus charitatem Dei quoniam ille animam suam pro nobis posuit: Et nos debemus animas pro fratribus ponere.* Et Ioan. 15. 12. *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt ponat animam suam pro amicis suis.* Est tamen

notanda differentia. Nam Parochi & Episcopi tenentur id facere, non solum ex charitate, sed etiam ex iustitia, ratione officij & stipendij: reliqui, non nisi ex charitate.

20. DICES: Quid si amissione propriæ vitæ non possint efficaciter prodesse proximo? Respondeo. Tunc non teneor vitam meam pro illo exponere. DICES 2. Quid si aliunde iuuari possit? Respondeo. Tunc non est casus necessitatis.

III. QVÆSTIO.

An homo teneatur vnum proximum magis diligere, quam alterum?

1. ALiqui putant omnes proximos æqualiter diligendos esse, quoad internum affectum; non tamen omnibus æqualiter benefaciendum esse, quoad beneficia externa, vt refert Magister in 3. d. 29. & D. Thom. q. 26. art. 6. Et probatur ex Augustino libro 1. de doct. Christ. cap. 28. vbi sic ait. *Omnes homines æquè diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse non posis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum vel temporum, vel quorumlibet opportunitatibus constrictius tibi, quasi quadam sorte iunguntur.* Et in expositione Epist. ad Galatas cap. 6. circa illa verba Apostoli, *Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei*; sic scribit: *Omnibus pari dilectione vita æterna operanda est, sed non omnibus*

eadem possunt exhiberi dilectionis officia.

2. Hæc difficultas ex iis, quæ hactenus dicta sunt, facile expediri potest. Nam aliud est diligere aliquem magis vel minus obiectiuè: aliud, magis vel minus appretiatiuè. Ex qua distinctione explicabitur mens Augustini, vt videbimus.

3. PRIMA CONCLVSIO. Homo tenetur aliquando vnum proximum magis obiectiuè diligere, quàm alterum, aliquando non tenetur. Prior pars vera est de bono à proximis possesso; quia homo tenetur vnicuique proximo fauere illud bonum, quod quisque possidet: At vnus plus possidet, quàm alter: Ergo tenetur vni plus boni fauere, quàm alteri, & consequenter, vnum magis obiectiuè diligere, quam alterum. Posterior vera est de bono non possesso: quia homo non tenetur vni plus boni optare, quam alteri, loquendo de simplici affectu desiderij, & extra casum necessitatis. Et hoc sensu dixit Augustinus: *Omnibus pari dilectione vita æterna optanda est.* Et Apostolus 1. Cor. 7. 7. *Volo omnes vos esse, sicut me ipsum*, id est, continentem.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Homo tenetur vnum proximum magis appretiatiuè seu efficaciter diligere, quàm alium. Ita D. Thomas & Magister loco citato. Ratio est, quia tenetur seipsum magis appretiatiuè diligere, quam proximos, vt dictum: Ergo inter proximos, cæteris paribus, tenetur eos magis diligere, quia ipsi coniunctiores sunt. Et hoc sensu dixit Augustinus: *His potissimum consulendum est,*

qui constrictius tibi, quasi quadam sorte iunguntur.

5. Pro praxi tamen aliqua notanda sunt. Primo, triplicem esse coniunctionem inter homines. Vnam sanguinis, qualis est inter parentes & filios, inter fratres & sorores, & generatim inter quoscunque consanguineos. Alteram politicam, qualis est inter amicos, contubernales, ciues eiusdem loci, socios militiæ, mercaturæ, studiorum &c. Tertiam spiritualem, qualis est inter fideles ratione fidei (quos Apostolus domesticos fidei vocat) inter religiosos eiusdem ordinis, inter confessarium & confitentem, inter Parochum & Parochianos.

6. Secundo, duplicia esse bona temporalia & spiritualia. Et ex temporalibus quædam pertinere ad opes & diuitias; alia ad famam & honorem; alia ad vitam corporalem. Denique ex his bonis quædam esse debita coniunctioni sanguinis, quædam politicæ; quædam spirituali; quædam omnibus & singulis. Igitur hæc regula seruanda est. Quando sunt duo in aliqua necessitate siue temporali siue spirituali, si non potes vtrique succurrere, teneris illum præferre & pluris æstimare, qui tibi omnibus consideratis, cõiunctior est: idq; quoad ea bona, quæ tali coniunctioni debita sunt.

Iuxta hanc regulam, parentes præferendi sunt filiis, consanguinei extraneis, amici inimicis, quoad ea bona temporalia & spiritualia, quæ illis debentur in necessitate. Item parentes & filij spirituales præferendi sunt consanguineis, quo ad bona spiritualia, non tamen quoad temporalia, Ratio est, quia quoad

Respõdeo. Dissensio opinionum, quæ est in intellectu, potest consistere cum pace & vnione voluntatum, vt docet Diuus Thomas quæstione 29. artic. 3. ad 2.

5. Misericordia, prout sumitur à D. Thoma quæst. 30. artic. 1. Est dolor de malo alterius inuoluntario. Et sic non est actus charitatis, nisi quatenus à charitate potest imperari? sed est actus alterius virtutis, quæ etiam vocatur misericordia, vt docet idem author artic. 3. Et ratio est quia dolor, qui est actus charitatis, versatur circa malum culpæ, quod est voluntarium. Dolor autem, de quo hic agimus, versatur circa malum miseriæ quod est inuoluntarium. De hoc dolore loquitur Augustinus libro 9. de ciuitate Dei. cap. 5. cum ait: *Quid est misericordia, nisi alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtique si possumus, subuenire compellimur?* Hinc colligitur aliud discrimen inter misericordiam & charitatem. Nam ex virtute charitatis dolemus de malo culpæ, non solum alienæ, sed etiam propriæ. Ex virtute autem misericordiæ, dolemus tantum de malo miseriæ alienæ, vt docet D. Thomas art. 1. ad 2.

CAPVT XXI.

De externis actibus Charitatis.

DIVVS Thomas qu. 31. 32. & 33. ponit tres externos actus charitatis: Beneficentiam, Eleemosynã, & correctionem fraternam. De quibus breuiter agendum est.

1. Beneficentia est actus externus charitatis, quo alteri ex interno affectu charitatis bene-facimus, seu beneficium aliquod præstamus in externa executione. (quæst. 31. art. 1. & 4.) Eleemosyna est externus actus misericordiæ, quo alterius miseriam subleuamus: qui actus potest imperari à charitate. (q. 32. art. 1.) Correctio fraterna est externus actus charitatis; quo conamur alium à peccato reuocare. (quæst. 33. art. 1.) Circa duos posteriores actus occurrunt aliquot dubia.

De Eleemosyna.

2. DVBIVM I. Quotuplex sit Eleemosyna? Respondeo. Est duplex, corporalis & spiritualis. Ratio est, quia Eleemosyna est actus misericordiæ, quo subleuamus alterius miseriam, vt dixi. At miseria alterius est duplex, corporalis & spiritualis: Ergo etiam duplex Eleemosyna. Et quidem opera Eleemosynæ corporalis sunt hæc septẽ: 1. Esuriẽtes pascere. 2. potũ dare sitientibus. 3. operire nudos. 4. captiuos redimere. 5. ægro-

stantiam huius mundi, & videri fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Quicquid in hac vita non potest consistere cum charitate, peccatum est: sed omissio Eleemosynæ non potest consistere cum charitate: Ergo peccatum est. At omne peccatum est transgressio alicuius præcepti: Ergo extat aliquod præceptum de danda Eleemosyna.

5. DVBIVM 4. Quando obliget hoc præceptum? Respondeo. Non obligat sub mortali in his casibus. Primò, quando non habes, vnde des Eleemosynam; quia non teneris ad impossibile. Secundò, quando habes quidem, sed nescis proximum esse in necessitate; quia non teneris subleuare miseriam alterius, quam ignoras. Vtrumque casum insinuat Apostolus verbis supra citatis: *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere*. Si ergo nec habeas substantiam, nec videas proximum in necessitate, non teneris. Tertiò, quando scis proximum esse in necessitate, sed certo aut probabiliter constat, quod ab alio iuuabitur; quia tunc moraliter cessat esse in necessitate. Habet enim paratum præsidium, quo necessitas subleuetur. Secus est, si constet quidem, ab aliis iuuari posse, sed non constat, quod reipsa ab aliquo iuuabitur. Tunc enim teneris illi succurrere. Quartò, quando ex vna parte proximus non est in extrema necessitate, & ex altera, non potes illi subuenire, nisi veniendo vel ad parem, vel ad maiorem necessitatem. Tunc enim

non teneris. Nam vt supra dixi, ordo charitatis postulat, vt in pari necessitate teipsum magis diligas, quam proximum.

6. Obligat autem in his casibus. Primo, quando potes subuenire proximo in extrema necessitate constituto. Tunc enim teneris illi dare Eleemosynam ex iis, quæ tibi superflua sunt. Ita D. Thomas quæst. 32. art. 5. & alij passim. Est tamen aliqua dissensio. Nam aliqui putant te teneri ex ijs tantum, quæ omnino superflua sunt, & nullo modo vel vitæ, vel statui necessaria. Ita Antoninus & Rosella apud Valentiam quæst. 9. par. 4. Alij contra, te teneri ex superfluis naturæ, licet non sint superflua statui, sed necessaria. Ita Valentia ibidem. Ratio est, quia in extrema necessitate, pluris æstimanda est vita proximi, quam propria bona temporalia, quæ ad vitam propriam non sunt necessaria, sed superflua.

7. Secundò obligat, quando proximus, qui est in extrema necessitate, talis est, vt ab ipsius vita notabiliter pendeat salus Reipublicæ aut Ecclesiæ. Tunc enim, si potes, teneris illi succurrere, non tantum ex necessariis ad statum, vt in priori casu dixi, sed etiam ex necessariis ad vitam. Ita Caietanus quæst. 32. artic. 6. Valentia loco citato, & alij passim. Ratio est, quia bonum publicum præferendum est priuato, vt supra dixi de ordine charitatis.

8. Tertiò obligat, quando proximus non est in extrema, sed tamen in communi necessitate, in quo solent esse quotidiani pauperes. Tunc enim si habes superflua, quæ neque ad

vitam, neque ad decentiam status necessaria sunt, teneris illi succurrere, & eleemosynam ex superfluis dare. Ita Diuus Thomas, Richardus, Paludanus, & plures alij apud Valentiam, tametsi alioqui contra sentiant. Et colligitur ex illo Lucæ. 11. 41. *Verumtamen quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Vbi Christus præcipit Pharisæis, si velint mundari à peccatis, vt ex superfluis dent eleemosynam. Hoc enim significat illa particula, *quod superest*, nempe victui & vestitui. Græcà est, τὰ ἐνόντα, pro κατὰ τὰ ἐνόντα, id est, pro facultatibus vestris, prout quisque potest. Et hic est verus sensus, vt notat ibidem Maldonatus. Deinde ex illo 1. Timothei 6. 17. *Diuitibus huius sæculi præcipe, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare.* Vbi insinuatur, extare præceptum, quo diuites obligentur superflua in Eleemosynam erogare. Accedit triplex ratio. Vna, quia qui non dat Eleemosynam ex superfluis, ostendit se non habere charitatem & misericordiam erga proximos, vt supra ex Apostolo ostensum est: Ergo charitas & misericordia obligant in tali casu. Altera, quia diuisio rerum, quæ communi gentium consensu facta est, sine dubio rectè facta est: Ergo qui post factam diuisionem, abundant rebus, tenentur aliis, qui indigent, ex superfluis succurrere. Alioqui si non tenerentur, iam licitè retinerent omnia superflua, sic diuisio facta esset in præiudicium & damnum indigentium; ac consequenter non esset prudenter facta. Tertia, quia

quia sunt multi & graues authores, qui putant diuites obligari ad dãdam eleemosynam ex necessariis ad statum etiam extra casum extremæ necessitatis proximi, dũmodo sit aliqua grauis necessitas: Ergo multo magis obligãtur id pręstare ex superfluis. Vide plura apud Valentiam.

9. DVBIVM 5. An satisfaciat huic præcepto, qui proximo in extrema necessitate constituto, succurrit quidem, non tamen gratis dando, sed tantum mutuo concedendo rem illam, qua proximus tunc eget? Respondeo. Non satisfacit. Ratio est, quia quando præcipitur actus certæ alicuius virtutis, vt charitatis vel iustitiæ, tunc non satisfit præcepto, nisi per illum actum, qui præcipitur: At in hoc casu, de quo agimus, præcipitur actus misericordiæ, qui consistit in gratuita donatione: Ergo non satisfit huic præcepto per actum cõcessionis mutui, qui non est actus misericordiæ, sed iustitiæ.

10. DICES: Præceptum Eleemosynæ non obligat determinatè ad actum gratuitæ donationis, sed disiunctiuè ad alterutrum, vel vt des mutuum cum onere restituendi. Ita cum Adriano sentit Nauarrus in Manuali c.17.n.61.& cap.24.n.5. Ratio ipsorum est, quia finis præcepti est, vt succurratur necessitati alterius: At vtroque modo potest illi succuri, vel per grauitatem donationem, vel per concessionem mutui: Ergo.

11. Respondeo. Hæc sententia destruit præceptum eleemosynæ contra communem Patrum ac Theologorum sententiam. Si enim alterutrũ satis est, vel dare eleemosynam, vel dare mutuũ

nam, vel dare mutuum, iam nullus erit casus in quo obliget præceptum Eleemosynæ per se; quia semper sufficit dare mutuum? Nec obstat contraria ratio. Non enim satisfit præcepto, si quocunque modo consequaris finem præcepti, sed necesse est illum consequi per illum actum, qui præcipitur; v. g. Præcipitur nobis ieiunium, ad hunc finem, vt caro subiiciatur spiritui. Huic præcepto non satisfit; si illum finem consequaris per alias corporis afflictiones, sed necesse est illum consequi per actum ieiunij, qui per se præceptus est; alioqui nunquam obligaret præceptum ieiunij per se.

12. Dices 2. Si alicui, qui à latronibus spoliatus, & veste exutus est, mutuo dem meam vestem in tali necessitate, possum illam postea repetere, quando alter amplius non indiget: Ergo sufficit dare mutuum, & non requiritur gratuita donatio. Idem dici potest de cibo, potu, pecunia, & similibus. Respondeo. Hæc regula seruanda est. Illi, qui in extrema necessitate constitutus est, teneor succurrere si possum, per gratuitam donationem illius, quo tunc indiget. Si ergo indiget solo vsu alicuius rei (vt fit in rebus, quæ vno vsu non consumuntur) teneor illi succurrere per gratuitam donationem illius rei. Sufficit hanc mutuo dare cum onere restituendi. Intellige, si alter potest restituere. Secus est de pauperibus, qui non possunt. Si autem indiget vsu ac re simul (vt fit in rebus quæ ipso vsu consumuntur) teneor illi succurrere per gratuitam donationem vtriusque, tam rei, quam vsus. Vnde se-

ſequitur, non eſſe eandem rationem de veſte, quæ eſt de cibo & potu. Nam veſtis non conſumitur vno vſu, ac proinde aliquando ſufficit dare vſum, etiam ſi veſtis ipſa non detur. At cibus & potus conſumuntur ipſo vſu, ac proinde non ſufficit dare vſum ſine re, ſed vtrumque ſimul dandum eſt.

13. Hæc omnia intelligenda ſunt de eo, qui ſimpliciter & abſolutè eget; vt ſunt pauperes. Nā ſi aliquis eſſet, qui Viennæ quidem indigeret, ſed Pragæ diues eſſet; non teneret illi ſuccurrere per gratuitam donationem, ſed ſufficeret mutuum illi dare, cum onere poſtea reſtituendi, vt docet Sotus lib. 4. de iuſtitia & iure, qu. 7. ar. 1. circa finem, Bannes qu. 32. art. 6. dub. 3. & Valentia q. 9. p. 4.

14. DVBIVM 6. An qui omittit hoc præceptum de danda Eleemoſyna, teneatur ad reſtitutionē pauperibus faciendam? Reſpond. Non tenetur ex præcepto charitatis, aut miſericordiæ. Ita Alenſis, Adrianus, Nauarrus & alij apud Valētiam. Ratio eſt, quia obligatio reſtitutionis, nō oritur niſi ex præcepto iuſtitiæ, vt notum eſt. Poteſt autē aliquis obligari ex præcepto iuſtitiæ, ſi illi committatur aliqua pecunia in pauperes diſtribuenda. Tunc enim ex iuſtitia tenetur diſtribuere: & ſi non facit, obligatur ad reſtitutionem. An autem Eccleſiaſtici teneantur ad reſtitutionē, ſi non dent eleemoſynas ex bonis Eccleſiaſticis, quæ ipſis ſuperflua ſunt, pendet ex alia qu. an ſcilicet Eccleſiaſtici habeant dominium bonorum Eccleſiaſticorū, an tantū diſpenſationem? Quæ qu. alibi diſputanda eſt.

15. DVBIVM 7. Ex quibus rebus liceat facere eleemoſynam? Reſpondeo 1. Non licet facere eleemoſynam ex rebus alienis, niſi in extrema neceſſitate, in qua omnia ſunt communia. Ita Diuus Thomas artic. 7. ad 3. Ratio eſt, quia eleemoſyna debet eſſe gratuita donatió, vt dictum eſt. At non licet rem alienam donare, ſine conſenſu Domini. Licet tamen cum conſenſu, ſiue expreſſo, ſiue rationabiliter præſumpto; quo pacto interdum filius ex bonis paternis, vxor ex bonis mariti, ſeruus ex bonis heri, ſolet facere eleemoſynam.
16. Reſpondeo 2. Poteſt aliquis facere eleemoſynam ex rebus propriis, & honeſtè acquiſitis, ſi habeat illarum dominium & plenam adminiſtrationem. Imo tenetur, iuxta ea, quæ dicta ſunt. Si autem vel non habeat dominium (vt ſi bona ipſius cōfiſcata ſunt) vel non habeat plenam adminiſtrationem (ſicut nō habent pupilli, minores-ve, & amentes) non poteſt.
17. Reſpondeo 3. Ex rebus turpiter acquiſitis, aliquando licitum eſt facere eleemoſynam, aliquando non. Tunc licitum eſt, quando acquiſitio non eſt per ſe turpis & illicita, ſed ſolum propter aliquam turpem circumſtantiam: quo pacto acquiritur aliquid per meretricium, aut per emptionem, quę loco aut tempore prohibito facta eſt. Tunc non eſt licitum, quando acquiſitio per ſe eſt turpis & illicita ex parte acquirentis: qualis eſt acquiſitio per furtum, rapinam, vſuram, donationem vi extortam. Ratio eſt, quia in priori caſu acquiritur verum dominium rei: in poſteriori no item: Ergo

res, quæ priori modo acquiritur, est propria: quæ posteriori, aliena. At non licet facere eleemosynam ex re aliena; licet autem ex propria.

18. Excipitur vnus casus. Nam si acquisitio sit turpis & illicita, non solum ex parte accipientis, sed etiam ex parte dantis, vt fit in contractu Simoniaco, tunc licet acquirenti facere eleemosynam ex pecuniis simoniacè acquisitis, tametsi non habeat illarum dominium. Ratio est, quia non potest huiusmodi pecunias pro se retinere, cum sit alienæ: nec tenetur eas restituere illi, à quo accepit, quia is in pœnam peccati Simoniæ meretur eas amittere. Superest igitur, vt per modum eleemosynæ dentur pauperibus. Vide D. Thom. artic. 7. Valentiam q. 9. par. 5. & alios.

19. DVBIVM 8. Quinam possint facere eleemosynam? Respondeo. Illi omnes & soli possunt facere, qui habent plenam administrationem suarum rerum, seu bonorum temporalium. Deinde illi, qui ab ipsis consensum habent; vt filius ex consensu patris; vxor ex consensu viri: seruus ex consensu Domini, siue expresso, siue rationabiliter præsumpto. Quod si filius, aut vxor, aut seruus habeant propria bona, quæ ab aliis non dependent, possunt ex iis facere moderatam eleemosynam sine consensu aliorum. Filius quidem ex bonis Castrensibus, aut quasi Castrensibus: vxor ex paraphernalibus: seruus ex bonis proprio labore sibi acquisitis. (Diuus Thomas articulo 8.) Hoc intellige, nisi in aliquo regno vel pro-

verbis à peccato reuocare, & ad meliorem frugem perducere. Et quidem si conamur illũ reuocare à peccato, quatenus peccatum est offensa Dei, est actus charitatis: si autem, quatenus peccatum & pœna illi debita, est quædam miseria proximi, est actus misericordiæ. Et hoc modo solet reuocari ad eleemosynam spiritualem. De hoc actu proponi possunt hæc dubia.

25. DVBIVM I. An sit aliquod præceptum de correctione fraterna? Respon. Est duplex. Alterum naturale, quo membra vnius corporis tenentur se mutuo iuuare. 1. Corinth. 12. 26. *Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra.* Alterum diuinum positiuum. Matth. 18. 15. *Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum, inter te & ipsum solum.* Vbi illa particula *in te*, dupliciter exponi solet. Primo, *in te*, id est, contra te. Secundo, *in te*, id est, te sciente. Prior expositio est conformior textui, vt patet ex quæstione Petri, quæ sequitur; *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Et ex Luc. cap. 17. 3. *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: Et si pœnitentiam egerit, dimitte illi.* Nihilominus sicut ex vi huius præcepti, tenemur corripere proximum, quando contra nos peccat; sic etiam, quando aliter peccat. Vide Maldonatum in hunc locum, & Valentiam quæstione decima, p. 2.

26. DVBIVM 2. Quando obliget hoc præceptum? Respondeo. Tunc obligat, quando concurrunt hæ circunstantiæ. 1. Si certo aut probabiliter scias proximum peccasse. 2. Si non resipuerit. 3. Si sit spes resipiscẽdi. 4. Si indigeat

correctione. 5. Si non sit alius, à quo commodius corripiatur. 6. Si sit occasio corripiendi. Deniq; si peccatum ipsius fit mortale, aut periculosum veniale. Si desit aliqua ex his circumstantiis, non obligat. Vide Valentiam loco citato.

27. DVBIVM 3. An obliget omnes? Duplex hic difficultas est. Vna, an etiam subditi teneantur corripere suos Prælatos, præsertim cum non habeant iurisdictionem & authoritatem, quæ videtur requiri ad legitimam correctionem. Altera, an peccatores teneantur corripere alios peccantes. Cum enim ipsimet reprehensibiles sint, deberent seipsos potius corripere, quàm alios. Alioqui dicetur ipsis, *Medice cura teipsum.* (Lucæ 4.23.) item, *Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui.* (Matth. 7.5.) Respondeo 1. Hoc præceptum, de correptione fraterna, obligat omnes, etiam subditos & peccatores, quando concurrunt circunstantiæ iam assignatæ. Ita Diuus Thomas quæstione 33. articul. quarto & quinto. Et probatur primo, quia omnes sunt membra vnius corporis. Secundo, omnes tenentur proximum diligere ex charitate: Ergo etiam externa charitatis officia præstare, quando necesse est. Tertio, quia correctio, de qua agimus, non est iuridica; sed fraterna, quæ non requirit authoritatem aut iurisdictionem, sed amorem & misericordiam: Ergo ex hac parte non eximuntur subditi. Quarto, sicut peccatum mortale non liberat hominem ab obliga-

solum peccati adhibendum est remedium, vt emendetur, sed etiam aliis, ne & ipsi liberius peccent, si videant publica peccata manere impunita. Hoc sensu loquitur Apostolus 1. ad Timoth. 5. 20. *Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeat.* Ita diuus Thomas artic. 7.

32. Secundo, quando peccatum proximi, tametsi occultum sit, vergit in detrimentum aliorum, & non videtur efficaciter ac tempestiuè occurri posse priuatam monitionem; vt si aliquis claro moliatur proditionem vel incendium ciuitatis; aut si occultè inficiat alios hæresi. Tunc enim immediatè ad superiorem recurrendum est, vt efficaciter ac tempestiuè impediat eiusmodi malum. Ita Diuus Thomas articulo citato. Ratio est, quia in tali casu pluris æstimanda est salus aliorum, qui innocentes sunt, quam fama vnius, qui nocens est.

33. Tertio, quando quis prudenter iudicat, qualecunque tandem sit peccatum proximi, se nihil effecturum, seruando ordinem correptionis; sed melius fore, si relicta secreta monitione, vel inductione testium, immediatè procedatur ad superiorem, vt is opportunum remedium adhibeat. Ita D. Thomas art. 8. ad 1. Ratio est, quia ordo ille institutus est ad emendationem proximi; si ergo prudenter iudicamus, eiusmodi ordinem non profuturum, possumus illum intermittere, & id facere, quod ad eundem finem videbitur vtilius.

Quarto, quando proximus, propter maiorem

profectum spiritualem paratus est, & paratum se esse profitetur, vt ipsius imperfectiones & peccata, tametsi occulta, manifestētur superiori, & ab eo corrigatur nulla præmissa secreta monitione. Et hoc laudabiliter fit apud quosdã religiosos, qui suo iuri de conseruanda fama, in hoc puncto renunciant. Vide Valentiam quæst. 10. par. 5.

CAPVT XXII.

De habitu Charitatis, eiusque augmento & corruptione.

QVæritur 1. An præter actum Charitatis detur aliquis habitus à Deo infusus, à quo actus ille eliciatur. 2. An ille habitur realiter augeri possit. 3. An augeatur per solos actus intensiores, an etiã per æquè intensos, aut remissiores. 4. An possit augere in infinitum. 5. An charitas viæ possit esse tam perfecta, quã charitas patriæ. 6. An possit minui aut corrumpi per peccatum.

I. QVÆSTIO.

An detur habitus Charitatis à Deo infusus?

1. MAgister in 1. distinct. 17. putat non dari habitum Charitatis à Deo infusum;

nec charitatis actum procedere ab habitu, sed à Spiritu Sancto, supplēte vicem habitus. Itaque hoc esse discrimē inter Fidem, Spem, & Charitatem, quod Spiritus Sanctus efficiat in nobis actum Fidei & Spei, mediāte habitu: actum vero charitatis, immediatè per seipsum.

2. At communis Theologorum sententia est, præter actualem dilectionem, qua diligimus Deum, dari etiam habitum charitatis à Deo infusum, qui sit principiū actualis dilectionis. Et probatur primo ex illo Rom. 5. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.* Vbi Apostolus loquitur de Charitate Dei, non qua Deus nos diligit, sed qua nos Deum diligimus, vt exponit Augustinus libro de Spiritu & litera, cap. 23. & Conc. Tridentinum sess. 6. ca. 7. Si ergo charitas diffunditur in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, necessario distinguitur à Spiritu Sancto, tanquam effectus à sua causa.

3. Dices, Apostolus loquitur de charitate actuali, quam Spiritus sanctus in nobis efficit, non de habituali. Respondeo. Loquitur de charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per modum doni permanentis, non transeuntis. Sicut etiam 1. Corinth. 13. 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas.* Et Ioann. 3. 9. *Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quia semē ipsius in eo manet.* Vbi per semen, quod manet in homine iusto, intelligitur gratia & charitas habitualis.

4. Secundo probatur ex Concil. Tridentino sess. 6. capite 6. & 7. vbi duo asserit, Vnum est,

Hominem disponi ad iustificationem per actũ fidei, timoris, spei, dilectionis, delectationis peccati, & propositi seruandi mandata Dei. Alterum, Homini sic disposito infundi in ipsa iustificatione, Fidem, Spem, & Charitatem. Hoc posterius nõ potest intelligi de actu Fidei, Spei, & Charitatis; sed de habitu: quia actus est dispositio præcedens. Ergo id, quod in ipsa iustificatione infunditur, non est actus, sed habitus.

5. Tertio ex Patribus, qui charitatem numerant inter Virtutes. Constat autem per virtutem non intelligi actionem honestam, sed habitum, qui honestæ actionis principium est, vt docet Augustinus libro 4. contra Iulianum, cap. 3. vbi ait: *Virtus est animi habitus.* Denique accedit ratio, quia si actus Fidei & Spei procedit ab habitu, cur nõ similiter actus charitatis? Aut si actus charitatis non indiget habitu; cur actus Fidei & Spei indigebit? Est enim, quoad hoc, par ratio.

6. Obiicitur illud 1. Ioan. 4. 16. *Deus Charitas est, & qui manet in Charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Vbi Apostolus sic argumentatur: Cum Deus sit Charitas, necesse est eos, qui in Charitate manent, in Deo manere. Quæ consequentia nulla esset, si per Charitatem intelligeretur aliquis habitus, & non potius ipse Deus, qui mouet voluntatem ad actualem dilectionem. Respondeo. Apostolus loquitur de duplici Charitate. Vna, qua Deus nos diligit: *Deus Charitas est.* Altera, qua nos Deum diligimus: *Qui manet in Charitate.* Igitur sensus est: Qui manet in Charitate, qua di-

ligit Deum, manet etiam in Charitate, qua diligitur à Deo. Et quia charitas, qua diligitur à Deo, est ipse Deus, ideo dicitur manere in Deo.

II. QVÆSTIO.

An habitus charitatis realiter augeri poßit, & quomodo?

1. DVplex augmentum sanctitatis spectari potest in homine iusto. Vnum morale, quo homo iustus per bona opera, moraliter fit sanctior, iustior, & Deo gratior: & sic ad maiorem gloriam acceptatur. Sicut è cõtrario, peccator per mala opera moraliter fit deterior, ac Deo detestabilior: & sic ad maiorem pœnã destinatur. Alterũ physicũ seu reale, quo habitus charitatis & gratiæ iustificantis, qui sunt in homine iusto, acquirunt maiorem intensionem in sua reali Entitate: siue illa intensio consistat in firmiori radicatione in subiecto, vt volũt Thomistæ: siue in additione nouorum graduum qualitatis, quod est probabilius.

2. Prius augmentum potest separari à posteriori. Nã si non daretur habitus charitatis aut gratiæ, tunc per bona opera non fieret augmentum physicum, sed morale: quia homo iustus non acquireret intensiorem habitum, sed fieret magis Deo dilectus ac gratus. Nũc autem, quia supponimus dari eiusmodi habitum, connexum est vtrumque augmentum. Nam per bona opera non solum physicè augetur habitus charitatis;

ritatis; ſed etiam homo moraliter fit ſanctior & Deo gratior. Nos hic diſputamus de augmento phyſico: & quærimus, an hoc augmentum producatur à ſolo Deo, an etiam ab homine iuſto.

3. Concluſio. Augmentum charitatis phyſicè & affectiuè pendet à Deo; meritoriè ab homine iuſto. Nam homo iuſtus per bona opera meretur hoc augmentum: Et Deus Phyſicè & affectiuè illud producit, ac confert homini iuſto. Itaque reſpectu hominis, eſt præmium ſeu merces boni operis: reſpectu Dei, eſt effectus ſeu donum.

4. Quæres, An non poſſit effectiuè produci ab homine per bona opera? Ratio dubitandi eſt, quia ſicut qualitates naturales phyſicè augentur & intenduntur per actiones naturales, vt calor per calefactionem, frigus per frigefactionem, temperantia per actum temperantiæ, & ſic deinceps: Ita qualitates ſupernaturales, phyſicè augeri & intendi poſſunt, per actiones ſupernaturales, vt habitus fidei per actum fidei, habitus ſpei & charitatis per actum ſpei & charitatis. Nã quæ eſt proportio inter actum & qualitatem naturalem, eadem eſt inter actum & qualitatem ſupernaturalem. Reſpondeo. Facile id concederem, niſi magni Theologi negarent. Cur negent, variæ à variis aſſignantur cauſæ. Vnam dabo à poſteriori, quæ eſt huiuſmodi. Augmẽtum charitatis eſt merces ſeu præmium boni operis, ex communi Theologorum ſententia: ergo non eſt connaturalis effectus boni operis. Eſſet autem connaturalis effectus, ſi ab homine iuſto, vi boni operis, produceretur.

III. QVÆSTIO.

An Charitas augeatur per solos actus intensiores?

1. HAbitus charitatis conferri potest cum triplici genere actuum. 1. cum actibus, qui sunt intensiores ipso habitu. 2. cum actibus æquè intẽsis. 3. cum actibus remissioribus. Quæstio est, An per omnes hos actus meritoriè augeri possit. Variæ sunt Scholasticorum sententiæ & longæ disceptationes. Ego paucis expediam.

2. PRIMA CONCLVSIO. Homo iustus per quemuis actum charitatis, siue sit intensus, siue remissus, meretur reale augmentum gratiæ & charitatis. Probatur ex Concil. Trident. Sess. 6. cano. 32. Vbi definit, hominem iustum *per bona opera, quæ fiunt per Dei gratiam & Christi meritum*, mereri augmentum gratiæ: At quilibet actus charitatis, siue sit intensus siue remissus, est bonum opus, quod fit per Dei gratiam & Christi meritum: Ergo homo iustus per quemlibet actum charitatis, siue sit intensus, siue remissus, meretur augmentum gratiæ: & consequenter augmentum charitatis.

3. Dices: hæc vltima consequentia non valet, quia augmentum gratiæ distinguitur ab augmẽto charitatis. Potest ergo augeri gratia, etiamsi non augeatur charitas. Respondeo. Verum est, illa duo augmenta realiter distingui (si verum

eſt, quod docet D. Thomas, habitum gratiæ realiter diſtingui ab habitu charitatis) ſed tamen ita connexa ſunt, vt in eodem homine non poſſit augeri gratia, quin ſimul augeatur charitas. Alioqui ſequeretur, talem hominem, in quo maior eſſet gratia quam charitas, magis Deo gratum eſſe, ratione minoris gratiæ; & minus Dei amicũ eſſe, ratione minoris charitatis, quod eſt abſurdum. Et confirmatur: Quia gratia & charitas æqualem habent intenſionem in beato: Ergo etiam in viatore. Antecedens patet, quia gratia & lumen gloriæ habent æqualem intenſionem: ergo etiam viſio & amor beatificus. Nam viſio debet eſſe proportionata lumini; Et amor viſioni. Quo enim quiſque perfectius Deum videt in cœlo, eo perfectius illum amat.

4. Dices 2. Quando Concil. Trident. dicit, hominem iuſtum per bona opera mereri augmentum gratiæ, poteſt intelligi de augmento morali. Nos autem diſputamus de augmento phyſico. Reſpondeo. Debet intelligi de augmento, quod eſt præmium meriti. At morale augmentum non eſt præmium meriti, ſed moralis quidam affectus, qui neceſſario ſequitur ex bono opere. Augmentum autem phyſicum non neceſſario ſequitur ex bono opere, ſed per modum præmij confertur à Deo propter bonum opus. Hoc patet in beato, qui non accipit augmentum phyſicum propter bonum opus, quia non eſt in ſtatu merendi. Accepit tamen augmentum morale.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Augmentum gra-

tiæ & charitatis, quod meretur homo iustus per bona opera, statim confertur à Deo, & non differtur in aliud tempus. Nulla enim est causa dilationis, nec ex parte Dei, qui liberalissimus est; nec ex parte hominis iusti, qui nullum habet impedimentum.

IV. QVÆSTIO.

An Charitas possit augeri in infinitum?

1. ALIQVI putant charitatem ex sua natura habere certum terminum, vltra quem augeri non possit, vt Scotus & Caietanus. Ratio est, quia charitas habet determinatam speciem & naturam: ergo etiam determinatum augmentum & intensionem. Alij contra docent, charitatem non habere certum terminum ex sua natura, sed ex parte subiecti, vt Bonauentura & Richardus. Ratio est, quia subiectum charitatis est voluntas: at voluntas est potentia finita, tum in capacitate, vt non possit recipere habitum vel actum infinitum: tum etiam in actiuitate, vt non possit producere augmentum infinitum. Ergo debet esse certus terminus, vltra quem charitas non possit augeri in voluntate humana.

2. PRIMA CONCLVSIO. Charitas ex sua natura non habet certum terminum, vltra quem augeri non possit, sed potest augeri magis ac magis in infinitum. Ita D. Thomas quæst. 24. art. 7. Ratio est, quia habitus charitatis ex sua natura

potest esse tam intensus, quam actus charitatis, & visio beatifica: At actus charitatis & visio beatifica, non habent ex natura sua certum terminum intensionis: Ergo nec habitus charitatis. Minor probatur, quia istæ duæ actiones immediatè versantur circa obiectum infinitum, nempè circa Deum, qui est infinitè amabilis & visibilis: ergo ex parte obiecti non habent certum terminum. Vnde, quantumcunque intensè quis videt aut amat Deum, adhuc potest intensius illum videre vel amare, quantum est ex parte obiecti. Est enim infinitè visibilis & amabilis, vt dixi.

3. SECVNDA CONCLVSIO. Charitas non solum ex sua natura, seu ex parte obiecti, sed etiam ex parte subiecti potest augeri in infinitum. Ratio est, quia subiectum charitatis est voluntas. At voluntas dupliciter spectari potest. Primo, quoad capacitatem & actiuitatem naturalem. Sic habet determinatum terminum. Secundo, quoad capacitatem & actiuitatem obedientialem. Sic non habet certum terminum. Potest n. magis ac magis eleuari à Deo in infinitum; tam ad agendum, quam recipiendum. Et confirmatur à posteriori, quia opera meritoria, quæ in hac vita facimus, possunt magis ac magis multiplicari sine certo termino: Ergo meritum augeri potest sine certo termino: ergo & præmium, quod respondet merito. At præmium consistit in amore & visione beatifica: Ergo visio & amor beatificus non habent certum terminum sui augmenti: ergo nec habitus charitatis.

4. Ad argumenta contrária sic respondeo. Ad 1. Ex eo, quod charitas habet determinatam naturam & essentiam, non sequitur, quod etiam habeat determinatum terminum sui augmenti, seu intensionis. Nam etiam quantitas habet finitam ac limitatam naturam seu essentiam, & tamen potest âugeri, sine certo termino in infinitum. Ratio est, quia essentia quantitatis aut qualitatis non variatur per multitudinem partium extensionis aut intentionis, quæ inter se continuantur, & eandem naturam participant; sed per diuersitatem graduum essentialem, ex quibus constat quidditas & species illius, in qualibet parte intensionis aut extensionis.

5. Ad 2. voluntas est potentia finita, & certum terminum habet, si spectatur secundum capacitatem & actiuitatem naturalem, vt dictum est. Si autem spectetur, quatenus ab agente infinito eleuari potest, sic non habet certum terminum capacitatis aut actiuitatis.

V. QVÆSTIO.

An Charitas viæ possit esse tam perfecta, quam Charitas patriæ?

1. POTEST esse quæstio vel de habitu, vel de actu charitatis. Item, vel de perfectione intensionis, vel de obiectiua, tam essentiali quam indiuiduali.

2. PRIMA CONCLVSIO. Habitus charitatis potest esse tam intensus in aliquo via-

tore, quam in aliquo beato: Imo etiam intensior. Ita Diuus Thomas opuscul. 61. capit. 17. Ratio est, quia multi sunt beati in cœlo, qui non habent intensiorem charitatem, quam quæ illis data fuit in baptismo. Contra verò, multi sunt viatores, qui charitatem in baptismo acceptam fecerunt intensiorem, vel suscipiendo alia Sacramenta, vel exercendo actus meritorios.

3. Obiici potest illud Matth. 11. 11. *Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo*, id est, Ioanne Baptista. Hinc enim videtur sequi, in minimo beato maiorem esse charitatem, quam in maximo viatore. Respondeo. Christus eo loco confert Euangelium cum lege, & personas Euangelij cum personis legis. Sicut enim status Euangelij est excellentior statu legis; ita qui in statu Euangelij minimus est, superat eum qui in statu legis supremus est: non quidem quod semper sanctior sit, sed quod ex vi sui status sanctior esse possit ac debeat. Vide Maldonatum in illum locum.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Actus charitatis potest esse tam intensus in aliquo viatore, quam in aliquo beato: Imo etiam intensior. Sequitur ex dictis, quia si habitus potest esse intensior, ergo & actus. Nam actus in beatis semper est commensuratus habitui: & in viatoribus potest esse intensior quam sit habitus, propter gratiam excitantem, quæ sæpe intensior est, quam habitus.

5. Dices: Gaudium viæ non potest esse tam intensum, quam gaudium patriæ: ergo nec actus

charitatis, ex quo gaudium illud oritur. Antecedens probatur, quia gaudium viæ fundatur in ſpe, quæ propter abſentiam obiecti aliquantulum contriſtat, & conſequenter gaudium minuit. Reſpondeo: Duplex eſt gaudium. Alterum beneuolentiæ; quod pertinet ad virtutem charitatis: alterum concupiſcentiæ, quod pertinet ad virtutem ſpei. Prius gaudium, de quo hic agimus, non fundatur in ſpe, neque eſt de bono abſente, ſed de bono, quod reipſa in Deo eſt, & de quo illi gaudemus. Hoc autem poteſt eſſe tam intenſum in aliquo viatore, quam in aliquo bono.

6. Tertia Conclvsio. Actus charitatis non ſolum poteſt eſſe tam intenſus in via, quam in patria; ſed etiam tam perfectus in eſſentiali perfectione obiectiua. Eſt contra Caietanum & Capreolum, qui docent actum charitatis in patria differre ſpecie ab actu charitatis in via, & eſſentialiter perfectiorem eſſe. Ratio eſt, quia alter verſatur circa Deum clarè viſum, alter circa Deum obſcure cognitum. Sicut ergo clara viſio & obſcura cognitio differunt ſpecie, ita etiam amor viæ & amor patriæ, qui in illis fundantur. Sed concluſio noſtra eſt D. Thom. in quæ. 67. art. 6. ad 2. vbi aſſerit dilectionem ſumere ſuam ſpeciem & eſſentiam, non ex cognitione, ſed ex re cognita: ac proinde in via & in patria eſſe eandem ſpeciei charitatem, quia licet cognitio ſit diuerſa, tamen res cognita eſt eadem. Et confirmatur; quia diuerſitas eſſentialis in actibus voluntatis, præſertim quando conueniunt in genere proximo, debet

sumi ex diuersitate obiecti formalis. At in amore viæ & patriæ est idem obiectũ formale, nempe infinita bonitas, qua Deus in se infinitè bonus est: ergo in illis actibus non est diuersitas essentialis.

7. Dices 1. Actus charitatis, quo diligo Deum naturali cognitione cognitum, differt essentialiter ab eo quo diligo Deum supernaturali cognitione cognitum; idque propterea, quia licet res cognita sit eadem, tamen cognitio est diuersa. Ergo idem dicendum est de actu charitatis in via & in patria. Respondeo. Antecedens verum est, sed ratio, quæ additur, falsa. Nam licet amor naturalis & supernaturalis differant essentialiter; hoc tamen non fit ex parte cognitionis, sed ex parte obiecti cogniti. Nam obiectum vnius est Deus quatenus est auctor naturæ; Obiectum verò alterius est Deus, quatenus est author gratiæ.

8. Dices 2. Amor viæ & patriæ non videntur etiam idem habere obiectum. Nam alter versatur circa Deum adæquatè, alter inadæquatè. Ratio est, quia viator non potest vno actu cognoscere Deum adæquatè, secundum omnia attributa; sed vno actu cognoscit vnum attributum, & altero aliud: Ergo etiam non potest vno actu diligere Deum adæquatè, quia actus dilectionis, non potest se latius extendere, quam actus cognitionis. At beati in cœlo, sicut vno actu visionis adæquatè vident totum Deum, ita vno actu amoris adęquatè illum amãt Ergo hic amor specie distinguitur ab amore viatoris. Respondeo. Vterque actus charitatis,

tam viæ quàm patriæ, debet versari circa bonitatem Dei infinitam adæquatè, quatenus omnes perfectiones in se complectitur. Nam hoc modo est obiectum charitatis, vt supra dixi. Hoc interest, quod viator, tametsi vno actu possit cognoscere omnes perfectiones Dei, non tamen potest distinctè, sed solum confusè: ac proinde, tametsi possit amare Deum, vno actu, secundum omnes perfectiones diuinas, tamen id fit confusè non distinctè. At beati possunt distinctè id facere. Porro distincta & confusa cognitio, non magis efficiunt distinctionem essentialem in actu charitatis, quam clara & obscura. Et ratio generalis est, quia cognitio solum se habet ad actum voluntatis, tanquam quædam conditio, sine qua obiectum non potest amari. Est enim applicatio obiecti amabilis, quæ nihil essentiale confert actui voluntatis.

9. Dices 3. Amor viæ est liber, & amor patriæ est necessarius: ergo specie differunt. Confirmatur, quia motus primo primi, qui anteuertunt deliberationem animi, differunt specie à motibus deliberatis, cum hi sint peccata mortalia, illi non sint: Idque propterea, quia alij sunt liberi, alij necessarij. Ergo idem dicendum est de amore viæ & patriæ. Respondeo, sola libertas & necessitas non efficiunt distinctionem essentialem, in genere entis. Nam idem modus, quatenus præuenit deliberationem, & quatenus accedente deliberatione continuatur, manet eiusdem speciei ac naturæ in genere entis, & solum differt à seipso in genere moris quatenus ex necessario fit liber.

Et consequenter ex indifferente fit peccatum. Eodem modo amor viæ & patriæ sunt eiusdem speciei in genere entis, licet alter ab altero differat ratione libertatis, quod solum spectat ad differentiam moris.

10. QVARTA CONCLVSIO. Tametsi actus charitatis in via, sit eiusdem speciei, ac proinde eiusdem perfectionis essentialis, cum actu charitatis in patria, vt probatum est ex parte obiecti formalis, non tamen est tam perfectus perfectione indiuiduali intra eandem speciem. Hoc probant quædam argumenta iam facta. Ratio est, quia licet illi duo actus habeant idem obiectum formale, non tamen æquè perfectè circa illud versantur. 1. Quia alter versatur circa Deum clarè visum; alter circa Deum obscurè cognitum. 2. alter distinctè, alter confuse. 3. alter constanter sine intermissione, alter mutabiliter & per interualla. 4. Alter excludit omnia peccata, etiam venialia; alter potest consistere cum venialibus.

11. Hinc sequitur primo, simpliciter dicendum esse, charitatem patriæ perfectiorem esse charitate viæ; quia tametsi possint esse pares in intensione graduum, & similiter in essentiali perfectione obiectiua, tamen in perfectione indiuiduali, charitas patriæ semper excellit. Hoc autem oritur ex visione beatifica. Nam illa facit, vt amor patriæ versetur circa Deum clare visum, distinctè, necessario, constanter, & sine vllis peccatis venialibus. Secundo, sequitur, quo sensu dicant Scripturæ & Patres, statum viæ similem esse pueritiæ; statum verò pa-

triæ similem esse ætati virili. Hoc enim dicunt propter constantem dilectionem, quæ est in patria, & non in via.

12. Quæres, an sicut in diuersis hominibus potest Charitas vitæ esse tam intensa, quam Charitas patriæ, vt probatum est: sic etiam in vno eodemque homine. Respondeo per sequentem Conclusionem.

13. QVINTA CONCLVSIO. In vno & eodem homine, Charitas patriæ est tam intensa, quam fuit Charitas viæ, quando erat intensissima. Hæc conclusio est probabilis, & pendet ex duobus fundamentis probabilibus. Vnum est, merita per peccatum mortale mortificata, iterum reuiuiscere per pœnitentiam. Alterum, augmentum Charitatis, quod meremur per actus remissos, conferri in hac vita. His positis, sequitur, Charitatem patriæ in eodem homine tam esse intensam, quam fuit in hac vita, cum esset intensissima. Et ita sentit Andr. Vega lib. 15. in Trident. Concil. ca. 15. vbi etiam addit, contrarium esse erroneum. Sed in hoc fallitur. Nam si quis dicat, merita mortificata per peccatum mortale, non reuiuiscere adæquate, sed solum secundum proportionem dispositionis, quâ quis resurgit à peccato (quod sine aperto errore dici non potest.) fieri poterit, vt Charitas non sit tam intensa in patria, quam fuit in via ante lapsum; vt patet in iis, qui habuerunt magnam Charitatem & magna merita ante lapsum, ac deinde post lapsum tepide surrexerunt, & ita mortui sunt. Nam in his, si priora merita non reuiuiscunt adæquate, sed secundum proportionem te-

pidæ contritionis, non poteſt eſſe tanta Charitas poſt lapſum, quanta fuit ante lapſum. Si ergo cum iſta tepida charitate moriantur, non habebunt in patria tantam charitatem quantam habuerunt in via ante lapſum.

14. Similiter ſi quis dicat, quod etiam ſine errore dici poteſt augmẽtum charitatis, quod debetur actibus remiſſis, dari poſt hanc vitam; ſequitur charitatem patriæ maiorem eſſe in eodẽ homine, quam charitatem vitæ, quia creſcit in patria ex augmento remiſſorum actuum. Patet ergo concluſionem poſitam non eſſe certam, quia fundamenta eius non ſunt certa, ſed tantum probabilia.

VI. QVÆSTIO.

An Charitas vitæ poſsit minui aut corrumpi per peccatum?

1. DICTVM eſt, poſſe augeri, quoad intenſionem, per meritũ boni operis. Nunc quæritur, an etiam minui aut corrumpi poſſit per meritum peccati?

2. PRIMA CONCLVSIO. Habitus charitis quoad intenſionem, non poteſt minui per peccatum. Ita Diuus Thomas quæſtione 24. articul. 10. Ratio eſt quia ſi eſt peccatum mortale non minuit, ſed penitus tollit habitum charitatis. Si veniale non minuit nec tollit, quia non repugnat charitati.

3. Dices: Homo iustus dicitur cadere, quando peccat venialiter, iuxta illud Prouerb. 24.16. *Septies in die cadit iustus.* At si cadit, non manet in illa intensione charitatis, in qua ante erat. Respondeo. Manet quidem in eadem intensione habitus charitatis, sed non manet in eodem feruore exercitij charitatis.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Habitus charitatis corrumpitur per quoduis peccatum mortale. Hoc alibi probatum est. Solet hic quæri, an corrumpatur tantum demeritoriè, an etiã physicè & ex natura rei. Rursum si physicè, an effectiuè, an formaliter. Respondeo, Corrumpitur demeritoriè, non physicè. Prior pars patet, quia homo per peccatum mortale meretur priuari dono charitatis. Posterior patet, quia sicut actus charitatis ex natura rei potest consistere cum peccato mortali, ita etiam habitus, vt ostensum est in priori Tomo, tractatu 4.c.1.§.10.

CAPVT XXIII.

De præceptis charitatis.

DVO sunt generalia præcepta Charitatis. Vnum de dilectione Dei super omnia. Alterum de dilectione proximi. Prius habetur Deut. 6.5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota*

fortitudine tua. Posterius Leuit. 19. 18. *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Christus in Euangelio vtrumque coniunxit Matth. 22. 17. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetæ.*

2. Prius præceptum de diligendo Deo, quod Christus maximum vocat, iubebantur Iudæi scribere in limine & ostiis domorum suarum, iuxta illud Deut. 6. 6. *Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis ea eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine & ostiis domus tuæ.* Et Deut. 11. 20. *Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ, vt multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terra.*

3. Quæres 1. Quo sensu intelligendum sit, quod Iudæi debuerint hoc præceptum de diligendo Deo scribere super postes & ianuas domus suæ? Respondeo. Iudæi propriè intelligebant de vera scriptione, sicut verba sonant. Sicut etiã propriè intelligebãt illud Exod. 13. 9. *Erit quasi signũ in manu tua, & quasi monumentum inter oculos tuos.* Vnde duplex apud eos seruabatur cõsuetudo. Vna, vt scriberent præceptum de diligendo Deo in membrana, & affigerent parieti & ostio domus suę. Altera, vt similiter scriberent legẽ Decalogi in mẽbrana, & affigerent fronti, brachio & fimbriis. Vnde Christ. Matt. 23. 15. *Dilatãt phylacteria*

sua, & magnificant fimbrias. Vbi per phylacteria membranulas, in quibus præcepta Decalogi scripta erant: quas Scribæ & Pharisæi circum caput, & circum brachia, & in fimbriis gestabant, vt perpetuo Dei legem ante oculos haberent. Dicta autem sunt à Græcis φυλακτήρια, id est, conseruatoria, quod ad conseruandam legis memoriam instituta essent. Vide Maldonatum in Commentario illius loci. At nostri Interpretes aliter explicant illa verba: *Scribes ea super postes & ianuas domus tuæ:* Non propriè, sed metaphoricè: Non de externa scriptione, sed de iugi memoria & recordatione illius præcepti: *Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo.* Vnde secundum nostros pro eodem sumuntur hæc duo. Primo: Scribes ea in limine & ostiis domus tuæ. Secundo, Meditaberis in eis sedens, ambulans, dormiens consurgens. At Iudæi, vt dixi, distinguebant illa duo. Vide Lyranum, Abulensem, & Cornelium in cap. 6. Deuteronomij.

4. Quæres secundo: An hoc præceptum de diligendo Deo ex toto corde sit possibile in hac vita? Hoc disputatũ est in priori Tomo, Tractatu 4. q. 1. §. 29. vbi dixi, sensum illius præcepti esse, vt diligamus Deum supra omnes creaturas: vel, vt præferamus illum omnibus creaturis: vel, vt nullius creaturæ timore vel amore, velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hunc sensum expressit Apostolus Rom. 8. 39. *Nulla creatura poterit nos separare à Charitate Dei.* Et Christus in Euangelio Matth. 10. 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus,* id est, qui amorem parentum præfert amori Dei,

non

non diligit Deum ſuper omnia. Vnde è contrario, qui amori parentum (qui in filiis ſolet eſſe maximus) præfert amorem Dei, conuincitur diligere Deum ſuper omnia.

CAPVT XXIV.

De vitiis Charitati oppoſitis.

1 VITIA Charitati oppoſita ſunt hæc: Odium, Acedia, Inuidia, Diſcordia, Contentio, Schiſma, Bellum, Rixa, Seditio, Scandalum. Ita D. Thom. q. 34. & ſequentibus. Quod ſic explico. Varij ſunt actus charitatis, vt ſupra dictum eſt. Sed hi præcipui. Primus, Amor beneuolentiæ, quo amamus DEVM propter ſe, & proximum propter Deum. Huic opponitur odium Dei & proximi. Secundus, Gaudium ſeu lætitia de bono Dei & proximi. Huic opponitur Acedia, quæ eſt triſtitia de bono Dei; & inuidia, quæ eſt triſtitia de bono proximi. Tertius, pax ſeu concordia. Huic opponitur Diſcordia, Contentio, Schiſma, bellum, Rixa, Seditio. Quartus, Correctio fraterna. Huic opponitur Scandalum. Nam ſicut correctio retrahit hominem à peccato; ita Scandalum præbet illi occaſionem peccati. De ſingulis dicam aliquid. Et quidem hoc capite, de Odio, Acedia, Inuidia, Diſ-

cordia, Contentione, Schismate, Rixa, Seditione. Sequenti capite de Bello, Postea de Duello. Postremo de Scandalo.

De Odio.

2. Odium duplex est: Alterum abominationis, quo quis abominatur malum siue proprium, siue alienum, Alterum inimicitiæ, quo quis ex displicentia personæ, vult illi malum. (Caietanus 4. 34. art. 1. Malderus ibidem, Valentia q. 11. p. 4. & alij) De vtroque intelligitur illud, Sap. 14. 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas eius.* Nam Deus odit impium odio inimicitiæ, impietatem, odio abominationis.

3. Prius odium, quod est abominationis, potest esse vel actus virtutis, vel vitij. Nam si odisti malum culpæ, quatenus est contrarium summo bono, seu quatenus est offensa Dei, qui est summum bonum, est actus charitatis: Si autem, quatenus est contrarium bono Iustitiæ aut Tēperantiæ, est actus Iustitiæ aut Temperantiæ. Et sic deinceps. Si verò odisti malum pœnæ, quod iustè à Deo vel homine infligitur, est actus peccati.

4. Posterius odium, quod est inimicitiæ, potest esse duplex. Vnum charitatis, vt si odisti aliquem, quia peccator est, & Deum offendit, Psal. 5. 7. *Odisti omnes, qui operantur iniquitatem.* Et Psal. 100. 3. *Facientes prauaricationes odiui.* Alterum oppositum charitati, vt si odisti aliquem ob aliam causam. De hoc posteriori hic agimus. Quod iterum diuiditur in odium Dei & proximi. De odio Dei intelligitur illud, Num. 10. 35

surge Domine & dissipentur inimici tui, & fugiant, qui oderunt te. Et Ioan. 15. 24. *Oderunt me & Patrem meum.* De odio proximi. Leuit. 19. 17. *Non oderis fratrem tuum in corde tuo.* Et 1. Ioan. 2. 11. *Qui odit fratrem suum in tenebris est.*

5. QVÆRES, quomodo potest aliquis odisse Deum, qui est summè bonus? Respondeo. Nemo odit Deũ, quatenus in se bonus est, sed quatenus aliqua facit extra se, quæ displicent malis hominibus. Verbi gratia, quatenus prohibet voluptates, præcipit pœnitentiam, punit delinquentes. Vide D. Tho. quæst. 24. art. 1.

De Acedia & Inuidia.

6. Acedia est quædam tristitia, quæ adfert tædium, torporem, & negligentiam operis: vel circa studia, vel circa militiam, vel circa exercitium Iustitiæ, Temperantiæ, Charitatis, aut aliarum virtutum. Hoc loco sumitur, quatenus adfert tædium circa opera charitatis erga Deum; vt si quis audiens vel cogitans de diligendo Deo super omnia, sentiat tædium & languorem propter difficultatem illius operis. Vnde sequitur, Acediam non esse tristitiam de bono, quatenus bonum est, sed quatenus difficile ac molestum est. Ac proinde, quatenus apprehenditur, vt malum (D. Thomas quæst. 35. art. 1. Valentia quæst. 12. p. 1. & alij.) Opponitur autem charitati; quia sicut actus charitatis est, gaudere in exercitio dilectionis Dei; ita actus Acediæ est, in eo tristari.

7. Inuidia est quædam tristitia, qua doles de bono proximi, non quatenus bonum illi est,

ſed quatenus videtur diminuere tuum honorem & excellentiam; vt ſi propterea doleas de doctrina alterius, quia videtur obſcurare vel diminuere exiſtimationem de tua doctrina. (D. Th. q.36.art.1.) Opponitur autem charitati, quia ſicut ex charitate gaudes de bono proximi, ſic ex inuidia doles de bono proximi.

De Diſcordia & Contentione.

8. Diſcordia eſt diſſenſio voluntatis tuæ à voluntate proximi circa bonum ſpirituale; vt ſi diſſentias à proximo, ſuadente opera charitatis. (D. Th.q.37.art.1.(Opponitur autem concordiæ ſeu paci, quę eſt effectus charitatis, vt cap.20. dictum eſt.

9. Contentio eſt altercatio verborum cum proximo, contra veritatem, ad ipſam veritatem oppugnandam; vt ſi contendas cum aliquo, *Eccleſiam errare poſſe,* ſicut contendunt hæretici. (D. Thom.q.38. art.1.) Opponitur autem charitati, eo modo, quo diſcordia repugnat paci & concordiæ voluntatum; Ita contentio paci & concordiæ verborum.

De Schiſmate.

10. Schiſma, ſi nomen ſpectes, nihil aliud eſt, quam ſciſſio, quæ ſcindit pacem & vnionem. Si vſum ſpectes, ſic definiri poteſt: *Schiſma eſt diſceſſio, qua quis ſeparat ſe ab vnione Eccleſiæ, quã charitas efficit.* Eſt autẽ duplex vnio Eccleſiæ. Vna membrorum Eccleſiæ, id eſt, fidelium inter ſe. Altera membrorũ Eccleſiæ cum ſuo capite, id eſt, cum

propriè vocantur Schiſmatici, qui non volunt ſubeſſe Pontifici, nec cum aliis Eccleſiæ mēbris communicare.(D. Thomas. q. 39. art. 1.
11. Differt Schiſma ab hæreſi. Primò, quia hæreſis opponitur fidei, Schiſma charitati. Secundò, ſchiſma latius patet, quàm hæreſis. Nam omnis hæreticus eſt ſchiſmaticus, quia ſeparat ſe ab vnitate Eccleſię per hæreſim, ſeu propriam vnionem. At non omnis ſchiſmaticus eſt hæreticus, quia poteſt aliquis ſe ſeparare ab vnitate Eccleſiæ quoad charitatem, aut obediētiam, vt tamen non ſeparet ſe quoad fidem. Vt ſi Princeps Catholicus, retenta fide Catholica non vellet obtemperare Pontifici, quem tamen agnoſcit Pontificem. Quod raro fit. Nam plerumque qui ſeparat ſe à Pontifice vel aliis fidelibus, fingit ſibi nouam hæreſin vel doctrinam, per quam conatùr defendere, ſi non temerè ab vnitate Eccleſiæ receſſiſſe (D. Tho. q. 39. art. 1. ad 3.

De rixa & ſeditione.

12. Rixa dicitur à rixādo. Et nihil aliud eſt, quam priuatum quoddam bellum inter priuatas perſonas, vt docet D. Tho. q. 41. art. 1. Vel, vt alij, eſt quædam pugna, quæ inter priuatas perſonas oritur, ex mutua ira, ſeu excandeſcentia; qualis ſolet eſſe inter canes, quorum proprium eſt ringi, cum irritantur. Prou. 10. 12. *Odium ſuſcitat rixas.*
13. Seditio eſt diſſenſio ciuium inter ſe. Dicitur autem ſeditio, quaſi ſeorſum itio; quia ciues in diſſenſione, ſolent alij aliò ire, & in diuerſas ſententias diſcedēdo, tumultum excitare D. Th. q.

42.art.1.) Nota, rixam & seditionem esse peccatum illius, qui malam causam fouet, vt dicemus etiam de Bello, non autem alterius, qui iustum defendit.

CAPVT XXV.

De Bello.

1. Bellum duplex est, defensiuum & offensiuum. Defensiuum est, quod solius defensionis causa suscipitur. Offensiuum seu Aggressiuum, quod ad vindicandam seu compēsandam iniuriam infertur. De vtroq; tria generatim dicenda sunt. 1. De iusta belli susceptione 2. de iusta belli administratione. 3. de quibusdã belli adiũctis circunstãtiis.

2. Speciatim verò sic procedam. 1. An bellum ex natura sua sit licitum: & quæ conditiones requirantur, vt sit licitum. 2. An fuerit licitum in veteri Testamento. 3. An sit licitum Christianis, in nouo Testamento. 4. An Christiani possint bellum gerere, contra Turcas. 5. An possint bellum gerere contra Hæreticos, propter solam hæresin. 6. An Christiani in bello contra Christianos, possint in auxilium vocare Turcas & alios infideles. 7. An bellum ex vtraque parte possit esse iustum. 8. Quid faciendum, quando causa belli est dubia. 9. Quando & quomodo inchoãdum sit bellum. 10. An post bellum inchoatum, liceat omnes hostes occidere, & eorum bona di-

ripere. 11. An liceat etiam innocentes occidere. 12. An eorum bona diripere. 13. An in seruitutem redigere. 14. An milites durante bello, possint prædari, seu spolia ab hostibus accipere.
15. Quænam soleant esse peccata militum & Ducum militiæ. 16. An in bello liceat vti insidiis. 17. An liceat pugnare in die festo, 18. An Episcopis & clericis licitum sit pugnare.

I. QVÆSTIO.

An bellum ex natura rei sit licitum & quæ conditiones requirantur, vt sit licitum?

1. MANICHÆI docuerunt ex natura sua illicitum esse; & ideo Moysen, Iosue, Dauidem, & alios veteris Testamenti Patres, qui bella gesserunt, tanquam impios accusabant, vt refert August. li. 22. contra Faustum, ca. 74. & sequentibus, Nos dicimus, tunc licitum esse, quando adsunt hæ tres conditiones. 1. Legitima authoritas indicendi bellum. 2. Iusta causa. 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deest (D.Thom.q.40.art.1.) Et quidem si desit prima vel secunda conditio, non solum charitati, sed etiam Iustitiæ contrarium est, cum onere restitutionis: Si desit sola tertia, non est contrarium iustitiæ, sed charitati. (Bellarminus lib. de laicis cap. 15.

BIBLIOTECA D. ... MONTEFUSCO (Av)

2. Legitima authoritas indicendi bellum offensiuum, est, in quouis principe vel Republica, non agnoscente superiorem in temporalibus. Cuiusmodi est Imperator, Rex Hispaniæ, Rex Galliæ, Dux Lotharingiæ. Resp. Veneta, & similes. Hi omnes possunt indicere bellum offensiuum. De bello defensiuo est alia ratio. Nam sicut quilibet homo priuatus potest iure naturali seipsum defendere, contra iniquum inuasorem, vim vi repellendo; ita etiam quilibet Princeps & Resp. etiam si agnoscat superiorem in temporalibus (Bellarminus loco citato, Molina tract. 2. de Iure & Iustitia, disput. 100. & alij passim.)

3. Notandum tamen est, Principem inferiorem in tribus casibus posse suscipere bellum offensiuum. Primo, quando præsumit consensum supremi Principis. Secundo, quando diuturna & legitima præscriptione hoc ius obtinuit. Tertio, quando necessitas vrget; nec propriæ securitati aut indemnitati satis est consultum, nisi statim vindicta exerceatur (Molina disp. 100. & 101.

4. Iusta causa indicendi bellum, generatim loquendo, est grauis iniuria, quæ alicui Principi aut Reipublicæ, vel imminet vel facta est. Si imminet, vt impediatur per bellum defensiuum, iure defensionis. Si facta est, vt vel resarciatur per bellum offensiuum, iure iustitiæ commutatiuæ: vel vindicetur, iure iustitiæ vindicatiuæ (Augustinus quæst. 10. super Iosue. D. Thomas q. 40. artic. 1. Molina disp. 102.)

5. Speciatim ſolent hæ cauſæ aſſignari. Primo, publica Principis contumelia. Sic Dauid mouit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eo quod nuncios à Dauide miſſos affeciſſet magna contumelia, dimidiam barbæ partem, & veſtes vſque ad nates præcidendo. (2. Reg. 10. 4.

Secundo, rebellio ſubditorum. Sic idem Dauid ſuſcepit bellum contra Seba filium Bochri, qui cum quibuſdam aliis ſeparauerat ſe à Dauide, legitimo ſuo Rege. (2. Reg. 20. 1.

Tertio, defenſio malefactorum, ne iuſtè puniantur. Sic filij Iſrael pugnarunt contra Beniamitas, eo quod nollent tradere quoſdam ex ſua tribu, qui nefandum flagitium perpetrarent. (Iudic. 20. 1.

Quarto, ſuppetiæ inimicis latæ. Sic Dauid percuſſit viginti duo millia virorum, de Syria Damaſci, quia ſuppetias tulerant Adarazer Regi Soba. (2. Reg. 8. 5.

Quinto, negatio innoxij tranſitus per alienam terram, qui iure naturali negari non poteſt. Sic Iſraelitæ indixerunt bellum Arad Regi Chananæo, quod negaret illis tranſitum per ſuam prouinciam. (Num. 21.)

Sexto, violatum fœdus. Sic Rex Ioram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi ſoluere centum millia ouium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur ſoluere. (4. Reg. 3. 5.)

Septimo, idololatria ſubditorum. Sic Moyſes cum filiis Leui, bello aggreſſus eſt filios Iſrael, & interfecit triginta tria millia hominum, propterea quod aureum vitulum adoraſſent.

(Exod. 32. 26.) an idem dici possit de hæreticis, disputandum est q.5. Vide plura apud Molinam dis.104.& duabus sequentibus.

6. Recta intentio, quæ est tertia conditio ad iustum bellum requisita, triplex est. 1. Recuperare amissa. 2. Iniuriam iustè vindicare. 3. Stabilire pacem Reipublicæ. Si alio fine vel intentione bellum suscipias, malè facis. Vnde Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 74. ait: *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia hæc sunt, quæ in bellis iure culpantur.* Vide Diuum Thomam q.40. art. 1. Molinam disp.107.& alios passim.

7. Seruatis his tribus conditionibus, certum est, Bellum esse licitum ac iustum ex natura rei. Quod vlterius sic confirmo. Bellum, vt dixi, vel est defensiuum vel offensiuum. Si defensiuum, constat ex natura sua licitum esse. Nam si iure naturali licet homini priuato vim vi repellere; multo magis licet id Principi aut communitati. Si offensiuum, tunc etiam licitum est propter similem rationem. Nam si homo priuatus potest aduersario suo intentare litem, vel actionem iniuriarum, per viam iuris; cur Princeps vel communitas non possit idem facere per viam belli, quando via iuris non est sufficiens? Alioqui publica iniuria, quæ Principi vel communitati facta est, nunquam posset resarciri aut vindicari, & consequenter, nec publica iustitia & indemnitas custodiri; quod est absurdum.

8. Dices 1. Etiamsi seruentur hæ tres condi-

tiones, quæ iam explicatæ sunt, nihilominus bellum videtur esse cõtrarium paci charitatis. Nam inter illos, qui bellum contra se mutuo gerunt, non est pax, sed pugna & dissensio. Respond. Ex parte illius, qui iniustam causam fouet, aut malam intentionem habet, contrarium est paci charitatis. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui iustam causam fouet, & rectam habet intentionem, non est contrarium, sed conforme charitati. Quod sic ostendo. Homo priuatus, qui ex charitate diligit se & proximum suum, potest secundum ordinem charitatis præferre se proximo. Vt si occurrat casus, in quo vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnũ, vel incommodum; potest salua charitate, seipsum saluare, cum damno vel incommodo proximi, modo non faciat iniuriam proximo, vt cap. 18. q. 2. probatum est. Idem dico de Principe vel Republica. Si ergo Principi inferatur iniuria ab alio Principe, potest salua charitate, vindicare iniuriam per bellum, & se indemnem conseruare. In quo facto seruantur simul charitas & iustitia. Charitas, quia seruatur regula charitatis: *proximus sum egomet mihi.* Iustitia, quia officium iustitiæ est, illatam iniuriam legitimè vindicare.

9. Dices 2. Bellum est causa multarum cædium ac damnorum: ergo est illicitum. Respondeo. Hoc verum est ex parte illius, qui iniustam causam fouet: non ex parte alterius, qui iustam fouet. Nam Princeps, qui alteri facit iniuriam, est causa belli, & consequenter omnium damnorum, quæ fiunt per

bellum. At Princeps, qui patitur iniuriam, non est causa belli, sed inuitus cogitur ad bellum, vt vindicet iniuriam sibi illatam, & stabiliat publicam pacem, iustitiam & tranquillitatem. Quò spectat illud Augustini Epistola 207. ad Bonifacium Comitem: *Non pax quæritur, vt bellum excitetur: sed bellum geritur vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem bellando perducas.*

10. Sed contra: Qui fouet iustam causam, posset impedire mortes multorum hominum, si abstineret à bello. Respondeo. Sic est. Sed simul impediret publicam iustitiam, quæ postulat, vt iniuria vindicetur. Igitur Princeps, qui fouet iustam causam, debet ex vna parte ponderare damna, quæ sequuntur ex bello: Et ex altera publicam iustitiam, quæ defenditur per bellum. Hæc, in re magni momenti, præferenda est, vnde si quis vellet abstinere à bello, propter hoc solum, ne interficiantur homines, daret occasionem maioris mali, quia sic nulla seruaretur iustitia publica, sed impunè liceret furta, latrocinia, rapinas, & alias iniurias exercere. Nec esset vir bonus, sed timidus. Audi eundem Augustinum apud Gratianum Can. Quid culpatur 23. quæstio prima, *Quid enim culpatur in bello? An, quia moriuntur, quandoque morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum.*

II. QVÆSTIO.

An bellum fuerit licitum in Veteri Testamento.

1. ALiqui putant non fuiſſe licitum, ſed ſolum à Deo permiſſum, tanquam minus malum: Sicut permiſſa fuit polygamia, & libellus repudij. Ita Eraſmus, teſte Bellarmino, lib. de laïcis cap. 14. Vera ſententia eſt, abſolutè fuiſſe licitum, ſeruatis illis conditionibus, quæ iam enumeratæ ſunt. Quod tripliciter probari poteſt.

2. Primò, quia Deus non ſolum permiſit bellum in Veteri Teſtamento, ſed etiam mandauit (Num. 25. 16. Et 1. Reg. 15. 2. & alibi.) Secundò, præſcripſit leges & præcepta gerendi bellum (Deut. 20. 1. Et Deut. 23. 9. & alibi.) Tertiò laudantur in ſcriptura, qui in Veteri Teſtamento fortiter ſe geſſerunt in bello. Sic laudatur Abraham (Geneſ. 14. 19.) Sic Leuitæ (Exod. 32. 29.) Sic Gedeon, Barac, Samſon, Iephte, Samuel, Dauid, & alij (Hebr. 11. 32.)

3. Accedit ratio. Nam quod ex natura ſua licitum eſt, hoc etiam licitum fuit Iudæis, niſi ſpeciali mandato fuerit illis prohibitum: At bellum ex natura ſua licitum eſt, vt oſtendi quæſtione præcedenti: Nec vllo ſpeciali mandato fuit Iudæis prohibitum, cum nullum extet tale mandatum in veteri teſtamento,

Imò legimus, vt supra dixi, fuisse illis imperatum.

4. Quæres, quæ fuerint illa præcepta belli gerendi, quæ Deus præscripsit Iudæis? Respondeo. Fuerunt hæc præcipuè. Primum; Si exieris ad bellum, stabit Sacerdos antè aciem & dicet: *Audi Israël, Nolite timere, nolite cedere, quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit* (Deut. 20. 1. & sequentibus.

Secundum: Duces populi per singulas turmas proclamabunt, vt domum redeant, quicunque ædificarunt nouam domum aut vineam; itemque sponsi & pauidi (ibidem v. 5. & sequentibus.

Tertium: Quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, *custodies te ab omni re mala*, (Deut. 23. 9.) id est, ab omni immunditia legali, & ab omni peccato, vt à scortatione, ebrietate, rapinis, iuramentis, blasphemiis, duellis, inuidiis, &c.

Quartum: Si accesseris ad expugnandam Ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si sponte se dedat, fiat tributaria: Sin vt expugnetur, masculi omnes occidantur, præter infantes. In Chananæa autem omnes omnino, etiam fœminæ & infantes occidantur (Deut. 20. 11. & sequentibus.)

Quintum: quando obsederis Ciuitatem multo tempore, non succides arbores frugiferas, quæ iuxta illam sunt: sed tantum infrugiferas, ad machinas bellicas ex ijs instruendas (Deut. 20. 19.)

Sextum : Fac duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis populum, quando mouenda ſunt caſtra (Num. 10. 2.)

Septimum : Si exieritis ad bellum, *clangetis vlulantibus tubis*, & Deus recordabitur veſtri, vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum. (ibidem v. 9.

III. QVÆSTIO.

An bellum Chriſtianis ſit licitum?

1. ALiqui docent, tametſi bellum ex ſe licitum ſit, & olim à Iudæis licitè vſurpatum; tamen Chriſtianis, qui debent eſſe manſueti & pacifici, interdictum eſſe. Ita Cornelius Agrippa, Ioannes Ferus, & Anabaptiſtæ apud Valentiam, q. 16. puncto 1. Argumenta eorum paulo poſt ſoluam.

2. Contrarium docent Auguſtinus li. 22. contra Fauſtum cap. 7. 4. & Epiſt. 5. ad Marcellinum, & epiſt. 50. ad Bonifacium Comitem, Ambroſius lib. 1. de officiis cap. 40. & in illud Lucæ 3. 14. *Contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Greg. lib. 1. Epiſt. 72. Bernardus ſermone ad milites Templi. cap. 3. & alij paſſim.

3. Et probatur ex Euangelio. Primo, quia Ioannes Baptiſta rogatus à militibus: *Quid faciemus & nos?* non diſſuaſit illis militiam, ſed dixit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis,*

contenti estote stipendiis vestris (Luc. 3. 14.) *&c.* vtitur hoc testimonio August. Epist. 5. ad Marcellinum vbi ait : *Si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus consilium salutis petentibus, in Euangelio diceretur, vt abijcerent arma, seque omnino militiæ subtraherent. Dictum est autem eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare vtrique non prohibuit.* Et lib. 12. contra Faustum cap. 7. 4. *Alioquin Ioannes, cum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes: & nos quid faciemus? responderet eis: arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat eos, cum hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendum vestrum.*

4. Similiter Christus rogatus à Pharisæis, an liceret Cæsari dare censum seu tributum, pro stipendiis militaribus, respondit: *reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt.* (Matth. 22. 21.) De quo idem Augustinus loco posterius citato: *Sed quia Manichæi apertè Ioannem blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentur reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Reddite inquit, Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur.*

5. Tertio, Christus commendauit fidem Centurionis, qui dicebat: *Nam & ego homo sum*

sub

sub potestate constitutus, habens sub me milites: Et dico huic, vade & vadit: & alij, veni, & venit. Non respondet Christus: Desere militiam: Sed potius: *Non inueni tantam fidem in Israël* (Matth. 8. 10.) Vnde Augustinus loco citato: *Fidem*, inquit, *centurionis laudauit, non militiæ desertionem impetrauit.*

6. Et ratio duplex est. Vna, quia Principes Christiani possunt vti gladio in puniendis priuatis malefactoribs (Rom. 13. 4. Ergo etiam in vindicanda publica iniuria. Altera, quia bellum ex natura sua licitum est, vt supra ostendi: Ergo etiam licitum est Christianis, modo non sit illis peculiari mandato prohibitum, vt patebit ex solutione argumentorum, quæ contra obiiciũtur. Sunt autem hæc.

7. Dices primo. Prophetæ prædixerunt in Aduentu Christi cessatura bella, Isaiæ 2. 4. *Non leuabit gens contra gentem gladium; nec exercebuntur vltra ad prælium.* Et Micheæ 4. 3. *Non sumet gens aduersus gentem gladiũ, & non discẽt vltra belligerare.* Resp. Hæc prædictio debet esse vera, quia alioqui Deus mentiretur, quod est absurdũ. At non esset vera si prædiceret, Christianos nunquam bella gesturos; quia constat hoc falsum esse. Vt ergo vera sit, aliter explicanda est. Solet autem dupliciter explicari. Primo, quòd in ipso Christi aduentu, absolutè nulla futura sint bella; licet postea iterum sint futura. Secũdo, quod in ipso Christi aduentu, & etiam multo post, nõ sint futura bella inter gentiles ad Christum conuersos. Vtrumque verum est. Nam in Natiuitate Christi, sub Augusto Cæsare, fuit pax in vni-

uerso orbe. Luc. 2. 1. Et diu post mortem Christi, fuit pax inter gentiles ad Christum conuersos: tametsi gentiles nondum conuersi persequerentur nouos Christianos, sub Nerone, Diocletiano, & aliis Ethnicis Imperatoribus. Priorem explicationem sequitur Valentia, quæ. 60. puncto 1. Posteriorem magis probat Ribera in cap. 4. Michcæ.

8. Dices secundo. Christus & Apostoli prohibent bellum. Matth. 5. 39. *Ego autem dico vobis, Non resistere malo; sed si quis te percußerit in dextram maxillam tuam, præbe & illi alteram.* Et Matth. 26. 52. *Conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et Rom. 12. 16. *Nulli malum pro malo reddentes.* Et infra: *Non vosmetipsos defendentes charißimi, sed date locum iræ.* Et 2. Corinth. 10. 4. *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt.* Qualia ergo? *Spiritualia.* Nempe *lorica iustitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus, quod est verbum Dei*, vt habetur Ephes. 6. 14.

9. Hæc singula testimonia seorsim discutienda sunt. Primum est: *Non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe illi & alterã.* Respondeo. Hoc dupliciter intelligi potest. Primo, vt absolutè nunquam resistas malo, sed quotiescunque te aliquis percutit in vnam maxillam, præbeas illi & alteram. Hoc necesse non est. Nam neque Christus, neque Apostolus hoc fecit. Christus enim cum percuteretur in vna maxilla, coram pontifice, non præbuit alteram, sed restitit, dicendo: *Si benè locutus sum, quid me cædis? si autem malè, testimonium perhibe de malo.*

Ioann. 18. 23. Similiter Paulus, cum mandato Principis Sacerdotum iuberetur percuti. Respondit; *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Act. 23. 3. Secundo potest intelligi, vt non resistas malo, id est, vt non quæras priuatam vindictam, sed potius paratus sis alteram maxillam præbere, id est, alteram iniuriam accipere, quam acceptam vlcisci. Hoc necesse est. Nec inde sequitur, bellum esse illicitum: Nam etiam qui bellum infert, non debet hoc facere ex priuato affectu vindictæ, sed ex recta intentione boni publici, vt quæst. 1. dictum est.

10. Alterum: *Conuerte gladium tuum in locū suum. Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt;* Respondeo: Christus prioribus verbis modestè reprehēdit Petrum, ob has causas. Primo, quod cum omnes discipuli interrogassent: *Domine, si percutimus in gladio?* ipse solus nō expectato Christi responso, strinxisset gladium, & seruum Pontificis vulnerasset. Secundo, quod temerarium esset, vnum hominem insurgere contra totam militum cohortem. Tertiò, quod si opus fuisset defensione, Angeli Christum defendissent. *An putas*, inquit, *Quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Quartò, quod non vellet suam mortem impediri. *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Hæc non obstant, quo minus bellum sit licitum, seruatis conditionibus ad illud requisitis.

11. Posterioribus verbis, non significat omnes, qui gladium acceperint, gladio perituros (quia constat hoc falsum esse) sed allegat veterem le-

gem, quæ iubebat homicidam occidi, Gen. 9. 6. *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Ex eo autem, quod homicidæ secundum legem debeant occidi, non sequitur, bellum illicitum esse aut fuisse. Nam bellum pertinet ad publicam Iustitiam: Homicidium ad priuatam vindictam. Hæc illicita est: illa licita. Imo sequitur potius, bellum licitum esse. Nam si priuatum homicidium debet vindicari per gladium, multo magis publica iniuria, quæ Principi vel Reipublicæ facta est.

12. Tertium: *Nulli malum pro malo reddẽtes.* Item, *non vosmetipsos defendentes, sed date locum iræ.* Respondeo. Prior sentẽtia prohibet priuatam vindictam. Posterior similiter: Nam Græcè est, μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, id est, non vosmetipsos vindicantes vel vlciscentes, vt ait D. Hieronymus in Apologia, contra Ruffinum.

13. Quartum: *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed spiritualia:* nempe lorica iustitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus, quod est verbum Dei. Respondeo. Hic distinguenda duo testimonia. Vnum est, 2. Corinth. versu 10. 3. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum,* &c. Alterum Ephes. 6. 11. *Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias Diaboli.* Et paulo post. *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela ignea nequissimi extinguere: Et galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.*

14. In priori loquitur Apoſtolus de militia, quam Apoſtoli & eorum ſucceſſores exercent in prædicando & ſuadendo Euangelio. Et eſt hic ſenſus: Tametſi viuamus in carne humana, non tamen vtimur carnalibus armis in propagando Euangelio; cuiuſmodi ſunt, humana ſcientia, prudentia, facundia, adulatio, iactantia, ſimulatio, affectata grauitas quibus vtuntur mundani homines, vt apud ſuos authoritatem ſibi concilient: Sed vtimur præſidiis diuinis, id eſt, zelo, feruore, charitate, patientia, oratione, virtute miraculorum, quæ valent ad deſtruendas munitiones humanas, vt ſunt ſophiſmata, Eloquentia, Potentia ſæcularis, gratia Principum, & quæ ſimilia ſunt. Hunc ſenſum expreſſit 1. Corint. 2. 4. *Sermo meus & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis: vt fides veſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei.*

15. In poſteriori loquitur de militia, quam omnes Chriſtiani debent exercere contra Diabolum. Et quia Diabolus oppugnat nos armis ſpiritualibus, id eſt, prauis ſuggeſtionibus; ideo nos viciſſim debemus ſumere arma ſpiritualia, quibus illi reſiſtamus. Cuiuſmodi ſunt, Fides, Iuſtitia, Veritas, Verbum Dei.

16. Ex neutro teſtimonio ſequitur, bellum externum, quod contra hoſtes externos geritur, prohibitum eſſe Chriſtianis. Non enim valet hæc conſequentia: Apoſtoli in prædicando Euãgelio non debent vti mediis humanis, ſed diuinis: Ergo bellum eſt prohibitum. Neque hæc: Chriſtiani contra Diabolum debent aſſumere

arma fidei, Iustitiæ, & Veritatis: Ergo contra homines non possunt sumere arma corporalia.

17. Dices 3. In Conc. Nicæno can. 11. damnatur professio militaris, his verbis: *Si qui per Dei gratiam vocati primo ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, vt & pecunias darent, & ambirent rursum redire ad militiam, isti decem annis sint inter pœnitentes.* Quæ verba referuntur apud Gratianum de Consecratione dist. 5. can. Si qui vero. Respondeo. Illa verba debent intelligi de iis militibus, qui postquam facti erant fideles Christiani, volebãt iterum militare Imperatori infideli (nempe Licinio) parati fidem Christianam deserere, & falsam profiteri. Hoc significat illa particula, *ad proprium vomitum reuersi*. Vide Valentiam quæstione 16. puncto 1.

VI. QVÆSTIO.

An Christiani poßint bellum gerere contra Turcas.

1. NEgat Lutherus art. 34. his verbis: *Præliari aduersus Turcas, est repugnare Deo, visitanti iniquitates nostras per illos.* Quod sic ferè explicat: Bellum à Turcis illatum est virga seu flagellum Dei, quo paternè castigat peccata nostra: At non licet repugnare flagello Dei: Ergo non licet pugnare contra Turcas, qui nos mandato Dei flagellant. Quod confirmat ab euentu: quia hactenus pugnando contra Turcas nihil

profecimus, & Turcæ ſemper facti ſunt potentiores: Ergo ſignum eſt, Deo non placere, vt pugnemus contra Turcas.

2. Hunc errorem, quia non potuit Germanis perſuadere, poſt ea reuocauit. Et merito. Primo, quia etiam in veteri Teſtamento gentiles reges, qui Iudęos bello opprimebãt, erant flagella Dei, quibus caſtigabat peccata Iudæorũ, vt habetur Iudicum 3. 8. & alibi ſæpius. Et tamen licebat Iudæis bello ſe defendere contra gentiles. Imo Deus ſuſcitauit Othonielem, Gedeonem, Samſonem, & alios Iudices (qui Saluatores vocati ſunt) vt populum liberarent à ſeruitute & oppreſſione gentilium, vt patet ex libro Iudicum.

3. Secundò, quia ſicut bellum Turcarum aut aliorum infidelium eſt flagellũ Dei, ſic etiam fames, peſtis, & alij morbi ſunt flagella Dei (Deut. 28.10. & 2. Reg. 12. 10. & Ieremiæ 14. 1.) at licitum eſt homini Chriſtiano, quantum in ſe eſt, arcere famem, munire ſe contra peſtem, propulſare morbos: Et ſi faciat, non cenſetur Deo repugnare: ergo etiam licitum eſt defendere ſe contra Turcas: Et qui id facit, non cenſetur contra Deum facere.

4. Nec obſtat, quod euentus ſæpè malus ſit: Nam & filij Iſrael, quando pugnarunt contra Beniamitas, ſæpè victi ac fugati ſunt, & tamen Deus approbauit illorum bellum. Imo & Ducem militiæ illis aſſignauit, & ad pugnandum cohortatus eſt, Iudic. 20. 18. *Iudas ſit Dux veſter.* Et infra: *Aſcendite ad eos, & inite certamen.*

5. Dices: Deus per Ieremiam Prophetam mo-

nuit Iudæos, vt sponte subiicerent se Nabuchodonosori Regi (qui erat flagellum Dei ad peccata eorum punienda) neque resisterēt illi; alioqui fore, vt grauius puniantur (Ierem. 27. 11.) Respondeo. Quando speciatim constat, hanc esse Dei voluntatem, vt non resistamus tyrannis & gentilibus, qui nos affligunt propter peccata nostra, sed patienter toleremus: Tunc sine dubio obsequendū est. Quando autem speciatim id non constat, tunc possumus vti nostro iure, & iniuriam nobis illatam iusto bello vindicare. Et sic fit in bello contra Turcas. Nam ex vna parte, non constat nobis ex peculiari Dei reuelatione, quod ipsius voluntas sit, vt sponte subiiciamus nos iugo ac imperio Turcarum. Et ex altera, certum est, nos habere iustam ac legitimam causam pugnādi contra illos, quia iniuste & per tyrannidem terras Christianorum occuparunt.

V. QVÆSTIO.

An liceat bellum gerere contra hæreticos, propter solam hæresin?

1. CERTVM est, licere bellum gerere contra hæreticos, quādo est iusta belli causa, & recta intentio. Tunc enim & contra Catholicos licet. At quæstio est, an sola hæresis sit iusta belli causa? Repeto distinctionem, quam posui ca. 15. quæ. 6. §. 5. quæ est talis. Duo spectari possunt in hæresi. 1. Quod sit peccatum. 2. Quod turbet pacem Ecclesiæ & Reipubl. Hoc posteriori sensu est sufficiens causa belli. Et quidē triplici modo.

2. Primo: Si subditi alicuius Regis aut Principis deficiant à fide Catholica, & alios secum trahant in eandem hæresim; & sic dissensionem faciāt in regno vel prouincia; potest Rex aut Princeps Catholicus bello eos coercere, si alius coercendi modus non suppetit. Sic fecit Moyses, quando pars populi commisit idololatriam, in adoratione vituli. Nam bello eos aggressus est, & interfecit triginta tria millia hominum.

3. Secundo: Si Rex, vel subditi vnius Regni deficiant à fide Catholica, & conentur subditos vicini regni in eandem defectionem pertrahere; potest vicinus Rex bello se defendere, & iniuriam illatam vindicare.

4. Tertio: Si in aliquo regno vel prouincia sint multi hæretici, turbantes vnitatem Ecclesiæ; potest Pontifex tanquam vniuersalis omnium pastor, mandare alicui potenti Regi aut Principi, vt illos vi ac armis compescat. Sic fecit Gregorius Magnus, quando hortatus est Exarchum Africæ, vt Donatistas bello compesceret. Verba eius habentur lib. 1. Epistola 72.

IV. QVÆSTIO.

An Christiani, in Bello contra Christianos, possint in auxilium vocare Turcas aut alios infideles?

1. ALIQVI affirmant. Primo, quia in bello licitū est vti auxilio hæreticorū, vt fecit

Carolus V. & hoc tempore faciunt Catholici Reges ac Princeps, qui habent multos Lutheranos & Caluinistas in suo exercitu. At hæretici sunt infideles: Ergo. Secundo, habemus similia exempla in veteri Testamento. Nam Asa Rex Iuda, vocauit Benadad Regem Syriæ in auxilium contra Regem Israël. (2. Paralip. 16.2.) Et Iudas Machabæus iniit fœdus cum Romanis, vt in bello se mutuo iuuarent. (1. Machabæorum 8.1.)

2. Alij contrarium tenent. Primo, quia Turcæ sunt iurati hostes Christianorum: Ergo Christiani non debent cum illis inire Societatem belli. Secundo, quia Deus in veteri Testamento seuerè prohibuit Iudęis vt non contraherent amicitiam aut fœdus cum infidelibus: Et minatus est, nisi obtemperarent, se eos puniturũ. (Deut. 7.2. Et Iosue 23.12. Et Iudic. 2.2.) Et quia nõ obtemperarunt, puniti sunt. Nam Deus permisit illos à gentilibus opprimi, & in seruitutem redigi, vt patet ex li. Iudicum; ex 3. & 4. Reg. ex libro Thobiæ, Esther, & Prophetarum.

3. Nota. Hæc duo distinguenda sunt. Primo quid per se, & ex natura sua liceat, vel non liceat. Secundo, quid ratione scandali vel periculi, liceat vel non liceat. Item, aliud est vocare in auxilium infideles contra fideles, de quo hic disputamus; aliud, vocare in auxilium infideles contra alios infideles, de quo non disputamus. Hoc enim certũ est, licere. Et sic fecit Iudas Machabæus quãdo contra externos hostes iniit fœdus Societatis cum Romanis. Sic Ionathas frater eius, quãdo opem tulit Demetrio Regi infideli,

contra Alexandrum similiter infidelem. (1. Machab. 11.) Igitur de priori puncto statuendum est, iuxta sequentes Conclus.

4. PRIMA CONCLVSIO. Per se, & ex natura rei (secluso periculo & scandalo) licitum est in bello iusto vocare in auxilium infideles contra fideles. Ita Dominicus Bannes, q. 40. art. 1. dubio 3. & alij ab eo citati. Ratio est, quia infideles possunt ex se suscipere iustum bellum, cõtra quoscunq; hostes: Ergo possunt etiam alios iuuare in iusto bello, contra quoscunq; hostes. Ergo licitum est ab iis petere, vt nos iuuent in iusto bello. Et confirmatur 1. Quia actus Iustitię, loquendo præcisè ex natura rei, potest ab omnibus, tam fidelibus, quam infidelibus exerceri: At gerere iustum bellum, vel iuuare in iusto bello, est actus Iustitiæ: Ergo potest ab omnibus exerceri. 2. Quia in iusto bello licitũ est vti subsidio equorum, elephantorum, & aliorum brutorum animalium: Ergo etiam hominum infidelium. 3. Licitum est, in iusto bello, præbere auxilium infidelibus contra fideles: ergo etiam licitum est, ab eis petere auxilium, cum sit par ratio. Antecedens patet exemplo Dauidis, qui auxilium præbuit Achis Regi Philistinorum, contra populum Israel. (1. Reg. 28. & 29.) Videatur ibidem Abulensis quæst. 5. in cap. 28.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Ratione periculi vel scandali, sæpè illicitum est vocare in auxilium infideles, contra fideles. Ita Authores citati. Et merito. Nam sicut in aliis rebus cauendum est periculum & scãdalum; ita etiã in bello.

Et sicut grauiter peccat, qui in aliis rebus non cauet periculum & scandalum; ita etiam qui in bello non cauet. Hinc Deus in veteri Testamento, seuerè prohibuit Israëlitis, ne inirent fœdus cum infidelibus. 1. Ratione periculi subuersionis; quia periculum erat, ne ex tali fœdere & societate desererent cultum Dei, & fierent idololatræ. (Exod. 39. 12. Et Deut. 7. 3. Et alibi.) Secundo, ratione periculi perfidiæ, ex parte infidelium. Nam infideles sępè non seruabant pacta cum Iudæis inita. Non seruauit Rex Moab (4. Reg. 3. 5.) nec Demetrius (1. Machabæorum 11. 53.) nec Tryphon. (1. Machabæorum 12. 48.) nec Ptolomæus (1. Machabæorum 16. 6.) nec multi alij. Tertio, ratione scandali, quod erat duplex. Vnum, quia, qui in bello petebant auxilium ab infidelibus, videbantur fiduciam suam in illis potius ponere, quam in Deo. Quod, quia erat contra legem Dei, erat scandalosum. Et hoc nomine reprehensus fuit Asa Rex Iuda, quià Benadad Rege Syriæ petiuerat auxilium, iuxta illud 2. Paral. 16. 7. *Venit Hanani Propheta ad Asa Regem Iuda & dixit ei: Quia habuisti fiduciã in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcircò euasit Syriæ Regis exercitus, de manu tua.* Alterum, quia sicut erant socij & fautores infidelium in bello, sic etiam putabantur esse socij & fautores in impietate; quod æquè erat scandalosum. Vnde dictum est Iosaphat Regi Iuda, qui auxilium præbuerat impio Regi Achaz, 2. Paral. 19. 2. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & idcirco irã quidẽ Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Iuda.*

6. Idem periculum & ſcandalum eſſet hoc tempore, ſi quis princeps Chriſtianus, imploraret auxilium Turcarum, vel aliorum infidelium, contra Chriſtianos. Nam, vt taceam de ſcandalo, periculum eſſet, ne Turcæ vel alij infideles violarent pacta; ne, ſi victores eſſent contra Chriſtianos, occuparent eorum terras, abolerent cultum Religionis, euerterent templa & altaria, conculcarent Sacramenta, abducerent Chriſtianos in captiuitatem. Notum eſt, quid Lutherani & Caluiniſtæ fecerint Romæ, quando Borbonius ſub Carolo V. vrbem obſedit & expugnauit. Legantur hiſtorici.

VII. QVÆSTIO.

An bellum ex vtraque parte poßit eſſe iuſtum.

CERTVM eſt, ex vtraque parte eſſe iniuſtum: VT, ſi vna pars foueat iniuſtam cauſam; & altera non habeat legitimam poteſtatem indicendi bellum. Quæſtio eſt an vtrinque poſſit eſſe iuſtum & licitum. Solet præmitti hæc diſtinctio. Bellũ tribus modis poteſt eſſe iuſtum. 1. formaliter tantum. 2. materialiter tantum. 3. vtroq; modo ſimul. Tunc eſt iuſtum formaliter tantum, quando eſt iuſtum in conſcientia gerentis, non tamen ex parte rei, id eſt, quando is qui bellum gerit prudenter & practicè iudicat ſe habere iuſtam cauſam: Et tamen ex parte rei, eſt aliqua iniuſtitia, quæ illum latet. Tunc eſt iuſtum

materialiter tantum, quando est iustum ex parte rei, non tamen in conscientia gerentis; vt si gerens bellum, reuerà habeat iustam causam, sed tamen putet se habere iniustam: Tunc est iustum vtroque modo, quando & habet iustam causam, & practicè iudicat se habere; ita, vt si contrarium iudicaret, nollet persistere in bello. Hoc posito, sit

2. PRIMA CONCLVSIO. Bellum ex vtraque parte potest esse iustum formaliter tantum, & sæpè est. Nam fieri potest, & sæpè fit, vt vtraque pars practicè & prudenter iudicet, se habere iustam causam, etiamsi altera non habeat. Et hoc solet fieri ex inuincibili ignorantia; vt si vterque Princeps, inter quos bellum est, bona fide procedat, & re diligenter examinata nō reperiat vllam iniustitiam ex sua parte; etiamsi ex alterutra parte sit aliquid occultæ iniustitiæ, quæ ipsum lateat. Sic factum est in bello Israëlitarum contra Chananæos. Nam Israelitę iusto titulo, nempe titulo veteris possessionis ac hęreditatis, repetebant terram Palæstinam, tanquam suam. Chananæi, quia nihil sciebant de hoc titulo, & putabant suam esse hæreditatem, quam actu possidebant, bona fide defendebant se: & sic vtrinque erat bellum iustum formaliter. Ex partē quidem Chananæorum, formaliter tantum; ex parte vero Israelitarum, formaliter & materialiter simul. Vide Serarium in c. 6. Iosue, q. 2. & 3. procemiali. Valentiam q. 16. puncto 2. Molinam dis. 102.

3. Nota. Quando bellum ex vtraque parte est formaliter iustum, id est, quando vterque Princeps practicè & prudenter iudicat, se habere iu-

ſtam cauſam; id ſæpè verum eſt, reſpectu ipſorum Principum; ſed falſum reſpectu conſiliariorum, aut eorum, qui Principem vel conſiliarios informant de variis cauſæ circumſtantiis. Nam ſępè contingit, vel informationem falſam eſſe; vel conſiliarios falſo perſuadere ſuo Principi, quod habeat iuſtam cauſam. In quo caſu, informatores & Cōſiliarij formaliter iniuſti ſunt; Princeps formaliter iuſtus. Nam hic ſecundum allegata & probata, bona fide procedit, & credit verum eſſe, quod ipſi à Conſiliariis tanquam verum proponitur. Simile eſt de Iudice, qui ſecundum allegata & probata condemnat innocentem. Nam ille quidem iuſtè procedit; ſed teſtes iniqui ſunt. Frequens hic caſus eſt.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Bellum non poteſt ex vtraque parte materialiter eſſe iuſtum. Nam fieri non poteſt, vt vterque Princeps, inter quos bellum eſt, foueat iuſtam cauſam à parte rei. Sic bellum Iſraelitarum contra Chananęos, tametſi ex vtraque parte fuerit iuſtum formaliter, vt dixi, non tamen materialiter. Nam terra Palæſtina re vera non debebatur Chananæis, ſed Iſraelitis: ac proinde ex parte Iſraëlitarum, non autem ex parte Chananæorum, erat bellum materialiter iuſtum.

5. Dices 1. Si Princeps iuſto bello oppugnaret aliquam arcem vel Ciuitatem hoſtilem, in qua multi eſſent innocentes, qui ſe iuſtè defenderēt, ne occiderentur; iam bellum ex vtraque parte materialiter eſſet iuſtum, quod eſt contra Concluſionem Reſpondeo. Quando dicimus bellū ex vtraq; parte nō eſſe iuſtū materialiter, intelli-

gendum est, circa eandem rem. In hoc autem casu, qui obiicitur, non est bellum circa eandem rem. Nam qui oppugnat Ciuitatem hostilem, non suscipit bellum contra innocentes (alioqui non esset iustum bellum) sed contra nocentes: Et per accidẽs est, quod inter illos sint aliqui innocentes. Ac vicissim innocentes, qui se defendunt non defendunt nocentes, qui propter iniuriam illatam bello oppugnantur; sed defendunt suam innocentiam, quæ propriè non oppugnatur.

6. Dices 2. Quando Iudex secundum allegata & probata legitimè condemnat innocentem, potest innocens se tueri contra Iudicem: Ergo inter illos potest esse bellum ex vtraque parte materialiter iustum. Respondeo. Eadem est solutio. Nam eiusmodi bellum non est circa eandem rem. Qui enim defendit se contra Iudicem, defendit se, vt innocentem, sicut re vera est. Iudex autem, qui oppugnat illum, non oppugnat vt innocentem, sed vt publico testimonio probatum nocentem ac reum. Vide Valentiam qu. 16. puncto 2. §. ad tertium.

VIII. QVÆSTIO.

Quid faciendum quando causa Belli est dubia?

1. TVNC censetur dubia, quando duo Principes inter se contendunt de aliqua Ciuitate, pago, arce, prouincia, vel alia rè simili: Et in vtramque partem occurrunt probabiles

rationes

rationes; neque ſatis conſtat, vtra pars alteri præferenda ſit. Eſt ergo quæſtio, quid tunc fieri debeat; An res, de qua controuertitur, inter principes litigantes, diuidenda? Et, ſi alter nolit, an bellum illi inferendum? Diſtinguo. Nam in triplici caſu poteſt hæc quæſtio proponi. Primus eſt, quando alter Principum legitimè, & bona fide cœpit poſſidere rem, antequam controuerſia circa illam moueretur. Secundus eſt, quādo poſt controuerſiam cœpit poſſidere, antequam controuerſia circa illam poſſidere fuerit orta. Tertius, quando neuter adhuc illam poſſidet, ſed controuertitur, vter poſſit aut debeat illam tanquam ſuam poſſidere. Iuxta hunc triplicem caſum, ponam tres Concluſiones.

PRIMA CONCLVSIO. Si alter Principum eſt in legitima poſſeſſione rei, & poſtea oritur circa illam controuerſia; non tenetur poſſeſſor partem illius alteri tradere, etiamſi dubium ſit, vter habeat iuſtam cauſam: nec alter, qui non poſſidet, poteſt illi bellum inferre, vel partem rei poſſeſſæ ſibi vendicare; ſed tantum, rationibus poteſt ius ſuum experiri: Et poſſeſſor debet eas audire, & moralem diligentiam adhibere, vt ſciat an ad ſe, an ad alterum iure pertineat. Ita Victoria de iure belli, n.25. & ſequentibus. Et Molina diſp. 103. Hæc Concluſio habet quatuor partes.

2. Prima eſt, quod poſſeſſor bonæ fidei non teneatur partem rei poſſeſſæ alteri tradere, etſiamſi dubium ſit, vtri debeatur. Ratio eſt, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Huc ſpectat 11. regula iuris, in 6. *Cum ſunt par-*

non habent communem iudicem, cui subesse teneantur; ac proinde quisq; in sua causa debet esse iudex. Si ergo actor bona fide iudicat, rem ad se iure pertinere; potest iusto bello eam exigere, si possessor nolit tradere. Cōtra vero possessor, non potest bona fide iudicare, rem ad se iure pertinere, quamdiu dubius est. Tenetur ergo satisfacere actori, vel per arbitros, vel perdiuisionem, vel alio modo, prout circumstantiæ exigunt. Non enim agnoscit alium iudicē, à quo sententiam expectet. In quo differt ab homine priuato, qui cum habeat communem iudicem cum suo aduersario, non tenetur cum illo componere, quamdiu dubius est, etiamsi aduersarius dictat se non dubitare: Sed potest expectare sententiam iudicis, vt vel res tota ipsi relinquatur, vel tota aduersario adiudicetur.

5. Secunda Conclusio. Si alter Principum ingressus est possessionem rei post ortam controuersiam, altero renuente & contradicente; non censetur possessor bonæ fidei, nec in dubio potior est ipsius, quam alterius conditio: Ac proinde, si causa diligenter examinata, adhuc manet dubium, ad quem duorum res pertineat, diuidenda est inter vtrumque pro quātitate dubij, vel aliqua alia compensatio facienda, si res commodè diuidi non potest. Ita Victoria & Molina locis citatis. Ratio est, quia in tali casu, est par vtriusque cōditio, cum vterque dubitet de sua causa, & neuter sit possessor bonæ fidei: Ergo manente tali dubio; non superest alius modus finiendi litem, nisi per compositionem, aut diuisionem pro quantitate dubij.

6. Dices: Si alter nolit consentire, quid faciendum? Respondeo. Si non consentit iniustus est, ac proinde aduersarius potest illi bellum inferre, & sic compellere ad diuisionem, & expensas belli faciendas. Confirmatur, quia si in simili casu contenderent duo priuati homines, coram communi iudice, & iudex adhibita morali diligentia, videret causam manere dubiam; certè non posset aliud decernere, quam vt fieret compositio vel diuisio pro quantitate dubij. Et si alter litigantium renueret, posset à Iudice compelli. Idem dico de Principibus, qui communem iudicem non habent.

7. TERTIA CONCLVSIO. Si neuter Princeps est in possessione rei, de qua inter illos oritur controuersia, tunc idem faciendum est, quod dixi faciendum esse præcedenti Conclusione. Nam in tali casu, par est vtriusque conditio. Ergo si re diligenter examinata, adhuc manet dubium, vter debeat rem possidere, vel diuisio vel compositio facienda est. Et qui renuit, iusto bello compelli potest.

8. Quæres, quid faciendum quando mortuo Rege, duo subditi contendunt de successione? Respondeo. Tunc ipsa Respublica, quæ mortuo Rege est superior respectu omnium subditorum, debet iudicare, ad quem regnum pertineat, & illud ei tradere. Sicut etiam facit Ecclesia, quæ tempore schismatis iudicat, quis debeat esse Pontifex.

IX. QVÆSTIO.

Quando & quomodo bellum inchoandum sit?

1. BEllum defensiuum statim inchoari potest, quando opus est iusta defensione. Quæstio est de offensiuo. Et quidem duplex. Vna, An Princeps, qui habet iustam & exploratam causam, possit statim inferre bellum aduersario; an vero prius debeat petere ab eo condignam satisfactionem. Et, si aduersarius eam offerat, teneatur ipse acceptare, & à bello abstinere. Altera, an, si aduersarius post inchoatum bellum, id est, post vnum aut alterum conflictum, offerat condignam satisfactionem, teneatur Princeps eam acceptare, & bellum inchoatum intermittere?

2. PRIMA CONCLVSIO. Princeps, etiamsi constet de iustitia causæ, non debet statim inferre bellum offensiuum, sed prius petere condignam satisfactionem. Quæ si offeratur, debet à bello abstinere. Ita Caietanus, Ioannes Maior, & Driedo, quos sequitur Molina disp. 103. Et colligitur ex illo Deut. 20. 10. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, saluabitur, & seruiet*

tibi sub tributo. Si autem fœdus inire noluerit, & cœperint contra te bellum, oppugnabis eam &c. Et ex Augustino ep. 205. ad Bonifacium comitem, vbi ait: *Pacem habere debet voluntas; bellum necessitas.* Vel, vt refertur apud Gratianum cap. Noli 23. q. 1. *Pacem habere voluntatis est; bellum autem debet esse necessitatis.*

3. Quæres. Si Princeps nolit acceptare oblatam satisfactionem, nec à bello abstinere, an tunc bellum sit illicitum & iniustum? Respondeo. Certum est illicitum esse, quia contra charitatem est. An etiam iniustum sit, seu contra iustitiam, disputari solet. Aliqui affirmant: quia quando offertur condigna satisfactio, tunc seruatur Iustitia: Ergo qui non est contentus condigna satisfactione, sed maiora damna vult inferre, peccat contra iustitiam. Sed distinguendum est. Nam si iniuria, quam aduersarius intulit, talis est, quæ condignè & ex rigore iustitiæ compensari potest, absque occisione hominum, tunc oblata compensatio acceptanda est. Vt v.g. si aduersarius restituat Ciuitatem vel arcem, quam iniustè detinebat, & refundat omnia damna temporalia quæ intulit. Si autem iniuria talis est, quæ condignè & ex rigore Iustitiæ compensari non potest, nisi etiam tradantur aliqui in particulari, qui mortem meriti sunt, tunc Princeps non tenetur esse contentus vlla alia compensatione, quæ fieri potest per bona temporalia, nisi simul fiat compẽsatio per traditionem nocentum, vt morte puniantur. Simile est de iudice, respectu priuati malefactoris. Nam Iudex non tenetur accepta-

re compensationem pecuniarum, quæ offertur pro malefactore; sed potest illum morti adiudicare, si meritus est. Vide Molinam loco citato.

4. SECVNDA CONCLVSIO. Si post bellum inchoatum, & aliquot cædes in conflictu perpetratas, offerat aduersarius debitam satisfactionem; tenetur Princeps, qui iustam causam habet, eam acceptare & bellum intermitterre. Hæc Conclusio est contra Caietanum, Maiorem & Driedonem, qui putant Principem non teneri. Ratio ipsorum est, quia aduersarius, qui ante bellum inchoatum non voluit præstare debitam satisfactionem; sua culpa constituit se extra statum satisfaciendi, & posuit se in statu executionis iustitiæ vindicatiuæ. Nam eo ipso, quod bellum inchoatum est, incipit executio iustitiæ vindicatiuæ, ac proinde potest Princeps eam perficere, si velit, & non tenetur acceptare satisfactionem. Hoc tamen aliqui limitant, non teneri, si sit in actuali conflictu, teneri tamen, si cessauit conflictus actualis. Nos cum Molina asserimus, semper teneri, quando offertur certa & condigna satisfactio, non solum pro iniuria ante bellum, sed etiam in ipso bello illata; Ita vt aduersarius paratus sit, non solum omnia damna temporalia resarcire, quæ vsque ad illud temporis momentum facta sunt; sed etiam ad mortem tradere eos omnes, qui digni sunt morte. Ratio est, quia aduersarius eo momento, quo offert talem satisfactionem, cessat ab vlteriori iniuria: Et pro præterita iniuria nihil amplius potest Princeps exi-

gere, quam quod offertur.

5. Dices: Moraliter impossibile est, vt aduersarius præstet talem satisfactionem. Tametsi possit debitam satisfactionē præstare pro damnis temporalibus illatis; non tamen potest omnes illos in mortem tradere, qui digni sunt. Sic n. deberet & seipsum, & multos alios tradere; qui potius fugerent, vel in bello persisterent, quam se ad certam mortem paterētur destinari. Respondeo. Quando iniuria ab aduersario facta, est tantum materialis, ita vt ipse sine culpa & bona fide processerit, putans se habere iustam causam; tunc, si post conflictum intelligat se habere malam causam, vel certè aduertat, se non esse sufficientem ad resistendum, & ideo offerat debitam satisfactionem; tenetur Princeps eam acceptare. Nec talis satisfactio difficilis est, quia cum aduersarius fuerit sine culpa, non opus erit aliquem ad mortem tradere, sed sufficit, si damna illata resarciantur, eo modo quo resarciri possunt. Quando autem iniuria ab aduersario illata, est materialis & formalis simul, ita vt ipse mala fide processerit, sciens se habere iniustam causam, tunc si post conflictum offerat debitam satisfactionem, tenetur eam Princeps acceptare, si possibilis & certa est: Si autem incerta, aut moraliter impossibilis, non tenetur (saltem ex iustitia) sed potest in bello perseuerare. Vide Molinam loco citato.

X. QVÆSTIO.

An in bello iusto, postquam inchoatum est, liceat omnes hostes occidere, & eorum bona diripere?

1. HOc intellige, si hostes non offerant debitam satisfactionem, sed in bello iniusto perseuerent. Tunc quæritur, an liceat omnes interficere, & suis bonis spoliare?

4. Communis regula est, ea omnia tunc licere facere contra hostes, (occidendo, spoliando, destruendo, & in seruitutem redigendo) quæ necessaria sunt ad finem belli obtinendum. Finis belli defensiui, est legitima sui & suorum defensio, contra iniquum inuasorem. Quicquid ergo necessarium est ad hunc finem, hoc licitum est facere in bello defensiuo. Finis belli offensiui, vt supra dixi, triplex est. 1. recuperare res amissas. 2. vindicare iniuriam illatam. 3. Pacem & securitatem stabilire. Quicquid est necessarium ad hos fines, vel ad aliquē illorum obtinendum; hoc licitum est facere in bello offensiuo. Ita Valentia q. 16. puncto 3. assert. 1. Molina disp. 117. & alij passim.

3. Primo ergo licitum est, recuperare omnia damna, quæ vel ante bellum, vel in ipso bello illata sunt; inter quæ debent etiam

computari ſumptus in bello facti. Et quia huiuſmodi damna ſæpè non poſſunt recuperari, niſi diripiendo bona hoſtium; ideo licitum eſt ex tali direptione ſufficientē compenſationem quærere: ſed non vltra. Si quid vltra accipitur restitutioni obnoxium eſt. Excipiuntur tamen ſpolia ſeu prædæ, de quibus quæſtione 14. dicendum eſt.

4. Secundò licitum eſt, omnes hoſtes interficere, qui in actuali conflictu cōtra nos pugnant. Poſt conflictum vero (vt quando Ciuitas aliqua per conflictum capta eſt) non ſemper licet omnes interficere. Tunc quidem licet, quando conſtat nocentes eſſe; & non ſperatur firma pax & ſecuritas, niſi omnes interficiantur. In duplici caſu non licet. 1. Quando conſtat innocentes eſſe, eo quod bona fide putauerint ſe habere iuſtam cauſam. 2. quando quidem nocentes ſunt, ſed tamen cupiunt ceſſare à bello, & tanta eſt eorum multitudo, vt ſine graui detrimento, vel ſcandalo, vel etiam innocentum damno, interfici omnes non poſſint. Tunc enim eſſet contra charitatem omnes interficere; non tamen contra iuſtitiam, vt notat Molina diſp. 122. Concluſ. 3.

5. Tertiò licitum eſt, iniuriam illam vindicare. Vnde ſi hoſtes non ſolum damna temporalia, ſed etiam culpabilem iniuriam vel contumeliam intulerunt; licitum eſt, non ſolum diripere eorum bona, ad compenſationem damnorum temporalium; ſed etiam poſcere ad mortem eos omnes, qui authores iniuriæ extiterunt. (Molina diſp. 117.)

6. Quartò licitum est, omnia ista præstare, quæ ad pacem firmandam ac stabiliendam necessaria sunt. Licitum est ergo Ciuitates & munitiones hostium capere: & captas vel destruere, si aliter pax secura sperari non potest; vel retinere, quandiu periculum est nouæ rebellionis. Similiter licitum est in eorum terris nouas munitiones excitare, vt eorum rebellio coerceatur. Denique licitum est, omnes interficere, omnia eorum vastare ac diripere, si pertinaces ac desperati sint, à quibus, si viuant, firma pax sperari non possit (Molina ibidem.)

7. Quintò licitum est, obsides petere ab hostibus, postquam debellati sunt: quo securiores simus de pace in posterum seruanda. Sicut si Ciuis ciui iniuriàm fecerit, potest Iudex illum cogere, vt non solum satisfaciat illi pro iniuria illata, sed etiam vt satis det, vel ab vrbe recedat, si periculum sit, ne vlterius pergat iniuriam inferre. (Molina ibidem.)

8. Quæres, ad quem spectent Ciuitates & alia bona immobilia, quæ tempore belli eripiuntur hostibus? Respondeo. Si antea erant bona hostium, transeunt ad supremum Principem, qui iusto bello ea occupauit; quatenus iustam compensationem aut satisfactionem non excedunt. Si non erant bona hostium, sed ab ijs iniustè occupata detinebantur, prioribus Dominis restituenda sunt, eo quod ipsi eorum dominio legitimè non sunt priuati. Ita Valentia q. 16. puncto 3. propositione 4. Molina disp. 118. & colligitur ex L. *si captiuus*, ff. de captiuis, & L. *Pomponius*, ff. de acquirendo rerum dominio.

XI. QVÆSTIO.

An in bello iusto & bono liceat innocentes interficere?

1. INnocentum varia sunt genera. 1. Infantes & mulieres, 2. Monachi, Conuersi, Presbyteri. 3. Rustici ad agriculturam euntes, inde redeuntes, & in agro laborantes. 4. Legati & Oratores. 5. Peregrini & exteri. 6. Mercatores accedentes & abeuntes (cap. *innouamus*, de Treuga & Pace, & cap. *Paternarum*, 24. q. 3.) Hi omnes tam diu præsumuntur innocentes, quamdiu contrarium de illis non constat. His annumerandi sunt alij. 1. Multi è populo, qui nihil hostile moliuntur. 2. sponte dediti. 3. Obsides. Nisi etiam contrarium constet.

2. PRIMA CONCLVSIO. In bello, quantumuis iustum sit, nunquam per se, & ex intentione licitum est interficere vllos innocentes. Ita Valentia q. 16. puncto 3. Molina disp. 119. & alij ab eo citati. Et colligitur ex illo Exod. 23.7. *Insontem & iustum non occides.* Et ratio est, quia Princeps in propria Repub. non potest occidere innocentem, propter culpam alterius: Ergo nec in Repub. aliena: est enim contra iustitiam.

Dices: Israelitæ in veteri Testamento occidebant etiam mulieres & infantes, vt habetur Iosue 6. 21. *Ceperunt Ciuitatem, & interfece-*

non est subiecta iurisdictioni & dispositioni Reip. vel Magistratus, sed solius Dei, quatenus innocentes sunt: Aliud de externis eorum bonis, quæ sunt subiecta dispositioni & iurisdictioni Reip. & Magistratus.

2. PRIMA CONCLVSIO. Innocentes, qui sunt membra Reip. hostilis, contra quam iustum bellum geritur, possunt spoliari suis bonis temporalibus, quantum necesse est ad condignam compensationem faciendam, de qua q.10. §.3. dictum est: Ita Valentia q. 16. puncto 3. Molina disp. 121. Concl. 4. & apud ipsum Caietanus, Victoria, Couaruuias & alij. Ratio est, quia tota Resp. contra quam iustum bellum geritur, censetur hostis: ergo licitum est eam punire in omnibus suis membris, quatenus dispositioni & iurisdictioni illius subiecta sunt. At innocentes, quoad bona temporalia, subiecti sunt dispositioni & iurisdictioni Reip. ergo Resp. in iis puniri potest. Et ob hanc causam, quando aliqua Resp. vel Ciuitas, quæ iusto bello capta est, fit tributaria, non solum exigitur tributum à nocentibus, sed ab omnibus illius membris, siue nocentes, siue innocentes sint: Neque solum ab illis, sed etiam ab eorum posteris, quos constat innocentes esse.

3. Quæres: Si ex bonis nocentum sufficiens compensatio fieri posset, an tunc parcendum esset innocentibus? Respondeo. Compensatio dupliciter fieri potest. Primo, quando exigitur ab hostibus certa summa pecuniæ, statim persoluenda. Tunc æquitas postulat, v[...]

sol[...]

ſoli nocentes grauentur, ſi ſufficiunt ad præſtandam ſolutionem. Si non ſufficiunt, petant ſubſidium ab innocentibus quantum neceſſe eſt ad ſupplendum defectum debitæ ſolutionis. Et poſtea ſi commodè fieri poteſt, reſtituant. Secundo, quando non exigitur certa ſumma pecuniæ ſtatim perſoluenda, ſed toti Ciuitati imponitur annuum tributũ. Tunc omnes, tam innocentes, quam nocentes grauandi ſunt, cum ſuis poſteris, vt dixi. In priori caſu notandum eſt, aliquos in Republ. hoſtili eſſe innocentes quoad vitam, non tamen quoad bona temporalia: vt ſunt filij Ciuium nocentum. Nam bona temporalia filiorum & parentum ſunt eadem. Si ergo parentes, quoad bona temporalia nocentes ſunt; cenſentur etiam filij eſſe tales. Rurſum, aliquos vtroque ſenſu innocentes eſſe, & quoad vitam, & quoad bona temporalia: vt ſunt pupilli, viduæ, virgines adultæ, non ſubiectæ parentum poteſtati. Hi tempore belli, ſi compenſatio præſtanda ſit, debent eſſe potioris conditionis.

4. Quæres 2. An etiam ruſtici, qui ſunt membra hoſtilis Reip. grauari debeant? Ratio dubitandi eſt, quia in cap. *innouamus* (quod ſupra citaui) definitum eſt, eos tempore belli ſecuros eſſe oportere. Non ergo debent priuari bonis temporalibus ad faciendam condignam ſatisfactionem. Reſpondeo. Non eſt definitum, eos abſolutè ſecuros eſſe, ita vt nihil omnino debeãt oneris ſuſtinere: ſed ſecuros eſſe pro eo tempore, quo cum ſuis animalibus eunt ad colendos agros & inde reuertũtur. Quod ideo definitum

est,ne agri,tempore belli,maneant inculti. Alioqui sequeretur fames, quæ toti Reipubl. esset perniciosa.

5. Quæres 3. Si aliquis pagus vel Ciuitas illius Reip. contra quam iustum bellum geritur,non vellet illi adhærere, sed potius sequeretur partes alterius Principis, qui illam Remp. oppugnat; an in tali casu deberet aliquid conferre ad præstandam compensationem, quæ Reip. imposita est? Respondeo. Non debet. Nec alter Princeps, cuius partes secuti sunt incolæ illius pagi vel Ciuitatis, quicquam ab iis potest exigere, sed potius gratias agere, quod ipsorum subsidio victoriam consecutus sit. Vide Molinam loco citato.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Innocentes, qui non sunt membra hostilis Reip. non quidem possunt spoliari suis bonis temporalibus, ad faciendam compensationem, quæ hostili Reipub. incumbit (in quo differunt ab innocentibus,qui ad Remp. hostilem pertinent) possunt tamen spoliari iis bonis,quibus, si non spoliarētur, vsuri essent hostes contra nos. Cuiusmodi sunt arma, naues, pecunia, frumentum, equi, & similia. Ita Molina disp.121. Concl.1. & alij ab eo citati. Ratio est, quia si licitum est innocentes occidere,non quidem per se,sed per accidens, id est, non intentione nocendi ipsis, sed hostibus, quando status belli id exigit; multo magis in simili casu licebit eorum bona diripere.

7. Quæres, an eiusmodi bona ipsis postea restituenda sunt, præsertim cum sint bona innocē-tum,qui ad Remp. hostilem non pertinent. Re-

spondeo. Si illa bona consumpta sunt propter necessitatem belli, neque ex illis facti sumus locupletiores, non tenemur ea restituere. Ratio est, quia neque tenemur ex parte rei acceptæ, quæ iam periit, & ex qua non sumus facti locupletiores, vt suppono: neque ex parte iniustæ acceptionis, cum licitè & sine culpa acceperimus. Hostes tamen, qui sua culpa fuerunt causa acceptionis, tenentur ad restitutionem. Vnde, quando paciscimur cum hostibus, vt præstent nobis cōdignam satisfactionem pro illatis damnis, simul paciscendum est, vt restituant innocentibus, quæ illis, ipsorum culpâ ablata sunt. Si autem eiusmodi bona non sunt consumpta propter necessitatem belli, sed vel in proprios vsus consumpta, vel adhuc supersunt, tenemur ea Dominis suis restituere. Ratio est, quia nullum ius habemus ad eiusmodi bona, nisi quatenus necessaria sunt ad bellum: Si ergo vel supersunt, vel consumpta sunt extra necessitatem belli, nullo iure excusamur ab onere restitutionis.

XIII. QVÆSTIO.

An liceat innocentes iusto bello captos in seruitutem redigere?

1. ALIVD est loqui de Christianis, qui in hac re habent priuilegiū; aliud de Turcis, Saracenis, Iudęis, Gentilibus, qui nō habent. Item, alij innocentes sunt membra hostilis Reip. alij non sunt.

2. PRIMA CONCLVSIO. Non solum nocentes, sed etiam innocentes qui sunt membra hostilis Reipubl. si iusto bello capiantur in seruitutem redigi possunt; & iure gentium, fiunt mancipia ipsorũ capientium. Excipiuntur Christiani, qui nisi fidem Christi penitus negauerint, non debent in seruitutem redigi, sed tamen possunt capi, & iusto precio redimi. Prior pars habetur in iure ciuili, L. *si quid bello*, & L. *Hostes* ff. de captiuis. Et ratio est, quia vt supra dixi, tota Resp. contra quam iustum bellum geritur, cẽsetur hostis: Ergo in omnibus suis membris puniri potest, quoad bona fortunæ, quæ dispositioni & iurisdictioni Reipub. subiecta sunt: At libertas pertinet ad bona fortunæ: Ergo Resp. potest in omnibus suis membris priuari libertate, & in seruitutem redigi. Excipiuntur, vt insinuaui, Christiani, qui capti ab aliis Christianis non rediguntur in seruitutẽ, sed pecuniâ redimuntur. Sic enim legitima consuetudine, quæ vim legis habet, introductum est. De qua videri possũt Bartholus, Panormitanus, Couarruuias, & alij apud Molinam disp. 117. Cõcl. 4. Ex hac Conclusione sequuntur tria. 1. Omnes Turcas & Saracenos, tam infantes & mulieres, quã viros, qui à Christianis iusto bello capiũtur, fieri mancipia Christianorum. 2. Christianos nũquam fieri mancipia Christianorũ, propter consuetudinem communi consensu & vsu approbatam. 3. Christianos, de facto quidem fieri mãcipia Turcarum & Saracenorum; non tamen de iure: quia iusto bello non capiuntur. Nam bellum, quod Turcæ & Saraceni contra nos gerunt, iustum non est.

5. SECVNDA CONCLVSIO. Innocentes, qui non ſunt membra hoſtilis Reip. non poſſunt capi & in ſeruitutem redigi; niſi forte per accidēs, quando periculum eſt, ne aliquando coniungãt ſe hoſtibus, aut ab hoſtibus vi adigantur, vt ipſis ſubſidium præſtent. Sicut enim in tali caſu licitũ eſt, eiuſmodi innocētes ſpoliare armis, pecunia, frumento, vt præcedenti quæſtione dixi; ſic etiã licitum eſt ſpoliare libertate (Molina diſp. 120.)

XIV. QVÆSTIO.

An milites, durante bello, poßint prædari, ſeu ſpolia ab hoſtibus accipere?

1. SVperius q. 10. dictũ eſt, licitũ eſſe in bello iuſto, diripere bona hoſtiũ, & ex illa direptione condignam compenſationē acquirere pro damnis iniuſtè allatis, & pro ſumptibus in bello factis. Nunc quæritur, an ſpolia ſeu prædæ, quæ fiunt durante bello, licitæ ſint, & quo iure.

2. Cõmunis ſentētia eſt, eiuſmodi prædas quas accipiunt milites in bello iuſto, licitas eſſe, & iure gentium fieri ipſorum militum capientium: quas vero accipiũt in bello iniuſto, illicitas eſſe, & propriè vocari rapinas. Ita D. Thomas quæſt. 66. artic. 8. ad 1. Valentia qu. 16. puncto 3. aſſert. 3. Molina diſp. 117. Concl. 4. & alij paſſim. Et expreſſe habetur in iure Canonico cap. *Dicat*, 22. quæſt. 5. & in Ciuili L. *Si quid bello*, vt L. *Hoſtes* ff. de captiuis. Porrò per prædas intelliguntur res omnes mobiles, quæ auferri vel abduci

possunt. Cuiusmodi non modo sunt pecuniæ? vestes, supellex, pecora, sed etiam homines iusto bello capti, qui mancipia capientium fiunt. Nisi quod Christiani à Christianis capti excipiantur, vt q. præcedenti dictum est.

3. Quæres 1. An quando milites capiunt prædas ab hostibus, possit quisque pro se retinere, quod capit? Aliqui putant, prædas militum ad Ducem adferendas esse, vt inter ipsos pro quantitate meritorum diuidantur. Ita Couarruuias, & nonnulli alij apud Valentiam. Et colligitur ex iure canonico cap. *Ius militare* dist. 1. vbi sic legimus: *Ius militare est, prædæ decisio, pro personarum qualitatibus & laboribus iusta diuisio, ac Principis portio.* Et confirmatur exemplo Dauidis, qui prædam ab hostibus acceptam distribuit inter milites: nec solum inter illos, qui certamini interfuerant, sed etiam inter alios, qui apud sarcinas remanserant (1. Reg. 30. 20.) Respondeo. Si in aliquo Regno vel prouincia viget consuetudo, vel aliqua lex particularis, vt fiat huiusmodi prædarum diuisio, seruanda est. Sin minus, standum est iuri gentium, vt quisque militum pro se teneat, quod capit. (Molina & Valentia loco citat.)

4. Quæres 2. Quid faciendum, quando spolia seu prædæ, quæ hostibus eripiuntur, non erant hostium, sed iniustè ab illis possidebantur? Respondeo. Seruanda est cuiusque Regni vel nationis recepta & approbata consuetudo. Et quidem iure Cæsareo constitutum est, eiusmodi spolia, si ab hostibus in tutum locum erant perducta, non necessario restituenda esse prioribus

dominis. Si non erant in tutum locum perducta, restitui oportere. (L. *si quid bello* ff. de captiuis.) Vide Molinam disp. 118. vbi etiam notat, si prioribus dominis restituantur, debere ipsos compensare laborem & industriam militum, qui illa ex hostium manibus eripuerunt: Idque titulo actionis negotiorum gestorum.

XX. QVÆSTIO.

Quænã soleant esse peccata militum, & Ducum?

1. LOQVOR de peccatis militum, quà milites sunt. Solent autem his modis potissimum peccare. Primo, quando parati sunt militare cuicunque Principi, etiam in bello iniusto, modo stipendia accipiant. Secundo, quando non contenti suis stipendiis, aut ea turpiter consumentes, molesti sunt rusticis, apud quos hospitantur, extorquendo cibum & potum; & alia nessaria, vel etiam superflua; contra illud Luc, 3. 14. *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.* Tertio, quando deserũt stationem aut munitionem sibi commissam; contra L. 3. ff. ad legem Iuliam maiestatis, qua capite plectuntur, qui hostibus cedunt. Nisi forte nulla esset spes præualẽdi(Molina disp. 116.) Quarto, quando sine facultate deserunt castra contra datam fidem; præsertim si valdè necessarij sint cap. *infames 6.* quæst. 1. & L. *Omne* ff. de re militari.

2. Similiter subordinati Duces militum peccãt

his modis. Primo, quando lucri causa, non complent numerum suorum militum, & tamen capiunt stipendium pro completo numero. Secundo, quando dimissis veteranis & exercitatis militibus, nouos & imperitos minori precio substituunt. In vtroque casu tenentur ad compensanda bona, quę per huiusmodi fraudem impediuntur; & ad resarcienda damna, quæ inde emergunt: Cuiusmodi sunt, quod belli sumptus & conatus in irritum cadunt, quod Principis & Reip. honor læditur; quod ab hostibus Ciuitates, castra, & munitiones obtinentur; quod plurimi innocentes intereunt; quod sæpè religio Christiana in discrimē adducitur, & quæ similia sunt. Tertio peccant, quando non soluunt stipendia, sed permittunt militem à rusticis extorquere necessaria. Quarto, quando per aliquam prouinciam ducentes exercitum, accipiunt pecuniā ab obuiis pagis ac Ciuitatibus quæ offertur ad redimendam vexationem. Sic enim fit, vt dum aliqui exonerantur, alij plus æquo grauentur. Vide Molinam disp. 116.

3. Peccant etiam alij officiales in exercitu. Primo, quando qui ex officio debent victualia ad exercitum comportare, non diligenter id faciunt, sed per auaritiam aut negligentiam, dant militi corruptum cibum & potum, ex quo morbi oriuntur. Secūdo, quando lucri causa, pulueri tormentario admiscent aliquid extraneum, vt non sit aptus ad victoriam comparandam. Tertio, quando plus pecuniæ exigunt à milibus pro cibo, potu, vestibus, armis, & aliis necessariis quam præscriptum est. Quarto, quando in de-

ſignandis hoſpitiis, alicui militi dant tria aut quatuor chirographa, ad tres vel quatuor diſtinctas domos, vt in vnaquaque hoſpitio recipiatur, Tunc enim in vna habet hoſpitium; ab aliis accipit pecuniam pro ſubleuato onere (Molina ibidem.)

XVI. QVÆSTIO.

An in bello liceat vti inſidiis?

HÆc tria diſtincta ſunt. 1. An liceat vti inſidiis. 2. An liceat vti mendacio. 3. an liceat fidem datam hoſti violare. Duo poſteſteriora non licent. De primo quæſtio eſt. Reſpondeo. In bello iuſto licitum eſt vti inſidiis, modo fiat ſine mendacio & perfidia. Ratio eſt, quia non tenemur hoſti patefacere noſtra conſilia, vt ſe muniat, ac ſibi caueat: Ergo poſſumus aliquid moliri contra illum, de quo ipſe non cogitauerat; ac proinde poſſumus inſidiis contra illum vti. Habemus exempla in ſcripturis. Nam Ioſue ex mandato Dei, vſus eſt inſidiis contra vrbem Hai. Ioſue 8. 4. Et Iudith contra Holofernem (Iudith. 11. & ſequentibus) Vide plura apud Serarium in ca. 8. Ioſue, quæſt. 2.

XVII. QVÆSTIO.

An liceat bellare in die feſto?

1. D. Thomas qu. 40. art. 4. docet hæc duo 1. licitum eſſe, iuſtum bellũ gerere in die

[illegible]

[illegible]

4. Quæres, An etiam liceret, si æquè commodè obtineri posset victoria die profano, quam festo? Respondeo. Quando die festo non negligitur Missa, tunc non est peccatum mortale, bellum offensiuum exercere. Ita authores citati. Ratio est, quia in die festo solum prohibentur opera seruilia, id est, quæ seruorum propria sunt: at bellare non est opus seruile, quia non minus pertinet ad Dominos ac principes, quam ad seruos. An saltem sit veniale? Affirmat Bannes, quia bellum adfert magnas distractiones, quæ impediunt pietatem ac deuotionem, cui diebus festis vacandum est. Molina putat, non semper esse veniale, quia sæpè fit, vt milites, quando pugnant potius abstrahantur à peccatis, quam à pietate. Nam extra pugnam, quando in otio viuunt, multas habent peccandi occasiones, quas non habent in ipsa pugna actuali. Tunc potius solliciti sunt de pia morte & dolore peccatorum, quam de nouis peccatis perpetrandis.

5. Dices primò. In die festo non licet malefactores supplicio afficere: Idque propterea, quia per effusionem humani sanguinis, videtur aliquid decedere sanctitati diei festi. Vnde Iudæi dicebant Ioann. 18. 31. *Nobis non licet interficere quemquam*, quia scilicet erat dies festus. Et Matth. 26. 5. *Non in die festo*. Et Herodes post Pascha volebat occidere Petrum, quia in diebus azymorum non licebat (Act. 12. 3.) Ergo multo minus licet bellum gerere, quia plus sanguinis funditur in bello, quam in priuato supplicio. Respondeo. Non sequitur, quia maior ne-

cessitas est belli, quam priuati supplicij. Hoc differri potest sine vllo detrimento, illud sæpè non potest, nisi cum magno Reip. damno.

6. Dices secundo. In iure Canonico decernitur, abstinendum esse à bello certis anni temporibus. Sic enim legimus cap. 1. de Treuga & pace: *Treugas à quarta feria post occasum solis, vsque ad secundam feriam in ortu Solis: item ab aduentu Domini vsque ad octauas Epiphaniæ, & à septuagesima vsque ad octauas Paschæ, ab omnibus inuiolabiliter obseruari præcipimus.* Respondeo. Ille canon non est vsu receptus, vt notat ibidem glossa, & ex Theologis, Valentia, quæst. 16. puncto 5. in fine. Malderus quæst. 40. art. 4. & quidam alij. Deinde potest explicari de bello offensiuo extra omnem necessitatem. Nam in necessitate, licitum est quouis tempore bellum gerere, vt constat ex capite *si nulla*, 23. quæst. 8.

7. Dices tertio. In die festo non licet exercere ludos militares, vt sunt hastiludia, & torneamenta: Ergo multo minus bellum. Respõdeo. Hastiludia & torneamenta possunt dupliciter exerceri. 1. Eo fine ac euentu, vt homines inde fiãt habiliores ad bellum, & suo tẽpore possint prodesse Reipublicæ. Sic semper licita sunt. Secundo, Eo fine ac euẽtu, vt alter alteri noceat, sicut in duello: vel vt alter altero audaciorem se iactet, cum periculo vulneris aut mortis. Sic prohibita sunt. Priori sensu permittuntur à Ioanne 22. Extrauag. vnica, de torneamentis. Posteriori perhibentur à Concilio Lateranensi, cap. *fælicis*, de torneamentis. Vide D. Thom. quæst. 40. art. 1. ad 4. Bannem & Caietanum ibidem, Moli-

nam disput. III. Nauarrum in Manuali cap. 15. numer. 9.

XVIII. QVÆSTIO.

An Clericis licitum sit bellare?

1. HIc tria probanda sunt. 1. Clericos iure Ecclesiastico prohibitos esse bellare. 2. Non tamen iure naturali, aut diuino. 3. In quibusdam casibus posse illos bellare, non obstante prohibitione Ecclesiastica. D. Thom. quæst. 40. art. 2.

2. PRIMA CONCLVSIO. Clericis iure Ecclesiastico prohibitum est per seipsos, propria manu pugnare, cap. *Eos qui*. 20. quæst. 3. Et cap. *Quicunque Clericus*, & cap. *Clerici*, & cap. *Quicunque ex Clero*, 23. quæst. 8. Ratio prohibitionis sumitur ex D. Thoma, quia non decet, vt illi qui se tradiderunt militiæ spirituali, tractent arma vel negotia sæcularia, iuxta illud 2. Timoth. 2. 4. *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus*. Et confirmatur, quia omnes gradus Clericorum ordinantur ad ministerium altaris, vbi in Sacrificio Missæ repræsentatur mors Christi. Primæ Corinth. vndecimo 26. Ergo Clerici non debent alienum sanguinem fundere, sed potius cum Christo parati esse ad proprium sanguinem effundendum, *vt quod ministerio gerunt, opere imitentur*. Ob eandem caussam, inquit Diuus Thomas, institutum est ab

Ecclesia, vt effundentes sanguinem, fiant irregulares.

3. Dixi, *propria manu*, quia tametsi clerici per seipsos propria manu non debeant pugnare, possunt tamen multa alia facere, quæ ad bellum pertinent. Primo, possunt suadere bellum, vt notat D. Thomas art. 2. ad 3. Et apertè colligitur ex cap. *Scire vos oportet*, & cap. *Omni timore*, & capite *Hortatu*, 23. qu. 8. Secundo, possunt Principem secularem in subsidium vocare, vt bellum pro defensione Ecclesiæ suscipiat contra infideles. Vnde Augustinus Epist. 50. ad Bonifacium, de Maximiano Episcopo sic scribit: *Auxilium ergo petiuit ab Imperatore Christiano, non tam sui vlciscendi causa, quam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.* Tertio, possunt etiam indicere bellum, & Ducem belli constituere, qui vice ipsorum militiæ præsit, & bellum exerceat. Quod intellige de ijs Clericis, qui habent dominium & iurisdictionem temporalem, cuiusmodi est Pontifex; Archiepiscopi, Moguntinus, Coloniensis, Treuirensis; Episcopi, Bambergensis, Herbipolensis, Spirensis, & similes. Ita passim docent Theologi Et ratio est, quia qui habet dominium & iurisdictionem temporalem, post ea vti, ad quod instituta est & si per se non potest facere executionem, potest per substitutum. Quod expresse definitum est à Bonifacio cap. *Episcopus*, Ne Clerici vel Monachi, in 6. Quarto possunt similiter, cum consensu Superiorum, interesse bello, non quidem vt propria manu pugnent, sed vt iustè

pugnantibus succurrant in spiritualibus, exhortando, confessiones audiendo, à peccatis absoluendo, consolando, vt notat Diuus Thomas art. 2. ad 2. Et probat ex veteri Testamento, vbi Sacerdotes in bello iubebantur clangere buccinis, & militibus animum addere. Iosue 6. 4. Et Deuter. 20. 2.)

4. Quæres, An Clerici, qui ex consensu superioris sunt in bello, vt militem hortentur & cōsolentur, possint etiam excitare & hortari ad actualem pugnam? Respondeo: possunt in genere excitare ad pugnam & victoriam (quando agitur contra hostes Ecclesiæ) dicendo: *fortiter age*: vel, *ne succumbas*: vel, *strenue pugna pro fide.* Modo in particulari non dicant: *Interfice, occide.* Ita Valētia 16. puncto 4. Molina disputatione 108. circa medium, Nauarrus in manuali, capite 27. numer. 215. Et ratio est, quia Clerici ante conflictum possunt hortari militem ad fortiter pugnandum contra hostes fidei, vt omnes concedunt: Ergo etiam in ipso conflictu possunt idem facere, quando cum facultate Superioris possunt esse præsentes in conflictu. Nota. Multum interest inter hæc duo: *Pugna fortiter*, &, *interfice* vel *occide.* Nam hoc posterius est immediata seu propinqua causa mortis & effusionis sanguinis; Illud prius non item. Nam potest aliquis fortiter pugnare, neminē interficiendo, sed hostem terrendo, & in fugam conuertendo.

5. Dices, Contrarium colligitur ex capite, *Quod in dubiis*, de pœnis, vbi planè prohibitum est, ne Clerici in bello hortentur militem ad pugnandum. Verba canonis sunt hæc: *Quia verò*

tam Sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quam qui personaliter exercent conflictum, & hi qui alios incitant ad pugnandum, omnes enormiter peccant; de rigore canonico eos credimus deponendos. Respondeo, Duplex est solutio. Vna glossæ, asserentis canonem intelligi de bello iniusto. Nam hortari aliquem ad iniustè pugnandum, enorme peccatum est. Altera Nauarri, canonem intelligi de incitatione ad occidendum, & mutilandum in particulari. Non autem de incitatione ad fortiter pugnandum in genere. Vide Molinam disputatione centesima octaua post medium.

6. SECVNDA CONCLVSIO. Iure naturali non est clericis prohibitum bellare. Ita Molina locò citato, Bannes quæst. 40. artic. 2. Et plures alij; tametsi contrariū sentiat Valentia cum quibusdā Canonistis. Probatur primo, Quia Pōtifex potest dispensare cum Clerico, vt possit bellare: at non dispensaret, si esset prohibitum iure naturali. Secundo, Clericis iure naturali non est prohibitum matrimonium, aut mercatura, aut similia negotia sæcularia, quæ non minus distrahunt animum, quàm bellum: Ergo nec bellum iure naturali prohibitum est. Tertio, Leuitæ in veteri Testamento bellarunt contra idololatras, & ideo à Moyse laudati sunt, Exodi 32. 29. *Consecrastis manus vestras hodie Domino*: at non fuissent laudati, si iure naturali fuisset illis prohibitum pugnare. Idem dico de Mathatia, Iuda Machabæo, Ionatha, Simone, qui fuerunt summi Pontifices, & simul ordinarij belli Duces, vt patet ex libris Machabæorum.

7. DICES

7. Dices, non decet homines Deo consecratos attendere rebus ſæcularibus. Reſpondeo. Multa non decent, quæ tamen non ideo prohibita ſunt iure naturali. Verbi gratia, non decet homines Deo conſecratos attendere nuptiis, agriculturæ, mercaturæ, opificio; & tamen iure naturali non eſt illis prohibitum. Nam hæc duo inter ſe diſtincta ſunt. Primò, non decet hominem hoc facere. Secundò, Ex natura rei illicitum eſt ſeu malum, hoc facere. Quo pacto, non decet publicè ambulare Regem ſine famulo, ruſticum geſtare gladium, mendicum habere aurum; quæ tamen ex natura ſua non ſunt mala & illicita.

8. Prima Conclvsio. Clerici in quibuſdam caſibus poſſunt bellare, non obſtante prohibitione Eccleſiaſtica. Primò, Quando Pontifex diſpenſat. Secundò, Quando neceſſarium eſt ad defenſionem propriæ vitæ. Tertiò, Quando neceſſarium eſt ad defenſionem patriæ. Quartò, Quando neceſſarium eſt ad obtinendam magni momenti victoriam. Et in his caſibus non opus eſt diſpenſatione Pontificis. Aliqui addunt quintum caſum, quando neceſſarium eſt ad defenſionem innocentis. Vide Caietanum quæſtione quadrageſimà, articulo ſecundo. Malderum ibidem, Molinam diſputatione centeſima octaua, alios paſſim. Nec obſtat, quod Gratianus dicit Pontificem non poſſe diſpenſare; quia in hac re non ſequimur illius ſententiam.

9. Qværes, An quæ hactenus dicta ſunt

mortem certo alioqui imminentem. In quo solo casû putat Valentia duellum esse licitũ, quod deinceps ordine examinandum est.

I. QVÆSTIO.

An duellum, quod suscipitur ad ostentationem virium, aut voluptatem spectaculi licitum sit?

1. SEnsus est, an duellum sit licitum & legitimum medium ad talem finem consequendum, id est ad ostentandum robur, vel ad recreandos spectatores. Hoc ex duplici capite æstimari debet, 1. Ex parte medij. 2. Ex parte finis. Medium est difficile ac periculosum? quia ambo, qui duellum suscipiunt, exponunt se præsentissimo vitæ periculo. Finis est exigui momenti, videlicet inanis ostentatio virium, vel spectantium oblectatio. Quæritur ergo, an licitum sit, exponere se præsenti vitæ periculo pro re leuissima?

2. Communis sententia est, non esse licitum, sed seuerè prohibitum, vt patet ex cap. 1. de torneamentis, vbi sic legimus: *Torneamenta, in quibus milites ex condicto conuenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ, temerè congredi, vnde mortes hominum & animarum pericula sæpè proueniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamuis ei poscenti pænitentia non negatur, Ecclesiastica tamen careat sepul-*

tura. Et ratio eſt, quam inſinuaui; Quia ſtultum ac temerarium eſt, exponere ſe vitæ periculo ac ſalutis, pro inani oſtentatione vel oblectatione. Hinc ſequitur peccare Duces militiæ, qui inter ſe committunt milites pari numero ex vtraque parte factionis, vel ſpectaculi, vel oſtentationis cauſa; Sicut fecerunt Abner & Ioab. (2. Reg. 2. 14.)

3. QVÆRES, An nullo caſu licitum ſit duellum inter milites contrariæ factionis? Quod intelligitur ex parte illius, qui militat in bello iuſto. Reſpondeo. In duobus caſibus licitum eſt. Primo, quando miles noſtræ partis in bello iuſto, prouocat militem alterius factionis, eo animo, vt ſi alter recuſet, noſtri milites fiant alacriores ad bellum. Nam in tali caſu, non ſuſcipitur duellum ad ſolam oſtentationem virium, aut voluptatem ſpectantium, ſed ad iuſtum bellum promouendum. Secundo, quando miles contrariæ partis prouocat noſtrum militem ad duellum; ſicut Goliath prouocauit vnum ex Hebræis. Tunc noſter, qui iuſtam cauſam fouet, poteſt acceptare duellum eo animo, vt oſtendat noſtros milites non timere hoſtem, ſed paratos eſſe ad certamen, quandocunque hoſti viſum eſt. Hoc etiam prodeſt ad promouendum iuſtum bellum, & ad hoſtem deterrendum. Et ſic ex diuino inſtinctu fecit Dauid in duello contra Goliath. Quamuis enim duellum illud, ex parte Goliath, fuerit illicitum, quia & pro iniuſta cauſa, & ad virium oſtentationem ſuſceptum: tamen ex parte Dauidis fuit licitum, eo modo

quo dixi, quia fiebat ex instinctu Dei, da debilitandos Philistinorum animos, vt habetur 1. Reg. 17. 51. *Videntes autem Philistiim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.* De vtroque casu videri potest Sanchius lib. 2. moralium cap. 39. num. 13. & 14. & alij ab eo citati. Et ratio est, quia homo priuatus potest exponere se periculo vitæ pro communi bono conseruando vel promouendo.

II. QVÆSTIO.

An duellum, quod suscipitur ad vindicandam iniuriam, sit licitum?

1. NOn esse licitum, docent Valentia q. 17. puncto 1. Sanchius li. 2. cap. 39. n. 15. & alij. Ratio est, quia priuata persona non potest vindicare iniuriam sibi factam, vt patet ex scripturis, Matth. 5. 39. *Ego autem dico vobis, non resistere malo.* Et Matth. 36. 52. *Conuerte gladium tuum in locum suum.* Et Rom. 12. 17. *Nulli malum pro malo reddentes.* Et infra: *Non vosmetipsos defendentes, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindicta: Ergo retribuam, dicit Dominus.*

2. Publica persona potest quidem vindicare iniuriam, sed per viam iuris aut belli vindicatiui; non autem per duellum. Ratio est, quia qui vult vindicare iniuriam, debet se habere per modum agentis, respectu alterius, quem vult punire: Ac proinde debet esse fortior

ac potentior, vt moraliter certus ſit de victoria. At in duello, alter altero non cenſetur fortior, quia vterque paribus armis & æquali ſorte procedit ad certamen; nec moraliter certum eſt, vtri victoria ſit obuentura. Ergo duellum non poteſt eſſe accommodatum medium, ad vindicandam iniuriam. Niſi fortè in vno caſu. in quo neceſſe eſſet bellum reſoluere in duellum, vt q.4. dicturus ſum. c

---

III. QVÆSTIO.

An duellum, quod ſuſcipitur ad indagandam veritatem & iuſtitiam alterius partis, ſit licitum?

1. HOc genus duelli fuit olim valdè vſitatum. Quandocunque enim alicuius criminis, vel cuiuſcunq; alterius iuris probatio erat obſcura, tũc vel actor prouocabat reum ad duellum; vel reus ipſe offerebat ſe, eo animo ac fine, vt ſi reus vinceret, haberetur pro purgato & innocente: ſi ſuccumberet, pro conuicto & nocẽte. Et ob hanc cauſam, duellum à quibuſdam ſolet appellari *Iudicium*, quia in duello iudicium Dei expectabatur. Quo pertinet illud Ciceronis pro Ligario: *Nunc certè melior ea cauſa iudicanda eſt, quam etiam dij adiuuerint.* Vide authores apud Sanchium libro 2. cap. 29. n. 1.

2. Nunc quæſtio eſt, an hoc genus duelli, quod computatur inter purgationes vulgares, licitum ſit, nec-ne? Reſpondeo. Illicitum

est, & damnatur in iure Canonico, ca. *Monomachiam*, 2. q. 3. & cap. *Significantibus*, de purgatione vulgari. Et merito, quia duplex malitia reperitur in hoc duello. Vna superstitionis, vt notat Diuus Thomas quæst. 95. art. 8. ad 3. Altera mendacij. Nam duellum, quod assumitur in testimonium veritatis, seu in testimonium proprij iuris ac innocentiæ, ex se fallax est, respectu illius finis; quia sæpè contingit innocentem in duello succumbere, vt habetur in citato cap. *significantibus*.

3. Hic aliqui vlterius disputant, an liceat duellum suscipere ad terminandum litem criminalem vel ciuilem? Vel ad defensionem vitæ ac rerum suarum, pendente lite? Sed eadem est responsio, quæ data est; non licere. Primò, quia duellum, cum ex se fallax sit, non potest esse aptum medium ad indagandam veritatem, vt dixi: nec consequenter ad terminandam litem, quæ secundum veritatem & iustitiam terminari debet. Secundo, quia sunt alia media aptiora, quæ possumus vsurpare; vt est conuentio partium; aut sententia Iudicis, si partes agnoscant communem Iudicem, aut bellum, si non agnoscunt communem Iudicem.

4. Quæres primo, Si innocens certo sciat, se per fraudem in iudicio opprimendum ab actore, & iniustè condemnandum ad mortem; an tunc liceat illi duellum offerre vel acceptare, ad euadendam iniustam mortem? Aliqui negant, vt Abulensis & Salonius apud Sanchium numero 7. Ratio est, quia non

licet, nisi titulo iustæ defensionis: at in duello cessat titulus iustæ defensionis; Quia solus ille censetur se iustè defendere, qui ad pugnam cogitur ab iniquo inuasore. Nemo autem cogitur ad duellum, sed sponte & ex condicto illud suscipit. Alij contra sentiunt, vt Valentia quæst. 17. puncto 1. Cum Caietano & Nauarro. Ratio est, quia semper licitum est subire minus malum ad euitandum maius; At minus malum est, exponere se periculo mortis per duellum, quam incurrere certam mortem per iniustam condemnationem: Ergo ad certam mortem euadendam, licitum est subire periculum duelli. Neque deest titulus iustæ defensionis, quia quando non superest alius defendendi modus, potest aliquis per duellum iustè se defendere. Is autem, qui in tali casu defendit suam innocentiam, cogitur id facere ab iniquo actore, qui per fraudem vult illum opprimere, & iniquam condemnationem à Iudice impetrare. Quamuis enim ex condicto suscipiat duellum, non tamen susciperet, nisi iniustè compelleretur.

5. Aliqui addunt, innocentem in tali casu, occultè posse iniuriosum actorem interficere, & sic suam innocentiam defendere, ac in tuto collocare. Et talis defensio certior est, quam per duellum. Nam in duello periculum est, ne innocens occidatur. Si autem innocens occultè interficiat aduersarium, iam extra periculum est. Sunt qui vlterius addant, innocentem teneri prætermittere duellum; si potest occultè aduersarium occidere, & sic certam

mortem, alioqui imminentem euadere: Quia ex duobus mediis, quæ ambo licita sunt, illud præferendum est, quod efficacius est ad euadendam mortem. Vide Sanchium numero septimo.

6. Quæres secundo, si innocens damnaretur ab iniquo Iudice, vt vel mortem subeat, vel in duello pugnet; an liceret ei duellum acceptare? Negat Ostiensis, & nonnulli alij apud Sanchium. Primo, quia duellum est fallax medium ad indagandam veritatem, vt dixi. Secundo, quia innocens non patitur iniuriam ab eo, cum quo pugnaturus est, sed à Iudice: Ergo non potest cum illo suscipere duellum, & vitam illius exponere periculo, cum sit æquè innocens. Alij affirmant, vt Angelus, Toletus, Nauarrus, apud eundem. Ratio est, quia tametsi innocens non patiatur iniuriam ab eo, cum quo pugnaturus est, sed à Iudice; habet tamen ius euadendi certam mortem per incertum duelli euentum, etiam cum detrimento tertij; quia in tali casu potest plus seipsum diligere, quam proximum. Præsertim, cum iniquus Iudex vtatur illo tertio, tanquam instrumento ad exequendam iniquam sententiam, quoad vnam illius partem. Et confirmatur, quia si Iudex offerret illi duellum cum Leone vel Tauro, posset illud periculum subire ad euadendam certam mortem. Hæc sententia probabilior est, si innocens suscipiat duellum, non eo fine ac animo, vt se purget ab obiecto crimine, & testetur suam innocentiam, (quia hoc esset superstitiosum, vt dixi) sed vt euadat certam mortem,

quam aliter euadere non poteſt. Hoc enim nihil aliud eſt, quam defendere ſuam vitam in caſu neceſſitatis, in quo non occurrit alia defendendi ratio.

IV. QVÆSTIO.

An duellum, quod ſuſcipitur ad dirimendum bellum, ſit licitum?

11. DIctum eſt q. 1. §. 3. Tempore belli licitũ eſſe duellum, in duplici caſu: Non ad bellum dirimendum, ſed ad promouendum. Nunc quæritur, an etiam licitum ſit ad dirimendum? Reſpondeo. Tunc licitum eſt, quando Princeps, qui iuſtum bellum gerit, videt ſe imparem eſſe, ac probabiliter timet ſuccumbere niſi bellum mutet in duellum. Ita Caietanus q. 95. art. 8. Valentia q. 17. puncto 1. Zanchius n. 16. & alij ab eo citati. Ratio eſt, quia in tali caſu ceſſat malitia duelli. Nam malitia eius in eo cõſiſtit, vt ſæpè dixi, quod vterque, inter quos duellum eſt, coniiciat ſe in periculum mortis, ſine ſufficienti cauſa; At hoc non fit in propoſito, reſpectu illius, qui gerit iuſtum bellum. Tametſi enim coniiciat ſe in periculũ mortis, hoc tamen facit ex ſufficiẽtiſſima cauſa; quia per periculum priuatæ mortis, vult totum exercitum liberare à maiori periculo publicæ cladis ac internecionis. Nam maius periculum eſt, quando debilior exercitus confliget cum fortiori in

bello, quam quando par pugnat cum pari in singulari duello.

2. Et in hoc casu, non solum licitum est acceptare duellum, sed etiam offerre, vt bene notat Valentia ex Caietano; quia nihil aliud spectatur, quam defensio totius exercitus, qui in periculo est. Est autem licita talis defensio, siue offeras duellum aduersæ parti, siue oblatum acceptes. Non enim offertur animo vindicandi, sed defendendi.

V. QVÆSTIO.

An duellum, quod suscipitur ad defensionem proprij honoris, sit licitum?

1. HÆc duo distinguenda sunt. 1. Defendere proprium honorem, ne lædatur. 2. Læsionem proprij honoris iam factam vlcisci, seu vindicare. Hoc posterius illicitum est, vt patet ex quæst. 2. vbi ostendi, prohibitum esse duellum, quod suscipitur ad vindicandam iniuriam. Quando enim alter, lædendo tuum honorem, fecit tibi iniuriam, non debes vindicare per duellum, sed per viam iuris, aut belli vindicatiui.

2. De priori manet quæstio, an scilicet licitum sit duellum, ad defendendum proprium honorem, ne lædatur. Aliqui affirmant, teste Bannesio quæst. 64. art. 7. dub. 3. Ratio est, quia si

vir nobilis, aut miles prouocatus ad duellum, non acceptet, magnam facit iacturam sui honoris: Ergo ad cauendam hanc iacturam, potest duellum acceptare. Et confirmatur 1. Quia qui prouocat alterum ad duellum, habet se instar inuasoris, ad honorem illius auferendum: Ergo aliter potest defendere suum honorem, & duellũ oblatũ admittere 2. Maior ignominia est, duellum oblatum recusare, quam fugere. Si ergo vir fortis non audet fugere, ne faciat iacturam sui honoris; non audebit etiam duellum abnuere, propter eandem causam.

3. Contrarium tenent Caietanus, Sotus, Nauarrus, Bannes, Valentia, & plerique alij apud Sanchium n. 9. Ratio est, quia quando agitur de verò honore vel ignominia, non oportet spectare, quid sentiant homines improbi & mundani? sed quid probi & sapientes. Nam multa censentur ignominiosa apud mundanos, quæ honorifica sunt apud sapientes; vt recusare oblatam scortationem, ebrietatem, & similia, quibus improbi delectantur. Quamuis ergo apud improbos & mundanos ignominiosum sit, oblatum duellum respuere; tamen apud probos & sapientes honorificum est. Et merito. Nam probi & sapientes seruant hanc regulam: Honorificum est respuere, quicquid diuinæ legi aduersatur. At scortatio, ebrietas, duellum, & similia, diuinæ legi aduersantur: Ergo honorificum est ea respuere.

4. Addo, quod etiam apud mundanos cesset ignominia, si prouocatus respondeat prouocanti: Vt scias me non esse timidum & ignauum,

BIBLIOTECA C. F. M. MONTEFUSCO (Av)

paratus sum me defendere, quandocunque me inuaseris. Nolo tamen ex condicto duellum acceptare, quia diuinæ legi contrarium est. Ita Valentia & Bannes. Et ratio est, quia paratum esse ad iustam sui defensionem, non est malum. Est autem malum, ex condicto acceptare duellum, sine causa sufficienti.

5. Nec obstat, quod prouocans ad duellum habeat se instar inuasoris. Nam prouocatus potest se defendere contra inuasorem, sine duello, vt dixi. Potest enim dicere: Si me inuaseris, defendam me. Neque necesse est, vt dicat: defendam me duello. Quod obiicitur de fuga, facilè diluitur ex dictis. Nam etiamsi aliquando possit esse ignominiosum, fugere: tamen duellum recusare, honorificum est. Neque sequitur; Non est ignominiosè fugiendum: ergo duellum est acceptandum. Nam datur medium; quia potes te defendere, vt nec fugias, nec duellum acceptes.

6. Dices. In quibusdam religionibus militaribus statutum est, eum ad huiusmodi Religiones inhabilem esse, qui prouocatus ad singulare certamen, abnuerit: Ergo etiam apud Religiosos homines cēsetur ignominiosum, oblatum duellum non acceptare. Respondeo. Statutum illud (cuius meminit Petrus Nauarra apud Sanchium) videtur relictum esse ex praua consuetudine, quæ olim viguit. Nunc autem eneruatum est per omnes canones, qui huiusmodi duellum interdixerunt.

VI. QVÆSTIO.

An duellum, quod suscipitur ad defensionem bonorum temporalium, sit licitum?

1. DEfensio bonorum temporalium potest dupliciter cõtingere. Primo, Quando coram Iudice mouetur lis seu controuersia inter reum & actorem, de bonis temporalibus, vt de hæreditate, testamento, legato, donato, empto, vendito. Tunc non licet litem dirimere per duellum, vt dictum est quæst. 3. §. tertio. Secundo, Quando non mouetur controuersia, sed aliquis iniustè inuadit res meas; &, nisi permittam, offert mihi duellum. Tunc quæritur, an possim illud acceptare, & sic res meas defendere? Ratio dubitandi est, quia inuasor auferendo res meas, facit mihi iniuriam. Cum ergo ius habeam propulsandi iniuriam, & res meas conseruandi, cur non liceat hoc facere per duellum? Et confirmatur, quia milites possunt Ciuitatem, munitionem, & alias res externas bello defendere: Ergo à simili.

2. Sed communis sententia est, non esse licitum suscipere duellum, pro sola defensione rerum externarum. Probatur ex duplici principio. Primo, quia in duello, vita vtriusque partis exponitur præsenti periculo; non ex necessitate, sed ex condicto. At non licet, ex condicto,

vitam vtriusque exponere præsenti periculo; pro sola defensione rerum externarum; cum vita vtriusque sit maioris momenti, quam res externæ alterius. Secundò, quia sunt alia duo media aptiora ad hunc finem. Vnum, per simplicem defensionem, extra duellum. Possum enim, non ex pacto (vt in duello fit) sed ex bona occasione, si offertur, inuasorem repellere; Et si necesse sit, interficere, vt res meas mihi conseruem, præsertim si sint magni pretij. Alterum per viam iuris; quia si simplici defensioni non esset locus, ob periculum propræ vitæ, (vt si inuasor esset fortior, quam ego) possum illum accusare de iniuria, & per sententiam Iudicis compellere ad restitutionem. Ex his duobus mediis, alterum potest eligi. Nam si aduertam me fortiorem esse inuasore, possum vi illum repellere: Sin minus, ad sententiam Iudicis recurrendum est. Vtrobique cessat periculum propriæ vitæ. At in duello tam mea, quam inuasoris vita, periculo exposita est.

3. DICES, Sicut in simplici defensione cessat periculum propriæ vitæ, quando aduerto me fortiorem esse; sic etiam in duello. Respondeo. Non ita est. Nam in simplici defensione potest contingere, vt sim fortior, quia melius armatus & instructus sum, quam aduersarius. At in duello, paribus armis, & æquali conditione pugnandum est. Hic igitur plus periculi est, quam ibi.

4. Quod obijciebatur de militibus, non est simile. Primò, propter causam allatam, quia milites, qui pugnant in bello, non tenentur pa-

ribus

ribus armis & æquali conditione pugnare cum hoste; sed possunt maiori numero, meliori loci conditione, & potioribus armis confligere: vel si illa non suppetunt, à pugna tantisper abstinere. Ac proinde minori periculo expositi sunt, quam qui pugnant in duello. Secundo, quia milites, etiamsi aliquando cogantur vitam suam exponere præsenti periculo, non tamen id faciunt pro priuato bono, sed pro publico: Quod laudabile est.

VII. QVÆSTIO.

An duellum, quod suscipitur ad defensionem propriæ vitæ, sit licitum?

1. HIc etiam adhibenda est distinctio, vt supra monui. Dupliciter enim potest defendi propria vita per duellum. Primo, quando præter duellum, superest alius defendendi modus. Et tunc non est licitum defendere per duellum, quia nemo sine necessitate, debet vitam propriam & alienam exponere præsenti periculo. Nulla autẽ est necessitas, si præter duellũ superest alius defẽdendi modus. Secundo, quãdo non superest alia defendendi ratio, nisi per duellum; Tunc licitũ est, per duellum defẽdere. Nam in tali casu, vel certa mors subeũda est, vel periculum mortis. At licitum est, potius eligere periculum mortis cum spe vitæ; quam certam mortem sine vlla spe euadendi.

2. Ex dictis sequitur, duellum, generatim loquendo, licitum esse in duplici casu. Primo, quando quis videt se iniustè occidendum, nisi acceptet duellum. Secundo, quando bonum commune id postulat, vt duobus exẽplis ostensum est. Vno, q. 1. §. 3. Altero q. 4. §. 1.

Dices, Videtur esse tertius casus, in quo duellum sit licitum, nempe ad euadendam iustam mortem, quam meritus es. Quem casum sic propono. Si duo essent iustè condemnati ad mortem, & Iudex cogeret illos ad duellum, ea lege, vt, qui vinceret, mortem euaderet; tunc vtrique liceret, cum spe euadendi mortem, acceptare duellum. Nam in eo casu quisque esset executor iustæ sententiæ in alterum. Respondeo. Aliqui admittunt hunc casnm. Sed tria addenda sunt. Primo, Iudicem imprudenter facere, si reos legitimè damnatos, & ad mortem bene dispositos, subito ad duellum hortetur, & nouo peccandi periculo exponat, sine vlla causa vel necessitate. Secundo, reos non teneri acceptare huiusmodi duellum; quia nemo tenetur subterfugere iustam mortis sententiam, sine vrgente necessitate, quæ hic nulla est. Tertio, reos melius facturos, si sustineant iustam mortem sine periculo noui peccati; quam si duellum admittant cum periculo iterum peccandi.

VIII. QVÆSTIO.

Quæ sint pœnæ constitutæ in eos, qui suscipiunt illicitum duellum?

1 ANtiquo iure pœna suspensionis statuta est in Clericos duellum exercentes, siue ipsi duellũ obtulerint, siue acceptauerint (cap. 1. de Clericis pugnantibus in duello) disputant authores, an sit suspensio lata, an ferenda? videatur Sanchius l. 2. c. 29. n. 18.

2 Nouo iure, variæ pœnæ constituitæ sunt: tum à Conc. Trid. sess. 25. c. 19. de reformatione: tum à varijs Pontificibus, Pio quarto, Gregorio decimo tertio, Clemente octauo. Quas copiosè persequitur Sanchius loco citato. Summa eorum est hæc. 1. Excommunicantur omnes, qui duellum exercent. 2. Excommunicantur Imperatores, Reges, Principes, qui concedunt locum pro duello exercendo. 3. Excommunicantur omnes, qui præbent consilium, fauorem, auxilium ad duellum: & qui præsentes adstant vel intersunt, 4. Morientes in duello priuantur sepultura Ecclesiastica. 5. Clerici, præter excommunicationem, priuantur etiam dignitatibus, beneficijs & officijs Ecclesiasticis, si aliquo modo ad duellum cooperentur.

CAPVT XXVII.

De Scandalo.

1 SCandalum propriè significat hæc tria 1. Offendiculum, quod in via obijcitur. 2. Offensionem pedis, qua quis impingit in huiusmodi offendiculum. 3. Lapsum seu ruinam ex tali offensione seu impactione consequentem. Metaphoricè significat hæc tria. 1. Dictum vel factum alterius quo proximus offenditur. 2. Ipsam proximi offensionem. 3. Lapsum seu peccatum proximi, quod sequitur ex tali offēsione. Vide D. Hieron. in c. 15. Matt. circa illa verba; *Scitis quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt.* Et Valentiam q. 18.

2 Nos sumimus hic primo & tertio modo, nēpe pro offendiculo & pro lapsu. Et sic distinguitur à Theologis duplex scandalum. Vnum actiuum, nēpe offendiculum, quod quis proximo suo ponit: alterum passiuum, nempe lapsus seu peccatum proximi, quod sequitur ex offēdiculo posito. Quæres, quare non agimus etiã de scandalo secundo modo sũpto, nēpe de offensione? Respondeo, quia solũ agimus de scandalo, quatenus est peccatum. Offensio autem, qua quis offenditur alterius peccato, non est peccatum, nisi accedat lapsus. Nã multi boni viri offendũtur aliorum peccatis, & tamen non peccant.

3. His præmiſſis, quæritur 1. Quid ſit ſcandalum actiuum & paſſiuum. 2. An ſit ſpeciale peccatum. 3. An cadat in viros perfectos. 4. An ſuadere alteri minus peccatum, vt omittat maius, ſit ſcandalum actiuum. 5. An ad euitandum aliorum ſcandalum paſſiuum, debeamus aliquando omittere opera præcepti. 6. An ad eundem finem debeamus aliquando omittere opera, quæ non ſunt præcepti. 7. An liceat petere mutuum ab vſurario, ita vt ſcandalum inde ſecutum, nobis non imputetur. 8. An ſimiliter liceat petere Sacramenti adminiſtrationem, ab excommunicato. 9. An liceat vendere res aliquas, quibus emptor abuſurus eſt.

I. QVÆSTIO.

Quid ſit ſcandalum actiuum & paſſiuum?

1 SCandalū actiuum (quod tenet ſe ex parte ſcandalizantis) *eſt dictum vel factum minus rectum, præbēs alteri occaſionem peccandi.* Ita D. Thomas quæſtione 43. articulo 1. & alij paſſim. Dicitur primo, *dictum vel factum*, quia poteſt aliquis alteri, vel verbo vel facto, præbere occaſionem peccandi: non autem interna cogitatione, quæ, cum alteri incognita ſit, non poteſt illi præbere occaſionem peccandi. Secundo dicitur, *minus rectum*, id eſt, inordinatum, ſeu carens aliqua rectitudine: Vel, quia per ſe malum

est, vt blasphemia, detractio, furtum, homicidium: Vel, quia speciem mali habet, vt si die prohibito comedas carnem cum dispensatione, vel aliquid aliud facias, quod tibi quidem liceat, sed alij nesciant tibi licere. De quo generatim loquitur Apostolus 1. Thessalonicensium 5. 22. *Ab omni specie mali abstinete vos.* Tertio dicitur, *præbens occasionem peccati*, vt distinguatur à dicto vel facto bono, quod non præbet alteri occasionem peccati, licet alter possit inde arripere occasionem, vt paulo post videbimus.

2. Scandalum passiuum est lapsus seu peccatum illius, qui scandalizatur. Hoc scandalum latius patet, quam actiuum. Nam aliquando oritur ex scandalo actiuo, id est, ex alterius dicto vel facto inordinato: Aliquando ex bono opere alterius, non habente speciem mali. Ita Diuus Thomas articulo 1. ad 4. Et quidem, si oritur ex scandalo actiuo, dicitur scandalum datum: si ex bono opere, scandalum acceptum. Nam qui inordinatè aliquid dicit vel facit, dat alteri occasionem peccandi: qui autem bene operatur, non dat alteri occasionem peccandi, sed alter accipit.

3. Solet dupliciter diuidi scandalum passiuum. Primò, in scandalum datum & acceptum, vt iam dixi. Secundo, in scandalum Pharisæorum & pusillorum. Quæ diuisio non eodem modo explicatur ab omnibus. Nam aliqui docent, scandalum datum esse idem, quod scandalum pusillorum, de quo CHRISTVS in Euangelio: *Quincunque scandalizauerit vnum*

de pusillis istis, &c. Scandalum vero acceptum esse idem, quod scandalum Pharisæorum, (Sanchius libro 1. moralium cap. 6. numero 1. & Valentia quæstione 18. puncto 1.) Si ita est, tunc scandalum pusillorum est, quod oritur ex opere alterius inordinato: Pharisæorum, quod ex bono opere, vel potius inuidia boni operis. Alij putant, vtrumque scandalũ, tam pusillorũ quam Pharisæorũ, nasci ex bono opere alterius: & in eo solum differre, quod pusilli ex ignorantia aut infirmitate, Pharisæi ex malitia scandalizentur in bono alterius opere. (Vasquez in opusc. de scandalo, articulo primo, notat. 2.

4. Fortasse erit clarior diuisio, si ex bimembri fiat trimembris, hoc modo. Aliud est scandalum ex malitia, aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate. Primum oritur ex opere bono: Secundũ ex opere habente speciem mali, tertium ex opere malo. Nam mali homines, cuiusmodi erant Pharisæi, ex mera malitia, & potissimum ex inuidia vel odio scandalizantur, quando vident proximum aliquid boni facere. Pusilli ex ignorantia, quando vident aliquid fieri, quod habet speciem mali. Infirmi ex fragilitate, quãdo vident alios peccare. Et hoc, vt plurimum. Nam aliquando aliter fieri potest.

5 Ex dictis sequitur, aliquando dari scandalum actiuum sine passiuo, vt cum vnus inordinatè loquendo vel agendo, præbet alteri occasionem peccandi, & alter non peccat. Aliquando passiuum sine actiuo, vt cum Pharisæi scandalizantur in operibus bonis. Aliquando vtrumque simul, vt cum aliquis scandali-

zatur, in alterius opere inordinario. (D. Thom. art. primo ad 4.

II. QVÆSTIO.

An vtrumque scandalum sit peccatum speciale.

TRia quæri possunt. Primo, An vtrumque scandalum, tam actiuum, quam passiuum, sit peccatum. Secundo, An vtrumque sit peccatum speciale. Tertio, An vtrumque sit mortale. De quibus Diuus Thomas articulo 2. 3. & 4.

1. PRIMA CONCLVSIO. Vtrumque scandalum, tam actiuum, quàm passiuum, semper est peccatum. Ita Diuus Thomas articulo 2. Et patet ex definitione vtriusque. Nam scandalum actiuum, *est dictum vel factum minus rectũ, præbens alteri occasionem peccati.* Vbi notandæ sunt duæ illæ particulæ, *minus rectum,* &, *præbens occasionem peccati.* Quæ apertè insinuant, aliquam malitiam esse in scandalo actiuo. Similiter scandalum passiuum, vt dixi, nihil aliud est, quam peccatum eius, qui scandalizatur.

2 DICES. Omne peccatum debet esse voluntarium: At scandalum non est voluntarium, sed necessarium, vt patet ex illo Matth. decimo octauo, versu 7. *Necesse est, vt veniant scandala.* Respondeo. Necesse est, non absolutè, sed cõsiderata hominum peruersitate, qui à peccatis

non abstinent, vt interpretatur Diuus Thomas, articulo secundo ad primum. Sicut enim rectè dicimus: Necesse est venire bella, si homines non abstinent ab iniuriis; venire morbos, si non abstinent ab intemperantia: Sic etiã venire scandala, si non abstinent à peccato. Vide alias interpretationes apud eundem.

§. SECVNDA CONCLVSIO. Scandalum actiuum aliquando est speciale peccatum, aliquando generale: Passiuum, nunquam est speciale. Ita D. Thomas articulo 3. Priorem partem sic explico. Scandalum actiuum tunc est peccatum speciale, quando fit ex intentione inducendi alterum ad peccatum, quatenus peccatum est: Tunc generale, quando non fit ex tali intentione. (D. Thomas loco citato, Vasquez in 1. 2. disputatione centesima. 2. cap. 4. num. 7. Sanchius num. 3. & alij ab eo citati.) Ratio est, quia illud est speciale peccatum, quod habet specialem finem, & opponitur speciali virtuti: At scandalum, quando fit ex intentione inducendi alterum ad peccatum, habet specialem finem, distinctum à fine furti, homicidij, & aliorum peccatorum specialium; & opponitur speciali virtuti, nempe correctioni fraternæ, cui non opponuntur alia peccata: Ergo tunc est speciale peccatum. Quando vero non fit ex tali intentione, tunc non habet peculiarem finem, neque opponitur speciali virtuti, sed potest habere diuersos fines, & opponi diuersis virtutibus. Nam potest aliquis alteri dare scandalum, vel per furtum, vel per homicidium, vel per blasphemiam, vel per quoduis

aliud peccatum externum, coram aliis commissum. Et in tali casu, si non habet expressam intentionem inducendi alterum ad peccatum, non censetur committere speciale peccatum scandali, quod sit in certa specie contra certam virtutem; sed generale, quod in quouis externo peccato reperiri potest.

4. Hinc sequitur, scandalum speciale vix vnquam committi ab homine: Generale sæpissimè. Nam ratio fit, vt aliquis, dum peccat, intendat alium inducere ad peccatum, sub ratione peccati. Diabolus solet hoc facere, non homo. Sæpissimè autem fit, vt dum aliquis peccat, præbeat alteri occasionem peccati. Vnde etiam Scriptura & Patres, quando loquuntur de scandalo, ferè semper loquuntur de scandalo generali, quod apud homines vsitatum est. (Valentia quæstione 18. puncto 1. Bannes quæstione 43. articulo 4. dubio 1. Sanchius n. 12.

5. Porro in scandalo generali, de quo deinceps agendum est, duo spectari possunt. Primo, Quod sit dictum vel factum minus rectum. Secundo, Quod præbeat alteri occasionem peccandi. Vnde, qui furando præbet alteri occasionem furti, duplicis furti reus est, proprij & alieni. Nam & ipse furtum committit, & altori dat occasionem furandi. Itaque & proprium, & alienum furtũ illi imputatur. (Sanchius num. 4. & alij ibidē.) Hoc interest, quod malitia proprij furti sit primaria in actu furādi; malitia autē alieni furti sit tantum circumstantia illius actus. Quæ tamen circumstantia necessario ex-

primenda est in confessione. (Sanchius nume. 106. & alij.) Ratio est, quia illa circumstantia facit, vt alienum peccatum illi imputetur. Hoc intellige, quando probabiliter putabat, se suo exemplo effecturum, vt alter etiam peccaret: Secus, si id probabiliter non timebat. Vnde, qui peccat coram viris perfectis, qui non solent scandalizari; vel etiam coram malis, qui alioqui ex se parati sunt ad peccandum; non censetur dare scandalum. (Nauarrus, & alij apud Sanchium num. 7.

6 Posterior pars Conclusionis est, quod scandalum passiuum nunquam sit peccatum speciale; quia qui ab alio accipit occasionem furti aut homicidij, non committit speciale peccatum contra fraternam correctionem, sed simplex furtum aut homicidium. Nisi fortè, sicut ipse ab alio accipit occasionem furti aut homicidij, sic vicissim alicui tertio præbeat occasionem eiusdem peccati. Tunc enim & scandalizatur ab alio, & alium etiam scandalizat.

7 TERTIA CONCLVSIO. Vtrumque scandalum, tam actiuum quàm passiuum, aliquando est peccatum mortale, aliquando veniale. Tunc est mortale, quando quis alterum scandalizat per actum peccati mortalis: tunc veniale, quando per actum peccati venialis. Ita Diuus Thomas art. 5. Quod ordinariè seu regulariter intelligendum est. Nam duplex potest fieri exceptio. Vna, si quis peccet mortaliter coram viris perfectis, qui non facilè scandalizantur: vel etiam coram malis,

qui alioqui per se parati sunt peccare. Nam tunc scandalum non est morale, licet peccatũ, cui circunstantia scandali annexa est, sit mortale. Altera, si quis peccet venialiter coram talibus personis, quas probabile est accepturas occasionem peccati mortalis. Tunc enim scandalum est mortale. Vt si Religiosus verbum iocosum proferat coram fœminis, quæ inde possent arripere occasionem alicuius peccati mortalis. Vel si adolescens verbum amatorium insinuet mulieri coniugatæ, coram marito valde zelotypo, ex quo probabiliter sequeretur magna dissensio inter maritum & vxorem (*Sanchius n.* 11.)

III. QVÆSTIO.

An scandalum cadat etiam in viros perfectos?

1. DIVVS Thomas arti. 5. & 6. docet, neque actiuum, neque passiuum scandalum cadere in viros perfectos. Non actiuum, quia illud consistit in dicto vel facto inordinato. At viri perfecti nihil solent facere inordinatè, ex quo alij scandalizari possint. Nam illis dictum est 2. Cor. 14. 40. *Omnia honestè & secundum ordinem fiant.* Nec passiuum, quia viri perfecti firmiter adhærent Deo, qui est immutabilis bonitas; ac proinde tametsi videant alios inordinatè se gerere in dictis vel factis, ipsi tamẽ à

sua rectitudine non recedunt, iuxta illud Psal. 124. 1. *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.* Vnde etiam non scandalizantur, Psal. 118. 165. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.*

2 Dices: Viri perfecti sæpe peccant venialiter, iuxta illud Prouer. 24. 16. *Septies cadet iustus, & resurget.* Et 1. Ioan. 1. 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* Aliquando etiam mortaliter, vt constat de Dauide, qui erat vir secundum cor Dei, & tamen commisit homicidium & adulterium. Item de sanctissimo & sapientissimo Salomone, cuius cor deprauatum fuit per mulieres: Ergo possunt scandalizare alios, & vicissim ab alis scandalizari. Respond. Hoc verum est; sed tamen ordinariè non fit. Et sic intelligendus est Diuus Thomas, vt notat Bannes articulo 5. & Valentia qu. 18. puncto 3.

IV. QVÆSTIO.

An sit scandalum actiuum suadere alicui minus malum, vt omittat maius?

1 VEl, vt alij proponunt, an liceat consulere minus malum, ad euitandum maius? Et speciatim, an Petro volenti committere adulterium, possim suadere fornicationem, eo animo, vt vitetur adulterium? Item, an vo-

lenti furari totum thesaurum possim suadere, vt contentus sit aliqua illius parte?

2. Aliqui putant non licere, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, teste Apostolo Rom. 3. 8. vel quod idem est: Non licet assumere prauum medium ab obtinendum bonum finem: Non licet furari pecuniam, vt des inde eleemosynam: Non licet mentiri, vt alterum conuertas ad fidem Catholicam.

3. Alij contra sentiunt, vt Dominicus Sotus, Syluester, Nauarrus, Adrianus, Ioannes Medina, apud Vasquez in opusculo de scandalo, art. 1. dub. 1. Et probatur primo ex Scriptura, quia Loth suasit nefariis hominibus fornicationem, vt omitterent peccatum Sodomiticum) Gen. 19. 7. Quod etiam fecit Leuites (Iudic. 19. 23.) Secundo ex Augustino, lib. 3. de adulterinis coniugiis cap. 15. vbi agens de quodam, volente vxorem adulteram interficere, & aliam ducere, ne si priori viuente aliam duceret, adulterium committeret. Sic scribit: *Cum vtrumque secundum legem Christi illicitum sit, siue adulteram occidere, siue illa viuente alteram ducere, ab vtroque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Si autem facturus est, quod non licet, iam faciat adulterium, & non faciat homicidium, vt viuente vxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat.* Tertio ex Gregorio lib. 32. Moralium cap. 18. & 19. vbi ait, Apostolum concedere accessum ad propriam vxorem, ad vitandum adulterium, id est, concedere minus malum ad vitandū maius. Quartò ex communi illo Theologorum axio-

mate; *Ex duobus malis minus eligendum est*. (c. *duo mala*, dist. 13.) Si licet eligere, licet etiam suadere. Quintò; accedit ratio, quia licitum est suadere, vel consulere Petro, si paratus est peccare, vt minus peccet, non assignando illi materiam minoris peccati: At ex hoc consilio sequitur, vt si paratus sit committere adulterium, suadeatur illi, vt potius committat fornicationē.

4. Hæc posterior sententia sic debet intelligi. Si viderem Petrum velle, & certo statuisse adulterium committere, ad explendam suam libibinem; & non possem aliter ab hoc proposito illum reuocare, nisi suadendo fornicationem loco adulterij; tunc licitum esset suadere fornicationem: Non quatenus ipsa peccatum est, sed quatenus impedit peccatum adulterij, quod aliàs secutum fuisset. Et hoc sensu loquitur Augustinus, cum ait: vtrumque malum esse, homicidium & adulterium; sed tamen, si quis paratus esset alterutrum perpetrare, potius adulterium eligendum esse, quàm homicidium.

5. Idem dico de fure vel latrone, qui omnino decreuit, totam auream supellectilem Petro suffurari. Nam si illum alio modo impedire non possem, nisi suadendo, vt contentus sit dimidia parte; licebit illi suadere minus furtum, vt abstineat à maiori. Ratio est, quia qui hoc suadet, non facit Petro iniuriam, sed præstat illi beneficium. Efficit enim, vt Petrus conseruet dimidiam supellectilem, quam aliàs totam erat amissurus. Vide plura apud Vasquez loco citato.

6. Argumenta, quæ pro hac sentẽtia allata sunt, indigent breui notatione. Primum sumitur ab exemplo Loth & Leuitæ. Hic quæritur, an illi peccarint, suadendo fornicationem ad euitandam Sodomiam? Cornelius in cap. 19. Gen. 11. 8. damnat factum Loth. Serarius in c. 19. Iudic. q. 10. excusat factum Leuitæ. De quo alibi. Secundum sumitur ex August. quod bene probat nostram sententiam. Tertium ex Gregorio, quod deficit in probatione. Nam Gregor. solum dicit, Apostolum id concessisse *secundum indulgentiam*, id est, secundum permissionem. At non est qu. an liceat permittere minus malum ad euitandum maius, quia certũ est id licere; sed an liceat consulere, seu suadere minus malum, ad euitandum maius. Deinde Gregor. supponit, peccatum esse, accedere ad propriam vxorem; solum ad euitandam fornicationem. At multi Theologi id negant, asserentes matrimonium concessum esse, non tantum ad procreationem prolis, sed etiam ad remedium libidinis. Quartum fundatur in illo axiomate. *Ex duobus malis minus eligendum est.* Quod fortasse hic locum non habet. Nam aliqui intelligunt hoc de duob. malis, quorum alterutrum necessario eligendum est. Vt si vxor petat debitum à viro, dubitãte de valore matrimonij. In quo casu, vir alterutrũ debet eligere; vel reddere debitum, quod videtur esse contra castitatem; vel negare, quod videtur esse contra iustitiam. At nostra qu. est de duobus malis, quorum vtrumque omitti potest ac debet, vt clarè insinuat August. loco citato. Quintum, quod ex ratione sumitur, firmum est.

V. QVÆ-

V. QVÆSTIO.

An ad vitandum aliorum scandalum passiuum, debeamus omittere opera praecepti?

1 SVppono, iure naturali nos obligatos esse ad vitandum aliorum scandalum. Sicut enim preceptum iuris naturalis est. *Non occides;* sic etiam, *Non scandalizabis,* Nunc ergo quæritur primò: An ad vitandum scandalum, quod iure naturali tenemur vitare, aliquando omittẽda sint præcepta iuris naturalis, quæ continentur in Decal. Secundo, An præcepta iuris naturalis, quæ sunt extra Decal. 3. An præcepta iuris positiui, siue sint diuina, siue humana. D. Thomas art. 7. absolutè affirmat nullum penitus præceptum omittendum esse propter scãdalum aliorum. Alij ponunt hãc regulã: Quamdo simul occurrunt duo præcepta, quæ ambo seruari non possunt, tunc illud seruandum est, quod magis obligat: Illud omittendum, quod minus obligat. Hinc tria inferunt. Primo, nunquam omittenda esse præcepta iuris naturalis, quæ sunt in Decalogo: quia illa magis obligãt, quàm præceptum de vitando scandalo. Secundo, aliquando omittenda esse præcepta iuris naturalis, quæ sunt extra Decalogum; quia aliqua ex illis minus obligant, quàm præceptum de vitando scandalo. Tertio, præcepta iuris positiui semper omittenda esse, quando occurrit præceptum de vitando scandalo; quia cum hoc sit naturale, magis obliget, quàm illa quæ sunt positiua.

Ita Couarruuias in reg. *peccatum* 1. par. relect. n. 4. & sequentibus. Cui fauent multi Canonistæ & Theologi, ac nominatim illi, qui asserunt, confessionem peccati vel saltem circumstantiam peccati omittendam esse propter scandalum Confessarij, si alia via vitari non potest. Ratio illorum est, quam insinuaui, quia præceptum de vitando scandalo est naturale; præceptum autem confessionis est positiuum: Ergo hoc minus obligat, quàm illud; ac proinde omittendum est, si ambo seruari non possunt.

2 Nihilominus tenenda est doctrina D. Thomæ, quam sequitur Innocentius III. capite 2. de noui operis nunciatione, vbi sic ait: *Illa opera, quæ sine peccato mortali omitti non possunt, non sunt pro vitando scandalo dimittenda, neque ea debent pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt.* Ergo ex mente Innocentij, nullum præceptum, neque affirmatiuum, neque negatiuum, omittendum est propter scandalum quod aliàs sine peccato omitti non potest.

3. Pro fundamento huius doctrinæ notanda est differentia inter præcepta naturalia. Nam aliqua simpliciter, & semper obligant, positis quibuscumq; circumstantiis; ac proinde nunquam cessat eorum obligatio. Cuiusmodi sunt ea, quibus prohibetur mendacium, periurium, odium Dei, Idololatria. Nunquam enim positis quibuscunque circunstantiis licitum est mentiri, peierare, Deum odisse, idola colere. Alia nō obligant simpliciter, sed sub certis circumstantiis; ideoque quamdiu manent tales circumstantiæ, tamdiu obligant: quando mutantur, non obligant. Hu-

iusmodi est præceptum, quo prohibetur occisio hominis. Obligat enim cum his circunstantiis, vt non liceat hominem occidere priuata authoritate, & extra casũ necessariæ ac iustæ defensionis. Si mutentur hæ circumstantiæ, non obligat. Similia sunt multa alia, vt dictũ est tomo priori, capite tertio de legibus, quæstio. quarta, §. 6.

4. Huiusmodi etiam est præceptum devitando, aliorum scãdalo. Tametsi enim naturale sit, non tamen obligat absolutè, sed cum certis circunstantiis. Quod etiam fatetur Couarruuias, asserens non obligare, quando occurrit aliud præceptum naturale, quod est maioris obligationis. Nos extendimus hanc circumstantiam, asserentes non obligare, quando occurrit aliud præceptum qualecũque, siue naturale, siue positiuum. Ratio est, quia vniusquisque tenetur magis habere curam propriȩ, quam alienȩ salutis. Et consequenter, magis vitare proprium peccatum, quam alienum, si vtrumq; vitari nõ potest. Ergo præceptum, quod mihi impositum est ad vitandum proprium peccatum, potius seruare debeo, quam præceptum quod mihi impositum est ad vitandum peccatum alienum. At præceptum de vitando scandalo proximi, solum mihi impositum est ad vitandum peccatum alienum: Ergo non est seruandum, quando occurrit aliud præceptum, quod mihi impositum est ad vitandum peccatum proprium. Hæc ratio locum habet quando passiuum quod ex præcepto teneor seruare (de quo hic agimus.) Tunc enim non debeo transgredi hoc præceptum ad vitandũ peccatum alienum. Secus est, quãdo passiuum aliorum scã-

dalum oritur ex eo peccato. Tunc enim duplici titulo teneor abstinere, tum, ne ego peccem; tum ne alij meo peccato scandalizentur.

5. DICES 1. Præceptum naturale magis obligat, quam positiuum: Ergo præceptum de vitando scandalo magis obligat, quam præceptum confessionis, vel Baptismi, vel audiendi Sacrum. Hæc enim positiua sunt, illud naturale est. Respondeo. Antecedens verum est, cæteris paribus. Nam quando vtrumque præceptum, tam naturale, quam positiuum, primario refertur ad propriam meam salutem procurandam, vel ad proprium meum peccatum cauendum; tunc magis obligat naturale, quam positiuum, respectu mei. Si autem naturale primario refertur ad cauendum alienum peccatum, & positiuum ad cauendum proprium peccatum; tunc positiuum magis obligat, quam naturale respectu mei. Hoc autem fit in proposito, vt ex dictis patet.

6. Dices 2. Ergo præceptum positiuum potest derogare præcepto naturali, verbi gratia. Præceptum Confessionis, quod est positiuum, potest derogare præcepto de vitando scandalo, quod est naturale. Respondeo. Non derogat; sed tollit quandam circumstantiam, qua sublata non obligat præceptum naturale. Sicut patet in simili. Præceptum naturale est, *Non occides*. Præceptum positiuum est, *Occide hunc malefactorem*. Si Deus vel legitimus Magistratus imponeret mihi hoc posterius præceptum, non derogaret priori præcepto naturali, sed tolleret circunstantiam, qua sublata, non amplius obligaret præceptum naturale. Tolleret enim hanc circunstan-

tiam. Non occides: *propria authoritate.* Idem eſt in noſtro caſu. Præceptũ naturale eſt: Caue ab omni opere, quo poſſit proximus ſcandalizari. Poſitiuum eſt: Confitere peccata tua. Si ergo confeſſio mihi præcipitur, debeo eã perficere, etiamſi alius inde capiat occaſionem peccandi.

7. Dices 3. Quando proximo meo imminet periculum vitæ corporalis, teneor illi ſuccurrere, etiamſi omittendum eſſet preceptum de audienda Miſſa; Ergo idem teneor facere, quando imminet illi periculum vitæ ſpiritualis, quod fit per ſcandalum paſſiuum. Reſp. Non ſequitur. Nam in priori caſu proximus eſt innocens, & inuitus patitur mortem temporalem, ideoque recta ratio exigit, vt illi ſuccurram. In poſteriori eſt culpabilis, & ſciens ac volens patitur mortem ſpiritualem; ac proinde propter illum non teneor omittere præceptum de audienda Miſſa. (Vaſquez art. 8. dub. 1. num. 13.

8. Sed contra: Si aliquis ſciens ac volens vellet ſeipſum interficere corporaliter, deberem omittere præceptum audiendi Miſſam, vt mortem illius impedirem: Ergo ſi vellet ſe occidere ſpiritualiter per ſcandalum paſſiuum, deberem idem facere. Reſp. Neque hoc ſequitur. Nam in priori caſu concurrunt duo præcepta, quæ primario me obligant: Vnum miſericordiæ, quo teneor impedire mortem proximi: Alterum religionis, quo teneor audire ſacrum. Et quia prius magis me obligat quam poſterius, iuxta illud Domini, Oſeæ 6. 6. *Miſericordiam volo, & non ſacrificium:* Ideo prius ſeruandum eſt, & poſterius omittendum. At in altero caſu concurrũt duo præcepta,

quorum alterum primario me obligat, alterum secundario. Primario quidem præceptum audiendi sacrum. Secundario vero præceptum vitãdi scandalum proximi; quod magis proximum obligat, quam me. Hoc igitur postponendum est. (Vasquez art. 8. dub. 1.

VI. QVÆSTIO.

An ad vitandum aliorum scandalum paßiuum, debeamus omittere opera, quæ non sunt in præcepto?

1. IN particulari solet adferri hoc exemplum: An mulier teneatur domi manere, ne si exeat, sequatur scandalum ex illius aspectu. Doctrina Diui Thomæ art. 7. & 8. consistit in his duabus regulis. Prior est: Ad vitandum scandalum alterius passiuum ex malitia, non tenemur omittere opus, quod neque est malum, neque habet speciẽ mali, & aliquo modo vtile est, siue spiritualiter, siue temporaliter. Ratio est, quia non tenemur cum nostro damno vel temporali vel spirituali, consulere alterius malitiæ. Alioqui quilibet per suam militiam posset nos impedire, ne faciamus aliquod opus externum, quod nobis vtile est.

2. Dices: Quilibet tenetur omittere opus consilij propter correctionem fraternam; vt, si putes te posse impedire peccatum proximi per priuatam correptionem, teneris id facere, etiamsi omittendum esset sacrum die profano, quo non obligaris audire sacrum: Ergo similiter omittẽ-

dum est opus consilij, ne proximus scandalizetur. Est enim par ratio, si in vtroque casu ponamus proximum peccatum ex malitia. Nam si malitia ipsius non obstat, quo minus omittat opus bonum, ratione correptionis; non debet etiam obstare, quo minus omittas, ratione vitandi scandali. Resp. Non est par ratio. Nam præceptum correptionis fraternæ, primario obligat me ad corripiendum fratrem, At præceptum vitandi scandalum alterius ex malitia, secundario me obligat, vt supra dixi. Vnde fit vt ratione prioris præcepti, debeam omittere opus bonum, quod præceptum non est: Ratione posterioris, non necessario debeam. (Vasquez loco citato, dubio 2.)

3. Posterior regula: Ad vitandum scandalum alterius passiuum ex infirmitate vel ignorantia, tenemur omittere opus vtile, quod neque est malum, neque habet speciem mali: Vel saltem differre, donec cesset scandalum, aut proximus moneatur, ne scandalizetur. Ratio est, quia tenemur aliquid condonare infirmitati & ignorantiæ proximi: neque nimium videri debet, si illi in tali casu succurramus, omittendo vel differendo aliquod opus, quod non est necessarium. Nam idem vellemus nobis fieri.

4. Hinc constat, quid dicendum sit ad casum propositum de muliere. Nam ad vitandum scãdalum passiuum ex malitia alterius non tenetur domi manere, sed potest exire, vel ad templum, vel ad negotia, vel honestæ recreationis causâ. At vitandum autem scandalum, ex infirmitate vel ignorantia alterius, tenetur domi manere,

nisi instet præceptum audiēdi Missam, vel aliud simile. Pro maiori explicatione.

Nota 1. Si illa mulier incederet habitu meretricio, vel aliquam aliam speciem mali præ se ferret in nutibus vel incessu; iam esset scandalum actiuum ex illius parte, & peccaret. Si autem incederet habitu & motu decenti, vt supponitur in nostro casu, non esset scandalum actiuum, nec peccaret. Teneretur tamen, vt dixi, manere domi propter scandalum alterius passiuum ex infirmitate vel ignorantia, nisi vi alicuius præcepti teneretur exire.

Nota 2. In hoc & similibus casibus multum interest, an timeatur scandalum passiuum in genere, an vero in particulari, id est, an timeatur scandalum alicuius vel aliquorum toto populo; an Petri vel Pauli sigillatim. Nam si tantum timeretur scandalum generatim, non sunt omittenda opera vtilia, quæ non habent speciem mali, propter huiusmodi scandalum. Si autem timetur scandalum Petri vel Pauli, quia cognoscitur eius infirmitas vel ignorātia, oportet omittere opera vtilia ad cauendum huiusmodi scandalum. (Vasquez loco citato.

FINIS.

3546

BIBLIOTECA D. F. M. CAP. MONTEFUSCO (Av)

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(AV)